دارم که بنجابت از تو امانتم نگاه برد از تو

دارم که بنهایت از تو احاطم که بشر از تو

[illegible]

حسرتا چراین نباشد بر دل پر درد من

کانجا پایم بدرگاه تو بیش از این خاک

زانکه بنود در زمین و آسمان یاوری

کاسمان آمد بد اندیش و زمین شد بدسگال

ازین نوید مرا برزه در تنگ دل

ازین نوید مرا بر فرقه [illegible]

ازین نوید مرا شد بسحر چو صبح [illegible]

ازین نوید مرا خانه [illegible] خویش

چو صبح جست [illegible] آمد [illegible]

ازین نوید مرا گشت [illegible] امید

ازین نوید مرا [illegible]

[illegible]

بسم الله خیر الاسماء فهرست ما فی هذا الکتاب من الاقالیم والمداین والمشایخ والاعیان والشعراء خلاصه اسامی
شهرهای اقالیم سبعه و اسامی مشایخ و اعیان و شعرای آنها اقلیم اول یمن ابوعبدالله وهب ، شیخ محمد ، شیخ عیسی
شیخ ابوالغیث ، شیخ سعید حداد ، احمد بن الجعد ، ارخ ، بادونیه ، چین ، سراندیب ، جابه ، اقلیم ثانی ، مکه معظمه
خالد بن ربیع ، ابوالمظفر ابراهیم ، مدینه طیبه ، سعد بن عباده ، قیس بن سعد ، عبدالله بن زبیر ، احنف بن قیس
شریح قاضی ، حسان بن ثابت ، جابر بن عبدالله ، ابوعبدالله بن محمد ، محمد بن اسحق ، یمامه ، مسیلمه کذاب
حجاج بن یوسف ثقفی ، ارقع شبیب ، عبدالرحمن بن محمد اشعث ، جریر ، فرزدق ، هرموز ، دکن بهمنی ، سلطان علاء الدین
علاء الدین حسن ، سلطان محمد شاه ، مجاهد شاه ، داود شاه ، ابن محمود شاه ، سلطان غیاث الدین ، سلطان شمس الدین
فیروز شاه ، احمد شاه ، سلطان علاء الدین ، همایون پادشاه ، نظام شاه ، محمد شاه ، سلطان محمود ،
سلطان احمد ، علاء الدین محمود ، کلیم الله ، برهان نظام الملک ، شاه حسین نظام شاه ، مرتضی نظام شاه ، شاه حسین
احمد نگر ، محمد آباد ، وجیه الدین ، مولانا غوثی ، ملک محمود ، سودائی ، کنبایت ، دهورت
سومنات ، ناکر ، شیخ حمید الدین ، موزون ، بنگاله ، شریف آباد ، باربک آباد
سراج الدین عثمان ، دوبیه ، کرج ، اسامی شعرای اقلیم ثالث ، ایران ، عراق عرب ، خراز
بغداد ، ابوعبدالله احمد الشیبانی ، معروف کرخی ، سری سقطی ، جنید بغدادی ، ابوالحسن نوری ، ابوسعید
شیخ محمد بن احمد ، ابوعبدالله قلانسی ، ابوعبدالله جلال ، محمد بن الحسن الجوهری ، شیخ ابوبکر ، شیخ ابوبکر کتانی ،
ابوالعباس عطا ، ابراهیم فاتک ، عباس بن یوسف ، ابراهیم ثابت ، جعفر بن محمد الخلدی ، زکریا بن یحیی بن یحیی
محمد بن علی الوزیر ، ابوبکر محمد البصری ، ابن شنبور ، مبرد ، ابوالحسن بن طاهر ، ابوالحسن الخرقی ، ابوبکر محمد بن هرون طیب ،
علی بن الهلال ، یاقوت ، بهاء الدین محمد مؤید ، شمس الدین خاله ، فضولی ، کوفه ، اسعد ، ابوابراهیم النخعی ، ابوهاشم الصوفی
شریح ، ابوعمرو شعبی ، ابویوسف یعقوب ، ابومحمد سلمان ، ابوعلی حسن ، ابن جزری ، مسلم معاذ ،
کسائی ، فراء ، ابوعماره ، ابوعبدالله شریک ، ابوالمنذر زعروه ، متنبی ، محمد بن عبدالعزیز ،
نجف اشرف ، سید محمد ، سلطانیه ، شیخ محمد نساج ، مداین ، حله ، بصره ، حبیب عجمی ،
مالک دینار ، رابعه العدویه ، حارث محاسبی ، ابوالحسن البصری ، ابن سیرین ، یحیی النحوی ،
مالک بن انس ، خلیل بن احمد ، ابوفیل ، اوس بن معاویه ، ابومحمد بن مبارک ، ابوعلی النحوی قطرب ، مازنی
النحوی ، ابوبکر محمد ، ابوعبیده کوفی ، ابوالغیث ، ابومحمد قاسم حریری ، عباس بن عبدالعظیم ،
معمر بن راشد ، ابوالنضر ، ابوریان ، ابوالحسن العیسی ، احمد بن وهب ، ابوعبدالله
سالمی ، ابونصر ، ابله ، ابودلف ، ابویعقوب ، یزد ، خطر الملک ، امیر شمس الدین

امیر

امیر رکن الدین ، سید غیاث الدین ، سراج الدین ، شرف الدین علی ، قاضی کمال الدین
امیر نظام الدین ، نعمت الله ثانی ، میر میران ، شاه غیاث ، شرف الدین علی ، یافعی ،
عبدالله ، محمد شرقی ، مولانا محمد ، کسوتی ، شوقی ، مومن حسین ، وحشی ، غیاث الدین
نقشبند ، شمس ، الهی ، امیر محمد باقر ، عشرتی ، الفتی ، سنجری ، امینی ، زمانه
حسنعلی ، محمد باقر ، طبس گیلکی ، شمس الدین محمد ، امیر کمال الدین ، ابرقو ، عبدی ، داراب جرد ، عالمی ،
ایج ، قاضی عضد ، عارف ، تبریز ، مایلی ، ملطیه ، عبدالرحیم ، جناب ، حسین منصور ، شیخ ابواسحق ،
قاضی بیضاوی ، کازرون ، خواجه امین الدین ، شیخ سعید الدین ، ملا جلال دوانی ، شیراز ، شیخ ابوالحسن کردویه
احمد بن یحیی ، بندار بن حسین ، شیخ عبدالله ، شیخ مومن ، شیخ روزبهان ، شیخ ابوبکر ، شیخ نجیب الدین
ظهیر الدین ، شیخ عبدالله بن مقله ، ابوالفتح منصور ، احمد بن عبدالصمد ، خواجه احمد ، عبدالمجید بن احمد ، نصرالله بن
عبدالحمید ، نظام الدین ، ابوالقیام ، تاج الدین ، خواجه غیاث الدین ، خواجه قوام الدین ، منیب الدین
رفیع الدین ، بدرالدین ، شیخ سعدی ، مجد همگر ، فرید الدین ، ناصر بجه ، زکی ، ملا قطب ، فضل الله وصاف
ابن نصوح ، خواجه حافظ ، ابواسحق حلاج ، سعد گل ، امیر صدرالدین ، امیر غیاث الدین ، شمس الدین ،
نظام الدین ، شرف الدین ، اصیل الدین ، جلال الدین ، جمال الدین ، میر صدرالدین ، سائل ، بابا فغانی
اهلی ، یاری ، کمال بن غیاث ، مینی ، مانی ، قاسم نقاش ، شرف الدین علی ، امیر سید شریف علی
میرزا امیر میرزا ، میر معین الدین ، میر محب الدین ، شاه وجیه الدین ، میر شرف الدین ، میر مرتضی
شاه ابومحمد ، ملا میرزا جان ، میر فتح الله ، عماد الدین ، کمال الدین ، میرزا احمد حکیم ،
قاسم بیک ، شاه منصور ، عبدی بیک ، شیخ محمد ، خواجگی ، شریف ، عرفی ، فارغی ،
میر علا جعفر ، درویش حسین سالک ، قیدی ، عنایت الله ، غیرتی ، قدری ، مکتبی ، صحیفی ، اسیری ،
ارشد ، ملهی ، ایزدی ، واعی ، فتاحا ، همدمی ، سجاتی ، پرتوی ، لار ، ابراهیم خان ،
کمال الدین حسین ، علاء الدین ، سعد الدین ، عبدالغفور ، مصلح الدین ، صدرالدین محمد ، شمس الدین محمد
یحیی ، موالی ، حریفی ، خوزستان ، سهل بن عبدالله ، ابوالوفا ، مولانا عبدالله ، عبدالله ثابت
مولانا یکسی ، رازی ، محمد تقی ، نشطی ، نیازی ، کرمان ، شاه شجاع ، اوحدی ، امام شمس الدین
طیان بمی ، افضل الدین ، خاجو ، عماد فقیه ، خرم شاه ، قاضی شهاب الدین ، خواجه شهاب الدین
شاه جهانگیر ، امیر شمس الدین ، امیر افضل بمی ، امیر صالح ، سنجی ، واحد ، حافظی ، سیستان
ابوعبدالله سجزی ، خواجه عبدالله عاقل ، شیخ ابوالحسن بشری ، سیف الدین ، فرخی ، ابوالفتح مبارکشاه

محمد بن نصر، علی منجم، نصیر الدین، زین سنجری، بدیع الدین ترکو، جلال الدین، کمال الدین
قاضی نصیر، عاشقی قندهار، امام شرف الدین محمد، قاضی برکه، میرزا تیمور، نجودی مشهد، ابوالفتح بستی
شمس الدین بیهق میمند حسن میمندی، احمد بن حسن، عبدالرزاق بن حسن، محمد شاه انسی
خواجه حسن، جنونی، جوهری، هاشمی، عبدالله غزنین حکیم سنائی، شیخ رضی علی لالا، حسن بن
ناصر العلوی، محمد بن ناصر العلوی، محمد رازی، شاه ابوعلی رجا، محمد بن ابی نصر، اسمعیل بن ابراهیم
ابوحنیفه اسکافی، سدید الدین، ابوبکر بن الساعد، علی بن محمد المفتی، ناصر المعروف بکافرک
یعقوب چرخی، احمد بن محمد، میر محمد خان، میرزا عزیز کوکلتاش، بیکسی، سیری لاهور محمد بن عبدالملک
ابن المنهاج، ابوجعفر عمر بن اسحق، ابوالفرج رونی، ابوعبدالله روزبه، مسعود بن سعد سلمان، محمد چشتی
قاضی صدر الدین سعدالله، جلال الدین، قاضی صدر منور سرهند شیخ بدر الدین، شیخ محمد، شیخ محمد فتح
شیخ عبدالصمد، جوهر بایزید صفاتی، خاکی اتسی جلال الدین خطیب، قطب الدین منور، مغیث
تهانیسر شیخ جلال، شیخ نظام فردی پانی پت شیخ شرف الدین، قادری دهلی شیخ نظام اولیا
ضیاء الدین اسحق، شمس الدین یحیی، فخر الدین زرادی، علاء الدین، برهان الدین غریب، امیر خسرو
خواجه حسن، شیخ جمالی، علی احمد، عبدالحق، اظهری، آگره شیخ ابوالفضل، شیخ ابوالفیض فیضی
وحشتی اسرانی کالپی لکهنو سید شاهی، شیخ نصر الدین، امیر سید علاء الدین کالپی شیخ ابوسعید
امیر ناصر الدین سبکتگین، سلطان محمود، سلطان محمد بن محمود، مسعود بن محمود، مودود بن مسعود، ابراهیم بن مسعود
مسعود بن ابراهیم، ارسلان شاه، بهرام شاه، خسرو شاه بن بهرام شاه، خسرو ملک بن خسرو شاه
سلطان معز الدین محمد، سلطان قطب الدین، آرام شاه، سلطان شمس الدین، فیروز شاه، سلطان رضیه
سلطان معز الدین، بهرام شاه، مسعود شاه، محمود پادشاه، سلطان غیاث الدین، معز الدین کیقباد
سلطان جلال الدین، سلطان علاء الدین، سلطان شهاب الدین، سلطان قطب الدین
سلطان ناصر الدین، سلطان غیاث الدین، تغلق شاه، فیروز شاه، سلطان غیاث الدین
ابوبکر پادشاه، محمد بن فیروز شاه، اسکندر شاه، محمود شاه، خضر خان، سلطان مبارک شاه
سلطان محمد شاه، سلطان علاء الدین، سلطان بهلول، سلطان سکندر، سلطان ابراهیم
محمد بابر پادشاه، همایون پادشاه، شیرخان، سلیم خان، فیروز خان، سلطان محمد عادل
میرزا هندال، بیرام خان، خان خانان، خان زمان، بهادر خان، زین خان کوکلتاش
قلیج محمد خان، خان عالم، ثانی خان، عشقی خان، سقا، محمد یوسف، خواجه محمد رحیم، یادگار

محمد حسین

محمد حسین ولد یادگار مصر شیخ ابوسلیمان، ابوعمر، ابراهیم بن داود، شیخ سلیمان ترکمانی، شیخ علی کردی
داود بن احمد، احمد بن الحواری، ابوعبدالله مکحول، محمد بن حسن، ابن القاسم، جلال الدین محمود
ابوالقاسم علی بن الحسن، ابوالمعالی بن محمد، علی بن الحرام القرشی، ابونواس بعلبک مؤذن بعلبکی
غزه شافعی حلب ابوالبقا منبج بحتری عسقلان ابویعقوب خراط، شیخ ابوالخیر
ابوعبید بن القاسم مصر قیروان قاهره مغربیه اسکندریه بطلیموس، یحیی بن عبدالله ذوالنون
اخمیم ذوالنون عبدشمس حمزه قنطره تنیس قبرس ابن فارض
ابوعلی کاتب، ابوعلی مشتریلی، شیخ معمر، ابوشعیب، ابوالحسن القرافی، شیخ نور الدین، ابوالعباس دینوری
ابوعبدالله برقی، ابوجعفر حداد، اخی علی، بنان عبدالله، شیبان، ابوبکر رقاق، شیخ عمران ثمنی
اسمعیل بن یحیی، محمد بن عبدالله، یوسف بن یحیی، ابن حداد، سیحی، عبدالرحمن الخولانی، سلیم بن یحیی
هبة الله، قطب الدین، ابوالحسن بن یحیی، مظفر بن ابراهیم، احمد بن طولان، ابوالجیش
المعز لدین الله اسمعیل، العزیز بالله، الحاکم بامر الله، الظاهر لدین الله، المستنصر بالله، المستعلی بالله
الآمر باحکام الله، الحافظ لدین الله، الظافر بالله، الفائز بنصر الله، العاضد لدین الله، المستضیء بالله عباسی
القائم بامر الله، المنصور بقوة الله، المعز لدین الله، صلاح الدین، ابوالفتح عثمان، ملک عادل
ملک کامل، ملک صالح، ملک معظم، ملک ناصر، امیر معز الدین، بشر حافی، عبدالله مبارک
فتح بن سنجرف، ابوذر جمهر حکیم، ابراهیم بن احمد، ابومنصور عماره، حکیم کسائی، عسجدی، حارثی
مبارک شاه، محمد دقیقی، حکیم محمود، شهاب الدین طلحه، سید ابوعلی، اثیر الدین فتوحی، خواجه حسین
مشفقی، داعی مهنه شیخ ابوسعید ابوالخیر، انوری، خواجه مؤید، شیخ ابونصر ابیورد باباسودائی
احمد دانشمند، قبری، ظهیر الدین النوی، امام مجد الدین، شمس الدین محمد، محمد بن بدیع، محمد بایزی
سعید الدین مسعود، شمس الدین محمد، قطب الدین یحیی سرخس شیخ ابوالفضل، شیخ لقمان، تاج الکتاب
تاج الدین، استاد ابوالحسن، محمد ارغانی، قطب الدین بلخ ابراهیم بن ادهم، ابوعلی شقیق
حاتم اصم، احمد، ابوبکر وراق، بهاء الدین، مولوی رومی، برکیان، شیخ ابوالحسن شهید، عنصری حمید الدین
عمر بن محمود رشید وطواط شمس الدین یا قلندر سراج الدین جیکو میمنه طاهر بن محمد اندخود مسعود بن علی
محمد بن مسعود نرسند شیخ محمد علی حکیم، ابوبکر وراق، انجیک، ادیب صابر، شاه ناصر امیر سید علی منصور
حصار رعیشی، فتحی، بابا خلان عادلی، باقی بدخشان علی بن سهد، شمس الدین محمد
میرزا ابراهیم، محمد قاسم خان، میرزا علی بیک، حافظ خطیب، ابتری، بدخشی، نیازی

ندیمی **کابل** ابوحنیفه ، ضیاء الدین محمود ، حاجی محمد ، عالم ، واعظ ، غیوری ، میرامانی ، خواجه زاده
کشمیر یوسف خان ، میرعلا صبره ، محمد امین مستغنی ، شیخ یعقوب ، مظهری ، حمیدی ، اوجی
نامی **غرجستان** عبدالواسع جبلی **غور** حسین بن الحسین الحسینی ، ملک شمس الدین ، ملک شهاب الدین ،
اخسیکت ابن مقنع ، رافع بن لیث ، حنظله **اسفزار** رشید بن محمود ، مجد الدین بن رشید ، منصور بن علی
فوشنج شیخ ابوالحسن ، شیخ ابولیث ، مظهر الدین **هرات سبزوار** عبدالله بن منصور ، محمد چرخ گر ،
شیخ عمر ، خواجه ابواحمد ، ابوالولید ، ابوعبدالله مختار ، ازرقی ، فخرالدین خالد ، عبدالرشید ابن الفتح
محمد بن ابی بکر ، سعید ، رکن الدین ، ابوالفضل عثمان ، مسعودی حسن شاه بنائی هیرم سیاه
بابا علی شاه ، فارغی سید محمد جامه باف میردوری صالحی غزالی جنگ لوزی خاتمی
فتح الله آنی امیرامانی ذوقی معصوم ترکی شادی رمال زلالی اسحق **باخرز**
زین الدین ابابکر سیف الدین ابوالقاسم حسن علی بن الحسن تاج الدین **خواف** شاه سنجان
شیخ زین الدین امیر قوام الدین خواجه غیاث الدین خواجه مجد الدین محمد مظفر قوامی
مجد الدین قاسمی **جام** احمد جامی پوربها نظام الدین عبدالرحمن جامی هاتفی ذوقی
تربت ابوعبدالله الجنیدی شمس الدین جنیدی ربانی فردی فریدی ظهوری کفوی سلطان حسین
مشهد مقدس احمد بن مسروق ابونصر سراج معشوق طوسی شیخ ابوبکر محمد بن احمد الغزالی شیخ
احمد الغزالی ابوعبدالله ترغبدی بابا محمود خواجه نظام الملک فردوسی اسدی خواجه منصور
سلطان علی عبدالصمد میرزا جعفر مانی اشرف خان خشتی احمد بیرک صالحی محمد بیرک
غزالی ابن علی شیخ رباعی میرعرب شاه سید باقر عبدالعلی بخاری درویش نظام قاسم ارسلان
محمد هاشم مردی محمد رضا اقدسی تقی میرزاد میرغری نسبتی عرب نادری **نشابور** ابوحفص حداد
ابوعثمان حیری حمدون قصار ابوعلی دقاق ابوالقاسم نصرآبادی احمد حرب ابومحمد مرتعش
ابوحمزه ابوبکر وراق ابوعمرو نجید امیره خالو حسین بن محمد شیخ ابوعبدالرحمن شیخ ابوعلی شقیقی
شیخ عطار محمد بن یحیی محمد بن احمد محمد بن المقنع مسلم بن حجاج اسمعیل بن حماد شیخ اسحق ابواسحق
مسعود بن محمد محمد بن حبیب علی بن احمد عبدالملک رضی الدین امیر معزی محمد لشکری عمر خیام
شاه منصور خبازی کاتبی ابن حلال جلال الدین طبیب لطف الله سیفی قنبری
امیر حسین میرزا خان خواجه حسین ثنائی محمد مؤمن وقوعی نظیری میرصفی نوری واهی
اکهی **سبزوار** طغرائی امیر محمود امیرشاهی سلطان مسعود میرمحمد کشکی امیر حسین کربلائی

مرشد

۶

میرعلا عرب فکری نوائی نگاری شهودی محمد تقی کامی کمالی حاجی کمال ناطقی حیدری
سید محمد **اسفراین** شیخ نورالدین علاءالدین شیخ آذری شیخ عزالدین رافعی سیف الدین ایرانی ابن یمان
قاضی احمد بخاری شیخ سعدالدین حموی امام الحرمین خواجه شمس الدین صاحب دیوان معین الدین
جوین ابوالبرکات زین الدین صاعد شیخ حاجی محمد عمادالدین افضل الله محمد زاهد صدرالدین بروی
محمد خوافی شیخ عبداللطیف نوعی **ترشیز** خواجه شیرعلی اهلی طوطی صدرالاسلام نادری
جنابد مسعود النوکی میرزا قاسم عهدی عبدالباقی شتابی **تون** معین الدین علامه حسن
میرحاج حیرتی سرال نشاری هوائی ذوقی انتی **دهستان** محمد بن امین الدین نزاری رئیس حسن خضری
ابن حسام محمد نظامی جلال الدین محمد جمشید عبدالعلی فضل اصفی ولی خرمی بقائی **بسطام**
شیخ ابویزید شیخ ابوالحسن خرقانی ضیاءالدین **دامغان** ابوجعفر منوچهری **اصفهان** سلمان فارسی
شیخ علی سهل شیخ نجم الدین ابراهیم بن عیسی ابوغریب ابوعبدالله ابومسلم مروزی ابوجعفر محمد بن علی
جلال الدین محمد بن صفی لیث بن سعد صعلوک ابونعیم نافع داود الظاهری ابوبکر بن داود
یحیی الله شمس الدین محمود احمد بن عبدالله ابوعمرو بن موسی محمد بن عمر القرشی حکیم ناصرخسرو ابوالمعالی
نحاس صدرالدین خجندی محمد شفروه عبدالله شفروه جمال الدین عبدالرزاق کمال الدین اسمعیل
رفیع الدین لنبانی عبدالعزیز لنبانی زید احول شیخ اوحدی کمال الدین فخرالدین حمزه اصفهانی
امین الدین حسن میرزا یار احمد میرزا کمال الدین میرزا ظهیرالدین میرزا سلمان میرزا عبدالله میرزا نظام الملک
رجائی خواجه افضل الدین خلیفه سلطان امیر شجاع الدین میرشاه میر شمس الدین محمد قاضی نوری
ساعدی حقانی محمد الحرقی منیری سرمدی امیر روزبهان شکیبی آقا شاه بیگی حکیم شفائی
بابا شاه کاتب بابا طالب امری یکی صفتی غیاثی وفا رضا حزنی وفائی کور
ابوعلی میرامانی مذاقی صورت خان میرنظر آمانی میرعلی نجار کلامی وسلامی بذلی مداحی
نطنز امیربیک میرزا صابی اشوبی **زواره** مرشدی میرمنهی **اردستان** قاسمی غباری **کاشان**
شیخ عزالدین شیخ کمال الدین ناصح الملک معین الدین فخرالدین طاهر انوشیروان افضل الدین
افضل الدین شمس الدین ناصرالدین عمادالدین سید اشرف رضی الدین سید جمال الدین
کمال الدین کمال الدین حسن شمس الدین غیاث الدین معین الدین محتشم میرمحمد تقی مروارید
ضیاءالدین رکن الدین مسعود رنبقی سنجر میرحسین میر رفیع الدین ملک طیفور فهمی حاتم
شجاع حیدر ذهنی رضائی ادهم شریف معصوم محمد قاسم حیاتی صانع **جرفادقان**

نجیب الدین محمد یوسف کمره شیخ علینقی خوانسار الفتی شاه کرم زلالی تابعی طاعتی سرودی
باباشوخی شاه مراد ناجی تضیقی فراهان جلال الدین جعفر تفرش میر عبدالغنی وجهی فاخر آذری ملک
قم شیخ نظامی تقی الدین خواجه مسعود شهدی کلثوم اشرف حضوری میر ... هجری ... کر
میرزا الهی آقا ملک عضنفر بهاری حسن دهمی ساوه سید اسحق شیخ عثمان خواجه نصیر خواجه سلمان
منتجب الدین قاضی مسیح الدین طریقی صرفی مقصدی حریفی همدان خواجه یوسف عین القضاة
عراقی امیر سید علی شیخ ابوبرکه ابوعبدالله صوفی احنف حافظ ابوالعلا بدیع همدانی ابوالحسن
الجهضم زیاد اکبر حافظ تمیمی مسعود سعد سلمان ظفرالدین اثیرالدین اومانی هبة الله بن ابراهیم
میر مغیث محوی ضمیری بلاکی رشکی خواجه آقا میر عبدالغنی ملک تورکانه قیصری شراری
بزمی حیدری مشربی بناهی ری طهران یحیی بن معاذ یوسف بن الحسین شیخ نجم الدین دایه
ابوبکر بجلی شیخ ابوبکر شیخ ابوالقاسم ابوعبدالله حداد عبدالله بن محمد خراز شیخ درعه عبدالرحمن
ابوزرعه احمد بن الفرات اسمعیل بن عباد امام فخر رازی محمد بن ذکریا محمد انصاری غضایری
بندار عاوی علاء الدین خوارزی ابوالمفاخر بدرالدین مسعود ابوالمعالی قطب الدین
سید محمد نوربخش سید جعفر شاه قاسم شاه شمس الدین شاه بهاء الدوله شاه قوام الدین
شاه شمس الدین شاه صفی الدین شاه قاسم میر سید محمد شاه حسام الدین امیر شاه رضا
فکری قاضی محمد قاضی عطاء الله قاضی عبدالله قاضی سدید میر رکن الدین حمزه قاسم قاضی عهدی
امیر عنایت الله امیر علی شاه امیر نورالله امیر ظهیرالدین میر مجدالدین شیخ شهاب الدین شیخ ابوالقاسم
آقا غیاث قاضی مسعود قاضی بیک امیر عبدالقادر امیر معزالدین امیر تاج الدین امیر جعفر
امیر قاضی امیر زین العابدین امیر شمس الدین علی میر ابوتراب امیدی خواجه محمد طاهر هجری
خواجه غیاث الدین وحیا میرزا احمد خواجگی شاپور عبدالرضا محمد رضا محمد محسن خواجه نظام الملک
خواجه جعفر افضل خواجه هدایت الله فهمی سیری غضوری حاجی حسابی عبدالحمید
سحری دماوند امیر غیاث الدین سایل سیف الملوک قرنی سمنان علاء الدوله ابوالبرکات
خواجه علاء الدین خواجه غیاث الدین خواجه شمس الدین قطب الدین طاوس خواجه نظام الدین نجم الدین
امیر یمنی امیر سید علی فرهی استرآباد قابوس ابومنصور ثعالبی کیکاوس کبود جامه مسعود بن نصره
ابوعلی جرجانی شیخ ابوالقاسم کرکانی سید الکل حکیم بابیت ابوزرعه فخرالدین اسعد لامعی فصیحی
میر سید شریف امیر جلال الدین امیر سیف الدین همس الدین حسن امیر فخرالدین سماک عمادالدین قاری

نظام

نظام هلالی سحابی امیر محمد مؤمن صدقی علی کل میعی لذت ذوقی سید عبدالحق میر مرادی
روغنی نطقی امیر شمس الدین شبیم محمد مقیم قسمتی طبرستان مازندران ساری بارفروش آمل
شیخ ابوالعباس قصاب شیخ محمد قصاب میر ابوالفتح ملا محمد صوفی قابلی رفیقی رستمدار
محتشد گیلان شیخ محیی الدین عبدالقادر جلال الدین کیکی خواجه تاج الدین خواجه نجم الدین امیر
نجم الدین مسعود بابانصیبی کارکیا خان احمد فدائی یقینی قاضی یحیی یحیی جان قاضی شمس الدین
نظام الدین حکیم نعمت الله دپله فقیه حکیم صدر لطف الله محمود سر برهنه شمس الدین
حکیم علی حکیم علاء الدین عبدالوحید محمد قراری حکیم دوایی حیاتی بابا عبدی حاذقی ترابی عاکفی
قایل فدایی غیاث زرگر میر محمود قزوین شیخ ابوبکر شاذان محمد بن خالد شیخ ملک شیخ ابوعلی
شیخ سعدالدین قتلغ خواجه خالدی شیخ شرف الدین طویل ابوالحسن زاهد محمد بن زید شیخ نجم الدین
عبدالغفار عبدالسلم نصیر بن عزیز الدین ابوالقاسم عبدالکریم بابویه رافعی عمر کاتبی محمد کبری رضی
الدین بابا رشتی القطبی قاضی نظام الدین فتح الله مستوفی حمدالله مستوفی سراج الدین قمری بهاءالدین
عبید زاکانی میرزا شرف جهان قاضی روح الله میرزا قوام الدین جعفر آقا علا امیر یحیی امیر غیاث الدین
قاضی حسن عزتی امیر عزیز قاضی احمد شاه قاسم فهمی ادهم هلال اسمعیل بخشی میر محمد کر
اسد بیک مراد سید نورالله خواجگی ملا نظری فروغی جذبی کاکا حافظ حلوایی
ابزوی سک لوند نظام کلاغ مکارم ابهر ابوبکر طاهر ابوعمر نظام الدین سعدالدوله یهود
اثیرالدین رفیع الدین جمال الدین نرکس ندروی زنجان اخی فرج صدرالدین احمد قاضی بهاءالدین
کمال الدین بجاس ؛ سهرورد ابوالنجیب عبدالقاهر ابوحفص عمر شهاب الدین مقتول شمس الدین
طاهر عارمی میر دوست سلطانیه شاه طاهر آذربایجان تبریز شمس الدین بن علی شیخ محمود شبستری
شیخ کجج شیخ ضیاء الدین شیخ بابا فرج شیخ نقیه زاده شیخ ابواسحق شیخ امام جمعه امیر قاسم انوار
قطران بن منصور امین الدین داد خواجه همام ایرج قطب الدین عتیقی جمال الدین عتیقی محمد عصار
بدیعی خواجه غیاث الدین ملک محمود تبریزی عبیدی معین الدین میر علی جعفر امیر عبدالوهاب قاضی عبدالرحمن
شیخ صنع الله عبدالصمد بیرک شریف حیدر بیک انیس شکرالله چلبی بیک فسونی محمد علی
محمد حسن نشاطی امیر عبدالباقی حیدری سامری دوری فصیحی صبوری عرفی کلان کر
لطفی طوقی خواجه قانع حقری فقیری سهوی نظمی جنونی ظریفی اردبیل شیخ صفی الدین
شیخ صدرالدین شیخ خواجه علی شیخ ابراهیم سلطان جنید سلطان حیدر حسین ملا احمد

فضل ملک سعید امامی
خان میرزا نزاری یعقوب وارثی جامی فردی خلخال فنائی
حسین اردوباد میرزا کافی حاتم بیک میرزا صادق قاضی محمد مکری لطیف الدین زکی
قسیم حسن شروان باکر ارشن شماخی قبله خاقانی ککی سید ذوالفقار
عزالدین ابوطاهر سید حسین دهخدا مسعود عبدی امیر جلال الدین کمال الدین مسعود
بن محمد اردستان شیخ ابوالعباس گنجه ابوالعلاء ابن خطیب مهستی بیلقان مجیرالدین خوارزم
اورگنج حبه خابی شیخ نجم الدین کبری شیخ نجم الدین بغدادی شیخ علاء الدین
نصیرالدین محمود صاحب محمود بلواج ابوالقاسم محمود ابوالفتح مطرزی ابوبکر محمد بن عباس امام علاء الدین
خواجه ابوالوفا حسینی پهلوان محمد بوریا حامی زلالی ماوراء النهر سمرقند ابوالقاسم شماس
ابوالقاسم حکیم هاشم سعدی حافظ ابی عبدالله ابومنصور تریدی محمد رودکی محمد بن علی کاتب
عمر بن محمد انجز نابادی احمد بن المنذر ابومحمد الرشیدی احمد بن علی عروضی عارف حلوانی
بدیع تردوی روده مکاری منظری میر هاشم صالح نرانی کش خواجه ابواکبر خواجه بهاءالدین
خواجه ابوایوب نسف محمد بن ابی بکر قلیج طمغاج خان شمس الداعی حکیم سوزنی حکیم جنتی
بخارا شیخ ابوعبدالله یزید بن هارون محمد بن عبدالله اودنی محمود نصیری وثیقی میر ابوالحسن اغاجی
اسعد بن شهاب عمر بن مسعود محمد بن عمر سلطان العلی عمعق بخاری کافی البخاری امیر عمید
معنوی سعدالدین اسعد شمس الاعرج بهار بخاری جوهری مسعود دولتیار رونقی فهمی
شاکری خواجه عبدالخالق خواجه محمد سید امیر کلال خواجه بهاءالدین خواجه علاءالدین خواجه حسن عطار
خواجه محمد پارسا خواجه ابونصر پارسا سید برهان خاوندشاه امیر محمد خاوند خواندمیر ناصر بخاری
خواجه عصمت برندق خیالی سیفی واحدی خواجه هاشم بازی رونقی کنزی درویش
مقصود تیرگر عهدی رهینی فرغانه حوری شیخ محمد جواکر بابا فرغانه شیخ سعدالدین عبدالله
محمد العبیدی اندجان سید شمس الدین محمد امیر نظام الدین کلان سپاهی صفائی هجری
قاضی عبدالسمیع خواجه قطب الدین بهاءالدین مرغینان ظهیرالدین ابوالعلا بهاءالدین سیف الدین
خجند شیخ کمال عجمی شهاب غرانی آفی اثیرالدین تاشکند محمد بن علی ابوبکر محمد بن احمد
فخرالدین بناکتی میرشاشی خواجه ناصرالدین زاده قاضی غضنفر خزینی اقلیم سادس
ترکستان فاراب ابونصر محمد فارابی جوهری صاحب صحاح اللغة اسحق بن ابراهیم جند
شیخ موید کاشغر بارکند ختن سعدالدین علاءالدین میرزا حیدر امیر احمد حاجی طراز

خزر روس بغراج کیماک تاتار دشت قبچاق
سقجاب قسطنطنیه طغرل عثمان اورخان بن عثمان سلطان مراد ایلدرم بایزید
سلطان محمد بن مراد سلطان بایزید سلطان سلیمان سلطان سلیم سلطان مراد سلطان محمد بن مراد
صقلاب بلغار بحر اقلیم سابع برطاس زنگباد قرشنه تنوخین
یاجوج و ماجوج حمیدالدین الجوهری مؤیدالدین شهاب الدین احمد بهاءالدین الکرمی سید حسن
اشرف ابوعلی شطرنجی امیر روحانی جاجایی خواجه کریم الدین صدرالدین ابراهیم خواجه عبدالملک
فاضل خواجه فضل الله عبدالرزاق باقی ریاضی میر قریشی خواجه محمد ابوالخیر تاکرهی

اگر خواهی در شهر یا ملکی توقف نمایی عدد اسم خود و اسم والده
و اسم ملک را کم کن در ده و دوازده و چهار چهار طرح نماید
الحمد لله

1 2 3 4
منفعت معامله حرب بیگه درایت

[illegible]

این کتاب [illegible] الملک
اکبر پادشاه غازی تألیف [illegible]
[illegible] ۹۰۱
دار الخلافه [illegible]

کتاب تذکره هفت اقلیم از مصنفات رحمت و غفران پناه جنت پایگاه امین احمد رازی علیه الرحمه

بسم الله الرحمن الرحیم و به نستعین

خرد هر کجا گنجی آرد پدید ◦ بنام خدا سازد آن را کلید ◦ خدای خردبخش بخرد نواز ◦ همان ناخردمند را چاره ساز
همه بود از بود او هست نام ◦ تمام اوست دیگر همه ناتمام ◦ حمد مر خدای جل جلاله که عندلیب زبان در قفس دهان
بذکر او رطب اللسان است و طوطی بیان در شکرستان او شیرین زبان. بیت: خام کن پخته تدبیرها ◦ عذرپذیرنده تقصیرها
مبدع هر چشمه که جودیش هست ◦ مخترع هر چه وجودیش هست ◦ نعل طراز کمر آفتاب ◦ حلقه کش خاک و حلی بند آب
کیست درین دایره دیرپای ◦ کو لمن الملک زند جز خدای ◦ و نعت وافر و محمدت متکاثر سروری را سزد که مجموعه
ازل و ابد ورقی از افاده کتاب اوست ◦ محمد کز ازل تا ابد هر چه هست ◦ بآرایش نام او نقش بست ◦ و بر آل و اولاد
و اصحاب پاک او که قاید راه دین و ناقدان سکه علم الیقین‌اند. اما بعد چنین گوید محرر این مقالات و مقرر
این کلمات امین احمد رازی اصلح احواله که این کمینه بی‌بضاعت همیشه اوقات را در تحقیق احوال ابرار و اخبار اخیار مصروف
میداشت و از نجار فواید و نتف و از عواید ایشان اعتراف و اقتباس مینمود تا آخر بنا بر وفور خواهش خود و اشاره
بعضی از دوستان خاطر بدان قرار گرفت که تذکره جمع سازد از نظم و نثر تا زمان حال را کاری و ایام مستقبل را یادگار
باشد بعد از شش سال که لیل و نهار بآن مواظبت نموده شد کتابی بحصول پیوست مملو از اشعار و اخبار و حکایات و آثار
که هر صفحه‌اش گلزاریست روح افزا که دماغ اهل خبرت را معطر میدارد و هر ورقش چمنیست خرم و زیبا که دیده ارباب
بصیرت را منور میسازد. بیت: بدانی چو نیک اندرو بنگری ◦ که جان کنده‌ام تا تو جان پروری ◦ اگر چه نظارگیان از گل و

ریاحین (?)

و ریاحین آن بوستان دماغ را معطر و معمور میگردانند اما از لذت نقل آن ثمرات معنی بواسطه وفور عبارت و زیادتی کتاب
بی منفعت محروم میمانند لاجرم بخاطر رسید که از هر خرمن آن دانه و هر گلبنش پیمانه جمع ساخته کتابی علیحده تصنیف نماید تا همه
کس را از نقل و مطالعه آن حظی وافر و نصیبی متکاثر باشد. بیت: بران سواد هر آنکس که دیده بگشاید ◦ ببیند بوده‌اش (?) در نظر سواد بهشت
امید از حضرت باری جل و علا میدارد که این نسخه شریفه (?) مقبول طبایع سخن شناسان و مطبوع خاطر نکته سرایان گردیده اگر
خطا و سهوی دست داده باشد بکلک عفو تراشیده از قلم اصلاح راست سازند و اگر در حکایات تندروی بکار رفته باشد درگذر
نموده خرده نگیرند چه فصحای بلاغت شعار خزانه معانی را از گوهرهای شاهوار تهی ساخته‌اند چه گفته‌اند که نگفته باشند و چه آورده‌اند
که نیاورده باشند. بیت: سخن هر چه گویی همه گفته‌اند ◦ بر و بار دانش همه رفته‌اند ◦ بنا بر آنکه اینکس [illegible]
و بدان نام بر ندهم برین ترهات جرئت نموده از عارف باری خواجه عبدالله انصاری نقل است که از هر یک سخن یاد گیرید و اگر نتوانید نام
ایشان یاد دارید که بدان بهره تمام خواهید یافت و از شیخ علی مروزی منقول است که خویشتن را در میان ایشان در خبران و خود را
از ایشان فهم انمای (?) اگر چه میدانند که چگونه رسوائی تا فردا اگر گویند که تو کیستی گوئی که پیرو ایشانم و اگر سخن ایشان ندانی سری در جنبان
تا فردا گوئی که از سر جنبانان ایشانم. نظم: درین کتاب نظر کن بچشم عبرت و بین ◦ که رنگ لعبتانی صورت چین است ◦ کتاب چیست غلط
مکن نه دریافت ◦ که دست عقل ز اطراف او گهرچین است ◦ ز پای تا سر او یک بیک تامل کن ◦ ببین چگونه همه خوب و نغز و آیین است
ز بسکه عنبر و مشک است توده بر توده ◦ دماغ دانش و اندیشه عنبرآگین است ◦ مفرحیست ز بهر روان غمزدگان
که مدح و هزلش همچون تلخ و شیرین است ◦ بگیر خورده که مدح و هجای او بهم است ◦ که در کتاب خدا آفرین و نفرین است
دقیقه‌های معانیش در لباس حروف ◦ چو در سیاهی شب روشنی پروین است ◦ ز گونه گونه سخنهای تر و تازه او
بدست فضل و هنر دسته ریاحین است ◦ سفینه‌ها در بحر دیده‌اند بسی ◦ سفینه که در و بحرها بود این است
و چون ماحصل این تذکره هفت اقلیم است اسم آن نسخه را موسوم بهفت اقلیم گردانید تا اسمی با مسمی باشد و تاریخش ازین رباعی که زاده
فکر کوتاه است معلوم میشود. رباعی: این نسخه که هست همچو فردوس نکو ◦ تا مو نشوی در و نگنجی چون مو ◦ گر از تو کسی سؤال تاریخ کند
تصنیف امین احمد رازی گو ◦ مخفی نماند که حکمای دقیقه شناس خرد قیاس اتفاق کرده‌اند که نصفی از کره زمین در بحر اعظم
که آن را اوقیانوس خوانند مستور است نصف دیگر در عالم نمایش و ظهور بصورت بیضه که آن را در آب افکنند و این نصف که
مکشوف است نصفی که در جانب جنوب افتاده ویران است و نهایت شمال از [illegible] آب و پس از [illegible] زمین یک [illegible]
وارد و جمله کوهها و بیابانها و [illegible] اگر از روی حقیقت در نگرند دانگی بمعموری (?) اما عادت چنین رفته که این قطعه را ربع مسکون خوانند و این
ربع مسکون در شمال خط استوا است و خط استوا خطی است که حکما در سطح معدل النهار محاذی روی زمین از مشرق تا مغرب اعتبار کرده‌اند
و هر شهر و ناحیه که برین خط بود شب و روز در آنجا برابر باشد و سالی شش فصل در آن جای وقوع یابد دو بهار و دو تابستان و دو خزان و دو زمستان

در اکثر اوقات در آن صحاری و بلدان گل و ریحان باشد و در مجمع الاکوان از صور الاقالیم و ممالک مسالک نقلست که چون ربع مسکون صد
ساله راهست چنانکه کسی همه ساله در سفر باشد بقدر طاقت و آنقدر طعام و شرابی که قاعده است بکار برده آسایشی که رسمست بجای آورد
ازین جمله هشتاد ساله راه بر و رد بحور بسبب طوفانها خراب گشته و آب گرفته بیست ساله مانده و ازین بیست
ساله هم چهارده ساله کم آمده چه از طرف شمال هشت ساله راه بسبب سردی هوا جانوری نتواند بود و از طرف
جنوب هشت ساله راه بواسطه گرمی هوا ذی حیات نمیتواند زیست پس شش ساله راه مانده و اینقدر زمین را هفت قسم
کرده اند و هر قسمی را اقلیمی خوانده اند و مجموع را اقالیم سبعه نامیده اند و طول هر اقلیمی از مشرق است تا بمغرب و هر اقلیمی
که بخط استوا نزدیکتر است درازا و پهنای آن زیاده ترست و از دریاهای عظیم آنچه حکما آنرا از حساب گرفته اند پنج است
و از بحرات نیز پنج است و اگر چه بحاری دیگر بجز درین ربع است اما بسبب آنکه مبادی آن در دیگر ارباع واقع شده
از حساب این ربع بدر داشته اند و در بحار و بحیرات این ربع جزایر بزرگ و کوچک بسیارست و انهار پنج کوه
رفیع و وسیع درین ربع واقع است و عدد مجموع جبال از دویست متجاوز است قریب به دویست و چهل انهار و

اقلیم اول

[illegible]ی بزرگ باشد که عبور آن میسر نشود مگر بکشتی **اقلیم الاول** بزحل منسوبست و عامه اهل این اقلیم اسود اللون باشند
و ابتدای این اقلیم از جانب شمال جزیره یاقوت باشد پس جنوب بلاد چین و شمال سراندیپ و وسط دیار هند
گذرد و بحر فارس را قطع کند و از جنوب بلاد عمان و وسط بلاد یمن گذشته به بحر محیط منتهی شده است سطح این اقلیم
شصت و دو هزار و چهل و چهار فرسخ و نصف فرسخ است و درین اقلیم بیست کوه رفیع و سی نهر بزرگ و هزار و سیصد و
چهل شهر است و از انجمله ابتدا اشرع در ولایت یمن که شمع متوطنانش بنور اسلام و ایمان سوز اندیشه میساید که دماغ

یمن

مطالعه کنندگان را از بخور عنبر و بان بزرگان آنمکان معطر میسازد **یمن** ولایتی است در غایت نزهت و طراوت
بعضی یمن را بیمن بن قحطان بن عابر بن شالخ بن ارفخشد بن سام بن نوح علیه السلام منسوب گردانیده اند و برخی گفته اند
که چون بر یمین کعبه معظمه واقع شده هر آینه یمن صحت اشتهار پذیرفته بهر تقدیر قطری مبارکست و اکثر ولایتش بخط
استوا نزدیکست و چون نوح علیه السلام عالم باقی را مقام و منزل ساخت سام بن نوح آن ولایت را بنظر انبساط در آورده جهت
خود اختیار نمود و بعد از سام اولادش عمرها دران ولایت لوای اقامت بر افراختند تا نوبت بقحطان بن هود که پدر اعلی [illegible] رسید
و او را حق سبحانه و تعالی اولاد بسیار کرامت فرمود که یعرب و جرهم از انجمله بوده اند و یعرب اول کسی است که بلغت عربی تکلم فرموده و اعراب یمن تمام
از نسل قحطان پیدا شده اند و یعرب را پسری بود موسوم به یشجب و یشجب را ولدی در وجود آمد عبد الشمس نام و او بعبادت آفتاب قیام مینمود و اول
کسی که در عربستان رسم سبی در میان آورده او بود و ازین سبب او را سبا لقب نهادند سبا [illegible] سال متصدی امر
ایالت گشته و از او سه پسر یادگار ماند کهلان و مره و حمیر و بعد از اشتغال سبا کهلان قایم مقام شده ملوک بنی لخم و غسانیان از نژاد او بودند

اقلیم اول

یمن

آمدند و پس از فوت او برادرش حمیر بن سبا که نسب تمامی تبابعه یمن که تا نزدیک زمان اسلام بر مسند اقبال تمکن
بوده اند باو می پیوندد بر سریر سلطنت نشست و چون حمیر بعالم دیگر انتقال نمود اختلافی میان قبیله پیدا شده یکی از ایشان
در مدینه سبا و دیگری در حضرموت پادشاه گردید مدتها بدین منوال بود تا حارث رایش خروج نمود جمیع اولاد حمیر
بر سلطنتش اتفاق کردند و حارث بچهار پشت بحمیر بن سبا میرسد و او را از آن رایش گفته اند که بسیار عطا بود
و او صد و بیست سال حکومت کرد و پس از فوت وی ابرهة بن الحارث افسر پادشاهی بر سر نهاده صد و هشتاد
و سه سال کامرانی نمود و بعد از او افریقس بن ابرهه متصدی امر سلطنت گشته صد و چهل سال بدولت و اقبال بگذرانید
چون او نماند برادرش العبد بن ابرهه ملقب بذو الاذعار گشته مالک تاج و سریر گردید و مدت سلطنتش را بعضی صد و پنجاه
و برخی صد و بیست سال گفته اند و بزعم پارسیان کیکاوس مدت ذوالاذعار گرفتار گشته و بعد از فوت ذوالاذعار
سلطنت بهداد بن شراحیل قرار گرفت و هشتاد و پنج سال پادشاهی نمود و بلقیس بقول بعضی از مورخان دختر هداد و باعتقاد برخی
خواهر هداد بوده و چون بلقیس بیست سال افسر حکومت بر سر نهاد در تخت وی سلیمان علیه السلام آمد ناشر بن عمرو بن [illegible]
قیام نمود و بعد از او ابوکرب بن افریقس بن ابرهه پادشاه شد و او از ملوک یمن بوفور اسباب و حشمت و بسطت مملکت [illegible]
لشکر و بسیاری مال و زر امتیاز داشت و در ایام دولت خود با هزار علم که در سایه هر علمی هزار مرد مقاتل بودند بجانب شرق
نهضت فرموده و از جیحون گذشته ما وراء النهر را مسخر ساخت و بلده سغد را مسخر ساخته شهری بساخت موسوم بشمر کند و عربان معرب ساخته
سمرقند گفتند مدت سلطنتش صد و بیست سال بوده و بعد از وی پسرش ابو مالک مالک تخت و افسر گشت و مدت پنجاه سال پادشاهی
کرده در گذشت امرا و ارکان دولت ولد ارشدش را که موسوم باقرن بود بپادشاهی برداشتند و اقرن بن مالک ملقب به تبع
گردید و معاصر بهمن بن اسفندیار بوده و مدت سلطنتش را پنجاه و سه سال گفته اند و بعد از اقرن پسرش ذو قیفان [illegible] سلطنت
و او با دارای بن داراب معاصر بوده و هشتاد سال پادشاهی نمود و برادر زاده وی برادر زاده پسرش ملک بن ابی کرب بن اقرن بر مسند
سلطنت تکیه زده و پنج سال حکومت راند و از ملک الی کرب با اسعد بن ملک الی کرب انتقال یافته و ملک ابی کرب تبع
اوسط ملقب بود و چون بشدت قهر و غضب اتصاف داشت یمنیان پسرش حسان را بسلطنت برداشته اسعد را بقتل رسانیدند
حسان بن تبع الاوسط چون بر اورنگ خسروی تمکن گردید بتدریج اکثر قاتلان پدر را بقتل رسانید بعد از آن لشکر
به یمامه کشیده آن ولایت را بتصرف در آورد و زرقا را که تا سه روز راه نور باصره اش احساس اشیا مینمود بدست آورد
از وی پرسید که چه چیز قوت رؤیت ترا بدین غایت رسانید جواب داد که هرگز نمک نخورده ام و شبها اگر سرمه در چشم کنم خواب
نکرده ام و بعد از حسان عمرو بن تبع الاوسط برسید بر سروری بر آمده شصت سال پادشاهی نمود و او معاصر شاپور بن اردشیر بود
و از عقب او عبد بن کلال متصدی امر حکومت گشت اگر چه وی بدین عیسی علیه السلام ایمان آورد اما ظاهر نتوانست کرد

و زمان پادشاهی هشتاد و چهار سال بود حسان بن تبع الاصغر آخرین تبابعه یمن بود مدت هشتاد و هشت سال در سلطنت و اقبال گذرانید
و در زمان ایالت خود بعزم تسخیر بلاد و امصار اعلام ظفر آثار برافراخت ابتدا مدینه طیبه را محاصره نمود و آخر شنید که
آن شهر هجرتگاه پیغمبر آخر الزمان صلی الله علیه و آله و سلم خواهد بود ترک محاصره داده رایت عزیمت بصوب کعبه برافراخت
و چون صورت تخریب بیت الله را در ضمیر قلب جای داد همان روز دستها و پاهای او خشک شد و آخر نقش
این اراده را از صفحه خاطر سترده ملتمس نصیحت مبدل گشت و ملبس بلباس دین موسوی گردیده چون متوجه
دار الملک خود گشت اکابر و اعاظم یمن حمیر معروض داشتند که چون ترک دین آبا و اجداد کرده طریق اطاعت
تو نمی سپریم تبع گفت بیایید تا باتش التجا بریم حقیقت هر ملت که ظاهر شود باتفاق آن کیش را قبول نماییم و در آن
زمان دو کس اگر باهم خصومت افتادی بغاری که در نواحی صنعا بود در می شدند و آتشی از آنجا بیرون آمده خصمی را که بر باطل
بود میسوخت القصه مشرکان با بتان خویش در ملازمت تبع بدان غار در شدند و بدستور معهود آتشی عظیم از غار بیرون
آمده اصنام را خاکستر ساخت بنابران یمنیان دین موسوی اختیار کردند و بعد از فوت تبع الاصغر ربیعه بن نصر لخمی
باستظهار کثرت تبع بر ممالک یمن استیلا یافت و شبی در حکومت خود واقعه دید که آن سبب بعثت او گردید
به نبوت احمد مختار صلی الله علیه و آله الاخیار و وقوع قیامت و حشر و نشر ایمان آورد سطیح و شق هر دو در عصر ربیعه
بوده اند سطیح بغرابت خلقت و مهارت در فن کهانت شهرت تمام داشته و باتفاق مورخان در اعضای او
استخوان نبوده بکر کلاه سر و دست و اصابع و بعضی بر آنند که روی وی در سینه اش بوده هرگاه در غضب رفتی
بر باد نشستی و مطلقا بر قیام قدرت نداشتی و او را مانند جامه در هم پیچیده بمجالس می بردند و چون میخواستند
که کهانت کند و از امور مخفیه خبر دهد لبان مشک دوغ می جنبانیدند و سطیح میگفت که یکی از جنیان که در حین
تکلم حضرت عالم السر والخفیات با حضرت موسوی استراق سمع کرده بود مرا بر مغیبات مطلع کرده اند
و سطیح مدت ششصد سال در جهان فانی زندگانی نمود و شق نیز در کهانت مهارت موفور داشته و برادرزاده
سطیح بوده و با سطیح در یک روز متولد شده و او بصورت یک نصف آدمی بوده القصه بعد از ربیعه بن نصر
اللخمی مرثد بن عبد کلال که برادر مادری تبع اصغر بوده پادشاه شد و او نیز خوابی دید که ظهور حضرت
رسول صلی الله علیه و آله و سلم از تعبیر آن بوضوح می پیوست و بعد از چهل و یک سال زمام مهام سلطنت را در قبضه
اهتمام پسر خود ولیعه سپرد و هشت سال سلطنت راند ابرهه بن الصباح صاحب ملک یمن گشت و نسب ابرهه به مهار داوریست
یلعب بن سبا الاصغر الحمیری می پیوست و از عقب وی صباح بن ابرهه بر مسند حکومت تکیه زده پانزده سال بدولت
ملک یمن آورد و بعضی از مورخان اعتقاد این است که بعد از سلطنت صباح بن ابرهه مسیح دولت حسان بن عمرو بن تبع الاوسط

قسم اول

یمن

از مشرق دمیده و پس از حسان ذو شناتر لخنیعه ینوف بزرگ زمام امور جهانبانی را بقبضه تصرف در آورده بارتکاب
فسق و فجور مشغول بود چنانچه هر جا نام پسری شنیدی طوعا و کرها او را طلب داشتی تا آخر پسر را نزد او آوردند موسوم
بزرعه ملقب بذو نواس و زرعه کاردی در ساق موزه خود پنهان ساخته بود چون مجلس از اغیار خالی گردید پنهان کارد
کار دیرا ساخته و شکم او را از دامان آن شهر و مکان کوتاه گردانید و زرعه را بعضی پسر زید میدانند که بعد از حسان بتخت
سلطنت می پیوندد و بعضی ولد صلبی تبع الاوسطش میخوانند القصه ذو نواس اساس حیات وی را مندرس گردانیده
خود را یوسف نام نهاده باتفاق اعیان بر بساط سلطنت متمکن گردید و او سرخیل اصحاب اخدود بوده که کلام
مجید ربانی بذکر آن ناطق کتابت از ذو نواس و اتباع او پنداشته در ایام حکومت خود فرمود تا خندقها کندند
و آتش بسیار برافروختند هر کس که از ملت عیسوی بر نگردید باتش بیداد سوخته شد و آن سرد فتراهل
ظلام در کشتن و سوختن عیسویان دقیقه مهمل و نامرعی نمیگذاشتند تا قیصر که متابع ملت عیسوی بود بنجاشی پادشاه
حبشه نامه فرستاد که متوجه استیصال ذو نواس شود ذو نواس طاقت مقاومت در خود ندیده راه
فرار بر قرار اختیار کرده در دریا غرق بحر فنا گردید و بعد از فوت ای ذو جدن نامی روزی چند قائم مقام گشته
او نیز از دست سپاه حبشه منهزم گشته از عقب ذو نواس بعالم باقی شتافت و بعد از فرار ذو جدن ارباط نامی
از حبشیان کاشی بصنعا آمده پای در مسند حکومت نهاد و ابرهه که در سلک سرداران حبش انتظام داشت لشکر بر سری آورده او را
بقتل رسانید و بیست و سه سال در آن ملک رایت دولت و اقبال برافراشت و در آخر ایام سلطنت بعزم تخریب خانه کعبه لشکر بصوب
حرم کشیده بغضب مالک الملک علی الاطلاق گرفتار شده بزخم سنگ سجیل متوجه درک اسفل گردید و بعد از حدوث
این حادثه یکسوم بن ابرهه پادشاه شد بقولی چهار سال و بقولی هفده سال سلطنت کرد و پس از وی برادرش مسروق
بن ابرهه افسر ایالت بر سر نهاده بعد از دوازده سال ابو مره سیف بن ذی یزن کشته گشت و نسب سیف به تبابعه می پیوندد و او
بحضرت انوشیروان رفته التماس مدد نمود تا مملکت موروثی را از تصرف اهل حبشه انتزاع نماید انوشیروان حکم داد که از
سپاهیان هر کس در زندان باشد بیرون آورده با او همراه سازند فرمان داران پیرا که در معارک کارهای نام کرده بود وهرز نام داشت بان
سپاه بجانب یمن در حرکت آمدند و مسروق از کیفیت حادثه آگاه گشته با صد هزار کس ایشان را استقبال نمود و سیف و وهرز با هشتصد
مسروق کس از بنی حمیر و ششصد کس از عجم قدم در میدان مقاتله نهادند بحکم اول زخم تیر دلدوز وهرز تاجی در قتال لشکرش روی بهزیمت نهادند
و سیف قدم بر مسند سلطنت نهاده ابتدا قصر غمدان را که در زیر گنبد خضرا شبیه و نظیر آن عمارتی صفت ارتفاع نپذیرفته بود محل
جلوس گردانید و پس از هشت سال جمعی از حبشیان او را در صیدگاه تنها دیده بقتل رسانیدند چون این خبر بانوشیروان
رسید وهرز را جهت دفع و رفع حبشیان بیمن فرستاد حکومت آن مملکت را ابدا ارزانی داشت و وهرز بعد از چهار سال فوت گشته پسرش

مرزبان لوای ایالت مرتفع ساخته او نیز متوجه عالم جاودان گردید و برادر مرزبان قلنجان بحکم گستری قایم مقام گردید و چون
او نیز نماند ولدش خرخره قدم بر مسند خسروی نهاد و در روایتی آنکه بعد از قلنجان شخصی که سوسوم بخرزاد بود والی گردید
پس از و نوشخان نامی رایت ایالت برافراشت و در عقب او مروزان کامران شد و چون او نماند حکومت بخرخره
رسید بهر تقدیر چون خرخره مدتی ایالت نمود هرمز از وی رنجیده باذان بن ساسان را در آن مملکت حاکم گردانید و او
بنبوت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله ایمان آورده و بعد از جهان انتقال نمود آنگاه داد و یه که خواهرزاده
باذان بود بمتابعت ملت نبوی حاکم شد و اسود عنسی که دعوی نبوت میکرد بقتل رسانید و بعد از فوت وی حکومت
آن مملکت باولیای دولت دین محمدی قایم گردید و از خلفای راشدین بنی امیه بآل عباس منتقل گشت و از حسبان خلفای
بنی عباس غلامان حبشی آن ولایت را در اختراع نمودند و از ایشان بآل زیاد انتقال یافته بعد از آن به بنی الحسن و بنی طباطبا قرار
گرفت و چون دولت آن جماعت سپری گردید منصور بن فضل الکوفی که از دعاة اسمعیلیه بود بر مسند حکومت تکیه زده بعد از
او در سنه ست و عشرین و اربعمایه ابو هاشم حسن بن عبدالرحمن که نفس زکیه لقب داشت و حمزه بن ابی هاشم که از اشراف
حمیریان بود منسوب گردید و در سنه تسع و ثلثین و اربعمایه ناصر بن حسین دیلمی دعوی امامت کرده چند وقت آن ولایت را
متصرف گشته و در سنه ست و خمسین و خمسمایه ملک ناصرالدین ایوبی کارفرما گشت و از اولاد او در سنه ست و تسعین و خمسمایه
بملک تورانشاه و ملک کامل و ملک مسعود منتقل گردید و در سنه ست و عشرین و ستمایه به بنی رسول که از امرای ابو ایوب
بود رسید و در سنه سبع و عشرین و ثمانمایه به بنی عثمان در آن دیار استیلا یافته حبشی از آن سلسله بتمشیت ملک و مال پرداختند
تا از سلاطین عثمانیه سلطان سلیم بن سلطان سلیمان پاره آن ولایت را گرفته نزدیک بود که کل آن مملکت را از خار
و خاشاک بنی عثمان پاک سازد که عازم ولایت آخرت گردید و لدارشدش سلطان مراد در سال نهصد و هشتاد
و دو همت بر تسخیر آن مملکت گماشته من حیث الاستقلال بحیطه ضبط آورد تا امروز آن ولایت در تصرف دولت اولیای دودمان است
و از مضافات معروف یمن یکی زبید است که سام بن نوح همت بر آبادانی آن گماشته و در آنجا خرما و عنب نیک میشود
و دیگری صنعا است که در تمام یمن بلده بدان لطافت نیست و قبر شیخ شاذلی که قهوه خوردن از مخترعات اوست
در صنعا واقع است و دیگری تعز است که حصف بن برخیا همت بر تعمیر آن گماشته و در جبالش درختی است که آن را قات میخوانند
و برگش از عالم افیون کیفیت میدهد و میوه گرمسیری و سردسیری در آنجا نیک بعمل می آید و ایضا منغات است که بجهت آب و هوا
و کوه و صحرا مستثنی از جمیع شهرهاست چه نزدیک بخط استوا واقع شده و در میان دو زمستان و دو تابستان بحصول می پیوندد
و اشجار سالی دو بار میوه میدهد و ارتفاعاتش دو ماه بعمل می آید چنانچه از حمل تا سرطان یک تابستان و از سرطان تا میزان
یک زمستان باشد یا از میزان تا جدی یک تابستان و از جدی تا حمل یک زمستان بود و قصر غمدان که سبق ذکر کرده شد در صنعا بوده و ارکان

اقلیم اول

آن قصر را بسنگ الوان ساخته بودند که هر طرفی از آن برنگی ظاهر میشده و در میان حقیقی قصر خانه بوده که سقف آن را
یک تخته سنگ رخام پوشیده بودند و بر هر کنگرش صورت شیری ترتیب داده که چون باد در آن خانه وزیدی
از آن تمثالها آواز شیری مسموع شدی در عجایب البلدان آمده که قصر غمدان چندان ارتفاع داشته که در وقت
طلوع و غروب آفتاب سایه آن سه میل میرفته و در چهار فرسنگی صنعا صفوان نامی باغی داشته قریب دوازده میل که
حاصل آن را براه خدا ایثار مینموده بعد از چند گاه او را پسری بهم رسیده که پدر را از آن عطیه باز آورده هر سینه آتش
سخط الهی در آن بوم و بر افتاده شجر آن باغ را سقر گردانید و آن آتش در عوض سیصد سال التهاب داشته چنانچه در
اطراف آن طیور را مجال پریدن و وحوش را قدرت جولان نبوده و این قصه در سوره نون بتفصیل مسطور است و دیگر
از مضافات یمن یکی سبا است که تا صنعا سه روزه راه است و بانی آن سبای بن یشجب بن یعرب بن قحطان بوده اما اهل
آن بنابر نوایب روزگار از آن آثار جز نامی باقی نمانده صاحب عجایب البلدان آورده که در سبا از غایت لطافت
آب و هوا مگس و پشه و مار و عقرب و دیگر هوام نباشند و دیگری حضرموت است که آن نیز از شهرهای با نام است و جبلی
نزد آن داشته گویند در آنجا آیتی که هر که از آن بپاشد تخت گردد و ایضا عدن است که در ازمنه سابقه بنهایت آبادانی
و امروز آن آبادانی بمخا منتقل شده و تا مخا سه روزه راه است بحر عدن همان قلزم است که بحر احمرش نیز خوانند و از جمله
خلیجات هند است طولش چهارصد و شصت فرسخ است و عرضش دویست فرسخ و مرتبه بمرتبه کم شود تا شصت فرسخ آید
و چون قلزم بر ساحل این دریا بر طرف غربی واقع شده هر آینه بدین اسم موسوم گردیده و بعضی عمان را نیز داخل یمن شمرده اند اگر
گرم سیر است اما در بعضی ولایاتش سرمای سخت میشود و احیانا برف بارد و اهل معموره اش بر کنار دریای فارس که بحر عمان و بحر بصره و بحر هندش
خوانند واقع است و مردم را از این دریا منافع بسیار باشد و غایبان از این بحر سلامت بر آیند و خطر ایش اندک بجوار کشتر بود اما گردابی دارد که چون
کشتی را آنجا افتد دیگر خلاصی ممکن نباشد طول این دریا صد و شصت و عرضش سیصد و هشتاد فرسخ گرفته اند و در میان دریای عمان و قلزم
پانصد فرسخ زمین خشک افتاده که آن را جزیرة العرب خوانند و اعراب بسیار در آنجا ساکن اند هجر بلده ایست میان عمان و عدن
و در آن ناحیه نسناس بسیار است و آن جانوری است مانند نصف انسان که یک دست و یک پای و یک چشم دارد و دست در سینه اوست
و بزبان تازی تکلم میکند و مردم او را صید کرده میخورند از شخصی نقل است که بدان دیار رسیدم و بالای آن ناحیه گفتم
که من نسناس را ندیده ام در فور بغلامی اشاره کرد غلام ما زد بکری آمده نسناسی زنده بیاورد و چون در من نگریست گفت
بخدا اگر مرا بخوری یا در پیش غلام که گفتم او را بگذار گفت بکلام او فریفته مشو قبول ما کرده او را رها کردم چون باد از پیش من بیرون رفت و ایضا
ارم شداد در این یمن میان صنعا و حضرموت آورده اند که شداد صد کس از معتمدان جهت آن امر تعیین فرمود هر یک را هزار کس
تابعین ساخت و ایشان را در خزاین و اموال خود تصرف داده بعمال اطراف فرمان داد که از سیم و زر و جواهر و عطر آنچه سامان پذیرد

مکان نقش فرمایند بیت آنرا که فلک مطیع و فرمان باشد • با عیش و طرب نشاط کرمان باشد • مشغول شود به هرکاری
بروی • هر دشواری پیش وی آسان باشد • نقل است که ساحت آن قصر دوازده فرسنگ در دوازده فرسنگ
بوده و در درون آن سیصد هزار قصر ساخته بودند که خاک آن از مشک و زعفران بوده و در آن عمارات خشت زرین
و سیمین بکار برده بودند و بجواهر نفیسه مکلل گردانیده و ستونها از یاقوت و زبرجد نصب فرموده و بر کنار جویهای آب درختان
میوه دار از طلا و نقره نشانیده بودند و در میان اشجار عطریات بکار برده که بوزیدن نسیمی تمام آن باغ معطر گشته و
بجوی سنگریزه جواهر ریخته بودند و در بیرون تیر هزار منظر از سیم و طلا جهت لشکریان ساخته بود و ارتفاع دیوار آن عمارت
سیصد ذرع بوده القصه بعد از آنکه بانصد سال که باتمام رسید شداد خواست که قدم دران عمارت نهد که ناگاه صیحه
از آسمان فرود آمد که شداد با سپاهش جان بمالکان دوزخ سپردند و آیه کریمه ان کانت الا صیحة واحدة فاذا هم
خامدون دلالت برین قصه میکند بیت روزی که رود به بیشه شیر دلیر چندان است که نشنیده بود صیحه شیر
بر حلم خدا تکیه مکن زانکه خدا پس سخت بگیرد اگر گیرد دیر و آن عمارت ازان زمان از نظر مردم غایب
گردیده آورده اند که در زمان حکومت معاویه یکی از اعراب که او را عبد الله قلابه گفتندی بتجسس شتر خود دران
موضع رسیده و بنابر ندرت مکان وی را ملاحظه شد که خواب می چند قدری ازان جواهر برداشته بیرون آمد
چون پاره راه پیماید یقینش حاصل شد که این خواب است افسوس بسیار خورد و آن جواهر را نزد معاویه آورده احوال بازگفت
هیچکس تصدیق وی نمود مگر یکی از علمای یهود که بشرف اسلام مشرف گشته بود که ذکر این شهر و ذکر یکی از امت محمد
صلی الله علیه و آله و سلم بدانجا خواهد رسید در توریت مذکور است و از لطائف این آنچه قابل تحریر باشد
ولایق تقریر و سزد عقیق است از حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم نقل است که در این کوهی است که
او اقرار کرد بوحدانیت خدا و نبوت من هر که ازان سنگ انگشترین سازد و با خود دارد ترسد بوی
غم مال و فرزند و روزی وی بسیار شود هر که ازان عقیق با خود دارد از دشمنان هراسان نشود و بر ایشان
فیروز گردد و در نظر مردمان او را شکوه و وقار حاصل آید و دیگر فرموده که دو رکعت نماز با عقیق بهتر است از
هزار رکعت نماز بغیر عقیق و دیگر فرموده که انگشترین عقیق در پوشید تا از بد در امان باشید و هم ازان حضرت
نقل است که حق سبحانه و تعالی میفرماید که شرم دارم از بنده که دست بردارد بدعا و در دست او انگشترین
عقیق باشد او را نا امید گردانم و دیگر نقل است که حق تعالی سوگند خورده بنفس خود که عذاب نکنم آنکس را که عقیق با خود
داشته باشد و دیگر ازان حضرت مشهور است که گفت که هر که هر صباح در دست او انگشترین عقیق بوده باشد پیش از آنکه او را
کسی بیند آن انگشتری را بکف دست خود بگرداند و سوره انا انزلناه بخواند و بگوید آمنت بالله وحده لا شریک له و آمنت بسره و علانیته

فصل اول سوم شد

خدای تعالی او را نگاه دارد در آن روز از شر هر چه در زمین و آسمان است و در حفظ حق سبحانه و تعالی باشد تا شام و دیگر فرموده
با صحاب که انگشترین با خود دارید تا از مقربان باشید صحابه گفتند یا رسول الله مقربان کیستند گفت جبرئیل و میکائیل گفتند
انگشترین از چه سازیم گفت از عقیق سرخ برای مطالعه کنندگان مخفی نماند که چون سخن تیز تک پاره از احوال این
ملک نمود احوال عمان بیان ازاحجاب احوال مردم آنولایت معطوف میگرداند سهیل یمنی خواجه اویس قرنی آفتاب نهان
و همنفس رحمن بوده از حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم منقول است که فردای قیامت حق تعالی هفتاد هزار فرشته بیافریند
بصورت اویس تا اویس با ایشان از عرصات بیرون رود هیچ آفریده واقف نگردد که اویس کدام است چون
در سرای دنیا حق تعالی را پنهان عبادت میکرد و خویشتن را از خلق دور میداشت در آخرت نیز از چشم اغیار محفوظ ماند
از خواجه عالم صلی الله علیه و آله و سلم منقول است که در امت من مردی است که بعدد گوسفندان ربیعه و مضر او را در قیامت شفاعت
خواهد بود و در عرب هیچ قبیله را چندان گوسفند نبوده که مر این دو قبیله را نقل است که چون نبی علیه السلام را وفات نزدیک
رسید گفتند یا رسول الله مرقع تو بکه دهیم گفت باویس قرنی چون مرتضی علی علیه السلام و فاروق بعد از وفات مصطفی
صلی الله علیه و آله و سلم بکوفه درآمدند فاروق در میان خطبه گفت ای اهل نجد از قرن کسی است در میان شما گفتند بلی
قومی را بدو فرستادند فاروق خبر اویس از ایشان پرسید گفتند نمیدانیم گفت صاحب شرع خبر داده است و او
گزاف نگوید و شما او را نمیدانید یکی گفت اویس نامی هست اما وی ازان حقیرتر است که فاروق او را نام برد
طلب کند دیوانه ایست که در ویرانها جا شده و شوریده است که در صحرا با ... چرد و با کس صحبت نکند و آنچه مردمان خورند
او نخورد و غم و شادمانی نداند و اگر مردمان بخندند او گریه کند و اگر بگریند او بخندد و شتربانی ماکند و شبانگاه بخش
دهیم آنرا قوت خود و مادر خود میسازد گفت او را طلبیم فاروق با یکی از صحابه آنجا شد و دیدند که در نماز ایستاده است چون با یک
آدمی یافت نماز کوتاه کرد فاروق پیش رفته پرسید که اسم چیست گفت بنده خدا عمر گفت ما همه بنده خداایم ترا نام خاص چیست
گفت اویس گفت بنمای دست خود را چون دست راست خود بنمود آن سپیدی که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم نشان
داده بود در حال بوسید و گفت رسول صلی الله علیه و آله و سلم ترا سلام رسانیده است و گفته است که امتان مرا دعا کن گفت
یا عمر نیکو بنگر تا دیگری نباشد گفت پیغمبر ترا نشان داده است اویس گفت پس مرقع بمن آمیده مرقع بوی دادند گفتند بپوش گفت
مگر بشنید و از برایشان دور شد و مرقع فرو کرد و روی بر خاک نهاد و میگفت الهی این مرقع نپوشم تا همه امت محمد را بمن نبخشی پیغمبر است
حواله بتو کرده است خطاب آمد که چندین بتو بخشیدیم مرقع درپوش گفت همه را خواهم باز خطاب آمد که چندین بتو بخشیدیم مرقع در پوش
باز گفت همه را خواهم همچنان در مناجات بود و میگفت و می شنود تا صحابه را صبر نماند نزدیک شدند و درین حکایت بدو رسیدند
چون ایشان را بدید گفت چرا آمدید اگر این آمدن شما نبودی مرقع نپوشیدمی تا همه امت محمد را بمن نبخشیدی ... جواب

گرد فاروق او را دید گلیمی از پشم شتر بر خود درکشیده سر و پای برهنه و توانگری هجده هزار عالم در تحت آن گلیم دید از خویشتن
واز خلافت دل بگرفت گفت کرا این خلافت از ما بخرد اویس گفت آنکه از هر که خواهد برد پس مرقع بپوشید
و گفت بعدد موی شتر و گاو و گوسفند قبیله ربیعه و مضر امت محمد را صلی الله علیه وآله وسلم بخشید خدا از برکت این
مرقع پس فاروق گفت با اویس چرا نیامدی تا حضرت رسالت را بدیدی گفت شما دیده اید گفتند آری گفت مگر او را
دیده باشید والا بگویید که ابروی او پیوسته بود یا گشاده عجب آنکه چندین بار وی را دیده بودند اما از هیبتی که مر او را بود
نشان نتوانستند داد بعد از آن گفت شما دوستدار اوید گفتند آری گفت اگر در دوستی درست بودید چرا آن روز
که دندان مبارک وی را شکستند بحکم موافقت دندان خود نشکستید که شرط دوستی موافقت است و دندان خود
بنمود یکی در دهن نداشت گفت من او را بصورت نادیده موافقت او کردم که موافقت از دین است پس فاروق
گفت فاروق گفت مرا دعایی کن گفت من در تشهد میگویم اللهم اغفر للمؤمنین اگر ایمان بسلامت بگور برید خود شما را دعا
دریابد و گرنه من دعای خود را ضایع نکنم پس فاروق گفت مرا وصیتی کن گفت خدا را می شناسی گفت آری گفت اگر بجز از خدای
دیگر کس نشناسی ترا به گفت زیادت کن گفت خدای ترا میداند گفت داند گفت اگر بجز از خدای کس دیگر ترا نداند به پس فاروق
گفت باش تا چیزی بیاورم از برای تو اویس دست در گریبان کرده دو درم برآورد و گفت این را از اشتربانی حاصل کرده ام
اگر تو ضامن میشوی که چندان بزیم که این بخورم از تو دیگر بستانم بعد از آن گفت رنجه کشیدید بازگردید که قیامت نزدیک است
و من اکنون بساختن زاد راه قیامت مشغولم چون اهل قرن از کوفه بازگشتند اویس را جاهی و حرمتی عظیم پیدا آمد و چون سر آن نداشت
از آنجا بگریخت و بکوفه شد و بعد از آن کسی او را ندید الا هرم بن حیان و در آخر عمر بموافقت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام در صفین
حرب کرد تا کشته شد ابو عبدالله ... بوفور فضایل و کمالات نفسانی از سایر ابنای روزگار امتیاز داشته و بصحبت عبدالله
عباس و جمعی دیگر از صحابه رسیده بود در تاریخ یافعی ... مروی است که ... و کتاب ...
شیخ محمد از بزرگان وقت خود بوده در نفحات از شیخ نجیب الدین علی بزغش نقل میکنند که روزی با جمعی از اصحاب در خدمت
شیخ شهاب الدین بودیم شیخ فرمود که یکی از اصحاب خانقاه بیرون رود و مردی غریب که آنجا باشد درون آورد که
بوی آشنایی من میرسد یکی از اصحاب بیرون رفت کسی را نیافت بازآمد که کسی نیافتم شیخ فرمود که دیگر برو چون
دیگربار رفت سیاحی دید که اثر غربت و سفر بر روی وی نشسته او را درون آورد و قصد آن کرد که در صف نعال بنشیند
شیخ گفت ای شیخ محمد نزدیک آی که از تو بوی آشنایی می آید بگذشت و بپهلوی شیخ بنشست شیخ او را در سر سخنان
گفتند و بعد از آن بوی گفتند ای شیخ محمد هر روز پیش علی شیرازی برو و ده جزو قرآن بروی بخوان روز دیگر چون من در آمدم
سلام کردم جواب گفتم بنشست و شیخ گفت و من هم هیچ نگفتم یک جزو اول قرآن بخواند

وروان

وروان شد و رفت و در زمره ... کرد و ... چون وظیفه خود بگذاردی باستاد و گفت میان من و تو حوالت بود
شاگردی شد و چون من از ... شیراز ... مرا وظیفه مشایخ شیراز ... آغاز کردم و تمام هرکس که از مشایخ آن عصر
در شیراز بود بگفتم گفت نام از دو گوشه نشینان هم تو نام ایشان گفته بگفتم چون تمام شد از هوش
رفت چنانکه من پنداشتم که مگر مرده که نفس منقطع گشته زمانی در آن حال بود بعد از آن بهوش باز آمد و گفت
دیدم اکنون تو نام ایشان یگان یگان بگوی تا من وصف ایشان بگویم من نام یگان یگان میگفتم و وی چنان وصف ایشان میکرد
از سلوک و حال و لباس ایشان که گویا در برابر او نشسته بودند من تعجب کردم پس در آخر گفت یکی از ایشان ...
و فلانی گویند از مرتبه ولایت تنها دو نام او را ... گفتم سبب چه بود گفت ... شیراز را ابوبکر ...
... برو آمد پس وی ... و نعمت داد و بسبب آن از نظر بیفتاد و من این سخن را یاد داشتم چون بشیراز آمدم همچنان
بود که او گفته بود شیخ عیسی منار در سلک اکابر مشایخ عظام داشته در نفحات از امام یافعی منقول است که وی روزی ...
گذشت ... گفت که بفراز نماز خفتن پیش تو آیم زن خرم گشت خود را بیاراست و فراز خفتن پیش وی آمد و در خانه وی
دو رکعت نماز بگذارد و بیرون آمد زن احوال بگفت ... بیرون آمد شیخ ... اعتقاد نیکی ... داد
و گفت طعام ولیمه عصیده ... و روغن ... گفتند ... داد و طعام ولیمه
و عصیده ساختند ... روغن ... بر طریق ... شیخ ... شاد شدم شنیدیم
که روغن عصیده نیست ... عصیده بخورد چون فرستاده ... شیخ گفت ... عصیده ...
آن فرستاده گفت ... بخورد ... دیگر ... قصه را باز گفت ...
شیخ آمد و ... شیخ ابوالغیث جمیل در اوایل حال قطاع الطریق بوده روزی ... بود شنید
که ... یعنی ... بر قافله ... چشم ... انتظار
بود باز ... شیخ ... تهذیب اخلاق نمود روزی بقصد هیزم بصحرا رفته بود ناگاه شیری ...
در راه گوش او را بدرید آنگاه ... هیزم را ... شده
هیزم را بر پشت او نهاد و ... بشهر آمد پس از آن ... گفت ... شیخ سعید عراقی
حال بوده و در بازار ... شیخ ... مشغول ... رسید با اصحاب گفته که در
فلان روز ... در محلی ... آمده بر سر
شیخ ... بنده کسی بود ... و اصحاب ... جمع آمده ... شیخ ... گفت

حرام و مباح چیست این کار است گفتند این امریست آسمانی و تیر از این چاره نیست هر آینه ... بر کس جنی ... بود و ...
او را گرد و پس از آن نزد او شیخ رفت و صحبت فقرا ملازم گرفت تا حق سبحانه و تعالی کشف نمود انچه در کار داشت احمد بن ابی ... از بزرگان
بوده روزی با اصحاب خود بزیارت بعضی از بزرگان گذر داشت که در راه شیخ سعید رسید شیخ اراده نمود که با وی طریق
موافقت بجای آورد چون مقداری راه برفت شیخ عزیمت کرده برگشت و شیخ احمد زیارت کرده برگشت بعد از چند روز دیگر
شیخ احمد شیخ سعید را گفت که فقیر را بر تو حقیست که آن روز متوجه شده برگشتی شیخ سعید گفت بر من هیچ حقی متوجه
نشده است شیخ احمد گفت بر خرد انصاف ده شیخ سعید گفت هر که بر خرد است و بر او متابعت شیخ احمد گفت هر که با زاهد
و بر او ابتلا کرده ایم پس هر یک از آن دو بزرگ انچه گفته بود بدان رسید شیخ احمد مقعد شده بر جای بماند و شیخ سعید مبتلا
کرد بدینچه تمام اعضای خود را می‌کند و می‌برید تا بحق واصل شد بلاد الزنج ولایتی وسیع است شمالی آن امصار و ولایت یمن است بلاد الزنج
و جنوبش جبالها نهرهای بسکون و غربش ولایت نوبه و شرقش مملکت حبشه و مردم آن دیار سیاه رنگ عکس ... باشند
چنانچه شیخ ابو سعید ابو الخیر اظهاری بدان نموده میگوید بیت بنغم دل کیست ... اندر الم دست ... دل زنگیان شور ... سیت
و حکما سبب فرح ایشان را از ظهور کوکب سهیل گفته اند که آن هر شب بر ایشان طلوع میکند و جمیع زنگیان ... از زنج
ولد کوش بن کنعان بن حام بن نوح علیه السلام اند و ... از سباع ... خوانند چه هرگاه بر دشمن خود ظفر یابند گوشتش را
بخورند و همچنین اگر از پادشاه خود برنجند بر او رآشند و بخورند و با آنکه طلا در آن دیار بسیار است زیور حلی خود را
از آهن سازند و گویند هر که با خود آهن دارد شیطان بر وی دست نیابد و شجاعتش افزون شود و کاوان آن دیار
بار است و بازی در کارزار برابری کنند و غذای خود بیشتر از گوشت فیل و زرافه سازند گویند در آن ولایت درختی است
که اوراق آنرا هرگاه در آب اندازند و از آن آب ماهیان خورند چنان مست شوند که بسهولت آنها را صید کنند بلاد و نوبه بر کنار
نهر نیل واقع شده و طولش را مدت ... نشاید بر زنجیر قطع کنند و ... آن ... نصاری باشند و غذای ایشان بلد نوبه
بیشتر جو بود و گوشت شتر است بکار برند و زرافه در آن مملکت بسیار ... باشد و مملکت نوبه متصل است ببلاد السودان
که در آنجا طلا از ریگ روید و هوایش در غایت گرمی باشد چنانچه اهالی آن دیار روز بزیر زمین بسر برند چون شب شود
بیرون آمده زر بدست آورند و متاع ایشان ... است و لباس ایشان از پوست حیوانات باشد و بازرگانان
بجهت فراوانی زر در آن دیار روند و بعد از وصول بدان نواحی طبل زنند و شب در آنجا خود را بموضعی برسانند بر ... زنند
و اهالی دیار از آواز طبل بر آمده بنزد ... رفته شب بر سر امتعه روند و در برابر هر متاع مقداری طلا آورده بنهند
و بازرگانان بدانجا رفته اگر بدانچه گذاشته اند راضی شوند طلا را بردارند و اگر نه دست بر ... نیابند و ... و شب دیگر چون طلا ...

قسم ثانی

بیابند و پاره طلا بر آن بیفزایند تا وقتی که بکار راضی شوند و نوبه از جمله پسران حام ابن نوح بوده و این ولایت بنام او شهرت
است و حام در سلک انبیا انتظام داشته اما از فرزندان او هیچ احدی برتبه نبوت نرسیده و باعث ... را
چنین نوشته اند که روزی نوح علیه السلام در خواب بوده و عورتش مکشوف و حام بر آن بگذشت و نپوشید بلکه بخندید بر
دار ... سوء ادب رنگ اولادش سیاه گردید و پیغمبری از نسلش منقطع گشت و حام را نه پسر بود بدین موجب هند و سند
زنج و نوبه و کنعان و کوش و قبط و بربر و حبش چنین چین ممکلتی است مشتمل بر آبهای خوشگوار و اشجار و حلاوت چین
اثمار و اقلیم اول تا سیوم چین است و بعضی تا اقلیم چهارم نیز گفته اند و اکثری از مورخین چین را از مضافات خطا
و ... ولایت چین از ابنیه چین ابن یافث بن نوح است و سکانش بعبادت اوثان اشتغال دارند و مجوسی
در میان ایشان بسیار است و اکثر شعبها را ... بتنبع کرده اند خصوص صنعت تصویر را که در میان ایشان
شایع و از عیانست چنانچه مانی وقتی که بچین رفت دعوی پیغمبری کرده معجزه اش تصویر بود که آنرا ... و ارژنگ
گویند و اهل چین مردم ربع مسکون را کور میگویند الا مردم روم را که یک چشم می‌دانند و آورده اند که ملک ایشان
در سالی یک مجلس سازد و خاص و عام را بار دهد و در آن روز قربانها بر حب چوبی آورده در سرای ... بر کس که
بسلام آید بحکم ملک بیش بر آن چوب زند و بعد از ساعتی صیاحی ... شود که مصوران ... نقاش ... از ... صفت
اهل عالم چنین بجز قسم چینی صورتی نتوانند نگاشت و نیز مشهور است که در آلات گردونی از چوب ساخته بودند
که کس ... بر ... کبکی هر قدر که می‌خواستند حرکت میکرده و در وقت ایستادن بی اشاره ... بازمی ایستاده و شاه
آن از قوم مغل است و سکانش اکثر چهره صورت اصناف داشته اند اما بسیار کوتاه قامت و بزرگ سر باشند
و دار الملکش را ... خوانند و رودی عظیم در میان شهر جاری می‌باشد و متاع آن دیار ظروف ... ... از
... و ... دیگر آن سنگی است که در کوههای آن مملکت بهم رسد و آن سنگ را آتش کرده در حوض آبی افکنند
و ... زنند تا آنچه ثقیل و درد و پشه در ته حوض نشیند و صاف آنرا گرفته در حوضی دیگر ... زنند و همچنین چند کرت
این عمل را بعمل آورند تا هر چه صاف بماند آنرا ... شاه ضبط کنند و ظروف فغفوری و بای ... از آن معمول ... ی را
... بر ... گذارند در عجایب البلدان مسطور است که در یکی از قرای چین غدیریست که در سالی یکمرتبه اهل آن
قریه جمع آمده اسبی در آن غدیر اندازند و در اطراف آن ایستاده ... و از زیر آب نوعی آیند و مادام که اسب در آن آب
باشد باران آید و چون غدیر ... باریده شود آن اسب را بر آورده بکشند و گوشتش را بر قله کوهی که نزدیک غدیر است
اندازند تا طعمه طیور شود ... کرده و نیز در حد چین چشمه ایست که چون مریض از آن آب بیاشامد اگر حالش رسیده باشد

فی الحال بامر و دالله در نور رنگ شود و همچنین در یکی از مواضع فارس آسیابیست که سنگ اسفل آن در حرکت و سنگ اعلی
ساکن و از زیر سنگ آرد بی سبوس و سبوس بی آرد بیرون آید و بحر چین را بحر صنجی نیز گویند و طول آن را با نصد فرسنگ
و عرضش را دویست و هفتاد و پنج فرسنگ گرفته اند و در جزایرش معادن زر و یاقوت و دیگر جواهر بسیار است از آنجمله یکی جزیره
از یخ است که هر ساله حاصل پادشاه بیست هزار من طلاست سرانديب جزیره ایست از بحر هند که اطراف آن را امتداد [illegible]
و چند معدن از زر و سیم و یاقوت و الماس آرد و از حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم نقلست که بهترین بقاع مکه است
و خوشترین مساجد مسجد اقصی و نیکوترین جزایر جزیره سرانديب و در آنجا کوهیست موسوم به هبوط که نزول آدم علیه السلام از بهشت
بدان کوه بوده و اثر قدم آنحضرت در آن ظاهر است ولی اثر باد و باران همیشه روشنی مثل برق از آن کوه ظاهر شود و [illegible] چند
باران بارد که اثر قدم آنحضرت شسته شود و باز صبح ظاهر گردد و صاحب عجایب البلدان آورده که در جوار سرانديب درختیست
که هر شب وقت سپیده دم ورقی از آن فرو افتد که در یک صفحه آن کلمه لا اله الا الله محمد رسول الله و بر صفحه دیگر آیتی از قرآن نقش است
و ملک آن ملک آن را ضبط کرده در هر دردی و علتی که بکار برند صحت قرین آن گردد جابلسا شهریست در نهایت خوبی و بلادش
روایتست که اهل جابلسا از اولاد ثمود اند و اهل جابلقا از اولاد عاد [illegible] چون اولاد موسی علیه السلام از فرعون فرار کردند
حق تعالی ایشان را بدان شهر آورد و [illegible] در آنجا اقامت نمودند [illegible] شهر [illegible] شعاع
سردار آن مملکت [illegible] اقلیم اول [illegible] اقلیم
محاذی [illegible] اقلیم الثانی بمشتری منسوبست و ابتدای آن از مشرق و انتهای آن
سر وسط بلاد چین و سرانديب و بلاد هند [illegible] و وسط بلاد کابل [illegible] بلاد کرمان [illegible] بحر فارس
قطع کرده [illegible] شمالی [illegible] و جنوب [illegible] منتهی گردد و مساحت سطح این اقلیم گویند
پانصد و هفتاد و دو هزار فرسنگ [illegible] شهر [illegible] که داخل دیار عرب است
بنابر آنکه [illegible] موقوف داشت و دیار عرب که [illegible] و یمامه و بادیه و جزیره و بادیه شام و مصر و یمن
و از مکه معظمه [illegible] که دولت [illegible] جزیره [illegible] بحر فارس و بحر حبشه و دجله و فرات
[illegible] جزیره عرب است [illegible] اقلیم دوم [illegible] اقلیم سیوم دارد و چون [illegible] حجاز [illegible]
هر آینه [illegible] شروع از آن شهر [illegible] مکه معظمه [illegible] بیت [illegible] خانه کعبه و اطراف مکه
مثل [illegible] و [illegible] از عبدالله عباس روایتست که اول کوهی که در زمین مخلوق گشته ابوقبیس است
آدم صفی علیه السلام در آن کوه [illegible] در آن کوه واقع شده [illegible]

دو در غرب

قسم [illegible]
مکه معظمه

و در غرب ابوقبیس جبل خندمه است که در آنجا [illegible] صفا و مروه [illegible] آورده اند که صفا و مروه مرد و زنی بوده اند
که در خانه کعبه با هم زنا نموده بودند حق تعالی ایشان را سنگ گردانید و مردم بجهت عبرت هر یک را بر سر کوهی نهاده بودند و آن
دو کوه بنام ایشان موسوم گردید و صورت ایشان تا زمان حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم بوده در حینی که لشکر اسلام
مکه را گشودند آنها را شکسته و همچنین کوه حراست که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم قبل از وحی در آنجا بخلوت می نشسته
و جبرئیل علیه السلام در آنجا وارد میشد و دیگر جبل ثور است که حضرت رسول [illegible] از آغاز آن کوه بمدینه طیبه هجرت نمود
و دیگر جبل الکام در میان مکه و مدینه است و تا شام ممتد شود و دیگر [illegible] البرز که [illegible] کشیده بر دریای طبرستان
گذرد و بر نواحی دیار دیلم و گیلان و قزوین و ری و جرجان و دامغان و طوس و نیشابور عبور کرده با هرات و غور و غرجستان [illegible] گذرد و از
آنجا بجزیره سرانديب [illegible] محیط منتهی میشود و بعضی را اعتقاد است که کوه قاف عبارت از آنست و خانه کعبه ده نوبت بنا
شده [illegible] اول ملایکه زمین بفرموده رب العالمین در محاذی بیت المعمور خانه ساختند که هرگاه ملایکه آسمان بیت المعمور را طواف کنند
ملایکه زمین در بیت الحرام رسم طواف بجای آورند و مدت بنای بیت الحرام قبل از بنای بیت المعمور چهل سال بوده و بنای دوم
بنای حضرت آدم است بتعلیم جبرئیل آدم و حوا زمین را حفر کرده و از گل خانه ساخته بودند و فاصله میان این عمارت تا زمان بنای سیم
دو هزار سال بوده و سیم بنای اولاد آدم است که در زمان شیث علیه السلام خانه از سنگ و گل ساخته بودند که تا طوفان نوح باقی
بود و چهارم بنای حضرت ابراهیم علیه السلام است و پنجم و ششم بنای جرهم و عمالقه است و هفتم بنای قصی و کلاب و هشتم قریش است
و قریش ارتفاع خانه را که در بنای ابراهیم [illegible] بلندتر کرده هیجده ذراع ساخته بودند و در آنوقت رسول صلی الله علیه و آله و سلم
بیست ساله و سی ساله بود و نهم بنای عبدالله زبیر است که چون در حین محاصره بودن حصین بن نمیر [illegible] سنگ منجنیق خللی بارکان
خانه راه یافته بود هر آینه عبدالله زبیر [illegible] تمامی خانه را ویران ساخته باطاقی که حضرت خلیل الرحمن وضع کرده بود بنا نهاد
بنای دهم حجاج است آورده اند که چون حجاج ابن زبیر را بقتل رسانید بعبدالملک مروان نوشت که ابن زبیر چیزی چند در بنای خانه
کعبه افزوده که در زمان حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم نبوده جواب نوشت که هر نوع که از جاهلیت بوده چنان بنا کن حجاج
در سنه اربع و سبعین آنچه زبیر داخل کرده بود بیرون کرده باقی را چنانچه بود گذاشت و خانه کعبه مربع الشکل واقع شده و طولش
بیست و چهار ذراع و شبری است و عرضش بیست و سه ذراع و شبری و ارتفاعش بیست و هفت ذراع و دروازه اش
بجانب شرق قریب بحجر الاسود که [illegible] آن از [illegible] مبارک [illegible] بر رکن شرقی نزدیک بدر خانه [illegible]
از انس [illegible] که هیچ حجر از بهشت در زمین نیست مگر حجر الاسود و مقام [illegible] که خلیل الرحمن [illegible]
[illegible] میخوانده بر آن می ایستاد و اثر [illegible] قدم او [illegible] است و دیگر چاه زمزم است که از زیر قدم حضرت اسمعیل علیه السلام

سرانديب

جابلسا

[illegible]
احمدآباد و [illegible] کنبایت
سومنات ناگور [illegible]
[illegible] سلطان [illegible]
محمودآباد [illegible]
سرانديب [illegible] آباد
[illegible]
[illegible] آباد و [illegible]
کوچ
مکه معظمه

بپیدا شده و آن چاه محاذی در خانه است همچنانکه تشنه را سیراب میسازد و گرسنه را نیز از جوع اطمینان می بخشد و هر قدر
آب که بر دارند کمی مفهوم نگردد و خوردن و غسل کردنش فایده بخشد الصا مسجد الحرام است که طولش با نفس سیصد و بر غیر
شصد و هفتاد ذرع گز نیز اند و عرضش را سیصد و پنجاه ذرع و چهار صد و سی و چهار ستون دارد و خانه کعبه در وسط مسجد
و از عبد الله ابن عباس نقلست که در استلام شهر را که یک نیکی را صد حساب کنند مگر که متبرک و گفته اند که دخل حرم چهار اداى
حج و عمره بمنت از عقوبات جرایمی که قبل از حج کرده باشد بقول اصح مغفور است و اولیا هر شب آدینه در حوالی خانه
حاضر شوند حقیقتان نیز رسم طواف بجای آورند و صبح برخیزند تمام خانه کعبه شنیده و بر بالای آن انتظار طیران کنند و آنچه کبوتر که در حرم
باشند هر گز فضله در آنجا نیندازند آنقدر مردم سنگ کم از کره منبر که بر جا استاده اند از صبح شهر دیدار عشیر عشیره آن بر مکانیست و حضرت
خیر البشر و هاشمی او از مجاز آن شهر و کشور بوده و همچنین بسیاری از صحابه با آفرین از اهل جنت فریش منصه ظهور آمده اند
خصوص ساقی کوثر امیر المؤمنین حیدر علیه السلام که بحسب اقتضا قضا بلکه محض مشیت ایزد تعالی در درون خانه کعبه تولد نموده
بیت شد او در زمین الحرام اش صدف ° کسی را میسر نشد این شرف °
شکر فرست که در لجه این کم پایه جای شود بهر آنینه جهه اطالت از آن درگذشته بجهند نفر اکتفا کرد ابو البحادم از بزرگان تابعین است
و بسیاری از صحابه را دریافته سخنش الکلمند بر شکلها که فرا از سخنهان اوست که اندکی از دنیا تو را مشغول دارد از بسیاری چیز
آخرت و گفت در دور کار رفتیم دم که بقول از فعل راضی شده و بعلم از عمل خرسند گشته پس تو در میان بدترین مردمان
دو بدترین روزگار مانده ابو الولید عبد الملک بن عبد العزیز سارش بهر علمای زمان خود بوده و باعتقاد بعضی اول کسیست که در
اسلام تصنیف کتاب تمام نمود و فوتش در سنه خمس و اربعین بوده عمر بن عثمان الصوفی استاد منصور حلاج بوده نقلست که
انوری منصور را دید که چیزی مینولیسد گفت این چیست گفت چیزی مینولیسم که با قرآن معارضه کنم عمرو بر او دعای بد کرده از
خود مهجور کرد گویند هر چه بحسین رسید از دعای او بود و بعضی گفته اند که عمر بر حسین چیزی نامه نوشته در زیر مصلی گذاشته بطهارت
رفته بود حسین آن را برگرفت و عمر را در تنعوص بحیرت شده چون بیرون آمد گفت اکر این کاغذ را برده است دستهایش را
ببرند و بردار کشند و بر زبان بسوزند تا آخر آنچه او گفته بود چنان شد از سخنهای اوست که صبر استوار بودن با خدای
و گرفتن بلا بخوشی است ابی الطالب محمد بن علی صاحب قوت القلوب است که در دقایق طریقت تصنیفی بدان لطافت
ننوشته شده الامیر العمید فخر الدین خالد الافضل صاحب ابیع از افاضل جهان و اعیان مکان بوده بکفایت و نبهامت
فرید زمان در فصاحت و لطافت و حید دوران محمد عوفی در تذکره خود آورده که علاء الدین ملک جمال رسانیدند که
انوری زبان بگوش بر گشوده و ترا هجا گفته و علاء الدین نزدیک ملک طوطی که از جانب سلطان حاکم هرات بود

فخر الدین و انوری بر سر نیاید (margin note, red)
چیزی نوشت و او را طلبید چنان می نمود که او را از روی لطف التماس مینماید و در ضمیر دشمنی که جزئی بروی
دست یا مراد او الیسر از رسانده و فخر الدین خالد که با انوری نهایت خصوصیت و دوستی داشت از آن وقوف یافت علاء الدین بر سر برد
و از سطوت قهر دهر امان داد و انوری بر تهمت نوشت آخر الامر کشوف برسم و عادت در سلم آورد و در دستش این
چند بیت از زمین تحریر فرمود و شعر هی الدنیا تقول بملء فیها حذار حذار من بطشی و فتکی فلا یغررکم حسن ابتسامی فقولی
مضحک والفعل مبکی هی الدنیا اشبه بها بشهد بسم و حیفه طلبت بمکی و انوری از این ابیات استدلال نمود
که در ضمن این لطف با کاملیت سر آمیخته ان انجمن با ملک طوطی از سر آن در گذرانید چون ملک علاء الدین بار آن
حال معلوم شد رسولی دیگر فرستاده گفت از سر کو شخص میدیدم اگر او را نیز و دستی فرستی ملک طوطی انوری را موکل داد که البته
ترا انوری باید فرستاد هر ار کو شخص در مقابله نویسد انوری گفت ای ملک چون من مردی او را نهار ار کو شخص می برزد ملک را
بر ایگان نمی ارزد بگذار تا باقی ایام در سلک تو منخرط باشم و بدولت بیانی در مدیح دریای تو باشم ملک طوطی را این خوش آمد
و از ملک غور عذر خواست و انوری در شکر این نظم گفت بیت طوطیا زانکه ز انصاف تو بر بام شبی °
ببلبل شوق بعیوق کشید زمزمه را ° ای شبان رمه را که تو شبی به او ° بنگ تیمار نخور ای بنگ شبان این رمه را °
تن درین عقد عده زانکه سرای ایمنه ° کش توان کشش عدم خسانی زو برد ° همه با غ خواهند چه خورد و چه زرک °
بنگ سر دار که تا حشر ضمانی همه را ° اکنون طرفی از لطایف شعرا را و در قلم آوریم چنانکه بر طالو گرد کان طاهر گرد د بیت
در جواب از آن سمن بنا گوش ° نسرین لف خیال فتم دوش ° بی آنکه زمن کشند زحمت ° تا او زکف نشد دشن در آغوش °
که بوسه همی زدم بر آن چشم ° که حلقه همی شدم در آن گوش ° شد همت بجر او مرا خوش ° شد زهر فراق او مرا نوش °
بیت بیا تا برگ گل می کساریم ° که فصل بهار از گل گذاریم ° جهان تو دنا خوشی در پرده دارد ° بیا تا عالی او را خوش گذاریم °
پس پشت فلک پیکسیم اندوه کیسی ° بشادی روی زی جام می آریم ° و میان فخر الدین و انوری همیشه مشاعرات و ملاطفات
روی مینموده و از آنجمله قطعه ایست که مطلعش اینست بیت سلام علیک انوری کیف حالک ° مرا حالی چو نیکوست بالی
انوری در جواب گوید و علیک السلام فخر الدین ° افتخار زمین و فخر زمان ° سخره داغ و طوق عزت نیست
سخن از کردن و ستخاره سرین ° سخت زنخت با تو خود بردی ° بطفیل خود بس لعینس ° تا بدر رفته زینش هر کز °
بنک جان دعلوه نخستین ° پیش خلقت که جان بخشد و از آن ° نه جهان خوش نود نه جان شیرین ° کرده ترجیح خود شهادت °
بزر حیث دیگران نفرین ° در زبان کرد خود امثالت ° شد زمینش همه آسمان عنین ° ابو المظفر برادم از مفخران
انتقام واجب التعظیم بوده و در زبان دولت آل مظفر اکرچه ریاض فصاحت از غمام طبع او ریان و با هر بود اما دیوان شعری

که قابلی ایراد و ولایتی سپاهان شبیه ازوی بتاریخ افتاده لاجرم بنابر التزام بدین چند بیت اکتفا کرده شد بیت
بشد تا بترجیح آمده کره ❊ در نقید بر چه زاید دگره ❊ باز دگر تیز بگردد فلک ❊ موعظه نیز نزاید دگره
مرقد منبرکه
در ازمنه سابقه یثرب نام داشته و یثرب بن قانیه آنرا بنا نهاده چون زمان پیغمبر آخر الزمان بدان
نام جاری گرد و مبارک آینه بدو نام [illegible] آنرا مدخل صدق خوانده آورده اند که در بستان مرقد
و منبر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم قطعه ایست از قطعهای جنان و [illegible] که درباب آن احادیث مشهور وارد
گردیده در اهل بلده واقع شده و هر مریض و علیل که از آن آب بخورد و غسل کند البته شفا یابد و بئر المسک چاهی است که
حضرت مقدس نبوی صلی الله علیه و آله و سلم آب دهان مبارک خود در آن چاه افکنده و اکثر بیماران آن شهر و مکانها را
از آن آب شفای کلی حاصل است و مسجد رسول صلی الله علیه و آله و سلم نیز از جاهای متبرک مدینه است و احادیث در فضیلت آن
بسیار روایت شده و گورستان بقیع در شرقی شهر واقعست و ابراهیم ولد حضرت رسالت پناه و جناب فاطمه زهرا علیها الصلوة
والسلام و عباس بن عبدالمطلب و حضرت امام حسن و امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیهم السلام و بسیاری از
صحابه کرام در آن مقام مدفونند در عجائب البلدان مسطور است که از خواص مدینه یکی آنست که هرکه آنجا رسد بوی خوش شنود و عطر
در آن شهر بیشتر از همه جاهای دهد و هرگز طاعون نباشد و یکی از خوبیهای مدینه آنست که غریب [illegible] دارد که [illegible]
حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم بعد از مکه مرقد متبرک آنحضرت که مطاف طوائف امم است در آن شهر واقعست
والیضا از ائمه معصومین بغیر از امام موسی کاظم علیه السلام که در منزل ابوا [illegible] که در مدینه واقع شده و امام محمد مهدی سلام الله
که در سامره متولد گردیده جمله در آن بلده میمون مرتبه بوجود آمده اند نظم بر لذت آب و خاک یثرب ❊
از آب سیاه و بحر مغرب ❊ خوش از نرگس و [illegible] ❊ و خاکش کم و برگش فراوان ❊ فهرست بلاد عالمش دان ❊
خضرای سواد [illegible] ❊ [illegible] و عراق زاد آن ❊ [illegible] ❊ [illegible] ❊
چنین [illegible] ❊ [illegible] ❊ شام و حجاز [illegible] ❊ از ابو شامه [illegible] که در مدینه
طیبه در ششصد و چهل و [illegible] آوازی عظیم برمثال آواز رعد از دور آمد ظاهر شد و این آواز گاهی زیاده و گاهی کم میشد دو روز
[illegible] گذشت و از عقب این آواز زلزله عظیم [illegible] روز [illegible] در زمین فتاده
بود [illegible] نوبت زلزال [illegible] آتش ظاهر شد که [illegible] مناره
و طولش مقدار [illegible] و از آن دودی سفید برخاست و مثال ابری سپید بر آسمان [illegible]
و کوه [illegible] که گویا در هر [illegible] شعلی افروخته اند چنانچه [illegible]

شده [illegible]

فسلم [illegible] ١١

شده و هر کسی که برسید چون [illegible] سنگ آتش [illegible] داده ام که گرم بود چون خون سرخ بنظر در می آمد و چون سرد
میشد بمثال فحم سیاه بود و ام النار که این آتشها از آن منشعب میشد در قریظه بوده و [illegible] روان شد خلایق را
گمان [illegible] حاصل شد که خراب خواهد آمد تمام رجال و نسوان و صبیان غسل کردند و [illegible] نمودند و در مقام توبه و استغفار آمدند
و هر کس [illegible] خیرات مبادرت جست و [illegible] را اعتقاد نمود و آتش بدینگونه گذشت و چون سیل آتش
روان شد زلزله ایستاد و آن شدت تخفیف یافت بر رای مطالعه کنندگان مخفی نماند چون پاره از احوال آن شهر و مکان گذشته
آمد مجملی از مردمش نوشته شود و سعد بن عباده از اهل [illegible] در اکثر غزوه در خدمت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم میبود
[illegible] از جنگ احزاب تیر یکی از مشرکان بنی قریظه در گذشت گویند در وقت سکرات سید کاینات علیه افضل الصلوات [illegible]
[illegible] را بر زانوی همایون نهاده [illegible] سعد [illegible] پیغمبر [illegible] منزل
وی بیرون آمد همان لحظه جبرئیل نازل گشت [illegible] محمد از اصحاب تو که وفات یافته که ابواب سماوات بر وی گشوده شده
و عرش بحرکت در آمد [illegible] رسول صلی الله علیه و آله و سلم معاودت نمود چون بمنزل سعد آمده دید که طائر روحش [illegible]
نموده [illegible] نماز کرده جنازه اش را [illegible] و ابو ایوب انصاری از رؤسای آن بلده مقدسه بوده [illegible] هجرت
داعیانش بر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم رسیده [illegible] از نسل شمول بوده اند شمول در صحبت [illegible]
بن تبع الاصغر که آخرین تبابعه [illegible] بدان دیار رسیده [illegible] از اوضاع و علامات آن شهر معلوم نمود که آن مقام سرای هجرت حضرت
خیرالانام علیه الصلوة والسلام خواهد بود بدین خاطر بر توطن آن شهر و مکان قرار داده با چهارصد نفر که در صحبتش بسر میبرد متوطن
گشته [illegible] بهنگام ظهور آنحضرت [illegible] و اولاد [illegible]
[illegible] گردید [illegible] در درج الدرر مذکور است که از زمان شمول تا زمان هجرت
هزار و پنجاه و [illegible] سال بوده و قیس بن سعد بن عباده از سادات [illegible] عرب بوده [illegible] چهار نفر بوده اند قیس بن سعد
و عبدالله بن زبیر و احنف بن قیس و شریح قاضی [illegible] که در روی وی [illegible] موی نباشد
و سعد بصفت جود و سخاوت و عقل و سماحت اتصاف داشته در اکثر معارک ملازم رکاب همایون حضرت
شاه ولایت مآب علیه السلام بوده و همواره تخم مهر و محبت عترت طاهره نبویه علیهم السلام والتحیة در فضای دل
میکاشته جابر بن عبدالله انصاری از جمله کبار اصحاب سید ابرار و از جمله اصحاب [illegible] که [illegible]
سلک [illegible] حضرت رسالت پناهی انتظام داشته از جمله [illegible] بوده [illegible] محمد بن المسیب المخزومی از فقهای [illegible]

و ابن عباس و عبدالله عمر و زید بن ثابت و سعد بن وقاص شرط مصاحبت بجای می آورده و امام زین العابدین علیه السلام
در شان او فرموده که سعید بن المسیب اعلم الناس بما تقدمه من الآثار و افقههم فی رایه آورده اند که او در اوقات حیات
چهل حج گزارده بوده و مدت پنجاه سال در نماز جماعت تکبیر اول از وی فوت نشده بوده و از صف اول تخلف ننموده و سی سال پس
از استماع اذان در مسجد حاضر گشته و عبدالملک مروان در زفاف ولید خود دختر او را که جمالی [illegible] داشت خواستگاری فرستاد
و سعید آن را ابا فرموده عبدالملک فرموده تا در روز زمستان آب سرد بر وی ریختند و صد تازیانه بر تنش زدند مع ذلک بوصلت او
راضی نگشته بکیر بن عطیه که از جمله علما معلوم بوده و در غایت فقر روزگار میگذرانید بدو درم عقد بسته ابو عبدالله محمد بن مسلم
بن داود الکلبی از مشاهیر علمای کبار و اعاظم اصحاب حدیث بوده و در هر باب تصنیفات نموده کتاب ... در
ذکر ... از آن جمله است محمد بن اسحق در انواع فضایل ... علم سیر و اخبار مهارت کامل حاصل داشته
و اول کسی که متصدی تالیف کتب سیر گشته وی بوده و در ... فوت گشته ربیعه بن عبدالرحمن فقیه اهل مدینه
بوده و بسیاری از صحابه صحبت داشته وقتی مجلسی نهاده سخن میگفت اعرابی در آمد زمانی بایستاد و سخن او گوش کرد
اعرابی را سخن وی خوش آمد گفت ای اعرابی نزدیک شما بلاغت چیست گفت ایجاز با اصابت معنی گفت
گرانی زبانی چیست گفت آنچه امروز در توی بینیم یمامه منسوب به یمامه ... بوده و لایق ... و ... قلعه‌ها
و علی بهم دارد و ... در غایت حسن و لطافت بیت ... خال ... مانند دل سنگ ... گوی
... در اولاد ... ربیع و ... گرفت ... البمامه کرده ... ازو
... آمده ... سخن ...
... دعوی نبوت کرده امور عجیبه نمود و در برابر آیات بینات الهی ... کرده
... خواند ... از آن جمله است و الطاحنات طحنا فالعاجنات عجنا فالخابزات خبزا
فالثاردات ثردا فاللاقمات لقما ... و قصر ... و لهو ... لقد فضلتم على اهل
الوبر ... و ایضا مثل سورة الفیل نموده الفیل ما الفیل و ما ادراک ما الفیل له ذنب قصیر و خرطوم طویل و ان ذالک
من خلق ربک لقلیل القصه کار مسیلمه ... که قریب صد هزار کس بر وی جمع شدند در خلال احوال سجاح بنت حارث که عورتی فصیحه
نصرانیه بود ... دعوی نبوت نموده ابتدا ... بر سر قوم بنی ریاح ... تاخت و اموال آن قبیله برد و ... کس
بسیاری از ایشان دفن خاک ... آنگاه صلاح حیات ... دیده ... که با مسیلمه الفصل داده بود از آن ... در ... حضرت
رسالت پناه صلی الله علیه و آله اعلام نمودند و مسیلمه ... توقف ... رسالت ... کرد ... داماد ... بود

وسجاح بر لشکر

قسم ... ۱۲ بانه

و سجاح بر لشکر ... کرد ... بر سر مسیلمه رفت و بعد از ملاقات با او ... گشته بر ... ایشان ... کام دل
در خلوت گذرانیدند آنگاه سجاح طبل رحیل کوفته بقوم خویش پیوست چون رؤسای قوم سوال کردند که ملاقات مسیلمه چگونه اتفاق
افتاد جواب داد که او را یافتم مرسل یافتم ... ان ... نفس ... پرسیدند
که مهر ترا چه کرد گفت هیچ گفتند ... که چون تو جفت ... کنند و سجاح ... باز گشته بیمامه شد چون مسیلمه از
قصد او خبر یافت ... بعضی ... طلب داشته گفت ... قوم خویش ... که مسیلمه رسول خدا ... از
جهت مهر سجاح ... دو نماز ... کرده ... از متابعت او بر گشته او را بمنازل خود آوردند مسیلمه بکار خود
مستقل گردید ... شیوه ... خالد بن الولید با ... ملقب او ... در آن وقت چهل هزار مرد
جرار داشت ... مور ... مسیلمه ... داد ... دست ... ده
هزار کس از لشکر کافر ... نفر از مسلمانان در آن معرکه بقتل رسیدند حجاج بن یوسف ثقفی در ظلم و بیداد و ... و فطرت ...
بیت جهانسوز ... و ... کش ... جهانی ... کشی ... بلا ... لب ... تا
کان ... ماه ... همیشه میل خونریزی داشته و ... آورده اند
که چون حجاج متولد شد مخرج ... او ... بود آنرا ... سوراخ کردند و آن مولود ... در دهان میگرفت
بصورت ... فرمود ... تا ... بر ... خون ... بر ... کرد ...
حجاج ... در دهان گرفته شیر خورد و حجاج در زمان عبدالملک بن مروان و ولید حاکم عراق و خراسان بود
در آن دو ... تعدیم رسید ... عبدالملک در ... بمکه رفته عبدالله زبیر را
بقتل رسانید و ... شبیب ... بود ... کس ...
شبیب ... صالح ... خروج نمود و حجاج ... لشکر ... و ... در هر ... برات
... کشته ... ری ... در کنار رود ... دجیل ... عزیمت
خواست که از جسر بگذرد ... در آب ... بر ... دجیل ...
از آب بر آورده ... سنگ ... و گفتند ... که پسر ... گشته
نصیب ... در آب غرق گشته ... جواب داد که ...
بند ... که ... آب ... عبدالرحمن بن محمد بن اشعث
که حجاج او را با چهل هزار سوار بمحاربه ... حاکم کابل ... بوده و عبدالرحمن بسیاری از ولایات او را تصرف در آورده

بجانب سیستان بازگشت و حجاج را معاودت عبدالرحمن مراقب بر او نبادرت نامه‌ای خشونت آمیز در جواب نوشت و عبدالرحمن
کمر مخالفت او بر میان بسته بسپاه فراوان بجانب عراق نهضت فرمود و حجاج استقبال کرده بوی در محاربه شکست خورده
ببصره گریخت و کرت دیگر لشکر فراهم آورده با عبدالرحمن جنگ در پیوست درین مرتبه عبدالرحمن هزیمت یافته
بجانب کوفه در حرکت آمد پیران صحابه و کبار تابعین متوجه دفع حجاج گشته با عبدالرحمن بیعت کردند و عبدالرحمن با صد هزار سوار
متوجه حجاج گردید در خلال احوال جنود شام بمددکاری حجاج آمده حجاج باستظهار تمام در برابر عبدالرحمن درآمده ابواب جنگ
و نزاع مفتوح ساخت و مدت مقاتله و مقابله سه ماه و سیزده روز ممتد افتاد هشتاد و سه کرت آثار ظفر از جانب عبدالرحمن
ظاهر گشت و کرت آخر حجاج ظفر یافته عبدالرحمن بجانب سیستان شتافت و در راه مردمش متفرق گشته هر یک بطرفی
رفتند لاجرم عبدالرحمن مضطر گشته پناه بوالی کابل رتبیل برد و رتبیل بوعده و وعید حجاج فریب خورده او را با جمعی
از منسوبانش مقید ساخته نزد عمارة بن تمیم که از جانب حجاج بدانجا مشغول گشته بود فرستاد و عبدالرحمن در اثنای راه خود را
از موضعی بلند انداخته هلاک گردانید و عماره سر او را جدا ساخته با سایر بندیان نزد حجاج فرستاد و حجاج در فور بکشتن
آن مسلمانان فرمان داد گویند یکی از آن اسیران گفت که مرا بر امیر حقیست حجاج پرسید که چه حق داری جواب داد که روزی عبدالرحمن
ترا دشنام میداد من او را منع کردم حجاج گفت بر صدق این سخن شاهدی داری گفت فلان شخص گواه است حجاج آن شخص را طلبیده
استفسار حال نمود آن شخص بر طبق دعوی او ادای شهادت بجای آورد و حجاج گفت تو چرا این شخص را از دشنام من منع نکردی گفت
بدان جهت که من ترا دشمن میداشتم حجاج فرمود که آن یک را از جهت حقی که ثابت کردی و دیگری را بسبب راستی که گفتی بخشیدم و الفتح
فتح ماوراءالنهر است که قتیبة بن مسلم را امیر خراسان ساخته حکم نمود که با جنود موفور رفته ماوراءالنهر را مفتوح گرداند قتیبه بلاد ماوراءالنهر را
مع توابع فتح نموده بعد از آن با خواهرزاده خاقان که دویست هزار مرد جرار از ترک و فرغانه آورده بود مقاتله نموده منهزم گردانید بعد از آن
بکارزار اسفزار شتافته بر اهل طالقان مستولی گردید و بعد از آن مردم خوارزم را منقاد گردانید و لشکر بسمرقند کشیده حاکم آن ولایت
بعد از محاصره طالب صلح شده قبول نمود که هر ساله هزار هزار درم و سه هزار برده تسلیم نماید و همچنین خراج مردم شهر قرار داده برای
سعادت برآمد ثبت فوت حجاج در شوال سنه خمس و تسعین هجری بوده و پنجاه و چهار سال داشت و بیست سال امارت نمود نقلست
که چون حجاج بپهلو بر بستر ناتوانی نهاد از منجمی پرسید که از اوضاع کواکب مآل چه مشاهده می‌کنند گفت عنقریب ملکی بمیرد که نام او کلیب
لقب باشد حجاج گفت که مادرم در زمان طفولیت مرا کلیب میخواند منجم گفت والله تو خواهی مرد حجاج گفت که
چون چنین است رفتن باری ... از خود دور نموده تا آمده مراد را القتل رسید و محمل ... بی ... اهل آفاق
شوم اوست جریر و فرزدق در سلک مشاهیر شعرای عرب انتظام داشته‌اند و پدر جریر عطیه نام داشته و کنیتش ابو حریره بوده

و فرزدق

۱۲ فصل ششم

و فرزدق همام نام و کنیتش ابو فراس بوده و پدرش را مالک بن صعصعه تمیمی گفتندی و صعصعه در جاهلیت عظیم
القدر بوده و اول کسی که از آن قبیله ایمان آورده وی بوده و ابن عبدالبر در کتاب استیعاب صعصعه را در سلک صحابه انتظام داده و فرزدق
بسیار رعایت همت و جانب حشمت ... بنی امیه و طرفداران ... با وی در کمال عزت و احترام سلوک مینمودند آورده‌اند که چون قیس تمیم بن زید
که از جانب حجاج با ایالت سند مامور گشته بود ببصره آمد حکم کرد که هر که از آن شهر خواهد با تو برود قضا را پسر زالی را که ... نام
نوشته بودند و آن عجوزه در بحر اضطراب غوطه خورده نزد فرزدق آمد و گفت که مرا از محصل جهان بجز یک فرزند نیست و وجه معیشتم
از شغل و کسب او است التماس آنکه بتمیم نامه‌ای بنویسی که او را ازین سفر برگرداند ... توجه نموده آرم که مرا ازین عذاب و دستگیری
و ملتمس مادر پذیرفته فرزدق ... در فور بتمیم نوشت التماس غلامی پسر زال که خنیس نام داشت
فرود و تمیم آن شخص را بجهت ... خنیس فرمود که خنیس نام درین لشکر چند کس است گفتند سیصد کس گفت
همه را نزد فرزدق ببرید و دعا گویند که با لشکر اینها التماس بکفر کرده بودی جمله را از غربت سفر معاف داشتیم در کتب سیر
مسطور است که هشام بن عبدالملک در زمان ایالت برادر خود ولید بکار زار حج قیام نمود و در وقت طواف خانه
هر چند سعی نمود که بحجر الاسود رسد از کثرت ازدحام آنام استلام حجر او را میسر نشد با جمعی از اعیان شام بر منبری نشسته بنظاره خلایق مشغول
گردید در خلال احوال امام زین العابدین علیه السلام پیدا شده بهر طرف که توجه مینمود مردم رعایت ادب بجای آورده از
سر راه دور میگشتند یکی از اهل شام که آنحضرت را نمیشناخت از هشام پرسید که این کیست که فرق انام او را بدین اعزاز
و احترام مینمایند هشام از خوف آنکه مبادا اهل شام بخدمتش شتابند تجاهل کرده گفت نمیشناسم فرزدق
در آن مجلس حاضر بود نظم گفت من میشناسم نیکو ... زوچه پرسی بسوی من کن رو ... و شامی توجه شده فرزدق قصیده
در منقبت وی گذرانید که این ابیات ترجمه آنست نظم بهوه باغ احمد مختار ... لاله باغ حیدر کرار ...
چراغ در المسند تمکین ... خاتم الانبیاست نقش نگین ... هستی از آل مختر بلند آیین ... که گذشته ز اوج علیین ...
حب ایشان دلیل صدق و وفاق ... بغض ایشان نشان کفر و نفاق ... ذکر ایشان بسان آب براقواه ... بر همه خلق بعد ذکر اله ...
سر بهر نامه را رواج فزای ... نام ایشان بعد نام خدای ... ختم بر نظم و نثر ذات الحق ... بشد از پیش ایشان اولی ...
همه عالم گرفت پرتو خور ... گر ضریری نبیند از وی چه ضرر ... شد بلند آفتاب بر افلاک ... بوم کور از نیافت بهره چه باک ...
چون هشام این قصیده استماع نمود بر حبس فرزدق فرمان داده و برا مقید کردند و چون آن قصیده بسمع شریف
امام زین العابدین علیه السلام رسید ده هزار درم نزد فرزدق فرستاد و فرزدق از قبول آن کشیده بزبان آورد که من
بجهت مثوبات اخروی این ابیات در سلک نظم کشیده‌ام نه از برای اخذ مرخرفات دنیوی و امام دیگر بار بوی ردگیف حنیف

ومنثورات اخروی علمی نسخه گرفت و دیگران از زر ابوی فرستاد نظم گفت اهل جنت جانیم ۵ هرچه داده‌ایم باز ستانیم ۵
آفتابیم بر سپهر علا ۵ نفشد عکس هر که سوی ما ۵ چون فرزدق آن دغا دکرم ۵ گشت جنبا قبول کردوریم ۵ در فصل
الکتاب از شیخ محیی‌الدین ابوعبدالله القرطبی منقولست که گفت بر نقد بری که فرزدق را بدرگاه حق جز این عمل نباشد بهشت در خواهد
آمد در نقل آمده که روزی حسن بصری و فرزدق بجنازه مستی حاضر شدند فرزدق گفت سیدا انی که مردمان چه میگویند که با اجتماع
جنازه بهترین مردم و بدترین مردم حاضر اند حسن فرمود که حاشا که من بهترین مردم باشم و تو بدترین مردم باشی لیکن برای این
روز چه آماده ساخته گفت شصت سالست که کلمهٔ لا اله الا الله را ورد خود ساخته‌ام گویند بعد از فوت او را بخواب
دیدند و از احوال او پرسیدند گفت بجهت ورد کلمهٔ لا اله الا الله حق تعالی لباس مغفرت در من پوشانید و او پس صد سالگی
در سال صد و دوازده هجری وفات یافت و جریر نیز در همین سال از عالم فنا بجهان بقا نقل کرده فرزدق افصح فصحای عرب
و فسیح المقال بوده و بابای ور زبرهای هر جریرا گویند چون ذی نصر الرمه و جفر گجسته بوده هر آینه او را فرزدق نگفته اند
و با این نسبت او وی بزرگی داشته چنانچه شخصی از روی هزل گفته که با و با مادر اش سنجهای اردی نوشتند فرجهای
عورت بنماید گفت فرج مادرت را ملاحظه نمای که کدامست و دیگری از دانست که تو بر بام خانه آتش افروختی تا نزول حمایت شبها
میسکرد و فرمود علیه اللعنه نیز از آن دیار بوده و چندی از فراعنه مصر را نیز از عامه نوشته اند هرموز از امهات قرای فارس
ابتدا اردشیر بابکان بر ساحل دریا شهری ساخته بود موسوم بهرموز گردانید چون لازم مفسدان و دزدان همیشه خللی بدان راه می‌یافته
هر آینه ملک قطب‌الدین نامی که حاکم آنجا بوده به بندر جرون که الحال هرموز عبارت از آنست رفته متوطن گردید اما در
مجمع الانساب آمده که اباز نام ترکی از غلامان امیر محمود بندر جرون را دارالملک ساخت و در زمان سلطان سنجر شاه که
معاصر سلطان یعقوب بود مادامیکه [illegible] نورالدین هرموز بتخت و تصرف فرنگیان در آمد بعد از آنکه سلطان شهاب‌الدین
بر مسند حکومت بنشست و دست تعنف و عناد و جور و بیداد دراز کرده عمال [illegible] پوست و [illegible] نورالدین
چند مرتبه در اصحبت کرده سود نبخشید و لاجرم جمعی نزد فرنگیان کوره فرستاد [illegible] در کردش بندر جرون عود نموده اما
ایشان این معنی را غنیمت دانسته با جنود موفور بر کنار دریای جرون آمده و در روز قلعه بنا نهاده و اهل هرموز چند کرت جنگها نمودند
اما کاری از پیش نتوانستند برد لاجرم قطع تعلق کرده به بندر کشم گریختند و فرنگیان بر هرموز مستولی گردیدند بنا بر مصلحت
وقت پادشاه هرموز را طلب داشتند بشرطی که حاصل زکوة به حصهٔ فرنگیان و بحصهٔ هرموزیان را نشنید پادشاه از صلاح
و رضای ایشان بیرون نرود و بعد از انعقاد عهد و میثاق هرموزیان سلطان محمد بن سلطان سیف‌الدین بن سلطان نورالدین شاه را
که در آن زمان لسلطنت برداشته بودند آورده در هرموز سکونت نمود و از آن زمان تا حال ملوک آن دیار در زمان فرنگیان بعداری [illegible]

ولی النصیبی

هرموز

هرموز

ولی النصیبی روزگار ستمگر نهند در سلطنت همین اسمی دارند و نسبت سلاطین هرموز بملک رکن‌الدین محمود قلهاتی می‌پیوندد و در مجمع الانساب
آمده که چون سلطنت هرموز بسلطان شهاب‌الدین که آخر سلاطین قدیم هرموز بوده رسید نوبت [illegible] رسید
ملک رکن‌الدین که [illegible] تصرف و تدبیری [illegible] داشت [illegible] والانعام [illegible] خود ساخت
و بدان [illegible] اکتفا کرده رسولان برانگیخت [illegible] آورد [illegible] رهبر فرستاد و در کار
شهاب‌الدین کرد و در سال [illegible] هرموز را متصرف گشت [illegible] بحرین [illegible]
[illegible] سی سال حکومت کرد و در [illegible] درگذشت و از اهل آن مکان که در این عصر در زمان شهید [illegible]
[illegible] یکی رئیس نورالدین است که [illegible] و ظرافت [illegible] و [illegible] رجحان دارد گاهی
برازموی [illegible] عروس طبیعت را [illegible] زینت داده نوری [illegible]
نظر [illegible] بیت [illegible] منه [illegible] گون شود ۵
کرنه [illegible] آه من او [illegible] شود ۵ [illegible] فرودم از [illegible] راه کوکبی ۵ [illegible] کوی وصل [illegible] شود ۵
نوری همیشه [illegible] هر کرکسی بعارض دیوانه چون شود ۵ فهمی که خالی از فهمی [illegible]
میگوید [illegible] بیت چنانکه خوی تو [illegible] دل آرزاری ۵ کشد دلم [illegible] آری ۵
شناع [illegible] زبان [illegible] که [illegible] جلائی [illegible] عاشق ۵
مدام باد [illegible] گرفتاری ۵ زبان [illegible] لال باد [illegible] ۵ [illegible] در وفا دارزی ۵
منه یارب دردی که دل بدان خوش کرده ۵ سوزی که سراپای من آتش کرده ۵ [illegible] ۵
کاین [illegible] کرده ۵ [illegible] که ممالک [illegible]
اقلیم اول و دوم و سیوم و چهارم و چون دکن و گجرات و دیگر ولایت داخل [illegible]
ولایت بیان کرده [illegible] تعلق باقلیم [illegible] مذکور میسازد و دکن مملکتی است [illegible]
[illegible] طرف [illegible]
خاطر [illegible] بیت [illegible] آب و هوای او [illegible] ۵ [illegible] ارم [illegible] ۵
[illegible] کدام [illegible] قلعه [illegible] است در اطراف ممالک قلعها دارد برآورده ۵
همه بنیاد آن از سد ذوالقرنین محکمتر رسیده [illegible] آن [illegible]
و چون مردی که قابل [illegible] احوال سلاطین آن مملکت مذکور میسازد و اول کسی که از

دکن

سلاطین دهلی بر ولایت دکن تسلط پیدا کرده سلطان علاء الدین خلجی بوده و دیوگیر که عبارت از دولت آباد است با مضافات دیگر
بر کنارات تا زمان سلطان محمد تغلق تعلق بسلاطین دهلی داشته و تا آخر زمان دولت ایشان [illegible] که از جمله ملازمان سلطان بوده
بر آن دیار استیلا یافته خود را بسلطان علاء الدین حسن مخاطب کرده اند و از زمان استیلای وی که در سال هفتصد و چهل و هشت بوده
تا زمان تحریر که از هجرت نبی پناه صلی الله علیه و آله و سلم هزار و یک سال گذشته است و کیفیت حکومت و دارائی ملک دکن منقسم
کرده اند و ازین جماعت بعضی در شهر کلبرکه و برخی در شهر بیدر و جمعی در احمدنگر و چندی در تلنگ و قومی در برار بلوازم امور حکومت
پرداخته اند چنانچه مجملی از هر طبقه در محل خویش مرقوم قلم خواهد گردید طبقه اول کلبرکه است و اول ایشان علاء الدین حسن
و چون صاحب [illegible] التواریخ نسبت او را به بهمن بن اسفندیار میرسانند هر آینه آن سلسله به بهمنی اشتهار یافته اند
و سلطان علاء الدین ابتداء ملک علاء الدین سر تیز را که سلطان محمد او را سر ساخته بود بقتل آورده دیوگیر را متصرف گردید و پس از آن
کس [illegible] کلبرکه را که مستحکم ساخت و بر اثر آن شهر بیدر را با چند موضع دیگر بحیطهٔ ضبط آورد و قوت و کمال که بسیاری
از گروه [illegible] دولت او را مطیع و منقاد خود کرده بودند رخت بعالم بقا کشید و بعد از وی ولد ارشدش سلطان محمد شاه بر سریر سلطنت
نشسته همگی همت مصروف تسخیر بلاد و جهای [illegible] جهاد نموده ولایت بسیاری داخل بلاد خود ساخت بعد از هفده
سال و [illegible] ماه [illegible] اجل [illegible] را لبیک اجابت گفته روی بوادی خاموشان نهاد مجاهد شاه پسرش بر جای او [illegible] گردید
ولایت بیجانگر [illegible] غنیمت بسیار بدست آورد و رای آنجا که [illegible] اهل عصیان بود [illegible] ساخته
قلعه را تسلیم نمود در خلال این احوال [illegible] خبر آوردند که بعضی متمردان [illegible] سر از اطاعت پیچیده اند
سلطان داود خان را که ابن عم وی بود [illegible] بر سر متمردان گماشته خود بنهب و غارت مشغول گردید و پس از تقسیم
غنایم داود خان را که در [illegible] راه نهادن ورزیده بود مخاطب ساخته اعراض بسیار نمود داود خان کینهٔ سلطان را در خاطر گرفته
شبی در خلوت برای وی درآمده او را بزخم خنجر هلاک ساخت مدت سلطنتش یک سال و یک ماه و نه روز بود
داود شاه بعد از مجاهد شاه برادر یک ماه قرار گرفته گروهی از منافقان را با خود موافق ساخت و خواهر مجاهد شاه
بجهت خونخواهی برادر بعضی از امرا را [illegible] در مسجد جامع و بر او از پای درآورد و ایام حکومتش یک ماه و [illegible] روز بود
بن محمود بن حسن شاه نوزده سال حکومت نموده راه آخرت پیش گرفت از خصوصیات احوال او خبری که قابل
ایراد باشد بنظر نیامده سلطان غیاث الدین بجای پدر بر مسند سلطنت تکیه زده جمیع سپاه سر [illegible] گذاشتند و وی
نهاد و نه [illegible] تغلچی نام که [illegible] قریب [illegible] داشت [illegible] که در [illegible] بر او دست [illegible] نمود و لاجرم [illegible]
ارادهٔ دعوتی ترتیب داده سلطان را بمهمانی طلبید و در خلوت بر او دست آورده چشمان او را میل کشید و سلطان شمس الدین برادر

در هفتصد و نود و نه بمکافات برداشت مدت سلطنتش یکماه و بیست روز بود و چون سلطان شمس الدین بسعی تغلچی بحکومت
نشست برادران وی فیروز خان و احمد خان واهمه کرده نقل و لشکر رفتند و از آنجا لشکری فراهم آورده بسر برادر خود
رفتند و سلطان شمس الدین ایشان را استقبال نموده بعد از محاربات مصافی و مواداتی طرفین سلطان شمس الدین انهزام
یافته بجانب [illegible] بهسید و پس از آن هر سه برادر بشهر درآمدند و بعد از چند روز سلطان نقض عهد نموده میخواست که
برادران را بدست آورد که فیروز خان پیش دستی کرده در وقتی که مسند امارت را خالی دید با مردم خود جرات نموده بر تخت
سلطنت نشست و سلطان شمس الدین بعد از چند روز بقتل رسید و سلطنت بفیروز شاه قرار گرفت مدت سلطنتش
یکماه و هفت روز بوده فیروز شاه در سال هشتصد هجری بر مسند دولت تکیه زده در عهدش قواعد مروت و رسوم فتوت و مبانی
عدل و انصاف رشوع تمام داشت [illegible] عدل و صفحهٔ ایام رشح [illegible] گرد پاک از اثر درد و دریغ واد نخست بتسخیر بیجانگر را
پیش نهاد همت ساخته بکوچ متواتر رفته در کنار دریای دکن فرود آمد چون عبور [illegible] نبود دی [illegible] توقف واقع شد
و رای بیجانگر با لشکری عظیم آمده در آن طرف فرود آمد و سلطان از ضیق مواداتی و محاذات بسیار ملول گردید با امرا در این احوال
طرح مشورت سلوک میداشت تا روزی قاضی سراج که یکی از مخصوصان بود و بمزید شجاعت اتصاف داشت [illegible] بعرض رسانید که این عقده
این حالت بر دکر کشائی بکرد و فریب [illegible] ده نشود بعد از تمهید مقدمه با چندی از اقارب که بر پیمان اعتماد و وثوق داشت از آب [illegible]
خود را بلشکر رای بیجانگر رسانید چون در فن موسیقی مهارت تمام داشت در خانهٔ سطرانی فرود آمد و بعد از چندی او را که رای بیجانگر
جشنی ترتیب داده اهل طرب را طلبید قاضی با اتباع خود همراه سطرانی در آن مجلس درآمده لعب چند نمود که رای بیجانگر از غایت خود بیخود
هر آینه منظور نظر گردیده بحکم شد که در خلا و ملا حاضر آمده باشد و قاضی انتهاز فرصت جسته شبی که رای مست بود بخنجر زهر آلوده
سینه اش را دریده هر [illegible] را نیز با سر دارانش سر بریده چون غوغای هند وان بسلطان رسید از آب عبور نموده آن قلعه را
علف تیغ بیدریغ گردانید چند ان غنایم بدست افتاد که حساب او در کار را زعد د حیطهٔ آن عاجز ماند و در آخر عمر بر سر قلعه
انکل رفته دو سال آن قلعه را محاصره نموده و کاری از پیش نتوانست برد چون بواسطهٔ آب و هوا اکثر مردم و چهارپایان تباه
شد هر آینه معاودت نموده بجانب کلبرکه در حرکت آمد و رای انکل از عقب وی تاخت کشته لشکر بسیاری فرستاد
تا مداخل و مخارج راه را بر فیروز شاه مسدود ساختند و کس بسیاری از سپاه سلطان مجروح و بیرون رفتند و زخمی سلطان نیز رسید و امر د
بعد از رحلت تمام عنان سلطنت را گرفته آن مهلکه بیرون آوردند و سلطان از غربت بیمار شده به پهلوی بستر ناتوانی نهاد
در خلال احوال خواست که عنان احمد خان را گرفته بتقیید ساز و پسر خود حسن خان را قایم مقام گرداند که احمد خان آگاه شده خود را بک
عافیت رسانید و سپاه از هر طرف آمده بوی ملحق گردیدند و فیروز شاه غلام خود را با پانصد سوار بر سر سلسله قبل

بدفع او فرستاد منهزم گشت و فیروزشاه با وجود بیماری در پالکی نشسته خود متوجه شد و در وقت ستیز امنوف طرفین روی داد
شده اگرچه لشکر فیروزشاه بیم گریز بوده از مشاهده این برگشته منهزم آمد و کلید قلعه و خزاین را بدست اکابر شهر داده بدو فرستاد و بیت
خردمند آن بود کاندر همه کار ° گهی با گل بسازد گاه با خار ° بهر لقمه شکر نتوان فرو برد ° گهی صافی بنوش گه دُرد °
را احمدخان بدولتخانه آمده فیروزشاه او را بر تخت نشاند و بجواهر زواهر مرصع گوش او را گرانبار ساخت و در باب فرزندان
خود سفارش فرموده در همان شب دست غارتگر اجل متاع زندگانی او را بتاراج برد ایام ایالت او بیست و پنج سال
و پنج ماه و بیست روز بوده چون سریر سلطنت و مسند ایالت بجلوس احمدشاه بتاریخ هشتصد و بیست و پنج زیب
و زینت یافت طبقات انام از عمد اکابر و اصاغر تا اهالی آن سواد گشتند بیت در مهدات [illegible] شده که تمک
همچنانه بار شده ° و چون در زمان سلطان فیروزشاه اردلواری والی بیجانگر [illegible] ادای [illegible] چنانچه نوشته آمد واقع شده
بود هر آینه سلطان تخت نشین مقام او مصمم گردید دیولاری که از غرور [illegible] سر [illegible] عنان ممالک را از
دست داده کسی از معتمدان خود را با تحف و هدایا فرستاده اظهار اطاعت و انقیاد نمود و سلطان قلم عفو بر جرایم او کشیده مبلغها
بروی مقرر ساخت که هر ساله میداده باشد و سلطان بعد از رجعت قصد قلعه کهرله کرده محاصره نمود و رای کهرله سلطان هوشنگ را
بمدد خود طلبیده لشکری که هر روزه [illegible] و خرج بدو میداده باشد چون هوشنگ نزدیک رسید سلطان احمد از
پای قلعه برخاسته تر منزل اعقب نشست و سلطان هوشنگ بدین قناعت نکرده سر منزل دیگر و بر اتعاقب نمود
و سلطان مهر را عرق غیرت بحرکت آمده برگشته جنگ در پیوست و بعد از محاربه عظیم سلطان هوشنگ هزیمت فتاد و
اهل حرمش بدست مردم دکن گرفتار گردید سوار کرده بمندو فرستاد و در سال هشتصد و سی و شش مرضی بر ذات سلطان
طاری گردید که بتوبه درست و نیت صادق از جمیع معاصی و ذنوب توبه کرده فرزند بزرگ خود سلطان علاء الدین را در حضور امرا
و وزرا بار سلطنت وصیت کرده و در شب [illegible] رجب [illegible] جان بجان آفرین سپرد و مدت سلطنتش دوازده سال و نه ماه
و بیست و چهار روز بوده سلطان علاء الدین بن احمدشاه چون قایم مقام پدر شد خود را احمدشاه ولی خطاب ساخته همگی
همت بر تمهید قواعد معدلت و تشیید مبانی نصفت مصروف کرده بود در سال هشتصد و سی و نه نصیرخان ضابط
اسیر و برهانپور میان ولایت دکن آمده پاره از پرگنات را تاخت و تاراج نموده احمدشاه خلف حسن را که ملک التجار
خطاب داشت بدفع وی نامزد ساخت بعد از تلاقی فریقین نصیرخان گریخته ملک التجار تا اسیر رفته پاره از ولایت او را
در عوض [illegible] جهت نمود پس از این فتح او را متوجه حصار شکر که از معظمات قلاع و سواحل دریا بار است فرستاد و ملک التجار
ابتدا حصار را بر کشود که راجه آن حصار رهبر که نام داشت و هر که را خواست که بقتل رساند گفت که از کشتن من منفعتی نیست [illegible]

الا صورت

قیام ثانی

16 دکن

الا صورت این راه بسیار جنگل بر همه کس واضح و ظاهر است که اگر بنده را زنده دارید لشکر را براهی برم که غباری بر دامن
سواری ننشیند ملک التجار اعتماد بقول او کرده طلیعه سپاه دو دلیل را ساخت و دلیل گمراهی سر کرده که بلوازم ملاحظه آن غنیمت شمردی
تا بموضعی رسیدند که از یک طرف آن کوه و جنگل بود و یک طرف جوی آب عمیقی که بجنگل می پیوست و در آن جنگل نیم شبی قریب چهل
هزار پیاده فرود ریختند و خلف حسن را با جمعی از اهل اسلام بقتل رسانیدند و در زمانی که [illegible] سخن رسید
این واقعه را بصورت قبیحی بعرض سلطان رسانیدند و فرزندان مقتول [illegible] حاصل کردند هر آینه راجه رستم که نظام الملک
ملقب بود و سالار حمزه که شیر الملک خطاب داشت بدین امر مامور گشته قریب هزار کس را بقتل آوردند که از انجمله
دو بیست سید صحیح النسب بوده و در ایام دولت وزیری نظام الملک و شیر الملک بعلت برص مبتلا شده بدار البوار نزول کرده بودند
گویند که سلطان علاء الدین خود خطبه خواندی و خود نفس را باین القاب ستودی العالم الحکیم الکریم الرئوف علی عبد الله
الغنی علاء الدنیا و الدین احمدشاه بن احمدشاه الولی البهمنی چون خبر قتل سادات بدو رسید بغایت متالم و ملول گردید
روزی که سلطان این فقره بیان میفرمود شخصی برخاست و گفت والله انک الکذاب و لیس بعادل الحکیم و الکریم بقتل ذریة
الطاهره و بتکلم بهذا الکلمات علی منابر المسلمین و سلطان از گفتار او خجل شده در فور از خانه مسجد رفت و [illegible]
وی نگشت و پس از چند روز بیمار گشته همایون خان که ارشد و اکبر اولاد بود بسلطنت وصیت فرموده در هشتصد و دو
روی بعالم آخرت آورد و مدت حکومتش بیست و سه سال و نه ماه [illegible] روز بوده همایون پادشاه [illegible] موصوف
و بقساوت و خلاف [illegible] معروف بود و لیکن در آزار مردمان بی باک و در تادیب مجرمان سفاک [illegible]
چنانچه مظلومی این رباعی در شان وی گفته بیت ای ظالم از آه دل شبگیر بترس ° از فعل بد نفس سراکبر بترس °
مژگان بخون غرقه مظلوم ببین ° زان خنجر آه از خونریز بترس ° و بتدریج کارش بجایی انجامید که دست تعدی
بعیال و فرزندان مردم دراز میکرد و مشهور بود که عروسی را از خانه راه گرفته بحرم سرای وی میبردند و پس از آن [illegible]
شوهر میفرستاد و او را بنوعی از [illegible] بوده که هر گاه بسلام می رفتند فرزندان را وصیت نموده قدم در راه می نهادند و چون اهالی
اهل حرم را [illegible] بقتل میرسانید هر آینه خدمتگاران بطوی اتفاق کرده در وقتی که باستراحت مشغول بود
کنیزی حبشی بچوب سر کارش را باخر رسانید و ظریفی این قطعه در تاریخ فوت او گفته بیت همایون شاه مرد و رستم خوش
گشت ° خدا رحم ای بهر مرگ همایون ° جهان پر ذوق شد تاریخ مرگش ° هم از ذوق جهان آرید بیرون ° مدت
ایالتش سه سال و [illegible] ماه و شش روز بود و پس از فوت وی امرا در سال هشتصد و شصت و پنج پسرش نظام شاه را که هشت ساله
بود بسلطنت برداشتند و در بنوقت کفار [illegible] فرصت [illegible] قصد نهب و غارت ولایت او در حرکت آمدند

داخل دکن در خدمت نظام شاه بجنگ بیرون آمده سلطان ظفر یافته و چون محمود خلجی خبر یافت که حکومت دکن نظامی قرار
گرفته با جنود موفور متوجه آن صوب گردید و امرای دکن بر اظهار جانسپاری در سم شده و در راه استقبال نمودند بعد از تلاقی فریقین شکست
یافته مردم دکن بتاراج مشغول شدند و سلطان محمود که با فوج خود در گوشه پای ثبات افشرده بود بر ورکیمان حمله برده
مظفر گردید و شکست خورده نظام شاه را از آن معرکه بیرون آورده بشهر بیدر رسانیدند و سلطان محمود از عقب آمده بیدر را محاصره نمود
دکنیان از حاکم گجرات مدد طلبیدند سلطان محمود گجراتی بنفس خود بجانب دکن روان گردید و سلطان محمود از آمدن او خبر یافته
رایت مراجعت بجانب ولایت خود برافراخت و کرت دیگر بدکن آمده بی آنکه کاری از پیش برد و بجاده دولت آباد بوده
از این قضایا در هشتصد و شصت و هفت سلطان نظام شاه فوت شده و برادرش محمد شاه بجای وی پادشاه گردید بسلطان محمد لشکری
ملقب گردید و وزارت او تعلق بخواجه محمود گیلانی که بخواجه جهان مشهور بود گرفت و بسعی وی در ملک سلطان رونقی پدید آمد
و ملک احمد ولد ملک نایب و دریا خان بن علاء الدین که غلامان سلطان بودند بسعی خواجه جهان بتربیت شد ملک احمد
بخطاب نظام الملکی و اقطاع جونیر ممتاز گردیده و دریا خان بعماد الملک ملقب گشته اقطاع کاویل بوی تعلق گرفت در
در خلال احوال راجه اوریسه پای از حد خود فراتر نهاده متعرض ولایت دکن گردید و سلطان محمود دفع او را پیش نهاد همت ساخته
بجانب او روان گشت و در کنار رود گنگ راجه مهندری ملاقی فریقین دست داده هر دو لشکر برود و طرف آب فرود آمدند و چون در
آن وقت هنگام گزشتن آب بود و عبور از آن میسر نبود بعد از چند روز راجه اوریسه جمعی از مردمان خود را
بضبط قلعه کنار آب تعین کرده در دیگر ولایت رفت و سلطان محمد بسعی موفور از آب گذشته قلعه را محاصره نمود و چون
دانست که گشاد آن دشوار است تسلیم قلعه را بقبول مال قرار داد و بعد از آن پیشکش قناعت کرده بجانب ملکانه در
حرکت آمد و از دهای آن ولایت رفته شهرستان آباد بسیاری از آن ولایت را ویران ساخت و بتخانه
و معابد و بتخانهای ایشان را خراب کرد و غنیمت بسیار بدست آورده در این سفر ترتیب خواجه جهان از جمیع
سفرهای در گذشته محسود همگنان گشت و اقران بواسطه بی اختیاری خود دامنی او را دامنگیر در صدد استیصال وی
میبودند آخر شخصی از نزد مهردار آن فرستاده بمال بسیار او را فریفته ساختند که کاغذی را مهر او رسانید بعد از آن کتابتی
از زبان خواجه بحاکم اوریسه در قلم آورده بدین مضمون که هرگاه لشکر شما بمیان ولایت آید من نیز از طرفی آمده بمیان
گردیده و داد بی توجهی ولایت دکن در حیطه تصرف خواهد آمد لیکن بشرطی که بعد از تسخیر ولایت بسویه قسمت شود
و چون آن کتابت را بنظر سلطان در آوردند سلطان سراسیمه و مضطرب گشت کس بطلب خواجه فرستاد نزدیکان
و اعوان خواجه که بر سبب طلب اطلاع داشتند خواجه را از رفتن مانع شدند مرجعه ده هزار سوار در آن وقت بر درگاه خواجه حاضر بودند

17 خواجه در جواب گفت که سالهای دراز بدولت این سلسله مرفه گردیده ام و هیچگونه تقصیری از من در وجود نیامده بمجرد
تهمتی که کرده باشند خود را به بیوفائی منسوب گردانیدن در حق ولی نعمت صلاح نمیدانم از خرد دور شناید و نقیض آن
که دروغ را فروغی نخواهد بود و من بساحت ای بر از جرایم ملکی میدانم دکن خاطر تنها بدرگاه پادشاه رفت چون سلطان
از مهر و خط پرسید گفت مهر از منست و خط از من نیست و سلطان بی آنکه حرفی پرسد حکم بقتلش فرمود خواجه گفت
قتل من موجب خرابی ملک خواهد شد و الا کار من که بنوبت پیری رسیده ام سهلست سلطان از کمال کوته اندیشی
سخن او گوش نا کرده فرمود که آن پیر فاضل عاقل کامل را بدرجه شهادت رسانیدند و بعد از قتل خواجه در اندک زمانی امرا
رایت مخالفت برافراشتند هر کس در هر جا که بود دم از انا و لا غیری زد و سلطان نیز زیاده بر سه ماه مهلت نیافت فوت گشت
بیت که در زمانه بسی همچو او طرح ستم خیال بست که خود عبرت زمانه نشده زمان سلطنتش نوزده سال و چهار ماه
بهم بود و چون سلطان محمد بجهان دیگر انتقال نمود پسرش سلطان محمود در سن دوازده سالگی بر سریر سلطنت جلوس فرمود و از غایت جوانی
و هوای نفسانی اشتغال بلذات را بر مصالح جهانبانی مقدم داشت و والده اش بافاق نظام الملک و عماد الملک بسر
انجام امور ملک و مال می پرداخت دلاور خان که یکی از غلامان سلطان بود و او در حیطه نفوذ نیامدند که هرگاه نظام الملک و عماد الملک
بانضمام رای خود مهمات انجام نمیداده باشند عنقریب مستقل گشته زمام امور مملکت را از کف خواهند ربود چون مواد
ضمیر بروز نخواهند آورد بعد از آن افسوس فایده نخواهد داشت و این سخن در ضمیر سلطان بی تدبیر جا گرفته قصد قتل ایشان کردند
و در روزی که آن دو امیر آمده در خلوت سخن میکردند والده سلطان در پس پرده بود دلاور خان با یک کس دیگر نمود و سلطان
از عقب آمده در آمده بر هر یک زخمی رسانیدند و آن دو امیر شمشیرها کشیده دلاور خان را از خود دفع ساختند و در فور
خود را بسپاهیان رسانیده و بمنزل خود آمدند و ملک بریدر اکه حاکم شهر بود از حقیقت آگاه ساخته گفتند سلطان قصد ما نمود
دارد و میخواهد که ما را بخود بنمایند و با خیل و حشم بجانب اقطاع خود در حرکت آمدند و بعضی گفته که چون سلطان شنید ایشان را گریخت
ملک نایب پدر نظام الملک را بقتل رسانید و ملک احمد نظام الملک از اطلاع بر این خبر زیاده بر حمله بر لشکر سلطان محمود
بجرکات اقدام نمود هر یک از امرای که در قطری از اقطار دکن بودند دم استقلال و استبداد زده قدم از دایره اطاعت بیرون
نهادند و ولایت دکن را از هر جا قسمت نموده خواطر اشکر امرای بی اعتبار پذیرفته خصوص اسمعیل عادل خان ولد ملک نور ترک
ولایت بیجاپور و گلبرگه و غیره و کلیان و کلهرود و دیگر محال که تصرف داشت رایت انا و لا غیری برافراشت سلطان قلی
قطب الملک که از ترکمان بهمدان بوده در عهد سلطنت سلطان محمود مدارج امارت و سروری صعود نموده بود تمام ولایت تلنگانه را
بحوزه تصرف خویش آورده از مرتبه فرمانبرداری بمرتبه فرمانفرمائی رسید و دریا خان و عماد الملک بن ملک عماد الدین

کو حاکم برار بود آن ولایت را بحیطه ضبط کشیده و ملک احمد نظام الملک بحری که بر ولایت جونیر و دولتآباد و الیسر و برتور
دیگر حکومت داشت شعار سلطنت اظهار کرده دیگر را گردن نهاد و در عهد بعضی آنست که ملک احمد برادر سلطان محمود و هم در
ولادت سلطان محمد و والده اش را که بعلم احکام نجوم با دیگر وجوه بملک نایب سپرده بود و ملک احمد در حجره تربیت ملک نایب
نشو و نما یافته مردم او را ملک نایب نسبت داده و برخی گفته اند که سلطان والده ملک احمد را که آبستن
بوده دانسته بملک نایب بخشید و ملک احمد بمنزل وی در وجود آمده پسری ملک نایب مشهور گشت والله اعلم والد خواجه
جهان که از تربیت یافتگان خواجه جهان بود در بیدر در رایت استقلال برافراشت و ملک قاسم ترک که بجای او حکومت شهر
بوجود دشتی آرایش داشت تمام خزاین و دفاین و خیل و سایر اسباب سلطنت را بتصرف خویش در آورده سلطان محمود را
بنشستن گوشه انزوا تکلیف فرمود و بقدر حاجت لباس و طعام و غیره او مقرر ساخته دوبتی سی و هفت سال
اسم سلطنت بر او بود سوم بود در نهصد و بیست و چهار عمر را بمنزلش اجل در باخت و بعد از سلطان محمود سلطان احمد را اول بدرگاه
دست افزار سلطنت ساخت و او دو نامه و بعد از سلطان محمود سلطنت بهمنی سپری شده ملک دکن بدیگران منتقل گردید و ملک
برید جز بیدر و بعضی خود دیگر سلطان محمود علاء الدین محمود ولد او را اسم سلطنت نام زد ساخت و پس از چند گاه
برادرش بجای بعضی برادرش ولی الله را خلعت حکومت پوشانیدند و چون بریدش برده بر دو ساله کامرانی تکیه زد و بر
مسموم ساخته برادرش کلیم الله را دست نشین خویش گردانید و بعد از فوت او بالکلیه نام سلطنت از آن خاندان محو
گردید پس از آن امرا هر یکی با یکدیگر در مقام مصادقت و موافقت بوده تا آخر با قوای مقدار میان اسمعیل عادل خان و ملک احمد
نظام الملک منازعت روی نمود و از سر زور عداوت بسمت تزاید و تضاعف میرفت تا ولاد و اعقاب ایشان سرایت کرد
چنانچه بهمین کتب تواریخ دکن مسطور است بالجمله برای حکم ملک احمد نظام الملک فوت نوزده سال بقولی دوازده سال
علی اختلاف الاقوال بر سریر جاه و جلال حکومت نموده داعی حق را اجابت نموده از جهان فانی بملک جاودانی انتقال نمود
و پس از فوت وی سران سپاه برهان نظام الملک را که هفت ساله بود بحکومت برداشته کمر خدمتش بر جان بستند
و عزیز الملک که یکی از غلامان درگاه بود استیلا یافته رتق و فتق امور جمهور را بقبضه اقتدار خویش آورده چنانچه بعضی امرا از کوتاه
نظری او دلتنگ شده برادر نشستند و عماد الملک را بر تخریب و تحریض نموده تخت برسر عزیز الملک آوردند و چندی بدار میان
ایشان قتال و جدال روی داده اکثر اوقات ظفر عماد الملک بوده و کرت آخر عزیز الملک غالب آمده عماد الملک برادر گریخت
و در ایلچپور توقف نا کرده پناه بحاکم گجرات برد و چون استقلال عزیز الملک از حد در گذشت در پای قلعه تیوار امرا و سران سپاه
بموجب اشاره برهان الملک جهان بینش را بمیل مکحل بنور ساخته و با آنکه در آن وقت برهان نظام الملک زیاده از دوازده

18 سالی نداشت دیگر هیچکس را در امور وکالت و تنظیم قیام سلطنت مدخل نداد تا وقتی که شاه طاهر بملازمتش رسیده متکفل
امور وکالت گردید و ترغیب ایشان کاشی که نجابت کبری برهان نظام الملک بکفته او دست از متابعت اهل سنت و جماعت که
روش آبا و اجداد ایشان بود باز کشیده مذهب امامیه اختیار نمود و در خلال احوال سلطان بهادر گجراتی بسعی عماد الملک
براری با جنود موفور بدکن در آمده قلعه لشکر را محاصره نمود و برهان نظام الملک با ملک برید نظرتی معارضه و مدافعه بر کمر محکم
و استوار کرده از مقام خود پیش آمدند و سلطان بهادر بعد از این خبر دست از محاصره داشته رایت عزیمت بجانب
ولایت برار برافراشت و در بین ملک برید خود را بر مقدمه سپاه سلطان بهادر زده دستبردی نموده و سلطان بهادر را از لشکر
دکن عیاری که عقب تاخت نمود مهم بعد بعد قرار گرفت و بعد از آن بوساطت شاه طاهر در حوالی برهانپور میان سلطان بهادر و برهان
نظام الملک ملاقات واقع شد سلطان بهادر نظام الملک را بخطاب و آفتاب گیر بخطاب نظامشاهی ممتاز گردانید
و ابراهیم عادل خان چون بر این قصه اطلاع یافت و استعداد سلطنت خود را زیاده از همگنان دید و سران سپاه به
چتر و آفتابگیر جهت خود انتظام داده صیت عدالت شاهی در بسیط مملکت انداخت و در حین مرض برهان نظامشاه بجانب
بیران وی میران عبدالقادر و میران شاه حسین مخالفت روی داده اکثری از دکنیان السلطنت میران شاه حسین
اتفاق داشتند و در روز فوت برهان نظامشاه برادران هر یک با توابع خویش سلاح کردند و عبدالقادر بسیار از قلعه احمدنگر
بیرون رفته در کنار چبوتره با سپاه و شاه حسین متعاقب وی در آمده در کنار خندق متوقف گشت و در حفظ
قلعه متصرف وی در آمده و اکثر سپاه و غیره بر کرم متوجه قلعه شدند بالضروره میران شاه حسین میبوستند تا موافقت شاه حسین
با ضعاف از میان اعیان میران عبدالقادر شرکت شدند و والده میران شاه حسین که عاقله روزگار دیده بود در آن قضیه سعی
جمیله بتقدیم رسانیده اکثر امرا را بر فرق شکر کرده ایشان را گوینده راههای آب که اصطلاح هند بکال گویند بر زیر خندق از
قلعه بیرون منفرستاد و عبدالقادر رنگ دولت خود را در هبوط دیده با معدودی نزد عماد الملک برار رفت
و از آنجا پناه بعادلشاه برد و تا آخر ایام حیات در بیجاپور بسر برد مدت سلطنت برهان نظام شاه بقول اصح سی و پنج سال
بوده چون مسند نظامشاهی بوجود شاه حسین نظام شاه زینت پذیرفت ابتدا قلعه اسیر که در آخر ایام سلطنت
برهان نظامشاه از دست رفته بود باز بدست آورد و بوی شجاعت تسخیر نمود در خلال احوال شاه حیدر برهان نظامشاه
بهوای سلطنت ازار دوی شاه حسین نظامشاه گریخته بمخدوم خواجه جهان که داماد ملک بود رسیده پناه برد و شاه حسین
سپاه گران بر سر خواجه جهان کشیده بعد از محاربه ححصار برینده که از مضافات جوهل و قلاع ممالک دکن است از تصرف
خواجه جهان بیرون آورد و از آن تاریخ آن ححصار با ملاحق و توابع که ولایت بسیط عرض است بحوزه دیوان نظامشاهی

فرار گرفت و در این اثنا از اسم عادلشاه رخت هستی بباد فنا داده اسم حکومت بر علی عادلشاه که پادشاهی بود در
کمال درویشی و بی تعصبی صادق گردید و بحسن جمشید قطب الملک مرحوم کارد یکی از احاد الناس درگذشته ابراهیم قطبشاه
که نزد رام راج والی بیجانگر مسعود و طلب داشته بر سریر قطبشاهی نشانیدند و بعد ازین قضا با سلاطین دکن از تسلط و غرور
هندی شاه حسین نظامشاه اندیشناک شده در مخالفت وی با رام راج ابواب موافقت را منفتح ساخته مبانی
مصادقت را بعهود و مواثیق مؤکد گردانیدند و دو کرت با جنود موفور بولایت شاه حسین نظامشاه در آمدند و نظامشاه
مرد صحنه مقابله و مقاتله آن سپاه ندیده بطرفی بیرون رفت و آن سپاه وقتی در احمدنگر توقف نموده از نهب و غارت
و ویرانی دقیقه فرو گذاشت ننمودند آخر الامر شاه حسین نظامشاه بواسطه انتقام رام راج او عادلشاه و قطبشاه از راه ملایمت
و مدارا در آمده همشیره خود چاند بی بی را با علی عادلشاه در سلک ازدواج کشیده و دیگری از بنات خویش را با ابراهیم قطبشاه
داده و آن سه پادشاه دین دار اتفاق نموده لشکر بیجانگر بجد تمام نمودند و لاف بیجانگر شدند و در امراج از غروری که بجهت فور لشکر داشت
حرب و پیکار را بر سپاه اسلام از انتظار زیاده ... محاربه ایشان را آسان گرفت چون میان ایشان بهم مقابله اتفاق افتاد
عادلشاه و قطبشاه بنابر طلب نظامشاه آرزان حرکت پشیمان گشته در جنگ سستی ورزیدند لشکر نظامشاه
بضرب پیکان خار ... در خرمن حیات آن جمع خاک ... زده و در اثنای گیر و دار فیل مستی به رام راج رسیده که بقبض نظامیان
سپردند آن بادپای او را بر خاک ... دلیری از دلیران او را گرفته نزد شاه حسین نظامشاه آوردند
و از کیفیت پشیمان شدند عادلشاه و قطبشاه آگاه گشته در نوازش ایشان را ... نموده و بعد ازین چنین فتح و نصرت
که هیچ یک از آبا و اجداد ایشان را دست نداده بود با نیل مقصود و غنائم بی حد بصوب احمدنگر معاودت ساخته نصفی و عشرت
او در کار سیکر ... آخر بنابر افراط شرب مدام زمانه دفتر حیات ایشان را در نوشت و نقد سکه در گذشت ایام سلطنتش
دوازده سال و کسری بوده بعد از فوت شاه حسین نظامشاه امرا و ارکان سپاه و سلطنت پسر بزرگ ترش مرتضی نظامشاه را اتفاق
نموده در برادری سلطنت متمکن ساختند و والده ایشان خونزه شاه که بزیور عقل و کیاست متحلی بود مهمات ایشان خود گرفته
بمشیت آن می پرداخت و مرتضی نظامشاه در سن شباب بسا لکی نهای او در راه امور سلطنت عنان داده ... سال
دخل در امور ملکی نمی نمود و آن عورت مهمات را چند مرتبه محاربات با ملوک دکن و شاه ... در اکثر محاربات
مظفر گشت و آخر الامر نظامشاه ببعی مولانا حسین تبریزی دیوان ... نقلوه ... فرستاده مرتبه خواهر ... برا
عالی ساخته بخطاب ... ممتاز و سرافراز ساخت بیت بزرگیش بخشنده فرماندهی ... و بزور امیدش
در آید بهی و چنگیز خان در آنحضرت خدمات بنیک بنظم رسانید و کارهای عظیم از پیش برد تا آخر ایام ... را

تمور سپاهی

تمور و سپاهی را خوش شد در عمارات آبادان و ثبت داد ابتدا داده و فرصت مرتضی نظامشاه لشکر بولایت برار کشیده آن
ولایت را از تفاول خان غلام عماد الملک که بر آن دیار استیلا یافته بود انتزاع و آورده بحیطه ضبط آورد و انگاه ظلم بسر امرا ...
فرموده از ضابطه آن دیار مجرد شده و دوازده لک مظفری گرفته معاودت فرمود و در نهبه آن بود که لشکری فراهم کشیده
بحرب عادلشاه مبادرت نماید که اجل امانش نداده آن آرزو را بخاک برد بیت درین بستان گمراهی آدمی نیست
گیاهی بی تقاضای آدمی نیست و مرتضی نظامشاه بعد از فوت چنگیز خان لشکر بر سر فرقیان کشیده بر ده نزدیک بود
که قلعه را مفتوح سازد که امرا بر فرقیه شد و نظامشاه را از آن اراده باز آوردند و در نوف ... برهان ... استیلا
یافته که متنفر از امور سلطنت گشته چون دیوانگان ... نهید عجب اگر فرب ... دلتش ...
نفس ... اهل از ... آن راه ... که قمر سلطنتش بکسوف تجردی مبتلا نگردیده بود
گردش ... برد ... رستم را بی نام ساخت بیت چون نبست همه گوهر آورد بر سر
گر روز سیاهش را ببالا بینند خالبنده قاضی بیگ ... چند سال منصب وکالت وی مامور بود نقل ... چهار
سال ... عرض ننموده شد که در جواب نگفته باشد بیت ... نزار بیکار خود عطا
بامنفا و شش صد بود و نون ... بعد از قاضی بیگ اسد خان و صلابت خان ترک در امر وکالت دخل نموده در
خلال احوال برهان الملک برادر خورد مرتضی نظامشاه که در یکی از قلاع محبوس بود با عادت جوجار خان حبشی بیرون
آمده متوجه احمدنگر گردید اسد خان و برادر ... نموده بعد از ... برهان الملک ... که در
حرکت آمد و در ... رفت ... که ان حضرت علی را ... رحمت ... و پس از چند گاه صلابت
خان سید خان را مقید ساخته حسب الاستقلال ... وکالت بر افراخت و سید مرتضی امیر الامرائی برار ... دفع وی
در اهتزاز آمده متوجه احمدنگر گردید و در ظاهر شهر محاربه دست داده سپاه ... لشکر صلابت خان بود بر قرار
بر قرار ... گردید تا آنکه عنان توقف ... شدند و صلابت خان در امر وکالت ... برافراخت
قریب ... سال ... امور ملک و مال ... در طبقات اکبری آمده که مرتضی نظامشاه در اواخر عمر ...
... عاشق گرد ... در ... پسر او را که اسمعیل نام داشت برادر خوانده بود
چون منظور نظر مرتضی نظامشاه گردید اسمعیل را ملازم ساخته از درجه ... ترقی نمود تا صلابت خان را القلعه
فرستاده منصب وکالت را بدو ارزانی داشت گویند ... نوشته از درون بیرون فرستاد که صلابت خان در قلعه
بند و صلابت خان که ... او را ... لحظه سوار گردیده بقلعه رفت هر چند مردم گفتند که

نظامشاه بجای خود نیست و از ... حکم ... و دو لتخواهی و جلال نگاه داشت دولت ... صاحب ... کرده کی
مرا ... کاری ... اسمعیل استقلال بهمرسانید حسن علی سبزواری ... خطاب ... داده اید
خود ساخت و ... افغان ... استقلال ... وکالت مرتضی نظامشاه ... گرفت ... شاه حسین ولد مرتضی نظامشاه را
در نهصد و نود و ... قلعه دولتاباد بر آورده بر مسند سلطنت نشانیده مدت ایالت مرتضی نظامشاه بیست و چهار سال بود
شاه حسین چون ... امور ... کرد ... قسمه ... که ... با وجود ... رسانید و دشمنان
آن ... کاردی ... سلطنتش ... تفصیل ... اکثر ... شاه حسین ... داشته
خود ... سلطنت ... امرای قدیم دکن در ... آمده اتفاق نمودند که ... افغان را ... بعالی از میان بردارند
و ... گشته ... شاه حسین ... طرح صحبت ... کند اگر فرصت یابد ... افغان را ... در ... افغان از اراده ...
فریاد بر آورد که ... داد ... افغان ... بتهمت ... کرده از شاه حسین ... قلعه طلب نمود و روز دیگر
شاه حسین را ... مرتضی خان ... بدرون قلعه برده در خانه محبوس ساخت ... و پسر ... فرستاده اسمعیل ابن برهان
که عمزاده وی ... شد از قلعه بر آورده بسلطنت برداشت بیت ... در وادی ... کام که ... بلا افتی ... انجام
و چون ... بر بعضی اطلاع ... دروازه قلعه آمده فریاد بر آوردند که ... خود ... شد که ... دار ...
اهل قلعه گفتند که ... دیگر ... شاه ... نمود ... آن ... اسمعیل ... داده او را ... قلعه بر
آوردند اهل دکن چون ... که دیگر ... بنده ایم ... و محاربه ... آمد ... تا ...
... جمعی که ... نظام و قلل تمام ... از ... شاه حسین ... در ... از برج ... قلعه ... کیفیت ... شاه ... سر
در ... محصور ... دروازه ... از هر طرف شروع ... دیوار کرده بدرون در آمدند و جمیع اهل قلعه را
... تیغ بیدریغ ... کردند بیت چو بر ... خواهد ... بر ... بود
نه ... خواهد ... خواهد بود جمشید خان ... و ... الملک
و سید مرتضی که از سرداران بودند در آن ... رسیدند ... دیگر ... آورده ...
مدت حکومت شاه حسین ده ماه بوده و جمال خان که سردار ... بود اسمعیل شاه را پادشاهی برداشته ... قتل
غریبان ... که در آن ... عظیم ... کبری ... گشته بود ... تیغ و ...

ستبانی ...

ستانی ... از الم ... و عناد ... در بارش آمده بود که آن جمع ... را ... پناهی نبود بیت
برنهار ... افغان ... زمانه ... و در آخر ... ذوی الاقدام که هر
یک ... فضایل و کمالات ثانی ... بقتل رسیدند ... و ستم ... و ...
نمودند بیت بصحن ... آمده ... نهای ... و بعد ازین واقعه برهان الملک
که وارث ملک بود ... در آمده رایت جلادت بر افراشت جهانگیر خان حبشی ... بوده جمال خان در
مقابل آمده و برا منهزم ساخت و برهان الملک در اطراف ... دیگر ... و همراهی
راجا ... و والی ... بولایت برار در آمد ... که بنابر ... دیگر جمال خان بجای آمده بودند
... برهان ... عادلشاه ... برهان الملک ... جمال خان در حرکت آمد ...
... جمال خان ... کرد ... بنابر ... ره حرب
عادلشاه را ابتدا ... استعجال ... تمام ... ترمال و ... برهان الملک را استقبال نمود ... برهان الملک ...
جمال خان ... شجاعت ... بیت
چنین ... که ... در ... نهصد و نود و ...
سلطنت ... اسمعیل شاه ... بوده ...
که چون ... احوال سلاطین دکن ... در آورد احوال ... احوال شهرهای آن کشور ...
بحسب آب و هوا ... از جمیع شهرهای دکن ... که ...
... خط ... که ... نظر ندارد بیت ...
... اندر ... در میان آن باغ ارم ... که ...
... بیت ... نظم ...
... آن نوع ...
نکرده بیت ... دو ... که ...
... شهر قلعه ... که ...

دهلی که سکنه‌اش با نهایت لطافت و خوبی تتبع کرده اند در سه منزلی احمدنگر واقعست دولتاباد در ازمنهٔ پیشین دیوگیر
شهرت داشته و پیش از زمان اسلام همیشه دار الملک بوده و مردمش اکثر برهمن چند و آن قدر انک در زمین بوده اند کالنعام
بانعام با نام است جه بعد از مردم خطاکش بوان لطافت و صفا تتبع آن شیوه نموده و قلعه‌اش بر فراز کوهی
و چند مرتبه است و دلهی حصاری هر مرتبه‌اش در رفعت از جیب فلک اطلس در گذشته و بستنش تحوت بر گریبان
ذات البروج ثابت شده **بیت** دورش از آنگاه که پرکار رسید ۰ دایره چرخ ز پرکار رسید ۰ حصن بروش ز عالم برون ۰
عالم برو از وی برون ۰ حصن درونش که کرد که بکره ۰ چرخ بزیر است و حصارش زبر ۰ خوان فلک تا نه تا بان صفت
نه چو فلک های دگر بی ثبات **جونتر** شهریست مشتمل بر آبهای خوشگوار و آثار رطوبت آثار و در اینجا نیز قلعه ایست که
پایان آن بمرکز زمین رسیده و سر باره‌اش بمحور آسمان پیوسته **چنانچه** در هوای وی آسمان مانده ۰ جون دل ابحر دید کمان
در وای **تلنکانه و چیول** بر ساحل بحر عمان واقعشده و از بنادر مشهور دکنست **بیت** شهری آباد و پر نعمت و ناز ۰ در دروازه هر
عزیزان باز ۰ مخفی نماند که این چند شهر در وقت استیلای وزیر التعلق با محمد نظام الملک داشته و بعد از او اولاد وی متصرف
نمیگشته اند تا زمانی که نوشته آمد **تلنکانه** ولایتی است مشتمل بر قصبات معمور و آبادان و در زمان سلف همیشه یکی از
رایان معتبر هند و ستان برای مملکت فرمان فرما و کامران بوده اند و حالا دار الملکش **گلکنده** است که بکثرت افزونی
باغات و خوبی عمارات و بابکرکی بر زن و اسواق و دیگر صفات مستثنی از دیگر ولایات هندست و هنوز اهلش از رفعت
و تمیز همه بلیغ و بمکنی باشند **بیت** در نوی نزد یک ایشان در نکاوی حسد شانی آستین بر سنگ با زمانی و بر منبر کستار
دار زمانی سیری شدن دولت سلاطین بهمنی تا حال جهار نفر در تلنکانه رایات سلطنت افراشته اند نخستین ایشان
سلطان قلی قطب الملک بوده چون دولت سلطان محمود دری بخلل انجامید سلطان قلی که در ولایت تلنکانه و سرابر الملک
سبقت کرده اند یعنی ملک بزرگ و امرای سیار خوش مزاج بوده وکیش دیمی ملازمان خود را می پروده تا آنکه درجنگ
بوسف عادلشاه یمنی و لب بالای او زخم شمشیر افتاده نتیجه آن بوی عاید کرده **بیت** سپهر آینه عدالت شد ۰ هر که او را زبون
دانماید ۰ و از این سبب همیشه نقابی بر روی می افکند تا آخر بحکم بهمنی بدخوئی پدرش کی از بطاانان خود کشته کرده در زمره ار
اعتقاد است که آن مطلب با صواب و لا کلامش جمشید بوقوع پیوسته بهر تقدیر امر و جهان ملک نقاق کرده بعد از وی جمشید را
که بیش اولاد بود بر سریر ایالت نشاندند و ابراهیم که برادر خورد بود فرار بر قرار اختیار کرده بجانب بیجانگر در وی آمد
داامرای انجا مقدمش را گرامی داشته در صدد تسلی خاطر وی در آمد و بعد از هفت سال که جمشید سر در نقاب تراب کشید میان
سرا شیاه و عیان در کاه مخالفت پدید آمد جمعی خواستند که حیدر خان را که خال جمشید بود بحکومت بر دارند و فقی را اهوای

ابراهیم قطب الملک بر این خبر در اطلب داشتند و شارالیه بجناح استعجال طی مسافت نموده متوجه گلکنده گردید و حیدر خان
از وصول وی اطلاع یافته بعزم جنگ از شهر بیرون آمد و ابراهیم قطب الملک مظفر گشته حیدر خان گرفتار گردید و روز دیگر
باصلاح و صواب دید سپاه بر مسند قطب شاهی تکیه زده در امر سلطنت مستقل گشت سی و چهار سال فرمانروائی نمود
و ملوک دکن را همیشه سلسله سلاطین صفویه اعتقاد موفور بوده و تا حال خطبه بنام آن سلسله خوانده اند خصوص حکام تلنکانه
که درین باب زیاده از دیگران مبالغه بکار برده خطاب شاهنشاهی از آن سلسله علیه دارند و ابراهیم قطب شاه فرمانروائی بود
بعدل و سیاست مشهور و از ارتکاب ملاهی و مناهی مجانب بمهور در درکاهش حکمی که شیوهٔ فضل را اظهرنی بود در جس
علم و هنر را النفرتی و با هر که فی الجمله کمالی بود با او که از هر جانی داشت مجلسی خوشتر بر جنت و بهشت و بار دیگر حجت
بیت بگرد زمو چهر بر سپهر سالار ۰ کاندر همه عالم چه برای شه و زمان ۰ او دا د حواسش که درین عالم فانی ۰
کفتار عزیزان بر کردار حکیمان ۰ دیگر از کرایم عادات و مکارم صفات وی این بود که همیشه خوانی که در مجلس خوان
گسترده شده دا طعمه گوناگون کشیدند و درین باب آنمقدار تکلف و مبالغه که از وی نوع نوع می آمده از مجلس عشر عشیر آن مبذول
نه بود سبحه چم هر باد اد که خوانسالار تقدیر این قرص گرم خورشید را بر سر خوان آسمانی نهادی خوانسالاران بمانندی گستردنیها
بگستردندی و اطعمه الوان چندان بکشیدندی که اهل شهر و سکان مملکه جمع چهار ارکانی و در خور بودی بهر طرف ارباب دهر کو نشر
امانی از ابا الطیفه و ظروف از مظروف ظاهر **بیت** اندر اطراف او شده پیدا ۰ کور پیدا و ماهی دریا ۰ بار انبار
کبک با تیهو ۰ حلقه و انبار تره با حلوا ۰ و در وقت کشیدن باده حجاب و دوران یا نعمت چسکی تمنشه بر و بر باده تیمم اد
غش و تمیش را طب و پالس فرقی و تمیزی نمیبوده اعلی و ادنی علی اختلاف طبقاتهم از خوان ضیافت او بهره مند و محظوظ
میگشته اند و تا امروز نقش آن آب در جوی و قانون آن می در سبو و داد بزم و آیین در دوس و در کار سکر تیز تا در
سنه نهصد و شصت و نه کوکب دولتش از افق انقضای حیات طالع بر گشت و امر و والد ارجمندش محمد قلی قطب شاه بر مسند
سلطنت تکیه زده فرمان حرمت و شعار بکثر قواعد مروت و رسوم عدالت را دست آورز ارجمند ایمکنانی ساختم عرصه تصمیم
مملکتش از روی امنیت و اجتماع افاضل محسود جمیع بلاد دکن کردیده **بیت** زهی لعده‌اش آرایش صغار و کبار ۰ ز جود دستش
آرایش سپهر و شهور ۰ و از این صفات گاهی بنا بر امتحان طبع در لجه بیکران نظم غواصی نموده درر ای
ب حل بیان می افکند این دو بیت از انجمله است **نظم** تن غم عالم ندارم یا نشقی کار منست ۰ پادشاه کشور عشقم ضد ا
یار منست ۰ جون محمد قطب شاه از عشق میگویم سخن ۰ عاشقانرا آرزوی طرز گفتار منست **احمدآباد** از دار الملکهای گجرات
بحسب لطافت هوا و آبادانی شهرت بر تمام ولایت هند رجحان دارد و بنا برامت ساحت لطافت اینه و عمارت

دار نجوه انبه و کیله دانه بنس خوب میشود و لیکو میوه ایست موسوم بکوله که شباهت تمام بنارنج دارد و اما از نارنج لذیذ تر است و دیگر
لنگن است که آن برابر گردکان میشود و از وطعم انار مفهوم میگردد و در برشکال مدام ابر چون دست کریمان در بارند است
و از غایت باریدن که تمام آن مملکت یک دریا میشود مدار آن در یا برکشتی است و نکاهش سا حرا خوب تتبع کرده اند
چهامه و ململ آن مملکت بامثابت در سیمان خامه و ململ را برابر طلا بیع و شری مینمایند و محمد یوسف هروی
که از معتمدان زمان مرزیست برخی امور غریبهٔ هند را جمع کرده رسالهٔ ساخته و در آن رساله آورده که روزی در یکی از ترددهای
بنگاله شخصی پارچهٔ در بیع داشت که مدققان باریک بین آن جنس پارچه بچشم ندیده بودند بلکه گوشش نیز نشنیده و بکمال
نفاستی که پرتو مهر و ماه در مقابل آن سطر در خیم بودی و عکس آب و آینه در برابرش درشت و جسیم نمودی در اثنای ماجرای
صاحبش آن پارچه را بر داشته بر بالای دیواری بر آمده و از هم گشود و دیگر آنرا بدست خود نگاه داشت و پارچه آن
پارچه تا یک ساعت چون غبار در هوا ایستاده بود و چون سپیده صبح بر جهان طلوع نمود و همو او آورده که تاج خان
برادر سلیمان افغان حاکم بنگاله جهت مولانا عزالدین فرستاده که بیست و هفت ذرع طول و دیگر ربع و نیم عرض داشت
هرگاه در مشت گرفتندی پنهان شد انشقی که برسالت آمده بود نقل نموده که در همین سال شخصی خاصه بافته بود
که نه تومان هزار روپیه بها کرده اند و حساب ولایت بنگاله بر جیتل و کنده دانه است چه چهار جیتل را یک کنده و بیست
کنده را یک آنه و شانزده آنه را یک روپیه حساب میکنند و اگر روپیه ده تنکه شود و اگر صد تنکه شانزده آنه حساب میکنند
و در جیتل و کنده نیز تغییر و تبدیل مطلقا نمیدهند و مجموع ولایت بنگاله را منقسم به بیست و نه تومان کرده اند که از انجمله
تومان اود نیز است و مالوجهی آن پنج لک و نود و هفت هزار و پانصد و هفتاد روپیه است و بعضی پرگنات این تومان از جم
حاصل میشود و دیگر **شریف آباد** است که در بعضی از مواضعش عورات برابر ذکر آدمی چیزی از نقاب ساخته که بعد از فراغت از استعمال
آن نقاب را بدیر دیگر استعمال کرده رفع آلودگی مینمایند هر چند حکام سعی کرده اند که این شیوه را بر طرف سازند صورت
نیافته و ایضا **مدارن** است و در یکی از مواضعش بهیرو پور نام کان الماس است و لیکو در بعضی از مضافات این تومان
نمک را میکارند و گاه آنرا که ریزه دارد میسوزانند و خاکستر آنرا در دیک کرده چندان بجوشانند که نمک بحصول
بپیوندد و **سانگام** که از بنادر مشهور است داخل این تومانست و از انجا خاصه و ململ و پنجه و دیگر اقمشه نیک بحصول می
پیوندد و از قسم چوبینها قماشیست **سلیم آباد** تومان دیگر است و سلیم آبادی مشهور است و در یکی از مضافاتش **محمود آباد**
نام قلعه‌ای در انجا پیل و اسب بدست آمده و ضخیم و درشت میشود و در این تومان فیل بسیار پیدا شود **ستارگانو** سرکار
دسی هزار روپیه حاصل دارد و بغیر از برنج چیزی دیگر حاصلی ندارد اما خاصه و ململ و تنک و لنگ و نیز انعام باناست
دو تومان دیگر **سریهات** است که تومانش اکثر فرزندان خود را خواجه سرا میسازند **جنت آباد** نیز تومان سر خود است
و چون در رونق و در این تومان میشود **مالده** که تفاریقش در غایت خوبی میشود از منسوبات این تومانست و ایضا **گور** است

ستنی از دیگر بلدانست اگرگفته شود که در کل بلاد عالم باین لطف دار السکنی شهری موجود نشده اغراق و مبالغه نبوده باشد
و بازارش برخلاف دیگر شهرهای هند قابل وسیع و پاکیزگی را دارد و دکاکینش دو مرتبه و سه مرتبه در کمال لطف و زینت
ساخته شده و نگارش از اثاث و ذکور همه منقش و با زینت اند که در دو طرف [illegible] نشسته اند و در تکلم حال [illegible] کدام با صید گونه
خوبی و هر یک دام صید چندین نوع محبوبی بیت هر یک بدگر نوع ربوده ز کسی دل ه هر یک بدگر گونه گرفته ز کسی جان ه
آن طوطیه پرداز لقا [illegible] شده ظاهر ه آن موکر آرای تماشا شده پنهان ه مفلس شده از هجر یکی با شاه وده ه
تاجر شده از وصل یکی [illegible] سامان ه سنبل چو بکل دیر بکار زند دعوی ه عاشق شکند گر نشود داغ [illegible] ان ه
مهر عذرشان از افق آیده چو تابد ه بروز شکستیا شود آینه پیرشان ه و احمد آباد از شهرهای جدید است سلطان
احمد شاه بن سلطان محمد بن مظفر شاه است بر بنای آن گماشته در طبقات اکبری آمده که چون سلطان احمد آب و هوای
قصبه اساول را موافق مزاج خود یافته باشعرات جناب حقایق پناه شیخ احمد کهتو قدس الله سره که از کبار مشایخ آن
ادر کار بوده اراده شهر ساختن نمود و در ذی القعده سنه ثلاث و عشر و ثمانمایه در کنار آب سابرمتی خشت تعمیر شهر اعظم احمد آباد را
بر زمین نهاد قلعه و مسجد و بازارهای متعدد طرح انداخت و در بیرون شهر [illegible] پوره مشتمل بر بازار و مسجد و [illegible] بنیاد نهاده
ساخت و چون نوبت سلطنت بسلطان محمود ثانی رسید در دروازه گرد احمد آباد شهری بنا نهاد محمود آباد نام که اکثر اهالی آن
دلو احمد آباد و انجا بازاری دور [illegible] کردم [illegible] بر اطراف آن عمارات ساخته که در [illegible] هر دو شهر شده بود [illegible]
گجرات انجا قابل ایراد نیست از چند نفر است که [illegible] شاه وجیه الدین است او موفق [illegible] گشته بسیاری از
هندوستان در حیطه ضبط آورده و چون شیخ محمد غوث بقدوم میمنت لزوم آن مرز و بوم را مزین ساخت وجیه الدین
دست ارادت باو داده مرید گشت و بعد از آن همت [illegible] اخروی [illegible] خرات
و استیلای مدارج درجات اشتغال می نمود تا رخت ازین جلوه گاه فنا بوسعت آباد بقا کشید بیت عقل جهان ملک دل آلودگی [illegible] ه
عقل خرد [illegible] مولانا غوثی عمرهاست تا در مدرسه [illegible] مستفاده [illegible] با هم
کسی [illegible] در صحبت [illegible] بهره تمام دارد و [illegible] طبع شعری میگوید ازین چند بیت از کلامش
نظم در منظر که چهره دوری گشوده اند ه از کوی شکل عزم مهجوری نموده اند ه واکرده اند بالهوس از صد کتاب لاف ه
بحرف عاشقی [illegible] شنیده اند مثنوی زاهدی کر نمودش در جهان [illegible] فرو نبرد ه چو برگشت محنت بکرد [illegible] فرو نبرد
زلیخائی که بنهد آرزو [illegible] راحت ه [illegible] طلب محنت فرو نبرد ملک محمود بفضایل و کمالات آراسته
دار از ذوق و حال [illegible] تمام داشت این مطلع از وارد است ادبست نظم دارم دلی کردانی که من قبله تمامیخوانش

ادبوی

قسم ثالث

۲۲

ادبوی ابروش کشیده هرچند [illegible] سوداپی مرو [illegible] بتکلف [illegible] این رباعی مراد است رباعی آن کفته زلف دوست هر جا بیت
دیوانه چشم دوست هر جا نوبیت ه زندانی آه ماست هر جا سوزیست ه اخراج چشم ماست هر جا آبیست ه دیگر از معظمات
این اقلیم کنبایت و صورت است که در خوبی و معموری قسیم ندارد و صورت قلعه دارد که اندیشه صورت نگار [illegible] (margin: کنبایت)
نقش این عمارات بخود بیت قلعه استوار چون خیبر ه متانت چو سد سکندر ه در طبقات اکبری آمده که خداوند خان غلام
سلطان محمود گجراتی که خداوند خان خطاب داشته در [illegible] نهصد و چهل و هفت این قلعه را بر ساحل عمان جهة دفع فساد
فرنگیان ساخته و پیش از انکه قلعه تعمیر یابد فرنگیان انواع خرابی بمسلمانان آن مکان میرسانیدند و در آن ایام که خداوند
خان عمارت آن میپرداخت فرنگیان چند نوبت کشتیها سامان داده بقصد جنگ آمدند و هیچ وقت کاری نتوانستند ساخت
و چون باتمام رسید [illegible] در دروازه که [illegible] فرنگیان مخصوص پرتکال است شروع نمود فرنگیان چون بجنگ و جدل
مانع حصار نتوانستند شد [illegible] قبول نمود که [illegible] عرض القلعه پانزده ذرعست و ارتفاعش
پانزده ذرع بنابر رعایت استحکام هر دو سنگ را [illegible] های آهنین محکم ساخته و سرب را گداخته در فرجها و درزها ریخته و کنگره
و سنگ اندازها را بنوعی ساخته کرده که دیده از دیدن آن خیره میماند سومنات شهریست بر ساحل دریای عمان و در بتخانه آن شهر (margin: سومنات)
بتان زرین بسیار بوده و بت بزرگتر را منات میگفته اند و در زمان ظهور حضرت ختمی پناه [illegible] آن بت را از خانه کعبه بر آورد
[illegible] و کن آورده بودند و برابر جواهر بهای بسیار فروخته اند و ایشان بتخانه جهة وی ساخته سومنات نام کردند و بعضی را اعتقاد است
که این بت [illegible] دریا بر آمده و بعضی گفته اند از آسمان آمده چنانکه از ابیات فرخی مفهوم میگردد نظم منات و لات و عزی در مکه بت بوده
ز دست برد بت آرای آن زمان آزر ه و زمان پیغمبر بکشت هر دو را [illegible] ه فکنده اند [illegible] پیش کعبه [illegible] ه
منات را ز بیان کافران بدزدیدند ه بکشور دگر انداختند از آن کشور ه بجایگاهی کز روزگار آدم باز ه
بران زمین نخست و نرفت جز کافر ه زبهر آن بت بتخانه باکر دند ه بصد هزار تماثیل و صد هزار صور ه
پس انگه کردند آنرا سومنات لقب ه لقب که دید که نام اندران بود مضمر ه خبر فکندند اندر جهان که از دریا ه
بتی بر آمد زینگونه و بدین پیکر ه مدبر همه خلق است و کردگار جهان ه ضیا دهنده شمس است و [illegible] قمر ه
بعلم این بود اندر جهان صلاح و فساد ه بحکم این رود اندر جهان قضا و قدر ه گروهی دیگر گفتند کاین نه این بت را ه
بر آسمان برین بود جایگاه و آورد ه کسی نیاورد این را بدین مقام که این ه از آسمان بخدای خود آمدست اندر ه
بدین بگوید روز و بدین بگوید شب ه بدین بگوید بحر و بدین بگوید بر ه اما در کتب براهمه سلف معلوم میشود
این بت از زمان کشن که چهار هزار سال [illegible] معبود براهمه است و بقول براهمه کشن انجا غیبت نموده و در تاریخ [illegible]
آمده که سومنات باتفاق ارباب تواریخ بتی است که هندوان اعظم اصنام اعتقاد دارند و لیکن ازین بیت شیخ
فرید الدین عطار منطق الطیر [illegible] مستفاد میگردد بیت لشکر محمود اندر سومنات ه یافتند آن بت که نامش بد لات ه

که در از منه سابقه دار الملک بنگاله بوده هم داخل این تومانست و قلعه گور از قلاع معتبره هندوستانست چه در غربی این قلعه
آب گنگ واقع شده و در جانب شرقی و شمالی و جنوبیش سه خندق دارد و فاصله مابین هر خندق نیم کروه است و عرض
خندق که کمتر است طناب باشد و عمقش بغایتی است که بی ارعبور آن عاجز آید **کوکات** سرحد ولایت کوچ است و حاصلش
برنج و ابریشم و فوطه است **بانیک آباد** نیز از تومان علیحده است شکر و قلفی در آنجا نیک میشود و خاصه و خوبی و حسن
آنموضع نیز بابت و خاصه شهر پور حاصل آن تومانست و از مردم بنگاله کسیکه بنظر آمده مولانا سراج الدین عثمانست
که علوم و حوش لقا ذرا به بجا بوده و خرقه از شیخ نظام اولیا داشته و در باب او کمتر شیخ نظام فرموده اند که اگر مولانا
سراج الدین از علمت آمالیه هندوستانست در سیر الاولیا آمده که چون شیخ نظام او را جهت خلافت اختیار کرد فرمود که در جهت
اول درین کار علمست و حال آنکه او چندان حضی از آن ندارد و چون آن سخن بسمع مولانا فخر الدین رازی رسید گفت من او را در عرض
شش ماه دانشمند کردانم و بشارت شیخ تعریف تضعیف نمود مولانا سراج الدین در کردن شروع در چیز خواندن نمود و در اندک
روزی کارش بالا گرفته دانشمند گردید و بعد از فوت شیخ نظام به لکهنوتی رفته آن دیار را بنور ولایت روشن ساخت
و جمله ملوک در حمی مریدان او انتظام یافتند **اودیسه** سی و چهار لک روپیه جمع دارد و شمشیر و سرو کار است دیگر کار
پیادی درین ولایت بسیار میکنند و اهل آن دیار را کاغذ و سیاهی و قلم نمیباشد چه برگ تارکه فداشان دارد آهن
هیأتی در است ساخته اند که بسیار متعارف است و سر دیگرش مانند قرش که از آن بر برگ تار هر چه بخواهند مرقوم میسازند
و این رسم سالهای دراز باقی میماند و قبل از استیلای افغانان راجه آن دیار مردی بوده مکند نام و او را چهار صد زن
و جهت هر کدام خانه علیحده ساخته و یکدست رخت پوشیدن جهت هر خانه در نیله ترتیب داده و جاهی و ظیفه خور ساخته که اگر عزی
واقع شود آن حجام و برا غسل داده رخت پوشانیده در آن منزل برد و شخص در آن شب آنچه شرط خلوت باشد بجای آورده علی الصباح
خرج راه یافته رخصت شود و این شیوه را از جمله خیرات و مثوبات اخروی میشمرده و در همین نواحی هرار کس گهها او بند
بر لب دریا معین کرده در همین دریا را و بر فتند و چون بمنزل رسیده در فور بیلداران باغچه در کتاب ترتیب
میداده اند و اودیسه را گچ پتی میگویند و در موضع پرسوتم از اعمال گچ پتی بتخانه ایست بر کنار دریای شور که شکرفترین آن همه صنم
جگنات مینامند و اهل هند را بجگنات اعتقاد بسیار است خصوصا رکان آن شهر و دیار را که در وقت که خدا کرده زن خود را روز
وقف خدمت جگنات میسازند بعد از سه روز اگر نفع بکار رست شده شادی میسازند و خوشی میکردند و الا دلتنگ
شده بورا بر خود شوم میدانند و بفال بد میگیرند و درین بتخانه هندوان بر خود زخمهای منکر میزنند و زبان میبرند و چون جای جراحت
بر آن بت میمالند آن زخم التیام می یابد مؤمن و کافر هر که در پیش آن بت پا آورد بنماید البته هلاک شود چنانچه حضرت
جنت آشیانی در رساله که از هر جا سخن جمع کرده می آورد که مولانا لطف الله نیشابوری که سیاح بر و بحر بوده با جمعی بآنجا دارد
میشوند و پیش از حاج و زاری بسیار زیارت آن بت را از برای بهمه الثماس سیاهانه نشوکه پا آدابی کنند چون آنجا بدرون بتخانه

میروند یکی از آنها را لب و دهن بر طرف آن بت می اندازند در فور می میرد مولانا میگوید که مرا از مشاهده این معنی لرزش در دل افتاد
که آیا این از چه بوده باشد که از بت بی جان عاطل این چنین اثر عظیمی بوقوع آید آورده اند که چون با این فسکر گواب رفته شخصی در واقعه بوی
گفت که این مشکل تو در کشف اثر فضل میشود چون بخیف رسیده در خواب دید که شخصی بوی میگوید که تاثیر این بت از آن جهت است
که سالها توجه نفوس باین متعلق شده است که از هم توجه نفوس آن اثرها بظهور می آید و در آن ولایت برادر خورد را رسم بزرگ
برادر ان خود میدانند و برادر کلان را ازین مر هیچ نوع عیبی و ننگی نیست بلکه راضی و ممنون میکردد **کوچ** ما بین
شرقی و شمالی بنگاله واقعشده و یک طرفش بولایت خطا منتهی میشود و حد دیگرش گور کاتست و از سرحد خطا که این موضع را تبت
میگویند تا ولایت کوچ بیست روزه راه است و پیوسته مردم آنجا آمده و شد میکنند حاصل کوچ قلفی و ابریشم است
که آنرا دربند ناگمن میگویند و در آن ولایت غاریست که بعقیده ایشان منزل دیو است و نام آن دیو آدیست و مردم آن
دیار را بآن عقیده بسیار است و در سالی یکمرتبه عید میکنند و در آن روز از هر قسم جانور که در ولایت ایشان میباشد میکشند
و دواب آنرا بآن غار میسازند و همچنین بهوکیان را در آن روز قربانی میسازند و بهوکیان جماعتی اند که جان خود را طفیل راه آدی کنند
و میگویند که ما را آدی طلب کرده و آن روز که ایشان بهوکه میشوند هر چه خواهند میکنند و بازنان و دختران هر که میخواهند صحبت
میدارند و بعد از یکسال در آن روز کشته میشوند چون بمدد عدت توفیق ازلی و مساعدت سعادت لم یزلی جواهر اخبار اقلیم دویم
که در درج دشتی آب کواکب ثواقب برده و زهره زهره را بآب و تاب کردانیده در سلک تحریر انتظام یافت اهتمام همگی
همت مصروف و مقصور بر آنست که مقدی چند از درر لآلی اقلیم سیوم که کوش و کردن روز کار بدان آرایش توان داد
مرقوم قلم گوهر شکم گرداند **بیت** بر تو توفیق چو بر خامه نمیت ◦ گنج اقلیم دویم صورت اتمام گرفت ◦ کشت دلم رغبت آن کو هر
با تک باید در درج گهر ◦ گنج دگر را ز گهر پر کند ◦ زیور گوش خود از آن در کند **اقلیم الثالث** این اقلیم تعلق به برج دارد و ابتدای
این اقلیم از حد مشرق عن بلاد چین و بر بلاد یاجوج و ماجوج و شمال بلاد ترکستان و وسط بلاد کابل گذرد و پس بر بصار
قندهار و وسط بلاد کرباس و سیستان و بلاد فارس و عراق و جنوب دیار بکر و شمال بلاد مغرب و وسط ولایت شام
بگذرد و پس بر بلاد مصر و اسکندریه و وسط قادسیه و قیروان گذشته بر بحر اعظم منتهی شود و چون بسیاری از شهرهای ایران
داخل این اقلیم است واجب دید که مجملی از احوال ایران مذکور ساخته بعد از آن شروع در بلادی که مخصوص این اقلیم است نماید
ایران مملکتی است در غایت وسعت و مشتمل بر صنوف نعمت **نظم** ساکن او جمله بزرگان ملک ◦ گوشه گوشه همه ارکان ملک
بیشتر از علم و ادب بهره مند ◦ اهل سخن را که شمارد که چند ◦ و ایران زمین در وسط اقلیم سبعه افتاده و شرقیش ولایت
و کابل و ماوراء النهر و خوارزم است تا حد و سقین و بلغار و غربیش ولایت روم و بکنفور و شام و شمالیش ولایت
اس و روس و بلس و چرکس و سر عالس و دشت قبچاق و آلان که فرنگستان را کویند و فارق میان ولایت و ایران
زمین فلو اسکندر و بحر خزر است که بحر گیلان و مازندران نامند و جنوبش بیابان سنگیست که در راه مکه واقعشده و بعضی

ابران را بکیومرث منسوب داشته اند و گفته اند او را ایران نام بوده و بعضی بهوشنگ که او نیز ایران نام داشته اما اصح آنست که ایرج بن
فریدون منسوبست و چون عراق را دل ایران خوانده اند و دل سلطان وجود است ابتدا بذکر او لی نمود و اهل عراق ابدان صحیح
و اعضای سلیم دارند و صاحب عقول راجح و رای صایب اند و در کیفیت اسباب بزرگی و حشمت جد و جهد تمام بکار میبرند و بنور
فطنت و کیاست از دیگران برتر اند **بیت** عراق دل شمر در باد و اخبنه ◦ که آوازه هنر از وی شد بلند ◦ هر آنکه که او تازه دارد دش
عرق ریزه از عراقست و بس ◦ و اکثر از شعرا در صفت عراق اشعار گفته اند چنانچه خاقانی در تحفة العراقین آورده **بیت**
جز فر عراق بر ندارد ◦ کان تخته کار پرش تو دارد ◦ خاکش همه خاک الجهنیت ◦ آبش همه آب زندگانیست ◦ هر خاک که
تو هست خاکش ◦ جلاب لب تو آب پاکش ◦ بینی زنخ اختران ز تشویر ◦ ارزفر عراقیان عرق گیر ◦ و لب ترغیب
عرب خامه بدین سبب گشتن بذکر عراق عرب مبادرت مینماید دیگر آنکه صاحب صور الاقالیم آورده که عراق عرب در قبله
ایران واقعشده و ابتدا از جانب قبله شروع نمودن انسب مینماید **عراق عرب** ولایتی است در غایت وسعت حدودش
از حد کهستانست تا بادیه کوفه و دیار شبان تا بحر فارس و بصره و جیره و قادسیه پیوسته است و خاقانیین داخل عراق
عرب است و در نزهة القلوب آورده که حدود عراق عرب تا بیابان کعبه و دریای فارس و ولایت خوزستان و کردستان و دیار
بکر پیوسته است طولش از تکریت تا عبادان صد و بیست فرسنگ و عرض او عقبه حلوان تا قادسیه محاذی بیابان یکصد و هشتاد
فرسنگ و ساحتش ده هزار فرسنگ است در عهد خلیفه ثانی عراق عرب را پیموده اند بغیر از بیابانها و زمین که از زراعت
باز مانده بود مساحتش بسی و شش هزار هزار جریب بحیطه ضبط در آمد چون در زمان اسلام بغداد معظم ترین شهرهای عراق عرب بلکه بر این
آغاز از آن مینماید **بغداد** شهری بود مشحون بکرم تا زان عرصه تجرید و پاکبازان رشته تفرید **بیت** همه هشیار شوق و مخمور خواب
همه مستان عشق یامی و لکس ◦ همچو مریخ گاه و صبر فزای ◦ همچو گلها تازه روی و کرم انفاس ◦ و منصور دوانقی در سنه
خمس و اربعین بغداد را بنا نهاده و در سنه ست و اربعین از مدینه هاشمیه بدانجا نقل نموده و در عجایب البلدان آمده که حکیم
در وقت تعمیر بغداد ملاحظه نمود طالع برج قوس بود و این دلیلست بر آنکه خلیفه در آن شهر نمیرد و همچنان شد که او گفته بود و از
جمله سی و هفت نفر خلفای بنی عباس یکتن در آن خاک پهلو بر بستر مرگ ننهاده اند گویند که در بغداد چهار فرسنگ طول
و هشت هزار گرمابه داشته و در میان هر حمام پنج مسجد بوده و عرض اسواق چهل و پنج گز تعیین نموده بودند و عمارات که
بخلیفه و توابع او تعلق داشته دو فرسنگ بوده و در بغداد مزار اولیا و فضلا و اتقیا لا تعد و لا تحصی است و این ابیات
خاقانیراست در صفت بغداد **نظم** بغداد بهار باغ داد است ◦ چشم بد بخت از دور کاه است ◦ نزدیک ده است شکسته داد
چون چشم گوزن و ناف آهو ◦ شهری بینی چو فسکر دانا ◦ در وی همه کاینات پیدا ◦ چون عارض حورالت از بکر
در وی همه آنند که جوکه ◦ اما الان از آن بغداد اثری نمانده چنانکه سباع خانه رخته در وحوش و طیور در آن تماشا میکنند
بیت چگونه هول که دیو اندر و شدی کمره ◦ چگونه صعب که دیو اندر و شدی مسموم ◦ و در لب التواریخ آمده که چون

امیر شیخ حسن ایلکانی با آذربایجان استیلا یافت شیخ حسن چوپانی بر وی خروج کرد و میان ایشان محاربات بسیار واقع شد و آخر
بعراق عرب رفته بغداد را بنا نهاد و در اندک زمانی چنان معمور شد که بسبب آبادانی آن کوفه خراب کردید و از آن زمان تا حال
جهان رونق آبادانی را دارد اگر چه هوای بغداد گرم است اما بجهت نعم ارزانست و اکثر وقت ارزانی باشد قحط و غلا از وی بمدت اتفاق
افتد در مجمع الحکایات آمده که در بغداد کمه دختری را بشوهر دادند هنگام زفاف چون شوهر فوت کرد آنکه مروان از میان فرج او ظاهر
شد بعد از آن کند صدا شده از او فرزندان بوجود آمدند صاحب عجایب البلدان آورده که در چهار صد و پنجاه و هشت طفلی در
بغداد متولد شد که او را دو سر در یک بدن بود و سر و دم یک اندر کرد از بغداد بنظر آمده عشر عشیر آن جای دیگر شاید اما
امّا بنابر اختصار بچند نفر که عظیم مشهور اند اکتفا کرده باقی را موقوف گذاشت **ابوعبدالله احمد شیبانی المروزی** یکی از ائمه اربعه
اهل سنت و جماعت است و هزار هزار حدیث یاد داشته و بخاری و مسلم و نیشابوری از وی نقل حدیث نموده اند و عظیم الشان
بمثابه بوده که هشتصد هزار رجال و شصت هزار نسوان متابعت جنازه او کرده اند **معروف کرخی** خلاصه عارفان عهد بوده و در تذکرة
الاولیا آمده که مادر و پدرش ترسا بودند چون معلمش فرستادند استاد گفت که بگو ثالث و ثلثه گفت قل هو الله احد هر چند
معلم ثالث و ثلثه تعلیم میداد او یکی میگفت تا آنکه تحقیقش بزد معروف بگریخت و بدست امام علی بن موسی الرضا علیه التحیة و الثنا
مسلمان شده و پس از آن مدتی در طایفه پیوسته چندان در صدق قدم زد که مشار الیه گشت و بعضی گفته اند که وی مولای امام
علی بن موسی الرضا بوده و خدمت بوالی داشته روزی آنحضرت بار عام داده از زحام مردم در زیر پا ماند و فوت کردید تقریر
استاد سری سقطی است از سری نقلست که معروف مرا گفت که چون ترا بخدای کار حاجتی بود و سوگندش ده که یارب بحق
معروف کرخی حاجت من روا کن که حالی اجابت افتد بعنایت او قبرش در سنه مائتین هجری بوده و امروز بر سر قبرش
هر که دعا کند مستجاب است **سری سقطی** امام اهل تصوف بوده اول کسیکه در بغداد سخن توحید و حقایق گفت او بود و او خال جنید
و شاگرد معروف و کسی از در روایت آن ببالغه نمود که او را الحی بکمه که نود و هشت سال پهلو بر زمین ننهاد مگر در بیماری مرگ
گویند که وی را خواهری بود دستوری خواست تا بخانه او آید دستوری نداد و تا جز زیر زن عز را دید که بخانه وی می روب و یک
و کلفتای برادر مرا خدمت خانه خود میدادی و اکنون بمحرمی آورده ای گفت ای خواهر این دنیا است که در عشق ما سوخت
و از ما محروم ماند و اکنون از حق تعالی دستوری خواسته تا از روزگار ما او را نصیبی از جاروب کشی حجره ما باید داده که هر که
سلام کردی روی خود در هم کشیدی جواب دادی از سر این پرسیدند گفت از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم منقولست که هر که سلام کند
بر مسلمانی صد رحمت فرود آید نود و نه آنکس را بود که تازه روی بود من روی از آن ترش میکنم تا این عظیمه رحمت او را بود و قبرش در
دولت و مجاورت **جنید** شیخ المشایخ عالم امام علم الهی اگر چه اصل او از نهاوند بود و اما مولد و منشاش بغداد بوده اورا قوم که ول افی القوم
که اگر عقل مردی بودی بصورت جنید آمدی در تذکرة الاولیا نقلست که چون روز آدول مجلس ساز چهل کس خرقه حنبشیة رضی جان او در
و نماز بیهوش شدند و هم در آن کتاب مسطورست که روزی سخن میگفت یکی از مریدان وی نعره زد شیخ گفت اگر بار دیگر نعره

نه تو را مهجور گردانم و باز بر سر سخن رفت و آن را ضبط خود میکرد تا طاقتش نماند و هلاک شد چون تفحص احوالش نمودند شغلی سر
در دل نفس نیافتند آورده اند که یکی از بزرگان حضرت رسول را در خواب دید که نشسته است و جنید در خدمت او ایستاده
که ناگاه شخصی درآمد و فتوی آورد حضرت فرمودند که بجنید ده تا جواب گوید گفت یا رسول الله در حضور تو چگونه کسی جواب
فتوی نویسد آنحضرت فرمود چنانکه همه انبیا را بجمله امت خود مباهات است یکی از وی پرسید که دل کدام وقت خوش بود
گفت آن وقت که دل او بود شخصی پانصد دینار پیش جنید آورد جنید گفت غیر ازین چیزی داری گفت دارم گفت دیگرت
باید گفت باید گفت برادر که بدین از وی طلب تری گفت من هیچ ندارم و مرا هیچ نباید از سخنان اوست که بلا چراغ عرفانست بیدار
کننده مریدان و هلاک کننده غافلان و هم او راست که غایت صبر [illegible] و جبر خوردن تلخیهاست و رضا آنست
که بلا را نعمت شمری ابو الحسین نوری بغایت بزرگ بوده نقلست که وقتی جمعی از شهری قصد زیارت ابو الحسین کردند
چون بکنار آن شهر رسیدند یکی از آنها زبان حیوانات دانستی ناگاه کرکسی دید گفت انا لله وانا الیه راجعون آن دیگر گفت
خیر است این کرکس گفت که ابو الحسین نوری بمرد چون بدر خانقاه او رسیدند خواجه ایوان برون آمد صوفیان در حیرت افتادند
پرسید که سبب چیست گفتند ما خاصه درین شهر بدیدن تو آمده ایم چون بدر دروازه شهر رسیدیم کرکسی گفت
که ابو الحسین بمرد چون ابو الحسین این شنید بسیار بگریست گفت هر روز [illegible] از یاد حق غافل شده ام آوازه مرگ من در زمین و آسمان
افگنده اند و او را نوری از آن گفتندی که بشب تاریک چون سخن گفتی نوری از دهن او برآمدی که تمام خانه روشن شدی و او چون
از دنیا برفت جنید گفت که ذهب نصف هذا العلم بموت النوری ابو سعید خراز از اجله مشایخ بوده در لغات ارباب
باری نقلست که اگر چه وی خویشتن را شاگرد جنید دانستی اما بارها فدای جنید بوده و هم او گوید که میگویند بایزید سید العارفین
و اگر ازینکان میگویند [illegible] و اگر ازین طایفه میگویند ابو سعید خراز است شیخ ابو محمد بن احمد [illegible] از بزرگان وقت
بوده و مذهب ملامتیان در نیشابور ازو منتشر شده بر امانت و بزرگی او همه متفق بوده اند ازوی می آرند که بیست سالست
تا بر دل من فکر هیچ طعام گذر نکرده است که در حال حاضر نشده و گفت توبه آنست که توبه کنی از توبه گفت رمضان بوده
که اگر [illegible] بوده است [illegible] که از بوی جنت میباید و گفت اخلاص در عمل آن بود که در هر دو سرای عوض
چشم نداری سمنون محب مقبول زمانه بوده و محبت را بر معرفت تقدیم میداده و پیشتران این طایفه معرفت را تقدیم داده اند
وقتی از حجاز میآمد اهل فید گفتند ما را سخنی گوی بر منبر شد و سخن میگفت چون مستمع نیافت روی بقنادیل مسجد کرد و گفت
بشما میگویم در حال آن قنادیل رقص کنان در هم افتادند و پاره پاره شدند از سخنان اوست المعروف [illegible] که هیچ [illegible]
باشد و تو ملک هیچ چیز نباشی ابو عبد الله قرشی از کرام قوم و بزرگان این طایفه است وی گفته که در بعضی سیاحات
با شیخی نشسته ایم با وی برخواست و طوفانی عظیم شد اهل کشتی بدعا و تضرع درآمدند و نذرها کردند و مرا گفتند که تو نیز نذری
کن گفتم با خدا نذر کردم که اگر ازینجا خلاص شوم هرگز گوشت فیل نخورم گفتند این چه نذر است هرگز کسی گوشت فیل خورده

کم اینجا

گفتم این چنین در خاطر من افتاد ناگاه کشتی بشکست و با جماعتی در کناری افتادیم چند روز بگذشت که از قسم خوردن چیزی نیافتیم ناگاه فیل بچه‌ای پیدا شد
وی را بگرفتند و بکشتند و گوشتش را بخوردند هر چند برمن عرض کردند گفتم که نذر کرده ام هر چند الحاح کردند من از عهد خود برنگشتم
چون چیزی بخوردند بخفتند در خواب بودند که مادر آن فیل بچه پیدا شد و بوی کرد استخوان بچه خود را یافت بعد از آن مردمان بوی
کشید از هر کدام که آن بوی می یافت وی را در زیر دست و پای خود میمالید تا همه را بکشت پس بسوی من آمد و مرا بوی کرد و از
من هیچ بوی نیافت پشت بجانب من داشت و پای خود بالا داشت دانستم که اراده آنست که بر او سوار شوم برخواستم
سوار شدم و بشتاب تمام روان شد و در شب مرا بموضعی که زراعت و آبادانی داشت رسانید و بجای [illegible] اشارت کرد
که فرود آی فرود آمدم و وی بازگشت چون بامداد شد [illegible] در شدم و ترجمانی داشتند ازمن احوال پرسید
قصه خود باز گفتم ملا گفت میدانی از اینجا که ترا آورده اند تا اینجا چند راه است گفتم خدا به داند گفت هشت روز راه است
که ترا بیکشب آورده ابو احمد قلانسی از قدمای مشایخ و از اقران جنید است گوید که روزی در میان قوم بودم گفتم ازار من
درمیان سخن الحالت ببرید که تو گفتی آن من شیخ شمرده اند گوید که چون صوفی گوید که نعلین یا ازار من باید که در وی شکر [illegible]
ایشان را ملک نباشد ابو عبد الله بن جلا ابن الجلا نام وی احمد بن یحیی بلاست در تذکرة الاولیا آمده که ابتدا حال مادر و پدر
گفتم که مرا در کار خدا کنید گفتند که [illegible] پس از ایشان غایب شدم و بعد از مدتی باز آمدم شبی باران باریده بود در سرای
بزدم پدرم گفت کیست گفتم فرزندت گفت ما را فرزندی بود بخدای تعالی بخشیدیم و ما بخشیده را [illegible] و مرا در نگشادند
وی یکبار بمدینه روان شدم برنج دیده و فاقه کشیده چون نزدیک تربت حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم رسیدم گفتم یا رسول الله
مهمان توام در خواب شدم پیغمبر را در خواب دیدم که گرده نانی داد نیمی بخوردم و نیمی در دستم بود که بیدار شدم [illegible]
ازو پرسیدند که مرد کی مستحق اسم فقر گردد گفت آنگاه که ازو هیچ بقیت نماند گفتند این چگونه بود گفت آنگاه که او را نبود
از سخنان اوست که خایف آن بود که او را از بیم ها ایمن کنند محمد بن الحسین الجوهری از اصحاب ذو النون مصری است
خود نقل میکند که روزی شخصی پیش وی آمد و گفت مرا وعظی کن گفت ای جوانمرد اگر ترا در سابق تقدیر حق پیش شده
بسیار دعاهای ناکرده مستجاب و اگر نشده باشد غرق شدی در آب [illegible] غرق شدن در نایافته آب
[illegible] شیخ ابو بکر کتانی شیخ مکه و پیر زمانه بوده [illegible] در مکه [illegible] بوده که [illegible]
و ضو ساختی و از اول شب تا آخر نماز کردی و قرآن ختم کردی و در طواف دوازده هزار ختم قرآن کرده بود از سخنان اوست
که صوفی کسیست که طاعت او نزدیک جنایت بود که از آن استغفارش باید کرد نقلست که شبی پنجاه و دو بار حضرت پیغمبر را
بخواب دیدم گفتم چه دعا کنم تا خدای تعالی دل مرا نمیراند گفت هر روز چهل بار بگوی یا حی یا قیوم لا اله الا انت در نفحات
که او [illegible] رسول [illegible] آنحضرت را بخواب دید یکی از وی درخواست که مرا وصیتی کن گفت چنانکه ترا فردا
خدای تعالی خواهد بود تو امروز او را باش هم او راست که تصوف همه خلق است هر که خلق را بیشتر تصوف بیشتر و نیز او گوید

که حق تعالی را [illegible] و در هر سو [illegible] و ناله‌ها و استغفار را برگیرد [illegible]
ابو العباس بن عطا محمد بن [illegible] حکمت ربانی و ساکن کعبه [illegible] و برهان ارباب توحید میگفتند در تفسیر
و حدیث و حقایق آن و علم بیان و دقایق آن کمالی عظیم داشته و مرید جنید بود ابو سعید خراز در کار او مبالغه کرده جز او
کسی را در تصوف مسلم نداشتی روزی در صومعه او گذشتند صومعه را آب زده دیدند گفتند این چه حالت گفت در جوانی
کبوتری از شخصی گرفته بودم و هزار درم [illegible] چون [illegible] آمد گرد صومعه میگشتم و گریه میکردم این آب
که از چشم من روان گشته از سخنان اوست که اگر کسی بیست سال در شیوه خلاف قدم زند و درین مدت یکقدم برای
نفع برادری بردارد فاضلتر است از آنکه بیست سال عبادات کند با خلاص و از آن نجات نفس خود طلبد و گفت بهشت آن بود که در دنیا
بود از وی نقلست که چون بانگ عصیان آدم برآمد همه چیز بر آدم بگریست الا زر و سیم حق تعالی بر ایشان وحی کرد که چرا بر آدم
نگریستید گفتند ما گریه نکنیم بر کسی که در تو عاصی شود [illegible] گفت بعزت و جلال من که قیمت همه چیزها را بشما گردانم
و جمله فرزندان آدم را خادم شما گردانم ابراهیم [illegible] صاحب جنید و شاگرد منصور بود گوید شبی که منصور را بدار کردند ابلیس را
بخواب دیدم گفتم خداوندا این چه بود گفت سر خود با وی گفتم بخلق افشا کرد وی را عطا دادم [illegible] در نفحات از خواجه عبد الله
انصاری نقلست که این کشتن حلاج را نقص است که اگر او تمام بودی او را این [illegible] بایستی گفت [illegible] انکار نشود
عباس بن یوسف الشکلی بفتح شین و سکون کاف از مشایخ قدیم بغداد بوده وی گفته که هر که بحضرت حق تعالی شوخی کند از
ایمان وی پرسید ابراهیم ثابت [illegible] معاصر بوده شخصی گفت که مرا وصیتی کن گفت کاری کن که از آن پشیمان نشوی
جعفر بن محمد الخلدی صاحب جمع الحکایات و سیر مشایخ بود چنانکه وقتی گفته که دو هزار پیر را شناسم و دیوان از ایشان دارم
و هم او راست که عجایب عراق سه چیز است شیخ شبلی و نکته مرتعش و حکایات من ابو زکریا یحیی بن معین در علم حدیث امام
وقت بوده و تشنه حدیث جمع کرده میان او و میان امام احمد حنبل الفت و شرکت در اشتغال حدیث بسیار بوده چنانکه احمد
میگفته که یحیی بن معین صحیح ندانسته [illegible] آن حدیث اعتماد را نشاید محمد بن [illegible] الوزیر از کبار رجال بوده و صد هزار غلام آزاد
کرده و هر ماه [illegible] صد هزار دینار تصدق میکرده گویند حاصل [illegible] او هر سال چهار صد هزار دینار بوده همه را براه خدا
ایثار میکرده ابو بکر محمد بن عبد الله المعروف بالصیرفی از فقهای عظام بوده و بعد از شافعی دانا ترین مردمان باصول بوده و علم شروط
اول وی پیدا کرده ابو عبد القاهر بن طاهر در فقه شافعی یگانه زمان خود بوده و هفده علم را در غایت استقلال [illegible]
ابو الحسن محمد بن احمد المشهور بابن شنبوذ از مشاهیر قرا بوده و جمعی از مردمان حکایت نموده اند که او حروف در
قراءت تغییر میکند وزیر [illegible] مجلس ساختند و [illegible] دره زدند و او در عین ضرب گفت که دست وزیر بریده
بعد از چند وقت چنان شد که او گفته بود ابو العباس محمد بن یزید المبرد در نحو و لغت امام بوده در یکی از تالیفات خود میآورد که
منصور [illegible] مقرر داشته بود که هر جا [illegible] جمع [illegible] از احوال ایشان [illegible] عرق

طمع با

بغداد

طمع یکی از [illegible] آن شهر در حرکت آمده نزد آن شخص رفت که مرا داخل آن عورات ساز و نفقه مقرر کن آن شخص گفت تو مردی چون مرا
در سلک امانت منتظم گردانم گفت هر گاه چنان نکنی در سلک نابینایان [illegible] آن شخص گفت قبول کردم اگر چه چشم ظاهر
پوشیده [illegible] اما نابینایانه دل داری بعد از آن گفت پسر مرا [illegible] جواب داد که این را نیز قبول کردم
چه یقین است که هر که را چون تو پدری بود یتیم است ابو الحسن محمد بن طاهر در شاعری اشهر و در فضیلت افضل بوده و در سن ده
سالگی نزد ابن سیرافی رفت و شروع در علم نحو کرد و [illegible] سیرافی ازو پرسید که در روایت عمر علامت چیست گفت بغض علی
مردم از حدت طبع او تعجب کرده زبان تحسین گشودند دیوانش [illegible] آنچه متداولست چهار جلد است ابو الحسن محمد بن عبد الله
مخزومی السلامی در عراق از بی نظیران خود بوده و عمرها در خدمت عضد الدوله بسر برده چنانکه عضد الدوله میگفته که هر گاه سلامی
در مجلس خود می بینم گمان میبرم که عطارد نزد من از آسمان فرود آمده ابو بکر محمد بن یحیی الطبیب [illegible] زمان خود بوده و سخنان
عجیب در [illegible] ازو مرویست از آنجمله شخصی را [illegible] وجع ساق پای چنان بوده که مرگ را بر حیات رجحان میداد تا آخر
او را دلالت بابو بکر کردند طبیب او را بعودی محکم ببست و بکار [illegible] فرمود که استخوان هر دو ساقش را بمته سوراخ کردند
تا وقتی که باندرون قلم جایی که مغز است رسید و از هر دو پای او [illegible] قطره [illegible] برآمد بعد از آن زخم را خشک بند
ساخته بگذاشت در فور آن شخص را قرار حاصل گشت ابو الحسن علی بن هلال المعروف بابن بواب در خط از بی بدلان زمان بوده و در
خدمت خلیفه همیشه بکتابت اشتغال داشته فوتش در چهار صد و سیزده روی داده جلال الدین المشهور بیاقوت [illegible]
معتصم بوده و خط را [illegible] نیک می نوشته امروز خطش از یاقوت احمر و کبریت احمر عزیز تر است و در آن عصر جزوی از خط
وی بیک تنکه [illegible] تنکه [illegible] بپانصد تنکه [illegible] بیست هزار تنکه خرید و فروخت میشده با این خط
از علوم ادبیه متمتع گشته و شعر را نیک میگفته ملک الکلام بهاء الدین محمد جوینی فضل مجسم و لطف مصور بوده سالها منصب [illegible]
خوارزمشاه من حیث الاستقلال تعلق داشته و برادران او ابو نصر و ابو المظفر از ارباب فضل و دانش بوده اند خصوصا ابو نصر
از عاملان خیر و صلاح [illegible] از غایت رفعت [illegible] لقب داشته والد ایشان نیز عارف بوده و در ضرب و قیمت
و حساب ضرب المثل بوده و بهاء الدین را تصنیفاتست چون گوهر مملو از معانی و چون معادن مشحون بجواهر الفاظ که هیچیک از
فضلا آن را اقدام نکرده اند بلکه هر یک جهت خویش از آن پایه‌های شرف نهاده و با این وزارت و [illegible] پیوسته گفته
صدمات حوادث [illegible] بنکبات ایام بودی شمس الدین [illegible] که آصف عهد و وزیر وقت بوده از وی خاطر بگرفته چند
کرت او را برنجانید و در قید آورد [illegible] در حبس [illegible] و خمسمایه رخت بعالم بقا کشید این قطعه از اشعار
که در حبس گفته نظم تا کی ز روزگار بکام رسد گزند ° آخر ز جور و جفا در زمانه چند ° یا رب [illegible] در مانده [illegible]
سیر آمدم ازین دل [illegible] ° من کرکس پر فضلم [illegible] این فلک ° میرانم [illegible]
[illegible] ° که در عذاب [illegible] ° چون مرغ [illegible] مبتلا شده

گر طبع بالفضول شنیدن خیال بند • من از کجا و مدحت مخلوق از کجا • تقدیر اگر نکرد سے در گردنم کمند

سودم نداشت فضل ز با جفای چرخ • چون بخت یار نیست هنر نیست سودمند • از بهر این سپند همی سوخت روزگار

اکنون مرا بر آتش غم سوخت چون سپند • ای خسته ضعیف ز غم پیش ازین منال • وی دشمن قوی ز طلب پیش ازین مخند

احوال روزگار نماند بیک قرار • آن روز باز شب شود آن زهر نیز قند • وقتی او را بر سلطنت شبانه نزدیک

اتابک سنقر در فرستاد اتابک او را معتمد ساخت و او در حبسی که به بهستان خود نکتوب در نظم میآورد این ابیات

گفته در عنوان آن جای داد **نظم** سگ را که بذل جان او را • پایه او این جهان است

کمترین پایه لطف صنعش را • باد نوروز و ابر نیسان است • که مرا در فراق حضرت تو

زندگانی و مرگ یکسانست • در هر آسایشی که بی تو بود • خاطر و طبع من هراسان است

میکشم در فراق سختیها • بجهاران بگفتن آسان است • نه همانا که هیچ رنج دگر

که بدان سان بود بدینسان است • دل و جان در عذاب خوار ز غم اند • وای بر تن که در خور سان است

خوش دلی در جهان طمع کردن هم ز سودای طبع انسان است

وله ایضاً

دریغ روز جوانی و عهد برنائی • گذشت در غم فاری دریغ تنهائی • ز بس که گشته ام از غم رجوع جای بجای

شدم چو هر زه روان هر در ی ز جائی • بر نج هجر خود گویدم شکیبا باش • نه دل بدید و نه جان چون کنم شکیبائی

دریغ رفت جوانی و یاد کار نماند • از و نه طاعت دینی نه مال دنیائی • کنون که موسم برنائی و جوانی رفت

فزون شوای نفس من خیالکم برنائی • بترک یاران گفتم ز خانه در نشوم • رسد شاه جو زر فشام دگر به فرمائی

خدایگان قضا حضرت قدر فرمان • که چرخ را برسد پیش او توانائی • سپهر خواهد تا پای قدر او بوسد

ولیک می نتواند زبست بالائی • زهی بساط ترا کرده گیتی فراشی • زهی سپاه ترا کرده چرخ صحرائی

زمانه چشم گشاده است تا به حکم کند • سپهر گوش نهاده است تا به فرمائی • امید من تو فارغ ز کینه اندوز سے

فلک بدور تو ساکن ز عمر فرسائی • بوقت کشش جوهر تیغ نگذاری • بروز کوشش رمح از ز سماک بربائی

بجهانگیر روی اسم طبع فیاضت • مجاز باشد بر قلزم اسم دریائی • واین رباعی نیز مراد و ست **رباعی**

ای طالب دنیا تو یکی مزدوری • وی طالب خلد از حقیقت دوری • ای شاه بهر دو عالم از بیخبری • شادی غمش ندیده معذوری

شمس الدین احمد بن موید المعروف بکاله از منشیان خواجه نظام الملک طوسی بوده وقتی خواجه سرقندرا دریافته هم رسیده این

رباعی را بدیهه گفته **رباعی** گرد و کن پایه ملک بجات • هر بیت در آن عرضه کنم بر بیت • چون از سر دخت کمان آمد و • اندر ظلم که فر تریات

و تا اواخر عهد سلطان سنجر در حیوة بوده و در مدح وی قصیده دارد که این چند بیت از آنجمله است **نظم** در هوای ملک چرخ کامران آمد شده

درگیتی عدل ابر درفشان آمد پدید • حافظ اسلام سلطان سنجر سلطان نشان • اگر از موج جندش آسمان آمد پدید • مهدی جمشید رتبت خسروی حرمت

اگر چون

۲۸

اگر چون خضر و سکندر کامران آمد پدید • در کمین گاهی که مردم نیزه بر بندد را • از خسو د عرقه در این کشتار آمد پدید • ناله کوس بکردون کران گفتار را

از طرز نای روئین تر جان آمد پدید • تیغ او هر گوشه وحشی و طیرا را فراخ داد • خود چنین ز بیده چو روز مهرگان آمد پدید • سالها شد تا عبیدان سر از نظم و نثر

بنده جا بیک نظر از دیگران آمد پدید **وله** بر پیش از دفتر اخلاق عطر پرداخت • بهاری یک سبز کار تره فرش • بلاله دلگیر سحا نکرد آمده اند

زنهر و دشت بر نهرست جو بر و دیبا پوش • ز بلبلان خوش آواز عشقبازی است • بنفشه را که چنین گریبی نهد بپوش • بگو آه باز ز تو که چون بنی در بام

ز نهر و آب سحاب ماهی خوش آرد و کوش • ز بس نیوش هر یکی که و صف این نکتی است • به خوشتر آید از مدح او مدح کوش • که در مدح تو گفتم و لیکن این نجم

عجب جا شد اگر خوش نباید در گوش **منه** بجو سرا جان و دل بکار نباشد • در بهر آتش است خوشگوار نباشد • از تو دعا هم بدیدگار و آن قیمت

کرچه دعا کار سوز کار باشد **منه** چو خوف اگر در بختم آویزم • در صحن لطیفه ای انگیزم • در جنبه شانی تو نام گردد

همچون سخن از سر زبان برخیزم **فضولی** در فضل و دانش بر بسیاری از همگنان فایق بود و در فهم و ذکا بر اقران سابق و اوبو زبان دری و تازی علم

گشته و قصب السبق از همگنان ربوده بر بیان فصاحتش دیوان ترکیت که امروز متداولست چون التزام شعر ترکی نموده هر اینه از آن در گذشته و بشعر فارسی

مبادرت جسته این رباعی مراد است **رباعی** آنکه کربلا بر وصف که است • کز فلک شود منی شود مقدار ش نیست • بر سر دارند و سجده اش میسازند

میگردانند از شرف دست بدست **منه** در دولت اندیشه بیدار نباشد • هرگز ز من دل شده ات یاد نباشد • از بیم و شمیم ای رقیب این بس

کز بهو عهد الم جای کس نگذاشت **منه** طبیب عشق علاج تغیر بر کشیدست • و لمکشند و ترا زنده دید در نشی • چون مجملی از احوال بغداد معلوم

است شروع در کوفه بستاید **بیت** همچکند ی از عدد و بغداد • کوفه شهری عظیم آباد • شهری مبنی چو خلق بر خرد • مجموع در و کماف آلفت خالی کل فی بلاد

دیار انده و مهر سرا به **کوفه** در زمان سابق دارالحکومه خوش تنگ بیش دادی بوده بعد از آن که لشکر اسلام و لشکر کسری لیسم بوق گشت در زمان بعد هم از آن

از بعد و قاص بحو و مسجد خلیفه ثانی بنا کرد و چون گشت از وقت دو بویا مثل ترتیب داده بودند کوفه شهرت یافت به موجب آن نوع جای را کوفه میگوید

و امیر المومنین علی ابن ابیطالب بعد از فوت حضرت فاطمه اکثر در کوفه اقامت میفرمود خطا کو در تراکع آنحضرت پیش از آن خط معقلی شایع بود

و قول مردم کوفه را اعتقادات بد حاکم گفته اند الکوفه لا یوفیه و مسجد کوفه کعب تبرکیست در تاریخ اعثم کوفی آمده که روزی مردی نزد امیر المومنین آمد

و گفت میخواهم که به بیت المقدس روم در آنجا معتکف باشم حضرت امیر گفت زادی که ساخته بخور در اعلا بنوش و در این مسجد ساکن باش که آنجا

نماز در این مسجد باده رکعت نماز جای دیگر برابر است و دیگر از فضایل آن مسجد آنست که در وقت طوفان نوح تنوری که گفت آب از آن جوشیده

در گوشه مسجد بوده جائی که ستون پنجم است و آن تنوری است که جبرئیل از بهشت برای آدم آورده بود ابراهیم خلیل در آن مسجد نماز گذارده و از ادریس

و نوح نیز نقل میکنند که ایشان نیز در آن مسجد نماز کرده اند و همچنین هزار ولی و هزار وصی در این مسجد نماز گذارده اند و هفتاد هزار در این مسجد خواهد بود و چنین

هزار از خلق را در روز قیامت در این مسجد حشر کنند که ایشان را حساب باشد و نه عقاب و در میان این مسجد مرغزاری خواهد بود از مرغزارهای بهشت و در کوفه

چشمه است از چشمه های جنان که در آخر الزمان ظاهر خواهد شد و در عجایب المخلوقات آورده که در سه تعیین و نهی در کوفه ترکه بدیدو وزن صد و پنجاه درم و بر آن

آن تنگ بر بدان گرفت چون کالش آدمی در هم کشیده و مردم بموجب آن خط زیاده از صد و هفتاد بنابر التزام بکتبیر التغا کرده شدا سود بی ندید

الخوف در فنون علم و حسنات اعمال عدیم النظیر زیسته بقول مشهد الخطه بمقصد رکعت نماز در شبانروزی میکرده و شریح از کبار تابعین است و از زمان

خلیفه ثالثه تا زمان خلفای بنی عباس در حیات بوده و بغداد [illegible] سال قضای کوفه بدو تعلق داشته ابو هاشم الصوفی اول کسی است که او را صوفی خواندند
و اول کسیست که خانقاه جهت صوفیان ساخته و مولوی جامی نیز در نفحات اول ذکر نموده سفیان ثوری گفته که من ندانستمی که صوفی چه بوده تا آنکه ابو هاشم
صوفی را ملازمت نمودم ابو عمرو شعبی جلیل القدر وافر العلم بوده است که عبد الملک بن مروان وی را برسالت نزد والی روم فرستاد و چون شعبی ملک
روم را دید از اقامت مدتش نگاه داشته و در وقت رخصت مکتوبی مهر کرده بدو سپرد که در وقت خالی بصاحب خود خواهی داد و شعبی بعد از ادای رسالت
هنگام خلوت آن نامه را بگذرانید چون خلیفه بخواند بدست شعبی داد و نوشته بود که عجب از جماعت خلقی که میان ایشان اینچنین مردی باشد دیگری را پادشاه
کنند شعبی گفت یا امیر المؤمنین بخدا که من از مضمون این نامه اطلاع نداشتم عبد الملک گفت خاطر مطمئن دار که بر تو رشک برده میخواهد که ترا من بکشی و این بلا
از جهة آن نوشته که من ترا بفرستادم چون خبر به ملک روم رسید گفت والله این خواسته بودم دیدیم که اینچنین مردی نزد او باشد از [illegible] خلقت که من با هیچکس از محاربه [illegible]
کرده ام الله الحمد که امیر المؤمنین علی علیه السلام است ابو یوسف بن ابراهیم اول کسیست که او را قاضی القضاة گفتند و او در زمان مهدی و رشید و هادی قضای
بغداد پرداخته است در طبقات محمود شاهی آمده که شخصی در پهلوی ابو یوسف در مجلس نشسته اصلا سخن نمیگفت ابو یوسف گفت چرا سخن نگوئی گفت صایم را وقت
افطار کی باشد گفت وقت غروب آفتاب گفت اگر تا نصف شب غروب واقع نشود چکند ابو یوسف خنده کرد و گفت که سکوت ترا اولی بود و تکلم
در مناظره الاثنان آورده که اگر چه ابو یوسف از تلامذه ابو حنیفه بوده اما در سایر ابواب مخالفت بسیار کرده و در اصول فقه مذهب ابو حنیفه اول کسیکه
تصنیف کرد او بوده و علم ابو حنیفه از او نشر یافته [illegible] گوید که از جمله تبرکات ابو یوسف چهار هزار تنبان بوده که بر بند هر یک از آن قفل
بسته بوده اند ابو محمد سلیمان بن مهران الاعمش در سلک دانشمندان انتظام داشته همواره میان او و میان امام اعظم ادب طیبت
مفتوح بوده چنانچه در مجمع الحکایات آمده که روزی امام بدیدن وی رفت و از روی طیبت پرسید که هر گاه حق تعالی بینائی از چشم او بگیرد در عوض چه چیز از آن
بهر سید بدو داد گفت دیدن گرانان و ثقلا ابو علی حسن المعروف ابن زیاد ابتدا [illegible] داشته در
انتهای عمر نزد امام اعظم رفته گفت میخواهم که طلب علم نمایم امام فرمودند از تو مسئله میپرسم اگر جواب آنرا گفتی تحصیل علم ترا [illegible]
که گوسفندی را بچه زاد که نه زنده بود و نه مرده و نه نر بود و نه ماده و نه سپید بود و نه سیاه چون متحیر فکر کرد جواب نتوانست گفت امام گفت ترا
مهلت دادم چون بامداد شد بخدمت امام رفت و گفت تواند بود که یک بچه زنده باشد و دیگری مرده و یکی نر بود و دیگری ماده و یکی سیاه بود
و دیگری سپید و پس از آن به تحصیل رغبت نمود تا امام وقت گشت چنانچه ابو یوسف هر گاه او را بدیدی گفت صندوق علم آمد
عبد الرحمن بن حسن المشهور بابن فرج ابن جوزی در حدیث و تفسیر و فقه تصانیف دارد و مصنفاتش از حد و عد بیرون است
چنانچه مصنفات او را جمع کردند و بر مدت عمرش قسمت کردند هر روزی نه کراسه [illegible] در حساب آمد و این چیزیست که اهل عقل آنرا
قبول نمیکنند گویند تراشه قلم خود را که بدان احادیث نوشته جمع کرده وصیت نموده بود که بعد از فوت آب غسل او از آن تراشه گرم کنند چنین بوقوع آمد
و او را در مجلس وعظ جوابهای نادر است آورده اند که در بغداد میان اهل سنت و جماعت و شیعه در خلیفه اول و حضرت امیر المؤمنین منازعه افتاده هر دو
گروه شیخ ابو الفرج را حکم [illegible] راضی شدند وی بر سر منبر آمده و گفت من کانت ابنته تحته و از منبر فرود آمد و برفت [illegible]
اهل سنت گفتند ابو بکر افضل است که دختر او در زیر حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله است و شیعه گفتند که حضرت علی

کرم الله

قسم ثالث

۲۹

کرم الله وجهه دختر پیغمبر صلی الله علیه و آله در خانه وی بوده و بعضی گفته اند که افضلهما من بنته تحته یعنی اهل سنت گفتند که ابی بکر افضل است که
دختر او در خانه رسول است صلی الله علیه و آله و سلم و اهل شیعه گفتند که مقصود و مطلوب [illegible] علی علیه السلام فوتش در پانصد و
نود و هشت بوده [illegible] و شیعی مذهب بوده [illegible] چنانچه اولاد او همه [illegible] رسیده و در ایام حیوة خود
[illegible] که روزی مردی از سن او پرسید جواب داد که شصت سال [illegible] و چند وقت شخصی دیگر در آن باب استفسار نمود همان جواب
باز داد که مصاحب او بود گفت [illegible] شصت و یکسال است که در خدمت تو بسر میبرم هر گاه از سن تو پرسیده همین جواب میدهی گفت اگر شصت و یکسال دیگر
باقی همین جواب شنوی ابو الحسن بن حمزه کسائی در نحو سر آمد علما از قراء سبعه است و او را کسائی بدو وجه گفته اند یکی آنکه از ری بکوفه آمد که
بر خود جبه پوشیده بود دیگری آنکه در وقت احرام حج کسا در خود پوشیده بود ابو یحیی بن زیاد المعروف بالفراء در نحو و لغت اعلم اهل کوفه بود از
ابو العباس ثعلب روایت است که اگر فراء نبودی عربیت [illegible] تصانیف نیکو بسیار است از آنجمله کتاب المعانی [illegible]
در وقت درس گفتن [illegible] طلبه [illegible] ضبط [illegible] از جمله قضاة [illegible] در مجمع جمع [illegible] نقل
کرده اند که اجرت نسخ ورق کاغذ [illegible] درهم کتابت میکردند و [illegible]
حمزة بن حبیب التیمی از قراء سبعه است از وی نقلست که قرآن [illegible] ختم کرد ابو حنیفه [illegible] شریک [illegible] وقت [illegible]
و قضای کوفه در زمان منصور بدو تعلق داشته از وی مشهور است که [illegible] پنج خصلت [illegible]
و علاج اطراف [illegible] بدن [illegible] صحت بدن [illegible] ابو المنذر هشام بن عروه از مشاهیر اهل حدیث بوده [illegible]
نقل میکنند که روزی [illegible] قرآن [illegible] بیرون آمدم [illegible]
[illegible] از صد و پنجاه تجاوز است [illegible] از فحول شعرا بوده آورده اند که روزی [illegible]
از جوانان [illegible] ایشان [illegible] که چهل [illegible] درهم [illegible]
طیب کشته والله لو کان [illegible] و هذا الکلب [illegible] پرسید که این [illegible]
و از آن [illegible] یکی از ایشان [illegible] کتاب [illegible]
[illegible] ابن رشیق در کتاب عمده [illegible] متنبی [illegible] بغداد آمد [illegible]
[illegible] متنبی چون غلبه قطاع الطریق [illegible] دید خواست [illegible] صاحب ابن جنی شعر الخیل واللیل
والبیداء تعرفنی : والضرب والطعن والقرطاس والقلم : یعنی [illegible] بیابان [illegible]
[illegible] متنبی [illegible] الصدر الاجل العالم
برهان الملة والدین محمد بن عبد العزیز [illegible] برهان الدین [illegible] ابو حنیفه ثانی [illegible] شیخ الاسلام
[illegible] برهان الدین [illegible]
[illegible] نظم [illegible]

بجان بنده درگاه تو هست ٭ بیگانه جهت بیند بدر کوه بی بری ٭ زمانی که ملک علی شاه را در بدبانه حادثه شد و ابی... را
برد فرشاد **رباعی** گر پای فلک سای ملک بگو است ٭ نزدیک خردمند از حقیقت دور است ٭ او مست جهان و زو جهان است بپای
پای که جهان بکشد معذور است **مثنوی** از خوی بدم هست بر کجان ٭ کو بیخوانی براو کو میستانی ٭ اینست که جان درد ل ترا نخواهد ٭
فردا تو جبین خوب شد مهر دانی **نجف اشرف** دو فرسنگی کوفه بطرف جنوب واقع شده و مشهد معطر منور حضرت امام المتقین و یعسوب
الدین امیر المؤمنین علی علیه السلام در آنجاست **نظم** در مشهد مرتضی زمین سای ٭ سر تا بنی کلاه در پای ٭ جانها چو صبا بجلی
در جوش ٭ بر خاک سر کل مدهوش ٭ جو زبر سر خاکش اگر راهست ٭ تا تا رحیسه دو دستارهات ٭ جست رفتی ز ریست ادوست ٭
نست ز زیست اوست ٭ چندانکه تراب بوتراب است آب بش نافه ای نافه است ٭ آورده اند که چون روح مطهر آنحضرت بجانب
قدس انتقال نمود اولاد عظام علیهم السلام بموجب وصیت عمل نموده در وقت شب جسد مطهرش را برده در موضعی که حالا مطاف ملائک
عالمست مدفون ساختند و بحکم وصیت موضع قبر را با زمین هموار نمودند که اعدا بران اطلاع نیابند در سنه خمس و سبعین و مائه روزی هارون الرشید
در آن سرزمین شکار میکرد آهوئی چند بپشته که مدفن امام المسلمین است پناه بردند و چون هر چند سگ بر آن آهوان دوانید دخول بران
بلامیند مطلقا تعرض ننمودند و بازگشتند هارون متعجب شده بعد از تقدیم مراسم تفتیش پیری که در آن حدود بود باز نمود که جسد مطهر امیر المؤمنین
در آنجاست لاجرم هارون ترک شکار کرده ملوازم طواف بجای آورده مردم مجاور شده روز بروز آباد شد و جمعیت درست پیدا شد بعد از آن
صد و هشتاد سال عضد الدوله دیلمی در شهور سنه ۳۶۶ بر مزار آنحضرت عمارتی عالی ساخت و پس از او غازان خان عمارات بران افزود و چون
از مردم آن زمان از آن خطه جنت نشان کسی بنظر نیامده بهر آینه مردم این زمان مبادرت نماید **سید اکبر عتباتی** ر بیت کلام
و طلاقت لسان و حدت طبع از اقران استغنا دارد ابتدا صحبت بر حضور کاشی را ملازم کرده شعر گفتن رغبت نمود و پس از آنکه فطرت
اصلی با فضیلت کسبی جمع کرد به هند رفت و ادراک دید در ملازمت علی عادل شاه صاحب بهره و ما... شاید چون عادل شاه به دست یکی از
غلامان کشته گردید اعوام در رکاب ملا الاعضرت شاهنشاهی تبینه منظور نظر کیمیا اثر گردید و بعد از چند وقت شاهنشاهی خاطر از وی
جمع کرده در قلعه گوالیار که حصانتش چون حلقه قدم محکم و پایدار است پرسال عطاروش جای داده و هنوز در آنجا محبوس است کم ابیات مثبت
از نخلاتست **نظم** از بزم وکشش تو دل از رده میروم ٭ با آنکه گرم آمده افسرده میروم ٭ در روی آب سوز آتش افزون کن که من ٭ صد کوه
درد بر دل خود برده میروم ٭ بعد از آنکه ادای تو تیر بیهده ظرفه آورده نقل مجلسی با حاد محکی ... زنند و جو هر هنر بکم یک فی ...
بسیج یک کشاد و منگشت خود را با پس از هر کس محروم از هر لعل ... این قصیده ملکعت **نظم** از هر کوی تو آلوده دامان رفتم
عصمت آلودم و نزد آمن عصیان رفتم ٭ شب لعل تو جمعیت دلها خوش باد ٭ که ز کوی تو من آلوده پریشان رفتم ٭ من ز ... رفتم
آمده بودم چه عجب ٭ اگر از خاطر فرخنده یاران رفتم ٭ کو بیابانه دل هر جان بتی شسته که من ٭ کم دل کنم و سیراب از ... رفتم
چشمه خضر کاکت قدم میبا زو ٭ که چه لب تشنه تر از چاه زنخدان رفتم ٭ از درت هر قدم دو دامن از کوه یک
بستار در کنجوا دیران رفتم ٭ راه مرح تو بنگیر چزو طی نشود ٭ ٭ در ره من رفتم و تا سر حد امکان رفتم

آسمان نالدمن و آنم و اندیشه کمن ٭ زنبال و بیرای قافیه سنجان رفتم ٭ هجرم بنگر دلی کو شرکوم شناسی
باشر بت اندکر درست و کربیان رفتم ٭ هر کجا رفتم و مایوس و پشیمان رفتم ٭ جز بدرگاه تو در بسش جهتم باد آمید
دامن جمله کرفتم با امید مدد ٭ در بهشتاد و دوبیت زدم و بر در بیش ٭ در فلان دست تهی جانب بخاک رفتم
ناامید از خود کبر و مسلمان رفتم ٭ که بدیوزه ناکامی و حرمان رفتم ٭ عذر بیر بخت بود که شدم بنداری
هستم تو یادم کن کر خاطر بیکانه و خویش ٭ ابر و بیرون از دست عزا با ... ٭ تا الصیر حطرز آنجانب لیشان ... رفتم
کمن آلوده تر از دامن ستان رفتم ٭ چون حرد که چه بستان بستان رفتم ٭ در بدیح تو یان طفل الف ... سم
در ره مدح تو لب تشنه تر از بادیه ام ٭ دبر اثر این قصیده این رباعی بکفت ٭ گرچه صد ره لب سرچشمه حیوان رفتم
در چند شحان پادشهی میباید ٭ من جود کیم در چه شمارم چه کنم ٭ لشکر کش و صاحب سپهی میباید
زندان نوازشی شهی میباید ٭ بعد از هفت سال حضرت شاهنشاهی ابواب شفقت بروضات او کشاده چون
تر از صنعت صد فرش بر آورد و بخرج راتش شهر ساخته رخصت طواف حج بیت الله داد و در اثنای راه منشی اراده کرده عنان
توجه بصوب دکن منعطف گردانید الحال در احمد نگر با بران الملک بهادر شاه این ابیات کاو نوشته بنده براه را است **نظم**
بام و سروره ... بکبر ٭ کو وعده ات از خلاف بکند ر ٭ ... ترا کر شیشه جا دو
مژگان ترا ستیزه خنجر ٭ شوریده زکت بخیزد ٭ از حال لصبه هزار محشر ٭ شوریده دم و فارسانی
از بس کلند دل از تو باور ٭ رحم که بر آتش سپندم ٭ سوزد جگر کباب احکر ٭ از نخل تو صورتیست کرجن
در اسب تو سیری است هر هر ٭ با رعشان زمانه کنده است ٭ با هیکل این سپهر لاغر ٭ از اقبال تشتاب محسوس
دین را لقب از تو قاز معتبر ٭ زان کوه کران شود چو سیماب ٭ دین باد صبا بر آورد پر ٭ اید هیبت عالی را از تو غمال
وله ایضاً
دست تو همیشه با دو زرنیاست ٭ در نظم درد است تو کرد دون ٭ هر دم با امید افکنده شست
انکاکه رواز رو تو ... است ٭ پیوسته بلندی مکان بیست ٭ یک غنچه آفتاب بشکفت ٭ با حک در تو زمانه بیوسست
کی تو بود که تیغ از نگاهست ٭ انگشت افتاب بشکست ٭ بر یاد کف تو بوده بیشه ٭ برق طمعی که حیث اکر حست
من بنده که در کف زمانم ٭ چون شیشه بدست سنگ پیست ٭ اهسته چه زمانه سنامنت ٭ بیهلی ستاره سرسبز حست
از یاری فتادم و عجب نیست ٭ لطف تو اگر بکیرد دم دست ٭ تا ملک بکوید و فلک ششدر ٭ کز لطف فلان فلان زهم رست
هستی تو هستی میبنیاد ٭ تا هستی هست و نیستی هست ٭ دلا از آن لب سیکون چه قدر آزار داری ٭ که آه در جگر و گریه در گلو داری
بر ابلاغ دگر جان بجان بحق خویش ٭ جگری دادگر بر هم در خود داری ٭ تو آنکل از چمن کیستی نمیدانم ٭ که آنکه بو نغداری و رنگ بو داری
بتی کی تنمیم ودیم ٭ کرای کرا ست از رو جنکه داری ٭ مرا محبت در دل های خون کند ٭ بروبره که تو که بادی کنار جمداری
هر کرا الها بجز آنوس رخ افکندن ٭ نقد منت که نقد حسرت کوزی ٭ ادای لذت لنظ برخ رخام کوبی ٭ کز الف تعلق دوش سینا مست کوری

با غمار غم و درد سر انده باشد | که نگف بخت عنایهای راحت نخوری | مرا حسن کسی نیز تواند دارد
فسون نرگسی افسانه دارد | بغایت آشنایم با تو لیکن | مجبهما مرا بیگانه دل گو
نه مرد و نه نفس دینی نه برد دنیائی | بهیچ چیز نمانی عجب تماشائی | عتابی از سخن خود بجا دری مثل سبب
کجا رسیده سکه کنی حدیث دانائی | همین نه از تو دل درد مند می سوزد | ز بیم زلف تو اهل سینه‌ای که تو

سر من رای المشهور بسامره از ابنیه معتصم عباسی است باعث آنکه چون معتصم در تربیت غلامان ترک کوشید اکثر ایشان
از ایشان با اهل بغداد لو رسید روزی جمعی بروی سر راه گرفته و گفته یا ابا اسحق از شهر ما بیرون رو و الا با تو حرب کنیم معتصم گفت
که ملکیان استطاعت محاربه چون اجیه کرد گفته دراهم حرب با الکشان در شب دعاهای ایشان خلیفه از شنیدن این سخن متاثر گشته در
وضع فرمان شهری اساخته و سر من رای نام نهاد یعنی هر کس ازانجا سرور کردد تا بتدریج بسامره اشتهار یافت و در زمان معتصم
هشت فرسنگ طول و یک فرسنگ عرض شهر بوده و از جمله عمارتش یکی مسجدی بود در غایت وسعت و رفعت و حوضی از یک پاره سنگ در میان مسجد
ترتیب داده بودند که قطرش بیست و سه گز و ارتفاعش هفت گز و ضخامتش نیم گز بوده و در جنب آن مسجد مناره برآورده بودند که طول آن
دریغ که در زمان ادم تا اندم از هیچ نوعش آن کمی قوت بجز ضل بود و در حوالی نقاب عالو نشسته اکثر بغداد ویران شده و مزار فیض آثار
حضرت امام علی النقی و ولد امجدش امام حسن عسکری علیهم السلام در سامره امروز مطاف طوایف خاص و عام انام است و دولتشاه
در تذکره خود آورده که سلطان سنجر بعد از فتح بغداد بسامره رفته مشاهده نمود که اهل شیعه در شبهای جمعه اسبی در غاری که امام منتظر صاحب الزمان
صلوات الله علیه در آنجا غایب شده نگاه میدارند که هرگاه ظهور نماید بران سوار شود سلطان آن اسب را آورده در سرکار خود نگاه میداشت
و گفت این اسب نزد ما امانت که هرگاه امام ظهور کند بنده حاضر کنم و ان سواد آب حیات تنگ شعله در زمان زودی خراب گردید و مستولی
شده معتمد و مهتدی ساخته و معتصم از خلفای بنی عباس است و هشت فتح در ایام او بوقوع پیوسته و هشت سال و هشت ماه و هشت روز
حکومت کرده و در زمان جهانبانی هشت قصر بنا نموده و هشت پسر و هشت دختر و هشت هزار دینار و هشت هزار اسب و هشت هزار اشتر و هشت هزار
غلام از وی باز مانده و بنابراین جهانگیر او را خلیفه مثمن میگفتند هیبت و شجاعت موفور داشته و قوتش بغایتی بوده که دو کس سفید بود است
عجز اکثر میشکست چنانچه سکهای که از مردمش کسی که بنظر آمده عز الفاتح است که شیخ کافی الاصیل مرحوم بوده در نفی شاز خودی نکرد ایا
نفت که عز الفاتح را پرسیده که ترا چرا الفاتح گویند گفت با خداوند سبحانه عهد کرده بودم که هرگز از طلب کم روزی اصلا برنخاست
یکی کرده مرا که شخص بر من نگریست گشت ایچ هز گر بزرگ نا هجین بوده که او را غلامی بود جز نام که از وی کم پخته بود و شب دی بر من فشار
بسی برده ای کرد امد در گفت ای که این غلام ترا قست و جز از اسخنان دیشب حیران مانده و دانستم که بچه کردنشان شده ام بسیار اکانی بروکه
غلامان وی با فند کی میکرد ند گشت ای غلام بهیچکار او و کار که پیش از این میکردی پیش رو با یا خود سوی در کاه کاه جلالی اوچندم
دیگر بجای سر فتم چنانکه کوئی شا اوا او کار کرده بودم چهار ماه با وی ماندم شبی برخاستم و وضو کردم و در مسجد شدم و گفتم خداوندا
دیگر باز نگردم با آنچه کردم چون بامداد شد سه ان غلام از من برفت و من حضرت اصحاب باز گشتم و ده تن بر دزدی بدر رود لیت دست ففتن

دست داد و عمرش صد و بیست سال بعهد از سخنان اوست که چون شیم نار بانه حرات مر بند کان را **مداین** از شهرهای معروف
عراقست اسد الطهورث بنا اوی عمرت برجای آن کاشت را آن جمشید با تمام رسانید و از آنجا که معظم ترین شهرهای سبعه است آن را
مداین خوانده اند و شش دیگر فارسیه در وحیه و حیره و بابل و حلوان و نهروان بوده و حرش شهر امروز خرابست و مداین سابقا دار الملک
اکاسره بوده و انوشیروان در آنجا ایوانی ساخته بود که از آن عالی تر عمارتی کج و آجر ساخته نشده بود و آن عمارت تا زمان المعتضد بالله
رفیع و پایدار بوده چون شروع در ساختن شهر بغداد کرد اراده نمود که آن را خراب نماید و مصالح آن بغداد برد و باز چون ابو جعفر منصور خود
شبلان بن خالد مشورت کرد وزیر خلیفه را مانع آمد و گفت این کار مکن که بروزگار ان باز گویند که پادشاهی نامستقیم را خراب نکرد و شهر را
ساخت خلیفه از اسمع نرنجید و گفت ترا هوا بر ایرانی است و تنها هر که آثار کبران خراب شود و در خرابی ایشان شروع نمود چون بعد
کار آنچه حاصل شود بخرج خرابی آن مقرر نمیکند خوب کرد سازان باز آمد و وزیر سر باز زد مانع آمد و گفت چون شروع در خرابی
آن کرده بایدکه تمام آن را خراب کنی تا مردم نگویند که آنچه پادشاهی ساخت پادشاهی نتوانست خراب کرد آن بنده مزار سلمان فارسی رضی الله عنه
در محاذی ایوان کسری واقع است **بابل** از مداین سبعه است و در میان عراق و شهره ابتدا احوال بن انوش بن شیث بن
آدم علیه السلام است بر آباد آن اکاسره و پس آن طهمورث بتجدید عمارت کرد و نمود و بنیز در آن شهر سال آن حال برد و بعد از ضحاک
دار الملک گردانید و هفده درین بنا کرد و موسوم بکنگ و زکه اهل ایران با حیث بلسان دی خراب شده گرشاسب کسر سکندر عمارت کرد و دیگر
باز خراب شد از نوابع حلقه است و در حمین آباد ان ده از ده فرسنگ عرض شهر بود و ده از ده مقرر داشته در آنجا چاهی است که بنام بابل
خوانند کویند هاروت و ماروت در آنجا مقید اند کویند حجاج در زمان ایالت خود مجاهدی کس فرستاد تا حقیقت آن را معلوم کنند
از مجاهد نقلست که با شخصی که دلیل من بود بدان چاه در آمدیم ایشان را دیدیم بر یک بر شال که سر سرکون او نیخته و بند ایشان از ایشان بر دست و پای
ایشان نهاده گفتم الله اکبر چون این بشنیدند اضطراب عظیم در ایشان پیدا شد چنانچه نزدیک بود ان بند را پاره ساختند و در عجایب
المخلوقات آمده که در ازمنه سابقه هفت حصن داشته و در حصن اول ضاله بود که صورت ربع مسکون را در آن کشیده بودند و ابعاد جو ایا
حیان بدو میکرده هرگاه اهالی مملکتی عصیان ورزیدی آب بایشان در راه دیگر افکندندی اطاعت باز آمدندی و در حصن دوم حوضی بود
عظیم که مردم هر قبیله شراب بدان رنگ بندی هر یک از آن خوردی که دیگری بجا بمخی و در حصن سوم طبل تعبیه کرده بودند عنکبوت احوال
صحت و موت یاران از آن معلوم شدی که اگر آن طبل را بزدندی پار صحت یافتی و الا فلا و در حصن چهارم آیینه از آهن ترتیب
داده بودند که حال غایبان از آن پیدا بودی که مرده است یا زنده و در حصن پنجم مرغابی ساخته بودند از مس که اگر جاسوسی در آن شهر آمدی
از آن مرغابی آوازی بر آمدی و در حصن ششم نخچف مرغابی ساخته بودند قاضی بودند بر آب نشسته دو کس که بدعوی بیکدیگر رفتی هر که مبطل
بودی در آب غرق شدی و در حصن هفتم درختی از مس کرده بودند و بر وی شاخهای بسیار تعبیه کرده که هر چند ادی که در زیر آن رفتی سایه
دادی تا هزار مرد اگر بر هزار یکی افزودی تمام در آفتاب ماندی **بصره** شهری معموره است و در حیات امیر المؤمنین عمر که خلیفه ثانی
عتبه عزوان که یکی از اصحاب پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم بود بکتاب امیر فرستاد تا در آن ناحیه بلده بنا کند که مزبعد مکان پادشاه

عجم و ملک هند امده و شد و کرده و از یکدیگر شهر او شوانند خواست و چنانچه در مقدم هجری شهری بنا نهاد موسوم ببصره و اطراف و جوانب
سنگلاخ بوده موجب آن نوع جاری را بصره گویند شط العرب برکنار بصره و چشمه و در شب انوروزی دو مرتبه مد و جزر با اطراف بصره
از باغ و زرع سقی کنند و اطراف از این سبب بسیار سبز و خرم باشد و در میان اعراب بنی خالد که در حوالی بصره اقامت دارند بسیاران نیک بهم رسد
دوغ می پرورش دهند که اگر کسی شیر بخورد اثر تشنگی از ایشان محسوس نشود در طبقات محمود شاهی آمده که در شصت و نه هجری شش روز در بصره
طاعون اتفاق افتاد که هر روز کاهش چندین هزار نفر متوفی شدند مجملا هفتاد هزار کس از اولاد انس بن مالک بود بعضی گفته که این سخن
خوای دارد اما بیست هزار عروس هلاک شدند و در روز ششم شش مرد و یک زن در کوسه محوطه ماندند الحکم لله الواحد القهار صاحب کزیده
آورده که چون معاویه دمشق را دار الملک ساخت بصره را بزیاد بن ابیه داد و گفت در بجا شرا بسیاست بکای ایشان بصره از سبب دزدان
و معتدان نا ایمن بوده و زیاد چون ببصره رسید حکم نمود منادی کردند که هیچکس شب از خانه بیرون نیاید و هر که بیند بکشند در شب اول هزار
و هشتصد آدمی را بقتل آوردند و در شب دوم چهار صد کس و در شب سوم سی کس بعد از آن کس را زهره نبود که بعد از آن شب پای از خانه بیرون
نهد یا شبی اعرابی را گرفتند گفت من دیر روز در این شهر آمده ام و منادی را نشنیدم زیاد گفت اگر صادق است می گویی اما کشتن تو موجب خلل است
او را بکشت بعد از آن فرمود که شب دزدان کلیم چند و هر چه بر زمین بدارند جواب می گویم و در مدت حکومت او در بصره کسی دزدی نیارست
دوش کلاب بشهر در آمده و در دکانها خراب می کردند از آنکه رسم جیح کشیدن پیدا شد از امیر المؤمنان علیه السلام نقلست که زمین بصره آن
دورتر از زمین بصره نیست و از همه شهرها افزون خراب شود و عبادان که مهبط ابلیس است از مضافات بصره است و همچنین تربت صحابه
دران دیار بسیار است مثل زبیر و طلحه و غیره و مردم بسیار از مشهور بسیار بر خاسته اند که بنا بر اطالت بعضی از ان اختصار رفته خواجه حسن
بصری از بزرگان زمان بصره در تذکرة الاولیا آمده که مادر او مولای ام سلمه بود که با در حین طفلی از کوزه حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم
آب خورد چون آنحضرت بران و نشکستن شده بود که چند اکنه حسن آب خورد علم من به وراثت خواهد کرد و بعد از ام السلمه گفتی بار آنجا
در اقتدا و امام خلق کردان تا چنان شد که صد و سی تن را از صحابه در یافت و هفتاد بدری را ملازمت نمود و از همه کمال حاصل کرد اما
پیر و مقتدای وی حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام بوده و خرقه از آنحضرت داشته گویند هر گاه دعا گفتی حبیب عجمی در پی
بر داشتی و گفتی که اجابت همی شیم از سخنان اوست که گوسفند از هر آگاه تر است از آنکه بچوپان چیزی از بانک او از چرا کردن باز دارد
و مردم را چندین سخن خدای از مراد باز ندارد و هم مراد است که مسکین فرزند آدم راضی شده بسرای که حلال او حساب است و حرام
آن عذاب او زیر بگاه می بگذشت دید که مخنثی نه گفت عجب از کسانی دارم که مخنثی در حقیقت خود نمیدانند و گفت ... ...
برادر و مادر نفقه کند از او حساب ... ... که چنین جوان نهد حبیب عجمی با ضافت کرامات کامل است و عجمی انسان کفندری که
او قرآن نه نشستی روزی حسن وقت نماز شام بدر صومعه حبیب آمد و خواست که اقتدا به وی کند شنید که الحمد را الحمد میخواند گفت نماز در پس
او درست نباشد و تنها نماز گذارد و هاتف حق تعالی را بخواب دید گفت بار الها رضای تو در چه چیز است ندا آمد که رضای ما در چه
بودی اگر اقتدا بحبیب میکردی و آن نماز بهتر از تمام عبادات تو خواهد بود اما ترا عذر آن نه نشستی و ستم عبادت مرا از صحت نیت بدانست

نظم
ما بروی خوانکریم و غالد را • تا بدوزیم انبکیم وعالم را • آورده اند که یکروز کسان حجاج حسن را طلب میکردند و حسن
در صومعه حبیب پنهان شد همانساعت رسیده از حبیب پرسیدند که حسن را دیدی گفت آری در این صومعه رفت هر چند در
صومعه گردیدند او را نیافتند از حسن نقلست که هفت بار دست بر من زدند و مرا ندیدند و پس از رفتن ایشان حسن بیرون آمد
و گفت ای حبیب حق استادی نگاه داشتی که مرا بایشان نشان دادی حبیب گفت ای استاد بسبب راست گفتن من خلاص شدی
و اگر دروغ میگفتم هر دو گرفتار میشدیم حسن گفت چه خواندی گفت ده بار آیة الکرسی و ده بار آمن الرسول و ده بار سوره اخلاص
و گفتم بار خدایا حسن را بتو سپردم مالک دینار با حسن بصری و حبیب عجمی معاصر بوده گویند چون با میر ایالت بصره آنجا نشستن
رسیدی زاد و زاد بکرسی و گفتی ای گنار کتاب خدا تعالی بودی هرگز نخواندی عجب بر ای پرسیم و خود نفس می پرستم و لاتی
باری بخواهم و بعد سلطان میرسم و از هر کس شکر و شکایت میکنم گفت چون گفت ای خدا بمحبودم و فرمان شیطان میبرم
و امام یافعی در تاریخ خود از ابو القاسم بن خلف اندلسی نقل میکند که روزی شخصی نزدیک مالک آمد و گفت یا ابا یحیی
دعا کن در حق ضعیفه که چهار سال است که حامله است و حالا بمحنت و ابتلا است که خارا است مالک دست بدعا بر آورده و گفت
اللهم هذه المرأة ان کان فی بطنها جاریة فابدلها غلاما فانک ما تشاء و عند ام الکتاب بعد از ساعتی باز آمد و بر کودن او
قبر چهار ساله بود که دندان داشت عتبة بن الغلام مقبول خاص و عام بوده و خرمه از خواجه حسن داشت گویند که او
هر سال قدری جو بدست خود کشتی و آرد او را باب تر کرده با قات فطاری تا حاصل شدی و هفت ریگ را آن بخوردی و گفتی
از کرام الکاتبین شرم دارم که هفته یکبار بیش بخورم دوم رابعه العدویه مخلوق خاص و سوی شر و اخلاص بوده نقلست
که شبی رابعه بنیا رفتن و در جز بود چنانچه در شب و لادت رابعه تکلیف روغن نداشت که ما فرو لیدان چوب کنند و چوب
عز او را رابعه سه دختر بکر داشتند و رابعه چهارم ایشان بوده از آن سبب او را رابعه گفتند پس عباس او از داد که امیر رو بهمسایگان
همسایه رود و قطره چند روغن خواه تا چراغ در گیریم چون او عهد داشت که از هیچ مخلوق چیزی نخواهد هر آینه بیرون آمد و
بدر همسایه نهاد و باز آمد که در باز نیکند و در آن اندوه پیغمبر صلی الله علیه و آله را در خواب دید گفت غمگین مباش هفتاد
هزار امت من در شفاعت دختر تو خواهند بود بامیر که صباح پیش امیر بصره عیسی بن زادان فرستادن که هر شب صد بار
صلوات و صلوات میفرستادی و دوش شب آدینه فراموش کردی کفارت این چهار صد دینار بدین شخص ده چون از خواب بیدار شد
آن خط بدست خا... داده با مرجر فرستاد فی الفور چهار صد دینار داد و انداخت هر چه بایست خرید بر آن جمله ... ...
بمردند و خواهران متفرق شدند و رابعه بدست شخصی افتاد بشش درهم بفروخت و او همه روزه روزه میداشت و شب تا
صباح در عبادت خدای تعالی بپای ایستاد یکشب خواجه رابعه از خواب بیدار گردید دید که رابعه در مناجات حق مشغول است
و قندیلی ازیشان ... او معلق است که همه خانه از نور او روشن گشته خواجه بر خود بلرزید و صباح او را بنواخت و آزاد کرد
و او بخدمت خواجه حسن رفت و توبه کرد پس از آن سو بعد بکرفت و عبادت کرد و ریاضت بجای آورد نقلست که وقتی بکرمه

دربیابان راه دید که کعبه باستقبال او می‌آید گویند ابراهیم ادهم در عرض چهارده سال بمکه رسید از برای آنکه در هر مصلی
دو رکعت نماز میگذارد و چون بمقصد رسید خانه را ندید آه چه حادثه است مگر چشم را خللی رسیده هاتفی آواز داد
که چشم ترا خللی نرسیده که کعبه باستقبال ضعیفه رفته چون رابعه را بدید گفت این چه شور و شر است که در جهان
افکنده گفت شور و شر در جهان انداخته که در عرض چهارده سال راه طی کرده فرق که هست اینست که تو در نماز قطع کرده و من در نیاز
نقلست که شبی خواجه حسن با چندی بدیدن رابعه رفتند چراغ نداشت و دل ایشان روشنی میخواست رابعه سر انگشت بدهن بر کرد
انشب تا روز از انگشت او چراغ می افروخت گفتند حضرت پروردگار را دوست داری گفت دارم گفتند شیطان را دشمن داری گفت نه
گفتند چرا گفتا از محبت رحمن پروای عداوت شیطان ندارم از سخنان اوست که اگر صبر مردی بود کریم بودی و تو چهار درم بیکی داد
که [illegible] بنام [illegible] و باز آمد که چه [illegible] گفت چون [illegible] در میان آمد [illegible] بند
حارث بن اسد المحاسبی عالم بعلوم ظاهر و باطن بوده و تصانیف از وی انتشار یافته و در ورع و کثرت محاسبه او را محاسبی گویند
که در محاسبه مبالغه تمام بکار میبرده و [illegible] غذای با شبهه [illegible] در باره او این بود [illegible] انگشتان او کشیده شدی [illegible]
که فرمان او بردندی از سخنان اوست که خدایا [illegible] حسن بصری شاگرد [illegible] بوده و شبلی [illegible]
شاگردی او داشته [illegible] گفته که [illegible] مناجات میکردم گفتم الهی از من راضی شو ندا آمد که ای کذاب اگر تو از ما راضی بودی
رضای ما طلب نکردی ابو سعید مهلب بن ابی صفره در زمان عبد الملک مروان از جانب حجاج چند وقت حاکم [illegible]
و بعد از آن بایالت خراسان مامور گردید در سال هشتاد و هشت [illegible] یکی از مضافات [illegible] فوت نمود گویند قریب سیصد نفر
از اولاد او بدولت رسیدند و در خراسان امال از اولاد مهلب [illegible] داود محمد مهلبی که وزیر [illegible] بود از نسل
[illegible] مهلب [illegible] در [illegible] زمان بوده در مناظرة الانسان آمده که او را از [illegible]
[illegible] مرد [illegible] ذکر باره [illegible] تا جانه که بیدن او رسیده
دیگری [illegible] که اگر او [illegible] او دید [illegible] بود کرد نام [illegible] کرده بولایت عراق رفته در آنجا [illegible]
[illegible] که عامر نام داشته [illegible] عطا باران تشبیه کرده [illegible] کرده بودند [illegible] بعد از فوت مهلب ولد
ارشدش یزید بر وسادهٔ حکومت نشست و حجاج چون از منجمی شنیده بود که یزید نامی بر وی مستولی خواهد گردید در صدد قتل و عزل
او گشت چون مکرر شکایت حجاج از یزید بعبد الملک رسید قتیبه بن مسلم را بحکومت خراسان تعیین کرده یزید را معزول ساخت و یزید
از محبس حجاج گریخته متوجه شام گردید و سلیمان بن عبد الملک وی را [illegible] ساخته در ظل حمایت خود نگاه داشت و حجاج
در روز خلیفه ولید بن عبد الملک [illegible] که یزید [illegible] سلیمان بجوید [illegible] از بیت المال [illegible] چون ولید
استماع نمود که خیانت در بیت المال کرده از وی [illegible] سلیمان نوشتند که او را [illegible]
بر مضمون نوشته [illegible] سلیمان عرض نمود که ترا نزد امیر المؤمنین فرستم [illegible]

بپسر خود را

پسر خود را با یزید همراه ساخته در [illegible] بر [illegible] فرمود و پسر خود گفت که چون نزدیک بمشق رسی یزید را زنجیر در گردن نه تا که بصره
نظر امیر المؤمنین درآورد شاید که چون بدین وضع او را ببیند عرق شفقت و مرحمتش در حرکت آید چون یزید را با غل و زنجیر بنظر ولید آوردند
و در کتابت عجز و ناله برادر را استماع فرمود مجلس تسکین یافته یزید را بخشید و حکم کرد که تا سلسله از دست و پای او برداشتند و بعد
بحجاج نوشت که من یزید و متعلقان او را بسلیمان بخشیدم تو نیز ایشان را مرحمت فرمای اصمعی گوید که حجاج صد هزار دینار قرار داده بود که
از یزید بستانند در روزی که [illegible] طلب کنند [illegible] انواع اهانت و آزار بدو رسانند [illegible] شاعری باید [illegible] یزید گفت
اذیت حجاج را [illegible] داده [illegible] خبر بحجاج رسید فرمود که وی را عذاب بکنند [illegible] دوستان [illegible] که یزید در وقت
[illegible] غلام گفت که [illegible] چون [illegible] هزار درم [illegible] غلام گفت که
[illegible] هزار درم عوض [illegible] اگر ایشان مرا [illegible] حافظ ابرو
مذکور است که یزید چون [illegible] حجامی جهت سترون موی طلب داشت چون حجام [illegible] آورد هزار درم بوی داد حجام متحیر مانده گفت
این هزار درم برم و مادر خود را بگویم یزید گفت هزار درم دیگر بوی دهند گفت زن طلاق اگر بعد از این حجامی کنم یزید گفت هزار درم دیگر
دهید شخصی بیزید گفت چرا [illegible] خود خانه نسازی گفت ما را [illegible] کار است [illegible] خانه آماده [illegible] اگر امیرم دار الاماره و اگر
معزولم زنجیر خانه و پس از آن که سلیمان بن عبد الملک خلیفه گشت عراقین و خراسان را بیزید سپرد و یزید در [illegible] جرجان
و طبرستان و دهستان را فتح نموده مال بسیار بدست آورد آورده اند که چون [illegible]
روان کرد و آسیا بر آن نهاد گندم آس کردانیده و نان پخت و چون عمر بن عبد العزیز خلیفه گشت یزید را از عراق عزل کرده مقید
و در زمان [illegible] او محبوس بود [illegible] یزید در ایام حکومت عراق اولاد حجاج را اهانت و آزار بسیار رسانیده بود و یزید بن
[illegible] آن در [illegible] کرده بود که اگر من بمرتبه خلافت رسم یزید بن مهلب را پاره پاره سازم چه مادر حجاج
یزید بن عبد الملک بوده و مادر ولید بن یزید بن عبد الملک دختر برادر حجاج بوده [illegible] یزید بن مهلب
از محبس گریخته جمعی کثیر از آل مهلب بوی همراه گشته [illegible] و یزید برادر خود مسلمه را بجنگ وی فرستاد
در منزل [illegible] نزدیک کربلا جنگ صعب دست داده هشت روز جنگ قایم بود [illegible] یافته [illegible] آل مهلب
مفضل برادر یزید را با [illegible] بجانب کرمان در حرکت آمدند و در [illegible] روی داده منهزم گشتند
و در زمان دولت بنی امیه از آل مهلب کس دیگر بایالت نرسید تا زمان منصور دوانقی یزید بن حاتم بن مهلب لشکر
پنجاه هزار سوار [illegible] بافریقیه رفته آن ولایت را متصرف درآورد و [illegible] روزگار میگذرانید تا فوت کرد
آورده اند که [illegible] شاعر جهت وی قصیده گفته بافریقیه رفت و در روزی که قصیده را بگذرانید یزید [illegible] گفت که او را
[illegible] درم بدین شاعر دهد پنجاه هزار [illegible] صد هزار درم [illegible] و یزید از مال خود پنجاه هزار درم داخل ساخته
بوی داد [illegible] چه وی اشنوی گفت یزید خازن را طلبیده پرسید که در خزانه چه مبلغ است گفت از نقره و طلا [illegible]

بوده باشد گفت این را بشارت [illegible] ابو بکر محمد بن سیرین امام معبرین [illegible] بوده و سی کس از اصحاب [illegible]
از سایر صحابه را دریافته بود و دستی [illegible] و در تعبیر خواب حکایات غریب از وی نقل میکنند چنانچه شخصی نزد وی آمد و گفت که در واقعه دیدم
که روغن زیتون [illegible] گفت ترا جاریه هست گفت آری گفت تحقیق نمای که مادر تو نباشد چون تفحص نمود چنان بود که او گفته بود دیگری
بیامد و گفت که در واقعه مشاهده میکنم که از [illegible] دارد و آب [illegible] آن آب شیرین دارد و دیگری تلخ ابن سیرین گفت [illegible]
[illegible] بوده است نقلست که زنی پیش وی آمد و گفت که گربه را در خواب دیدم که سر خود را در شکم شوهر من [illegible] آورده چیزی
از شکم او بیرون آورده و خورد ابن سیرین جواب داد که امشب در دکان شوهر تو دزدی آید و سیصد و شانزده دینار ببرد پس در آن شب
دزدی بدکان شوهر آمد و آن مبلغ ببرد [illegible] این تعبیر از کجا معلوم کردی گفت گربه [illegible] دزد باشد و عدد سیصد و شانزده را از حساب جمل
استخراج کردم [illegible] شانزده است مردی نزد وی آمد و گفت امشب در خواب دیدم که مردی ماهی [illegible] و مردی دیگر را
بردار کردند گفت [illegible] شخصی نزد وی آمد و گفت [illegible] در خواب دیدم که
[illegible] گفت ترا فردا همانجا [illegible] دیگر همان شخص آمد و گفت که امشب در واقعه دیدم که بر در سرای سلطان [illegible]
[illegible] گفت هزار درم باید گفت [illegible] تعبیر این خواب [illegible] گفت [illegible] بر درخت [illegible] آن چوب [illegible]
بر درخت است تعبیر این [illegible] نقلست که شخصی بیامد و گفت در خواب دیدم که [illegible] گفت اجل تو نزدیک رسیده [illegible]
[illegible] آمده اند که بیماری نزد وی آمد و گفت در خواب شخصی [illegible] گفت که اگر شفا میخواهی لا و لا بخور ابن سیرین گفت این زیتون است که
خدای تعالی میفرماید لا شرقیة و لا غربیة نقلست که یکی از اصحاب پیش وی آمد و گفت در خواب دیدم که کبوتری سپید بر کنگره مسجد [illegible] نشسته است
[illegible] پیدا شد و آن کبوتر را در ربود ابن سیرین گفت که حجاج دختر عبد الله بن جعفر طیار را تزویج کند گفتند بچه دلیل گفت کبوتر زن است
و سپیدی حسن اوست و کنگره [illegible] و امروز در [illegible] دختر عبد الله [illegible] سلطان ظالم [illegible]
[illegible] از حجاج [illegible] نقلست که [illegible] نزد ابن سیرین آمد و گفت در خواب دیدم که [illegible]
[illegible] چون ابن سیرین [illegible] شنید [illegible] پرسید که [illegible] جواب داد که [illegible]
[illegible] که هفت روز دیگر [illegible] گذشته بود [illegible] یحیی بن یعمر العدوانی [illegible] انتظام
داشته [illegible] عبد الله بن عباس و عبد الله بن عمر [illegible] رسیده [illegible] مرو [illegible] در مناظره الانسان
آمده که وی شیعی مذهب بود و همواره فضیلت اهل بیت [illegible] حکایت میکنند که حجاج بن یوسف [illegible] که در [illegible]
[illegible] حسن و حسین را از ذریت پیغمبر [illegible] حجاج [illegible] قتیبه بن مسلم نوشت [illegible] حجاج [illegible]
[illegible] گفت [illegible] حسین را از ذریت پیغمبر [illegible] و حال آنکه ذریت از جانب پسر [illegible] دختر [illegible] گفت که اگر مرا
[illegible] اگر [illegible] گفت حق تعالی در کتاب میفرماید که و وهبنا له اسحق و یعقوب کلا هدینا و نوحا هدینا من قبل
و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون و کذلک نجزی المحسنین و زکریا و یحیی و عیسی [illegible]

ذریت

ذریت ابراهیم بود حسن و حسین هم از ذریت پیغمبر باشند حجاج سکوت اختیار کرده بعد از ساعتی گفت که من این را بسیار خوانده‌ام بصره
اما [illegible] در دل من نگذشت [illegible] از آن از وی پرسید که مولد تو از کجاست گفت از بصره [illegible] استفسار نمود گفت از خراسان بعد از آن
بقتیبه نوشت که چون این نوشته بتو برسد یحیی را از آن ولایت اخراج کن و بدو گفت که اگر بعد از [illegible] ترا آنجا یابم بقتل رسانم [illegible]
مالک بن انس علم الدین [illegible] و قرائت از نافع و حدیث از زهری کسب کرده و هرگاه حدیث روایت کردی وضو ساختی و جامه
در پوشیدی [illegible] بر نشسته حدیث گفتی و هرگز در راه [illegible] حدیث روایت نکردی [illegible] وقت
کرده [illegible] همواره در مدینه پیاده تردد کردی و گفتی [illegible] شهری که جسد مطهر حضرت در زمین باشد من [illegible]
[illegible] بزرگ [illegible] بوده [illegible] شنیده [illegible] استاد [illegible]
بیداشته آورده اند که جعفر بن سلیمان [illegible] برادر زاده منصور دوانقی رسانیدند که مالک [illegible] جعفر او را طلب داشته
[illegible] برهنه [illegible] زدند چندان اهانت بوی رسانیدند که [illegible] از جای برآمد و مالک [illegible]
[illegible] خلیل بن احمد امام علم عروض بوده واضع عروض بوده [illegible] دایره پانزده بحر اخراج کرده [illegible]
یک بحر [illegible] کرده [illegible] گویند خلیل در کعبه از خدای تعالی دعا خواست [illegible] علمی روزی کند که پیش از وی کسی را نبوده باشد
[illegible] علم عروض روزی گشت [illegible] این علم [illegible] گرفت [illegible] بلکه [illegible] دکان [illegible] میرفت [illegible] ایشان
[illegible] از آنجا اختراع کرده [illegible] بوده [illegible] اول کسی که حروف تهجی را در یک بیت جمع کرد او بود
[illegible] وقت [illegible] عظیم [illegible] آورده اند که مردی بود داروی چشم ساختی و در آن فن مهارت تمام
داشتی چون او بمرد کس معلوم نکرد که آن [illegible] خلیل برسید که شاید در کتابه نوشته باشد گفتند [illegible] در هیچ [illegible]
گفت [illegible] در آن ادویه [illegible] خلیل [illegible] آن [illegible] آورده [illegible]
[illegible] جمع کرده [illegible] شانزده دارو [illegible] خلیل [illegible] سیصد
[illegible] ۱۸ [illegible] ابو فیل مورج بن عمرو [illegible] انتظام
داشته از [illegible] خلیل بن احمد [illegible] اما مورج در [illegible] از مصنفات
یکی کتاب الانوار است و دیگری غریب القرآن و ایضا کتاب جواهر [illegible] و کتاب المعانی در یک جلد [illegible] در سنه ۱۵۵ بوده [illegible]
معاویه [illegible] انواع کمالات انسانی موصوف بوده [illegible] گذشته روزی [illegible]
[illegible] در خواب دیدم که من و پدرم [illegible] برابر [illegible] ایشان [illegible] تعبیر این خواب
[illegible] حیات پدرم برابر [illegible] بود [illegible] موافق افتاد [illegible]
[illegible] و این واقعه [illegible] و یک هجری بوده ابو محمد یحیی بن مبارک المعروف بالیزیدی در قراءت و حدیث و نحو
و لغت [illegible] ابو عمرو قاری [illegible] یزید بن منصور خال مهدی عباسی را درس میگفته بیزیدی منسوب گشته و پس از آن

لذا آن هارون الرشید وی را طلب داشته مأمون را پیش برد تا علم آموزد و در آن وقت با کسائی در یک مجلس می‌نشست چه کسائی استاد
امین بن الرشید بود و مجمع مذهب معتزله داشته و کتاب بسیار تصنیف کرده مثل کتاب النوادر و کتاب المقصود و کتاب المنطق و الشکل
و نقلست نزد علی بن احمد رفت دید که بر وساده تکیه زده چون ابو محمد را دید در برابر خود جای داد و ابو محمد از آن هم بر آمده گفت جای بر ما از اندازه
تنگ شد علی گفت که هر جا دو دوست بنشینند جا تنگ نباشد اما دو دشمن را تمام روی جهان تنگ است وفاتش سنه ۲۰۲ بوده ابو علی
محمد بن یحیی نحوی المعروف بقطرب در علم ادب از تلامذهٔ سیبویه بوده و بتدریج از ائمهٔ عصر گشت تصانیف نیک از وی شهرت یافته مثل
کتاب معانی القرآن و کتاب الفرق و کتاب الاشتقاق و کتاب الاصوات و کتاب الصفات و کتاب الاضداد و کتاب
الفرق و کتاب خلق الانسان و کتاب خلق الفرس و غیر ذلک وفاتش در سنه ۲۰۶ بوده ابو الحسن نضر بن شمیل المازنی در حدیث
و فقه و نحو سر آمد علمای زمان بوده و در تاریخ یافعی مسطور است که نضر بن شمیل از جهت قلت دخل مضطرب گشته روی توجه بخراسان نهاد و
در آن وقت سه هزار کس از علمای آن دیار بمتابعت او روان گشتند چون نضر در منزل نزول نمود روی بجماعت آورده گفت ای اهل بصره
مفارقت شما بر من دشوار است که اگر در روزی یک کیلچه باقلا در این شهر می‌یافتم طریق مهاجرت اختیار نمی‌کردم و هیچ کس از آن جمع کفیل آن
نبود که متعهد آن مؤنت قلیل شده او را باز گرداند و نضر بخراسان شتافته در مرو مقیم گشت و او را مال بسیار جمع آمد وفاتش در مرو در سنه ۲۰۳
دست داده سالی که امام واجب الاحترام علی بن موسی الرضا به ریاض دار السلام انتقال فرموده اند ابو بکر محمد بن الحسن بن درید
پشت بیعرب بن قحطان می‌پیوندد و او در علم لغت و ادب و شعر امام عصر بوده و بعضی وی را اشعر ... علی بن احمد …
گفته در بصره نزد ابو حاتم سجستانی کسب کمال نحو نمود و بعد از آن سیاحت آغاز نهاده … از متحولان عراق و خراسان
و معمورهٔ شام اقتباس علم فرمود و پس از آن بفارس رفته ملازمت امیران میکال را لازم گرفت و بتدریج کارش عالی گشته در دار فارس
بجای … قرار گرفت و چون … قصیدهٔ مقصوره را بنام عبد الله بن میکال انشا نمود هزار دینار صله یافت و بسیاری از فضلا بران شرح
نوشتند و ایضا باشارهٔ وی کتاب الجمهره را تألیف نمود … استغفار از ملازمت خواسته در بغداد …
تا در سنه سیصد و بیست و یک فوت نمود و همان روز ابو هاشم عبد السلام معتزلی سر در نقاب تراب کشید و مردم فریاد میکردند که امروز
علم لغت و کلام بمرد ابو عبیدهٔ نحوی بسیار دریده دهان و بدزبان و یاوه درا بوده و هیچ کس … که از وی تبری …
نظم هر که ناگه گذشتی از پیش • روزی از طعنه جگر کردیش • روزی قصد ملازمت موسی بن عبد الرحمن هلالی نمود و موسی چون
بر احوال او نیک اطلاع داشت غلامان و خدمتکاران را فرمود که با وی در کمال عزت و حرمت سلوک نمایند و رعایت احوال
ادب بجا آورند قضا را در وقت پیش کشیدن چند قطره آش بر دامن او چکید موسی از آن بهم بر آمده معذرت گفت که خاطر
جمع دارند که در عوض ده قبا خدمت کرده خواهد شد ابو عبیده گفت باکی نیست چه آش شما چندان چرب نیست که از آن نقصان
بجامهٔ این جانب رسد موسی سکوت اختیار کرده بلا و نعم لب نگشود گویند از بس که ایذای او بوضیع و شریف رسیده بود در روز
فوت او کسی بر جنازه‌اش حاضر نشد اما فضیلت ابو عبیده به مرتبه بوده که قریب دویست کتاب تصنیف کرده ابو العینا

محمد بن القاسم از ظرفای زمان بوده و لطیفه‌های نیک داشته روزی بوزیر عصر در آمد وزیر گفت چون بود که دیر آمدی گفت از آنکه مرکب مرا
دزد برده بود وزیر گفت چگونه دزد برد گفت من همراه دزد نبودم که بدانم روزی مردی برای ابو العینا گفت تو کیستی بصره
گفت من مردیم از بنی آدم گفت مرحبا خدا ترا دیر دارد گمان این بود که نسل منقطع شده باشد الحمد لله که هنوز چیزی باقیست روزی
در مجلس وزیر عصر ذکر برامکه و احسان ایشان میگذشت وزیر گفت این مقدمات واقعی نیست بلکه شعرا و ارباب تواریخ گزاف
چندی بهم بافته اند گفت ایشان خود رفته اند و اگر گزاف بود می‌بایست جهت شما که در حیات اید می‌گفتند و دیگری در مدحت وزیر
… میگفت وزیر گفت باز بهم چه دروغ می‌بافند گفت مدح شما می‌گوییم …
دیگری روزگار … وقتی متوکل قصری عالی ساخته بود و در آنجا جشنی ترتیب داده ابو العینا را طلب داشت چون بمجلس در آمد
گفت یکی در حق این عمارت جواب داد که مردم خانه در دنیا می‌کنند و تو دنیا در خانه ساخته متوکل را خوش آمد تکلیف ملازمت
نمود ابو العینا گفت هر که در مجلس تو می‌آید که ملازمت تو نماید و من از دیدار محجوب و محتاجم بدینکه دیگری ملازمت من کند چگونه
ملازمت تو توانم کرد ابو محمد قاسم بن علی حرامی حریری در نظم و نثر یگانهٔ روزگار بوده … ابو القاسم عبد الله منقولست که
عجب‌تر از نوشتن مقامات این بود که روزی بدیدم در محلت بنی حرام نشسته بود مردی در رسید در غایت فصاحت …
… به محاورهٔ او حیرت دست داد چون کنیتش ابو زید بود … مقام حرامیه را که چهل و هشتم است ترتیب داده با بو زید منسوب ساخت
جز آن شرف الدین انوشیروان بن خالد وزیر مسترشد رسید او را خوش آمد فرمود تا پنجاه مقامات چنین مرتب کند اما
صاحب محاضرة الانسان آورده که در سنه … پنجاه مقامات را بخط مصنف … که در پشت کتاب بخط خود نوشته بود که
تصنیف این مقامات جهت وزیر جلال الدین عمید الدوله ابی علی حسن بن صدقه وزیر مسترشد مکتوب گشت بهر تقدیر مقامات
مشتمل است بر سخنان خوب و عبارات مرغوب از کلام عرب و لغات و اشعار و رموز و اسرار و بعضی …
بوده از ولایت مغرب که این مقامات را در بصره نوشته و بعد از فوت او … حریری …
… آن مقامات را بگذرانید وزیر از وی التماس نمود که یک مقام را در حضور بنویسد تا طبع و اقتدار او معلوم شود حریری …
کرده در گوشه‌ای نشست و فکر بسیار کرد چیزی فراهم نیاورد از این جهت منفعل گشته ببصره باز آمد و در آنجا مقام دیگر نوشت و …
و حریری نهایت کریه منظر بوده و کوتاه قد و بخیل با آنکه اموال موفور داشته هیچ وقت طعام لذیذ نخورده و جامهٔ فاخر نپوشیده و همواره موی
ریش خود … میکرد چون امیر بصره از … کردن وی … او را از آن مانع آمد … او را زجر نموده و تهدید …
فرمود و حریری از آن ممنوع گردید … امیر … خوشدل گشته … چیزی از حریری …
گفت همین از تو خواهم که از خیال ریش خود بگذری … امیر خنده افتاد و گفت قبول کردم تو دانی و ریش خود
حریری را غیر از مقامات چند تألیف دیگر است مثل درة الغواص فی اوهام الخواص و ملحة الاعراب و شرح آن وفاتش …
… عباس بن عبد العظیم که حافظ … کلام ملک علام بوده و در عصر خود چون آفتاب … بدیگر کواکب

بر اقران امتیاز یافته معمر بن راشد الازدی که در سلک محدثان انتظام داشته و جامع کتاب الجامع است ابو عمرو بن علا که از جملهٔ
قراء سبعه بوده و ابو النضر سعید بن ابی عروبه که در بصره ابتدا بتدوین علوم مشغول نموده و ابو سعید القطان که در مدت بیست سال
هر شب یک ختم قرآن کرده و چهل سال پیش از نماز زوال در مسجد حاضر شده از جملهٔ فضلای آن دیار بوده و سلیمان ابو الادیان
که هرگاه بحج رفتی در خانهٔ خود احرام بستی و ابو الحسن الصیقی که قریب سی سال از خلوت خود بیرون نیامد و کس ندید که او چیزی خورده
باشد احمد بن وهب که سالها در مسجد … نشسته و گفته که هر که بطلب قوت برخاست نام فقر از او برخاست و ابو عبد الله
سالمی که از خلفای سهل تستری بوده و در سلک مشایخ الفقرا انتظام داشته اند از ابو عبد الله سالمی پرسیدند که کس … اولیاء را
شناسد گفت بلطافت زبان و حسن اخلاق و تازه رویی و قلت اعتراض و پذیرفتن عذر از مردم … کسی که بزبان فارسی …
ابو نصر محمد بن حسن است که از نیکوان بوده این ابیات مر او راست نظم چو دیدم آن دو عارض وان ابروی …
گفتم ستاره از بر خورشید گاه زد • … داشت • از ماه … آید بر روی ماه زد
منه چون در کف من جام غم انجام آید • از دیدهٔ غم دیدهٔ من جام آید • آن می که مرا از جام در کام آید •
بر گردد و هم ز دیده در جام آید • ابله … شده و شهریست بر چهار فرسخی بصره که از غایت نضارت و خرمی
بهشت دنیا گفته اند و از یکی از سلاطین عجم … جدا کرده که اطراف ابله … آن آب تمام باغ و بوستان و مزارع
گردیده و از … کسی که بنظر آمده یکی ابو دلف قاسم بن عیسی العجلی است که … مأمون … معتقد بوده سخاوت
… موفور داشته و علم موسیقی را نیک میدانسته و کتاب البزاة و الصید و کتاب السلاح و النزهة و کتاب سیاسة الملوک
از تصنیفات اوست ابو تمام طائی از مداحان او بوده بسیاری از شعرا وی را مدح گفته اند چنانچه در مناظرة الانسان آمده که …
… دو بیت گفت ده هزار درم صله یافت نظم یا طالب الکیمیاء علمه مدح • لو لم یکن فی الارض الا درهم
و مدحته الا بالله ذلک الدرهم • ابن عیسی الکیمیاء الاعظم • … خدمت ابو دلف آمد و گفت
نظم بک ابتعت فی النهر الابلة قریة • علیها قصیر بالرخام مشید • جنبها اخت لها یعرضون • و عندک مال للهبات عتید
یعنی بمال تو دهی خریدیم و … ابو دلف گفت جهت آن قریه چند رسیده گفت بده هزار دینار
پس فرمود که ده هزار دینار بدان شاعر دادند گویند که چون ابو دلف بمرض موت گشت از سبب شدت بیماری …
ملاقات بر او عسیر بود روزی … احوال … پرسید گفتند ده نفر از سادات چند روز است که آمده اند و …
اقامت دارند … از حاجت آنها پرسید ایشان از تنگی حال خود باز نمودند و گفتند که از خراسان بامید
عطای تو آمده ایم خازن را گفت که فلان صندوق را بیار چون بیاورد … خریطه بود و در هر خریطه هزار درم …
… داد و گفت این مبلغ را خرج خود سازید و خریطه‌ها را … هر کدام نام …
بن ابی طالب و فاطمه زهرا … بنویسید … احوال خود را تا پایان نسب بدین نوع مذکور سازید که … ما از تنگی حال

نزد ابو دلف

نزد ابو دلف آمدیم و او هر یکی را از ما برضای تو ده هزار دینار داد و چون حاجت را رخصت داد فرمود که تا آن کاغذها بر کفن او نهند از روی ابله
مذکورست که در واقعه دیدم که مرا شخصی میگوید که ترا پدرت میطلبد چون پاره راه رفتم مرا بجایی که نهایت هیبت و دهشت داشت برد
و از آن گذشته مرا بغرفه در آورد که دیوارهای آن از آتش بود پدر خود را دیدم که برهنه سر بر زانو گذاشته متفکر بود بعد از آن سر برداشت
و از روی استفهام گفت شعر ابلغا اهلنا و لا تخف عنهم • ما لقینا فی برزخ الخناق • پس گفت ای پسر فهم کردی گفتم آری
بعد از آن … گفت شعر فلو کنا اذا متنا ترکنا • لکان الموت راحة کل حی • و لو کنا اذا متنا بعثنا •
و نسئل بعده عن کل شیء • وفات ابو دلف در سنه ست و عشرین و مائه بوده و دلف بضم دال مهمله و فتح لام علم است …
… و دیگری ابو یعقوب … است که استاد ابو یعقوب نهرجوری بوده و در ریاضات و خارق عادات مشار الیه …
از وی می‌آید که هر که بطلب قوت برخاست نام فقر از وی برخاست بر ضمیر منیر متصدیان امر خیر … مخفی نماند
که چون از ذکر شهرهای عراق عرب چندی سمت تبیین پذیرفت احوال از شهرهای عراق عجم آنچه داخل این اقلیم است مذکور ساخته
شروع در دیگر ولایات مینماید و عراق عجم مشترکست میان اقلیم سیم و چهارم و اکثر بلادش هوای معتدل دارد و حدودش ولایات
آذربایجان و کردستان و خوزستان و فارس و جیلانات پیوسته است و طولش از … رود تا یزد صد و هشت فرسنگ
و عرض از جیلانات تا خوزستان صد فرسنگ و از جملهٔ شهرهای این اقلیم که لایق ایراد … است یزد شهریست در غایت دار العباده یزد
لطافت و نزاهت مسرت با هوایش سرشته و بهجت با خاکش عجین گشته نظم بنامیزد زهی خاک طربناک • که کار آب
خضر آید از آن خاک • چه بهجت بخش جای دلگشاییست • چه … خاک خوش هواییست • چنان خاک فرحناک که دیده
بدان آب و هوا … دیده است • چه فیض است اینکه در آن سر زمین است • بهشت … گوئی خود همین است • و هفته سه روز خاص و عام
آن شهر و مقام … ذکور عبرت و سرور می‌برند و لوای بهجت و حضور می‌افرازند و … آن شهر تمام ملیح و صبیح …
نظم بر همه نزدیک دل گرم خون • رفته چو جان در تن مردم درون • و باغات دلفریب و عمارات پر زیب و زینت در آن
خطه بسیار است خصوص تفت که از جاهای نیک یزد است نظم … بر زمین • رضوان … مشتری …
و بسیاری از مردم … هرات را با تفت … مقابل نهاده اند اما هر یک را اختصاصی است که دیگری را نیست اول …
نزدیک شهر است و از سر پل آب … تا سر نعمت آباد که ابتدای خیابان … است تمام باغ است دیگر آنکه یکطرف …
کوه است و سه طرف گشاده و ارتفاع آن موضع تا شهر هزار گز دیده اند … یزد که تا آنجا چهار فرسنگ است و در میان … کوه رفیع واقع
اما بکثرت عمارات دلنشین و باغات بهشت آئین ترجیح … دارد و رودخانه در میان تفت واقع شده که اکثر اوقات
خشک است که اگر آنرا آب بودی … در روی زمین شبیه و عدیل نبودی و … در اطراف آن رودخانه واقعست که یکی را
گرمسیر و دیگری را سردسیر گویند و تفاوت آب و هوا در میان آن … مشابه است که مزروعات … گرمسیر قریب …
از محلهٔ سردسیر زودتر … و دیگر از … است و دیگر از فواکه انار است که در … شهرت … دارد

نظم نار آتش پرست و شاخ خواهر شناس است ٭ حوضی دراز مودن با قوت احمرش ٭ و از این قبیل مقطعات بسیار دارد که بنابر اطالت
از آن در گذشته شروع در مردم آنجا می‌نماید خواجه ملک ابو منصور اگرچه از حلیه فضایل نفسانی و کمالات انسانی عاری و عاطل است
اما بسبب حسن طالع و مساعدت کوکب مدت چند سال در خدمت سلاطین صاحب تمکین مصاحب شد با اشراف و استیفاء
تعلق بود در زمان دولت سلطان محمود بن ملکشاه بمرتبه وزارت رسیده مصرع چون طالع زحل دارد هنر یه امیر شمس الدین و دولتش
در سلک اشراف و نقبای انعام انتظام داشته‌اند و در زمان سلاطین مغول صاحب اختیار و اعتبار گشته آثار بسیار از
ایشان در صفحه روزگار بیادگار مانده چه مشهور است که چهارصد و چهل و چهار عمارت از مدارس و خوانق و کاروانسرا در یک روز
چهارشنبه که ساعت سعد بود بنا نهاده‌اند و مدرسه شمسیه و مدرسه رکنیه و مدرسه وقت ساعت و چهار مناره که در اول شهر
واقعست از انجمله‌اند و لیکن از نیز و تا تبریز هر کاروانسرا که هست منسوب بدیشانست و در ملک و حاجب و غیر ذلک از آن
پدر و پسر است نظم هم و اکنون نماند پس از وی بجای بجز مسجد و چاه و مهمانسرای و گر رفت آثار خیرش بماند
سید غیاث الدین علی در امر وزارت امیر شاه ابو اسحق انجو استقلال موفور یافت از تقلبات احوال آفتاب اقبال امیر ابو اسحق بر حد
زوال رسیده بدست امیر محمد مظفر در هفتصد و پنجاه و هفت شهادت یافت و شاه ابو اسحق پادشاه باستحقاق بوده در سلک اولاد
امیر محمود شاه در زمان سلطان ابوسعید خان بحکومت شیراز منسوب داشته و در زمان دولت اباخان تا سال هفتصد و سی و شش
بقتل رسیده و در آن وقت پسر بزرگترش امیر مسعود شاه در تبریز بود بعد از این قضیه بروم رفته با شیخ حسن بزرگ پیوست و شیخ حسن
سلطان‌بخت دختر امیر دمشق خواهر دلشاد خاتون را بوی داده باتفاق یاغی باستی پسر امیر چوپان بدارالملک شیراز لشکر فرستاده و
رجوع با امیر محمود شاه نمود یاغی باستی را مصروف و زن نفیسها و ذخایر ابانه عرق اسعیش که گرد آمده و بر اتفاق رسانیده‌اند و امیر شیخ ابو اسحق
که متوجه لستیجر شبانکاره بود خبر فوت برادر شنیده بشیراز معاودت نمود و یاغی باستی را از شهر بیرون کرده خطبه و سکه بنام خود کرد
و قریب سیزده سال در دولت و اقبال بسر برد نظم راستی خاتم فیروزه بو اسحقی ٭ خوش درخشید ولی دولت مستعجل بود ٭
و چون امیر محمود شاه ابتدا در شیراز متصدی املاک خاصه سلاطین مغول که بمغولی اینچو گفته و اینچو بزبان مغول عبارتست از
املاک خاصه پادشاه ولقب امیر محمود شاه بدین موجب که خواجه عبدالله انصاری می‌پیوندد محمود شاه بن محمد بن عبدالله بن عبدالله بن
احمد بن عبدالله بن محمد بن عبدالله انصاری ولقب خواجه عبدالله با ابو ایوب انصاری بدین ترتیب میرسد عبدالله بن ابو منصور
محمد بن ابو معاذ بن علی بن محمد بن احمد بن جعفر بن منصور بن مت و مت از احفاد ابو ایوب انصاریست صاحب رسول الله صلعم
صفی الدین بصفای ذهن و ذکای طبع مستقیم بر همگنان از اقران رجحان می‌داشته و در حضرت ملک طغانشاه قربی تام داشته
این ابیات که صورت گیری می‌پذیرد مراد وی است نظم چه درد است اینکه عشقش نام کردند ٭ در دو آشوب خاص و عام کردند ٭
هر آنچه اندر زمانه درد دل بود ٭ یکی کردند و عشقش نام کردند ٭ بنا دانش نمای تند رفتار ٭ که بر درگاه عشقش رام کردند ٭
بیک ساغر از آن منخانه ما را ٭ چنین مست و بی‌آرام کردند ٭ نه یکدم در زمان فرقتت آسوده‌ام ٭ نه یکشب از فراق تو امان یافته‌ام

یزد

نظر کردی روزی بمن سوخته دل ٭ هرچه دارم من بیچاره از آن یافته‌ام سراج الدین شاعری بوده که سراج قلوب همگنان از نکته‌های
دل فریب او روشنی پذیرفته و در شاعری بمن الهکمان ثقه میرسیده چون اشعار وی کم بنظر رسیده بهمین دو بیت نوشته آمد نظم
بر روزگار ستم پیشگانی که مراست ٭ بر روز کار در از کنم نیاید راست ٭ چه عیدها بهنر داده‌ام خصوص امشب ٭ گران بهرچه اکنون بیچ رنج دعاست
سید عبدالصمد از وزیرزادگان آل مظفر بوده اما وی استغنا از ملازمت خواسته طایر همت خود را در هوای کیفیات کمال
طیران داده لوای عافیت بملا افراشت و همواره بر مسند بی‌تکلفی متکی به بشعرا و اهل علم صحبت میداشت موشش اگرچه ممتنعست
امتداد اول نیست بنابر رسم و قاعده بیتی چند از او نوشته آمد نظم عهد ما شکن و بر باد مده خاک کی چند ٭
آتشی در زده الکار نماش که چند ٭ ما چو غنچه همه دلتنگ و تو چون باد صبا ٭ شادمان میگذری بر سر غمناک چند ٭
منه تیر مژگان ز غمزه برون برون چهد ٭ شهانه از دلم که نا آهن برون جهد ٭ هر ساعتی بموج دگرگون در افتم ٭
از سیل دیده‌ام که بدامن برون جهد ٭ هر صبح شام کله چند بر آسمان ٭ این دود آه من که ز روزن برون جهد
جان پرور نسیم که از زلف او وزد ٭ چون باد صبح دم که ز گلشن برون جهد منه بدستی دل بدستی سنگ دارم ٭
که با دل من فراوان جنگ دارم ٭ سرت با من بیک بالین کی آید ٭ که بستر خاک و بالین سنگ دارم ٭
اگر سر میرود نگذارم از دست ٭ من این دامان که اندر چنگ دارم مولانا شرف الدین علی در عصر خود اشرف
فضلای ایران و الطف علمای دوران بوده نظم روش بیان و تیز زبان و بلند قدر ٭ مجلس فروز و انجمن آرا و سر فراز ٭
داد همیشه بعلم لطایف رقم مؤلفات بدایع آثار بر صفحه روزگار تحریر مینموده از انجمله یکی کتاب بلاغت آثار ظفرنامه است که در فن
تاریخ بلطافت آن در فارسی نسخه مکتوب نگشته و آن کتاب بوسیله اهتمام میرزا ابراهیم سلطان بن میرزا شاهرخ در سنه ٨١٨
باتمام رسیده چنانچه کلام مصنف شیراز که ب جلل از آن سال خبر میدهد و حلل مطرز و منتخب آن در فن معما و لغز و شرح
قصیده برده و کنه المراد در علم و فن اعداد او از جمله نتایج بلاغت نظام اوست و او را اشعار آبدار از قسم مثنوی و غزل و در علم بسیار
بنابر اختصار بدین چند بیت اکتفا کرده شد بیت صوفی باش مسکر زندان می پرست ٭ کاندر پیاله پرتوی از روی دوست ٭ شیخ است و عمر از
برسته در دو خرقه کاین پیش و آن کم است ٭ دین طرفه تر که مردم کوته نظر کنند ٭ آنرا خطاب خالق و این را غذا پرست ٭
قاضی کمال الدین میرحسین در سلک افاضل علمای عراق بل اعاظم دانشمندان آفاق انتظام داشته از جمله مؤلفاتش یکی شرح دیوان
معجز نشان حضرت امیر المؤمنین است و دیگر بر کافیه و هدایه و حکمة و طوالع و شمسیه حواشی دقیقه در عقد انشا کشیده و گاهی بنا بر
بشعر آلوده چنانچه این دو بیت که از روی طبیعت گفته بیت اگر سلطان بنزد من فرستند ٭ که بفرست از برای من رسالی ٭
سرقاضی عبیدالله را فرستم ٭ که باشد طفل بازی با قطاسی ٭ در شرح دیوان از شیخ محی الدین آورده که افراد جمعی اند که قطب
در ایشان تصرف نتواند کرد و عدد ایشان طاق باشد و قطب که او را هم غوث گویند یک شخص بوده که محل نظر حق تعالی اند و ایشان
مشغول اند بر تعیین غوث و نظر او بر عالم ملکوت و او را عبدالرب گویند و یکی بر یسار غوث و نظر او بر عالم ملک و او را عبدالملک

گویند افضل است از عبدالرب و او تاد چهار اند در چهار رکن عالم و ابدال هفت شخص اند و معروفست که ایشان هر روز از روز‌ها
ماه در کدام جهة اند چون کسی را حاجتی باشد روی بجانب کند که ایشان در آنجانب اند و بگوید السلام علیك یا رجال الغیب
یا ارواح المقدسه اعینونی بغوثه و انظرونی بنظرة اعینونی بقوة و نجبا هشت شخص اند که مشغولند بحمل اثقال خلایق و نقبا دوازده
شخص اند که مطلع اند بر اسرار نفوس و ابدال بسم الله زده‌اند و چنین هفت شخص اند اما شیخ کمال الدین عبدالرزاق گوید نجبا چهل
و نقبا سیصد و ملامتیه قومی اند که بگذارند که مردم ایشان را بلباس ولایت شناسند نظم بر در میکده رندان قلندر باشند ٭
که ستانند و دهند افسر شاهنشاهی ٭ خشت زیر سر و بر تارک هفت اختر پای ٭ دست قدرت نگر و منصب صاحب جاهی ٭
اگرت سلطنت فقر ببخشند ای دل ٭ کمترین ملک تو از ماه بود تا ماهی ٭ بگدایان در میکده ای سالک راه ٭
بادب باش گر از سر خدا آگاهی امیر نظام الدین عبدالباقی در سلک احفاد ولایت مرتبت آیت منزلت شاه نعمت الله
ولی انتظام داشته بدین موجب که نوشته میشود امیر نظام الدین عبدالباقی بن شاه صفی بن امیر غیاث الدین بن شاه نعمت الله
چون مولد و منشاء شاه نعمت الله تحقیق پیوسته هر آینه مجملی از احوال وی که در تبریز متولد گشته و در قصبه مذکور
میساز امیر نظام الدین عبدالباقی ابتدا بمنصب صدارت شاه اسمعیل ماضی مأمور گشته بین الاقران ممتاز گشتی
گردیده و بنابر وفور اعتقادی که امیر نجم ثانی را بدان سلسله علیه بوده در حین عزیمت ماوراء النهر آنجناب را بنیابت خویش
تعیین فرموده پس از فوت وی امیر مزبور در امر وکالت مستقل گشته روز بروز کوکب جاه و جلالش صفت ارتفاع می‌پذیرفت
تا در جنگ چالدران شربت شهادت چشید نظم تو مرد را قدر چندان بوده ٭ که در خانه کالبد جان باو سید نعیم الدین
نعمت الله ثانی بن امیر نظام الدین عبدالباقی مرجع اشراف طبقات انسانی بوده ذات فایض البرکات او با صفات
نقابت و کمالات موصوف در روزگار فرخنده آثارش باحیای سنن آبای بزرگوار مصروف خسرو ایران شاه طهماسب صفوی
آنجناب را بر اقران رجحان داده همشیره خود خانش خانم بعقد ازدواجش درآورده وی در غایت جاه و جلال و عزت
و اقبال روزگار میگذرانید تا در جدال غازی از جهان رحلت نمود صاحب تاریخ الفی آورده که متروکات وی زیاده از چهل لک
روپیه هندوستانست که بیان وی از اولادش امیر غیاث الدین میرمیران و میر اسحق بر جایش که خانم قسمت شده نظم
بزرگی گر و نام نیکو بماند ٭ توان گفت باری دل و جانه امیر غیاث الدین که میرمیران ابن سید نعیم الدین نعمت الله ثانی از صنادید صاحب
سعادات ایرانست و هر روز بر مسند جاه و جلال و دولت و اقبال تکیه زده جای آبا و اجداد را بمساعی بزرگانه روشن دارد
و در تکمیل اسباب سعادات در غایت تکلفات از قسم خورش و پوشش و امداد با فقرا و ساختن عمارات و دیگر
مقدمات عدیم المثل و منقطع النظیر است چه شرح رفوش و دیگر ازین است که بیان ... ای از جهان توانم بر تخت اما ما نظم
مدحت در برابر لآلی او صف او توانم در آمد نظم در ستایش هر آنچه اندیشم ٭ بیش از آن کو بدم که من بیشم شاه غیاث
الدین عبدالعلی از اولاد و احفاد امیر ظاهر الدین محمد شهید است که در کرمان محبوب و شاه عبدالعلی بوساطت ملکات

یزد

نفس نوعی یافتی و عام اشتهار تمام نموده که جمله حاشیه‌نشین بر دانش و علو ادراکش در گوش دارند نظم
مردمی کن که مردمی کردن ٭ مرد آزاده را کند بنده ٭ و گاهی بنابر امتحان طبع متوجه بشعر گفتن میکرده مراد وی است نظم
نیک و بد دیده‌ام از مردم عالم بجد ٭ از بدان نیک نمی‌آید و از نیکان بد ٭ و تاریخ فوت شاه طهماسب را دوازده امام فرموده
چه امام هشتاد و دو است دوازده هشتاد و دوازده مطلب که نهصد و هشتاد و چهار است خبر میدهد مولانا شرف الدین علی
بافقی در سلک فضلای زمان انتظام داشته و در غایت عزت و احترام روزگار میگذرانیده و اشعارش اکثر قصاید است که
مزین بنام نامی شاه طهماسب صفوی کرده چنانچه نوشته میشود از انجمله است نظم ز عنبرین خط او بر بیاض صفحه ماه ٭
نوشت کلک قضا شرح نعم و نعمه الله ٭ بعقد طول زمان گر زمین پذیرد عرض ٭ ترا سزد که نکست برای عرض سپاه
ظفر برون سزد از شمار لشکر تو ٭ بدان صفت که کشش از فلک و تیغ از بنگاه ٭ حسود جاه ترا با کمال پستی طبع
فکنده است بچاه عمیق بخت سیاه ٭ که آفتاب اگر بگذرد بحب الارض ٭ نمایدش بنظر همچنانکه آب از چاه
ز بسکه خاک نشینان آستان ترا ٭ بلند ساخته اند اساس مسند کاه ٭ بزیر طارم عالی اساس چرخ برین
کسی که راست نشیند و کج نهند کلاه ٭ وقتی خسرو ایران شاه طهماسب بوی سخن میگفته و او از گرانی گوش بدان واقف نشده
بعد از آن که بدان اطلاع یافته در بدیهه این دو بیت بگفت بیت از گرانی صدف نشد گوشم ٭ قول شه را که بود در ثمین ٭
جای آن بود گر از گرانی گوش ٭ پای تا سر فرو روم بزمین منه گو آهم بکند دل سوی چمن باد از کویش ٭ که تا که بوی او گیرد گل دخترکین گلپوش ٭
منه بیاد فنا داده‌ام خاک خود را ٭ که خود زمین بسیکسیش غباری مولانا عبدالله پیوسته قلم گوهر نگارش تألیف و تصنیف بر
لوح روزگار می‌نگاشت و در میدان درس دانایی لوای سبقت بر امثال و اقران می‌افراشت از جمله تألیفاتش حاشیه ایست
یکی بر مختصر معانی و یکی بر حاشیه خطائی و مهارتش در فنون علم فقه بجایی بوده که میگفته که اگر متوجه آن علم کردم بتوفیق الله برهان
ولایی عقلی بر مسایل فقهی گفته چنان علم فقه را مدلل سازم که مجال چون و چرا نماند مولانا محمد شریف از اقارب مولانا شرف الدین علی
مذکور است و سالها صاحب رتق و فتق سرکار جناب حقایق و معارف آگاه شاه نورالدین نعمت الله ثانی بوده لوای وکالت
و نیابت می‌افراشت گاهی بنابر جودت طبع همت بر نظم نگاشت این دو رباعی مراد است رباعی خواهم که بکام خویشتن ای مهر گسل ٭
در زلف دلاویز تو آویزم دل ٭ چین در سر زلف و دلگشت بگذارم ٭ تا هیچ دلی درو نگیرد منزل ٭ تا در دو هم درست دوره رخم ٭
میگیرم و میخوایم و هستم دلشاد ٭ چون باد و برق رفت و دندان افتاد ٭ گر زنجیلی جان طلبد خواهم داد مولانا محمد بجودت طبع
و سرعت فهم و طلاقت لسان از فحول روزگار بوده در نهصد و هشتاد و چند آمده در غایت اعتبار روزگار میگذرانید تا در
نهصد و هشتاد و هشت رخت عالم سرمد کشید کوکبه از عمر شعر با بلوغ همت بر کسب معیشت نگاشته و خوش جمله هزل و افکار
بوده انچه بطراز نظم از تحریر میکرده از انجمله است نظم شاه با تاج که سرور ما در ٭ کو کشش چون غلاف مادر ٭ بار بری بهر طاس و دبان ارشش ٭
کل برش گفته‌ام چون ز پادر ٭ جامه کلگون محمد شریف ٭ همچو خاتون خویش رعنا در ٭ بنده‌ام چاقو را آتش را ٭ همچو کرم همیشه بر پا در ٭

هر که ببیند بساق تخش، گوید در کون از دهیاد در • بر در خانه اش کس برد • بر نفس کیدایں بیه غوغا در لثوقه از نیسکو طبعان شهر و
مکان برده از زنانه که کل غفلت در چمن جمالش شکفتن آغاز نموده تا بمکانی که با یمن بازپسی از عارض نداشتش سر برزده
قدم در کوی عاشقی داشته و اندیشه بر علاقات گلرخان جفاپیشه میگماشته نظم نداند عاشق بیدل فراغت • فرا نیدحوس لذت غربت
که دم بود یک مطلوبش آرام • بهر دم در طلب برتر نهد کام • چو باید بوی گل خواهد که بیند • چو بیند روی گل خواهد که چیند
در این وادی عمر از دو شهور است رباعی شوقم غم عشق دلستانی داری • گر بر سر بندی غم جانانی داری • ستمشر کشیده قصد جانها دارد
خود را بر سان تو نیز جانی داری رباعی شوقم غم دوست را بعالم ندهی • با هر که نه دوست شرح این ماتم ندهی • مرغ غم او بحیله شد با ما رام
زنهار که مرغ رام را رم ندهی مولانا نورالدین از سخندان زمان خود است و شیوه اش دوری از راهی رندانکار است چنانکه با عالم
بیگانه است با خاص آشنا است و سال‌ها است تا در یزد بر تکیه تعلقی تکیه زده روزگاری میگذراند فحیی دنیا دارد نظم
هر که از عشق رنگ دارد و بوی • بسته ادست همچو دستنبوی • آنچه ابرار او می پذیرد از جمله او ابیات کوست نظم توان بجدا رسید از علم کتاب
محبت بزد راه با قلیم صواب • در وادی معرفت براهی حکیم • چون جاده است در چراگاه دواب منه دل جیب عیان سینه سوز رقعی
جان جیب فلک از زد اندرفی • العقده بلکت بسته منفی • مرگ از طاقه و رنده که از طوقه منه بشبها که فراق بردلم داغ نهاد
گویم که بقبله روی امید نهاد • سجاده زخونابه حسرت سازم • تسبیح زغصه‌ها که در دل گره است منه در محبت دل ناقم اساله برات
جانم زتب و لبم زتبخاله برات • از دیده خونبار که چشمش سپاد • دامان و کنارم از گل و لاله پراست مولانا حسنی بلطف طبع نظم
خوش گوئیست لالی ابدار اش زینت عقد و فصاحت و فرائد اش هوا ر غزلش آرزوی بلاغت نظم رزمعنی در دو اولثورا است
چو لاسو در زلف عنبر باشب • هر وقت به زمزمه دردی در دی لوزی بوده و پیوسته عاشق بر مزاجش غالب گشته نظم باید چو خضر عمر ابد آب بقا که کرد
راه حیات عشق لب خشک خویش تر • از دست روزگار گلکرده کوب بچورم • به عشق هر که میبرد ایام خوشتر • مولانا معینی در نگارستان آورده که عاری
بودن از لباس عشق و عافیت زیبایش از پیرایه محبت نشان جفای طبع است نظم آتش نور بر گلشقت • آتش جوش ریاعشقت • فی جمع
شراب تو بس • عاشق مست و خراب تو بس • این ابیات که جلد نا مسلسله از قصیده و غزل نوشته می شود مراد او است نظم
ای فلک چند زنی داد تو بینم آزار • من خود آزرده دلم عادل خویشم بگذار • از جفا که غرفت رنگین خون نیست • باکشیدم زرجهان تیغ بکس دست ندار
گشت بر عکس بیاراحتش برادی که زدم • چوم بلند به پشبهو بیداد افتاد قدر • کز فلک مرهم کافور نهند کان نیست • بس که این سینه زالماس نگون کار
سنگباران شدم از دست غم دهر بخور • بخت برگشته ام از خواب بکروز بیدار • چند باشم زغم و غصه ایام صبور • چند گریم بلبر کوچه اندوه تسرار
میروم داد زمان بر در دادار زمان • انکه بر مقصد او در رهگذر فلک ساقطر ولـه ایضـا تا مقصد عشاق ره دور و دراز است
بگذر ز اندان بادیه ای عشق مجاز است • در عشق اگر بادیه چند کنی طی • دانا که در این ره بیه شیب دهم فراز است • وحشی تو بردن مانده از سعی که خویشی
درنه در معقود بردی همه باز است منه المنة لله که مدام زر دسیمی • کز نکل خسیس شوم از طمع لئیمی • گر بود غذا گردارین باده که عار است
حلوای تو ان زیست بتحریک نسیمی منه خود رنجم خود صلح کنم عادتم اینست • بلحنظه کمان کنی طاقتم اینست • بر طبق الماس نهادم زتو پهلو
الوده

آلوده ولالمبه که زرستم اینست منه ما اجنبی ز قاعده کار عالمیم • بیهوده کرد کوچه و بازار عالمیم • ما مرد مان خانه با دوشیم و خوش نشین
نه زان کرده خانه نگهدار عالمیم • حک کرده چو نقطه سهویم در ورق • ما خال جیب صفحه رخسار عالمیم منه باده که تا خود این دعوی بجا برده
بچو دی آید و ننگ از خودی ما برد • شاخ خشکیم باسردی عالم ملکند • چشم بالک و برگ که ما را برد منه ای وداع ای اسرکه ما را برد بر سودای عشق
بر سر راهی که هر کس رفت انجا سر نهید • بوحشت ایکم انچنان حرمان عالم نوراد • کز تم انکو اثر بجت کسی تیر نهید خواجه غیاث الدین نقش بند
چشوای هنرمندان و مقدم شعر با کلفت و گاه گاه لطف طبع و برا عجب می آرد که شوی شکفته باشد در هزال انجنبه از اوست نظم
ای قلتبان زسیم علاج سر • انگشت کیر را چو نهادی بلحاف کس • خواری و مغلسی در تو بند دقیق و فات
لکمبر نهاده دست قضا در شکاف کس منه کجس ابهی خراسان طاهر • شام عنال او سحر باش است • بر سر خوان کسان صدر نشین
در بن کاسه و له فرزش است • هر کجا دسته قاشق جنبید • زن جلب همچو مکس در آتش است مولانا شمس شمس فلک هنر و عطارد
آسمان کمال است طریق مصاحبت در بزم مجالست رانیک میدانسته این دو رباعی که ثبت می افتد مراد وی است نظم
دل گفت بیار رفته جز جان نرسد • جان رفت و لیمار بسان نرسد • اکنون تن خسته بر جناح سفر است • ترسم که بجان رسد بجانان نرسد
منه ای دل چه بیاد ناز آرد این نیست • ای چشم نگه که اوقت دیدن نیست • عمر است که بار رفت و جان با او رفت • تا ای تن زار زندگانی بس نیست
مولانا الهی بعنایت ندیم شیوه و خوش گاه بود این قطعه از وی مشهور است نظم در جهان دو چیز دشوار است نزد آگهی
گر تصور کردن آن هیچ و لیس تصور • زاهد فاسق نماز عاشق نبدل مکث مزل ازل • معشوقه بدرنگ و نظر بازی کرد • لکی صورت بی هیولان کیش علم الیهان
سبحانه مقبل ره وکدام بزرگ میر محمد باقر با فضیلت کمت تام داشته و احیانا بنا بر امتحان طبع شعری میگفته از آنجمله است نظم امشب که بلا بر آن ستمکش بارد
از دیده بچه شراب بجوش بارد • من کریه بدیده اصبر بو العجبی • که دیده کجای آب آتش بارد عشرتی در شاعری اب و تاب مشهور است و در شناخت
سخن چون ساحری ماهر این دو بیت از وی میآید نظم کباب داغ عشقت بجوال هرکس • گلست آنیکه غیرد بیادکاری همه کس منه
داشتاد در دشتا چون از کلیدن گنبد • اول از یاران و راز افتادن کنبد العقی علم ما بی رانیک میدانسته و نابخان زمان بیست و دو
هزار روپیه جایزه این بیت گرفته بیت منت خاک کیم و دادیم اتشی همراه خویش • ما ز بهو کرلوز ایم از شرار آه خویش نجدی
از مردم جولا آن دیار است چون بحقیقتش نرسیده حقیقتش معلوم گشته این بیت مر او است نظم رفتی تو و جان بسته زنجیر جدا باید
حسرت گرهی چند شد و در دل ما ماند مولانا امینی با وجود خط فکری در غایت تازگی و اندیشه در نهایت راستی داشته چنانچه از این ابیات
مستفاد میگردد نظم هرگاه زدوست بر نام • آغاز نهی ردیف انجام • از غیرت کانه سم او • جسم از سر خویش بشکند جام
همچون دل بیقرار عاشق • در خواب ندیده روی آرام مولانا زمانی شوری دارد در غایت روانی شیخ محمد زکرا این رباعی در حق وی گفته رباعی
اشعار زمانه در کمون باشد • و حفظش ز قیاس عقل بیرون باشد • قانون فصاحت است نطقش در شعر • بیدن آن کرفت قانون باشد • ای چند زمان آوازه است
نظم کر خاک پای مردم صاحب نظر شوی • در چشم روزگار چو از بهر شوی • ار رزی رسی به دولت آزادی ای پسر • کر بندگان حلقه بگوش پدر شوی
کریم کوید تو خاک نمیرسند • میکردش جان بیرکه از آن خوبتر شوی منه الا ای در دل جبرثت دونش • مبادا از غوغایت فرو کوشش

از دیگ گل هست کس نیابد • گر باغ بهشت است آن بر در اش • بایک شب براه ما برا فروز • چو لاغ زندگانی زان بنا گوش مولانا حسنی

در رعایت هموارن و به لطافتی هست بنا بر جودت طبع شعری بسیار از انجمله است نظم غم هجران انسرده قبا پوشی • گرفته چون قبا تنگم در آغوش

زمانه با مرادمن چنانست • که غم با شادمانی هم آغوش • زمانه بر صدای کوس رحلت • ولی مارا نخفتست پنبه در گوش محمد باقر تتبع پاره از استادان

کرده شعر زیر بسیار از انجمله است نظم چو ستون دار شما هم آسمان است • دشوار جدا است دا گر آنست • شیرینی دهان را بجز دلارام دارست •

از غایت تلخی که در هجران است • بر دانشوران کشور شرستور گرامی بود که از مضافات بهشتان و طبس کیلکی سیناد در کرانه کیلان طبس سینا

داخل اقلیم چهارم است و در کتب قاین انجمادی بدان خواهد شد و طبس کیلک چون داخل اقلیم ..... در جوار یزد است و جهت خود که در

ابوقت از آن ذکر کرده بعد از آن شروع در دیگر شهر و ولایت نماید طبس کیلک شهری کوچک است و حصاری در وی است استوار دارد و چون

احوال خصوصیات آنشهر معلوم نشده هر آینه شروع در مردم آن مینماید انچه بنظر آمده این دو نفر است که صورت ذکر می پذیرد

شمس الدین محمد بن عبد الکریم عظیم زیرک و فهیم بوده انچه در بر دختی خواطر دا د ه ان بسیار بکنه رسیده و طباع مستقیم در پیش فرکت او بعمق هلند

دیوانش متداول است انچه نوشته میشود برگی از آن گلزار و جزوی از آن بهار است نظم هر دم که لوی عدلکت تقی دارد بست • در سایه مراد قد زیبا نشست •

چون رخ نواخته روی بجو ان که نظر • آن گرد برد بهاله دار دو شاه بیت • زین خدنگ گرفته بو ارخش از آن جهانند • کز آب چشم خویش بهر تو گناه ساخت •

با اینتاب سیر قدرت در کره • آن مطلع زند که زنجت کلاه بیت • در عشق هر که روی ندارد بارنگ سرخ • چون خط موشان ورق دل سیاه بیت •

از نور عشق تربیت دل طلب کر گل • بر پایه کوه ز بار نژاده بیافت • ای دلشکسته باش که اوج سریر ملک • زان ایفلس بدجا درست فقر جاه بیت •

زان لاشه نقشه همنفس زلف دلبران • گرکوه غاشه عاد نشست دو تباه بیاخت • این پیش بچو سنبله گردن بگرکش عقل • در کنفه قبول تراکم زکاه بیافت •

زین اسیاب مطلبی و نرش حیاه • چون اند کار گردش او هر گاه بیافت • جاه از کسی خواه که تاج سر عشق • یاقوت پاره از جگر داد خواه بیافت •

ای داعی که سالک راه تو خویش را • برکت دار ملک فنا پادشاه بیافت • بر صدق عشق سینه فروز و جان را • بلدان چشم را عشقه دل گواه بیافت •

خلق ضعیف عشق تا بر حفظ تو • خود از معادثات زمان در پناه بیافت • او را به التفات بود روی ملک کون • اکنون که ذوق دوستان بارگاه

در حق ارکس نامی گفته نظم میلکفت دانش عقل که ما بتوان شیخ • پیوسته جوهریت ارکس نمیکند • گفتم که تا بهار توانی بمن نمود •

گر فیض خویش تربیت جسم نمیکند • از طرفه ار و مدت گل شد لعل برا • کایام جز تعهد نارکس نمیکند رستاد فدایان ترتیب علاه دری فدای

لعل عزم تو از نهاد تیز تر کند • جهان در آرزوی لب کیمیای فرش • کلک رحمت فرخنده تو تر کند • زلطف عذب و حیدان ملک طهارت کرد

که بانجر جهان بر سر شکم کند • نهر دیار که حضم تو کار زار کند • زمانه بر سر خونابه جگر کند • سوار فرق فلک در تو تر دیک است

که روز کار خویش رزم کمر کند • بجسته رای منیر ترا چه کم کردد • که از نگاه یکی تیره روز در کند مثنوی ای مایه رای تو همایون چو همای

وی نامه نام تو رسیده هر جای • گیتی چو سرابه بو دارست خدای • شاهان جهان ترا غلامان سرای امیر کمال الدین حسین در ایام دولت

سلطان یعقوب از طبس با ذربایجان شتافته چند گاه در ظل تربیت آن پادشاه گذرانیده چون از آن ملک بهرات آمده ابوالغازی

سلطان حسین میرزا صدارت بر رسیده مهم داد خواهان را برای صواب نمایشی توفیق فرمود مولانا فصیح الدین صاحب درر در زمان اتی الحق کفر

ابجی

رباعی ای آنکه زیاد رشد زتو قدر قریش • در اوج صدارت همه بدر قریش • ای صدر قرشی لقب علی قدره

تاریخ صدارت رشد صدر قریش • شرح منازل السایرین و مجالس العشاق در سلک برکات

امیر کمال الدین حسین انتظام دارد ابرقوه سابق داخل فارس بوده و الحال تعلق بعراق دارد

در نزهة القلوب آمده که اول آنشهر را بر سر کوهی ساخته بودند بر کوه میگفتند خواب گشت و پس

از آن در این زمان که معمور است ساختند و بهمان نام خوانند تا بسبب گفتگوی عوام ابرقوه قرار

گرفت گویند که کیکاوس پسر خود سیاوش را در ابرقوه از آتش گذرانید و تپه بزرگی که الحال است

همان تپه خاکستر سیاوش است و از جا بهای متبرک انتقام مزار طاوس الحرمین است در

نفحات آمده که او غلام حبشی بوده سر خواجگان جرجان را و کنیتش ابو الخیر است چون خواجه اش آورد

خوارق عادات مشاهده فرمود او را آزاد ساخت داو بقصد یکی از مشایخ روی به بغداد آورد

چون بدانجا رسید شیخ مشرف بر موت بود بعد از آنکه سلام کرد جواب داد که علیک السلام

یا ابو الخیر مشتاق تو بودیم و ترا لقبی است شریف که در حجاز آن مشرف خواهی شد ابو الخیر بقصد سال

مجاورت حرمین کرد دار هیچکس هیچ طلب نکرد گفته اند که هر گاه بروضه مقدسه نبوی صلی الله علیه و آله

در آمدی گفتی السلام علیک یا رسول الثقلین جواب آمدی که علیک السلام یا طاوس الحرمین

وار مردم ابرقوه کسیکه زبان بشهد اشعار الوده ساخته یکنفر است مولانا نجدی بلطف طبع و صفای

ذهن اتصاف داشته و شاعر شیرین کلام بوده و از حیثیت خوش طبعی و نکته سنجی ملذوذ اناث

و اقران بوده این ابیات سزاوار است • شب با همه دلربا نشستیم تا ماه نشست ما نشستیم

مثنوی بخواستم که ببینم تا چون کسیت کاغذ • طلبی براه دیدم چون بر در اش رسیدم •

دل گفت باش عبدی شاید ببینی او را • گفتم چه بینم او را کاقبت انیکه دیدم مثنوی

بشتیش پی که سرزده از فرنگک سرش • هر که غلیده در کلک باش خار کجی •

فارس ولایتی است معمور و آباد ان و مملو از نعمتهای فراوان فارس بن الشور بن سام بن نوح

همت بر آباد انی آن گماشته و مردم انجا را اصحاب عقول کامله دانند و رای ایشانرا در تدبیر امور

رایج شمارند و صاحب مسالک ممالک آورده که شرقی فارس حدود کرمانست و غربی خوزستان و مغرب

بیابان و بعضی از حدود کرمانست و جنوب دریای فارس و فارس در زمان قدیم پنج کوره داشته

که شرف ترین آن اصطخر بوده و مضافات آنرا بشست فرسنگ نوشته اند الحال نه بوکات

و معظم ترین بوکات شبانکاره است • و دار الملک آن دیار دار بجرد است دار الجرد

مملکت در غایت نزهت و خضرت است در تاریخ بناکتی مسطور است که دارابجرد بنا کرده رشنین وزیر داراب
بهمن است و بعضی را اعتقاد اینست که بهمن است بر بنای آن گماشته و در یکی از جبال آن مومیائی
بحصول می پیوندد که نهایت نفاست را دارد و این خاصه سلاطین است و در سالی بیست مثقال
زیاده حاصل نمیتواند بود که یکمرتبه حاصل شود و مومیائی دو قسم است معدنی و عملی و معدنی در دارابجرد
و استهبانات بهم رسید و آن در عهد فریدون پیدا شده و باعثش را چنین نوشته اند که
روزی یکی از ساده او کبش کوهی را بتیر زده چون شب بود در شکاف کوهی متواری شده اتفاقا
از آن شکاف آبی متقاطر بوده چون کبش از آن خورده بشکستگی او درست گردیده صباح همان شخص
آن کبش را صید کرده نزد فریدون آورد و کیفیت را باز نمود فریدون پای مرغی را شکسته از آن
آب خورانید نیک شد بعد از آن بحیطه ضبط آورد و عملی آنست که کودک سرخ موی را ما نقطه تا
باشی ساله انگاه ظرف سنگینی را که آدمی در آنجا گنجد پر عسل کرده آن شخص را در آن ظرف میگذارند و
سرش را استوار میسازند تا بعد از مدتی آن مومیائی میشود و این قسم را از کانی بهتر میدانند و اطراف
دارابجرد بوفور اشجار سایه گستر و انهار روح پرور ترجیح بر بسیاری از شهر و کشور دارد و قرو جیه
بلکی که بسیاری از فارس بسعی او مفتوح گشته در دارابجرد است دار مردمش آنچه بنظر آمده مولانا عالمی است
که در سلک خوش طبعان انتظام داشته و این دو بیت از او بنظر رسیده از منظومات اوست

نظم
هر بدی کز ستم دهر بفریاد بود ⁂ تیشه بر سر زده مرغ دل فرهاد بود
مثله
آن ترک آل جامه بوار سمند شد ⁂ یاران حذر کنید که آتش بلند شد

ایج
ایج از شهرهای مختصر است ساکنانش اکثر بصنعت کانگری اشتغال دارند و از مضافاتش موضعی است
بلده نام که زعفرانش تمام بنفشه و لاله است و بغیرش جمله در خور صحبت و پیاله است زعفرانش همه وقت زار است
عیشش بر بان دی بهار است * قاضی عضد الدین عبدالرحمن بن رکن الدین که سرآمد فضلای زمان و افتخار علمای دوران
بوده از آن مکان برخواسته خواجه رشید دولتیار از شدش خواجه غیاث الدین محمد طریق مصاحبت مسلوک
میداشته شرح مختصر ابن حاجب در اصول فقه و متن مواقف در کلام و فواید غیاثیه در معانی بیان از جمله مصنفات اوست
حدانسته در کتب آورده که در دین اسلام بر سر هر صد سال فاضلی بظهور آید که جامع محاسن شمایل و حاوی انواع مکارم تواند بود
چنانچه در صد اول ابو عمر عبدالعزیز ظهور نموده و در صد دوم امام شافعی مطلبی و در صد سیم ابو العباس احمد بن شریح و در صد چهارم
ابوبکر طیب باقلانی و در صد پنجم حجة الاسلام محمد غزالی و در صد ششم امام فخرالدین محمد عمر و در صد هفتم لا شک وجود مبارک مولانا
عضد الدوله تواند بود و از مردم حال کسیکه قابل ایراد باشد عارف است عارف شاعری بی نظیر است و کلامی دارد دل پذیر و از داستان

معدن قانی

اقلیم ثالث
۴۱

معانی خاص بسیار است والفاظ تازه بقیاس این ابیات است که روح را راحت و عقل را ذوق می بخشد از نتایج
فکرت اوست نظم رخت چو آرزو زگفت گره شاخ سپند ⁂ بدین سپند چه گردی بروز کار گزند ⁂
رخی چو رنگ گلستان خطی چو ابر بهار ⁂ تنی چو دیده روشن قدی چو بخت بلند ⁂ بر شمار هر سر مویش دلی باید نثار
عشق سوزی صنوبر دار باردل بیار ⁂ آفتاب دیگری زان افقی برافتاب ⁂ روزکار دیگری زان فتنه بر روزگار
آه ما کاندر دل آن سنگدل کاری نکرد ⁂ آه من چون ناله کبک دری بر کوهسار ⁂ درد ما که ندیدیم آشنا ردی
زین هفت حمله نشستم کری ⁂ عارف چو ندا ازین جهان ببسمل ⁂ اولبس تنگ آب و توکران جوی

مثله
جهان را یکی پشت پائی زنم ⁂ بگیرد اگر دست او دامنم ⁂ نیارم شد از جای برخاستن
بفکر جهان بسکه آشفتم ⁂ تو گوئی که از آهنم ریختند ⁂ که یکسان غمم بشکنند بر تنم

مثله
امروز منم بگاه جهان را ⁂ کاتش زده رخت خان و مان را ⁂ گر نام جهان برم دو باره
در آب بمیکشم دهان را ⁂ گوئی که بیک شکم بزادند ⁂ عهد تو و عهد بوستان را

مثله
چو گلهای ساله چو برخان و بیا ⁂ طپیدن نیارم شکفتن ندانم ⁂ چو نارکنان جز گسستن نه بینم
چو عهد بتان جز گسستن ندانم ⁂ درین دشت خونخوار جز سیر عارف ⁂ یکی گرد باد و که مسکن ندانم

مثله
چشم بت هندی دلم از ناز گرفت ⁂ ز آن سان که گرفت کبک را باز گرفت ⁂ از لیوزد آن گرفت آهو نتوان
از چشم بتان هند دلی باز گرفت ⁂ مثله رو بت ختنی و زلف هندستانی ⁂ چشمان تو ترک و دل من ایرانی
ترک تو و هندوی تو برد از دل من ⁂ ایرانی را بشحنه هندستانی ⁂ مثله دیدیم همه تو بوستانهای جهان
بودیست بچشم من تماشای جهان ⁂ یکجا نشویم ما و غمهای جهان ⁂ تنگست بما و غم او جای جهان

نیریز
نیریز بکثرت آبهای روان و کثرت درختان بر بسیاری از جایهای با نام دلنشان رجحان دارد و در جنوب
آن مقام موضعیست موسوم بجشت خوانداب که محل صحبت احبا و جای معاشرت اهل صحبانست و مردم آن سکه
که قابل ذکر باشد مولانا مایلی است و مولانا علم سیاق را نیک میدانسته و بر بسیاری از کمالات
اطلاع داشته در حینی که میرزا احمد کفرانه بتقیدی خالصجات فارس مامور گردیده اهل آن دیار بدرگاه رفته
شکایت نمودند و طلب دادرسی آن کرده مولانا مایلی بوده که از وی سخت بستوه آمده بود و در آن باب
قصیده گفته معروض ایستادگان بارگاه شاه طهماسب صفوی گردانیده و آن ابیات مستحسن شده حکم شد
که میرزا احمد سی تومان عوض صله بمولانا رساند و هر چه مولانا خاطرش نشان سازد دیوانیان بار ثبت نمایند داد بموجب
عمل نموده سی تومان بمولانا داده و مبلغی برسم مصادره جواب گفت و این ابیات که ثبت می افتد از آن قصیده است نظم
ای کار جهان شده در کار تو مشکل ⁂ مشکل که رود نقش ستمهای تو از دل ⁂ هستند زبیداد تو ملکی همه در داد

تا چند به بیداد بود طبع تو مایل
معمول نگردد بجز از قاعدهٔ ظلم
ای جمع نفاقت همه چون خرج تو باطل
از قضای خیانت همه گردیده گران بار
پیوسته بهم ساخته چون نقش مداخل
اصحاب ترا علت جوع البقر است
عکس آمده چون تشنه در جیب و بغل
هرچند که مشکل بود الزام شماتیک
خاقان فلک قدر و ملک چتر و عاطل
شاه از ستمکاری عمال ستمکار
در دزدی و تقصیر و خیانات همه کامل
هم عاملان ملک تو این سعی و ره نامرد
بی باده و پای کار و کلنگ عنادل
شاهن بچاره از این عرضه که دارم
بر حال من خستهٔ افتاده بیدل
او سازد زر و زور است مرا دست امید
کز جمع اعالی توام ارنوع اسافل
اوراب من بیدل و تصدیق رعایا
بزدای بآیین دعا زنگ غم از دل
دست و دل و اعدای تو یارب بیکی باد

لرزد ز جفای تو دل و دست جهانی
هرجا که شود شحنهٔ فرمان تو عامل
دانی چه کسی ننگ که در دور تو جهند
در بار تصرف چو زن حامله حامل
از طور تو جور نمایان تو در خواب
اوراب مرا خاصیت شربت مسهل
تقریر منت انکه سر زنده شمارا
انسان بود از مرحمت خسرو عادل
در ملک جهان سایهٔ الطاف عمیمش
شد ملک شبانکاره بی ضایع و باطل
در خوردن و در بردن ملت همه هست
هم مال رعایای تو این سعی و ره جاهل
آن جنس که با قیمت اعلا همه شد خرج
تا بنقدم و یکدلم و حاضر و غایب
در مجلس خود کس نه بهر اهم از افلاس
بر دام الطاف تو ای خسرو عادل
باشد غرضم اینکه ستانند زر خود را
فرمان همیون تو وجوب محصل
تا کارگه صنع بری گنبد اطلس
چون گردن بدخواه گرفتار سلاسل

چون مرغ ستم دیده عاجز دم بسمل
عاملان شده از سعی تو جز نام تفاوت
جمعی همه بر دامن و قومی همه جاهل
چون طرح مخالف همه ضد هم دارم
در جمع تو خرج هویدا تو غافل
با محضر کذب تو مرا کاغذ تقریر
پیوسته نگهداشته چون باد و حاصل
دارای همیون فر و بنده رخ جمجاه
چون پرتو خورشید کمال همه شامل
سعی و ره درزند که در خدمت میرانند
در کندن و ویرانی ملکت همه یکدل
خوردند بصد شادی و بی حفظ ببردند
در جمع تو شد عشری از آن داخل حاصل
اعیان درت لیک ندارند ز جرم
در ز نوشت ادبر شده هر مجلس و محفل
شاها سر آن نیست مرا خسته جگر را
از کاتب قبز غلط و بیرم محیل
شد وقت دعا مایل ما دست برآور
اندر بر جوزا فکند تا نگل حمایل

اصطخر سالها دار الملک پادشاهان عجم بر طبق آیهٔ کریمه غدوها شهر و رواحها شهر حضرت سلیمان صباح در بعلبک و شام در اصطخر بوده و طول انشهر را از اول صحرای حضرک تا وسط عرصه را مجرد گرفته اند اما الحال از آن شهر چیزی که باقی مانده قلعه ایست که رفعتش از اندیشهٔ همت گرمان بلند تر است و دراهش از نظر خورده بینان باریکتر **نظم**
با حتیاط رود بر هوا اشی که رکش ؛ غزالهٔ فلک تیزپای همچون رنگ ؛ و دیگر چهل منار است آورده اند که چون نوبت سلطنت بجمشید رسید فرمود تا در آن نزهت آباد قصری منیع رفیع بساختند در اندرونی که

اقلیم ثالث

۴۲

افتاب عالمتاب از ابکرچوب بچراگاه حمل نقل فرموده در آن قصر کجبنت تمام بر متکای دولت تکیه زده و فرش عیش و عشرت بگسترانید آن روز را نوروز نام نهاد و امروز از آن آثار چهار ده ستون باقیست که هر یک از آن سر بفلک دوار افراخته و کره ارضی را حمل آنها باف در برانداخته و در دروازهٔ آن عمارت دو تخته سنگیست که هر یکی تخمینا سی گز طول و بیست گز عرض و پنج گز ضخامت دارد و در اینجا انواع مهارت و صنعت را در فن سنگتراشی بجای آورده اند و از زیر درش کسیکه بنظر آمده عبد الرحیم است که طریقهٔ ستر داشته و جامه‌های شاطرانه میپوشیده و دکان داشته که بکار میبرده و در خانهٔ وی یک پوست گاو بوده که در تابستان بعضی سر را افکندی و چون زمستان شدی شاخهای آن بگرفتی و در خانه کشیدی شخصی وی را گفت مرا نصیحتی کن گفت همت همت که همت مقدم جملهٔ اشیاست و مدار جملهٔ اشیا و رجوع جملهٔ اشیا **بیضا** شهریست از شهرهای سابقه و تری معروف بتو گفته اند گشتاسب همت بر تعمیر آن گماشته و برخی را اعتقاد آنست که جنیان بفرمودهٔ حضرت سلیمان این شهر را بنا نهاده اند و در حدود آن مرغزاری بوده ده فرسنگ در ده فرسنگ که آب و گیاه آن غایت عذوبت و کمال خضرت را داشته از غایت لطافت آب و هوا میوه اش در کمال شادابی و با لید که کعول می بوید چه هر دانه انگوری ده مثقال وزن داشته و در سبب الموضع بد بود دست بوده اما الحال آن مرغزار بر طرف شده و دل ده که با بیضا آمده صاحب نزهة القلوب آورده که بیضا شهری معمور است و دارای که ترتیبی در غایت لطیفی دارد و بیضا میگویند و دار از مردمش آنچه بنظر آمده یکی حسین بن منصور حلاج که کاری عجیب و مرتبت داشته و مشایخ عصر بن عثمان مکی است و مشایخ در کار وی اختلاف کرده اند و بیشتر وی را رد کرده اند مگر چندی چون ابن عطا و ابو عبدالله خفیف و شیخ ابو القاسم نصرآبادی و ابو العباس شریح که قبول او در خانه داده اند و فتوی و شیخ ابو سعید ابو الخیر و شیخ ابو القاسم گرگانی و شیخ ابو علی فارمدی و امام یوسف همدانی و ابو القاسم قشیری در کار او موقف بوده اند و بعضی او را بسحر نسبت کرده اند و بعضی از اصحاب حلولیش مسلمانند و بعضی گویند حسین بن منصور حلاج دیگر است و این منصور دیگر و در تذکرة الاولیا آمده که وی نه حلاج بوده بلکه او را حالتی بوده حلاج چون وی را بکاری فرستادی بجا او کسی رسیدی که در کاری بر هم بانگشت اشاره به پنبه نمود دانه از پنبه یکسوی شد از آنجهت وی را حلاج گفتندی و در همدان کتاب آمده که چون منصور را بر دار کردند هر کسی سنگی بوی انداختند شبلی موافقت را گلی بر وی انداخت حلاج آهی کرد شخصی از آنها گفت از این همه سنگ انداختند هیچ نگفتی از این یک گل چون آه کردی گفت اینها نمیدانند معذورند او دشوارم می آید که میداند بعد از آن دستش باز کردند خنده بزد و گفت مرد آن باشد که دست صفات ما را که کلاه از تارک عرش در میکشید قطع کند پس پایهایش بریدند تبسمی کرد و گفت قدمی دیگر دارم که بدان اکنون سفر هر دو عالم کند اگر توانید آن قدم را ببرید پس چشمهایش بیرون کردند خواستند که زبانش ببرند گفت چندان صبر کنید که سخنی بگویم رو بسوی آسمان کرد و گفت بدین رنجی که از برای تو بر من میدارند محرومشان مگردان و از این دولتشان بی نصیب مگردان الحمد لله که

اگر دست و پای مرا ببرند در راه تو بود و اگر سرم از تن جدا کنند از برای تو خواهد بود پس گوش و بینی او را
باز کردند آنگاه فرمان خلیفه آمد که سرش از تن جدا کنند و در میان سر بریدن خنده بزد و جان بداد و از
یک یک بند او خروش انا الحق بر آمد و بعد از آن اعضای او بسوختند از خاکسترش همان آواز برآمد پس از آن
در دجله آتش انداختند همان انا الحق میشنیدند گویند مادام تا خرقه اش در آب نینداختند دجله از انا الحق
گفتن باز نیامد در عجایب البلدان آمده که بعد از قتل وی در بغداد ملخ بجایید که هر کدام بوزن یک رطل و نیم بود
و بر اثر آن ریگ زردی باریدن گرفت از شیخ نقلست که آن شب بر گور او شدم و مناجات کردم حق را
در خواب دیدم گفتم الهی این بنده بود مؤمن و عارف این بلا بوی چرا کردی گفت از آنکه سر ما بغیر ما گفت جزای
کسیکه سر ملوک فاش کند اینست گویند که در وقت پنجاه سالگی گفته امروز هزار ساله نماز گذارده ام و هر نمازی را غسل کرده ام
روایت کرده اند که حلاج با چهار صد صوفی روی ببادیه نهاد و چون روزی چند بر آمد و گرسنگی اصحاب بغایت کشید
گفتند ما را بریان میباید گفت بنشینید بنشستند حلاج دست از پس میکرد و سیری با بریان و دو نان گرم بهر یکی میداد
تا همه سیر گردیدند و همچنین وقتی گفتند ما را رطب میباید برخاست و گفت مرا بیفشانید در وقت افشاندن چندان
رطب برریخت که همه سیر شدند آورده اند که یکبار برهنه در برابر خانه کعبه ایستاد تا روغن او بر سنگ رفت و پوست از وی
باز شد شیخ ابو اسحق بن ابراهیم … و چهار هزار گبر و جهود بدست او مسلمان شده اند از وی نقلست که هیچ گناهی عظیمتر نیست
که کسی برادر مسلمان را حقیر شمرد و لطیفه قاضی ناصر الدین است که همواره بدرس علوم معقول و منقول و تحقیق اصول و مسایل فروع
داشته و والد وی قاضی امام الدین عمر بن فخر الدین علی است که جد وی بواسطه بحجة الاسلام ابو حامد غزالی میپیوندد و قاضی ناصر الدین
مؤلفات پسندیده بسیار دارد مثل تفسیر و غایة القصوی و شرح مصابیح و منهاج و متن طوالع و مطالع و مصباح در کلام و مرصاد
در اصول فقه و شرح تنبیه در چهار مجلد و شرح منتخب و شرح محصول فوتش سنه ۶۹۲ بوده کازرون جائیست نزه و با طراوت خصوصا
در فصل ربیع که از کثرت لاله و غرایب شکوفه نگارخانه چین عبارت از آن سرزمین … نظم نظاره چمن ار در بهشت
وش باشد * که بر درخت زند باد نوبهاران * چو بند ساز طبیعت ز خامه خانه غیب * هزار حله برارند مختلف
الوان * و آن شهر بنا کرده قباد بن فیروز است و همیشه منبع فضلا و محل علما بوده چنانچه از اکابر این چند نفر
استفاده میکرد خواجه امین الدین با آنکه در سلک وزرای اتابک مظفر الدین تکله بن زنگی انتظام
داشته اهل فارس دست ارادت بوی داده از جمله اولیایش میشمردند و خوارق عادات از
وی نقل میکردند و با این نسبتها در همت و سخا سطایای روح معن و حاتم را زیر بار منت
و انفعال میداشته و شیخ امین الدین در زمان شیخ شاه ابو اسحق شیخ الاسلام فارس بوده
چنانچه ازین ابیات خواجه حافظ معلوم میگردد نظم بعهد سلطنت شیخ شاه ابو اسحق * بپنج شخص عجب ملک فارس شد آباد

نخست پادشاهی

اقلیم ثالث

۴۲

کازرون

نخست پادشاهی چو او ولایت بخش * که جان خویش بپرورد و داد عیش بداد * دگر شهنشه دانش عضد که در تصنیف
بنای کار مواقف بنام شاه نهاد * دگر بقیه اسلام شیخ امین الدین * که یمن همت او کارهای بسته گشاد * دگر کریم
چو حاجی قوام دریا دل * که نام نیک ببرد و داد عیش بداد * نظیر خویش بنگذاشتند و بگذشتند * خدای عز و جل جمله را
بیامرزاد * و شیخ امین الدین گاهی بر لطف طبع شعری میگفته از آنجمله است شعر فریاد که دل نماند و جان رفت *
از تن همه طاقت و توان رفت * در خواب شدیم و دزد بر بود * سرمایه عمر و کاروان رفت * ای دوست کی آن
طلب کو * آن عهد که گذشت حال از آن رفت * بیچاره من که چشم و درد * با دست تهی از این جهان رفت
نی هیچم درین میخانه رندی * که جام او پر از خون جگر نیست * رفیقم گو ملامت کن که ما را * ز رسوائی و بدنامی خطر نیست
ز دل هرگز نخواهم شد و ماند * که یکدم محنت جهان دامن دل * هر همی زخمی که بر دل من * زخمی با زوی آسمان کاریست
شیخ سعید الدین محمد معاصر امیر مظفر بوده مصنفاتش شرح مشارق الانوار و سیر سید الابرار که از روی استعمال
یافته امروز متداول است مولانا جلال الدین محمد … از غایت تبحر در علم معقول و منقول بر جمیع فضلای زمان
خود رجحان داشت * سپهر علم را بود آفتابی * فنون فضل را جامع کتابی * و مولانا اسعد والد مولانا سعد الدین است
که در قریه دوان از اعمال کازرون بقطع و فصل قضایای شرعیه قیام و اقدام مینمود و مولانا کتب نزد والد خود
بتحصیل علم اشتغال داشت و بعد از آن در درس مولانا محیی الدین گوشکناری و خواجه حسن شاه بقال همت بر کسب
کمالات گماشت پس از آن در صحبت مولانا همام الدین گلباری که بر طوالع شرحی مفید دارد و مطالعه بعضی متداولات نمود آخر
قابلیت اصلی بلکه محض عنایت لم یزلی هنوز در سن شباب بود که از شمیم فضائل و کمالاتش مشام مستعدان کل از علوم
معطر میگشت در حبیب السیر مسطور است که جناب مولوی در اواسط ایام زندگانی بر شرح تجرید مولانا علی قوشچی حاشیه
تصنیف نموده و میر صدر الدین محمد بر همان نسخه حاشیه نوشت و بر حاشیه مولوی اعتراضات کرده و ایجاب حاشیه
بهتر از شرح جدید روان در قلم آورد و ایضا امیر صدر الدین محمد حاشیه دیگر بر رفع و دفع سخنان مولوی تالیف نمود
غرض که هر کدام حاشیه در برابر یکدیگر نوشته اند اول را قدیم دوم را جدید سوم را اجد میگویند و دیگر از جمله تصانیف
مولوی رساله زوراء است گویند در روضه قدس منزلت حضرت شاه ولایت پناه روزی بر بالینش ده ابیات آن رساله
تصنیف نمود بدان نسبت بزوراء موسوم گردانید و چون آن متنی است بغایت مختصر هر آینه بعد از چندگاه جهت حل
عبارت آن شرحی منقح در سلک بیان کشیده و دیگر از مؤلفات وی شرح هیاکل است بغایت مختصر و کلمات اشراق
شیخ شهاب الدین مقتول است و همچنین رساله اثبات واجب و اخلاق جلالی و حاشیه شمسیه و حاشیه مطالع و حاشیه
انوار و شرح فقه ازو هم مشهور است و این مباحث در منقبت نیز مرو است نظم ای صفحات آیات الهی رویت
بر چشمه زندگی لب دلجویت * محراب نماز عارفان ابرویت * وی سلسله اهل ولایت گیسویت * از …

نامش همه دم نقش کنند بر دل و جان * این نکته طرفه بین که ارباب کمال * یابند ز بینات اسمش ایمان * خورشید کمال است
نبی ماه ولی * اسلام محمد است و ایمان بحث علی * گر هستی برین سخن مطلبی * بنگر که ز بینات اسمائست علی * اسلام
نبی بحساب صغیر که عدد وی دوازده است و محمد نبی بحساب کبیر صد و دو و مراد از جمل صغیر ابجد است و مراد از جمل کبیر که حروف ملفوظ را
اعتبار نموده زیرا که عبارت از حروف اول است فقط کرده باقی بینات عبارت از آنست که بحساب جمل صغیر چهار
مینمایند شیراز بجهت لطافت آب و هوا از باغ ارم ایمن و از روضه رضوان کنایتی است نظم جهان نمو بکاوش طراوت طوبی
هر اسرشته بارش حلاوت کوثر * نقش بندان نامه بدایع خویش ریاض را برالواح جویبار … و بحد
جنوب و شمال کوههای کوتاه کران در اطراف لو عروس باغات وی کشیده * شهر شیراز است باشگرم یکران *
با نگارستان چین یارونده دار السلام * محمد قاسم ابن عقیل برادر حجاج شهر را در سنه … و چون
بتصرف عمرو لیث درآمد مسجدی در آنجا ساخت موسوم بعتیق گردانید گویند هرگز آن مسجد از اولیا خالی نیست اما در زمان
عضد الدوله دیلمی معموری بهمرسانیده سور و باره او که بشیراز کردانیده و ملک اشرف الدین … در ربع و باروی آن
سعی بلیغ بتقدیم رسانیده و بهترین آب شیراز آب کاریز رکن الدوله ابن بویه دیلمی است که باب رکنا باد رکنی اشتهار
هر برف … شیراز و آب رکنی و آن باد خوش خرام * عیبش مکن که خال رخ هفت کشور است * فرقستان الخضر که …
با آب … الله اکبر است * و مردمش از … عابند و الزام دارند که ایام هفته را
هر روز بکاری بسیر روند و نزهت ترین جاهای شیراز مصلی رئیس است اکثر سیرها در این موضع واقع شود * میان
جعفر آباد و مصلی * … و دیگر سیر خلیلان است که از … تا کوه دراک که قریب به دو فرسنگ است
تمام باغ و باغچه است و مزار فیض آثار … امام همام موسی کاظم علیه السلام … شیراز واقعست که بر سر قبر وی
عمارات عالی ساخته اند و مزار بسیار وقف کرده اند و در ده فرسنگی شیراز چشمه ایست موسوم باب … چاشت …
و در پاییز آن آب خاصیت جلاب می بخشد و در آن ایام از خاص و عام قریب چندین هزار آدمی بدان موضع
رفته روز صبح و شام از آن آب آشامیده دفع فضلات مینمایند و طرفه اگر در وقت خوردن باید که در دل
بگذرانند که از فضله اصلی باکمل دفع خواهد شد و اگر هیچ گویند نقلی در شکم پیدا شود که بهم هلاکت بود و فضلات
دفع نکرده و مخفی نماند که چون پاره از احوال آن زمره نوشته شد اکنون از مردمش نیز لختی نوشته آید شیخ ابو الحسن
کردویه صاحب علم و تقوی بوده و شصت سال در … داشت جز بادای نماز جمعه و عیدین بیرون نیامده و همواره
با حضرت خضر علیه السلام صحبت میداشته ابو العباس احمد بن یحیی استاد ابو عبد الله خفیف بوده هرگاه که ابو الحسن
… شبلی … ابو عبد الله خفیف بوده از سخنان اوست که … یک بار خود را
هر کسی که از کجا می آئی و در چه کاری پرسیده بود که تصوف چیست گفت … و ابو عبد الله خفیف از کمل مشایخ فارس است

الخفیف

اقلیم ثالث

۴۴

شیراز

و خفیف آن جامع الله از متصوفه که … و از شیراز کسی برنخاسته که مقابل او تواند بود و ابتدا که در دایرهٔ طلب دانش
… بودی که در هر رکعتی ده هزار قل هو الله خواندی و از بامداد تا نماز دیگر هزار رکعت نماز کردی و پلاسی …
پوشیدی ~~…~~ گفته اند که هر شب … و هفت مویز بودی که بدان افطار کردی و هر سال چهل چله داشتی
و در آن سال که از دنیا میرفت چهل چله پیاپی داشتی آورده اند که وی چهار صد عقد نکاح کرده بود و از ابنای
ملوک بود و چون حال او بکمال رسید مردم خواستند که از روی تبرک دختر خود بوی عقد کنند و او برضای ایشان میکرد
و پیش از دخول طلاق میداد و او ماچهل زن خدمتکار فراش بودند از آنجمله یکی را که چهل سال در عقد او بود پرسیدند که شیخ
خلوت با تو چگونه است گفت هیچ خبر نیست و همچنین از جمیع زنان پرسیدند همین جواب دادند گفتند دختر وزیر است
که از این چیزی باشد از او پرسیدند گفت که چون شیخ در خلوت آمد و ساعتی در من نگریست و پاره در آن طعام که ساخته بودم
نگریست پس دست من بگرفت و در آستین کشید و در شکم خود مالید از سینه تا ناف پانزده عقد افتاده بود گفت اینها همه
تعب و شدت صبر است که از چنین روی و از چنین طعامی گره بسته و در فور برخاست و برفت شیخ مؤمن از
طبقه صوفیه است و عارف باری خواجه عبد الله انصاری از ابو سعید … نقل نموده … که احرام طواف کعبه بستم
بقدم شیراز وارد شدم شیخ مومن را دیدم که در مسجد نشسته و … میکرد و از من پرسید که چه نیت داری
گفتم نیت حج گفت مادر داری گفتم دارم گفت باز گرد و پیش او شو چون دید که مرا از آن خوش نیامد گفت صد و پنج
حج من پیاده کرده ام سر برهنه و پای برهنه بی زاد و همراه آن جمله را بتو دادم تو شادی دل مادر بمن ده
ابو محمد بن ابی نصر البقلی المشهور بشیخ روزبهان سلطان عرفا بود و برهان علما و در حال غلبه وجد سخنان از وی
سر میزد که فهم هیچ کس بدان نمیرسید چنانچه میگوید بیت آنچه ندیده است دو چشم زمان * و آنچه نشنیده دو گوش زمین
در گل باز نگ منست این * جز دل ما در گل ما این بین * و قریب پنجاه سال در مسجد عتیق شیراز همت
بر نصیحت خلایق گماشته و بتصانیف مستحسنه پرداخته مثل تفسیر عرایس و شرح شطحیات عربی و فارسی
و در کتاب … الانوار فی کشف الاسرار آورده که قوال خوبروی باید که عارفان در مجمع سماع جهت ترویح قلوب
بسه چیز محتاجند روائح طیبه و وجه صبیح و صوت ملیح و این چنین کار عارفی را مسلم آید که طریقت قلب او
بکمال رسیده باشد و چشم از دیدن غیر حق پوشیده باشد و در عرایس آورده که من دو چیز را هنوز نیافته ام یکی …
و دل … نیز شیخ ابو بکر طمستانی صاحب کرامات بوده تربیت از شیخ شبلی و ابراهیم دباغ شیرازی یافته روزی
از وی می آید که جمله دنیا … هر یک را از آن حکمت لطیفی قدر کشف او هست و هم مراد است که …
بتفصیل است و چون فضل آمد وصل نماند و هم او گوید که عاقل آنست که سخن بقدر حاجت گوید و از افزونی
دست بدارد و … و گفته که هر … وطن نیست او در فضولیت و هم از سخنان اوست که زندگانی

یعنی حیات دل در مرگ نفس است شیخ نجیب الدین علی بن بزغش بغایت عالم و عارف بود و والدش که در سلک امنا و صلحا بکار
انتظام داشت شبی در خواب امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب سلام الله علیه و برا بپسری بشارت داد چون آن فرزند
بوجود آمد او را علی نام نهاد و ملقب به نجیب الدین گردانید و هر چند جهت وی لباسهای فاخر ساختی و طعمهای لذیذ پختی
بدان التفات نکردی و گفتی جامه زنان نخواهم چون بزرگ شد داعیه طلب در وی قوت یافت بجانب حجاز روان
گردید و بنا بر خوابی که دیده بود بجانب شیخ شهاب الدین رسید و برا بشناخت و سالها در خدمت او بسر برد و نامه
باشت روی بشیراز آمد و بارشاد طالبان مشغول شد روزی ما گفته که سر توحید تمثالی روشن کن گفت دو آینه پیش
یکی از فضلا حاضر بود این معنی را بنظم آورد نظم شیخ کامل نجیب دین هرگز این حرف را در لبهای سخن
گفته که وحدت ار مثالی خواهی * پیش دو آینه نقش و یکی * ظهیر الدین عبد الرحمن بن علی بن بزغش چون بزرگی
حاصل شد شیخ شهاب الدین بنور کرامت دریافته جهت وی پاره از خرقه فرستاد که چون متولد شود از آن در او
داده فرقه کوشیده بود آن بود چون بزرگ شد هم از آن جناب تربیت یافت از تصانیف وی یکی ترجمه عوارف است
که در این تحقیقات نیک کرده و سخنان بلند آورده شیخ عبد الله بالکور در اکثر از علوم متبحر بود و بعد از سیاحت
موفور بشیراز آمده در مغاره کوهی بطریق انزوا بسر برده از خواجه عبد الله انصاری نقلست که ابو عبد الله سفر بسیار کرده بود
و حکایات بسیار در ذکر داشته آنچه من از وی انتخاب کرده در نوشته ام سی هزار حکایت و سی هزار حدیث است
ابن مقله بغایت بزرگ بود و در کفایت گوی سبقت از همگنان ربوده با این نسبتها فضلی وافر و بذل شامل داشته
آورده اند که چون قاهر بر مسند خلافت نشست ابن مقله را از فارس طلب داشته وزیر گردانید و ابن مقله در امر
وزارت مستقل گردید و باغات مونس خادم که یکی از اهل اعتبار و اختیار بود و بلیق که منصب حجابت
داشت خواست که خلیفه را مقید ساخته دیگری را بخلافت بردارد و این معنی بر قاهر ظاهر شده مونس و بلیق را
بدست آورده بقتل رسانیده و ابن مقله در گوشه متواری گشته همان نوع در خلع خلیفه سعی بود تا بجهت
سایر امرا خلیفه را گرفته میل کشیدند و محمد بن مقتدر را از محبس برآورده الراضی بالله مخاطب گردانیدند و قاهر عمرها چند
بر گوران در بغداد گدائی میکرد و میگفت ایها الناس صدقه دهید کسی را که اول خلیفه شما بود و راضی [illegible]
راضی ساخته بدستور سابق وزارت با ابن مقله مفوض گردانید و پس از چند گاه از وی رنجیده رقم عزل بر احوالش
بکشید و نوبت دیگر ابن مقله بوزارت رسیده با ابن رائق که در عراق سعی ابواغاز نزاع کرده بحکم خلیفه مکتوبی
بما کان که در بعضی بلاد عرب استیلا داشته نوشته او را به بغداد طلبیده و ابن رائق فرصت یافته کیفیت حال را بعرض
خلیفه رسانید چون رضای راضی بمدد او مقرون نبود هر آینه بقطع ید ابن مقله حکم فرمود و پس از آن ابن مقله
بر ساعد بسته کتابت میکرد و بکتابت از راضی منصب وزارت را میطلبید چون ابن رائق بر داعیه او اطلاع یافت

فرمود تا زبانش را بریدند و او در محبس روزگار میگذرانید تا بشهد هستی از این عالم رحلت فرمود و ابن مقله شیراز
وزارت سه خلیفه کرده و در ایام حیات سه مصحف در قلم آورده و او را سه کرت سفر اتفاق افتاده و او اول
کسیست که خط نسخ را از خط کوفی استنباط نمود و در تاریخ یافعی مذکور است که جمع کتابات امم از شرق تا غرب
ربع مسکون دوازده نوعست عربی حمیری یونانی سریانی رومی عبرانی قبطی بربری اندلسی هندی چینی
صاحب قابوسنامه آورده که ابن مقله نصر بن منصور التمیمی بالعمل بصره فرستاد و دیگر سال باز خواند و بعد از حساب مال موفور
بروی فرود آورد و گفت این مال بگذار یا بزندان رو گفت ای دستور مرا مال هست اما اینجا حاضر نیست مرا یکماه مهلت
ده که بدین مبلغ مرا بزندان نباید رفت گفت از خلیفه فرمان نیست که تو یکماه خود شوی پس در سرای من باش تا این مال
بگذاری نصر در سرای او بنشست اتفاق اول ماه رمضان بود چون شب درآمد گفت فلان را بیارید تا با ما روزه گشاید نصر یکماه
با او روزه گشاد چون عید کردند ابن مقله کس نزد وی فرستاد که مال و برا امد تو هر چه نصر گفت من مال گذاردم
ابن مقله گفت بکه گذاردی گفت بتو ابن مقله ترش شده نصر را پیش خود خواند گفت ای خواجه زر کی بمن دادی نصر گفت من زر
بتو ندادم و لیکن یکماه نان تو برایگان خوردم و ماهی روزه گشادم و مهمان تو بودم و حق من اینست و مهمان
مزد من این که گردی زر بدهد ابن مقله تبسم شد گفت براه بازستان و تسلیمات بر که این زر بدان از دست بخشیدم
ابوالفتح منصور بن داراب در عنفوان جوانی در سلک ملازمان ابوکالیجار دیلمی انتظام داشته پس از آن القائم
بامر الله قامت قابلیتش بخلعت وزارت آراسته گردانید امین الدوله مجد الوزرا لقب داده بتدریج کارش
بکار انجامید که محمود عمید الدوله وزیر طغرل بیک سلجوقی گردید و معزول گشت احمد بن عبد الصمد گشت صاحب
دیوان التوقیع بانشش حاجب بود خواجه بزرگ احمد بن حسن میمندی چون فوت شد سلطان مسعود غزنوی او را از خوارزم
طلبیده وزارت خود را بدو تفویض فرمود خواجه احمد در فصاحت کتابت بی نظیر وقت خود بود در شجاعت و [illegible]
مثال نداشته مدت هشت سال در وزارت سلطان مسعود و دو سال از آن پسرش سلطان مودود بلوغ بر [illegible]
که دستور الوزرای جهانبانان گشت و از بعضی امرای سلطان مودود القیوا فی مسموم گردید عبد الحمید بن احمد
بغایت فاضل و عاقل و عادل بود هشت و دو سال بوزارت [illegible] ارشدش سلطان مسعود پرداخته در نشر معدلت [illegible]
افزود و بطول عمر و طیب عیش و امتداد دولت از وزرای ماضی درگذشت ابوالفرج رومی در مدح وی قصیده
گفته که مطلعش اینست نظم ترتیب فضل و قاعده دین و رسم داد * عبد الحمید عبد الصمد نهاد * اقوال او در عهد
سلطان بهرامشاه بن مسعود بدرجه شهادت رسید * اگر صد سال بمانی و گر صد هزار * سرانجام حرکت بپایان کار
نصر الله عبد الحمید در سلک وزرای خسرو ملک بن بهرامشاه انتظام داشته در فصاحت صاحب و ابن عبد العمید را
در میدان بیان بازپس گذاشته بود و در فنون فضایل رایت فتح بر اوج فلک اثیر برافراشته نظم و نثر [illegible]

قلم او ما کردن نهاده و دقایق حقایق در پیش خاطر او ایستاده ترجمهٔ کلیله و دمنه که ساختهٔ اوست دستمایهٔ
جملهٔ کتّاب و اصحاب صنعت هیچکس انگشت بر آن ننهاده و آن را قدح نکرده و از منشآت او رسایل بسیار است لیکن
آن اقبال ندید و آن قبول نیافت اما با آنهمه فضل و بزرگی ایام با او نساخت و حق فضل او نشناخت و بسعایت
حاسدان و سعی ساعیان بخت از او برگشت و اختر اقبالش در وبال افتاد و از جور زمانه مقید و محبوس گردید و او
در حبس این رباعی گفته نزد خسرو ملک فرستاد **رباعی** ای شاه ملک آنچه پرسند از تو روزی که بدانی که نترسند از تو
ترسند نه به ملک صلت رفتهای من چون باشم چند ترسند از تو و آن سنگدل متغیر نیفتاده او را حکم قتل کردند
و در حبسی که او را هلاک ساختند این رباعی گفته معنی از سنسغرا کرم ناکرفتیم حماله که نیک ایکه رفتیم رفته رفتیم
بیرا ایند و روند ما نیز توکلت علی الله رفتیم و این رباعی نیز هم وراست طبعم که زلنگ هنر دارد خیل یاقوت
یمن بخشد و بهار تکمیل در بحکم که جان بود دارد میل پروردهٔ دریاست نیاورده سیل الصاحب الکبیر قوام الملک
نظام الدین عبد الله وزیر صاحب کفایت فایض درایت بود و در دولت سلطان رضی ابراهیم کارهای با نام کرده و کامهای
در ابرار با مالش جهان می ساخته این دو بیت در حبس وداع اخوان بر ترتیع گفته دریغا گوهر فضلم که در صندوق بالای
بچشم حاسدان فضلم همه لنگ و سفال آمد چو کلک اندر بیان من بدیدی خاطر گویی مراتب را خبر دادی که آن عزّ
جلال آمد و ایضا ابوالقاسم بن سلم بن محمود که در خدمت ملک ناصر در مصر بسر میبرده و کتاب عجایب الاسفار
و غرایب الاخبار بنام او مسطور تصنیف شده تاج الدین که وزیر مظفر بن سنقر بن مودود بود و چند وقت با مروزنان
سلطان مسعود سلجوقی قیام و اقدام نمود خواجه قوام الدین صاحب عیار که زمام امور ملک و مال جلال الدین شاه
شجاع در قبضهٔ اختیار او بود خواجه غیاث الدین سید احمدی که در امر وزارت میرزا شاهرخ درایت لطف می‌کنند
در سلک وزرای انتظام انتظام داشته اند **ضیاء الدین فارسی** یگانهٔ عصر و نادرهٔ دهر بود در اوان جوانی از فارس بخراسان
افتاد و در نوبت آل سلجوق رایت تفوق بعیوق برافراشت و در آن حضرت ریاض فصاحت و بلاغت بنیر فضل
بدو ناظر گشت و دیده ارباب هنر بدو ناظر و مداح مخدوم ملک است و مخدوم ملکشاهی بود که هم قوت فضل داشته و هم
فضل قوت آسمانی بود بر زمین و آفتابی در زمین و با مردم سخنور میل مخلوط داشته و خود نیز شعر را نیکو میگفته از جمله
اینست **نظم** آن بهره که از بهار یابد دیده زجمال یار یابد فی فی زبهار کی توان یافت هر چه آن
زجمال یار یابد روزی که جفا هزار شد یار امروز زمانه کار یابد و اشعار ضیاء الدین اگرچه مدون است
اما متداول نیست بنابر التزام بدین چند بیت که جزو دیوان کل است اختصار افتاد **نظم** کار او فتاده بی‌تو مرا
با گریستن عیب است عجب در غم تو ناگریستن دحیله ز سوز تو الا که ناختن د چاره زدرد تو الا گریستن
شب تا بروز کار من و روز تا بشب نالیدن است از غم تو یا گریستن از بس که رنج زحمت خون جگر کشید

قسم ثالث

شیراز

الماس است دیده ما را گریستن ما را بدولت غم عشق تو هر زمان جهدی که ممکن است بتنها گریستن از روزگار رفته
در فراق تو امروز عشقه خوردن و فردا گریستن گفتم بدرد تو که رواجیست و بر ترا آواز داد دل و گفتا گریستن از چشم
گریه و گر نه چه لایق است از من بعهد خسرو دنیا گریستن مخدوم ملکشاه که هیبت او دو تیغ از هر دلان بموقف هیجا گریستن
خسرو نظام دین که بوقت نبرد او ابر سحاب رستم و دارا گریستن افتاده از تزلزل سهم سیاستش بر ساکنان عالم بالا گریستن
حسم جهان چیست فایده الا عذاب دوزخ و اینجا گریستن دار دهان و سپیدابه خواه لیکن جهان جواب
سپید گریستن چون شود در فراق جناب ز گلفشه آمد بسوز مقطع و مبدا گریستن ای شکر شکسته لبت از دم سر خندیدن
روح ساطعه رند لعل تو در خندیدن **در ردیفها** در پای زلف تو بهر پیچیدن جانفزاید لب لعل تو بهر خندیدن
تا نه بینی روح القدس کند از ار هست کلاهم ازین شادی زر خندیدن چون کند بی تو سوی خلق از آن میگریند که ندیده است
کس از شمس و قمر خندیدن گریه و زاری و اندوه و فراق و غم و درد همه دارم ز فراق تو مگر خندیدن از غم تست همیشه
زیرو زبری من پس چرا بر من بی دل زبر خندیدن شاید از تاج و زچتر ملک آموخته‌اند زلف و رخ تو برسم
بحر خندیدن خسرو شرق و ملک دره کز شرح هنرش برگ دارد همه از عشرت و بر خندیدن قامع الشرک نظام الدین
که لعب لبش را کار هر ستر است طاعت دگر خندیدن نظفر را گر ز قبول در تو مژده رسد گند همه از شست بدر
خندیدن چه دیر اکه لبس لازمه ختم اید ازش دی کرد او پسر خندیدن هر کجی لطف وی از راه عنایت
بکند اگر سستی بود انگار بهتر خندیدن رسم آورده خدنگش زدهان سوفار در صف معرکه بر خود و سپر
خندیدن دلم چو در طلب وصل آن نگار افتاد ز کار ماندم و باصد بلام کار افتاد ز بهر دیدن رخسارش
این دل پرخون چه بیشمار مدد و ز دیده در کنار افتاد چه تا بها که بجان رسیدم از غم او ماجرا دیده بر آن لب
تا به دار افتاد ز یار دوست بگویم دعا که هر عالم همه ز دوست بر وی آمد و زیار افتاد امید است که دور
بکم یار و فرقت دو دست اگرچه چند بلا بر من استوار افتاد ملاذ کار جهان هم مراد کرد عالم چو کار جهان کار
افتاد همای عالم اقبال اصل نظام الدین که باز خوم جهان شکار افتاد ز آب لطفش از گل روح
شاخ دمید ز باد قهرش از شاخ عمر بار افتاد که شناس بجای حروف در دفتر ز خامه و شعرا و دشمن هوار
افتاد تو بی که عکس رخت بطلعه آفتاب گرفت نسیم طرهٔ تو بوی مشکناب گرفت سنان چشم تو هر رخ
الکر که زلف تو خورشید را بتاب گرفت زاختران بعدد آمده فهرز ونتر بود عاشقان ترا اکمال حساب
گرفت زمانه بی گل رخ رت تو ز دیدهٔ من همان گرفت که از دیدهٔ سحاب گرفت براه عشق تو مسکین دلم
چو کام نیافت ره شنای نشوشه کامیاب گرفت برو افرازی چو روی کفر عیار در نقاب
گرفت و ضیاء الدین را با اکثری از شعرای عراق دوی داده چنانچه شهاب الدین نامی در حق وی گفته

نظم تو چشم بهر حسب الدین عقل از رای تو صفا طلبد مهر زکرد نور رخ طره تو روز و شب وصل کیمیا طلبد

بسر تو که چشم من عمریست که جانی بسی بنزا طلبد رو مکن ردکش که بد نبود دیده کور اگر ضیا طلبد مطلب شوربخت

ازمن ازانکه مرد عاقل زمن دعا طلبد ضیاء الدین فارسی در جواب گفته رحم دیو جفا شهاب الدین کر تو درد

هسیح فاطلبد عقل از نظم تو شرف یابد روح از لفظ تو بقا طلبد جان عیسی اگر شود رنجور هردم از لطف

تو شفا طلبد کشته بحرت مرا چنانکه دلم شاید از خاک تو بها طلبد گفته ردمکن که بد نبود دیده کور اگر ضیا طلبد

تو بی اگر عصا رود که تو دیده عقل تو بقا طلبد در سر مر تراست مهر که گر تو موسی هی عصا طلبد وایضا شمس الدین نامی

از وی شعر طلبیده این قطعه بوی فرستاد نظم ضیاء الدین ز شاخ باغ دانش بنظم و نثر طبیعت در فشاند

چنان جاریست کلکت گاه معنی که در سرعت ز وهم اندر بماند صریر کلک میمونت شهابیست که دیو شعر را چون شیطان

میراند نسیم لطف طبعت در ره وی زعفرانگلها ز نرگس و ماند بخواهم که چون سبع المثانی دل من دفتر مدح تو

خواند بغربت گر کسی قسم از گند جانش از درد دانش بر افشاند کسی منکر شود مر پارسی را که او داد ابتازی بینک

داد ضیاء الدین در جواب گفته سپهر فضل شمس الدین که قدرت قدم از اوج گردون گذراند

بهنگام صدای نظم تو ابر همی در دامن که در فشاند نه لعلت آنکه بیرون آمد از سنگ ز سنگ الفاظ تو

خون بچکاند ما لوکان شعرا بارادت چو هر حرف بر آتش می نشاند فرو ماند از جواب نظم تو طبع ز نظم تو

بنظم کس نماند رفیع الدین مرزبان مرزبان ولایت نظم و قهرمان مملکت نثر او جمعی وبرا معاصر حنظله

غیبی و ابو سلیک گرگانی که پیش از زمان رودکی بوده اند میدانند و گروهی از شعرای آل سلجوق میشمارند اما سبق ثانی

بصواب مشابه چنانچه از طراز این ابیات مستفاد میگردد جهان سفله چو کانست و من درو گوهر سپهر دون چو سارق

من درو رنجو اگرچه زندان جسم نگاه هدم قیمت اگرچه رنگ بزرم ز بزم گوهر بکرد کار کردول حق خود دانم

کرم چو ملک خود و بهره بر ابر از نه همچو ابر ز طبع هوا کش شده ام چو آفتاب کی زاده ام من از مادر اگرچه خطم ز مغز خوش

روانست که مشک را بود در مغز خوش خط رخش انگیخت آب من لشو حق برد مرا برآتش و تیمار غم بسوخت جگر

اگر کنار رخ زم گرفته ام زانست که دیدمی نتوان کرد عجب مشتق چرا رسید مرغان لنفور شده سیمرغ خود سرا استوانست

دیده باشکر وله ایضا زهی حکیم صفاهان ویک دهان مثلا که درس او دوله عرف و لعبد ازان مثلا نخیج ازان

کرچرا ز فنون علم کردند بدان قدر که بدانند مرد هان مثلا اگرچنانکه نماند زبان او در بند درین دو را بخیره همه بان مثلا

اگر جماعت کوری لشکر یکسا و بالشد زدرس او بکشند دهوکمان مثلا اگر نماند روزی شوند جهان اکس یکی قلیه

هلد درمیان نان مثلا بوقت مرگ که این خط رحی بابد لب نشده ادبر سر زبان مثلا که از روان مطهر روان کشد

قالب اذین بماند میراث خاقان مثلا نگار نازنین من همانا قصد جان دارد که تیر غمزه پیوسته ز ابرو در کمان دارد

وله ایضا چو سرو من گران دارد روان خویش فرو خوانم غلام آن سبکروحم که برجان گران دارد میان نیست چو او صف

قبل

٤٧

شیراز

کرده ام لیکن چشم از سر که هندو که پندار میان دارد خرد سر میان گوش با وهم اندر بیفتاده که راز گر جوی که با او در میان

دارد نظر شکل دهانش را بصد حیله نمی بیند مگر صاحب نظری برسی که اگاهی ازان دارد ورای حسن چون آن کمان خانه

عشق نمی دانم تا چه چیزاست آن ولی دانم که درد روزگار شکایت مرا نه چندانست که شرح او بهمه عمر داوری

نصیب هر کس از روزگار چیز است مرا همه از وی بار نصیب جز مالیت باین بها که من از دهر میوه لعنت کر نیل

ندارم منت بگو که کفرانست فلک بتیشه محنت چو کان همی کندم که طبع من کند نظم و نثر اکانست این شور نکر

که در جهان افتاده است خلقی زبی سود و زیان فتاده است نه زمان خود که ما کنار رهی گیریم امروز هر آنکه در میان

افتاده است بدر الدین بدر آسمان فصاحت بود اما آنکه در چه عصر و زمان بوده نظر نشده رطب و یابس طبعش

از این اشعار که در وصف تیغ گفته مستفاد میگردد نظم مارا ماتی که بر تو نقطها ی گوهر است این عجب کز بوت هر رعیت

برون ایی چه ماند حافظ عمری و ستی بوفا یا نند عمر دشمن جانی و همچون جان اسمی ای نگار در هوای معرکه چون

ابر و برق لامع گرگری ابرسانی ور بگذری ابرو از شیخ شرف الدین مصلح ابن عبدالله السعدی فرید روزگار

و وحید لیل و نهار ابواب از طبع او الطاف دام میکرده و کشتی از کمال تیز از میر لو ابیات دلاویزش تاج سخن

سحبان و منشآت عذبش آشوبرده کلام حسان زبان عوام را جمله بالفاظ شکر شیرین کرده و دوام خواص با معانی متین

مشک آگین ساخته بسی بفضل و فضایل بهر طرف معروف بسی بلطف شمایل بهر کنف مشهور چو در میان الجناح

چو چشمان لطاوف چو تار زبان بفصاحت چو زرکیان لبرور چون بشمیم محاسن صفات او مشام اطراف جهان

معطر گردیده و صیت نظم و نثرش شرق و غرب و درا فرو گرفته زیاده در اوصاف او می بجد در صد هزار

قرن سپهر پیاده رو نارد چو او سوار بمیدان کارزار و شیخ در اوایل حال در مدرسه نظامیه بغداد در حلقه درس

شیخ الشیوخ ابو الفرج ابن جوزی بتحصیل علوم اشتغال داشته و بعد از ان بعلم سلوک مشغول گشته مرید شیخ عبدالقادر

گیلانی شده و در صحبت او عزیمت حج نموده که شیخ سعدی چهارده حج کذارده که اکثر آن پیاده بوده و با شیخ شهاب الدین

سهروردی در یک کشتی سفر دریا کرده وجهت غزا جهات تا سومنات رفته و این شهرت دارد که بخدمت خضر علیه السلام

رسیده و او را از زلال افضال خود سیراب کرده اند گویند صد و دو سال عمر داشته و این ایام را منقسم فرکرده

قسم اول را اکسیر شمایلت صرف تحصیل کرده و قسم دوم را بسیاحت و جهان گردی بپایان رسانیده و اکثر اقالیم را

پای سیر نورد گردانیده و قسم سوم را که هنگام نماست بر تبه ده خدا پرستی گشته بریاضت و طاعت گذرانیده

ابتدا و ظهور شیخ در روزگار اتابک بوبکر که کمال رسیده ابو بکر بن سعد بر سریر سلطنت تکیه زده و گلستان و بوستان بنام

او نوشته ایام فوتش در زمان حکومت اتابک محمد بن سلغور و فی سنه احدی و تسعین و ستمایه دست داده اگرچه واردات شیخ چون شمس

خورشید بهمه جا رسیده لیکن نیمروز ترک چنین چند نوشته شد **نظم** ای دل اگر به بوده کفش بجنگری در ویشی جهت رکنی ترک [illegible]
ای پادشاه وقت چو وقت فرا رسد تو نیز با گدای محلت برابری آهسته رو که بر سر بسیار مردم است این عرصه خاک که تو امروز
بر سری مردی کمان مبر که به پنجه است و زور کتف با نفس اگر برآیی دانم که شیر اوی بسیار مرد دیت که سک بلیس صید کرد
ای پسر هنر بگو از گریه کمتری سودا میر که پیش تو خوردان محترند اندیشه کن که پیش بزرگان محقری راهی بسوی عاقبت
خیر میرود راهی بسوی عاقبت اکنون بجری ور کم ز خویشتنی بحقارت نظر مکن کو بعتبری [illegible] کر بی اثر علال
کنند فرای حکیم کو ن هوش شما را که و عنبری [illegible] از من تو بر برخ جا کشیده اند شکرف نیکنی و بیل به اختری
ابعد الناس جهان های تر آس ی نیست مرد دانا بجهان داشتن ارزانی نیست بجز دیده ام از قول اطبای علوم که دوا
بتر از علت نادانی نیست شب مردان خدا روز جهان افروز است روشنانرا بحقیقت شب ظلمانی نیست خانه پر گندم و
یک جو نفرستاده بگور غم مرگت چو غم برگ زمستانی نیست انرا که جای نیست همه شهر جای اوست درویش هرکجا که شب
آمد سرای اوست مرد خدا بمشرق و مغرب غریب نیست هر جا که میرود همه ملک خدای اوست [illegible]
بجز خدای انرا که او مکوی که سلطان گدای اوست عارف چو در میان همه دوست دست یافت در هر چه بعد از آن
بنگرد [illegible] اوست بگذار هر چه داری و بگذر که هیچ نیست این پنج روز عمر که مرگ از قفای اوست همراه [illegible] که کشته
شمشیر عشق شد گو غم مخور که ملک ابد خونبهای اوست **ودر صفحه نا** اگر خدای [illegible] شود [illegible]
هم بغمزان ندارد سود [illegible] اگر ظلی بر خود اندازد چنانش در جهد آتش که چوب [illegible] ازدود که بنود [illegible]
بنود و خلق بنود نوشته بود که این [illegible] است و آن ماخود [illegible] است که از هر کس [illegible] ابد درخت [illegible] فرماده
در [illegible] **در صفا** جمال بر آب [illegible] غلام همت آنم که دل بر و ننهاد لبی [illegible] حسرت [illegible]
کسی که ترک [illegible] کدام باغ به دیدار دوستان ماند کسی بهشت نکو [illegible] ماند تو مرده [illegible]
[illegible] یار گرامی [illegible] چون عیش گدایان جهان سلطنتی نیست [illegible]
کسی [illegible] که اورا [illegible] هر کس صفتی دارد [illegible] صفتی نیست
آنکس که در او معرفتی هست کدام است آنست که با [illegible] معرفتی نیست سنگی که [illegible] است [illegible]
منفعتی نیست آن دوست نباشد که شکایت کند از دوست خونی که دلارام بریزد [illegible] نیست دلی که عاشق [illegible]
مگر سنگ است ز عشق [illegible] بهزار فرسنگ است بخشم رفته ما را که میبرد پیغام بیا که ما سپر انداختیم اگر
جنگ است برادران طریقت نصیحتم مکنید که توبه در ره عشق آبگینه و سنگ است [illegible] خنده که بر [illegible]
ز دل [illegible] که دل خلق جهانی دارد [illegible] هم [illegible] دارید [illegible] که جانی دارد [illegible]
درخت [illegible] حاجت نیست هر که در خانه چو تو سرو روانی دارد [illegible] بگوی که در

عنانی

۴۸

عنانی دارد دلم از دست برود سرو بالایی خلاف عادت [illegible] که بر لب جوست بخواب خوش [illegible] چنان
دیده می که زلفش را گرفته بودم [illegible] غالیه بوست [illegible] دوست هر که [illegible] مراد خود خواهد مراد خاطر سعدی مراد خاطر اوست
تا دستها نکنی در میان [illegible] بوسی بکام دل ندهی بر دهان دوست دانی حیات کشته شمشیر عشق چیست سیبی گزیدن
از لب چون ناردان دوست چون جان بسر رسید [illegible] صورتی که هست در کوی عشق خوشتر [illegible] آستان دوست
فریاد مردمان همه از دست دشمنست فریاد سعدی از دل نامهربان دوست **ودر صفحه از بوستان** اگر [illegible] کسی
[illegible] اگر خویش [illegible] چه [illegible]
خداوند کار ولیکن خداوند بالا و پست بعصیان در رزق بر کس نبست چنان پهن خوان کرم گسترد که سیمرغ در قاف
قسمت خورد اگر [illegible] زنو خود [illegible] غلط گفتم ای یار فرخنده خوی که [illegible]
در آهن و سنگ و روی چنین آدمی مرده به ننگ را که بر وی فضیلت بود سنگ را چنان زی که ذکرت بتحسین کنند چو مردی نه بر گور
نفرین کنند عروسی بود نوبت ماتمت گرت نیک روزی بود خاتمت شنیدم که در روزگار قدیم [illegible]
ابدال سیم [illegible] این قول معقول نیست چه قانع [illegible] جز ده [illegible] سلطان [illegible]
مسکین [illegible] گدارا کند یک درم سیم سیر فریدون بملک عجم نیم سیر خداوندان [illegible]
[illegible] که [illegible] زمین [illegible] روزگار که بر [illegible] حسرت [illegible]
سر [illegible] در که است [illegible] آسمان کو [illegible] زر [illegible] خاک [illegible]
اگر مردی [illegible] خواجه مجد الدین همگر بغایت خوش [illegible]
در نهایت جودت [illegible] در عهد اتابکان فارس ملک الشعرا [illegible] مستوفی [illegible] خواجه بهاء الدین صاحب
دیوان [illegible] خواجه مجد الدین [illegible]
[illegible] خواجه [illegible]
[illegible] خواجه [illegible]
شاید [illegible] امروز [illegible]
و بیتی چند صورت [illegible] **نظم** کجاست در همه ملک جهان سلیمانی که [illegible] سلطانی
[illegible] سپهر [illegible] سیاه [illegible] سلطنت [illegible]
جز جگر [illegible] بچشم عبرت بین در جهان [illegible]
[illegible] چگونه [illegible] افغانی [illegible]
[illegible] رنج [illegible] چگونه خون [illegible] چشم [illegible]

مرا از دوست چه چون قانعیم بدستاری   مرا خلق چه چون رحیم کلفتی   مرا از آن چه فواید بود که خواندم   وزیر شاهی تعلق ایلس
خاقانی   مرا از آن چه تفاخر بود که بنویسم   رسالتی زر زبان شهی سلطانی   هزار بار اگر ز شغل دیوانی   اگر نظم شد ازم بمدیح دیوانی
محمد آیت شاهی که حسن اعمالش   نشان فارس بهمه او روح خشانی   جهان پناهش ابدان خدا که جهان   نبود و ادبه وجود
جواد جهان باقی لعفو تو که از او زنده ماند قبلیمی   بکار تو که بدان همت کیمیائی   کرامت جلال تو تا جدا ماندم جهان قوم
برس شد است رندانی   نه طاعت تو را کرده ام بمعصیتی   نه نعمت تو بدل کرده ام بکفرانی   ولم ز ظلمه که تلبیس است نامانی
تمم ز کسوت تلبیس است عریانی   لعفو باد اگر مجرم بخش جهات   فزون ز زلت من عفو تو فراوانی   چو حق بنده بعیب
بلند و بلبل کی حق که کی بالظلم البعیدانی   ولی بسزد که چو اکاس بهر ضعیف با نعمت عجایب جهان سلیمانی   سخن چو منتهی از ختم کنم
شاید که تیغ تو را حول لقات پایانی   بنی در وقت انعقاد مجلس ممدوح لکن نزار با شمع همراه او در سخن بود و صبح چون
فارهان طلب ببیدا شد این قطعه چنان گفته **قطعه** خدایگانا آنکه شمع حالت تو   چراغ مشعل روح ماه به روغن   چو شمع
برتن من لعنت تو زیر قوت   نطاق وجیه دوراه تا به اهراس   حکایت شب دوشین و شمع آمده باد   که کرد اهرو این بزم را
شاه زمین   زرنگ شعله ورش که بر فلک میتافت   هزار بار فزون سوخت ماه را فزمن   ز روشناییش او شده چو بزم بشر
سرا ز بنده که بهتر و چون چه بیش   نه شمع که بود چو امید دشمنت تاریک   بدولت تو چو در تیغ شد روش کنون خسرو این
الهی باد که تاج باد   همیشه گرداو و مجرد اشک بر دامن   هوا از گلش و بدار شاه میطلبد که خوش لب رخ زیبا و شمع و گلش لکن
جو هر چه کرد آیا   زمانه که بسنگ اندر و بود ماند   چو جفش خواهش بنده و در صفت لب صدا   شکت خواست شد از غایت عنا و حل
زمین معاد و آتش حالت خانه بطلبد   جانکه میل جواهر لب سوی معدن   بعانه شمعش در بنده خانه فی الجمله   ولیک بار سوی حالت
خانه ناخشکی   ممدوح در جواب گوید **قطعه** طلب و شمع زرت فرستادم   بتواضع برت فرستادم   دیگری مشعل ارم
کم پخته   یکی دیگرت فرستادم **وله ایضاً** خدایگانا در شرع تلک یجوز   نگشت بنده ز ظلم زمانه جدا و   ز بیم بیکس
که در مرغزار ملک جهان   پلنگ مجرزات است از جواکه چو   حرکت کسب شفقت تیغ و ظفر   چنانچه جز ز ترکیب راح با مازد
منم که تا سرمن ما به قبول تو یافت   شد آفتاب خطابی لب بر اهده   چو داغ طوق تو دارند دران و کردن من   بر این کرمی
تو با فلک ز نم جفا   در بین زمان که قضا ز نسیم و حین زمین   ز لرد آن نفس نمد بر کنده   در بین جفا بنهفتم که زاهد جفادار
تا ز تیغ کنده چنانکه ز بیم وضو   هوا که بارع برهانت رود زرب و طلم   برف مغز ارس سرو سر هوا کرد   در به کمار حاره دریار
گرگ نهاد که بر لکاعت این گرگ کهنه باد نغو   هر آنچه گرگ درد شبه تو بخوانده   بعوز رو به کردن زرد لطف رفو
دگر مرا هست هادرا که اوار چشم   امید است که محمل که ان حجو   چنین که مو ایکه تف بنده در مدحت   مکرر دیع نداده
عنایت بکو که لعل تو از شکرستگر باز بگیرد   دلم اغم ان لعل شکر باز بگیرد **وله ایضاً** از دیدن تو داهد صد سال شکفته است
کر خرقه نبیند از دور نازبگیرد   من دل بهای لب و دندان تو دادم   حاشا که بدین بوم داد از بگیرد   برق نفسی گرم من انداکه نشست

قبلهٔ ارشد

49

شیراز

و ندر دل تو شوخ ستمکار نگرد   ا هم عجبا رو در دل خار نشیند   سوزم عجبا بر در و دیوار نگیرد   ا هم عجب در دلیت که بر کس شنیده
اشکم همه آتش که بر کار نگیرد و   زین لبس نکشم که بر تمام ترحم او   تا آینه روی تو زنگار نگیرد   فرم نبود کشتم دل پر غم را
بجز تو جز کرد دل خرم را   من تلخی عالم بتو خوش میکردم   با تلخی ایجست چکنم **وله ایضاً** هم حور بهشت کا کمپار ارشد
هم جاه و هم بری فریب آرست   خوبان جهان یکه زیبا کرده   آن خوب تو که جامه پیش آرست   مداحی در دیده بیاهیسکرست
برفت و در کار بار فتنه کیست   با عشق خویشتن خوشش می آید   باز از رحمت بیا منکرلیست   اف انه شهر قصه مشکل مات
دیوانه و هر آن دل بکجا مات   برم نکنند هم اگر دل دل آنست   در تو شود سر اگر دل دل مات   گفتم که بابر شو را دوست
خود را بدر اندازم از این ادای خوش   کز منعبان قوم عالم بگرفت   هریک زره و دشت بر شک **ذریکا** فریدی نامدار روزگار و حید ابطال
بود این اشعار که ثبت می افتد از نتایج طبع او است **نظم** دوستان را بند کردن از وفا   ورنه باری از جفا دشمن مکن
چون نکردی بزم ما فی لاله دار   ده رنگ مانی چون کوس مکن   بدخو به تر کز مکن با هیچکس   ورکنی با دیگران با من مکن **ناصر بحر**
که موضعیت از مضافات را بجرد فارس و ناصر معاصر شیخ مصلح الدین سعدی است و شعر او وی کم شهرت یافته بنابر الزام این
حدیث ثبت افتاد **نظم** سوگند بزلف بر جبهت یعنی که ممند عنبرت   سوگند به پیشکر سعادت   یعنی که بر وی تا بنات
سوگند باب رنگ کانی   یعنی که بلعل آتشیت   سوگند بم کرم معانی   یعنی که بطبع خورده بجت   کز شوق غدارت تا سر
آشفته چو زلف بر جبهت **وله ایضاً** خوبان دل و جان برند لیکن دین نه   ورزند عتاب و جور لیکن کین نه   دشنام و
خشم کرده کنند   بر خسته دلان جور ولی چندان نه **زنکی** از منتسبان اتابک مظفر الدین زنگی است شعرش صد و سط را داشت
این حجت ساز الجلالات   بر دور تو خط نمایم که بران خط   صد بار سر ما بر لب لعل تو بران   فرصت غنیمت میدادا
چو آفتاب صبحی برادر سر و ستی فرو شود   مولانا قطب الدین علامه علامه عصر عالم و بلاد علمای بنی ادم بود و شاگرد
خواجه نصیر الدین طوسی کسب کمال نموده از زمان دولت هلاکو خان تا ایام سلطنت سلطان محمد خدابنده و شمع جهونش
صاحب جناب او از مصنفاتش یکی تحفه شاهی است در هیئات و دیگر کلیات قانون و ایضاً شرح مفتاح العلوم
که به کمال اروی بر مفتاح کسی شرح نتوشته میان او و شیخ سعدی ابواب طیبت مفتوح بود چنانچه اورده اند که مولانا
قطب الدین با شیخ سعدی بتماشا رسید که پس زانا بکان فارس عمارت میکرد قضا را در انوقت کلی بر رخسار
پادشاه که اهستوی العقده که کسوف خط مبتلا گشته بود رسید مولانا خوانده یا لیتنی کنت تراباً پادشاه پرسید که چه میگوید شیخ جواب
داد که بقول الکافر یا لیتنی کنت ترابا قطب الدین محی در سلاست نظم و لطافت شعر بدل نداشته همیشه فتح احوال
ریاضت و مجاهده و خلف کارش بکار شغلها و اراد تش یک مکتوبات که مشهور است و دیگر دیوان شعرات که این
ابیات از الجلالات **نظم** چه بادم یار باشد نه هرگز   چو عشق من کار باشد نه هرگز   بر بیا چه پی و دلجوی کس را
چه داد دلدار باشد نه هرگز   در آن نفس که جدا گفته میان دو یار   ز بیم گریه و ناله هزار از زار   مروح میکنم

میرود زدیده و دل • بروی چهره زردم سرشک چون گلنار **وله ایضاً** بتو نا کی جان من دوش بود • زندگی چیست وصال [illegible]
ای سلطان بکوی عشق چیست • در بلا و درد خو کردن بود **مثنوی** انجا که بخواهد زرخم پلنگ آتش زنهار شوق در آن
راه سلوک • رفتیم و رسیدیم و گرفتیم بچنگ • ان حلقه که صد بار ز دست یکضرب پلنگ • در مکتوبات خواجه [illegible]
در جهان افتاده است و عالم بر غوغاست مردمان [illegible] مکر کرده و بازار کور و رنگ ساند و باگیره کوری و رنگ [illegible]
ای بی از خدا بیگانه اند و هم او کو سبحان از بیس چنین سالی و فلک چنین در حرکت و آسمان چنین در کار و مردمان
چنین بیکار رفضل الله و صاف بادشاه جهانگیر و صاف سلطان محمد خدابنده بود و تاریخی که بنام وی در قلم آورده
موسوم بتاریخ [illegible] کرده چه آثار ملوک عجم را بیان ساخته و ان بحر است سخن [illegible] ابدار [illegible]
دشوار که دران درج کرده جلا زاده ضمیر سبیل نظیر اوست این ابیات کلی ازان چمن و جرعه ازان دن است **نظم** یاد باد
وصال تو راح دل من بمرور فلک و گردش دور از زمن نرود قلم صنع بوجهی رقم مهر کشید کز تنم گر همه جان برود آن نرود
وله ایضاً نقش بد هرگز از طبیعت بد • نرود چون سیاهی از رخ زنگ • نکند مار ترک زخم زدن تا نزنی سرش بکوه و سنگ
کمان [illegible] دشمن در بغت سرازجان دشمن زخم [illegible] **ابن نصوح** در زمان سلطنت ابو سعید خان بود و در عقل و فراست
و بکثرت علم و کیاست از همگنان برتر و بر سر آمد و بر زبر علاوه فضل و کمال گاهی بنظم اشعار مبادرت می‌نمود این رباعی
از انجملات **رباعی** امروز و لت داد که زارم نکشی • الحق ز تو منع انتظارم نکشی • تا دل بنبود ادم جگرم خون کردی • تا جان
می هزار بارم نکشی **خواجه حافظ** عندلیب گلشن سخنوری و طوطی شکرستان بلاغت گستری کلام معجز نظامش را مرتبه
فوق کلام بشر و عذوبت منظوماتش را چاشنی از تسنیم و کوثر مولانا عبد الرحمن جامی در نفحات ذکر میکند که وی لسان الغیب
و ترجمان الاسرار است بس اسرار غیبیه و معانی حقیقیه که در کسوت مجاز باز نموده هر چند معلوم نیست که دست ارادت
حیوان [illegible] و چنین چهره کامل [illegible] پیری حور و غلمان زده اهل خلوت را از اشعارش ذوق شوق و در جان [illegible]
صحبت را از ابیات پر شور و شوق در زبان **نظم** چون نکته عاشق از فصاحت • چون چهره محبت از ملاحت
جانرا عرس سرور و شادی • دلرا بمل [illegible] • و در علم قرائت کلام ملک العلام مهارت تمام بکار برده و الزام
داشته که هر شب جمعه دور کرد مقصوره که میان مسجد شیراز و اقعست تا صباح بگرد و با لکل حفظ ختم قرآن نماید اگرچه صوفی
مشرب بود اما در هیچ کتب [illegible] بنظر ده که دست ارادت به پیری داده باشد و تاریخ فوت حافظ در [illegible]
بود چون [illegible] خاک مصلاست تاریخ شد [illegible] اند و با آنکه اشعارش چون صبا بهمه جا رسیده از جمله لکه
لطف عذب و شیرین است چند بیتی اورده شده **نظم** بشنو این نکته که خود را زغم آزاده کنی • خون خوری گر طلب روزی [illegible]
ننهاده کنی • آخر الامر گل کوزه گران خواهی شد • حالیا فکر سبو کن که پر از باده کنی • چند کس اگر در ایام گل فصل بهار
عیش با آدمی چند پریزاده کنی • تکیه بر جای بزرگان نتوان زد بگزاف • مگر اسباب بزرگی همه اماده کنی • طاعت کو قدم

فی ایام [illegible]

۵۰

شیراز

فیض مریز و ایمهات مکر از نقش پراگنده ورق ساده کنی کار خود گر بخدا باز گذاری حافظ ای بسا عیش که با بخت خدا داده کنی
وله ایضاً دلم ز صومعه بگرفت و خرقه سالوس کجاست دیر مغان و شراب ناب کجا جمال چهره صله بجو میرزم ایمهات بجهات
بر سر این قطره محال اندیش نه عمر خضر بماند نه ملک اسکندر نزاع بر سر دنیای دون مکن درویش بناز م آن مژه شوخ
عافیت کش را که موج میزند ش آب نوش بر سر نیش ز آستین طبیبان هزار خون بچکد گرم بتجربه دستی نهند بر دل ریش
چو ان کمر نرسد دست هر گدا حافظ خزینه بکف آور ز گنج قارون بیش بیا که قصر امل سخت سست بنیاد است بیار باده
که بنیاد عمر بر باد است غلام همت آنم که زیر چرخ کبود ز هر چه رنگ تعلق پذیرد آزاد است ای نازنین پسر تو چه مذهب گرفته
که خون ما حلال تر از شیر مادر است در راه ما شکسته دلی میخرند و بس بازار خود فروشی ازان راه دیگر است
یکقصه بیش نیست غم عشق و این عجب از هر کسی که میشنوم نا مکرر است ما آبروی فقر و قناعت نمیبریم
با پادشه بگوی که روزی مقدر است اگرچه عرض هنر پیش یار بی ادبیست زبان خموش و لیکن دهان پر از عربیست
سبب مپرس که چرخ از چه سفله پرور شد که کام بخشی او را بهانه بی سببیست درین چمن گل بی خار کس نچید آری
چراغ مصطفوی با شرار بولهبیست هر آنکو خاطر مجموع و یار نازنین دارد سعادت همدم او گشت و دولت همنشین دارد
حریم عشق را درگه بسی بالاتر از عقل است کسی آن آستان بوسد که جان در آستین دارد چو بر روی زمین باشی توانائی غنیمت دان
که دوران ناتوانیها بسی زیر زمین دارد بولای تو اگر بنده خویشم خوانی از سر خواجگی کون و مکان برخیزم
گرچه پیرم تو شبی تنگ در آغوشم کش تا سحرگه ز کنار تو جوان برخیزم سیلاب گرفته گرد ویرانه عمر
آغاز پری نهاده پیمانه عمر هشیار که نوای خواجه کو خوش گردش دهر حقا که زمانه رخت از خانه عمر
وله هر روز دلم بزیر بار دگر است در دیده من ز هجر خار دگر است من جهد همی کنم قضا میگوید
بیرون ز کفایت تو کار دگر است نه قصه آن شمع چگل بتوان گفت نه حال دل سوخته دل بتوان گفت
غم در دل تنگ من ازان است که نیست یکدوست که با او غم دل بتوان گفت اسحاق اطعمه از مستعدان زمان خود
بوده همواره ربایندها لشهد طیبت می آورده اشعارش همواره اکثرها بر اشتهها افزوده و مطعم ها را ازغصه خون در
در جگر بار داده عجب را چنین آورده اند که وقتی یکی از آشنایان او را عارضه روداده که مفقود از اشتها گشته
بنا بر تتبع الفیه شلفیه رفته این نوع ابیات گفته برنج بنده پر از روغن در فیق یخنی اگر بیاب بود برابر سرش زهی توفیق
بغیر قلیه برنج این طعام هیچ است هزار بار من این نکته کرده ام تحقیق شده است مرغ نمی بحر روغن غرق
بیا که خشت ممن و بگیر دست تو بوج کاج کرم بدست آرد یکی ای اسحق که هر کجا که روی هیچ مثل این مرفیق
وله بهر چشم چون ورنه نکند از مرغ نقرا ببوی قلیه اش بخشم سمرقند و بخارا را برنج زرد و صابونی اگر داری غنیمت دان
کنار آب رکناباد و گلگشت مصلا را چو آرا که غوغ بجز عفران خساره بوده آب رنگ خال و خط چه حاجت روی زیبا را

نکو کو آتی وصف خوشه انگور شغال له ∴ که بر نظم آن فشانند فلک عقد ثریا را ∴ حبشی کوکبی است که بپوشش
که جهان لعبت نگارین است ∴ رشته کو تاج قیمه بر سر نه ∴ که جهان مرده نوشی بار بس است
و له ایضاً گر فرو کشندم ببر خوان که چه خواهی ∴ قلیه ما را و همه برگ تماج شما را ∴ با ما سخن از برگ و حلوای عسل کو
رشته که ما را سر قشانه نباشد ∴ در وصف برنج دانه دانه ∴ لاف از سخن چو در توان زد
آنگاه سخن رسد به تماج آن خشت بود که بر تو آن رو سعد کلیک از نیکو طبعان آن شهر و مکان است
اشعارش مانند بهار کشمیر با طراوت و طرز کلامش مانند گل خوبان با طراوت این ابیات که صورت صبا در سینا باید
از نتایج فکرت اوست نظم نشان بر کنده هستی نبود از عالم و آدم ∴ که جان در مکتب عشق از تمنای تو میزد دم
نظر بر صورت خوب تو بود ستهای فطرت را ∴ وگرنه کی شدی هرگز مخاطب آدم ∴ برای عشق نامحرم که هر شب خیال او
چنان وحشی محبتی دارم که نتوانم محرم ∴ مرا گوید بعد از عشق او [illegible] داری ∴ [illegible] چرا [illegible] بهم
مبادا غره که مانند باد استغنا ∴ هزار خرمن طاعت برنج نیم جو است [illegible] بجودت طبع و دقت ذهن از
جمع علمای متبحرین و فضلای متقدمین ممتاز و مستثنی بود چه در اندک زمانی از تحصیل استغنا فراغت حاصل کرده آغاز درس
و افاده فرموده بعد از آن همت بر تصنیف و تالیف گماشته رساله که در تحقیق علم و اثبات واجب و حاشیه شمسیه و مطالع
و حاشیه تجرید را در سلک تحریر کشیده وفاتش بعد از فوت سلطان یعقوب در اندک زمانی اتفاق افتاد [illegible]
بر تو آن فرقد آن شهر است بعد از پدر بر خوردن علم و دانش بر مسند فضیلت تکیه زده مهارتش در علم حکمی در یافتی
جامع علمای بزرگ [illegible] رسیده و صدای دانشش اطراف و اکناف عالم [illegible] مشهور گردید نظم
وصف خورشید از که [illegible] ∴ فیض [illegible] ∴ چون فضلا [illegible] الاستاد البشر عقل حادی عشر
خوانده اند بر این تاریخ فوتش را مولانا حسن خراسانی تاریخ عقل حادی عشر [illegible] مولانا شمس الدین [illegible] المشهور بفارسی
اعلم علمای زمان میرزا سلطان ابوسعید بوده در مدرسه [illegible] دقایق نقاد و ذهن وقاد [illegible] علوم [illegible]
و بعد از فوت سلطان ابوسعید چندگاه بنوشتن تاریخ وقایع ابوالغازی سلطان حسین میرزا مشغول داشته و [illegible]
شادمان رفته در آنجا فوت گردید مولانا نظام الدین ابویزید در عهد مولانا جلال الدین محمد دوانی در شیراز [illegible]
قیام [illegible] در زمان سلطان یعقوب [illegible] مولانا شرف الدین [illegible] در سلک [illegible] علمای کرام [illegible]
فضلای عظام انتظام داشته همواره بوعظ و نصیحت خلایق می پرداخته تفسیر آیات و احکام قرآنی و [illegible] شرح
ارشاد از جمله مصنفات اوست میر سید [illegible] عبدالله بصفت [illegible] معروف و موصوف بوده و در علم
حدیث شبیه و نظیر نداشته در زمان سلطان ابوسعید از شیراز بهرات رفته اقامت فرمود [illegible]
[illegible] درج الدرر که [illegible] خیر البشر در ساله [illegible]

که بین

ابن [illegible]

٥١

شیراز

که بین الجمهور مشهور است امیر [illegible] الدین عطاء الله برادرزاده امیر [illegible] الدین عبدالله است وی در عصر خود علامه طوایف اکابر و اشراف
انام بود ضمیر جوهر تنویرش مطلع اشعه انوار اسرار کتب الهی و مخزن خاطر [illegible] مهبط لوامع حقایق اخبار حضرت رسالت پناهی
نظم زبانش مظهر اسرار تحقیق ∴ ضمیرش مظهر انوار توفیق ∴ جمال دین مزین با تمامش علوم شرع واضح [illegible] از
[illegible] فصاحت معانش روضة الاحباب در اقطار آفاق اشتهار دارد خواجه جمال الدین محمود از اکابر فضلای عصر بوده علمش
به نهایت و عملش به غایت و بعد از جلال [illegible] که استاد وی بوده میر صدرالدین محمد کسی که توفیق درس و کتب [illegible]
یافته وی بوده و جمیع فضلای این عصر و زمان که نام ایشان زیب جهان و زینت [illegible] گردیده از جمله تلامذه وی بوده اند مثل
مولانا احمد اردبیلی و مولانا عبدالله شوشتری و خواجه افضل ترکه و مولانا احمد کرد و میر فخرالدین سماکی و شاه
ابو محمد شیرازی و مولانا میرزا جان و میر فتح الله شیرازی مولانا [illegible] بنور سخنوران و فضلای [illegible] معتقد فیه آفاق [illegible]
اوان [illegible] واقع زمان بوقوع بوده و اکثر ایام را در تبریز بسر برده و در سنه احدی و اربعین و تسعمائه از این جهان فانی بعالم
جاودان نقل کرده اگرچه دیوانش متداول است اما بنابر التزام اقتصار بدین قدر اختصار افتاد نظم ز تیغ [illegible] دل خورد آنچه
گر [illegible] فرو ریزد ∴ [illegible] این [illegible] کشود ∴ که [illegible] فرو ریزد

شعر [illegible] از آن گریه نکردم که دلم تاب نداشت ∴ گریه خوش بود و لیکن جگرم آب نداشت ∴ زلف یار و [illegible]
[illegible] حسن [illegible] اینهمه اسباب نداشت ∴ شعر کحل وجود من دل پرخون بر آورد ∴ [illegible] که خون خورد به از این چون بر آورد
لیلی [illegible] که [illegible] زیر خاک کرد ∴ صبح قیامت از دل مجنون بر آورد ∴ شعر یکدم از عشق تو بی غم نتوانم نشست
[illegible] غم عشق تو یکدم نتوانم نشست ∴ غیر خوبان جهان اینهمه عالم هیچ اند ∴ [illegible] عالم نتوانم نشست
[illegible] حسنی [illegible] ∴ کدام عشق که در چشم پر خمار تو نیست ∴ [illegible]
[illegible] حسنی [illegible] ∴ شعر [illegible] گریه من [illegible] نگذاشت ∴ که در فراق تو [illegible] توانم کرد
[illegible] من آن [illegible] نگذاشت ∴ [illegible] داشتم [illegible] نگذاشت ∴ شعر پنهان چون آب در [illegible]
[illegible] ∴ همه کس [illegible] ∴ من دل سوخته با داغ جفا خواهم رفت
[illegible] صفای چهره و زلف ∴ که در طبیعت ما رنگ و بو نمی گنجد ∴ شعر [illegible]
[illegible] ∴ شعر جز داغ غمت حاصل آب و گل نیست ∴ دور از تو گلی نیست که داغ دل نیست
چنان [illegible] در حساب آمد ∴ من این [illegible] تو در میان بستم ∴ شعر [illegible] چمن
[illegible] ∴ شعر [illegible] از طالع ∴ [illegible] طالع [illegible]

بابا [illegible] بادشاه ملک سخن [illegible] سلطان [illegible] آن مایه [illegible] و ذوق [illegible]
در دیوان [illegible] سالک مسالک سخندانیست و در فنون اشعار خصوص غزل که برون از حد [illegible] است [illegible]

نمکینش فرو زدن از حیز وهم و خیال در تذکره سامی آمده که فغانی در اوایل حال که تخلص سکاکی میکرده چون روزگاری در وطن مألوف بگذرانید
مضمون این سخن که طول اقامت موجب سآمت است حسب آغاز نهاد و چون در اثنای سفر در تبریز که محل عیش و عشرت و مکان صحبت
دلبر است رسید عزیمتش بر آن قرار گرفت که تا موسم قهقهه گل و زمانه زمزمه بلبلان در آن دیار باشد و پس از چند وقت که
در آن شهر بسر برده بصحبت سلطان یعقوب رسیده مشمول الطاف خسروانه گردیده خطاب بابا فغانی یافت و بعد از فوت سلطان
یعقوب بخراسان رفته هوای ابیورد و نسا موافق مزاج یافته از حطام جهان به یکی شراب و یکی گوشت در ساخته با جام می
دیار محبت میداشت تا در سنه تسع و عشرین و تسعمایه رخت ازین جهان فانی بعالم باقی کشیده این ابیات که صورت ایراد
می پذیرد از گلچین طبع او گونه دار می اندیشه او نموده است نظم زبان خامه ندارد سر رقوم درود * بجز مناقب ذات مقدس محمود

فروغ شمع هدایت امیر وادی کمال | که حامل عدد عالم بدست اوست چو موم | محیط علم لدنی که ذات اقدس او
رسیده وارده معنی نهانهای علوم | چو ذوالفقار دو قسم است نوک خامه او | نصیب کوثر دکا فرزهر یکا معقوم
چو نقد علم سپرند در خزانه دل | بمهر شاه کنف کرد خازنش مختوم | عبادتی که نه نامش محبت اوست
بمذهب عقلا هست چون ربا مذموم | زابر رحمت او جبهه گهر مرطوب | رخوان نعت او بهلوی صدف مسموم
بباب باب مدینه بنجه ظالم | که دست ظلم دراز است بر سر مظلوم | هزار فخر زهر آب داده دلهاست
ارزو که گرد جگر گوشه ترا مسموم | زمیوه دولت آنکس که آب داشت دریغ | بر مراد و دریغ بار چون زقوم

وله ایضاً

هرگز نظر بکام نیالوده ایم ما | فارغ ز ثنای حسود که آلوده ایم ما
بکروی و یک دلیم اگر نیک اگر بدیم | فلک بسیه بحیله نفینده وده ایم ما | عقبی کلم تمام بآه و فغان گذشت
چون بگذرد خزان که بهارم چنین گذشت | بر باد بردی ارشدی مرغ گلرخان | ای عمر بی بدل که چو آب روان گذشت
بستم اگر باده نیست لعل لب یار هست | گو می نظم مباش شربت دیدار هست | آنچه مراد منست خارج رنگست و بو
ورنه گل سرخ و دند در همه گلزار هست | معتقدان تو از ذکر غیر خاموشند | بخاطری که تو نه دیگران فراموشند
برون خرام که بسیار شیخ دانشمند | اسیر آن شکن طره و بنا گوشند | بتان کشور که ترکانه تاج میطلبند
مراد سرو از هر که تاج میطلبند | منم که روی دلم در شکست کار خوراست | اگرنه گرد و سلطان رواج میطلبند
گلرخان بر سر خاکم چمنی ساخته اند | چمنی بر سر چو منی کفنی ساخته اند | در حقیقت صفت عاشق و معشوق یکیست
این دو بنیان منم دبر همی ساخته اند | چه بنده که از همه جا بوی درد می آید | زهر که میشنوم آه سرد می آید
یکی درست نسازد زمانه نامرد | رخنه کشت که در کار مرد می آید | تا چند باتون جهان نبد توان بود
مردیم درین کهنه سرا چند توان بود | حیف است که رنجی بر زمینده معتقل | امروز که معتقل خدا وند توان بود
تا که کشته بدو لب خشک خوکنند | خضر راهی کجاست که می در سبو کنند | بانیت درست کارش درست نیست

شیراز

سنگ اگر چشمه کوثر وضو کند | منعم سعید اسیر ابشانده درخت کمال | عاقلی که وحشتش نگذارد که بو کند
باکسان در صلح و با خود دایما در جنگ باش | هیچ کار از هیچ کس امیدت دلتنگ باش | طاعت و عشرت مکرده جمع با هم ای عزیز
گر بدیه برمائده یکدم و یک رنگ باش | پادشاهی مانع فقر و طفیلی عشق نیست | همت از دلهای آنکه جوی دبیر او رنگ باش
چند گردیم درین دیر کهن پیر شدیم | اینقدر بیهوده گشتیم که دلگیر شدیم | کس ندیدیم که تهی نشنیدیم از بی
گرچه با پیر و جوان چون شکر و شیر شدیم | تا که از همدمی خلق توان دید جفا | بکسلیم اینهمه پیوند نه زنجیر شدیم
امید اینچنین خود گزین در عقب روم | با داغ دل در آیم و با درد دل روم | ستم چنانکه در رهین تیغ آب دار
با جان پر ارادت و خون بکل روم | تا چند در کشم آنکه گوی خویش | جاده روم که ره بزم حریف بکوی خویش
خوش حالتی که در طلب کامجو شوم | چند آنکه تا ابد نکنم جستجوی خویش | شاید گرین گروه سبکبار بگذری

از هر چه فلک راه تو گردیده وار باشی مولانا اهلی لطفای ذهن سلیم و ذکای طبع مستقیم از جمیع شعرای زمان خود امتیاز فراوان
داشت و وفور فنون شاعری شمل عروض و قوافی بر جمله همگنان لوای زیادتی می افراشت هنگامی که در فارس میبوده درهای
نغز و معنیهای رنگین از بحر اندیشه بساحل ظهور رسانید و پس از آن که بهرات توجه نموده قصیده مصنوع خواجه سلمان را
مع زیادتی تتبع نموده بنام امیر علیشیر موشح نموده و صله ارجمند عوض یافته بعد از معاودت از هرات بسده سنیه شاه اسمعیل
ملازم گرفته در غایت اعزاز و احترام روزگار بسر گذرانید تا بمقر اصلی استیناس گردید * پادشاه شغل او اهلی * تاریخ فوت
این اشعار از نتایج افکار اوست نظم

نسخه صنع الهی را حقایق آن سر ریست | صورت دنیا همین دیباچه منظور کیست
عقل میخندد بر آنکس کو غم دنیا خورد | دیده میگرید برای او که زرد از بی زریست | روح پرور تو چو عیسی تن پرور همچو خر
کادمی جانست و جان از فرسی ارزان عزیست | بر زمزوری مخند از گریه آخر ترس | خشم شاهان بیشتر از خنده کبک دریست
چو قضا از نغمه برگ گلی عاجز نبود | قادر اندازی که بر صید کمانش قادریست | غم نه تنها از طپانچه روی ساز کبود
روی گردان هم ازین اسباب غم نیلوفریست | دل منه بر دعوی رضا بشان ای مرد راه | مرد تو کی زن بشان
هرکه رو در خدمت حق کرد و دست از کار شست | در ادای خدمت یک بنده ترک

وله ایضاً

آن شهنشاهی که بحر لافتی را گوهر است | سالک کوی نجف شاه ولایت حیدر است | معنی قول علی با بهانها ن مدان
کای بهمن راهبد جهان معنی بوالعجب در است | پیش لطفش جنت جنت وادی بنده آب | زو قدرش بهشت
از خطا کاری که گز مهر او بود بزد | گرچه آهوی مشکین است از رنگ کمتر است | هر که را کین علی در دل بود
کو اگر بر سم گویم گناه مادر است | ای داده زرستان خود آوار که مرا | بر خاک ره نشانده بیکبار که مرا
از بسکه خون خورم ز غمت بخود او فتم | مردم نهفته بهمت بیزار که مرا | آن میر مجلسی که ترا شمع جمع کرد
پروانه داده است تا آوار که مرا | بزرگوار خدایا من آن تهی دستم | که مجلسم نگذارد که سر برآرم هیچ

نه خوشه چینم از خرمن کرم نه والا ... کرمن لک شتام تخم و بر ندارم هیچ ... بزیر بار کنه مانده ام ز بد کاری

زنگار دهد چه برسی بنداره هیچ ... هوای دیدنت ای ترک تند خوست مرا ... نگاه کن که جدک خود آرزوست مرا

منه
مست آنم که زدست قدحی نوش کنم ... هر چه غیر از تو بود جمله فراموش کنم ... نایم از شوق تو تا روز قیامت با هوش

مست اگر با تو شبی دست در آغوش کنم ... منه حقه سبز فلک داشت ورای همه کس ... آنچه درمان دل خسته ما بود نداشت

منه
جان دادن و کام از لب معشوق گرفتن ... این رسم حریف محبت نه چنین است ... منه دل خراب از پهلوی فرمن خواب از دل

نیکبخت آن همنشینان که بسوز از هم اند ... منه گنجی و ساقی شراب و همدمی ... از نسخه زمانه همین انتخاب بس

منه
فانیئی که زبرق دیدار بسی رخش نشد ... کر حریم کعبه باشد بصفا می باشی ... منه هر که بنهم خوشی میطلبد خون بار

کو بدین نا خوشی نوش عجب خوش دارم ... مشنو که از تو سلسله مو در نگاه بیتیم ... دیوانه ایم و با دل خود در حکایتیم

منه
ای چه عاشق که بمردی ز در دوست ... ناموس اهل درد تو بیدرد می برد ... با خواجه عالم محبت ازلیست

چون شاه محمد وعده ... منه ارخواجه دیر شهرت بزیم ... چون خواجه ما محمد دیر علیست

منه
چشم بدکس که چشم مست نرسد ... آفت بد دل امی پرست نرسد ... سرنا قدم تو بر مراد دل ماست

ای نخل مراد ما شکست نرسد ... منه جوری ز زمانه هر چه اندیشه نرفت ... با ظلمی از دهر سر از دلش نرفت

هر کس که جفا کرد و جفا دیدت سزا ... با عدل خدا ظلم کس از پیش نرفت ... منه زین گونه که عمر ما در دلش گذشت

ضایع همه از غم کم و بیش گذشت ... آن نیز که مانده گر منم صاحب عمر ... ضایع تر از آن ز رو گزین پیش گذشت

منه
کر با همه کس راست روی پیشه کنی ... فردوس بهشت ایران فدا پیشه کنی ... هر نیک و بدی که در خیالت گذرد

باید همه در شان خود اندیشه کنی **مولانا یاری** در علم تذهیب و تحریر عدیل و نظیر نداشته و در زمان ابو الغازی سلطان حسین میرزا بهرات رفته تربیت بسیار یافت اما در فلول احوال بنا بر تخیلات لغا نه ... ساه ... تقلید کرده شیطانه ... پادشاه را نسبت ... رهنما باطراف ولایات فرستاد و این امر سبب شال روزی او شد و گرده ... خواسته که دستش را قطع سازند که امیر علیشیر ساعی شده ویرا از آن غرقاب محنت بیرون آورده و او گاهی بنا بر موزونی طبع این نوع ابیات میگفت **نظم** گفتم در آن کوش مرا تشنه جگر کرد ○ بشنید از این گوش و از آن گوش بدر کرد **کمال بنایی شاه** میرزا خوش بیان بوده و در روز کار امری که میگذشته میگذرانید با ... و دوستی چون آینه یکرو بوده این چند بیت از و بنظر آمده **نظم**

تهنیت در سستی کفتن زیان نست ... تامل کن تامل کن تامل کن ... تامل کن بکار ... تعقل کن تعقل کن تعقل

تفقد و علم راه حق توان یافت ... تفقد کن تفقد کن تفقد ... ز اندیشه فرد شو و جنبش ... توکل کن توکل کن توکل

کمی این غیاث از کس نکابت ... تحمل کن تحمل کن تحمل **مولانا معینی** از غزوای زمان سلطان حسین میرزا بوده سخنوری

همواره میگفته از آن جمله است **نظم** از همه کس بجفا کوشش میکنی ○ آنهم نگفته ام که فراموش میکنی **مولانا حافی**

شیراز

درملک ناظمان مناظم سخنورانه انتظام داشته مستجمع بسیاری از صفات نیکو بوده و در آخر عمر ملازمت شاه اسمعیل ماضی را ملازم گرفته ز بعضی مناصب و شغل گردید که محمود همگنان گشت و موجب القاضی حجة القاضی میرکجیم ز رکه در اوائل مهام حاجت کافه انام ... بود ویرا هدف تیر غضب ساخته بقتل آورد و در آخر غزلی بگفت که مطلعش است **نظم** مرا لطف کشی طرقی دادن بود

زبادشاهی حسن تو ام مراد این بود ○ و این چند بیت نیز مر او راست **نظم** حدیث درد من از کس مگفت ... و کر بس هم باشم در جهان دیوانه کمتر ... چه خوش بزیست عالم لیک ساقی جام غم دارد ... خوش رندی که خود از دست او پیمانه کمتر

کس عاشق اثر از آتش نهان پرهیزد ... بر اه عشق توان بود از پروانه کمتر ... یکی مانده عمارت در سرای دهر بردن

برای این دارو عمر معتقدانه کمتر **ملک قاسم نقاش** اکثر خطوط را در غایت جودت تحریر نموده و در تقویم راز خوره آن صنعت بوده حافظه ... داشته که پیت بیت را بیک خواندن در خاطر میگرفته اما با این فهم و شعور براز درخت جوانه ... در ادل بهار زند کانه گلبن حیاتش بباد مهرگان اجل فرو ریخت این رباعی در شکایت اهل زمان مر او راست **رباعی** روزی عقیدت در زند کاری مشکل ○ کرد مهر مفاکسته بکلی زایل ○ خانه بغبار یاد کریم عقت ○ چون شیشه ساعت نتوان فیت ز دل ○

میر شرف الدین علی صبیه زاده میر شریف الدین علی جرجانیست لهذا با میر شریف مشهور شده و بعد از دار قاضی محمد کاشانی منظور نظر کیمیا اثر شاه اسمعیل ماضی گردیده بتفویض منصب صدارت سرافراز گشت و در مقابل احوال بو مراجی از امیر نجم ثانی فهم کرده رخصت طواف عتبات عالیات حاصل کرده و چون خبر کشته شدن امیر نجم حقیقی پیوست کرت دیگر بتکفل امر صدارت نصب گردیده تا در جنگ چالدران شربت شهادت چشید **میر شریف** با **قم** ولد امیر شریف ثانی چند روز در زمان فرمانفرمای شاه طهماسب صفوی بامر صدارت و وزارت عراق عجم پرداخت و پس از آن بعنوان آنکه **مصرع** بشهر خود روم و شهریار خود باشم ○ رایت قضا و کلانتری شیراز بر افراشت اما بنا بر غرض ارباب فساد و اغوای اهل عناد میان او و ابراهیم خان والی فارس نزاعی بهم رسیده بوزارت دارابجرد قانع گردیده و در آنجا غزلی گفته بشیراز فرستاد که این ابیات از آن جمله است **نظم** در موسم گل ساغر صهبا مزه دارد

با آن گل رعنا می حمرا مزه دارد ... شیراز نخواهیم و دارائی آنجا ... درویشی و جو کاری دارا مزه دارد

دیگر بزدی جانب شیراز شریفی ... هر چند که گلگشت مصلا مزه دارد ... و چون غزل مسموع ابراهیم خان گردید شیرموه

تا نگذاری شیراز قیع نماید مولانا عالی دارابجردی این بیت بگفت **شعر** از میوه شیراز جو محروم گشتی ○ خوبا بخور انگیر که خرما مزه دارد ○ و بعد از چندگاه سر علم میر بر دار از زمین فلک نهتم در گذشته منصب جلیل الرتبت وزارت رسید و ابتدا ابراهیم خان را معزول بلکه با خود سخت و پس از آن لوای ارتحال بعالم بر افراخت و میر در اکثر مستلذات انواع تکلفات را بکار میبرد خصوص در اطعمه که یک مجمع طعام را دوازده هزار دینار صرف مینموده و از وی دو پسر عالی کهر بیادگار ماند یکی میر معین الدین اشرف مشهور به میرزا مخدوم و دیگری میرزا امیر میرزا در وقت سلاطین و قت در کار

آفاق بوده هرگاه از شغل نویسندگی فرصت می یافت متوجه شعر گفتن میگشته چنانچه در مرتبه تتبع خمسه نموده دیوانش زیاده از ده هزار بوده این چند بیت از خمسه اوست **نظم** نهان در زیر چادر قدر زن به ○ که یعنی چه تن زن در کفن به ○ اگر زن پاک بودی در جهان شدی هم زن سزاوار نبوت **وله ایضا** ای دلم آزرده اندیشه است ○ خانه خواب و خورم پیشه است ○ عشق کجا تاب صبوری کجا عشق کجا طاقت دوری کجا **وله ایضا** آن بار بچو قطره خون ○ از پی شاخ جسته برون **خواجه شیخ محمد** برادر خواجه لشکر نویس بوده و در علم سیاق مهارت تمام داشته این رباعی مر او راست **رباعی** ... کش کلک قضا نوشته از خنک نقط ○ چشم و دهن آیت و قهر اراند ○ مژگان اعراب و خال و خط حرف و نقط **خواجگی شریف** مکارم اخلاق و محاسن آداب موصوف و صاحب طبع سلیم و ذهن مستقیم است و امروز در جابر و ... در فضایل بیگانه از محرمان مجالس حاتم نیست در غایت درستی در راستی اندیشه چهره معانی را بغازه مضامین تازه ... داده در نظم و نثر بدایع خیالات دارد این ابیات که تحریر می یابد جزوی از کلی و برگی از گلی است **نظم** ماه ریک ... براقات خنده ندارد چو لعل او **وله ایضا** قانعیت کردار حق پرستانست ○ و له عشق تو این شیوه او این مدت نگاه کرم کسی آرزو پرستم کرد ○ دگر نه همت من فوق شادی و الم است **وله ایضا** بعهد حسن تو دل در جهان چنان عجب است که چون هلال نمایندش آنکه دل دارد **ایضا** آنرا که در محبت و دعوت مراد بشد ○ همچون چراغ دایم روشن نهاد بشد بیکشتم بولیس ای اوفتده و ز غیم ○ زهد فروخت کنه حاجت مکابره نیست **مولانا عرفی** شاعر شهید کلام شیرین سخن جهد نظمش عذوبت سلسبیل و نثرش حلاوت فرات دنبی داشته جواهر آب بلاغت نتیجه لطافت بمناسبت جمع آمده نظمش لفظ و عبارت جنتی آراسته نثرش اندر هر اشارت عالمی پرداخته داد ابتدا از بند عروضی ... وارد شده در آن ولایت ادرا تربیه چنانکه شاید و باید دست نداد لاجرم توجه این هند گردید مسیح الدین حکیم ابو الفتح در نقطه اول بر احوالش اطلاع یافته بتربیتش پرداخت و بتدریج رسائی احوالش از منبع الثقات حکمت پناهی نغمه است ... برآورد چون انجم اوقات حکیم نزار ... سپاه سالار عبد الرحیم خان خانان در استرضای خاطرش کوشید شهرتش بیش از پیش گشت و در آن اثنا احوالش مسموع باریافتگان شاهنشاهی گردید در سلک بندگان خاص انتظام یافت و پس از چندی ورز بمرض اسهال نقش حیاتش از صفحه روزگار شسته شد **نظم** کدام جان که بجانش نگردد پا بگیره ○ بجان خود که بدو جان نبسپاریم ... این دو رباعی در وقت رحلت گفته **رباعی** عرفی دم نزع است و همان سستی تو ○ ایا بچه مایه طرف لستی تو ○ فردا است و نقد فردوس بکف ○ جوای متاع است و تهی دستی تو **وله رباعی** یارب بسر عفوت پناه آمده ایم ○ سر تا بقدم غرق گناه آمده ایم ○ چشت کرم حسین گر غایت شوق ○ با دیده امید نگاه آمده ایم ○ اگر چه اشعار نیک بسیار دارد اما بنا بر اختصار بقلیلی اکتفا کرده شد آنچه ... داشته چون برهان این دعوی و مصداق این معنی است **نظم** ز خود کرده و بر بندی چکویم کام جان بینی ○ جهان کز اشتیاق دیدنش ... همان بینی رزنا ... عبارت بیش از این بر گیجا ... ○ که هم از هم ... مگذار صحنها بینی ○ ز نفرت شاد شو هر که غمی بر گرد دل گردد

شیراز

زغفلت داغ شو هرگاه که خود را شاد مان بینی ... اگر خواهی که باشی عجب جوش آگره مت شو ... که نام هر چه بردی آتش اندر زبان بینی

سرو دعانیان داری یکی خود را مدیدستی ... بکو راب خود را تا قبله روحانیان بینی ... بدیدار تو دلشاد ند دایم دوستان تو

گرامش دمان خواهم چو روی دوستان بینی ... تو محبوب جهان انگه مدارا با دورم ناید ... تو شمع انجمن باشی و هر پروانه جان بینی

بحفظ گریه مشغولم و گر بینی ورد نم را ... زعل با بروه چشم از شاخ ارغوان بینی ... بو غلط اندر شو از راه غزل عرفه ترنم بس

در شیون زن آنجه سردن دل چون شایان بینی ... ولت الماس بهست بود اگر و این گوشش ... تیغ زند زدست افشار بر دیگر جهان بینی

زکرد رخت خاطر فرو شو دیده فطرت ... اگر خواهی که حسن خاره و کار لیک حیان بینی ... تو سرها دیده برشعله می تازی نه خاکستر

برمینی حسن تا کستر خود در روشنگران بینی ... مخاطب کر باشد مستعد خاموش شو عرفه ... که هست او را بجه هستا ما تو اهل سخن زبان بینی

بر از پرده صورت قدم در راه معنی زن ... که هر منزلی سری ز اسرار نهان بینی ... وگر توفیق امان ندهد بزم خان خانان رو

که نقش لوح محفوظش زپیشانی عیان بینی ... دکان چیده نقش بسر بازار اف نه ... که جنت را متاع روی دست آن دکان بینی

اگر آگه شوی از زینت او وقت گفتاری ... ربانش جذب دل باید دلش عین الیقین ... که از باد مخالف آتشش قوتش علم گردد

بر اندام فلک هر موبه ان حیران بینی ... بخواند ای ثنا خوان حیث گفتار و کردارش ... کنفات رقول او را قول خلش ترجمان بینی

بیابی در صورتش تا انجهان در این جهان باید ... بیابی در معنیش تا انجهان در انجهان بینی ... بمجلس جشم کدار و عشرت افزا یک در ...

بنادی دهنش باید بابد مهربان بینی ... کنار بحر با پایان حوضان در وسط باید ... اگر با زورق دل شوق او را بادبان بینی

اگر عادت برتیب فضول را هرزه بود ... لسان را هست بباغ آرد که گلها در خزان بینی ... قضا عقد دعا را با اجابت بست ... عرفی

دعای از ثنا بگذر که دیگر وقت آن بینی ... مدار بیشی نثار جان جانان میکنی آری ... وا شد که ماد روی حشمت در میان بینی

دعای تو بر سر مدحت اندیشان ... که یا رب تا فلک باشد تو جان در جهان بینی ... تو خیر اندیش خلقی پس چنین باید دعا گفتی

که یا رب هر چه در خلق اندیشی همان بینی ... **وله ایضا** ... ای شب هجر تو در دیده خورشید ...

چشم روح القدس از شوق جمالت احول ... از دل و دامن آلوده در اندیشه مرن ... و جله حوض با بیها نشود مستعمل

عذاب ابدی دل بگذارند غم دوست ... ای نه نوبت که آتش بکند ترک عمل ... لذت تلخی درد تو اگر شرح دهم

ذوقش دارد ... تلخ حنظل ... استینی زده بر ترام کش تا چند ... نوشم ای چشم ترا از فلس خدا اند اجل

بیراد لعلت که در سینه دلت ... آفتابیت که کوتی ... بجمل ... روی در روی زده سایه او با خورشید

چشم بر چشم کند سایه اختر زحل ... لب او خنده و اگر چشم جهان کریدزار ... دست او جنبد اگر دست قضا گردد شل

ای تجلی وجود تو جهان کیر بقا ... دی غمی حسود تو غمان گیر اجل ... صفوت ذات تو صراف مطالب دوتیل

جودت لفظ تو کشاف دقایق جو شل ... فلک عدل تو هر دم بجهان آرا که ... آفتاب دگر از خوت در آرد بحمل

نوش اسه زبسکه بسرها بمندرست ... دوده ان کسل از تو فی او سنا حاصل ... گر کو خورشید دهد برخست خود در یکدم

میگذرانید تا در زمان شاه سلطان محمد بنابر عداوت میرزا سلمان در قلعهٔ اصطخر محبوس گردید و در حین فرار نمودن
از قلعه رخت بوادی خاموشان کشید امیر معین الدین اشرف نیکو سخن بوده و در زمان دولت شاه طهماسب صفوی بامر
تدریس و افاده قیام مینموده تا در ایام شاه اسمعیل ثانی بمصاحبت مهر و ماه رسانید مرتبه اش از اشتهار در قران درگذشت
چون ساعد احوال شاه مزبور از زیور حیاة عاطل آمد بنابر بعضی امور بودن را صلاح ندیده در عرض چهار روز ببغداد رفت چون بحلیهٔ
فضل و فصاحت و فهم و بلاغت آراسته بود در ولایت روم اعتبار بسیار بهم رسانید بتقریب قاضی عسکر گردید و چون چندی
بران امر خطیر پرداخت استدعای قضای مکه معظمه نموده عمرها اقضی القضاة آنمکان شریف بود و هم در مکه مهلت عمرش
انقراض یافت و میرزا ابو ... جهت شاعر ... کلاه ... لغوی میگفته و اشراف تخلص مینموده
این بیت از انجمله است **نظم** هزار بار کمی عهد و فرشاده ولی ٭ چو عهد تازه کنی باز اعتقاد کنم **امیر حبیب الله**
برادر میر سید شریف ثانی است والد ماجد امیر قضا و کلانتری و شیخ الاسلامی شیراز مشغول داشته و آخر بواسطه سلامت نفس
دعاعات ... استعفا خواسته طریقی را که بصلاح و فلاح اخروی نزدیک بود پیمود و تا روزی که توجه بعالم باقی نمود بجهه جد بدامام
زاده سید احمد او احداث نمود و احداث میدان و کاروانسرا و دکاکین و عمارت خانه که متصل آن بقعه است هم از نتایج
خیرات الحیات **نظم** نباید کس اندر جهان کو نماند ٭ مراد آنکه نام نکو باند **شاه وجیه الدین حبیب الله**
خلف امیر حبیب الدین حبیب الله است باصفت ذات و محاسن صفات اتصاف داشته از وی سخنانی که دلالت
بر ساده دلی کند بسیار مشهور است از انجمله شبی فریاد برآورده که دزد جمعی که حاضر بودند پرسیدند که آمدن دزد بچه نوع بر شما
ظاهر شد فرمود که من از پدر خود شنیدم که دزد اکثر آن بجائی میاید که آواز پای او را کسی نشنود هر چند گوش کردم آواز پا نشنیدم
بخاطرم رسید که شاید دزد آمده باشد هم مراد است که در این بر تو یکمین نیست ولد ارشدش **امیر شرف الدین ابراهیم**
بر ساده آبا تکیه زده بود و بر کنت باساس اهل ایران ... دارد شاه حیدر نیز برادر ... **امیر شریف الدین**
ثابت در ایام دولت شاه طهماسب صدارت خراسان بدو تعلق داشته و در زمان شاه سلطان محمد چند وقت قاضی
عسکر و چند وقت اقضی القضاة شیراز بوده اهل ... امیر سلطان ابراهیم که جزو آن کلی است ... رفعت قدر و دولت
آبا و اجداد و راد و ش دارد **میر تقی شریفی** در انواع فضایل نصاب کاملی داشته و رچهار ده سالگی صاحب مطالعه و حاشیه
مطالع بوده و الحمد الکتاب کمالات بصدارت خراسان مامور گردید و پس از آن استعفا خواسته بزیارت حرمین
الشریفین رفته و در حین معاودت بهند وارد گردیده فوت نمود و او را دواوین گلی کافیه منظوم است و دیگری دیوان غزل است
که این بیت از انجمله است **نظم** خاطر جمع بهیچ اسباب میسر نشود ٭ تختم جمعیت دل تفرقهٔ اسباب است
شاه ابو الحسن در فنون فضایل سرآمد و قایق بوده و در ریاضی و طبیعی عدیم النظیر بوده **مولانا میرزا جان** عمدهٔ علمای زمان خود اکثر اوقات
جامعیتش بجمیع علوم آراستگی داشته اما در معقولات سرآمد افاضل دوران میرزیسته از مصنفاتش حاشیه اشارات و دیگر

حاشیه است

حاشیه ایست بر شرح مختصر اصول و حاشیه قدیم و حاشیه بر حاشیه مطالع و حاشیه بر اثبات واجب و حاشیه **شیراز**
بر مطول **نظم** هر کرا صندوق سینه نیست پر نقد خرد ٭ حیف باشد مهر بر درج گهر از بر سخن **میر فتح الله** اصفهانی
ذهن سلیم و ذکای طبع مستقیم از سایر فضلای زمان امتیاز فراوان داشت و در فنون علوم خصوص ریاضی زجرت
لوای انا ولا غیری می افراشت و او چون در اوان جوانی در آئینه نگوئرشاهده نموده بود که سرمایه حیاة و پیرایه اوقات از
برای عادات و کسب سعادات است که هرآئینه بمشاغل بیحاصل که مقدمهٔ خسران و نکال است خود را آلوده نساخت و در
صحبت میر شاه میرزائی که منزویان کوی توحید بود بسر میبرد در خلال احوال بصحبت اهل فضائل و علم رسیده فاضلیش بکچیر خواندن
مایل گردید و بمجلس خواجه جمال الدین محمود رفته شروع در خواندن حاشیه میر نمود و در آنروز چندان سخنان نیک از وی
سرزد که باعث تحیر حاضران گشت و بعد از فراغ درس خواست که بجهت خواجه قیام بتعظیم نماید که خواجه سبقت نموده دست بر سینه
نهاد و که خدمت میرا امروز ما را مستفیض ساخت و پس از اندک روزی منتهی گردیده متعطشان بوادی استفاده را طلب
الماء ساخت و پس از چند وقت در هند وکن وارد گردیده در خدمت وال بیجاپور منصب وکالت یافت و پس از فوت
او بدرگاه آمده مخاطب بعضد الدوله گردید در روز بروز مواد جاه و جلالش در افزایش بود تا در نهصد و نود و هفت در شهر کشمیر
درگذشت و چون مسیح الدین ابو الفتح بعد از وی پس چند روز درگذشته هر اینه عرفی ساوجی تاریخ را در این دو بیت
در سلک نظم کشیده **نظم** در ماه ... علامت زعالم رفتند ٭ رفتند موخر و مقدم رفتند ٭ آبا موافقت نمودند بهم
تاریخ ابشد که هر دو باهم رفتند ٭ و دیگری چنین یافته **مصراع** کو حکیم و کوشه فتح الله کو **حکیم عماد الدین محمود** در تمام فنون حکمت
و کمالات بهره مند بود خصوص در علم طب که بطلیموس ثانی و فیثاغورث زمانه میزیسته از مصنفاتش یکی رساله ایست
در تشریح و در بعضی از مباحث قانون شرحی نوشته اما باتمام نرسیده **حکیم کمال الدین** در تشخیص امراض نفسانی انفاس مسیحا
ظاهر میکرده از مصنفاتش شرحیست بر رساله امیر غیاث الدین منصور **میرزا محمد حکیم** در معرفت داروشناخت علاج
امراض ید بیضا داشته **حاتم بیگ** در عصر و زمان خود از سایر اطبای آنشهر و دکان بلکه تمام ایران کوی سبقت میربوده و
شهرتش مانند صبح باهر جا رسیده برهان نظام شاه کس بطلب و کاروان ساخته بعزت تمامش بدان دیار برد
تا زمان مرتضی نظام شاه در حیاة بوده روزگاری مهنا داشت بعد از فوت مرتضی نظام شاه و لد ارشدش بخطاب علامی
ممتاز ساخته منظور نظر کیمیا اثر گردید **شاه منصور** بصفت فراست و کاردانی موصوف بوده در اندک روزی از کریوه خول
بشاهراه وزارت رسید در خدمت شاه هنشاهی پایه قدر و منزلتش از زعامای دیوانیان عظام درگذشت و بعد از چهار
که ارزندوی استحقاق و استقلال بمهم وزارت بر داشت جمعی از ... خطی مزور از زبان او بمیرزا محمد حکیم
از کابل اراده تسخیر لاهور نموده بود نوشتند و آن وزیر صاحب تدبیر را بقتل رسانیدند **نظم** جهان خون بی دانه چنین کو خست
مشعبدانه باید بازی آموخت ٭ عزیزی تاریخ قتلش را شاه منصور علاج یافته **عبدی بیگ** در شیوهٔ مرتبت و علم سیاق شهره

آید از نور ترتیب منازل بکمل سکنات قدم از توجی او نا معمول وکالت فلک از زحمت او استعجال
قطرهٔ کش دم رفتن جلد از پیشانی شبنم آسائش نشنید که رخت بکنار گو سر خصم تو بند باپایش دم زنخ
تا نیامت بکلوپش برسد دست اجل داد دادا داوری هست اشارت فرما تا بیاید فلک از پی صد جا کشد دل
داد ملک شهر عرفه بستان کاین معمور گیرد داغش نه باندازه مقدرست و محل بر خود دیست که تا من در محنت نرزم
این گمان داشت که داغش نباید وره بلا نیم کشیدن کمی از کو بد صد بیت بلند که داغش شده از حس طبیعت محمل
اهرسوختش اگر باز نشاند بکزد سوعنایت که چه بیست در ادراک اهل بهرامان و نب خویش نویسد بردن
هر چه خواند زلب نامهٔ ارباب دول شکر طالع کند و چون خود شکر گذار آن یکی اندیش که چشمش نخواهد اول
فقره مهر دنا با تو بیارم گفتن کین حکایت چو نهایت نپذیرد اول کایم از انفیه اش هر چه نوشتن کو اما
آن نگویم که مفصل بتو با مجمل غرهٔ افسانه مخوان نوبت دیگر شو هست کو شد چشم تو دند که تنگ است محل
مع ... و صرف خود ... قول کلام هیچ شرم آید از گفتهٔ ما فی و دل بد عادی که اجابت نفوش بر لب هست
کر نخچر و دعا مانده مسعود ازل **وله ایضا** کلی دعا برید بد چشم ترها است
تا ریشه در آب است امید ثمری هست اندل که پریشان تو از نالهٔ بلبل در دامنش آویز که بادی خبری هست
از روی باده دلم آب و رنگ میکرد زنام توبه ام آئینه زنگ میکرد هلاک جوهر شمشیر ناز خوبانم
که تا ز زخم جدا گشته رنگ میکرد مراکه شیشهٔ دل در نهایت تنگ است کجا دماغ ملاقات دشمنهٔ جنگ است
بانگ که بخدا خانه تا تو در یاد نشینی که نیم کام جدا به هزار فرسنگ است از کیش رنج تو دید و فانشنیده است
بلکه کوشش که بر آن زمز مهانش که نداشت خرم بهی که برابد عاجات ... از کرم نام تو بنام دعا شنیدنهاست
بروی مزار ام نویسید پس از مرگ کای دای ز محرومی دیدار و دو کیسه عاشق هم ز اسلام خرابست و هم از کفر
پروانه چراغ حرم و دیر نداند **وله ایضا** بعد مردن برای یادگار عالم که فسانه نصیبت ز دکان برخویش
بیمانه با آفات مقرر ساخته بودم این عشق تفضل آمد و تحقیق سبب کرد کو گور ز نافه آسمانی در آغوش
در جامهٔ معشوق مرا کرم طلب کرد **ایضا** هر دولت آزادی سرو بگذاشت این مرادیست که بر بخت او هم صدا است
خواهی که عیبهای تو در اوشن شود ترا یکدم منافقانه نشین در کمین خویش گفت سکوت بیارم طلب فانوش
که اگر لب بکشایم سخنی باز افتم **ولد ایضا** راهی بجا که رهنما مردی نیست صد راه و هیچ بلکذر گر دی نیست
با درد تو هیچ نیست دلیک بلنسبتی دردتر کم دردی نیست عرصه صدرن طلی خود برین مست
جرات نتوانند راز دل برکف دست آن تو به که با طلب نماند داریم آن گریه که دل بدیده نگذارد هست
عرفه تو کجا بعشق اسیخانه نوی کو دل که ببعی مست و دیوانه تو پی پروانه نمیشود مگس لگ بوز

نانقتی

تا نهتی شیوه پروانه نوشی ٭ نزل شب عید باده عیش افزود است ٭ می نوش و طرب کن که جیلی دم نرواست **شیراز**
این تو بشی گشت دار مار نرسید ٭ می نوش که مرغ تو بدست آموز است ٭ ای زلف عروس شاد مانه شب تو
آرایش بزم و بیغی مشرب تو ٭ ابا شسته چو جان زرنگ داغ دلم ٭ امانه از آن نمک که دارد لب تو
هر صبح چو گل شکفته دوشش کردم ٭ گرد دل ها شورش کردم ٭ چون شام شود باز پریشان دلی
در خرمن خویش افتم و آتش کردم **بیت** تکیم که فضای من جبین طلب است **میر فارغی** بلطف طبع و حسن خلق اتصاف
داشته بایده از قصد اولیت را مطالعه کرده بود در جفر و اعداد نیز اظهار مهارت میفرمود این بیت مراد است
هر سنگ کز برای آزام دشمنان زنند ٭ بر گیرم و بتحفه بر جبه نهم **میر علی المغفر** نمکدان شیوه است از حسن خلق و لطف
طبع بخشی تمام داشت و در حکمت ریاضی رایت مهارت می افروخت این رباعی از وی مشهور است و نشان میدهد **رباعی**
رنار زلب تش ها ر آید ٭ تسبیح ز نکتمال بزنهار آید ٭ ای طرفه که با این همه دان کوشش ٭ خواهم که مرا دوست خریدار آید
مولانا درویش حسین سالک از سالکان مسالک خوردندی بوده و از هر هنری دار هر صنعت جزئی داشته و
همچنین آداب صحبت دانستن و آشنائی با مردم نمودن و بدقت سخن رسیدن زیاده بر دیگران صفات درزیده بود
و گاه گاه بلطف طبع دیرا مرموز می آید که کلمات عذب از خلوتخانه ضمیر بظهور آورد این چند رباعی از انجمله است **نظم**
اول خط اگر زیب رخسار کند ٭ در سبز نه رنیب گلزار کند ٭ تا ز نکری کند خط رتبان ٭ آن کار که بآئینه زنگار کند **وله ایضا**
ای شوخ ترا وقت جنون می آید ٭ صد کوزه غنم از ... دوست در جیان آید ٭ هر خون که تو در دل اسیران کردی ٭ با دلش از چشم تو بیرون می آید **وله ایضا**
محبت ده اسیران خود بپرستش ٭ باریشان ... ٭ در باغ عدارت خس و خار که دو است ٭ حظ خط فریب خود مهیای ... **مولانا حیدری**
از ... طبعان آنشهر و مکان بوده عروسان مجلهٔ فکرش بجواهر گتیش و آفرین آراسته و تازه نهالان بوستان
خیالش از غاره ... نقش و عیب پیراسته **نظم** در طراوت چو دسته ... سمن ٭ در علاوت چو توده های شکر
قبل از این چند ... بهند آمده منظور نظر شاهنشاهی گردیده و آخر بواسطه گفتار ناهنجار که از او بوقوع پیوست اذان ... برخ
نظم چو گفتار بیهوده بسیار گشت ٭ سخنگوی در مردمی خوار گشت ٭ این دو رباعی را در حین نامرادی و زبان جنوی گفته
رباعی من ... زسنگ و فولاد کنم ٭ بروی جان از جهت اباد کنم ٭ و انگاه دلی که آرزو میخواهد کام ٭ چندانکه مراد است بیداد کنم **وله ایضا**
یار سر کوی او ست می باید مرد ٭ یا کوی مراد پیش می باید برد ٭ جانم که فدای اوست میباید داد ٭ ... کرای ... او است ... خورد
وله ایضا ... شاه و جای ازل ... ده بود ٭ و برانه دل زغوغه ابا شسته بود ٭ هفتش نداشت طاقت دیدن مهر
در نه همه ... دارند شسته بود ٭ این حرف ... کشته میدان ره مهر ٭ کش ... پیک خبر است از دو مهر
در نیست عاشق که ازین تر بیا ٭ جز بر کفنش مرسد پرتو مهر **وله ایضا** متاع شکوه بسیار است عاشق را چنان هر جز
که جز در روز بازار قیامت باز نگشاید ٭ فغانش ... اگر اینست لذت بالکنه کاران ٭ زبان مجرمان هرگز با ستغفار نگشاید

ای قدم ننهاده هرگز از دل تنگم برون ● حیرتی دارم که چون در هر دلی جا کرده‌ای ● گو بمیرم من و عیسی‌وار بود عشقش زنده
ساربانا کرم حلقه‌ایش که محمل برده ● رونق گریه‌ام از خنده بیدرد داشت ● ورنه زخمی که زدی ابحیو خوناب نداشت
به ره زبانه خود خوش‌شلی که بود وداع ● شکایت از تو نیاورده بر زبان رفتم عنایت الله مروی طلیق و همواره است چون
از خطاطی نسخ تعلیق بهره داشت هر آینه منظور نظر حضرت شاهنشاهی گردیده در کتابخانه همیون با امر کتابت کاشت و بتدریج
اوایلش کملعت ترقی آرایش یافته رایت کتاب‌داری برافراشت و تا حال ... سر گرم لهو از عند مکاران ...
و بنظم اشعار گاهی مشغول میشاید این ابیات مراو راست نظم من خود این باده ندارم لشنیدم زکسی
که بکام دل خود کس زده یک نفسی ● در شیشه اگر خون دلی هست نه باده ● در ساغر ما باده انگور نگنجد
خود گرفتم که نیم وارث و لیکن بغلط ● مژده از دشمن خود نیز شنیدن دارد و والهی گر موئی پس رسیم اگر پیش رسیم
ما با فرقهای تار و پود نفسیم ● چون رشته گسسته شد ماند پس و پیش ● جز نیم نفس که ما و تو پیش رسیم مولانا عبرتی
از نظمان ... نظم خوش گوئیست و در جوانی با هر کاکمشی و تیراندازی مایل بوده آن شیوه را نیک ورزیده بود الحال بسبب
ضعف پیری و کبر سن از آن امور باز مانده گوشه فضیلت را بهتر از دیگر مطالب میداند نظم جوانی چیست لیوائیست در سر
وزان لیوا اغشانه بسر ● چو پیری بر ولایت گشت والی ● برون کرد از سر آن لیوا بسی ● اگرچه صاحب دیوانست و شعر بسیار
گفته اما بنابر التزام بدین چند بیت اکتفا کرده شد نظم شدم آزاد بزعم رفیقی که دگر ● همه تکیه بدیوار توکلی نکنند
من و شبهاره کوی نامید نظری ● که هر کام خدا خوان شده روشناست ● بت پرستی بگریبان دلم دست زده ● که
گر نه بشنیده است که پیمانه است ● اما نه چون تو بلا از خدای طلبید ● که ترک کند ایام شور کتحا زا والهی غیرت برم از نوختن فوزع جاوید
کو نیز گرداغ فتای تو وارد والهی ● نظر کشیده دلم باکه خوار کرده گیست ● نظر بر دزن و روز کارم کشید ● اجل از جلاء ما مرد کاش بشد
هر گاه چون غم هجران تو جلادی هست ● چنین که بوی تو آرام در دماغ جا کرده است ● گل بهشت باستم و هند و کلم ● بتنهائی دل بکوی
اول ادای شکر جفای تو کرده‌ام ● پس از نبردن که درمان خاک سازد جسم ● عبارم بجهان برنج که هی میزند خود را
در انتظار تو دارم دلی و حیرانم ● که تا کی دل من پس این نفس دارد والهی ● نگسترش هر در فراکس نشان نداد از آنکه
در فراق آتشش بجان گرفت هدی ● جوانی بوده که خورشید پیش جمال او خجل بودی و سر و در قد او پای در گل نظم
وه یک میوه ز بستان حسنش ● جفا یک نکته در دیوان حسنش ● هنوز اثری از آن باقی بود که آهنگ کتابت و کن نمود و در سلکم
معاودت چشم بروز گار بدو رسیده در دریای فنا غلطید نهنگ جان ستان گردید نظم یک گوشه نیست در همه بستان که از درد
شاخ فرو شکسته و سرو قامتیست ● واو در آن سن بنابر لطف طبع اشعار عذب از فکر تحاکمیر بوجه ظهور می آورده این ابیات از اوست
نظم بهر نگاه تو صد خون اگر کنم دعوی ● زمانه با همه خصمی گواه من باشد ● یکبار بعتبه‌ات سجده کرده‌ام ● گر با همه دیدم دل کافر سوخته
والهی گر برهمی بکیش ما نیست بت ما بس باش ● در باده کشی مدام لایقتر باش ● در عاشقی از همه جهان خانه تر باش ● زنهار بکار خویشتن یکدل باش

مکتبی شاعر کشمیری بوده خیالات نیک در شعر داشته این بیت از آنجمله است نظم شیراز
شده روز بجود آنکس که نشئه شراب داده ● چو شکفته باغبانی که بگلبن آب داده صحیفی بسبب مشرب موصوف
بوده از خط و تذهیب و صحافه و صنائی نیز بخشی داشته و شعر هموار میگفته این قطعه از آن جمله است نظم
تا که بحکم سپهر شهریاری گر ازل ● یافت توفیق هدایت از امیر المؤمنین ● ساخت از بهر سال فرخی کر سال ... ●
هر زمان خیزد صدای فاقلوا خالدین ● از صحیفی سال تاریخ بنا جستم بگفت ● عینه چون دیده بینا بود مردم نشین ●
اسیری ولد صحیفی است این بیت مر او راست نظم دلم برست زخون بر لبم مزن انگشت ● که همچو شیشه می گریه در گلو دارم ●
ارشد بکمالات صوری و معنوی محلی بوده نظمش در غایت ذوق و حلاوت است این دو بیت مر او راست نظم
ز هجر تلخ تر آنچه هست ساقی دور ● دگر نه دست قضا در گلوی ما ریخت ● دلا ز نور محبت چه ذوق یافته ● که نوختی دل شان ...
ملهمی ابتدا بحفظ خواندن رغبت نموده پاره از اشعار و لغت را در قید ضبط آورد و پس از آن علم شعر گفتن شده در این شیوه
رایت مهارت برافراشت و اشعار نیک یادگار گذاشت این دو بیت که صورت تحریر می پذیرد دانه از آن خرمن و قطره
از آن دریاست نظم نسیم وارت مگر دارد بامدت از خویش ● همه دماغ تو و در ره صبا میباش ● یکی نغمه داود زناله ...
و لحن هجو بکلیم آشنا میباش ازوی بلطف طبع و حدت ذهن اتصاف داشته شاعر نیکو سخنست و در کلامش عذوبت
لفظ و معانی خاص بسیار است این دو رباعی از آنجمله است نظم چون آینه پر پیش ازصورت غیر ● چون فکر کجی همه طرفه نهد
از روزن هر دلی در آید چو نگاه ● خورشید صفت یکی شود کعبه و دیر والهی در کنج غم از نیک و بد هر که و مه ● در جیب سری کشیده‌ام چو گره
با دار هم از زخم زبانهای چو تیغ ● مسمار زدم ز حرف بر لب چو گره داعی بحسن خلق مخصوص بوده این بیت ازو بجمهور ازوی
مشهور است نظم روز وصلت که تا آمده پنداری رفت ● شام هجر است که تا صبح قیامت باقیست فاقا در روش تجارت
همت بر کسب معیشت میگماشت و شعر را بدر بسطی میگوید این رباعی از آنجمله است رباعی قربه دولت از نوش هوس پاک شد
این جامه بکفر قوی حاک شد ● آهی تا نصف از دولت سر کشید ● وز گریه دمی چشم تر غمناک شد همدمی
با بر کسب داری مشغولست و بنابر موزونی طبع شعری میگوید از آنجمله است نظم پیوسته میان دل و جان میگذری
در دیده خونابه فشان میگذری ● چون برق که بر خرمن کیاهی گذرد ● می آید و بر من اینچنان میگذری نجاتی
کم سخن و نیکو اطوار بوده و این اشعار از مخزن طبیعت بیرون می آورده نظم تا کار دل شکسته سامان ندهم
من درد ترا بهیچ درمان ندهم ● العقه که تا ز زخم تو جان ندهم ● دامان ترا ز دست آسان ندهم پرتوی
اشعار دلفریب بسیار دارد و این از آن ابیات است نظم آتشی افکنده در دل عشقم از هر آرزو ● آرزو بود است
عشق و من سراسر آرزو لار از شهرهای قدیمیت اما آنکه در چه عصر و زمان بنا شده و کدام یک از سلاطین همت
برابا دانه آن گماشته بنظر نیامده و از خصوصیات آن شهر و ولایت چیزی که قابل ایراد باشد هم سماع نیفتاده و لاجرم

لار

ما احوال سلاطین آن دیار که حقیقت غرابتی دارد و مبادرت مینماید مخفی نماند که اکثر متتبع کنندگان اعتقاد کرده اند که نسب سلاطین
لار بگرگین میلاد که در زمان کیخسرو بوجود می پیوندد آورده اند که کیخسرو چون خواست که بدرون غار رود هر یک از ولایت ایران
بیکی از پهلوانان عنایت فرمود از آنجمله لار را بگرگین میلاد داد اما از تاریخ جهان آرا استفاده میکرد که این گرگین میلاد غیر
آنست چه بدین نسق که او ذکر سلاطین لار کرده از زمان گرگین میلاد تا زمان کیخسرو تفاوت فاحش صد ظاهر میشود چنانچه
ثبت میکرد و ابراهیم خان بن محمد بیک انوشیروان بن امیر سعید بن علاء الملک محمد بیک بن امیر هرون بن علاء الملک
جهانشاه بن قطب الدین بشیر قطب الدین مباشر بن مبارز بن محمد بن علاء الملک بن گرگین شاه بن سیف الدین
نصرت حاجی سیف الدین نصرت بن کانجار تا ذبن علاء الملک بن قطب الدین مؤید امیر قطب الدین مؤید باقوی بن امیر وهب
زنگی امیر سعد الدین حسین بن امیر سعد الدین بن امیر بهاء الدین لشکر لنگ امیر بهاء الدین امیر وهب الدین وهب الدین
امیر عبد الدین بن امیر شرف الدین احمد امیر شرف الدین بن امیر جلال الدین امیر جلال الدین بن ایرج و جلال الدین ابن
ایرج اول حکام اسلامست در عهد عمر عبد العزیز مسلمان شده و ایرج پسر گرگین است و گرگین پسر لاد و لاد پسر گرگین پسر
طهورث و طهورث پسر قباد و قباد پسر بهمن و بهمن پسر اردشیر و اردشیر پسر لاد و لاد پسر فرزند و فرزند پسر بهرام پسر بهمن و بهمن
پسر ارسی و ارسی پسر قباد پسر بهمن لاد و لاد پسر گرگین و گرگین پسر میلاد و از امیر قطب الدین مؤید باقوی تا ابراهیم خان که در این
عصر و زمان بوده تاریخ جلوس و وفات معلوم شد هر قوم میکرد و امیر قطب الدین الملقب در پانصد و نود و چهار بعد از
پدر بر تخت سلطنت نشست و در ششصد و چهار و هشت درگذشت امیر کانجار بعد از فوت والد خود امیر قطب الدین بحکومت
رسید و در ششصد و هشتاد و غرلت گزید و بعد از آن روزی فوت شد امیر قطب الدین مؤید تاذبن کانجار بعد از غرلت پدر
والی شد در ششصد و نود و نه دیگی از عروب تقوی رسید امیر علاء الملک بن قطب الدین قایم مقام پدر شده وفاتش در
هفتصد و سی و یک اتفاق افتاد کانجار تاذبن علاء الملک بعد از پدر جلوس کرده در هفتصد و پنجاه فوت کرد بدیع حاجی
سیف الدین نصرت بن کانجار در هفتصد و بیست و نه تولد نمود در ششصد و شانزده فوت نمود علاء الدین گرگین شاه بن سیف
الدین در هفتصد و چهل تولد شد و در روز فوت پدر بر تخت نشسته و در ششصد و بیست و سه فوت شده مبارز الدین
محمد توفیق سلطنت رسیده و در ششصد و پنجاه و نه عالم باقی توجه نموده رب ولادتش هفتصد و نود و هفت بوده میر جهان
شاه ابن بشر در ششصد و سی تولد گشته و بعد از فوت پدر بر مسند حکومت متمکن گردیده و در ششصد و هشتاد و
رخت بوادی فنا کشید امیر علاء الملک ابن جهانشاه نیز بعد از پدر بسلطنت رسیده و در ششصد و نود و پنج درگذشته
امیر هرون ابن علاء الدین بعد از فوت پدر تا در نهصد و بیست و هفت کامران بوده بعد از آن جهان فانی را برجهان باقی اختیار
کرده انوشیروان بن امیر ابو سعید بن علاء الملک بعد از عم بر مسند حکومت تکیه زده اجل بدو در کشید تا شاه عادل
مشهور گردید و در فهم و شعر و خط نیز نام بر آورده اشعار و تصانیف در صفحه روزگار یادگار گذاشت تا در نهصد و چهل و هشت

بدست مجهولی تقدیر رسیده آورده اند که دیوانه همیشه کاردی بدست گرفته در بازار و برزن میگشته و میگفته که کار دل ... شیراز
خواهم گشت تا روزی بر سم دادخواهان پیش رفته بیک زخم کار آن پادشاه عادل را از پای در آورد نظم
جگر ما بین که در خونابه غلطست ● ندانم کین چه دریای هلاکست ● عزیزی تاریخ و کار را چنین یافته تاریخ چون سلخ
صفر گشته کردیش عادل ● از قتل شه عادل تاریخ شد عاقل ● این چند بیت مراو راست نظم لار
داش که پیکان یار در دل تنگم نبود ● چون جرس بر زبان هیچ صدای نداشت ● همچو حریفان بباغ چنگ دلم پرزند
ناله زنوا مانده بود چنگ صدای نداشت ● میوه با سیم و زر طرفه نثاری کشید ● باده گران گشته بود خرقه بهای نداشت
کشتی عادل ترا هیچ تفاوت نکرد ● پادشه محتشم قدر گدائی نداشت ابراهیم خان بن محمد بیک بعد
از عزاده بسلطنت رسیده و او نیز بغایت خوش طبع بوده گاهی نسیم توجهی گلی از گلبن ادراک میشکفانید این بیت که
زبان زد و در و نزدیک است از او مشهور است نظم ما به کیفیت و یار در دل برده است ... کیفیت کیفیت حاصل بجهات
دارالملک مردم نیک بر خواسته اند مثل مولانا کمال الدین حسین گویند ابتدا کسیکه بر حاشیه قدیم حاشیه نوشته او بوده است
دیگر مولانا علاء الدین خلف ارشد مولانا کمال الدین حسین که حاشیه بر شرح عقاید مولانا سعد الدین دارد و همچنین
مولانا عبد الغفور که حاشیه بر شرح ملا نوشته و بنابر آداب استاد شاگردی املاء اعتراض نکرده والا سخنی کمالش
رسیده بطریق لا ایقاف آورده مولانا مصلح الدین که حاشیه بر حاشیه هدایه حکمت نوشته صدر الدین محمد بر لب بسیاری
از مستعدان لات گشته در سلک فضلای آن دیار انتظام داشته در اوایل احوال بنابر ناسازی روزگار بهند رفتی وارد
گردیده در اندک روزی رایت جاه و جلال او مرتفع گشته مخاطب بافضل خان شده و بتدریج صاحب طبل و علم
و حشم گردیده روزگاری مهنا داشت عمرش کفوف اجل بستاد گشت نظم جهان کیک زنالست بچیده سر
در دو که کبت است وگاهی شکر ● بنابر لطف طبع تتبع شعر کرده شعری میگفته و کلامی تکلف میکرده از آنجمله است نظم
هر که آید بجدال تو عدو تیغ بکف ● بر سر مقطع خونشر زند وقت اجل ● شکافد چو قلم جدول دار رفی خون ● بیکند مفر
میدان جدل را جدول شمس الدین محمد برادر صدر الدین محمد بوده چند وقت در طرشت ری با مرتضا مشغول داشته در آخر
عمر رتبه برادر شاهجهند کشانید اما هنوز چند مرحله نبادی مواصلت مانده بود که دست اجل رامله عمرش را بدزد
نظم دل براحوال روزگار منه ● رنج بر خود بخت بیار منه ● گل مقصود نشکفد زین خار ● خویشتن را تو خیره خار منه
این بیت از واردات اوست بیت قبای سبز هر بر برد تازش میتوان گفتن ● تکلف بر طرف عمر دراز من میتوان گفتن ●
مجی ارشد کردان علامه و الاتی بوده و بدرستی سلیقه و نکته دانی اتصاف داشته شعر را نیکو میگفته این بیت مراو راست
نظم هر که بکوی عاشقی در بند ننگ و نام شد ● بگذر از او که نزد ما عشق بر او حرام شد موالی از مستعدان زمان خود
بوده دیوان خواجه حافظ را تمام در ذکر داشته این بیت در حق سلطان شاه والی بندهوون مراو راست نظم

خوزستان

بحر کاسه چو چینی بشکسته است   کف برآورده گدای در سلطان شاه است حریفی پیر بوالیست این قطعه مراد است قطعه
صوفی چو توف کرامت ٭ هیچ از حکمت و علوم خبر ٭ ز طامات تمام عالم گشت ٭ ملک الموت گشته است که خوزستان
ولایتی پر نعمت است اما هوایش فاسد و ناخوش است حدودش تا ولایت عراق عرب و کردستان و لرستان
و فارس پیوسته صاحب طبقات محمود شاهی آورده که در سنه اربع و ارجعین و اربعمائه کوهستان و توابع آن زلزله دست
داد که خلق کثیری در عرصه هلاک شدند و کوهی متفرق گشته از میان او مروارید ظاهر گشت از گچ و آجر که گویا در میان کوه پنهان
گردیده بود از حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام نقلست که دجال از صفاهان برآید و بر مقدمه وی مردی باشد
مهران نام که اصل وی از خوزستان بود و همه عالم را خراب کرداند مگر مکه و مدینه و بیت المقدس را و فتح او وصیت رحمان
داشته اند که ابوسبره بن ابو رهم در خلیفه ثانی لشکر بر سر هرمزان که حاکم آن امصار بود کشیده هرمزان موفق گشته با وی
صلح کرد و همراه وی به مدینه شتافته کلمه توحید گویا گردانید و روایتی است که تستر خوزستان یعنی ابوموسی اشعری صورت
یافته در ازمنه سابقه اهواز از رکن های معتبر آن بوده چنانچه رابع با بابام او خواندندی اما هوایش در غایت بدی و کرمی قبه آورده اند
که هر که در سالی در اینجا مقام کند در عقل خود نقصانی بیند و بجهت آبادانی آن اردشیر بابکان بوده شوشتر از شهرهای
مشهور خوزستان بوده ابن المقفع آورده اول سوری که بعد از طوفان نوح در جهان بنا شده سور شوشتر است و سام بن نوح همت
بر بنای آن گماشته و ابوموسی اشعری در زمان خلیفه ثانی آن شهر را فتح نمود و سیصد خزینه در اینجا بود برگرفت پس از آن بخانه رفت
دید که پرده آویخته اند چون قصد درون رفتن کرد خازن بگریست و گفت یاد کرد که در این خانه مالی نیست مگر تابوت دانیال چون
در آن بگشادند سری دیدند که شخصی بر آن خوابیده که اصلا خللی در جسم او راه نیافته ابوموسی بفرموده خلیفه دانیال را در قعر آب
دفن کرد گویند آن ماهیان چندین سال بماندند که گوئی از زهره سفید کرده آن بود در عجایب البلدان آمده هر آنکه در آن شهر
بود ماهیان بدان التفات ننمودندی عسکر مکرم شهری بابام بوده ابتدا لشکری چهورشت دیو بند در اینجا نهری بزرگ ساخت
و آن را اشکر خواند و بعد از چندی وقت ویران گردید و شاپور ذوالاکتاف تجدید عمارت فرمود و میرج شاپور خواندند و کرت دیگر
رو بویرانی نهاد مکرم در حینی که از جانب حجاج بخوزستان رفت و فرفرا در کنجت آن شهر را آبادان ساخت موسوم بعسکر مکرم گردانید
و این عسکر بابام بوده گویند وقتی از شدت لشکر حرارت آب بسیار بهم رسید و بجهت وبا خانه ها خراب گردید و این الشهر که مذکور گردید
اهل خوابیت دار الشهرهای سابق خوزستان که الحال معمور است دزفول و شوشتر بجزیره است بچون کسی دیگر بدان اطلاع
ندارد هر آینه بذکر دزفول و شوشتر اختصار نماید دزفول از ابنیه اردشیر بابکان است در نزهت القلوب آمده اگر چه شهری
کوچک است اما مضافات بسیار دارد و شاهجرد و سلطان و دو قریه معمور اند و در حوالی آن مرغزاریست نیم فرسنگ در نیم
فرسنگ که تمام نرگس خود روست و هم در این حدود درختانند که آن را رزین درخت خوانند که شکوفه آن زرد و بسیار تعطر
اما ثمر نمیدهد شوشتر بعضی شوشتر و برخی بشوشتر تعبیر کرده اند و دار الملک خوزستان است بعضی گفته اند که بنای

دزفول و شوشتر

تستر

عسکرمکرم

شوشتر

شاپوری

قسم ثالث

شاپور بن شاپور است و صاحب نزهت القلوب آورده که گفت هوشنگ پیشدادی آن را عمارت کرده بعد از آن اردشیر
تجدید در آبادانی آن کوشیده و بنای آن را الصورت اسب نهاده آن شهر بر کنار نهر شوشتر است بر زمین بلندی و قلعه
قلعه اش در نهایت حصانت و محکمی است و مردم نیک از آن شهر برخواسته اند مثل سهل بن عبدالله که از
مجتهدان صوفیه بوده از وی نقلست که گفت یاد دارم که حق تعالی گفت الست بربکم و من در شکم مادر بودم گفتم
بلی و در ریاضتش بجائی رسیده بود که در بیست و کروز یکروز افطار کردی و گاه بودی که بچهل شبانروز یک مغز بادام افطار
کردی از وی پرسیدند که توبه چیست گفت آنکه گناه را فراموش نکنی بزرگ حاضر بود گفت توبه آنست که گناه را فراموش کنی
سهل گفت چنین نیست که ذکر جفا در ایام وفا جفا بود ابوالوفا از لطیف طبعان آن دیار بوده و در شاعری شاره پیه
نیز نیستی این دو بیت مراد است نظم از لطیفی جام لطف می بجام ٭ کس نداند کین کدام است آن کدام
گوئی آنجا جام است و باده نیست ٭ گوئی اینجا باده است و نیست جام ٭ دار فرزندم این عصر یکی مولانا عبدالله
که فضیلتش بدرجه اجتهاد رسیده اعلم العلمای ایران زمین است و دیگری مولانا عبدالله ثابت که در تکمیل علوم دینیه و تکمیل
معارف یقینیه بر امثال و اقران فایق است و قریب بیست سال است که در کنف اشرف همت بر کسب
مثوبات اخروی میگمارد مولانا بیک مجلس گرد او و لطف گفتار اتصاف داشته مدت سی سال در هرات رحل
اقامت افکنده با شعرا و فضلا چون باد صبا صف بصف و مانند باده مصفا از کف بکف میگشت و لب از نشاط
بعدم انبساط در سر نوشت تا آخر خبطی بر مزاجش مستولی شده بدان علت ازین جهان درگذشت این چند بیت
که از نشئه فیض مراد است نظم جهان صحیفه دیگر گشود و نوبت دیگر   دران صحیفه ز هر سو هزار نقش مصور

بود بجد ز چمن هیچو لاله ساغر خالی   بلاد لاله چو درد که مانده در ته ساغر   بگیر ساغر می در چمن ببین سوی نرگس
که مست گشته و گلها ز هر طرف زده چنبر   ز باد گشته شود هر چراغ و ساخته داران   ز باد ساخته روشن چراغ لاله احمر
هزار درخت نوکه کزو دیده هم   هزاران نوعروس بزرگ که جوروش آمده در بر   چنان نمود ز بسیاری شکوفه که گوئی
شکوفه در ته یک چادر اند مادر و دختر   درین بهار دلا پای ما و گشت گلستان   بهار خرم دل دست ما و دامن حیدر
در مدینه علم نبی شاه مردان   که سر جدا کی دارد کسی بجد از آن در   ز آفتاب حظوظ شعاع کرده نمایان
که ز رکشی شده پر نیز بهر دشمن حیدر   سهی چو چشم ترحم سخنوران چو دارند   بیبی بچشم ترحم بجانب من ابتر
دلم بکشم تو یک ذره کرم جور نکرده   اگر بدامن مهر هیچو آفتاب کنند زر   هر کس در سخن لب جان پرور
سخن گوهر بود بشناس قدر گوهر خود را   بگو فلک ترم ابتر نباشد گزشرار دل   بشی بود که فلک تر نسازم ابتر خود را
بیعنی من چو طبیب اند و نهاد انگشت   چو شمع بر سر انگشت افتاد انگشت   رازی شاه و شگفته انجمن شیرین سخن چو
این چند بیت مراد است نظم   معمور از کشد نقش آن بت چین را   و آن بصورت او داد جان شیرین را

نشان خون شهیدان عشق طلبند   خدنگ ابجل و مشای دست رنگین را   هوشش انگشت کشی او ما و پشتی است
که آه این چه کسی است و گرگ شهید ادا مولانا محمد تقی بکثرت فضل و جودت طبع از همکنان ممتاز و مستثنی است خصوص در معقولات
که مهارت تمام دارد و اینکه بهند وارد گردیده در سلک ملازمان سپهسالار عبدالرحیم خان خانان انتظام یافت و پس از
آن رسیع احوالش بمدد عنایت شاهنشاهی صاحب نضارت گردیده تا امروز چنگ در حبل المتین آن عتبه علیه زده
و مستظل عنایت پادشاهانه و تفضلات شاهنشاهانه میباشد و حیانا با بروز طبع شعری میگوید از آنجمله است نظم
من دانم و این رسم که در چار سوی عشق ٭ با هر که نه غارت زده بود خانم ٭ گر نیست نظر روی تو در کعبه جلوه کو ٭
از بهر چیست انهمه نقطهٔ شاهی شاه علی از اهلیت بهره تمام دارد و در ایت مکاشش از معاودت امرای قزلباش مملوّ است از دیوان
بیت مراد است نظم   در پیش دست فیض رسان تو گاه جود   بحر محیط با نبود قطره و جود نیازی از شعرای
انجمن است این مطلع مراد است نظم که برای زر و جواهر اتش کرد چو گل جانان من   گل برای دیگران اتش برای جان من نگاهی مرد آشفته
هموار است و بعضی معتقدات دیده شعری نیز میگوید از آنجمله است نظم جز ذات خدا ذات خدا همه آیات
از نام خدا حقیقت آن پیداست   اوهام و عقول ره بر زند هیچ   زین غلطه جز آنکه خدا نام کلمات کرمان
ولایتی وسیع و بیابانست شرقی آن مکران و غربی آن فارس و جنوب آن بحر فارس و شمال آن خراسان و
کرمان بن فارس بجهت آبادانی آن و بنا گشته اما در گزیده مسطور است که چون اردشیر بر ملوک آن طوایف دست
یافت متوجه کرمان گشت و در آنجا سرداری بود هفتواد نام سپهسالاری داشت موسوم بجنت کرم که کس با او در مقاومت بود
اردشیر با او جنگ کرده مغلوب گشت و آخر بحیله یکی از بزرگان که او را بوزینت نام کرت کرم را جدا کرد گویند کرمان
بدو منسوب بوده و بعد از کشته شدن کرت کرم اردشیر شهر کواشیر را که سالها دار الملک کرمان بود بساخت و از کنار
دجله بغداد تا رود جیحان سنگر و حصار ساخته در نزهت القلوب آمده که کرمان ده شهر دارد و اکثر آن شهرها را بواسطه ی است
و شهرهای آن جیرفت و سیرجانست و در بعضی ولایت کرمان خرما و انجیر نیک میشود آورنام مرجعیت از مضافات که
بیابان داشته است که خاک آن را مردم عوض صابون بکار میبرند و در عجایب البلدان آمده که در جبال کرمان سنگهاست
که چون آن را بر هم سایند باران آید و ایضا انگشت که چون هیزم میسوزد و از کرمان مردم نیک بسیار برخاسته اند از آنجمله
شاه شجاع است که بزرگ عهد و محتشم روزگار بوده گویند چهل سال گفت و نان در چشم میکرد که چشمهایش چون
و کاسه خون شده بود و بعد از چهل سال گفت خدای جل جلاله را بخواب دیده گفت بار خدایا من ترا در بیداری بجستم در
خواب یافتم گفت ای شاه ما را در خواب از آن بیدار یافتی شیخ اوحدالدین کرمانی قدس الله سره بسیار بزرگ
بوده و بصحبت شیخ محیی الدین العربی رسیده و شیخ در کتاب فتوحات آورده که چون در سماع گرم شدی پیراهن امردان
چاک زدی و سینه بر سینه ایشان نهادی چون ببغداد رسید المستنصر بالله صاحب جمالی داشت این سخن بشنید گفت او مبتدع

دکا زدو

کرمان

قسم ثالث

و کافر بود اگر از اینگونه کاری بکند و برانگیختم چون گرم سماع شد شیخ کرامات دریافت و گفت نظم
سهل است مرا بر سر خنجر بودن ٭ در پای مراد دوست بی سر بودن ٭ تو آمده که کافری را بکشی ٭ غازی چو توئی
رو هست کافر بودن ٭ بعد از آن خلیفه عذر خواسته مرید گشت و دیوان غیر از رباعیات مثنوی موسوم بمصباح الارواح
که اشعار شگرف بسیار دارد و ما از هر کدام متنی چند آوریم تا زیب این تالیف کرده نظم گر بار جفا کند پسندیده ماست
خاک قدمش چو سرمه در دیده ماست   هر جور و جفا که میرساند از دوست   آن نیز هم از طالع شوریده ماست
مثنوی نه هست مرا که یار را سر دگنم   و اندیشه زلف و عارض و قد دگنم   لیکن اگر به بوسه ای رد دگنم   مستوری نیز تا بدین حد نکنم
گر هیچ سر زلف تو را ابی باشد   هر تار بدست داد خواهی باشد   جز زلف درخت کی شنیده یک شب که دراز تر ز ماهی باشد
هر چند که تو چاره بهبود کنی   آن به که هر آنچه میکنی زود کنی   زان میترسم که چون ایشان کرد   آنجا نماند که بدان سود کنی
نه مهر تو در دل حزین میگنجد   نه مهر تو در سیج نگین میگنجد   جان خانه ارم گنج نگنجد یکی   در کالبد گفت چنین میگنجد
در مدرسه مایه کشا در نیست   در سنگده مایه عیب و زنار نیست   سرتا سر بازار بهیچ نخرند   آخر چه متاعم که خریدارم نیست
کس بنده یک بنده نیست جاوید وله ایضا در مصباح الارواح ٭ در چه ز علوم رسد گذر شید   دریای حیات گر چه ملکوت
موافق حیات لازم اوست   رو دار که اجل سپه در آرد   گرد از همه نیک و بد بر آرد   نه شاه و رعیت کند نه کهتر
نه راه رها کند نه رهبر   هستی چو یکی درخت خورد و   در پیشه اجل بر لب جو   سرمایه برگ و بار دار ی
در شاخ اثر بهار دار ی   چه فایده از بهار و برکت   چون نیست ز میوه بار و برکت   کان شاخ که بر ندارد
باشد چو تنی که سر ندارد   سر کو ز خود ندارد افسر   اف بر دستور بر سران سر   دهقان تو پیر خانقاه است
گر هر بسا گمان راه است   در باغ صفات ندیب باز   بر هوش هر دی بعید ناز   چون باغ تو در کل ارادت
بگرفت ز آب استعارت   از روی رضا بار وی   بر دار ز سر سستی تو کین   پس بار تکلفت بدیم
مانند قلم ز تیغ تسلیم   و اندر تو کند دست دل اصل   از آمدن کار خویش کن فضل   از چشمه دانش دهد آب
و از آتش عقل کشد تاب   چندانکه چنان شوی که ابلیس   در تو نرسد بکر و تلبیس   ایمن گردی از جنگ هر کس
فارغ باشی ز رشک هر کس   پر توت و میوه دار گردی   با برگ و بر و بهار گردی   نام تو درخت علم گردد
بار تو ز نیخ حلم گردد   در باغ وجود چنین درختی   خرم دل آنکه کرد بختی   هر کس نکند بجز خداوند
زینگونه درخت خوب پیوند   تا کی ملکه کجت نکند   صد میوه بیک درخت نکند امام شمس الدین محمد بن الطغائی
در دریای طریقت غواص بحر حقیقت بوده چند کتاب در بیان حقیقت و طریقت نثر ساخته و در غزل نیز صاحب دیوان
بوده این چند بیت از آنجمله است نظم   ای جان جهان را جان بر الطف جان داده   آنکه از آن آنکه دل را برحمت ای باد
تا شد گران رحمت دیرش غم بیکدگی   دل شد لب که غشقی زد و کش برگران ده   بلکی ز خار عام برکشی ز این درآم

بم

بکسل عقل و جانم از اسیتم گران ده
ده دلم فزون کن جانم زعشق خون کن
از جسم برون کن در عوضم امان ده
تو مالک جهانی مولای انس و جانی
ما را ز بی‌نشانی خود بکو نشان ده
طلیان بمی بم از شهرهای مشتهی کرمان است و آب و هوای ناخوشی دارد و قلعه اش در غایت حصانت و محکمی است نظم
بر افراز او چنبر چرخ گردون
سر کیسه باز و ابساید فنر
و طلیان شاعری بوده عطار که دبیر فلک از شرم بیان او چون ماهی در تابه طپیدی و شعر کو شعله افزای آسمان از تابش گوهرهای کلامش طلیان خجلت بر سر کشیدی نظمش در غایت بی نظیری و نثرش در نهایت دلپذیری است نظم
پیش نظمش بزمین رفته فرو آب زلال
نثر نثرش سپر افکنده چمن وقت بهار
این ابیات از منظومات اوست نظم
ای غفلت گزاینده همه عمر عزیز
تو چه کردی و چه داری علت کو کدام
توشه آخرت چیست در این راه دراز
که ترا موی سفید از اجل آورد پیام
وای اگر پرده برافتد ز لبس خجلت و شرم
همه بر جای عرق خون دل آید ز مسام
دل بر این گنبد گردنده خونخوار منه
که لبی هیچ تو دیده است و نه بیند ایام
آفریننده خود را تو اگر بشناسی
طی شود در نظرت همت این ابنر خیام
کام جان از شکر معرفتش شیرین کن
تا ترا زهر اجل شهد نماید در کام دیگر
سر در آنگیت سخن انصاف و انصاف ده
خود روا نیست ز انصاف کسی در گذرد

[illegible]

قسم ثالث

۶۱ کرمان

ز نهاده زیر سقف فلک خواب خوش کن
کز سیل فتنه در بنیاد محکمی نماند
تنها نشین و صحبت ، تو اختیار کن
کاثار انس در که آدمی نماند دیگر
بر کلیچه نام تو بکا شتم
پس بکندم پیش سگ تا خایدش
سگ کو زد آنرا ببوئید و برفت
گفت بوی سفلگی می آیدش
اگر زرت گل باغ من ز خدمت تو
ز حکم شرع برای لم ز دین حق بیزار دیگر
اگر ندارد دوستی دلم هوای روی است
طلب دارم درست و در میان نماز
اگر ندارم در خدمت کمر چو قلم
سیاه دل چو دوات ماردی چون طومار
بریده باد چو مقراب دست خاطر من
نفقد بد که اگر کم کند جوی ز غبار دیگر
صاحبا عارضه مبارک تو
سبب اختلال عالم بود
سر تو تا قرین بالش شد
پهلوی خلق بستری می بود
سردی انشا و گرمی تو
جان و دل گرد جای آتش دود
تا تو بودی غنوده اندر تب
غلط چشم ها دمی نغنود
دل امید ازده و دیده
هر چه خون داشت در جگر بالود
فلک را دیدم آستین در دست
کرده از اشک دیده خون آلود
آسمان گفت غم مخور که خدای
بر دل ریش عالمی بخشود
آتش تب ز جسم او کم کرد
در عذاب مخالفش افزود دیگر
تا مدام شبها ز حضرت تو

[illegible]

۲

[illegible]

قسم ثالث

۶۲ کرمان

[illegible]

موجب سامت اراده سیاحت نمود چون ... سند دارد کرده والی آن دیار میرزا شاه حسین جنبت امیرزاده ذوالنون
ارغون مقدمش را گرامی داشته در غایت عزت بوی سلوک نمود و بعد چندی رخصت مراجعت نموده چون بکوه ... رسید جمعی از قطاع الطریق سر راه بر وی گرفته رشته حیاتش را منقطع ساختند ...
منظور الاسرار که تتبع مخزن الاسرار نموده ... مشتمل بر قصاید و غزل ... چند بیت از آن جمله است **نظم** ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

می کشد باید که بمضمون اشعری بگوید تا ز آتش امیر برم فرخی در این قصیده پرداخت و بامداد پیش امیر بعد آورد این
ابیات از آنجمله است **نظم**

چون پرند نیلگون بر روی پوشد مرغزار   پرنیان هفت رنگ اندر سر آرد کوهسار
خاک را چون ناف آهو مشک زاید بی قیاس   بید را چون پر طوطی برگ روید بی شمار   دوش وقت نیم شب بوی بهار آورد باد
حبذا باد شمال و خرما بوی بهار   باد گویی مشک سوده دارد اندر آستین   باغ گویی لعبتان جلوه دارد بر کنار
باغ بوقلمون لباس و شاخ بوقلمون نمای   آب مروارید رنگ و ابر مروارید بار   راست پنداری که خلعتهای رنگین یافتند
باغهای پرنگار از داغگاه شهریار   سبزه اندر سبزه بینی چون سپهر اندر سپهر   خیمه اندر خیمه بینی چون حصار اندر حصار
سبزها با بانگ چنگ و مطربان چرب دست   خیمها با بانگ نوش و ساقیان میگسار   بر در پرده سرای خسرو پیروز بخت
از پی داغ آتشی افروخته خورشید وار   داغها چون شاخهای بسد یاقوت رنگ   هر یکی چون نار دانه گشته اندر زیر نار
کودکان خواب نادیده مصاف اندر مصاف   مرکبان داغ ناکرده قطار اندر قطار   خسرو فرخ سیر بر باره دریا گذار
بیلکند اندر میان دشت چون اسفندیار   هر چه زینسو داغ کرد از سوی دیگر هدیه داد   شاعران را با لگام و زائران را با فسار
میر عادل بو المظفر شاه با پیوستگان   کامگار و کامران و شاد کام و شاد خوار   اینچنین روز از همه شاهان کرا بوده است
نامه شاهان گوان و کتب ... ببار   در خیال تیغ تو اندر بیابان بگذرد   زان بیابان ناگهان الماس خیزد از غبار

چون امیر ابیات این قصیده بشنید حیران فرو ماند که هرگز مثل این شعری بگوش او فرو نشده بود جمله کارها را فرو گذاشت فرخی را
پیش خواند و روی با میر آورد و چون سه بیت رسید گفت ای خداوند تراشاعری آورده ام که تا دقیقی روی در نقاب تراب
کشید چشم عالم مثل او ندیده و حکایت کرد آنچه رفته بود پس امیر فرخی را بار داد چون در آمد خدمت شراب
خواستند چون دوری چند بگردش آمد فرخی برخواست و بآواز حزین این راه آورد و برخواند امیر چون طبعی لطیف داشت
این قصیده را شگفتیها نمود و بعد از آن قصیده داغگاه برخواند امیر را حیرت زیاده شد و روی بفرخی کرد و گفت هزار کره
آورده اند همه روی و دست و پای سپید ترا بخشیدم ترکی عیاری چند که بتوانی بگیر فرخی را شراب اثر کرده بود بیرون
آمد و دستار از سر گرفت و خویشتن را در میان فسیله افکند و یک گله را در پیش کرده و بر روی دشت بیرون برد بسیاری از چپ
و راست بدواند که یکی را نتوانست گرفت آخر الامر در رباطی شدند فرخی مانده شده بود در دهلیز رباط دستار را زیر سر
نهاده بخواب رفت کره ها را شمردند چهل و دو بودند رفتند و امیر را خبر کردند امیر بخندید و گفت مردی مقبل است کار وی
بالا گیرد بعد از طلوع آفتاب فرخی را بار داد امیر وی را بنواخت و آن کره ها بدو بخشید و در همان روز ... برخت خاصه
و خیمه و چند پرده و چند دست رخت پوشیدنی و چند فرش گستردنی بدو بخشید و دل داشت و کار فرخی بالا گرفت و تجمل تمام
بهم رسانید و بعد از آن متوجه سلطان محمود غازی شد و چون سلطان وی را متجمل دید بهمان چشم در وی نگریست تا کار او رسید
بجائی که بیست غلام سیمین کمر در عقب او بر مرکبان کامران و نقش و خان بر نشستندی رسیدندی

در ادا

قسم ثالث
۶۵

و طواط بسیار معتقد فرخی بوده و گفته که عجمیان را متنبی است مرو را بر او رفتی غربت تماشای سمرقند نمود قضا را در نزدیکی
شهر جمعی از قطاع الطریق سر راه بر وی گرفته از لباس کتش عاری ساختند و متاع او را تمام بردند و چون شکایت پیش سلطان
در آن خطه در آمد خود را بمردم آن شهر آشنا ساخت و آمدن را بکسی اظهار نمود و روزی چند بوده بازگشت و این قطعه که از وار کلام
اوست در آنجا یادگار گذاشت **قطعه** نظاره کردم در باغ و راغ و وادی و دشت   چو دوکیسه و جیب تهی از درم ...
دلم ز محنت اهل و ایش خوی بر تو داشت   بسی ... شهری   شنیده بودم و کثیر گیست و جنت هشت
هزار کوثر دیدم هزار جنت بیش   ولیک چه سود که من تشنه باز خواهم گشت   چو دیده ...
سربریده بود در میان زر نیاشت **ابوالفتح** درزمان ابوالفتح بجوزجانی البغراوی است شعر اوست دیگر ندارد **نظم**
عقبای مغفرت دین و در آدمی   خاص از برای محنت و رنج است آدمی   هر کس بعقد خویش گرفتار محنتی است
کس را نداده اند براة سلطان **شمس الدین محمد مبارکشاه** فخر نیمروز بوده و فضل در طلب اندوخته زیاده بر احوال او اطلاعی ندارد این
چند رباعی از وی نوشته است **رباعی** در پیش تو لاف ناف آهو نزنند   کان با کف زرتبش تو پهلو نزنند
چشم تو بجنبیدن صد کج که   ابرو زند و گره برابرو نزنند **وله ایضا** در هر زمان غم نخبی این سطوه نان
شد مائش چنانکه تلخ اندر یانان   گر رستم دستان بهمشی زنده شود   کیان نشاند بنان زمین و دنان
وله ایضا با تیغ تو فتنه کام و دارد   و اسلام ز کفر ناتوانی دارد   هر پاک و سنگ که زنگ و تیغ جان   در پای بقا به زندگانی دارد
در تذکره محمد عوفی آمده که وقتی شرف الافاضل گرگس خوارزمی از معارف آنشهر که بخیل منسوب بود و به تنگ چشمی مشهور
بر خشم زبان دراز گشت لیسند مبارکشاه در بدیهه این رباعی گفت **رباعی** ای آنکه زرشته اطلس اکنون لبشدی ...
ای مرکب ... **امام شمس الدین محمد بن نصر** مالک ممالک کلام ... از زاده بحر فکرتش یکی بحر
المجرین است که جامع حقیقت و ترتیب ... این رباعی که در حق ملک تاج الدین یلدز گفته مراد راست **نظم**
شاها یلدز ... تو کم شکند ؛ لطف تو هزاران شکر غم شکند ؛ اندیشه بکار دار کاندر سخن ؛ آن هزار ملک بر هم شکند ؛ تاج الدین یلدوز
از بندگان سلطان معز الدین سام بوده و احوال او بر بعضی تواریخ ... بتفصیل مسطور است در طبقات اکبری آمده که تاج الدین را
پدر زده روزی معلم بقصد تادیب کوزه آب بر یک پدر او زد قضا را بدان در گذشت و چون خبر بسلطان رسید معلم را طلب داشت
باره نوع راه بدو داده گفت مادام که با در تو خبر شده باید که خود را جایی رساند که از او ... تو نرسد **فرید الدین**
جاوسی الافتخار منجم فرید عصر و وحید دهر ... لطائف نظم او ... شرب صبوح خوشتر و حسن نثرش از روی دلدار
دلکش تر برادر او نصیر الدین ... وزیر ممالک نیمروز بوده اما فرید الدین برادر التفات نکرده همواره با اهل فضل صحبت داشت
از دارو ... انش همین یک رباعی بنظر آمده **رباعی** راه دل او آب دلخواه زند ؛ در دشت عجب بود اگر راه زند ؛ چاهی است که چاه زنخش میگویند
زلفش همه ... سر آن چاه زند **ادیب الحکیم نصیر الدین** در سلک افاضل انتظام داشته در فنون کمالات رایت مهارت می افراشته

خطش از خط دلبران عنبر زلف و خوشتر و شورش از شعر معشوقان ناله خیز و دلکشتر **محمد عوفی** در تذکره خود آورده که چون او را از سیستان
برسالت بدار فرستادند در حضرت سلطان غیاث الدین بتشریفات وافر مستظهر گشت و صدر اجل فخر الدین مبارکشاه
مروزی که در خدمت سلطان صاحب اعتبار و اختیار بود اتفاق موفور مبذول داشت و او شکر این انعام را بدین
قطعه مقابله نمود **قطعه** از ادای شکر انعامش چنان عاجز شدم   کین زمان صد جفت ... بر سرم   پیش تختش نامه اندر سر چو هدهد آمدم
طاق بر کردن ز شکرش چون کبوتر میپرم   با تشریفم سر فرو کرده چون صبح و الفلق   سرازان صبح و الفلق بر مرغ اخضر میپرم
نه که برگ خلعتم مقصود و مقصود است و بس   زالطافش صد هزار انعام دیگر میبرم   تشنگان راه عشقش را که بس ...
شربتی از چشمه حیوان و کوثر میبرم   وجه عذری هست کان را ... میبرد   ذره پیش آفتاب زر گستر میبرم
او سلیمانست و من در جنب او مور حقیر   عذر مقبولست اگر هدیه محقر میبرم   ذکر من در حضرت سلطان بگوید باز اگر
با بران گردن فرازی بر فلک سر میبرم   بیشتر خواهم که آرم بوی او ...   عذر میدانم این کارام کمتر میبرم
برم افسوس بنی آتش که جوش برفروخت   صد هزاران داغ مهجوری بدل بر میبرم
الاجل العالم زین السنجری باوفور علم و حکمت فهم راه بدین و اندیشه شگرف داشته **نظم** بوده در وقت بودن او را کار
اول اندیشه انگهی گفتار ... دیوانست اما بنا بر اختصار همین رباعی اختصار افتاد **رباعی** ... علم خانه ...
چشم ... **بدیع الدین ترکو** شاعر نیکو قریحت نادره سخن بوده مجلسش بطلوع و حسن ...
نکردی گواهی دارد ... در جواب این قطعه انشا نمود **قطعه** ...
گذشت روز جوانی و لهو بر آمد   نشان شب کون گر زندگی نشاید   از آنکه از پی ایقاع نوبت را   نکرد جنس تو روزی نتیجه زاید
نگاه بر تو رهد نقاع بر بندد   صلاح بر تو رهد نقاع بگشاید   از آن سوال جگر ... او بر گشیم   جواب دادم و گفتم که زار زیر نواید
کسیکه کرده ... سلام علیک   ...   هر چند گونه کفایت که در هنر دارم   کفاف ... خواجه بر نمی آید
سرا گو سرو کاریست این زمانی ...   که بر سرم زنگی گر خواره می آید   باشد این ... که خواهم   نان و جامه ... دگر باید
در آمدم ... آن آفتاب ترکستان   چو سرو بر سر ... هزار ... ستان   دو چهره ... از ... قوس   و ... خذان ... از ...
...   چو آفتاب ... ماه در سرستان   چه ... که ... چون ... بود   ... چون سپهر ... ستان
...   نه دوستی را در ... تان   ... دل ...   ... و ... گران
جواب ... جوانی ...   خطاب کرد که ... عزیز ...   نهاده عشق تو اندر درون ...   کشاده ... از ... طوفان
چو ... جام در مجلس   ... جام چو کوی ...   ... که ... کار ...   ... قوت ... اندر ...
... کمر   بگفتم انکه ... جای ...   ... که ... در ...   ... از ...
جالی تو دل ... زنده   ... تنگ ... کاست ... سند   ... برای ... بید   هر ... و هر ... پر ...

بازاده

قسم ثالث
۶۶

بازاده خانه سرو نیم و بده لباس   کین آبروان ... وان نان بفید   چون ... خانه پرواز تو   ای فرح ... باز تو و
ساز و جود چار ابرشم طبع   از زحمه رزم کار ساز تو   آن ... **مثنوی** ... انصاف بده که در کمین انداخت
دره گذر تو سر گفتاری بود   اسب چو بیابان رسید سرکش انداخت **ملک جلال الدین** از ملوک آن مملکت و لب ...
بکجسر و منتهی ... و امروز ... ارث بر ... صاحب اخلاق مرضیه است و بنابر موزونی طبع ...
این بیت از آنجمله است **نظم** صد خنده در دلم ... کنند ؛ تا راه ... کند **میر کمال الدین** امیری صاحب کمالات
و از قدیم الایام وکالت ملوک آن دیار بدین سلسله متعلق است و میر برادر استعداد تمام دارد و شعر را نیک میگوید از آنجمله است **نظم**
غایب ... دل ما خواب ... گفت ؛ آن ... ای خیال ... ؛ ...
از ... شدم همه تقاضا ؛ از ... **قاضی الحلم المشهور بقاضی لاغر** از مستعدان زمان خود بوده چون در سیستان
قاضی دیگر بوده ... قاضی احمد جسیم ... لاغر ... که وقتی ... حاکم آن دیار رنجش
کرده ... این ابیات فرستاد **بیت** شهنشاه کرم عذر بنده را بپذیر ؛ رنجت ... اگر کناره کنم
... ؛ ... ؛ که می ... ؛ ...
... ؛ ... ؛ از آدمیان ... ؛ ...
قاضی بصیر برادر قاضی لاغر است اگرچه در سن چهارسالگی مکفوف البصر گشته بود اما بسیاری از متداولات
بقید ضبط داشت و ... شعر گفتن می افراشت **نظم** هرچه تو بینی ز سفید و سیاه ؛ بر سر کاریست درین بارگاه ؛
این بیت از واردات اوست **بیت** هرگز نکنم یاد تو تا زار نگریم ؛ کم از تو کنم یاد که بسیار نگریم **عاشقی** از نیکو طبعان
آنشهر و مکان بوده ... این بیت مراد است **نظم** تا باد ... کنم ... خویش را
بسوختم چون شمع ... استخوان خویش را **فراه** محقراست و قریه دره که ارتفاعاتش نیک بحاصل می پیوندد ...
و در یک فرسنگی ... کوهیست که آنرا ... و درین کوه طاقیست از سنگ که دایم از آنجا آب میچکد و مردم
بزیارت می آیند و دست بر داشته دعا میکنند و طلب حاجت مینمایند اگر چکیدن آب زیاده شود ...
مطلوب خود امید دارند والا محروم باز میگردند و شاهان فراه قومی بزرگ بوده اند و بعضی از ایشان مرتبه ولایت داشته اند
و ابو نصر صاحب ... نیز از آن شهر و مکان بوده است **امام شرف الدین محمد بن محمد** آفتاب فلک هنرمندی
و قمر آسمان خردمندی بوده این چند رباعی از وی می آید **رباعی** رویت چو گل و گلاب از وی بچکد ؛ ماهی است که
آفتاب از وی میچکد ؛ یا رب چه گذشت کاندر ... ؛ هر بیت که گویم آب از وی بچکد **وله ایضا** ... ازان
بفریاد آیم ؛ ... که زبند ... آزاد آیم ؛ در هم شده و شکسته چون زلف توام ؛ در زلف ... اوایم
وله ایضا ای عارضت ... آب از دیده ؛ گل رفته و مرده گلاب از دیده ؛ ... نمی بینیم خانه

خون از جگر انش زلال آب از دیده **قاضی برکه** عالی گوهرش نغز و خامه انشش ضمیر بوده چون اندکی غیر از معما نگوی دیگر سماع نیفتاده
برابیه نوشت باسم دارا **نظم** بلغزان هرکس که داران بر آمد ؞ دو سه روز گردید و آخر سر آمد ؞ دو سه روز گردید از مصرع اخیر
ترکیب و تکمیل یافته و از دو سه نشش میخواهد دار گردیدن آن مضاعف اراده میکند دار در باب میخواهد دار در ثالث
قلب آن قصد بستاند دار نمره و در مذکور کلمه طرفین باب کیجول می بوند و باز اردو در میخواهد دار در ثالث قلب آن
قصد بستاید که رو بهند پس از نشش دو در اصل مذکور طرفین باب که دو یا است رو بهند اسقاط خواهد یافت الف
کیجول پوست و باز از نشش دو در تتمه بستور نشش دو در اول طرفین باب رو بهم برسد و مراد از آن تبدیل یای است
بری و یای ثانی دال که با **الف** محصول سابق کلمه ارداد کیجول برسد دار و سر اندشور تقدم دالت بر یاء وقف
میرزا تیمور جوانیست بمکارم اخلاق موصوف و بکوشش سلیقه معروف و بنا بر لطف طبع شعری میگوید **نظم**
بهوام فلکی که مونس الکاره لت ؞ رخساره تو چو سنگ با خاره لت ؞ از دیدن روی رشت خود رنجه مشو
چیزها که کوست در تو خاره لت **پکودی** بغایت کریه و مضحک بوده یکطرف رو و یک چشم داشت و مکیف و دماغ بینی نداشته
چنانچه ظرفا کل کلاکش نام نهاده بودند دارزدی نثری که شهرت یافته این بیت است هر خس جا به نهد عاشق سرخوی کام
عشق خوابش برده چند ارد که بالینش بدست **قندهار** شهر بندی استوار دارد و گویند هرگاه لشکری آنرا محاصره نماید در نظر
ایشان شهر بند بالا نماید که معمور است و در میان قلعه جایی است عمیق در سنگ غاراک اند که در آن خوض کرده اند آب آنرا
جاری دیده اند و در وقتی که از آن چاه آب بکشند بر کهای درخت و شاخهای گیاه می آید و از یکی مضافات قندهار زمین
داور است که دارالملک غوری بوده که جد سلاطین غور است و دیگری ابت است که شهری بعظمت بوده و در آن ناحیه
گنبدیست و در انجا دو قبر است که ایشان نراشهزاد ها گنبد سرباز میگویند مگر سقف آن گنبد را پوشیده اند و صبا حشی
شگافته یافته اند چنانچه اصلا از آن گل و خاک چیزی در گنبد نیفتاده و دیگر مزار شیخ احمد نوقانیست و نوقان از قرب ابت
در تاریخ مبارک بی آمده که روی شیخ الحسینان بر جای غاز بجانب قبله بوده بعد از چار سال که از عالم رفته الحسینان نشسته
بود گویند قاضی آن دیار از کمال سفقت شیخ را تکیه داده عنقریب وفات یافته و بسیاری از آل و عشایر قاضی برده اند تا ما م
که شیخ را بکمال سابق نشانیده اند آن انقلاب رفع شده و مردم بسیار از بت بر خاسته اند مثل **عبدالله قاضی ابو الفتح بستی**
در حدیقه کفایت و درایت و الی هنر و فطانت بوده **نظم** چون آب او طعم الحیاه داشته و نثر و انشش غایت
روان ابتدا در سلک منشیان امیر نوح بن منصور سامانی انتظام داشته و پس از آن در دولت امرای بت فارغ البال
و مرفه الحال زندگانی میسنود تا امیر ناصر الدین سبکتکین آن مملکت را مستخلص ساخت کفایت و بزرگی او دیده و برا برگزیده
بمحل رسانید داوید و زبان شعر گفته تازی او که در لطافت از باد شمال حکایت میکند مشهور است و در فارسی نیز شعر بسیار
دارد اما مدون ناساخته این قطعه از انجمله است **نظم** یکی نصیحت من گوش دار و فرمان کن ؞ که از نصیحت بود آن گرد

قندهار
همه عمیق گران و همه مدارکن ؞ که از مدارا کردن ستوده گرد مرد ؞ اگرچه بیشه داری ز عیب بسیار ؞ بگرد صلح گران و بگرد جنگ مگرد
نه هر که دارد شمشیر حرب باید کرد ؞ نه هر که دارد با زهر زهر باید خورد ؞ دار را در انشاچند نسخه است از انجمله یکی علامات الف است
و این فقره از آن کتابست **من لم یکن نسیبا الا و هو منه نصیبا** هر که باشد صاحب اصل و نسب امید دارد از وی بهره
نصیب **امام الاجل شمس الدین** مردی لطیف طبع خوش سخن بوده و نمک کلامش بغایت لذیذ داشته اند که اگر تمام ایام مجلس
نهادی کس ملالت دست ندادی بلکه از شوخ بیان او رغبت باقی نوشت بدل و جان رسیدی و لطف طبع او را
گاهی محوس می آمده که شعری میگفته باشد از انجمله است **نظم** گویند ترا بود تراوش ندی ؞ وز سنه نوی از دو دل برکندی
بیهق
زر کنده کان دیده دست ؞ برکنده بوفا چو دل بندی **بیهق** نیز شهری است از ضیاع قندهار نزدیک بغدورت و آنرا
مقر نیز گویند و مردم نیک از آنجا بر خاسته اند مثل ابو بکر احمد که استاد سلطان محمود غازی بوده و سخن کم از تصنیفات اوست
میمند
و دیگر **میمند** است که الحال بقدر دهی مانده و در جنوب کوهستان تنبل که نزدیک زمین داور است و اختلاف مردم
با نام بسیار از انعام بر خواسته اند مثل **حسن میمندی** که در زمان ناصر الدین سبکتکین در ابتدا ضبط اموال دیوانی شغل داشته و دیگر
احمد بن حسن که رضیع سلطان محمود بوده و او ابتدا صاحب دیوان انشا گشت و پس از آن منصب استیفای ممالک و شغل عرض عساکر
مجموعه مهم خدا گشت و بعد از چند وقت ضبط اموال خراسان با شغل سابقه انضمام یافت و او از عهده تمامی جهات بر می آمد
تا مرتبه علم سلطانی نسبت بابو العباس الفراینی سمت تکدر پذیرفت زمام مهام وزارت را در کف کفایت او نهاده
مدت هژده سال من حیث الاستقلال وزارت کرد و در زمان سلطان مسعود نیز چند سال بضبط امور ملک و مال قیام نمود
عبد الرزاق بن حسن بحکم سلطان مودود بپایه بلند وزارت نهاد و بعد از هفت سال طایفه از سپاه فطرا نمائعوب بیشتاق
روان گشت که او لایت را از سلجوقیان باز ستاند که در غیبت وی سلطان وفات یافت دارکان دولت علی بن مسعود را
بپادشاهی بر داشتند چون خبر بوی رسید عبد الرشید بن مسعود را که در یکی از قلاع محبوس بود بر آورده بجانب غزنین در حرکت آمد
چون علی طاقت مقاومت عبد الرشید نداشت هزاینه ملک بوی قرار گرفت و وزارت را تا آخر ایام حیوة بعبد الرزاق
گذاشت **محمد شاه بستی** از ظرفای قندهار بوده گاهی بنا بر امتحان طبیعت گرد اندیشه طبیعت عبدو نسیم اندیشه میگفت و این ابیات
مر او راست **نظم** خنجو میان تیغ بکف چون کمین بکش ؞ خون ریز دستم بنشه گی و بر سر کمین بکش ؞ با آن لب شیرین
شکرستان جهان شو ؞ باروی چنان ماه همه روی زمین بکش **دله انگیا** سرشکم رفته رفته بتو در بسته عاشق کی
پا در کشی چشم نازنین و سیر دریا کی **خواجه حسن** حسن خلق را با جودت طبع جمع داشته گاهی شعری بنا بر لطف طبع نثری میگفته
از انجمله **نظم** غم چو نصیب من ز غم تو ختم بیتی ؞ یا با غم بس حیرتم بیتی ؞ یا یا به غم چو خسرو کم بیتی ؞ یا غم باید از
غم بیتی **جیزنه** در عنفوان جوانی کلیمی جبه شهرت خرقه ساخته بجانب عراق در حرکت آمده او بجهت آنکه دروغ بسیار گفتی
ابکلمات ناقصه معایب خویش اظهار نمودی محبتش با اهل آن دیار نیک بر نیاید **نظم** نه هر که چهره برافروخت دلبری داند

نه هر که آینه سازد سکندری داند ؞ غلام همت آن رند عافیت سوزم ؞ که در گدا صفتی کیمیاگری داند ؞ این ابیات مر اوراست
نظم بوز پروانه زنبان طلبی سرشت باد ؞ آتش از او زهشت عاشق ندا ؞ از رشک که نالم که پنهان گفت وای
در هیچ دلی نیست که جای تو نباشد **دله انگیا** سرخانم که در راه آتش بود اسپیت ؞ دل بخواهم که برد واغ نمانی نیست
حلقه ماتم و هنگامه شیون همدار ؞ به زبزمی که در او انجمن آرائی نیست **جوهری** خان از جوهری بخود شعر میر و علی میگفته از انجمله
نظم خوش آمدی برو ای خوشدل بجای دگر ؞ که تنگ قافیه ما را کلبه پیدا نیست **تاشی** را اطلاعی بر احوالش ندارد
این رباعیت از وست **بیت** ای خون دلشده خال رخ گندم کونش ؞ کو با برده همین دانه زراه آدم را ؞ بنگان بر دل
من زخم تو خوش می آید ؞ که هنر بر جگر ریشش کس مرهم را **عبد الله** در سلک علما زمان شاهی انتظام دارد و هوا داریش زیاده
بر دیگر مقالات ایمان با علی مراد است **رباعی** ای تاقتبه بدست شیخ در انجمنی ؞ کردم زمی و شاهد و هر ما و منی ؞ و امروز
دلم بردی با قوت وی ؞ در رهگذری بنا ز تو بر شکنی **غزنین** تختگاه سلاطین غزنین بوده و عظمتش بغایتی نوشته اند که هزار و ده هزار
مسجد و مدرسه داشته و تاریخ مبارک شاهی از کتاب عجایب العالم مذکور میسازد که غزنین در زمان سلطان محمود چنان آبادان بوده
که هر روزه ده هزار [illegible] گنجشک صیادان بشهر می آورده اند تا مردم آزاد میکرده باشند و غزنین آب و هوای نیک دارد
و انار نفیسه و ریحانش بسیار نیست محقق گردیم و دیگر موزونیست در آنجا کمتر میباشد در واقعات بابری آمده که در زمان
ملستان غزنین و قندهار را بلستان میگفته اند و مستشهد برین قول شعر فرخی است **نظم** شه زابلستان محمود غازی ؞ برکردن
کشان بعهت کوثر ؞ بنیزه گر کردن را بر کند از شاخ ؞ بر زوبین بشکند سیمرغ را پر ؞ و از بسکه فضلا و اولیا در انجا آسوده اند انشهر را
مدینه ثانی گفته اند و مردم خوب الخط از حد و عدد بیرون است بنا بر التزام بتقلیع از ایشان که شعر گفته اند و عظیم مشهور اند اکتفا
کرده شد **استاد الحکما مجد الدین آدم سنائی** وحید زمان خود بوده در نفحات آمده که حکیم سنائی از اکابر طایفه صوفیه بوده
و بزرگان این فن سخنان وی را باستشهاد در مصنفات خود آورده اند و در کتاب حدیقه برکمال وی در شعر و بیان و اذواق
و مواجید ارباب معرفت و توحید دلیل قاطع و برهان ساطع است چنانچه مولوی جلال الدین بلخی در مثنوی الحمد بیان کرده که میگوید
نظم ترک جوشی کرده ام من نیم خام ؞ از حکیم غزنوی بشنو تمام ؞ و شیخ در عنفوان جوانی از اغنیای دنیوی دامن فراهم
کشیده عزیمت حج نمود بعد از ان در مرو بخواجه ابو یوسف همدانی آمده دست ارادت داد و بتدریج کارش
بجایی رسید که همواره پای برهنه گردیدی و از ین سبب دوستان بر حال او گریان شدند و او بنا بر خاطر ایشان طلب
کفش کردی روزی دیگر کفش را کجور دوستان برده بشکند و گفت آن ستانی که دیروز در کفش بودم امروز نیستم
غالبا سبب این معنی کفش است و امیر خسرو در یکی از قصاید خود اظهاری بدین معنی کرده **نظم** نیست برای تبرک از خود کفش از ان که
هر لکاف از پا شنایش دین و دولت ساده است ؞ و امروز انچه از شیخ متداول است یکی دیوانیست مشتمل بر قصاید و غزل
و رباعی و دیگر حدیقه است و ابقا اکثر الرموز و کارنامه است که شعر هر سه از کتب است وفات شیخ بقول امیر در یک قصیده بیت دوم است

خوابن
و مرقد او غالب جانی با بت عزیزی این چند بیت در مرثیه وی گفته **مرثیه** مرد دانائی نه هما که سرد ؞ مردن اگو اینه نه کار بس خورد
جان گرامی بپدر باز داد ؞ کالبد تیره بمادر سپرد ؞ آن فلک یا بعلی رفت باز ؞ زنده کنون شد که تو گویی بمرد ؞ کاه بنداو که بیادی بر بده
آب بنداوکه ابر با فسرد ؞ گنج زری بود درین خاکدان ؞ کرده جهانرا بکوی بشمره ؞ قالب خاکی بزی گنج گمند ؞ جان خرد نوی سموات برد
جان دوم که نمانند خلق ؞ مختلط کوهر بکان سپرد ؞ صاف در آمیخته روی تو ؞ بر سر خم رفت و جدا شد دُرد ؞ و ابتدا از شعر دیوانی
قصیده که مطلع دیوان اوست شروع کرده میشود **نظم** هین ای عاشقان خوش رفتاره ؞ طرب ای نیکوان شیرین کار
تا کدای خانه هین ره صحرا ؞ تا کی از کعبه هین در خمار ؞ زین اسپس دست ما و دامن دوست ؞ بعد ازین گوش ما و حلقه یار
در جهان شاهدی و ما فارغ ؞ در قدح جرعه و ما هشیار ؞ خیز تا زآبروی بنشانیم ؞ گرد ازین خاک توده غدار
گرتا زی کنیم و بر شکنیم ؞ نقش رنگی نراع را بازار ؞ تا ز خود بشنود نه از من و تو ؞ لمن الملک واحد القهار
کعبه کاندر و کواهی ماند ؞ سال عبرت به صد چه ده چه هزار ؞ تا ترا بار دولت است نه ؞ در جهان خدای بر خوردار
تا ترا پاک از تو بستانم ؞ دولت آن دولت است اکار آنکه ؞ بر و رها کرده از آنان کم ؞ عز نداشته از آن خوار
کار اگر رنگ و بوی دارد و بس ؞ چند چینی و فرقا فرخار ؞ دعوی دل کنم که در غم تو ؞ بود در حریم دل دیار
ده بود آن ورق که اندر وی ؞ کاو و خر باشد و ضیاع و عقار ؞ علم کز تو ترا نه بستاند ؞ جهل از آن علم به بود صد بار
نه بدان لعنت است در ابلیس ؞ که نداند همی یمین و یسار ؞ نه بدان لعنت است کاندر دین ؞ علم داند بعلم نکند کار
که در آید فرشته تا نکنی ؞ سگ نزد و در و صورت از دیوار ؞ راه توحید را بعقل مجوی ؞ دیده روح را بخار مخار
بکدا از کسی تواند بود ؞ به خدا از خدای بر خوردار ؞ جای عاشق نرسد از منبر ؞ مرغ محبوس نشکفد ز اشجار
مثنوی
ای خداوندان مال الاعتبار الاعتبار ؞ ای خداوندان قال الاعتذار الاعتذار ؞ پند گیرید ای سیاهیتان گرفته جای پند
قدر گیرید ای سپیدتان دمیده بر عذار ؞ در جهان بسی شاهانند که گر کرد ان ملک ؞ نیزه شان پروین گسل بودی سنانشان جوزا نگار
بنگرید اکنون نبات النعش وار از دست مرگ ؞ نیزه شان شاخ شاخ و تیرشان تار تار ؞ بطلیانچه مرگ ازین مردار خوار الجهان
مثنوی
کعبه ای معمور زین فرعون طغیان صد هزار ؞ در تو چو اند رخانه شیطانی در است ؞ در شمار هر که باشی آن تو در شمار
در که خلق همه زرق و ریبست و هوس ؞ کار در گاه خداوند جهان دارد و بس ؞ هر که او نام کسی یافت ازین درگه یافت
ای برادر کس او باش و میندیش ز کس ؞ بنده خاص ملک باش که با داغ ملک ؞ روزها ایمنی از شحنه و شبها ز عسس
نام بد طمعی کرد کم آزاری کرد ؞ گر کم آزاری خود عمر باید گر کسی **دله انگیا** وه خنده زنان بوسی تو بر تنگ شکر بر
ای طرکنان گوش تو بر نمک کمر بر ؞ نظارگیان رخ زیبای تو بر راه ؞ افتاده چو زلف بهت یکسر بکرر
بنشاند کواری فر و فیتم را ؞ بر گرد لا دیر تو چون حلقه بدر بر ؞ دیوانه لب داری و بر هر نگهی بیخ
آن سلسله مشک تو بر اطراف کمر بر ؞ ای آهوی کاجور کمی تا بنگویم ؞ این جور تو بر دل منشین ز شکر بر

ای بت سیبی از بره رفته بازار ° وی مانده زانگاره تو ماه فتنه زار ° یک تابش روی تو دل ما همی ارزنج ° نه پای و نه سر ماند و نه گوش و دستار
ما خود ز تو این چشم نداریم از ابرار ° زنک تو هرگز نبود ترک وفادار ° ما زان توایم و دل و جان زان تو ما ° خواهی بنوازی بنواز و خواهی بکش زار
ترکانه یکی آشتی از قهر برافروز ° [illegible] ° ما را ز فراق تو [illegible] ملامت ° [illegible]
وله ایضاً ای ستاده دم درین منزل نفس در دار زن ° خاک در چشم همه بیکار دعوی دار زن ° گر همی [illegible]
ما را ز لطف خواهی شکر زن ° یاد آن لب [illegible] بر دهان ما زن وله ایضاً دل بی لطف تو جان ندارد ° جان بی تو سر
جهان ندارد ° باید ز جهت روح ز دهی ° با غنج تو در میان ندارد ° باید که کمال عقل عقلی ° تا نام تو بر زبان ندارد
روح ار چه شریف که خدایست ° بی لطف تو جان و جان ندارد ° با ناز و کرشمه تو وصلت ° یا بیت که ترجمان ندارد
بد خوی خوشش تو روی نیکوت ° یا غیب که چنان ندارد وله ایضاً اگر عاشقی کفر و ایمان یکی دان ° [illegible]
هر چیز [illegible] نیاید ° [illegible] وله ایضاً [illegible]
پایه میان خانه [illegible] ° هر جا که مراد دل بر آید ° یک خار به از هزار گل است وله ایضاً تا جای [illegible]
اندر طریق عشق مسلم [illegible] ° عاشق نباشد آنکه مراد او خبر بود ° از [illegible] وله ایضاً
[illegible] باید با دوست وفا کردن ° ورنه کم ازین باید آهنگ جفا کردن ° [illegible]
یک عهد بسر بردن یک وعده وفا کردن ° هم گفتن و هم کردن از تو [illegible] آید ° [illegible]
[illegible] یکباره ره توبت از گفتن با کردن ° [illegible]
[illegible] وله ایضاً آن ترکی که جهان تاریکست ° آن ترکی [illegible]
[illegible] ° سر و دو ار [illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] ° [illegible] وله ایضاً هر ذره که بر روی زمینی [illegible] ° خورشید رخی
زهره جبینی بودست ° گرد رخ آستین [illegible] ° [illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] ° [illegible] وله ایضاً [illegible]
هیچ [illegible] ° [illegible] ° [illegible] وله ایضاً
نه یار و نه روزگار و نه وقت و نه حال ° نه کفر و نه اسلام و نه کردار و نه قال ° [illegible]
[illegible] وله ایضاً از لطف [illegible] ° [illegible]
از لطف تو هست بر تو چنان باید ° [illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] ° [illegible] ° [illegible] وله ایضاً
[illegible] ° آن [illegible] ° وان به که [illegible] ° آن به که [illegible]

شیخ

شیخ رضی الدین علی لالا از کمل مشایخ است و پدر او شیخ سعید بن [illegible] حکیم سنایی است و شیخ رضی الدین [illegible]
آمده صحبت شیخ [illegible] را در یافت بعد از آن در خوارزم بخدمت شیخ نجم الدین کبری رفته بسلوک مشغول گردید
پس از آن مسافرت نموده بصحبت بسیاری از مشایخ رسیده گویند از صد و بیست و چهار شیخ خرقه داشته
در الغ [illegible] هندوستان خدمت ابو الرضا رتن را دریافته امانت حضرت رسول که بشانه بوده از او گرفته و گاهی از
روی [illegible] ازان شان دارد شده هذه الرباعیة من [illegible] القدسیه الرضیه نظم
هم جان بهزار دل گرفتار تو است ° هم دل بهزار جان خریدار تو است ° اندر طلبت نه خواب باید نه قرار
هر کس که نه آرزوی دیدار تو است وله ایضاً عشق از چه بسی خون جگرها دهدت ° [illegible]
هر چند که بار عشق [illegible] عزیز ° چون شاخ [illegible] دهدت وله ایضاً می خوردن [illegible]
[illegible] ° خواهم که ز بیخودی برآرم نفسی ° می خوردن [illegible] السید الاجل
شرف الدین حسن [illegible] العلوی از شاعران زمان بوده [illegible] و فصاحت سر خط بیان او
[illegible] در تذکره خود آورده روزی سید حسن مجلس [illegible] قریب هفتاد هزار کس در مجلس او
جمع گشتی چون این خبر به بهرام شاه رسید [illegible] سید حسن [illegible]
[illegible] رسید ترجیعی که گفته بود در آنحضرت بخواند [illegible] رسید
نظم لاف فرزندی [illegible] حضرت [illegible] ° [illegible] ° [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] مرثیه
[illegible]
[illegible] نظم
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

نا حیات [illegible] ° [illegible] ° [illegible]
[illegible]
وله ایضاً [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
وله ایضاً [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

تا حیات هنر بروت [illegible] ° کیمیای حیات خدمت اوست ° باد چون عزم اوست در [illegible]
[illegible] ° آب شد چون [illegible] ° [illegible]
وله ایضاً [illegible] ° [illegible] جهان ° [illegible] ارکان جهان
[illegible] ارکان جهان وله ایضاً سلطان ملک ارسلان [illegible] ° آنکه [illegible]
[illegible] ° جان [illegible] ملوک وله ایضاً آنکه [illegible]
روی [illegible] ° از آتش [illegible] ° مجروح نگردند ز شمشیر جواب
شهاب الدین شاه [illegible] از ملازمان سلطان بهرام شاه بوده [illegible]
[illegible] این ابیات مراد است نظم [illegible]
[illegible] ° [illegible] ° [illegible]
[illegible] ° [illegible] ° [illegible]
وله ایضاً [illegible] ° [illegible] ° [illegible]
[illegible] ° [illegible] ° [illegible]
ضیاء الدوله والدین محمد بن ابی نصر از افاضل [illegible] غزنین بوده [illegible]
[illegible]
[illegible] رباعی [illegible]
[illegible]
این [illegible] ابراهیم [illegible] نظم [illegible]
این ابیات مراد است نظم جان هر شراب [illegible] ° دل [illegible]
هر روز چند بار مرا از فراق خود ° از عقل [illegible] ° [illegible]
ای عارض و [illegible] ° [illegible] ° [illegible]
[illegible] ابو حنیفه اسکاف آغاز کار [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible] ° [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
من روز [illegible] ° [illegible] ° [illegible]

در آرزوی آرزو اندو نیا مد است ... اخفا که شد بقوت جولش سیر م ... جان میبرد و لعبت خوبان کلشنم ... تن بیکشد بکذشت دلبران کلکم

شاد از رحیم که درین عمکده بکیست ... درمان در رنگ و بدبور دوشیدیم ... کردنده شنه بکرز ار دیده ام ... پوشیده برهنه کرد اکث تو زرم

بکرد درسکیدشتم و ایس کش ان از نوع ... آلوده شد ز چشم خورشید دامنم ... مردی تمام اکر تمامی زمانه را ... پس فرزن زمانه هم برود زنم

در روسرم مباد که کر با بدم علی ... باشد زمه اطراب درخورشید چنیدم ... از انچه بایفند و اهایی دیغ کویا ... ورمن بکر که بنجره جد خود منم

دفت است که مستان طرب از سر کیرند ... طراوت ز تنع ارزهی بر کیرند ... مطربان را و ندیمان را آواز دهند ... تا سماع خوش و عیشی خوابر کیرند

ساقیان کرم در آرند شراب کلکون ... که لبنیش ز دوم جوم محم کیرند ... ساقیا دیه کوید که چکونه باید ... که سر کلکون از ذام معنبر کیرند

قطره خون بود از خنجر ایشان مریخ ... روز لعزت چو کف قبضه خنجر کیرند ... زهره در ساغرشان ... کاه رنثاری چو کف ساغر عشرت کیرند

بسته ایشان کر شتاب نقل کنی ... بوسه را در تنگ پسته شکر کیرند ... نه خدای شاه و زمانه که نیز ... هم بر تو چو اندازه شکر کیرند

اندران روز که کردان دل استم بایند ... و عندران کاه که مردم پی حیدر کیرند ... باد تازی را بر عرصه خاک رانند ... آب هندی برادر شعله آذر کیرند

کل ز جفا از ... ... آن زمان فتح و ظفرش ... پس ... منصور و مظفر کیرند

[illegible]

جود تو برابت دست ابر و کوه آفتاب ... تیغ تو بکشاد پای عدل و داد دامن و دین **حکیم عثمان بن محمد المختاری** از اقربای حکیم سنائیست

و حکیم با بد عقیده مفرط بوده و در اشعار خود ذکر وی بسیار کرده چنانچه درین قصیده مفهوم میشود **نظم** نور پیش دو خورشید دو مه تاری

که برولعه از خاطر مختاری تیر • انکه در چشم خردمندی و در کوش سخن • چشم از اندازه صدقش بکان باید تر • کر برد و صف

کند برکت خوان را پس ازین • برکت رزین ... از دولت او در مه تر • انچه از فرکت عدل تو برارد که **نظم** • ... عمر نایل

صدف از ابر مطیر • معنی اندر سیهی حرف خط است خاکه • مه در روشنی اندر سیهی چشم بصیر • محمد عوفی در تذکره خود

آورده که مختاری را قصیده ایست که ... نوع میتوان خواند اکر کسی ... آن ... داند که از رک اندیشه خون چکانیده این چند

بیت از آن قصیده است **نظم** ای طرب انس و جان نکار وفادار • ماه منی ای پسر بچهره و دیدار • باد فدای تو جان از که بهر حال

...

[illegible]

سدید الدین عثمان بن عمر از ندماء خسرو شاه بن بهرامشاه غزنوی بوده شعر از وی کم در میانست انچه بنظر آمده این بیت است

نظم دل کاندر ... عشق تو در بند وفا باشد • ... از وفای خود که در جنک جفا باشد • ز تو کر ... خواهم کجا باشم ... و کوئه

تو که دیدی که دو ... چنین انداز ... باشد • ز لطف ... چشم ... که ... • چو آتش ... سلطان ...

ملک خسرو ملک شاهی که حضرت ... • جهان ... شاهی را چنین ... باشد **ابو بکر بن المساعد الخسروی**

خسروخوان سخن و ... ملک ... بوده در دولت خسرو ملک بن خسرو شاه که آخرین سلاطین غزنویه است

دیده و از ... منسوب بوی بوده خسروی ... این چند بیت از اوست **نظم** تا چند پیش ... دل ...

در عشق نام ... • ... • ... • در آرزوی ... روی تو

از ابر ... چشم ... • ... • چون ... **عثمان بن محمد الفتحی** ...

هنر و ... کامل بوده ... در غایت ... آید **نظم** ... راه عشق جان ...

... **وله ایضاً** در عشق ...

جسم ... • ... • ... آن کردی

[illegible]

از جمله اتابکان حضرت شاهنشاهی بوده بعلو قدر و ... و سمو جاه و مرتبت بر اقران رجحان داشته و در ... رایت

نیاوده بر ... می افراشته یکی از آثار جلادت او فتح ... آدم ... است که هیچکس از سلاطین سابق را این فتح دست نداده

و دیگر فتح کابلست که ... جلادت ... از ... میرزا سلیمان والی بدخشان بدر آورده و از ارادات آن ...

نیکو صفات دو دیوان است از ترکی و فارسی چون التزام ترکی ... هر آینه شروع در شعر فارسی مینماید **نظم**

در جوانی عاملی عمرم ... کذشت • انچه باقی بود آنهم در پریشانی کذشت • پادشاهی جهان را در کدائی یافتم

حیف اوقاتی که در شاهی و سلطانی کذشت **وله ایضاً** شمعان ... • جکر ... چشم تری میدارد

میرزا عزیز کوکلتاش المخاطب بخان اعظم والد شمس الدین خان اتکه است ... الاتابکان ... ملقب کشت ...

[illegible]

بوده و دیگری را قطره آب گردانیده در عجایب البلدان مسطور است که لهاور در زمان [illegible] با وفور آبادانی و معموری هزار [illegible]
داشته که هرکدام را حاکمی علیحده بوده و محلات نیز [illegible] شاهنشاهی نوعی آبادانی دارد که بجهت آبادانی و وفور اقمشه و کثرت
امتعه و سایر ضروریات در ربع مسکون شهری بدین عظمت نیست و مردمش همه در صنعت مهارت تمام دارند و اکثر کارها را بر نوع خوش
نیکو میخوانند و در فصل میوه انگور و خربزه آنقدر بهم میرسد که فقیر و غنی و محتاج و مستغنی ازان بهره مند میگردند و هندوانه [illegible]
[illegible] می پوشند و تمام [illegible] را کفایت میکند و از نعمتها که حق سبحانه و تعالی باین شهر ارزانی داشته [illegible] الحاصل
باندک [illegible] بنظر آمده آنچه [illegible] نوشته شد **[illegible] محمد بن عبدالملک** ازین تاریخ خطه مذکور
لاهور ازو افتخار موفور بوده در [illegible] عرب [illegible] و در مرحلهای عجم [illegible] و [illegible] افروخته
و گاهی بنا بر موزونی طبع دری از بحر اندیشه بساحل بیان می افکنده این ابیات ازانجمله است **نظم** گردش روزگار بر عبرت
نیک و اندکی که معتبر است • [illegible] • همه چیز [illegible] کار گر است • اختر [illegible] • اگر این [illegible]
این [illegible] است • ازچنین مادر و پدر چه عجب • که [illegible] مانده در بدر است • **افصح العجم سراج الدین ابی المنهاج** سراج [illegible] و منهاج طریق
عرفان بوده [illegible] که چون عندلیب [illegible] در بوستان محاوره نوا آمده [illegible] ملک الملک [illegible]
در نتایج فکرت [illegible] **نظم**
اندک که ز هجر [illegible] کردی • از هر شادی که بود [illegible] کردی • [illegible] • آوازه در افکنده که [illegible] کردی
دلرا [illegible] خوب تو [illegible] • جان دیده [illegible] • چشم [illegible] خاک [illegible] • [illegible]
ابو جعفر عمر بن اسحق [illegible] در زهد و تقوی [illegible] آفاق [illegible] داشته چون
[illegible] **نظم** [illegible]
[illegible] • در [illegible] • دیده [illegible] • [illegible] دل [illegible] •
[illegible] آورده اند که [illegible] ملک ابو طاهر که وزیر عصر بود وی را امتحان کرد در شعری که در هر بیت آن چهار چیز
لازم داشته باشد [illegible] بگفت که این چند بیت ازانجمله است **نظم** ای [illegible] آب و چو خاکم [illegible]
لطفی [illegible] • چشمت [illegible] نرگس و عارض [illegible] • رخسار [illegible] لاله و لب چون [illegible] • [illegible]
[illegible] • [illegible] • [illegible] • امروز [illegible]
و [illegible] **[illegible]** از [illegible] حق سبحانه و تعالی [illegible] و صغیر [illegible]
[illegible] که هر کس [illegible]
نظم ای خواجه ابوالفرج [illegible] • [illegible] دل [illegible] • [illegible] • شادم [illegible]
[illegible] در بوستان [illegible] این قطعه که [illegible] دیوان او

طلب داشته [illegible] اوست [illegible] **نظم** [illegible] مجلس [illegible] در اقبال تمام

لاهور

چون [illegible] | از [illegible] | [illegible]
[illegible] خادم [illegible] | [illegible] تمام | [illegible] آورده ام [illegible]
[illegible] | چون [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible] والسلام

و ابوالفرج در عصر سلطان رضی ابراهیم [illegible] دولت [illegible] وزیر [illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]
از [illegible] منصور بن مسعود بن احمد [illegible] ابوالفرج [illegible]
[illegible] این چند بیت از قصیده ایست که در مدح او گفته **نظم**

[illegible] | روز بازار [illegible] است | آب چون آتش [illegible]
باد چون خاک [illegible] | آب [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] **وله ایضا** | [illegible]
ابو المظفر [illegible] ابراهیم | [illegible] لاهور | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | **وله ایضا** | [illegible]
عرب را [illegible] | عجم را آفتاب سایه دار است | ملک مسعود ابراهیم مسعود
[illegible] روزگار است | [illegible] | [illegible] است

براق [illegible] | عقاب [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] کیوان [illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] سکندر | [illegible]
وله ایضا ای [illegible] | ای [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
آن برق مجسم است شمشیرت | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | بر سفره بزم [illegible]
[illegible] | **وله [illegible]** | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | آلوده کسی بود که در خاک بود | **[illegible]**

[illegible]
[illegible] در [illegible] چند بیت اکتفا کرده شد
نظم [illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] **[illegible]** [illegible]
[illegible] این چند بیت [illegible] **نظم**

ای باغ [illegible] | [illegible] | [illegible]
در لب [illegible] | [illegible] | [illegible]

لاهور

[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
مولانا [illegible] از [illegible] عصر و زمان بوده [illegible] اندیشه [illegible] قصیده
[illegible] **نظم**
در عشق [illegible] | [illegible] | معشوق دل [illegible] باید
[illegible] **نظم** [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
وله ایضا [illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible] | [illegible]
[illegible] **مولانا محمد** [illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]
[illegible] **[illegible]** [illegible]
[illegible] **[illegible]** [illegible] **نظم**
در هر دل که عشق [illegible] • [illegible] لاهور [illegible]
که بنا بر عدم طبع نظم [illegible] دراین عصر [illegible]
قاضی صدر الدین است که در علوم عقلی و نقلی مهارت تمام داشته و دیگر مولانا [illegible]
ذوق [illegible] و آخر [illegible] مولانا
جلال الدین است که امروز [illegible]
قاضی [illegible] لاهور [illegible] مولانا [illegible]
[illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]
[illegible]

محوه اعتقادیست از ان محکم واراوت از آن سنگ سخت تر و در سالها بارچندین هزار آدمی از صغیر و کبیر غنی و فقیر سر و پای برهنه ساخته بلکه سر از پا نشناخته بعزم طواف آن مکان در حرکت می آیند و چون از طواف آن معبد فارغ میگردند بعضی حاجتی که دارند زبان خود را بدست خود بریده قریب آن آستان دفن میکنند و بزبان بی زبانی طلب حاجت و عرض ملتمسات مینمایند و بعبارت اخلاص عظیم و اعتقاد مستقیم در اندک فرصتی ایشان را شمع وار زبان تازه رسته و کام دل حاصل گشته خوشحال و فارغ البال بمنازل خود مراجعت مینمایند مصرع صدق پیش آر که اینجا هرچه آرند آن برند

و این کوه بر شمال هند واقع شده و از نگرکوت تا کوچ که اقصی ولایت بنگاله است زمین دارانند که هر کدام سه چهار روزه زمین در تصرف دارند و در زبان و دین با اهل هند متفق اند حکمای سابق هند گویا تحقیق این کوهستان کرده اند یک لک و بیست و پنج هزار کوه متفرع بآن کوه یافته اند و ازین جهة اهل هندوان کوه را سوالک خوانند یعنی کوه که تا ولایت ختا رسیده و همچنین از هند گذشته بکابل و بدخشان و خراسان کشیده و از شمال نیشابور گذشته بری و قزوین و طبرستان رفته چنانچه در کتب حکما اظهار بدان کرده اند و کشمیر و تبت در میان این کوه است و آب بسیار از این کوهستان در میان ولایت هند جریان می پذیرد مثل ستلج و بیاه و راوی و چناب و بهت و نیلاب و این آبها در حوالی ملتان بهم پیوسته در حوالی تته بعمان میریزد و ایضا آب گنگ و جون و رهب و گوی و سرو هم ازین کوهستان آمده و همه یکجا جمع شده در ولایت بنگاله بمحیط منتهی گردد سرهند که بسهرند نیز تعبیر کرده اند سابق داخل سامانه بوده و سلطان فیروز شاه آنرا جدا ساخته سرکار گردانید و حصاری در آنجا بنا نهاد و موسوم بفیروزآباد و سرهند امروز بکثرت نزهت و صفا و باغات دلکشا جای معروف و مشهور است و اکثر مردمانش بعضی بکسب خواندن و نوشتن مشغول اند و برخی اهل صنعت اند صنعت معمور آنرا که بهتر از دیگر صنایع تتبع نموده اند و از مردمش آنچه دیده و شنیده یکی شیخ صدرالدین است که طوایف انام از خاص و عام بوجود شاملش اکثر مستظهر بوده و لازم حسن اعتقاد وارادت را بجای می آورده اند امروز خلف ارشدش شیخ محمد صالح بوده معتقدانرا محفوظ میدارد شیخ حاجی فتح بادفت و سردادا مانت اوز از علمای زهد و ورع را پیشه داشته و حالا ثمرة آن شجره شیخ عبدالله شمع عبادت جای آباء و اجداد را بارادتش میدارد و مولانا جوهر و مولانا بایزید در فنون فضایل سرآمد عشایر دهلی اند و همواره بلزوم درس و کتب پرداخته نقش افاده بر الواح خاطر طلبه می نگارند مولانا مصاحبه تتبع بعضی از استعداد دست کرده سر دارانسته بوده است و کتابت نسخ تعلیقش خالی از کیفیت و مزه نیست شعر را نیک میگوید این ابیات مر او راست نظم

مهر تو بجان و دل بکینه بدست • عکس تو هنوز اندر آیینه بدست • زخمی که براه است تک کی ابینه

در جوره نک ما هنوز در سینه بدست • ایضا خواستم دردکه من مرد غصه دردم • حدیث عشق خا سرو کوکه من مردم

مولانا خاکی خالی از خطی نبوده او کلمش بیشه از کتابت میگذشته این بیت مر اوراست بیت جهان بجان عالم

دارد رونق نسخه خوش نسخی • که موافق احباب مو ندای پیوند بود بدلهای هانسی درجوار حصار واقعست و در زمان سابق باج با نام

بلعم دتو

سرهند

بوده و قلعه استوار داشته شخصی نقل میکند که در مضافات هانسی عورتی را چهار کرت وضع حمل شده که در هر کرت چهار پسر زاده در وجود آمد و امروز این شانزده پسر موجوداند و از نیکان آنمکان یکی شیخ جمال الدین خطیب است که خلیفه شیخ فرید شکر گنج بوده و شیخ دوازده سال بمجت در هانسی گذرانیده و از سلطان مشایخ شیخ نظام اولیا نقلست که چون شیخ الشیوخ فرید الحق والدین بدولت خلافت خود رسانیده مولانا جلال الدین برای من قیام نمود و حال آنکه پیش ازین برخاستی و تعظیم بجای آوردی روزی که این امر بوقوع آمد مرا در خاطر گذشت که گرامیتی موافق مزاج نیفتاده باشد و ایشان بکرامت دریافته فرمودند که باعثش نه آنست که شما فهم کرده اید بلکه سبب آنست که هرگاه محبت درمیان ایدوئی معدوم شده باشد و تو هر دو یکی شدیم جهة خویش قیام روا باشد نظم قیام خواستمت کرد عقل میگوید

مکن که شرط ادب نیست پیش سرو قیام • و ایضا شیخ قطب الدین منور است که شیخ نظام اولیا اول منعوت ملاقتی که کلفای خود پشانیدی بوده و در علم و عقل و وفا و در وفا نظیر نداشته و هرچه از غیب میرسیده بدان قناعت میکرده نظم شیر تر واسد کذشت مرد قانع را قدم پیر سگ خاید بدندان پای مرد هر دری مولانا غیث ازان نوائی شهور است اگرچه احوالش نظر نیامده اما شعرش بسیار مطالعه افاده این چند بیت از آنجمله است نظم چاک کند کل بسی جیب به

بستان حسن • چون تو گلی گر کند سر بگریبان حسن • مایه لطف غیب شد چو کمینی

تهانیسر

فرزند • جای نمک دان نشست لعل تو بر خوان حسن تهانیسر اگرچه شهریست مختصر اما آباد و آنجا خام بادوست و فا حاشش اقسام تفاریق را خوب تتبع کرده اند و در زمان سابق بتخانه بزرگ داشته و در آن بتخانه بتی بوده موسوم بجکسوم که معتقد فیه اهل هند بوده چون سلطان محمود شنید که در تهانیسر چنین بتخانه است بعزیمت جهاد در ربیع چهارصد و دو متوجه هند گردید سر جبال پیغام فرستاد که اگر سلطان از فتح این عزیمت باید بجاه زنجیر فیل پیشکش میفرستم و سلطان التفات بدان نفرموده بتهانیسر آمد و فرمود تا آنچه یافتند غارت کردند و بتخانه را ویران ساخته بت جکسوم را بغزنین برده فرش آستان مسجد ساخت چنانچه عنصری در یکی از قصاید اظهار بدان کرده میگوید نظم از انکه جا بکمج هندوان بودی • بهار گنگ بکند و بهار تهانیسر

و ایضا در تهانیسر حوضیست که آنرا کرکهیت میگویند و معبد براهمه است و اهل هند در روز کسوف و خسوف از اطراف و اکناف جهة غسل بدین حوض می آیند و از طلا و نقره و زر و جواهر آنچه دست بکنشان بدان میرسد بدان حوض می اندازند مقصد ایشان آنکه هر دیناری را حق جل و علا بهفتاد دینار در

واول

وقف میدارد و از مردمش آنچه فاقی ذکر باشد شیخ جلال است که فاتحه احوالش ریاضت و مجاهده و خاتمت کارش مشاهده و مکاشفه بوده و اهل آنشهر حلقه مریدی او در گوش و غاشیه عقیدتش بر دوش دارند و الحال شیخ نظام بن عبدالشکور که خلیفه و جانشین وی است بر وساده خلافت متکی است و از خاص و عام بجدمتش لوازم حسن عقیدت بجای می آورند و با آنکه تتبع کتب دارد کتب صوفیه بسیج مطالعه نموده چند نسخه در تصوف تصنیف کرده که جمله پسند اهل عرفانست و ایضا القصری املا نموده که معانی آنرا همه در صورت و قالب تصوف بیان نموده فردی مطالعه بعضی از تصنیفاتش دست کرده روزمره درستی دارد و شعر نیز میگوید از آنجمله است نظم بخت بد جز نقصه راهبر نیست

جنگ با بخت بد میسر نیست • از عطش میلم از آب بود • کوزه هر جا برم سراب بود

نیست گر زانجم و گر رندم • عجبم الله اهل که از هندم پانی پت از جاهای معروف است و وطن کسانی که خوب کار دوری کرده خوب و در نیست اند شیخ شرف الدین المشهور بابوعلی قلندر از فحول مشایخ وقت بوده تجرید و تفرید مخصوص بوده و کرامات و خوارق عادات معروف اگرچه ابتدای او از فرقت اما چون کشاد کار وی در پانی پت شده و بعد از آن شهرت یافته همانجا در کتب ایام تحریش میشود و در یکی از تصنیفات خود آورده که اهل علم از خوشت و با بعض تبریزی مولانای روم مراجعت داشت داده و بعد تقدیر در ملفوظات وی بنظر آمده که ابتدا در دهلی بمطالعه مشغول داشته و قریب بیست سال در آنجا ریاضت میکشیده پس از آن ارحق تعالی درخواست که علم حقیقت و طریقت بدو ارزانی دارد آن نیز او را عطا شده و بسبب دیگر در عبادت و بنده که مشغول بود بعد از آن جذبه از جذبات حق وی را جذب کرده مجذوبانه گرد شهر دهبان سرگشته و در آخر کارش بجایی رسید که هیئت مستوفی ادوی و سخن گفتی و اگر کرشمه چشم کسی انداختی کسی را طاقت آن نبودی بلکه مبهوت شده خاک شد کشتی نظم شرف ز عشق گشت آن قلندر سرمست • که جمله جهانیان از خرابتش مرده • و دیگر در ملفوظات خود آورده که حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم خود بمن بخشیده بود بعضی فرنیه باشد ادا کرده بعد از آن فرمان حضرت عزو جل در رسید که ای شرف چون حبیب ما خود بتو بخشید ما نیز قرض خود را بتو بخشیدیم آورده اند که وقتی سلطان محمد تغلق این رباعی را نوشته بخدمت شیخ فرستاد رباعی که راست کند صورت مردی درزنی

که اشکست این طلسم مابد دنی • کس نیست که استاد قضا را پرسد • که بهر چه سازی و چرا میشکنی •

و شیخ در بدیهه این دو بیت گفته فرستاد بیت ز غلط که در امر قضا دم زند • این نوع که گفتی تو نه مردی نه زنی

کلرا به مجالست که پرسد ز کلال • کز بهر چه سازی و چرا میشکنی • و این مکتوب که بسلطان علاء الدین خلجی نوشته هم از وی مشهور است علاء الدین خلج خواهد دهلی را اعلام آنکه خواجه سرای پیش برده پس درویش فقیر خدا را جای بجا خواهد زده که طرش از آن بر نبنده اگر او را سرا دهند و الا جهة دهلی خواسته خواهد شد قادری قدرت شعر گفتن بسیار دارد

واول

و اول شعرهای اوست یکجا که بر ترقه در شورش پیدا شده نیک و بطبیعتش این ابیات مستفاد میکرده نظم

دهلی

بر هیچ تر از کمان بجز زه ششت • ششت او کر نقش گیرد بر کمان • ماند نرازان نشان باید چو نقشی • کاه بتصویر نظر کف نقش آوران دهلی عجب آب و هوا و نزاهت باغ و صحرا مستثنی از جمیع اماکن و معموره‌های هندوستان است و همیشه دار الملک سلاطین عظام و مرکز دایره اسلام و محط رحال افاضل و اهل فضلای کامل بوده نظم حضرت دهلی کنف دین و داد جنت عدن است که آباد باد • و در شرفش از آن گاه برکار شده • یرغ زبرکار شده • در تاریخ اهل هند آمده که شهر دهلی در عصری از اعصار نهایت آبادانی داشته و بعد از آن نوعی خراب شده که مسکن وحوش و دواب گردید نظم و هم از اندام دختران رفتی از رفتی برون • عقل از دو ترسان و لرزان وادی از وادی نشان • تا آنکه در سنه چهارصد هجری انوپال کشت و قریب مسجد بنای هندوان و در آن مکان کاخ کرام ران بودند در پانصد و هشتاد و هشت بدست سلطان قطب الدین ایبک غلام سلطان معز الدین سام که او را سلطان شهاب الدین نیز خوانند فتح شده و از آن زمان تا حال هندوان دیگر بران مستولی نگشته اند و همیشه در تصرف سلاطین اهل اسلام بوده و دهلی قدیم که در زمان سابق آباد و آبادان بوده الحال خرابست و از عمارتی که بناها مانده مسجدیست که هزار ستون در آنجا بکار رفته است و چنین شهرت دارد که مسجد را بموجب ارشاد در راستی نمازگذاری گذارده اند و در بیرون مسجد مناره ایست در کمال بلندی که هیچکس را قدرت بالا رفتن آن نیست و دور آن مناره جمعی که بوده اند هشتاد قدم گفته اند و ارتفاعش صد و سی ذرع بیت شکل مناره و ستون زر سنگ

از پی سقف فلک آبگینه رنگ • با ترش از اوج برگردون بافت • گنبد بلند فلک سنگ است

ماه که چنبد همه شب با منجر • کز سر شیش عقده دارد و بیر • اما دهلی نو بر کنار آب جون در سنه ششصد و هشتاد و هشت باهتمام سلطان جلال الدین خلجی بنا شده و این شهر در غایت کیفیت هوا و در نهایت لطافت و نظافت نظم گر شنو قصه این بوستان • نکته طایف هندوستان • و در میان شهر چندان باغات جنت نشان و عمارات خورنق بنیانست که خامه از تحریر آن بتقصیر قایل است از آنجمله مقبره جنت آشیانی همایون پادشاه است که عمارتی بدان لطافت در هیچ عصر و زمان ساخته نشده نظم هرکه میخواهد ببیند شکل فردوس برین • گو بیا در آن قصر دان باغ همایون ببین

و چون دهلی همیشه مهبط اولیا و اتقیا بوده همواره هر کرا طومار عمر بتوقیع اختتام موشح میکرده در این خاک پاکش دفن میکنند از این جهة چندان عمارات رفیع مقام و حظایر مینو فام در این شهر بنا شده که از حد بیرون است نظم

همه شهر بستان همه کوی جوی • همه پر ز بیماران در نگ و بوی • و در بیرون آنشهر عمارتیست موسوم بشکارگاه سلطان فیروز شاه و در عمارت عمودی بر آمده است که قریب سی ذرع ارتفاع داشته ذرع بسطری انت و از روی جایس چنان فهم میگردد که یک لخت سنگست و این عمارت سه مرتبه است ما دام که این قدر بر زمین رسیده باشد و سی ذرع دیگر کاینک دست دکان محکم شده باشد البته از آن محکم کوتاه بود و بدین تقدیر که هشت ذرع طول داشته باشد با برخاستن آن دعی

ازمحالات است وازین قبیل خصوصیات بسیار دارد که اگر در سلک ذکر جمله آنها درآید نسخه علیحده تصنیف شود لهذا از آن
مقدمات درگذشته شروع درمردمی که ازآن شهر برخاسته اند کرده میشود محمد بن احمد بن علی المشهور بشیخ نظام اولیا از کمل مشایخ
هندوست واهل هند ویرا سلطان المشایخ میخوانند وجد پدری آنجناب را بخاری گفتندی وجد مادری وی خواجه عرب
وآن هردو بزرگ بر خاست یکدیگر از ورا النهر بهندوستان وارد شدند در بداون سکونت نمودند وشیخ نظام در بداون
متولد شده اما در دهلی نشو ونما یافته ونسب وی ... بامام علی بن موسی الرضا علیه التحیه والثنا می پیوندد وشیخ
نظام ... ازپدرش ... شیخ فرید الدین ... چنانچه ...

[illegible]

۷۰

[illegible]

[illegible]

۷۸

[illegible]

کمتر کسی بلطافت طبع و جودت ذهن و استقامت عقل و تهذیب اخلاق و لزوم قناعت و تجرد و تفرد و خوش بودن
و خوش گذرانیدن مانند خواجه حسن شنیده ام **نظم** چون نکته عاشق از فصاحت • چون چهره دوست از ملاحت
جانرا عوض سرور شادی • دلرا بدل نشاط راحت • و خواجه حسن نیز از مریدان شیخ نظام اولیا بوده و شیخ را
هرگاه ذوق سماع شدی بقوالان گفتی شعر خواجه حسن بخوانید و خواجه حسن بسیار معتقد طرز شیخ سعدی بوده و همیشه تلاش
آن روش میکرده چنانچه بکسی در آن باب جنبانیده **نظم** حسن گلی ز گلستان سعدی آورده است • که اهل معنی
گلچین آن گلستانند • و اهل هند او را سعدی هندوستان میگویند پادشاهان دهلی او را بغایت خاص بوده و خواجه
حسن در آخر عهد سلطان محمد پادشاه و وقت سلطان محمد تغلق شاه بدیوگیر رفت و در آنجا فوت شد و دیوانش امروز
متداولست این ابیات از آنجملهاست **نظم** اگر ز جام لبت جرعه بخشی زود • بشوی از دلم آن توبه گناه آلود
هزار آتش سوزان فرو شد اندر دل | درین فرو شده گر دود بر نیاید دود | عجب معامله چشم آمده است امروز
که زاهدان کله شدند و شاهدان خشنود | غلام نرگس مستانه توام امروز | غلامی کرد ز پرهیز کاری که بود
حسن بیهیچی از دل ابکشم ترا | ولی دل تو بنخست پذیرنیست چه سود | مرا بجز تو در همه آفاق یار نیست
مشفق ترا ز غم تو دگر غمگسار نیست | گفتی برد بگوی دگر کس قرار گیر | در عهد نامه من و تو این قرار نیست
ای خواجه غافل تو دل خویش نگهدار | بردل شدگان عیب گرفتن هنری نیست | **مصرع** اگر خواهی قدم از کوی جانان باز کش
کیمیا در حصه غیب است در بازار نیست | **مثنوی** در عرصات همین روی گشاده اندرا | باید عادل شود دعوی داد خواه تو
هر نگهی کو مسکینی عذره که میکند طلب | اینهمه طاعت حسن کرد سرگناه تو | **مصرع** اگرچه چشم حسن خامه بهر دیدن تست
بعمر خویش مبیناد روز بنیاد که | بدی نیاید ازان روی نیک میدانم | ولی ز بخت بد خویشتن هراسانم
مصرع از فضل امید میدارم که فردا روز حشر | نامه نهد بدست من که عشق آمیز نیست | عشق یاران دیگر آید عشق سازان دیگرانم
آنچه در زاد می بینم در برد در نیست | **مصرع** بوسی لب جام ده دور دهم ریز | تا بوی بهشت آید ازین فسق و فجورم
آنچه از لطافت روزگار منت | که ز سر تا بپای بچیده است | **مصرع** ای چون مه نو قبی از نور سعادت
چون حسرت سامی حسن تو هر روز زیاده تر | از دست تو نالیده ام دور مان طلبیده ام | مستی ادب بنده و نقصان ارادت
مصرع چو گرد طبع برایم صلا دهم همه را | که از کرم نبود طرف بوستان تنها | ولی ز طایفه میوه دزد میترسم
که باغ سخت بزرگست و باغبان تنها | **مصرع** ای فضل تو بخته تری نادا نیها | **مصرع** عفو تو پذیرای پشیمانی نهانها
الطف بکن کار پریشانم جمع | ای جمع کننده پریشانیها | دارم دل کی غمین میازار و مپرس
صد داغ در کین میازار و مپرس | شرمنده توام اگر بهینی عملم | ای اکرم اکرمین میازار و مپرس
شیخ جمالی بسیار فاضل و یافرد و دیانت بوده در زمان ابوالغازی سلطان حسین میرزا بخراسان رفته تا آخر عمر با کمال دنیا

چون قیمت

چون وقت استرداد امانت نزدیک رسید سجاده دست فرو هشت برادر خاندان بات اخروی میگاشت تا رایت جلال افراشت
نظم کسیکه عزت دولت نیافت هیچ نیافت • کسیکه روی قناعت ندید هیچ ندید • و جنت آشیانی همیشه با او
بصحبت شیخ میلا تو در بوده و بهمواره با او مجالست میشود و احیانا بصحبتش میرسیده و داد و اصطلاح احوال تو بنظم
اشعار میشود و این ابیات از آنجملهاست **نظم** عشق را طی لسانیست که صد سال سخن دوست با دوست بچشم زدن میگوید
مارا ز گرد کوی تو بس برابری است در تن | دانم ز آب دیده صد چاک ماند ایم | ویرانه است دلرا کنجی است یاد دوست
در روی خیال زلفت چون مار گرده سکی | زاهد بطعنه گفت که روی بتان مبین | ای بی تمیز دیده بینا برای چیست
قبرش در دهلی است و خسرو هند تاریخ فوت اوست **ملا احمد** در هوکه امروز از بد بدلان است و بنابر جودت
طبع شعری میگوید از آنجملهاست **نظم** صورت و معنی گرد جمع در هر پادشاه | پادشاه صورت و معنی است اکبر پادشاه
تا که بشد سوب و شرق صبا و اغراد | از کنار باختر تا حد خاور پادشاه | آن شهنشاهی که می افتد بروز بار او
از نهیب چوب دربان پادشاه بر پادشاه | مرا هر شب چو دزدان خواب گرد چشم تر گردد | دلم بار غنت بیدار چند باز برگردد
مولانا عبد الحق در سلک فضلای آن شهر و مقام انتظام دارد و علم ریاضی و آنرا نیک میداند و گاه شعر میگوید از آنجملهاست
نظم رنگ حنا است بر کف پای مبارکت | یا خون عاشق است که پامال کرده • و شیخ فیضی این مطلع در حق وی گفته
ای پاک سیر دوان درگاه بدل | اقوار طلب کرده و انکار بدل | وین از تو دو روید شد مانند قلم مصحف بزبان داری و زنار بدل
ناظری اگرچه از نوصای است اما در دهلی متولد گشته و شعر را نیک میگوید این رباعی در حق حضرت شاهنشاهی مراد است
نظم فردوس بسلسبیل و کوثر نازد • دریا بگهر فلک باختر نازد • عاشق بکرشمهای دلبر نازد • کز بین ذات شاه اکبر نازد
مصرع من کاهش جان لخت لخت خویشم | **مصرع** رنجنده دل ز روی سخت خویشم | آتش زن خانمان درخت خویشم
در بیت که من دشمن بخت خویشم **اگره** در زمان سابق با نام دهلی بوده و قلعه در غایت حصانت و محکمی داشته
چنانچه این ابیات مسعود سعد سلمان راست **نظم** بوقعی ملک عصر سیف دولت و دین | خدایگان جهان خسرو صفدر گردگار
برای نصرت اسلام بار دار الملک | بوم هند فلا آورده لشکر جرار | بوج موج گمینه گشش و چون زمانه ابو قت
چو کوه طوفان خیل و چو ابر صاعقه بار | هیکلنت حصار و هی زنت زمین | کشش ز زلزله بر شد کشش مقام بچار
حصار اکره پیدا شد از میانه گرد | ببان که برو ار های چون کهسار | اما صاحب طبقات اکبری آورده که اکره
ابتدا از مضافات بیانه بوده و سلطان سکندر لودی همت بر معموری آن مقصور کرده بنده و شیرخان و سلیم خان نیز بعد
از آن سعی موفور در آبادانی آن بتقدیم رسانیده اند اما در زمان اید بیمان حضرت شاهنشاهی رونق و رواج تمام یافت و چندان
عمارات ارم سیما و باغات روح افزا و حصول پیوست که خامه از تحریر آن عاجز است و از مضافات اکره یکی انست که آب
چون از میان آن شهر جریان می یابد و بر اطراف آن حدایق و بساتین البناانت و عمارات ساخته شده که هر یک چون

رضوان دلگشا و مانند عرصه فردوس جان افزاست **نظم** نه خوبان آنزا ازره عقل و قیاس است نه خوشی این را بگیره وصف شارات
دوم کر قلعه ایست که شب آن هیچ دیده ندیده و علی آن هیچ گوشی نشنیده و این عمارت رفیع بی نزالت در عرض هشت سال
بمبلغ هفت کرور تنکه که سی و پنج لک روپیه باشد صورت اتمام پذیرفت و همه جابنای قلوط آنها برسانیده اند و سنک
تراشیده و آهک برآورده و بنابر احتیاط سنگها را بکلوتهای آهن کداز اینده بر یکدیگر وصل کرده اند و با این استحکام نهایت
لطافت و صفا داده **نظم** نداند کسی چون ستاید همی | بر چشم را چون کشاید همی | و از سر روش آنچه قابل ذکر
و لایق تحریر باشد این چند تن است که نوشته میشود **شیخ ابوالفضل** خلف الصدق شیخ مبارک که در سلک علمای وقت
انتظام داشته اگرچه شیخ مبارک ناگوری الاصل است اما چون قطع تعلق از آن شهر و مکان کرده در اکره سکونت کرده و مسقط
الرأس شیخ ابوالفضل اکره است لاجرم و برا در اکره می نویسد و شیخ مزار امروز مظهر جمیل اخلاق و شرایف اوصاف است
نظم کمیت ضمیرش که بهر گوشه آورد • از گوهر سیراب لبی کیخ دهن است • بشاپنه تکلف و سخنوری و غایه فصاحت
و مدح گستری امروز در عقل و فهم نظیر و عدیل ندارد با آنکه همواره در خدمت حضرت شاهنشاهی چون عرش گوهر قایم است اگر
ساعتی فرصت یابد او قات السنتان فضلا و تحقیق مطالب حکما مصروف میدارد و در انشاء بیضا دارد و چه و در حکایات
عبارات تازه در سلک تحریر کشیده و از تکلفات منشیانه و تصلفات مترسلانه اجتناب واجب میداند و کتاب اکبری
تاریخ اکبرنامه است و بسیخن بلعنو خواندن رغبت بسیار دارد و تبرک دو وقت شعر نیک میرسد و احیانا برازمون طبع جواهر
نظمی از کان اندیشه بیرون می آورد چنانچه این رباعی مفهوم میگردد **رباعی** نفسی دارم که هر نفس سر گردد • گویم که ریاضتش دهم بر گردد
هر چند که بعد لاغرش میدارم • از نیک سخن فضول فربه گردد • **شیخ ابوالفیض فیضی** نیز فرزندی از بنجر شیخ مبارک در جامعیت علوم
و لطف شعر و حسن مقال عدیم المثل است در حدت طبع و کثرت فهم و دقت خیال مشرف بر مرتبه کمال **نظم**
هست از لطف طبع گوهر بار • بحر ابرار و مخزن اسرار • و او در اندک روزی بنابر کثرت قابلیت در خدمت حضرت
شاهنشاهی بشعر و غایه سخطاب ملک الشعرا شرف امتیاز یافت موارد الکلم نام کتابیه در اخلاق نوشته که حروف
منقوط ندارد و تفسیر کلام الله را نیز بی نقطه تمام کرده و آن را سواطع الالهام کرده نیده و بیر حیدر معمائی سوره عالی بحساب تاریخ آن
یافته و دیوان شعرش پانزده هزار بیت است که امروز متداولست و بموجب فرمان حضرت شاهنشاهی پنج گنج خمسه نیز
در برابر هر کتاب حکایتی چند گفته اما با تمام نرسیده و دیوان را نیز بفرموده حضرت شاهنشاهی بنظم فرموده با وجود آنکه از همه علوم
بهره دارد اما عربیت و حکمت را پیشتر تتبع فرموده و در انشاء و کلام الاخلاق و انبساط طبع فرود به اشعارش
اگرچه از غایت اشتهار احتیاج باظهار ندارد اما بنابر لزوم بدین چند بیت اختصار افتاد **نظم** تا چند دل بعشوه خوبان گرو کنم
این دل بسوزم و دل دیگر ز نو کنم | سر بر نزد ز باغ امیدم گل نشاط | تا که هوس بکارم و حسرت درو کنم
فیضی گفتم ای ره عاشقی بهوش | **مصرع** در این دیار گروهی شکر لبان هستند | دیوان خود که مدبر عالم گرد کنم

که باده

که باده با نمک آمیخته و بدستند | ناله شوره شورست عندلیب اینجا | نفس که خفته مرغان درین چمن بستند
مصرع گرسنه آنچنین از چشم تو برهانک ها | از پس مرگ عاشقان سرمه کنند خاک ها | **مصرع** رشکم آید زمقیمان نهانخانه خاک
که از اسباب جهان بکفی ساخته اند | کعبه را ویران مکن ای عشق کانجا گمشده | که کهی پس ماندگان راه منزل میکنند
مصرع عاشق که غم از دل فرابش نرود | تا جان بود از تن تب و آتش نرود | خاصیت سیماب بود عاشق را
تا کشته نگردد اضطرابش نرود | **مصرع** فیضی دم برهست قدم از دیده بنه | کام از شره مینهی پسندیده بنه
لختی ز آتش از دل و بر دیده بنه | **مصرع** از عیک نشسته هیچ نکشاید هیچ | عشق آمد و خاک محنتم بر سر ریخت
وز برق چه بر خرمن افگار ریخت | خون از رگ و ریشه دلم رخت چنان | کز دیده بجای اشک خاکستر ریخت
وحشتی شاعر از کلاه بسته بوده و خوش مذاق ما داشته از وی می آید **نظم** جهان کهنه که ویران سرای اشتفت
در وی کسیکه اماست بکرد اشتفت | بزال دهر تمامی طلاق مردان نیست | کسیکه رست ازین پیرزال استاد است
براغ زر سرای خاک دان شاید کرد | که این خرابه سرانجام کار ویرانست | شهی که تخت کردون بزیر کشیده گداست
گدا که فارغ از دنیاست است سلطانست | بزور بازوی همت چو وحشتی امروز | که دیو نفس مسخر کند سلیمانست
سرابی اگرچه رطب و یابس بهم بافته اما بعضی وقت خیالاتش خالی از سره و تمیز نیست چنانچه از این ابیات مستفاد
میگردد **نظم** در هر قدم این راه که از چشمه پیست | بر تشنگی خواهش فرح جله سراب است • این هفت گره عادی یک نقد دعا نیست
نکته که نهی تر ز گره های حبابست | **مصرع** چون رهرو لب تشنه درین راه سراب | سیراب چشم همه از موج سرابست
لکهنور شهری معمور است و هوای نیک دارد و کانرا در انکان نیک میسازند از مردمش **سید شاهی** صاحب طبع سلیم
و ذهن مستقیم است و با وجود فضل شعری در غایت جودت است مناسبه این بیت مراد است **نظم** المستغفر الله از
بدل جاچاشنی درد | پیکان بسینه که دل برده در بغل | آورده اند که سید شاهی را برادری بوده هوا کرده محبت
و دل داده محبت **نظم** در دردمندی نامرادی میدهد • بست عشق از خوالیشی لایعقل • ناگاه در بازاری هندو زاده
دید هر هفت کرده چون ماه و ابرویه **نظم** نگاه شرکمینش مایه ناز • ز خال عارضش همسایه خاز • بلد پیچی ز زلفش تا بکشتی
ستم کاری زگلزار عذابش • سید زاده را چون چشم بر عجب آن نازنین افتاد دل از دست بداد
نصیحت نصیحت کنای سیدید نرسید نکته پند به بندکشید فایده نبخشید معشوقه چون احوالش بدین نسق ملاحظه نمود
دل از آتش اشتیاق اوکرم رخصت وصل بمواصلت او در داد و هر چند گاه چون شیرین ماسایا لکگونه پر سر فرهاد
خود می انداخت و هر چند وقت چون لیلی محمل عاشقی بر در خلوت مجنون خویش میکشود **نظم** هر دو عشق بیکدیگر میباختند
هر دو با دل سوخته می ساختند • آخر این سر نهان در دهن عام افتاده واقعه شب مثال روز روشن گردید **نظم**
خواست از بحران این نکته گفتن • که عشق و مشک را نتوان نهفتن • بعد از آنکه این خبر والده معشوقه رسید کنج

حسن آن نازنین را بپروانهٔ جداگانه جای داد و روز روشن بر دیدهٔ عاشق تاریک گردید و عاشق چون یوسف خاطرش در چاه فراق مبتلا
گردیده یعقوب وار در گوشهٔ بیت الاحزان مهجوری ساکن گردید و دو آب خون از دیده راندن گرفت نظم جان شده دشمن
بر تنم درد مند • کم کفی کسی از تنش دل بکند • کشاده دیدگان سیل خون • ز چشمش دل خسته آمد برون
چون مفارقت امتداد پذیرفت و شکیبائی بنهایت انجامید سوره یا بوسی در مصحف [illegible] ورق حیواة در نوردید
نظم گر خون کند فراق دلی را عجب مدار • هجر [illegible] دل سنگ خون کند • مردن نگفت [illegible]
بد آب بحر ماهی بیچاره چون کند • چون خبر معشوقه رسید که مرغ حیاة آن بیچاره بشام ممات انجامید در فور خود را بهانهٔ [illegible]
بیرون انداخت و بر آن بی ماتم زدگان در رسم تعزیت دیدگان متوجه آن افتاده شد نظم که آمد در طریق عشق صادق
که ناید بر سر معشوق عاشق • چون آن بیچاره را از عشق خود کشته دانست خویش مرده یافت سر کشته را از خاک برداشته
بر دامن گذاشت و رو بر رویش نهاده جان بحق تسلیم کرد نظم چو جانان با جان دوست [illegible] بپیوست • [illegible]
چنین واجب کند در عشق مردن • بجانان جان چنین باید سپردن • نه هر کو لاف زد نامرد باشد • [illegible]
آگهی تازه دار این خاکدان را • بیامرز این دو یار مهربان را • شنیده این حکایتی دارم گوش کن تا تمام بگذارم • آورده اند که در
هند شخصی از قضاة پسری داشت در کمال استعداد موصوف و با استعداد کمال موصوف قضا را بحسن جاهی رسید
هندو زاده دید که [illegible] خورشید جمال او صد بند دل دوخته چون خال عذارش بر آتش نشسته و از کفر زلفش صد سلسله
دل در زنار بسته نظم از این مه پارهٔ عابد فریبی • ملک صورت طاوس زیبی • طراوت بخش گلزار جوانی • تر و تازه
چو آب زندگانی • قاضی زاده در اول نظر دل از دست بداد و دست از جان شسته دغدغه نام و ننگ از کف بگذاشت
آخر الامر [illegible] اقربا [illegible] در تدارک پریشانیش جمع آمده صلاح در آن دیدند که بیکبار آن جان جهان را [illegible]
در کوشش آرامی [illegible] سرانجامی پدید آید تا آنکه [illegible] با جمیع احباب نزد [illegible] رفتند و قصهٔ [illegible] باز نمودند چون
شخص را یقین حاصل شد که دامان محبت آن بیچاره از [illegible] پاکست از سر محبت رخصت فرمود نظم
طلب کردند یار نازنینش • که تا [illegible] همره خویش • و آن نازنین چون روح روان با جمعی [illegible] آمده بر [illegible]
آن افتاده بنشست نظم آشفته خاطری دید دل از جهان کنده • چون مرغ نیم بسمل نه مرده و نه زنده • با وجود آنکه [illegible]
او شاهده [illegible] متأثر گشته پیش او بنشست و از او احوال پرسید چون عاشق آواز معشوق بشنید بعینه این معنی
نظم [illegible] خانه روشنی بکند • چشم کشاد و نفسی چند در شاهده جمال برآورد و در همان استغراق
شاهده فرو رفت و آن زن از شاهده اینحال چون چراغی که از اقتباس آتش در گیرد عشق [illegible] و صدق عشق در وی
سرایت کرده متوجه آن افتاده شد و سری که در هوایش بباد رفته بود از خاک برگرفته در کنار گذاشت و رو بر رویش نهاد و
جان بحق تسلیم نمود نظم ای مرغ سحر عشق ز پروانه بیاموز • کان سوخته را جان شد و آواز نیامد [illegible]

دهری

دهری بابست و دل درویش آنچه بنظر آمده یکی شیخ فخر الدین است که خلیفهٔ دویم شیخ نظام اولیا بوده و او را چراغ دهلی گفته اند
و از سخنان اوست که نفس آدمی بمنزله درختی است که [illegible] هوای نفس و شیطان در ذات انکس بیخ میکرد و محکم
میشود اگر آدمی از عبادت هر روز آن درخت را بجنباند بیخ او سست میشود [illegible] میکرد و دیگری امیر سید علاء الدین است
که همیشه کاشف اسرار مکاشف و سالک طریق مراقبه بوده گاهی شعر میگفته از آنجمله است نظم [illegible]
[illegible] که مرغ هر چمنی گفتگوی او دارد کابلی [illegible] و درویش برکنار آب چون [illegible]
و از درویش [illegible] شعر آورده شیخ ابو سعید است که عبادت در ریاضت تمام بکار سپرده و این بیت از جملهٔ منظومات اوست
بیت آدمی و بهایم از خاکست • شرف آدمی بادراکست • محمد یوسف هروی در رساله که غرایب و عجایب
هندوستان را نوشته آورده که وقتی در حدود ولایت کابلی بسر زمینی رسیدیم جماعتی را دیدیم سر و پا برهنه و موی ها
ژولیده که هم طریق کفر و ضلالت می پیمودند و هم بر جادهٔ اسلام ثابت قدم بودند گاهی در پیش بت سجده میکردند و گاهی
سر [illegible] قبله فرو می آوردند هم تسبیح بر زبان و هم زنار بر میان و اگر ایشانرا با هم نزاعی پیدا میشد [illegible]
هر کدام در خانهٔ خود رفته آتش در خانه میزدند مادر و پدر و فرزندان خود را بقتل آورده جلای وطن اختیار مینمودند چنانچه
هرگز یاد یار و دیار خود نمیکردند مخفی نماند که هندوستان مملکتی است در غایت طول و عرض [illegible] اکثر بت پرستند
و در میان ایشان اختلاف بسیار است و حیوانات غریب الاشکال عجیب الامثال از طیور و دواب و جانوران آبی
بسیار است معادن و نباتات [illegible] لاتعد ولاتحصی و ایضا چندین خوبیها که در هیچ دیار است در هیچ مملکتی نیست از عبد الله بن سلام
نقل [illegible] جزو آفریده اند نه جزو آنرا بهندوستان و یکجزو آنرا باقیه جهان داده اند یکی از خوبیهای هندوستان
آنست که مسافر را احتیاج زاد و همراه نیست چه در هر منزل خوراک و علیق چهارپا و محل آسایش موجود است و سلسله آمد و رفت
در هیچ وقت از یکدیگر گسسته نمیگردد خصوص در زمستان از غایت اعتدال هوا [illegible] نظم ای خوش وقت
دی بهندوستان • که شود خانه و چمن بستان • [illegible] • [illegible] • نه تو سبزه کم
ز دشت فراخ • نه ز بارش برهنه گردد شاخ • و دیگر [illegible] در استیفای لذت
[illegible] آنچه هوای زمستان و جوانان را در هند میسر است در هیچ دیار نیست و از میوهای هند آنچه [illegible] انبه است
و نیشکر و انانس و [illegible] و کیله و کتهل و نارنگی و امرود و [illegible] و بیر و نارجیل نیز از میوهای معروف هند است و از گلها کیوره
و [illegible] و چنپه است و چنپه سالی دو مرتبه گل میدهد و هر مرتبه ایامی چند می ماند و از نباتات
[illegible] برگ تنبول است که مادام کسی آنرا بخورد خوبیه آن در دهن [illegible] نظم نادره برگی چو گل بوستان • خوب ترین
میوه هندوستان • [illegible] بوی دهن کم کند • سستی دندان همه محکم کند • [illegible] • صورت [illegible]
صفت هر دو تیز • تیزی او راست قطع خرام • قول نبی رضی الله علیه السلام • در دهنش کرد صحبت قرار • [illegible]

و آنچه از امور غریبه و رسوم عجیبه که در هند دیده و شنیده شده از هیچ جهان دیده نشده و از اشیای سماع نیفتاده
اگر جمله در سلک انتظام در آید مطالعه کنندگان را ملالت افزاید و سخن دراز کشد ناچار بکلمه چند که غرایب تمام دارد و اختصار یافت
نظم [illegible] این سخن تازه کرده اند • چون گذشته سخنان شنیده را • و یکی از آنجمله آنست که چون هندو زنان شوهر
وفات می یابد در مصیبت وی زندگانی را بر خود حرام کرده اند و در آن روز جمعی عظیم بوقوع می پیوندد و صاحب تعزیه لباسهای
فاخر پوشیده و سر و موی را بعطرهای گوناگون معطر ساخته و گلها [illegible] حمایل کرده چون غزالان خرامان خرامان
[illegible] نظم شام [illegible] پروانه را سوز فراق • [illegible]
تا نه بینند محنت روز فراق • شخصی که صدق قولش ترجیح بر کذب داشت نقل میکرد که در حدود ولایت بنگاله زنی را
آتش این واقعه شعله در خرمن انداخته بود بدینگونه [illegible] گرم کرده و از اقربای زن جمعی در برابر صف زده ایستاده بودند
آن سوخته دایرهٔ آتش را مرکز گرده شمع وار در کمال آرام و قرار با آتش پیوسته یکسر موی [illegible] که مشعر بعدم ثبات و قرار باشد
از او در وجود نمی آمد در محلی که جسدش را با آتش نسبت یکرنگی بهم رسید و وجود [illegible] معدوم گردید از آن زنان که در برابرش
ایستاده بودند یکی را نام برده طلبید و آن زن را حال متغیر گشته بی اختیار بجانب او روان گردید و چون نزدیک او رسید
پیاله که در دست آن محرقه بود بدو اشاره نمود و آن زن [illegible] لاله زاری کند و در میان آتش در آمد
و آن پیاله را مانند [illegible] از دست او گرفته شادان و خندان بر گردید گویند در آن وقت هر کس را که آن محرقه می طلبید
آنکس را این تصور و حالت دست میداد که [illegible] بدان مهلکه در میرود و [illegible] بیرون می آید مصرع
آنجا که [illegible] رود ادب بار رسد • از آن عورت نقلست که مرا رفتن در میان آن گلستان آتش و گلی بدان رنگ
بر آوردن اصلا خبری و شعوری نبود و در میان اهل هند اشتهار دارد که چون آن زن در میان آتش در می آید ملاقات او با آتش
روی میدهد از غیب سخنان میگوید و خبرها میدهد که اکثر آنها بظهور میرسد محمد یوسف هروی که از مستعدان زمان [illegible]
در عجایب و غرایب هندوستان رساله نوشته از آنجمله آورده که در یکی از پرگنات هندوستان که شنیدیم جوکی پیدا شده
میخواهد که خود را در نظرها [illegible] بسوزاند و راجهٔ آن پرگنه سه روز [illegible] و سرود [illegible] در روز چهارم علی الصباح که [illegible] آفتاب
از [illegible] آسمان [illegible] بر آورده [illegible] متجلی گردید خلق عظیمی از ارباب اسلام و اصنام جمع گشته و جوکی [illegible]
[illegible] در مستی [illegible] کسوت فنا در بر و کلاه ترک بسر در برابر راجه آمده بر رسم تعظیم و لوازم تسلیم بجای آورد
و غنچه وار لب از تکلم بسته و نرگس صفت چشم بر پشت پا دوخته ایستاد [illegible]
[illegible] تا بسر [illegible] آتش اند بعد از آن از چپ و راست آتش در زده بدامن باد کردن گرفتند
تا آتش از همه طرف دست بهم دادن گرفت و در وقتی که شعله آتش تا گلوی آن سوخته رسید بجانب راجه
توجه نمود و حرفی چند بر زبان راند و نیازمندانه سر فرود آورده بر همان روی آتش نهاده چشم پوشیده دم

در کشید

در کشید نظم عاشق سرگرم او خشتی که زیر سر نهاد • رخت چندانکه او بر سر بخاکستر نهاد • بعد از ساعتی که گویی
اجزای پیکرش نبودند غیر کف خاکستری چیزی در میان ندیدند نظم [illegible] • [illegible]
صفت [illegible] تا تمام شوی • و دیگر جمعی از جوکیان در هند میباشند که در حبس نفس میکوشند و مواظبت و مداومت
بجائی میرسانند که در هر چند روز یکبار نفس بر می آورند و این شیوه را کمال [illegible] و نهایت کیفیت میدانند از آنجمله
در بنارس جوکی بوده بدین صفت موصوف چنانچه خان زمان یکمرتبه او را ده روز زیر خاک داشته و کرت دیگر
[illegible] آتش داشته اصلا بدو آسیبی و ضرری نرسیده و ایضا در ولایت پنجاب شوریده بود
از قید عالم آزاده و سودای دو عالم بیکسو نهاده نه بمالش تعلق و نه بعالمیانش علقی نظم از هر مژه [illegible] زده بر دیده •
چشم [illegible] بر دوخته بود • و عمرها گوشه زمینی را شکافته بود و پهلوی چپ را که مخزن [illegible] است در آن
شکاف نهاده دست از خوردن کشیده و چشم از غنودن پوشیده محمد یوسف مزبور نوشته که من آن شخص را دیده ام و از
مردمی که در نزدیک او بودند شنیدم که بیست و دو سال است که باین نسق افتاده در این مدت نه پا کشیده و نه دست
افکنده و از غذا بوی طعام فراغت کرده والله ولی التوفیق براهمه هندوستان که جمهور اهل هند تابع اخلاف و اقوال
ایشانند میگویند که مدار گردش روزگار بوقلمون بر چهار دور است و دور اول را که مدت هفده لک و بیست و هشت
هزار سال است ست جگ گویند و در آن دور اوضاع جهانیان فرد افرد بر صلاح است [illegible]
غنی و مسکین صغیر و کبیر راستی و درستی را شعار خود ساخته و در [illegible] آگهی سلوک مینمایند و عمر طبیعی مردم این دور
یک لک سال است و دور دوم [illegible] دوازده لک و نود و شش هزار [illegible] در این زمانه
سه حصه از چهار حصه روش جهانیان در راست گفتاری و درست کرداریست و عمر طبیعی این آدمیان ده هزار سال است
و دور چهارم [illegible] مدت آن چهار لک و سی و دو هزار سال است و مردم حال تعلق بدین دور دارند
و در این دور سه حصه از چهار حصه اطوار جهانیان بنا راستی و نادرستی و عمر طبیعی این روزگار صد سال است و این گروه
جزم دارند که هر یک چندی حضرت هستی بخش جهانیان و پدید آرندهٔ عالمیان [illegible] و دانش نژاد بر از کمین
ستر و خفا بوطن بروز و جلا میسازد و [illegible] و عدم [illegible] شهادت و وجود می آرد و او را واسطه آفرینش
عالم میسازد و این بزرگ را برهما نام باشد و اعتقاد ایشان آنست که برهما صد سال عمر دارد که هر سال از آن
سیصد و شصت روز است و هر روزی مشتمل بر چهار هزار دور مذکور و هر شبی بدستور روز [illegible]
و بر علم ایشان عدد برهما که بوجود آمده اند علم البشری احاطه آن نمیکند و میگویند که آنچه [illegible] شرح احوال
برهما رسیده است و برهمای حال هزار و یکم است و از عمر این شخص بدیع امروز پنجاه سال و [illegible] گذشته است
و [illegible] شب و روز [illegible] و چهار قسمت کرده اند و هر کدام را یکساعت گفته اند و هر ساعت را شصت قسمت

کرده اند و هر کدام را یک دقیقه اعتبار کرده اند که شب و روز یکهزار و چهار صد و چهل دقیقه باشد و مقدار دقیقه آنست که کسی
فاتحه بسم الله بخواند و اهل هند روز را چهار و شب را چهار قسمت کرده اند قسمی را پهر مینامند و هر شبانروز را
هشت قسمت کرده اند و هر کدام را یک گهری میخوانند و هر گهری را شصت حصه کرده اند و هر یک را پل میگویند که یک شبانروز
سه هزار و ششصد پل بوده باشد و انگشتان اهل هند هشت رتی را یک ماسه اعتبار کرده اند و چهار ماسه را یک تانک
که سی و دو رتی باشد و پنج ماسه یک مثقال است که چهل رتی باشد و دوازده ماسه یک تولچه است که نود و شش رتی باشد
و پنجاه تولچه را یک اثار اعتبار کرده اند و چهل اثار را یک من و دوازده من را یکمانی و صد مانی را یک مینا سه گویند دیگر صد هزار را
لک خوانند و لک را پرت گویند و ده پرت را کرور و صد کرور را ارب و ده ارب را کهرب و ده کهرب را نهرب
و ده نهرب را مهاسروج و پدم میخوانند و ده پدم سنکه باشد و ده سنکه را جلد و کرا نیز نامند و چون درین
کتاب التزام ذکر سلاطین غیر مشهور نموده در ایرادت صواب چنان نموده که مجملی از ملوک هند و سلاطین خصوصا سلاطین
دهلی را که در تواریخ مبتدا و لهراوجی مذکور گشته مذکور سازند و زبان خامه را از خار زارات اخبار و وقایعات احوال
ایشان مورد رطب اللسان گردانند بعنه و در کرسه مخفی نماند که ابتدا از پادشاهان اسلام کسیکه بجانب هندوستان مبادرت
نمود امیر ناصر الدین سبکتگین است و او چون از فتح بست و قصدار باز پرداخت بغزو جهاد کمر بست و جیپال که
در آنوقت فرمانفرمای بعضی از دیار هندوستان بود باستقبال شتافته فی ما بین اتفاق افتاد و آخر
صلح بدان قرار گرفت که پنجاه زنجیر فیل با چند لک تنکه بخدمت امیر ناصر الدین فرستد و چون بجای خود رسید نقض عهد
کرده آن وجه را نفرستاد امیر ناصر الدین بعزم انتقام روان گشته بفتح و فیروزی اختصاص یافت و تا لمغانات بتصرف
او در آمد بعد از آن بمعاونت امیر نوح بن منصور سامانی بخراسان رفته بعد از فتح خراسان در سیصد و هشتاد و هفت
داعی حق را لبیک گفت ایام حکومتش بیست سال بود سلطان محمود سبکتگین بعد از فوت پدر بر برادر خود اسمعیل
غالب آمده پادشاه شد و پس از آنکه ولایت خراسان از سامانیان گرفته و دیگر ولایت رخته توجه هندوستان
کرده و در سال سیصد و نود و دو با راجه جیپال در پشاور جنگ کرده غالب آمد و راجه با پانزده نفر از برادران
اسیر گشته پنجهزار کس بقتل رسید و در گردن جیپال حمایل مرصعی بود که معبران یکصد و هشتاد هزار دینار قیمت کرده
بودند و در سال سیصد و نود و سه عزیمت هندوستان کرده خلق کثیر را بقتل آورده ولایت و هشتاد پیاده غنیمت
گرفت و چون حاکم ملتان از ملاحده بود سلطان بر اثر آن وی را محاصره فرمود و داود بجای احکام شرعی را تعهد کرده توبه
و بازگشت مقبول کرد که هر سال بیست هزار درم پیشکش فرستد و در نود و نه دیگر باره بهندوستان آمده
انندپال را هزیمت داده سی زنجیر فیل با دیگر غنایم از زر و سیم و جواهر گرفته معاودت نمود و در سال چهار صد
و یک باز بملتان رفت او ولایت را متصرف گردید و در چهار صد و چهار بعزیمت تسخیر نغوم لشکر کشیده چون بزمین

ابدال

رسید اهل آن قلعه تاب مقاومت نیاورده ده هزار بار هزار درم که ده لک و پنجاه هزار روپیه باشد با سی زنجیر فیل پیشکش
گذرانیده امان یافت و از آنجا بقلعهٔ مهاون رفته هشتاد و پنج فیل غنیمت بنهایت بدست آورده از آنجا بمتهره رسید
کسی بجنگ پیش نیامد و متهره شهریست مشتمل بر بتخانهای عظیم و مولد کشن بن باسدیو است که هنود او را حلول
واجب الوجود میدانند و لشکر سلطان آنرا غارت کرده بتخانها را سوختند و یک بت زرین را که بفرموده سلطان
شکستند نود و هشت هزار و سیصد مثقال زر پخته بود و یکپاره یاقوت کحلی یافتند که چهارصد و پنجاه مثقال وزن
داشت گویند چند رای که از راجهای معتبر هندوستان بود فیلی داشت بسیار قوی هیکل و سلطان مکرر آنرا بزرهای
گران خریداری میکرد و او مضایقه مینمود بحسب اتفاق در وقت مراجعت آن فیل که بکینه بر ابر پرده سلطان آمده
سلطان خوش دیدار کرده آن فیل را خداداد نام نهاد و چون بغزنین رسید غنایم آن سفر را شمار کردند بیست و اند بار هزار
هزار درم و پنجاه و سه هزار برده و سیصد و پنجاه فیل بوده و در چهار صد و ده بقصد استیصال نندا باز توجه هندوستان گردید
در کنار آب جون و ترجیپال بمعاونت نندا در برابر آمده لشکرگاه ساخت اتفاقا هشت نفر غلامان سلطان
از آب گذشته بر لشکرگاه وی حمله آوردند و لشکریان شکست یافته پراکنده شدند و غلامان بدان اکتفا نکرده بقصد
شهری که در آن حوالی بود کرده آنرا نیز متصرف گردیدند و پس از آن سلطان بولایت نندا در آمده در برابر وی صف آرائی
کرد سلطان روزی بر بلندی برآمده لشکر نندا بنظر درآورد هراس و بیم بر وی راه یافت از آمدن پشیمان گردید
لاجرم جبین نیاز بر زمین خضوع و خشوع نهاده از حضرت بی نیاز فتح و ظفر مسئلت نمود چون شب در آمد خوف در خاطر
نندا راه یافته با چندی از مخصوصان راه فرار پیش گرفت و عالم عالم غنیمت باز گذاشت و بحسب اتفاق در بیشه
پانصد و هشتاد و چهل از فیلان لشکر نندا یافته آنرا نیز ضمیمهٔ غنایم نموده مراجعت کرد و در چهارصد و سیزده نیز قصد ولایت
نندا کرده چون بقلعهٔ گوالیار رسید حاکم قلعه سی و پنج زنجیر فیل قبول نموده امان خواست و چون قلعهٔ کالنجر محاصره شد نندا
سیصد فیل پیشکش نموده زنهار جست و پس از آن شعری بزبان هندی در مدح سلطان گفته بیرون فرستاد شعرا که
در خدمت سلطان بودند مضامین آنرا تحسین نمودند سلطان منشور حکومت پانزده قلعه دیگر نوشته باتحف ایران و توران
صلهٔ وی فرستاد و نندا بانزده و جواهر بسیار بیرون فرستاد و سلطان بغزنین مراجعت نمود و بعد از چند وقت بمقتضای
عادت با پنجاه هزار سوار و هزار و سیصد پیاده بقصد تسخیر سومنات توجه گردید و بعد از جنگ قلعه مسخر گشته لوازم غارت و تاراج
بعمل آمده و بتخانه را از بیخ برکنده و منات را که بت بزرگ تر او بود بغزنین برده در مسجد جامع انداخت و پس از این قضیه عراق
ری و اصفهان را گرفته به پسر خود امیر مسعود داد و در وقت برگشتن مرض دق بهم رسانیده در چهارصد و بیست و یک درگذشت
مدت سلطنتش سی و پنج سال بوده و دوازده کرت لشکر بهند نموده چون سلطان محمد بن سلطان محمود در ایام سلطنت خود
بهندوستان نیامد لاجرم از ذکر وی درگذشته شروع در مسعود بن محمود مینماید و او پس از تسخیر مهمات عراق و خراسان

دوازدهم در چهار صد و بیست و چهار بقصد هندوستان نموده قلعهٔ سرستی را که در دره کشمیر واقعست گرفته غنایم بسیار بدست
آورده و در چهار صد و بیست و هفت باز لشکر بهند کشیده قلعهٔ هانسی را که ... مفتوح ساخته پیش گردید و پس از آن امیر ابو المجد بن مسعود را
فیل و علم داده در لاهور گذاشت و خود توجه غزنین گردید و چون سلجوقیان بر بعضی از شهرهای خراسان مستولی گردیده بودند در چهارصد
و سی و یک اراده نمود که بهندوستان آمده لشکری فراهم آورده در دفع ایشان کوشد چون بر رباط ماریکله رسید جمعی
از امرا با جمله غلامان متفق شده در چهار صد و سی و دو بقتلش رسانیدند و برادرش سلطان محمد که در آنوقت از نعمت بصر عاری بود
داشت بسلطنت برداشتند و مودود بن مسعود و عبد الرشید بن مسعود و فرخ زاد بن مسعود را فرصت بآیین هند نشده و نائبان
ایشان در لاهور و دیگر پرگنات حکومت مینمودند تا نوبت بسلطان ابراهیم بن مسعود بن محمود رسید و او پادشاه عابد عادل بود و چون
او را با سلجوقیان صلح اتفاق افتاده بهندوستان آمده بسیاری از بقاع و قلاع را مفتوح ساخت از آنجمله شهری بود در
غایت آبادانی و افراط اسباب در عین کرفته ایران جمعی از مردم خراسان افراج نموده بهندوستان فرستاده بودند و در
آن مکان ساکن باشند و سکنه آن شهر را خراسانیان میخوانند و در راه آن شهر از وفور اشجار مرتب جنگل بیشه سلطان
در اندک روزی آن شهر را مفتوح ساخته بغزنین معاودت فرمود و در چهار صد و هشتاد و یک فوت نمود مدت
حکومتش چهل و دو سال بوده بعد از وی پسرش مسعود بر سریر سلطنت نشست و شانزده سال حکومت کرد و چون
او فوت شد ولد ارشدش ارسلان شاه بر حکومت استقرار جسته جمیع برادران را مقید ساخت که بهرام شاه
که گریخته نزد سلطان سنجر رفت و سلطان بدو وی بغزنین آمده بعد از جنگ ارسلان گریخته بهندوستان رفت
و آن ولایت بهرام شاه مقرر گشت و ارسلان شاه لشکری از هندوستان جمع آورده بهرام شاه را از غزنین
بیرون کرده بهرام شاه باز بمدد سلطان سنجر برادر مظفر گشته بقتلش پرداخت مدت سلطنتش سه سال بوده و
بهرام شاه پادشاه صاحب شوکت نیک طبیعت بوده و بسیار با فضلا و شعرا صحبت میداشته حکیم ثنائی حدیقه را بنام
وی انشا نموده و کلیله و دمنه نیز بعدی بنام وی کرده و در روز جلوس وی سید حسن غزنوی قصیده گفته که مطلعش اینست

نظم

ندائی برآمد ز هفت آسمان ❊ که بهرام شاهست شاه جهان ❊

و او چند کرت بهند لشکر کشیده ولایات
که اسلاف او بر آن دست یافته بودند مسخر ساخت و پس از آن یکی از امرای خود را بضبط ممالک هندوستان
گذاشته بغزنین مراجعت نمود و آنشخص کفران نعمت کرده راه عصیان سپرد و بهرام شاه بدفع او در حرکت آمد
در میان طرفین محاربه اتفاق افتاد و شامت بغی آنشخص را گرفتار ساخته بقتل رسانید و هندوستان بار دیگر
دیگر بتصرف او آمد تا بتاریخ پانصد و چهل و هفت از عالم نقل کرد مدت حکومت وی سی و پنج سال بود خسرو شاه بن
بهرام شاه بعد از پدر بسلطنت رسید و چون شنید که علاء الدین حسین غوری متوجه غزنین است گریخته بهندوستان رفت
و در لاهور حکومت مینمود تا پانصد و پنج درگذشت مدت حکومت او هشت سال بود خسرو ملک بن خسرو شاه

بعد از انتقال

بعد از انتقال پدر در لاهور فرمانفرما شد و از بس که بعیش و طرب مشغول بود خللهای کلی در مملکتش راه یافت
در آن تخت و ملک از خلل غم بود که بدبیر شاه از شبان کم بود چون سلطان معز الدین محمد سام
غزنین را تختگاه ساخت لشکر بهند کشیده خسرو ملک را در پانصد و هشتاد و سه بدست آورد مدت حکومتش
بیست و هشت سال بوده و دولت غزنویان سپری شده دولت از آن خانواده انتقال نمود و از ابتدای
دولت سبکتگین که عبارت از سیصد و شصت و هفت است تا پانصد و هشتاد و سه دولت و شانزده سال
سلطنت در آن دودمان مانده و سیزده نفر پادشاهی کردند و از پانصد و هفتاد و چهار که سلطان معز الدین غوری توجه
هندوستان گردیده تا زمان تحریر که عبارت از سنه احدی والف هجریست سی و شش نفر در هندوستان رایت
تسلط و استقلال برافراشتند چنانچه از سیاق آینده مستفاد میگردد سلطان معز الدین محمد سام که بشهاب الدین نیز اشتهار
داشته بنیابت برادر خود در پانصد و هفتاد و چهار لشکر بأچه برده آن ولایت را از دست قرامطه بیرون آورد و بر اثر آن
ملتان را نیز مفتوح ساخت و وقتی که از راه ریگستان متوجه گجرات گردید که رای بهیم دیو حاکم آن ولایت در مقابل آمده وی را
منهزم ساخت و سلطان بمحنت تمام خود را بغزنین رسانید و پس از یکسال بر سر لاهور آمده خسرو ملک بن خسرو
شاه را محاصره کرد و ملک پسر خود را با یک زنجیر فیل پیشکش فرستاد و سلطان معز الدین مراجعت نمود و سال دیگر بطرف
دیول که عبارت از ننه باشد لوازم نمود تمام آن بلاد را در ضبط آورده برگشت و در پانصد و هشتاد و دو باز بلاهور آمده
خسرو ملک را بدست آورده نزد برادر خود بفیروز کوه فرستاد و غیاث الدین او را در یکی از قلاع غرجستان محبوس کرد
تا درگذشت و در پانصد و هشتاد و هشت با رای پتهورا که راجه اجمیر بود در کنار آب سرستی مقابله عظیم کرده شکست یافت
و سلطان خود با برادر پتهورا رای که والی دهلی بود کهنده رای نام داشت معارضه نموده نیزه بر دهن وی زد و او نیز نیزه بر بازوی سلطان
رسانیده چنانچه نزدیک بود که از اسب در غلطد درین اثنا پیاده از خلق خود را بر عقب اسپ سلطان رسانیده از جنگ گاه
بیرون برد و در پانصد و هشتاد و هشت قدغن از تجهیز هندوستان نموده در همان موضع که سابق محاربه شده بود
با پتهورا رای جنگ کرده او را با برادرش بقتل رسانید و اجمیر که دار الملک او بود با پسر وی داد و دیگر پرگنات بتصرف آمد
و ملک قطب الدین را بنیابت خود بهندوستان گذاشته بغزنین رفت و در رشته ذکر قطب الدین ایبک دهلی
و میرت را از تصرف خویشان پتهورا رای و کهنده رای برآورده در هشتاد و نه دار الملک ساخت و از این تاریخ دهلی
تختگاه سلاطین گشت و در همین سال سلطان معز الدین بقصد فتوح هندوستان آمده والی قنوج را بسیصد و چند فیل
و لشکر بسیار در نواحی اتاوه چند بار محاربه کرده شکست یافت و سلطان بعد از فتح باز بغزنین آمد ملک قطب الدین در
غیبت وی گوالیار و بداون را مسخر ساخته لشکر بنهروالهٔ گجرات آورده و انتقام سلطان از رای بهیم دیو والی آنجا کشید
و سلطان درین اثنا خبر فوت برادر خود سلطان غیاث الدین که باسم پادشاهی بود شنیده توجه بادغیس کشید

و ممالک برادر را بر آن احشمت کرده در آخر عمر از کهوکران نواحی لاهور عصیان ظاهر گردید به انتقام ایشان کرت دیگر
بهندوستان آمده و بعد از مالش معاودت نموده در دمیک دهی از توابع غزنین بدست فدائی کهوکر شهید شد نظم
شهادت ملک بحر و بر شهاب الدین ٭ کز ابتدای جهان مثل او نیامد یک ٭ سیوم ز غره شعبان بسال ششصد و دو
فتاد در ره غزنین بمنزل دمیک ٭ ایام سلطنتش از ابتدای غزنین تا آخر عمر سی و دو سال و چند ماه بود و خزاین بسیار
از زر و جواهر ازو مانده از آنجمله پانصد من الماس بود سلطان قطب الدین ایبک غلام برگزیده سلطان معزالدین
بوده و از آنجهت که انگشت خنصر او شکسته بود او را ایبک شل میگفته اند بعد از شهادت سلطان معزالدین سلطان غیاث الدین
محمود بن سلطان غیاث الدین محمد که سلطنت غزنین یافته بود از فیروزکوه جهت وی چتر و امارت پادشاهی فرستاده و خطاب
سلطانیش مخاطب ساخت و او در لاهور بر سریر سلطنت نشسته داد بخشش و سخاوت بداد چنانچه او را قطب الدین
لک بخش میگفتند و او در هند کارهای نمایان بسیار کرد و بسیاری از ولایات را بحیطه ضبط آورد و در ششصد و هفت
از اسپ افتاده قالب تهی کرد مدت حکومتش از فتح دهلی تا آخر عمر بیست سال بوده ایام سلطنتش چهار سال
و چون بعد از وی جهان‌شاه از جهان بانک جاروب بردارکان دولت پسرش آرام شاه را بر تخت نشانیدند و چون از عهده
ملک داری بیرون نتوانست آمد جمعی که ملک التمش را که بنده و داماد و پسرخوانده سلطان قطب الدین بود از بداون
بدهلی آورده سلطنت را بدو دادند سلطان شمس الدین التمش پادشاه شجاع با تدبیر بود در اول سلطنت وی تاج الدین یلدوز
که پادشاه غزنین بود بعزم تسخیر لاهور بهند آمده بعد از محاربه بدست افتاد و بقتل رسید و همچنین او را با ملک ناصر الدین
قباچه که داماد سلطان قطب الدین بود سند و ملتان و اچه و بهکر و سیوستان را بتصرف داشت مکرر محاربه اتفاق
افتاده هر کرت فتح التمش را بود و آخر او را مستاصل ساخته ولایتش بحیطه ضبط کشید و پس ازین لکهنوتی و بهار را از تصرف
غیاث الدین خلجی بیرون آورد و در ششصد و سی و یک ابهیر را گرفته بتخانه مهاکال را که سیصد سال تعمیر یافته بود از بیخ
برکند و تمثال کرماجیت را که هنوز تاریخ از وی مینویسند آورده در پیش مسجد جامع دهلی در فرش کردانید و پس از آن اراده تسخیر
مولتان نمود و در سال ششصد و سی و سه بعالم عقبی خرامید مدت سلطنتش بیست و شش سال بود و چون سلطان شمس
الدین خانه جهان ملک و دولت پسرش رکن الدین فیروزشاه بر تخت دهلی جلوس دادند و او بلهو و لعب و شراب
پرداخته بهوای عیش و عشرت او را از کار ملک باز داشت و قوم بعضی از امرا با سلطان رضیه که دختر بزرگ سلطان
شمس الدین التمش بود بیعت نمودند و این خبر برکن الدین فیروزشاه رسیده بدفع وی در حرکت آمد و سلطان رضیه
فوجی باستقبال فرستاده او را مقید آورده محبوس داشتند تا فوت گردید مدت سلطنتش شش ماه و چند روز بود
سلطان رضیه در همه باب تمام بوده و پدر وی را ایزد ولیعهد کرده بود و چون در سلطنت مستقر گشت قبای مردانه پوشیده
و کلاه بر سر نهاده از پرده بیرون آمد در خلال احوال جمعی کفران نعمت کرده در مقام مخالفت شدند و سلطان رضیه در انقضای

مدت ایالت را منهزم و پریشان ساخت هنوز از آن نپرداخته بود که امرای ترک معزالدین بهرامشاه بن سلطان شمس الدین التمش را
بپادشاهی برداشته او را گرفته در قلعه ترهنده محبوس گردانیدند حاکم ترهنده او را بعقد خود درآورده با رضیه او را با بسیار
بجانب دهلی در حرکت آمده معزالدین بهرامشاه ملک بلبن را بدفع او مامور ساخته آن جماعت منهزم گردانیدند بعد از آن
باز لشکر فراهم آورده درین کرت نیز شکست یافته بقتل رسید مدت سلطنتش سه سال و شش ماه بود سلطان معزالدین
بهرامشاه در ششصد و سی و نه بر تخت سلطنت جلوس نمود بعد از یکسال افواج چنگیز خان بهند آمده لاهور را گرفته غارت
نمودند و سلطان معزالدین نظام الملک وزیر را بدفع آن جماعت مامور ساخت و در راه امرا را از سلطان برگردانیده بقصد سلطان
بدهلی آمد و بعد از اندک محاصره وزیر را بدست آورده بقتل رسانید مدت سلطنتش دو سال و یک ماه و پانزده روز بود و پس از وی
سلطان علاء الدین مسعودشاه بن رکن الدین فیروزشاه بن سلطان شمس الدین التمش را که در قصر سپید محبوس
بود برآورده بر تخت سلطنت اجلاس دادند اگرچه کفت داد و عدل پیشه خود ساخت و ولایت را در میان امرا قسمت
کرد اما آخر از طریقه داد و عدل انحراف ورزیده روش لهو و فسق پیش گرفت تا همراهیه امرا و ارکان دولت ناصرالدین بن
شمس الدین که در بهرایچ میبود و از همه فرزندتر بود طلب داشته علاء الدین مسعودشاه را گرفته مقید ساختند تا فوت گشت
در گذشت مدت سلطنتش چهار سال و یک ماه و یک روز بود ناصرالدین محمود پادشاه عادل مجرد بود و صلحا و علما را دوست داشتی
اکابر و فضلا را نوازش فرمودی طبقات ناصری بنام او تالیف شده و او چون بر تخت دهلی جلوس نمود منصب وزارت
بملک غیاث الدین که بنده و داماد پدر او بود مقرر گردانیده بخطاب الغ خانی سرافراز ساخت گویند در وقت تفویض
مهمات الغ خان را گفت که من ترا نایب خود کردانیدم و اختیار امور سلطنت را بدست تو دادم کاری مکنی که در حضرت
بی‌نیاز از جواب آن درمانم مرا و خود را شرمسار خجل گردانی گویند سلطان ناصرالدین سالی دو مصحف کتابت کردی
و بهای آن را در قوت خود صرف داشتی و همچنین او را هیچ کنیزکی و خادمه نبوده و منکوحه اش همیشه طعام میپخت
روزی بسلطان گفت که از پختن نان انگشتان همیشه دستهام من افکار میگردد اگر کنیزی بخری صواب باشد سلطان
در جواب گفت که بیت المال حق بندهای خداست مرا نمیرسد که از آنجا کنیزی خرم مبرکس که خدای ترا در آخرت جزای
خیر خواهد داد نظم جهان خواست پیش چشم بدار ٭ بکوبد دل خنده درد هشیار ٭ و پس از نوزده سال و چند ماه
که بدین نسق سلطنت نمود بتاریخ ششصد و چهار از دنیا بدار آخرت انتقال نمود و چون از سلطان ناصرالدین فرزندی
و وارث نمانده بود همراهیه امرا و سران ملک اتفاق کرده الغخان بلبن را که بلبن خورد میگفتند بعدل و داد و صفات مرضیه
موصوف بود بسلطنت برداشتند سلطان غیاث الدین بلبن پادشاه دانای مجرب و کارآزموده و کار ازو بجای
فهمیده کار و دانشکی رسید که کردی نظم چه نیکو مقیت کار آگهی ٭ مبادا ازین نقد عالم تهی ٭ کسی سر برآرد بعالم بلند
که در کار عالم بود هوشمند ٭ و او در کار مملکت را جز با اکابر و مردم دانا نسپردی و اراذل را در کار خود مدخل ندادی سفره و منزل را در

مجلس او راه نبودی و همواره مجلس وعظ حاضر شدی اوامر و نواهی را کما ینبغی رعایت کردی و در فرشت وقت
انجمان از روی ابهت و عظمت سلوک نمودی که بیننده را از دیدن آن زهره بگداختی و در آرایش مجالس و جشن از اسپ و فیلهای
منقش و اوانی نقره و پردهای زر دوز و انواع اطعمه و اشربه و قبول مبالغه کردی و هرگز بقهقهه در مجلس لب نگشودی و دیگری
هم در مجلس او زهره خنده نداشته و میگفته اند هنوز رعب و هیبت که از وی غایت تمکین پادشاه در دل خلایق میبرد
او را فتوحات میزده و بلبن را دو پسر بود یکی سلطان محمد که قاآن خطاب داشت و ولیعهد بود ملتان مع مضافات بقطاع
او مقرر بود و دیگری ناصرالدین بغراخان که در لکهنوتی حکومت مینمود و امیر خسرو و امیر حسن پنج سال در خدمت او بسر برده اند
و او دو کرت کس بطلب شیخ سعدی در شیراز فرستاد و سلطانها از نقد و جنس برای ارسال داشت و شیخ از کثرت
ضعف پیری نتوانست آمد و هر دو نوبت دیوان خویش را بخط خود نوشته بسلطان محمد فرستاد در خلال احوال امیر تیمور
نامی از نسل چنگیزخان با لشکری عظیم بهند آمد و سلطان محمد بمحاربه او لشکر کشیده در نواحی لاهور و دیپالپور بشهادت رسید و عمر
سلطان که از هشتاد متجاوز بود و این مصیبت اضافه علت شده روز بروز در تنزل بود تا بجوار حق پیوست ایام
سلطنتش بیست سال و چند ماه بود و چون بغراخان در لکهنوتی بود همراهیه معزالدین کیقباد پسر وی را که در خدمت سلطان بلبن
میبود بسلطنت برداشتند و او بحکم جوانی استیفای لذات نفسانی را بر مصالح امور جهان بانی مقدم داشت و بغراخان
پدر سلطان معزالدین که ولایت لکهنوتی را داشت چون شنید که پسرش دایم بلهو و لعب مشغولست اراده نمود که با پسر
ملاقات نماید بعد از ارسال و رسایل سلسله شوق از طرفین متحرک شده هر دو لشکر بر کنار آب سرو بر دو جانب فرود
آمدند و قران السعدین امیر خسرو ملاقات پدر و پسر است القصه سه روز در باب چگونگی ملاقات سخنان گذشت در آخر
قرار یافت که پسر بر تخت نشیند و پدر شرایط تعظیم بجای آرد و چون پدر بسه جا شرایط زمین بوس بجای آورد و برابر تخت
رسید پسر را طاقت نمانده از تخت فرود آمد و پدر را در کنار گرفته گریه بسیار کرده بعد از آن با پدر بر تخت برآمده دست
ادب بست و بعد از زمانی سلطان ناصرالدین برخاست و به بارگاه خود آمد و چند روز پدر بخوابگاه پسر آمد و هر دو پادشاه
صحبتها داشتند و مجلسها آراستند چون روز وداع نزدیک رسید سلطان ناصرالدین به پسر گفت که من چندین راه زحمت
کشیده ام مقصود همین است که گوش هوشت را بنصایح گران بار گردانم و ترا از خواب غفلت که لازمه جوانی و هوا پرستی
و کلیه است که ترک شراب‌خواری کنی نظم نشاید پادشه را مست بودن ٭ درین عشق و هوس پیوسته بودن ٭
چو پادشه پاسبان خلق پیوست ٭ خطا باشد که باشد پاسبان مست ٭ شبان چون باشد خواب باده ناک
رمه در معده کرکان کند خواب ٭ و دیگر نظام الدین را بقتل رساند که عنقریب او ترا بقتل خواهد رسانید اگرچه
وصیت پدر نظام الدین را از میان برداشت اما ترک شراب خوردن نتوانست کرد تا آخر بیمار گشت لقوه و فالج اضافه
آن گردید و چون امرای بلبنی معزالدین را بدین حالت مشاهده کردند جهت دفع فتنه پسر او را که خورد سال بود سلطان شمس الدین

گفتندی بر تخت نشانیدند در خلال احوال ملک ایتمر کچهانه و ملک ایتمر سرخه که کیناً بهم اتفاق کردند که بعضی امرای
بیگانه را از میان بردارند و اسم نام کرده آن جماعت ملک جلال الدین فیروز خلجی بود چون جلال الدین ازین معنی آگاه شد امرای خلج را در نکاه
جمع ساخت درین اثنا ایتمر کچهانه سوار شد تا ملک جلال را فریب داده از بهاپور بیاورد و کار او را بسازد چون بدو در سرای
وی رسید مردم جلال الدین او را از اسپ فرود آورده پاره پاره ساختند نظم مزن در وادی مکر و حیل گام ٭ که در دام
جز ازین نیست سرانجام ٭ مگر نشنیدی از اشیاع این راه ٭ که هر کو چاه کند افتاد در چاه ٭ و پسران ملک جلال الدین که بمرادی
اتفاق داشتند سوار شده سلطان شمس الدین را از تخت برداشته نزد پدر خود بردند ملک ایتمر سرخه که بتعاقب
ایشان رفته بود در راه بقتل رسید و پس ازین قضیه ملکی چند او را بسلطان معزالدین کیقباد کشته بود و در قصر رفته سلطان را که
از زندگی پیش نمانده بود لگدی چند زده در آب انداخت مدت سلطنت او سه سال و چند روز بود و روز دیگر سلطان جلال
الدین از بهاپور سوار شده در قصر کیلوکهری که نزدیک قصر اشاره نموده بود او ملوک نیز خانها ساختند تا در اندک روزی
آباد شده بجای شهر نو موسوم گشت و دهلی را کهنه تعارف ازآنست و چون خبر عدالت و حیا و عدل جهان‌داری او انتشار
یافت مردم شهر آمده با وی بیعت بستند و ازو اشرها یافتند و در سال دوم از جلوس ملک چهجو برادرزاده سلطان
بلبن که اقطاع کره داشت لوای مخالفت برافراخته با بسیاری از ملوک بلبنی بجانب دهلی در حرکت آمدند و سلطان
جلال الدین ارکلیخان پسر خود را مقدمه لشکر گردانیده از پیش روان ساخت و در حمله چهجو شکست یافته بسیار گرفتار
گردید و ارکلیخان اسیران را بر شتران سوار کرده با غل و طوق آهنین بخدمت پدر فرستاد و چون نظر سلطان بر ایشان
افتاد فرمود تا بند از ایشان برگرفتند و چند کس را از آن میان که بنزد سلطان بلبن قدر و منزلت داشتند
فرمود تا بحمام بردند و خلعتهای سلطانه در ایشان پوشانیدند آنگاه بمجلس شراب درآوردند و پس از آن ملک چهجو را
بملتان فرستاده او را بصحبت تمام نگاه داشتند و اسباب طرب و عیش آنچه خواهد مهیا دارند و بتقاضای بودن و رفتن مختار ساخت
و بعد ازین قضیه ملک علاء الدین را که داماد و برادرزاده او بود اقطاع داده رخصت فرمود و علاء الدین باشاره سلطان
از سر بر ولایت بهیلسه رفته غنایم بسیار آورد و این خدمت مستحسن افتاده ولایت اوده نیز داخل اقطاع او گردید و ملک
علاء الدین چون سلطان را بخود مهربان یافت عرضه داشت نمود که چندیری از راه اشیاء ملوک معمور است اگر رخصت باشد
بجهت خدمتی کرده آید سلطان اجابت کرده علاء الدین تا دیو گیر که عبارت از دولت‌آباد و دکن است عنان بازنکشید و رای
دیوگیر ضابط انجار مطیع خود ساخته اند نقره و جواهر و اقمشه و پیلان چندان غنیمت بهم رسانید که عقل از حصر و ضبط آن عاجز آید
و چون خبر انتشار یافت ملک احمد چپ که برستی رای و شهامت اندیشه انصاف داشت هرچند سلطان را نصیحت
نمود که او را باستقبال باید رفت و نگذارد که او خود را بیند باید صورت نیافت تا همراهیه علاء الدین بکره آمده عرضه داشت نمود
که فیل و مال بسیار آورده ام و میخواهم همه را بدرگاه آورم اگر فرمانی که متضمن تسلی خاطر من باشد صادر شود فضله مبادا

حاضر توانم شد و غرض وی این بود که سلطان را فریفته ساخته استعداد رونق لکهنوتی نماید و سلطان جلال الدین ساده دل
نامه بخط خود نوشته بدست مردم اعتمادی خود بدو فرستاد و ملک علاء الدین الغ خان مخاطب شده عرضه داشت دیگر بسلطان
نوشت و برادر خود الماس بیگ که او نیز داماد سلطان بود نامه نوشت که اولیای دولت کار مرا سهو ساخته اند چون سلطان را
بنده قصر زدیم اگر بطلب آمده دست مرا گرفته ببرد [illegible] چاره نیست و الا هر قصد خود نمایم بسر در عالم
نهاده آواره شوم الماس بیگ آن نامه را بعینه بسلطان گذرانید سلطان فرمود که تو زود رفته تسلی ملک علاء الدین
نمای که من هم از عقب تو رسیده ام چون سلطان جلال الدین را اجل نزدیک رسیده بود گوش بسخن دولتخواهان نکرده با چندی
از خواص و هزار سوار بکشتی در آمده روان شد و احمد چپ را با باقی لشکر بخشکی روان ساخت نظم
بکشنده چون آتش نهند به بند ** خورد گوشت از شیر [illegible] ** و چون سلطان بکره رسید ملک علاء الدین
برادر خود الماس بیگ را فرستاده بانواع حیله که داند سلطان را از لشکر جدا سازد و الماس بیگ بخدمت رسیده
معروض داشت که اگر علاء الدین سلطان را با جماعت مستعد چندان احتیاط دارد که از کمال توهم قصد آن دارد که نماید سلطان
سخن او را صواب پنداشته فرمود تا مردم سلاحها از خود دور کردند و چون لشکر ملک علاء الدین را مسلح و مستعد دیدند دانستند
که الماس بیگ ایشان را فریب داده سلطان بحکم اذا جاء القضاء عمی البصر هیچ از غفلت ایشان بخاطر نیاورده
مصحف میخواند تا وقت عصر هفدهم رمضان المبارک ملک بزورق نشسته سلطان را استقبال نمود و سلطان طپانچه
از روی محبت بروی او زده گفت اینچه [illegible] که در حق تو کرده ام اهمال بدی خواهم کرد که تو اینچه [illegible] این بگفت و ملک
علاء الدین را بکشتی خود کشید در این اثنا محمود سالم که از اجلاف سامانه بود شمشیر بر سلطان انداخت و سلطان
بر زبان آورد که ای علاء الدین بدبخت چه کردی و دامن خشم در انداخت و از عقب وی اختیار الدین هود که پرورده نعمت سلطان بود
سر شاه جدا ساخته نزد ملک علاء الدین برد علاء الدین فرمود تا سر آن پادشاه مظلوم را بر نیزه کرده در لشکر گردانیدند و جمله
مخصوصان سلطان را که بکشتی بود بقتل رسانیدند و در روز دیگر چتر ملکی سلطان جلال الدین را بر سر علاء الدین افراشته
ندای سلطنت در دادند و ملک علاء الدین در عین برسات از کره متوجه دهلی گشته خلق را بزر و مال انجان فریفته کرد که
قبح قتل جلال الدین را از نظرها و خاطرها بالکلیه محو گردانید نظم سخاوت مس عیب را کیمیاست ** سخاوت همه دردها را دواست
و چون ملک علاء الدین آب جون را عبور نمود رکن الدین ابراهیم که خوردترین پسران ملک جلال الدین بود خبر از امور جهانبانی نداشت
در برابر صف آرای شده در اندک طعن و ضرب راه فرار پیش گرفته بجانب ملتان در حرکت آمد مدت سلطنت سلطان
جلال الدین هفت سال و چند ماه بود و سلطان علاء الدین در شهر ششصد و نود و پنج بر تخت دهلی جلوس نموده برات
و اقطاع مردم افزوده و غیر از مواجب تمام را ششماهه انعام فرمود بمقتضای الخیر فیما وقع نظم سر دارش ملک تا بر تن است
تن خفته را فتنه پر افشان است ** و ابتدا برادر خود الماس بیگ را که الغ خان خطاب داشت بدفع پسران سلطان جلال الدین که

ارعمان

ملتان نامزد فرمود و ایشان بعد از دو ماه بنابر بیوفائی حشم مضطر گشته از قلعه پایان آمدند و سلطان علاء الدین چشمان
این ایشان را از دیدن باز داشته در حصار هانسی محبوس گردانید و امرای سلطان جلال الدین که از روی بیوفائی بوی
پیوسته بودند همه را گرفته بعضی را میل کشیده و بعضی را محبوس ساخت و در سنه سیوم الغ خان را با نصرت خان جالیسری
بگجرات فرستاده و ولایت را نهب و غارت کرده دختر رای کرن ضابط نهرواله که کولادیوی نام داشت با خزانه
و مال بسیار بدست آورده مراجعت نمودند و بعد از چندی وقت سلطان علاء الدین فتح رنتهنبور که از قلاع مشهور
هندوستانست پیش نهاد همت ساخته بدانجانب نهضت فرمود و در اثنای راه هر روز با بر شکار اشتغال داشت
میفرمود روزی شکار قمرغه نموده با چندی در گوشه نشسته بود که ناگاه اکتخان که برادرزاده سلطان میشد با چندی اراده قصد
سلطان نموده تیری چند بر او انداخت و خواست که پایان آمده سرش را از تن جدا سازد جمعی پایکان که در خدمت بودند
عرض کردند که کار او تمام شده و اکتخان بقول ایشان اعتماد کرده بتعجیل بلشکرگاه شتافت و مردم بگمان آنکه کوتاهی کار
بنوبت مبادرت نمودند و اکتخان بحرمسلکی کرده خواست که بدرون حرم رود ملک دینار که صاحب اختیار دروازه حرم
بود با مردم خود مستعد شده او را از درون رفتن مانع آمد و سلطان علاء الدین چون بهوش آمد بجانب سراپرده خود توان
کرده و مردم چون او را از دور دیدند اکتخان را گذاشته بخدمت پیوستند و سلطان جلوس نموده اکتخان را بقتل رسانید و همچنین
برادرزادهای سلطان در بدوان بغی ورزیده هر دو کور شدند و چون در مملکت بتواتر فتنها حادث شده سلطان در
اصلاح کوشیده هر پرگنه و دیهی که بعضی به اقطاع داد در ادرار و مثل در تصرف مردم بود همه را بخالصه ضبط فرمود و هرکس که زری
داشت ببهانه که دانست و توانست گرفته داخل خزانه ساخت و حکم فرمود که امرا در باب ملاقات بهم خانه یکدیگر [illegible]
ننمایند و بخانه یکدیگر نروند و فرامین در منع شراب باطراف مملکت فرستاد و نیز حکم فرمود که از روی مساحت نصف
محصول را از رعایا بازیافت نمایند و چودری و مقدم و باقی رعایا در گرفتن مالواجبی برابر اعتبار کنند تا تسلط چودری و مقدم
بر رعیت زیر دست بر طرف شود و پیشتر در قیمت غله ضابطه چند اختراع نمود که با وفور امساک باران تفاوتی در غله راه
نیافت و در ایام سلطنت او هیچ گندم بمن هفت جیتل و نخود پنج جیتل و شالی پنج جیتل و موت به جیتل
و در قیمت پارچه ضابطه چند وضع کرده بود که شیرین باف باریک [illegible] تنکه و میانه به تنکه و [illegible] اعلی بچهار
تنکه و میانه به تنکه و کرباس باریک بیک تنکه و کرباس درشت چهل گز بیک تنکه خرید و فروخت میشد و [illegible]
در قیمت اسب نیز ضابطه قرار داده بود و هر چیز را که در بازار خرید و فروخت احتیاج بود سلطان در حضور خود آورده
آنرا ملاحظه کردی و نرخ قرار دادی و نظر بتجارت جنس مثل سوزن و کفش و شانه و موزه و کاسه و کوزه میداختی
و بعد از آنکه اسباب معاش و آلات احتیاج ارزان شد نوعی ارباب در آمد [illegible]
که هرکه در عهد او بهندوستان آمد تعریف رسید [illegible]

با چهل هزار سوار بجانب کوه الک آمده و سلطان ملک نایک را نامزد ایشان ساخته اکثر ایشان را بقتل رسانید و بعضی را
زنده گرفته با بیست هزار اسب نزد سلطان آورد و مرتبه دویم الک نامی آمده او را نیز با تمامی لشکر بقتل آورده و از سرهای
ایشان مناره ساخت الحکایت قریب سی هزار سوار در زمین سوالک آمده دست غارت کشادند و مردم سلطان راه
بازگشت ایشان را گرفته جمع کثیر را طعمه تیغ تلف گردانیدند و اولاد و اتباع ایشان را نزد سلطان بردند و سلطان فرمود
تا مجموع را ببازار برده ببیع در آوردند و بعد از این چند فتح خوف و رعب در خاطر مغولان چنان استیلا یافت که نقش
تسخیر هندوستان از دل ایشان محو گردانید و چون خاطر از جانب مغول جمع ساخت شروع در تسخیر بلاد دور دست نموده ملک
نایب کافور هزار دیناری را که منظور نظرش بود با امرای بسیار بدیوگیر فرستاده تا حاکم آن دیار رامدیو را اسیر ساخته
با خزاین موفور بدهلی روان ساخت و پس از آن بار تلنگ رفته از ضابط آنجا [illegible] هزار اسب پیشکش گرفته مراجعت
ساخت که هر سه پیشکش [illegible] فرستاده باشد و پس از آن بجانب معبر تعین شده از رایان آنجا پیشکشها گرفته [illegible]
و دوازده زنجیر فیل و بیست هزار اسب و [illegible] و جواهر و مروارید و دیگر غنایم معاودت فرمود [illegible]
[illegible] دست نداد و چون هر کمالی را زوالی لازم شده است [illegible] کارهائی که سبب
زوال ملک و منافی بقای دولت تواند بود بوجود آمد از آنجمله [illegible] شیفته جمال ملک نایب کافور هزار دیناری شد
که عنان مجموع کارهای ریاست او وا داد و خضر خان پسر خود را با آنکه رشیدترین اولاد [illegible] ولیعهد گردانیده [illegible]
نایب او را گرفته در قلعه گوالیار محبوس ساخت و بعد از چندگاه بمرض استسقا [illegible] فوت گشت مدت سلطنتش
بیست سال و چند ماه بود و روز [illegible] از وفات سلطان علاء الدین ملک نایب امرا و اعیان را [illegible]
ظاهر ساخت که خضر خان را از امر ولیعهدی معزول [illegible] سلطان شهاب الدین بجای وی باشد [illegible] بر تخت
نشانیده خود بنیابت سلطنت مشغول شد و جمعی را فرستاده چشم خضر خان را میل کشیدند ملک نایب هر روز [illegible]
[illegible] بر تخت نشانیدی و پس از آن باندرون حرم فرستادی و خود در همه وقت در [illegible] خاندان سلطان
علاء الدین با خاصان خود مشورت نمودی اما چون تقدیر بر آن نرفته [illegible] جمعی از پایکان [illegible] در آمده پاره پاره کردند
نظم اگر بدکنی چشم نیکی مدار ** که هرگز نیارد گز انگور بار ** و امرا [illegible] شاه زاده مبارک خان را از زندان
بر آورده بجای ملک نایب بنیابت سلطان شهاب الدین نشانیدند و شاه زاده امرا و ملوک را از خود کرده
بعد از دو ماه سلطان قطب الدین مبارک شاه مخاطب گشت سلطان قطب الدین در هفتصد و هفده بر تخت
دهلی جلوس نموده زندانیان را اتمام خلاص ساخته و حشم را ششماهه انعام داد و اقطاع امرا و ملوک را اضافه گردانید
[illegible] وظیفه و ادرار زیاده گردانید و مدت چهار سال و چهار ماه که ایام سلطنت او بود غیر از عیش و کامرانی [illegible]
کاری نکرده آخر الامر از آن دولت [illegible] در وی پیدا شد که در اجرای احکام [illegible] امور سلطنت [illegible]

دولتخواهی

دولتخواهی سخن گفتی اعراض کردی و زبان بدشنام و اهانت کشادی و اکثر اوقات خود را بزیور زنان محلی آراسته در مجمع حاضر
میگشت و زنان هزاله را میفرمود که تا با امرای کبار بطریق مطایبه و هزل الفاظ رکیک رسانیدند و عریان شده برابر ایشان می آمدند و بر
جامهای ایشان بول میکردند و حسن نام پروانچه را باختصاص خود سرافراز ساخته خسرو خان خطاب داد و از غایت
محبتی که باو داشت روز بروز مرتبش میفزود تا صاحب طبل و علم و خدم و حشم گردید و مهم وزارت نیز اضافه آن گشت
و خسرو خان چون مستقل شد اراده سلطنت نموده جمعی را با خود متفق ساخته منتظر فرصت بود شبی با چندی از [illegible]
باباک در درون قصر رفته و سلطان بر حقیقت مطلع شده خواست که بحرم رود خسرو خان از عقب [illegible]
یکی از خویشان خسرو خان بدشنه خونریز پهلویش را شگافته سرش را از بام قصر بزیر انداخت و پس از آن بحرم سلطان
در آمده فرید خان و منگو خان پسران سلطان علاء الدین را از مادر بستم جدا ساخته گردن زدند و دست بتاراج
دراز کرده هرچه یافتند گرفتند و پس از آن امرای معتبر را ببهانه طلب داشته خطبه باسم خود خوانده بسلطان
ناصر الدین مخاطب گشت و خویشان خود هر یک را بخطابی ممتاز ساخت و حرمهای سلطان را در میان ایشان قسمت
نمود و غازی ملک که امیر دلیر غدار ترس بود غیرت کار فرما شده در انتقام خون ولی نعمت زادهای خود کمر همت بر میان
بست و با امرای اطراف و جوانب نامها و پیغامها فرستاده متوجه دهلی گردیدند و آن کافر نعمت لشکر را ده ساله
از آینده مواجب داده مستعد قتال شد چون دولت مساعد وی نبود در اندک زمانه حق بر باطل غالب آمده هزیمت
یافت و روز دیگر جمعی او را گرفته بخدمت غازی ملک آوردند فرمود تا او را قطعه قطعه کرده هر قطعه را بملکی فرستاد نظم
کرت بار غارت خود کشته ** دگر بر نیاید است خورد رشته ** و چون از سلطان علاء الدوله کسی نمانده بود که سلطنت
[illegible] امرا و اعیان مملکت وی را برداشته بر سریر مملکت نشانیدند و بسلطان غیاث الدین
تغلق شاه خطاب دادند سلطان غیاث الدین در هفتصد و بیست بر تخت نشسته ندای عدل و انصاف در داد
و در حق سپاه و رعیت عنایت مبذول داشت در خلال احوال بعضی مردم از تعدی حکام بنگاله بعرض رسانیدند
و سلطان را بر عزیمت لکهنوتی ترغیب و تحریص نمودند و سلطان ضابط لکهنوتی را مطیع و منقاد ساخته با جمعیت موفور
بجانب دهلی در حرکت آمد و سلطان محمد که ولیعهد بود در عرض سه روز قصری در دو کروهی تغلق آباد ساخت که
سلطان در آنجا اقامت نموده روز دیگر [illegible] و چون سلطان [illegible]
[illegible] مردم [illegible] دست [illegible] بیرون آمدند و سلطان [illegible]
[illegible] شوال بود که یک رکن خانه افتاده سلطان یکبار که دست از پادشاهی بشست ایام سلطنتش چهار سال
و چند روز بود پس از آن سلطان محمد بجای پدر بسلطنت نشسته بسلطان محمد تغلق شاه مخاطب گردید وی از عجایب
مخلوقات [illegible]

بلاغت خود در آورده و قهر و سیاست او بمرتبه بود که جهانرا از خلق خدای خالی خواستی و سخاوت بحدی داشت که طرفة العینی
خزینه خالی کردی چنانچه وقتی سلطان محمد بهادر سنارگامی را رخصت میداد انچه نقدی در خزینه داشت بوی عطا کرد و همچنین
ملک غزنین را صد لک تنکه داد و قاضی غزنین را نیز همین قدر بخشید و ملک سنجر بدخشانی را هشتاد لک تنکه عنایت
کرد و غرض ازین تنکه تنکه نقره است که بهشت تنکه حال باشد آورده اند که مولانا جلال الدین بن حسام الدین قصیده
جهته وی گفته که مطلعش اینست نظم آگهی با تو جهان باشد نگهدار این جهانبان را ○ محمد شاه تغلق شاه سلطان بن سلطان را ○
و چون مطلع خواند سلطان بتقریر منع فرمود که من از عهده صله جمیع اشعار بیرون نمیتوانم آمد و فرمود تا صرهای زر آوردند
و در گرداگرد او که نشسته چون نزدیک بسر او رسید برخواست و بایستاد و سلطانرا از آن خوش آمد فرمود تا بار
دیگر زر آوردند و چیدند تا بقد او رسید و سلطان محمد در سلاست کلام و لطافت بیان و انشاء و اختراع مضامین ضرب
الامثال بوده و در علم تاریخ مهارت تمام داشت و همیشه مطالعه حکمت و منطق و الهیات و معقولات مینمود و از بس که
سلیقه مخترعه داشت میخواست که احکام مجدده احداث نماید و ضوابط سلاطین سابق را منسوخ گرداند چون احکام
خلاف قرارداد سلاطین سلف بود موجب تنفر عام میشد و خللهای عظیم در کار مملکت راه می یافت و از جمله
کارهای او یکی این بود که دیوگیر را وسط مملکت انگاشته دار الملک ساخت و دهلی را خراب ساخت و متوطنان او را حکم
فرمود که بدانجا روند و خرج راه و بهای خانه هر یک را از خزانه داد و مبلغهای کلی صرف این کار شد و اراده دیگر اینکه ربع مسکون را
خاست در تصرف آورد و چون خزانه او باین اراده وفا ننمود جهته تکثیر مال فرمود که هر کس تنکه مس داشته باشد بخزانه
آورده در عوض تنکه زر و نقره بستاند و آن خود رواج نیافت و خزانه خالی گردید و دیگر بواسطه تسخیر عراق و خراسان سه لک و
هفتاد هزار سوار نگاه داشت و [illegible] علوفه داد چون فرصت آن نشد که حشم را بکار فرماید همانا در خزانه چیزی
نماند و لشکر نیز متفرق گردیدند و همچنین خواست که کوه هماچل که مابین دیار هند و چین حایل است ضبط نماید و جهته این
امر لشکر گران نامزد فرمود و چون مردم بدرون کوه در آمدند زمینداران نکوهها مضبوط ساخته انچه داشتند تفنگ ریختند
و بقیة السیف را رخصت انصراف دادند سلطان آنها را بسیاست رسانیده و چون روز بروز احکام شاق و تکلیفات
ما لا یطاق از سلطان بصدور می پیوست و مردم از تحمل آن عاجز می آمدند ناچار ملک از نظام و التیام افتاد و از هر طرف
فتنهها متولد شد و هر کس هر جا که بود استقلال زد و از انجمله حسن کانگو در دیوگیر چتر گرفته بر تخت نشست و خود را سلطان
علاء الدین خطاب داد و سالها سلطنت در آن سلسله ماند و سلطان خواست که بدیوگیر رفته دفع حسن کانگو نماید که
قضیه پیش آمد و توجه سند گردید و در سی کروهی تته بیمار شده در محرم هفتصد و پنجاه و دو فوت شد مدت سلطنتش
بیست و هفت بوده پس از وی سلطان فیروز شاه که عم زاده سلطان باشد بموجب وصیت سلطان محمد
بسلطنت رسید نظم چنان برخست جهانرا هوای محنتش ○ که از طبیعت اضداد رفت ناسازی ○ ولی از انکه

سکنه

سکنه سپهر سنانرا الجنایات اختصاص داده متوجه هندوستان گردید در اثنای راه شنید که احمد ایاز که سلطان محمد او را
بنیابت خود در دهلی گذاشته بود طفل مجهول النسبی را بپادشاهی برداشته سخن از مخالفت میگوید همانا سلطان بجناح
استعجال طی مسافت نموده او را بدست آورده در قلعه هانسی محبوس گردانید و پس از آن عزیمت لکهنوتی نموده از الیاس
حاجی که خود را سلطان شمس الدین نامیده بود پیشکش گرفته معاودت فرمود و شهر فیروزآباد دهلی را بنا کرد و پس از آن
جوی از آب ستلج کشیده تا جهجر که پنجاه کروه است رسانیده و انجا نهری از آب جون جدا کرده با هفت نهر دیگر بهانسی
و از انجا به سرسی برده در انجا قلعه بنا فرمود و موسوم بفیروزآباد و دیگر جوی از آب گهگر جدا کرده از پای حصار سرسی بگذرانیده و کرت دیگر
بجانب لکهنوتی رفته باز بصلح برگردید و در آن وقت تمام بلاد هند در تصرف او بود الا لکهنوتی و دکن و پس از آن سرهند را
از سامانه جدا کرده پرگنه علیحده ساخت و در هشتصد و هشتاد و هفت بهفت کروهی بداون حصاری بر آورده
فیروزپور نام نهاد و در این وقت بنا بر شدت ضعف پیری شاهزاده محمد خان را وکیل مطلق العنان خود ساخته مهام
مملکت داری را بدو حواله نمود و بعد از چند روز پدر از پسر باغوای جمعی از نفعداران رنجیده و معامله بحرب انجامید و پسر را طاقت
مقاومت با پدر نبوده راه فرار پیش گرفت و در همان روز سلطان فوت گشت ایام سلطنتش سی و هشت سال
و چند ماه بوده و سلطان فیروز شاه خروج موافق حاصل وقت رعایا طلب نمودی و عمال مستدین خلاف آن
سعی کردی و هیچ بدنفس و شریر را حاکم نساختی و حدیث نغز نمودی و مسجدی که در فیروزآباد دهلی ساخته مثمن است
و هر طرف آنرا بعضی از وقایع احوال خود در سنگ نقش کرده از انجمله آورده که در ازمنه سابقه بواسطه اندک جریمه
اقسام تعذیب مثل بریدن دست و پا و کوفتن استخوانهای اعضا و سوختن اندام باتش و زدن میخ بر دست و پا و سینه
و کشیدن پوست و دیگر چیزها بجای می آوردند من آنجمله را ممنوع ساختم و دیگر بعضی وجهات نامعقول را که طلبه داخل مال واجبی
کرده بودند مثل چرائی و گلفروشی و نیل گره و ماهی فروشی و ریسمان فروشی و غلافه و کوتوالی و دیگر چیزها همه را برطرف کردم
که بزرگان گفته اند نظم دل دوستان جمع بهتر که گنج ○ خزینه تهی به که مردم برنج ○ و مقرر داشتم هر مالی که خلاف سنت
حضرت پیغمبر است نگیرند و دیگر جامه حریر پوشیدن و استعمال ظروف طلا و نقره که مردم را عادت شده بود دفع نمودم
و دیگر عورات که بمزارات و تماشاها میرفتند و منشاء اقسام فساد میشد منع کردم و دیگر جماعتی را که مخدوم من سلطان محمد
بجهة سیاست کشته بود و قطع اعضا نموده بود من فرزندان و وارثان ایشانرا انعام دادم و از ایشان دل ساخته
ابرای ذمه از ایشان گرفتم و عماراتی که سلطان فیروز در ایام سلطنت ساخته بود بدین موجب است مسجد چهل ○ مدرسه [illegible] ○
خانقاه [illegible] ○ رباط [illegible] ○ شهر سی ○ حوض صد ○ بند آب چهل ○ کارنک صد ○ چاه صد و پنجاه ○ پل صد و پنجاه ○
پل صد و پنجاه ○ حمام ده ○ دار الشفاء پنج ○ مقبره صد ○ مناره ده ○ و باغات از هزار و صد زیاده بوده و با این حالت طبع نظم
نیز داشته این ابیات از اوست نظم زهی کمال لطافت که یار ما دارد ○ که هم ملاحت خوبی و هم وفا دارد

مگر فتاده ز روی تو پرتوی بر مهر — وگرنه مهر چنین چهره از کجا دارد — حکایت لب لعل تو میکند شیرین
از آن سبب سخن خوب ودلربا دارد و چون سلطان فیروزشاه وفات یافت سلطان غیاث الدین تغلق شاه بن
فتح خان بن فیروزشاه را بسلطنت برداشتند واد عیش وکامرانی مستغرق شده سرانجام کار ملک
ومال را مهمل گذاشت وازروی بیخردی وقلت تجربه برادر حقیقی خود را گرفته محبوس ساخت بنابراین ابوبکر پسر ظفرخان که برادر
زاده او میشد واهمه کرده راه فرار پیش گرفت وپس از آنکه چندی امرا بدو پیوستند آمده سلطان غیاث الدین را
بدست آورده بقتل رسانید ایام سلطنتش پنج ماه وسه روز بود وبعد از وی سلطان ابوبکر پادشاه شد سلطان محمد بن
فیروزشاه که از پدر فرار نموده بود در نگرکوت مستحکم شده بود با پنجاه هزار سوار بدهلی آمده شکست یافت وپس از چند وقت
لشکری فراهم آورده چون هنوز نوبت سلطنت بوی نرسیده بود درین کرت نیز انهزام یافت وآخر بعضی امرای
ابوبکرشاه از وی برگشته پنهانی محمدشاه را بدهلی طلب داشتند وابوبکرشاه از شنیدن این قصه بدست وپا
شده راه فرار پیش گرفت مدت سلطنتش یکسال ونیم بود محمد بن فیروزشاه در رمضان هفتصد ونود ودو بدهلی رسیده
بر تخت نشست وابتدا دفع ابوبکرشاه را پیش گرفت با جمعیت تمام بکوتله بهادر ناهر رفته ویرا محاصره نمود وپس
از چندگاه بدست آورده بقلعه میرت فرستاد تا در آن محبس فوت گشت وبعد از آن به بوانی سلطنت میراند
تا در سنه هفتصد ونود وشش وفات یافت مدت سلطنتش شش سال وهفت ماه بود وامرا پس از شرایط
تعزیت پسر دویم که همیون خان نام داشت سلطان علاء الدین اسکندرشاه خوانده بر تخت سلطنت جلوس دادند
وهنوز سلطنتش استقامت نیافته بود که بپدر وا پیوست بود مدت حکومتش یکماه وشانزده روز بود وپس از آن
پسر خورد محمدشاه سلطان محمودشاه را برادر ملک پادشاهی اجلاس دادند ناصرالدین محمودشاه خطاب دادند
واو هر یک از امرا را خطاب تازه داده اقطاعات ایشان را مضاعف ساخته از آنجمله خواجه سرورا که خواجه جهان
بود ملک الشرق خطاب داده از قنوج تا ولایت بهار بدو حواله نمود وسلطان الشرق جونپور را دار الملک ساخته جمیع
زمینداران نواحی را مطیع ومنقاد ساخته وازرای جاجنگر وپادشاه لکهنوتی پیشکش گرفته از آن سلسله چند نفر
سلطنت کردند ومقرب الملک را مقرب خان وولی عهد ساخته بجای خود در دهلی گذاشت وخود با سعادت خان
بجانب گوالیار در حرکت آمد ودر خلال احوال طوی افغان با چندی دیگر علاقه اندیشیدند وسلطان از آن غدر واقف
گشته ملو پناه بمقرب خان برد وسلطان بر عزت مراجعت کرده چون مقرب خان غبار خاطر سلطان را بخود از حد مو
استنباط نمود بنابرین خود را بشهر انداخته رایت مخالفت برافراخت وسلطان بسعادت خان با امر محاصره مشغول شد
بعد از چند وقت مقرب خان سلطان را فریب داده با چندی از خدمتکاران بشهر درآورد وسعادت خان مضطرب
گشته نصرت شاه بن فتح خان بن فیروزشاه را از میوات طلبیده در فیروزآباد بر تخت نشانید وپس از چندی

امرا که

اقلیم هفت

90

دهلی

امرائیکه با سعادت خان همراه بودند ترک او گرفته نصرت شاه را از سعادت خان جدا ساختند وسعادت خان
ازروی اضطرار نزد مقرب خان رفته بقتل رسید وپس از آن از دهلی تا فیروزآباد دو پادشاه بهم رسید وامرای اطراف
هر ولایتی را که داشتند بنام خود کردند تا سه سال بدینمنوال بود وبتدریج ملو که اقبال خان خطاب یافته بود مقرب
خان را بقتل آورده سلطان محمود را نمونه ساخته خود سلطنت میراند ودرین اثنا صاحبقران امیر تیمور گورکان از آب چون گذشته
بفیروزآباد نزول نمود وطور روز دویم حرکت مذبوحی کرده در حمله اول ترک عیال واطفال داده بقصبه برن رفت وسلطان
محمود نیز با قلیلی از نزدیکان ومخصوصان خود راه گجرات پیش گرفت ودو ماه دهلی بنوعی خراب بود که نام بازی بهم
نرسید وپس از چند وقت سلطان محمود وملوخان یکجا جمع شده بجنگ سلطان ابراهیم روان گردیدند وچون سلطان محمود
از ملوخان واهمه داشت شبی تنها از اردو درآمده بلشکر سلطان ابراهیم پیوست وبواسطه بدسلوکی وی آنجا نیز فرار
نموده بقنوج آمد وبدانمایه ولایت قناعت نمود وملوخان برزین ملک استاذ گشته میان دو آبرا تا ولایت پنجاب
بتصرف درآورده عزیمت ملتان داشت که بر دست خضرخان که از مقربان صاحبقران امیر تیمور گورکان حکومت میشد بقتل رسید وپس
از این واقعه کرت دیگر محمودشاه را از قنوج طلب داشته بر تخت سلطنت نشانیدند وخضرخان بعد از کشتن ملوخان
مستقل گشته بسیاری از ولایت محمودشاه را بتصرف درآورد ودو مرتبه ویرا محاصره کرده به نیل مقصود برگردید ومحمودشاه
بدین نوع روزگار میگذرانید تا در هشتصد وچهارده فوت گشت ایام پادشاهیش که بجز نامی نبوده بیست سال ودو ماه
امتداد داشته وچون از آن سلسله کسی که قابل پادشاهی باشد نمانده بود بنابرین خضرخان مستقل گردید رایات اعلی
خضرخان در زمان سلطان فیروزشاه حاکم ملتان بود وصاحبقران نیز در حین مراجعت آن ولایت را بدو عنایت فرمود
واو با وجود استعداد سلطنت واسباب ملک داری اسم پادشاهی بر خود اطلاق نکرد وبرایات عالی مخاطب بود
سکه وخطبه ابتدا بنام امیر تیمور وآخر بنام میرزا شاهرخ مقرر داشت واو در اندک روزی چمن مملکت هند را از خار و
خاشاک مفسدان ومتمردان پاک گردانیده در رعایت عدالت وخداترسی روزگار میگذرانید تا در جمادی الاخر
هشتصد وبیست وچهار هجری برحمت حق پیوست مدت ایالتش هفت سال ودو ماه ودو روز بود بعد از او پسرش
ولد ارشدش بر مسند سلطنت تکیه زده سلطان مبارکشاه ملقب گشت ودر ایام سلطنت او از اطراف وجوانب
غلبهای روی نموده ومدار کار او بر جنگ وپیکار بود وابتدای شیخا کهوکر است که بهوای سلطنت هندوستان در سر او
جای گرفته بود اکثر برکات را تاخت وغارت نمود ولاهور را خراب معطل گردانید ودر اواخر آن سلطان هوشنگ قصد
گوالیار از مالوه در حرکت آمده وهنوز آن مهم صورت نیافته بود که سلطان ابراهیم شرقی با عساکر آراسته بکالپی
آمده آن ولایت را متصرف گردید ومبارکشاه نیز لشکر جمع آورده همراه او روان گشت وبعد از شعبان روز جنگ
بی آنکه کسی در میان افتد هر یک مراجعت کرده بولایت خود روان گردیدند وبعد از این قضایا شیخ علا بیگ که ایالت

آمده در حوالی بنارس جنگ دست داده سلطان حسین هزیمت یافت وسلطان سکندر از عقب او به بهار رفته
آن ولایت را متصرف گردید چون شنید که سلطان حسین به لکهنوتی رفته بنابرین بجانب وی در حرکت آمد وازین سلطان
علاء الدین پادشاه بنگاله بمقابله روی داده آخر صلح بدین شرط قرار یافت که مخالفان یکدیگر را پناه ندهند ودر مملکت
یکدیگر مزاحمت نرسانند وبعد از صلح چند ماه دیگر در بهار توقف کرده بواسطه قحط وغلائی که روی داده بود معاودت
بدهلی نمود ودر نهصد وسیزده قلعه نرور را که در غایت محکمی است وهشت کروه طول آنست بدست آورده بجای بتخانها
مساجد بنا فرمود وپس از آن بقصد تسخیر قلعه رنتهنبور رفته به نیل مقصود بازگشت ودر حین معاودت مرضی بروی عارض
شد که آب ونان بگلوی او فرو نمیرفت تا رفته رفته نفس منقطع شد نظم ساقیا تند درین بزم بدان بد رقمی
که چو هنگام طرب جام بزور گیرند ◦ کاسه عشرت زگل خاک سکندر سازند ◦ باده عیش زخون دل سنجر گیرند ◦
ودر ذیقعده نهصد وبیست وسه رخت هستی بباد فنا داده عالم باقی را منزل ساخت ایام سلطنتش بیست وهشت
سال وپنج ماه بود وسلطان اسکندر بکمالات ظاهری وکمالات معنوی پیراسته بود وهر روز بار عام داده خود بدادخواهی
رسیدی وهر ساله دو بار اسم فقرا ومستحقین ولایت را نوشته بنظر او درآوردندی واو شش ماه فراخور حال
عنایت کردی وهر که بجهت ملازمت نزد او آمدی از نسب پدران او پرسیدی وفراخور آن بدو پرداختی وتعصب
بجدا افراط رسیده بود چه در دستور کسی را مجال غسل نبودی وحجام را سر وریش تراشیدن هندوان جرأت
نبودی ودر هر شهرستان جا بجا بهار فقرا فرستادی وهر روز طعام پخته وخام چند جا در شهر تقسیم نمودندی
وخبرداری احوال رعیت وسپاهی را بجائی رسانیده بود که خصوصیات خانهای مردم بالتمام بوی رسیدی وهر روز
روزنامچات ونرخ دوا هر پرگنه دو بار بنظر او آمدی وهیچ وقت بسرانجام ملک در غایت خوش مشغول
بودی وشعر نیکو گفتی وگلرخی تخلص کردی این بیت مراد است نظم مرا از ترک ای او براز بر گشت هر پهلو ◦
کنون پرواز خواهم کرد بسوی آن کمان ابرو ◦ چون سلطان اسکندر برحمت حق پیوست اعیان مملکت منصب عظیم
القدر سلطنت را به پسر بزرگ او سلطان ابراهیم که بکیس فراست وکیاست وشجاعت معروف وموصوف
بود قرار دادند واو چون بتخت سلطنت برآمد ولایت جونپور را به برادر خود شاهزاده جلال خان عنایت فرمود ودر
عرض اندک روزی شاهزاده ترک مدارا ورزیده سازش داده سکه وخطبه بنام خود کرد وچون سلطان ابراهیم
از احوال او اطلاع یافت پنج برادر خود را که در قلعه هانسی بود مقید ساخته بهانسی فرستاد وخود بجهت دفع جلال خان حرکت
آمد وشاهزاده جلال خان متعلقان خود را با چندی از امرا در کالپی گذاشته با سی هزار سوار بجانب اگره روان گردید وسلطان
ابراهیم ملک آدم را با چند میر دیگر بضبط اگره فرستاده خود کالپی را محاصره فرموده تا ساخته شیوه تاراج
معمول آورده وشاهزاده جلال خان در اگره کاری نساخته بجانب سلطان محمود حاکم مالوه رفت وازآنجا خواست که بولایت گونده رود

که در اثنای

اقلیم هفت

92

دهلی

که در اثنای راه بدست گوندان گرفتار گشته نزد سلطان ابراهیم فرستادند تا بقتل رسید فنظم خون آزرده دلان
زلف بهرکه مریز ◦ که ترا نیز جهان جرعه لب خواهد ریخت ◦ ز تربت سلطنت وجاه چنان کسب شیرین است ◦ که شهان از پی
آن خون برادر ریزند ◦ وپس از چند وقت با امرا انحراف مزاجی بهم رسانیده میان بهوده وعظم همیون شروانی
که امیرالامرا بود گرفته در قید نگاه داشت تا هر دو وفات یافتند وازین سبب دریا خان نوحانی حاکم بهار سر از اطاعت
پیچیده لوای مخالفت برافراخت ودر خلال احوال دریاخان فوت نمود پسرش بهادرخان بجای پدر نشسته بسلطان
محمد مخاطب گردید وقریب یک لک سوار بدو جمع گشته تا ولایت سنبل بدست آورده ودولتخان حاکم لاهور نیز از
قهر وسیاست وی اندیشه مند گشته بکابل رفت وفردوس مکانی بابر پادشاه را باعانه هندوستان آورد اگرچه در
اثنای راه دولتخان فوت گشت اما اسباب تسخیر هندوستان بالکلیه مرتفع شده بود اما حضرت پادشاه توکل
بتاییدات الهی نموده رایت معاونه ومحاربه برافراخت ودر حوالی پانی پت بسلطان ابراهیم که قریب یک لک سوار
وهزار زنجیر فیل داشت مصاف روی داده مظفر گشت وپس از کارزار سلطان ابراهیم با جمعی از امرا کشته
سلطنت هندوستان از طبقه افغانیان بدین دودمان سعادت نشان انتقال یافت ایام سلطنتش هفت سال
وچند ماه بوده ظهیرالدین محمد بابر پادشاه بن میرزا عمر شیخ بن میرزا سلطان ابوسعید بن سلطان محمد بن میرزا
امیرتیمور گورکان صاحبقران پادشاهی بود بزیور کمالات وصفات آراسته ودر فرط سخاوت وشجاعت پیراسته نظم
کرتیغ او چنان خون چکاند از دل شیر ◦ که رسی بی جوخ منقش شدی چو پشت پلنک ◦ زبیم لرزه درانعام که می افتاد ◦
چو می نهاد بشاخ گوزن تیر خدنگ ◦ بکدام زبان در مدحت او توان سخن دیگر طریق محامد ذات او توان گفت
صفحه آفتاب جهان تاب را چه احتیاج بآرایش وعذار رنگین الانوار ماه را چه حاجت به تجلیش نظم
وصف خورشید از گوید هرچند ◦ فیض نور او از حدش بیند ◦ ولادت با سعادتش در محرم هشتصد وهشتاد
وهشت بوده نظم المدرشش محرم زاد آن شاه کرم ◦ تاریخ مولدش هم آمدش محرم ◦ نقلست که شیکه
فردوس مکانی در مجلس سیغر می خواند که تاریخ مولد ما شش محرم است شیخ زین الدین خواند که در کلیه المجلس شش
او بر سبیل بدیهه گفت که شش محرم شش حرف والفاظ شش نیز از تاریخ خبر میدهد وآنحضرت در دوازده
سالگی بولایت فرغانه پادشاه شد میان او وبایسنقر میرزا وسلطان علی میرزا پسران سلطان محمود میرزا مخالفتها
دست داده واخرالامر سمرقند را بتصرف درآورده صد روز سلطنت کرد ودر خلال احوال شنید که بعضی
امرا میرزا جهانگیر برادر ویرا بپادشاهی برداشته اند بنابرین سمرقند را گذاشته بجانب فرغانه در حرکت آمد
وچون بخجند رسید شنید که تسخیر آن مملکت ممکن نیست لاعلاج متوجه کابل گردید چه در وقت معاودت محمد خان
شیبانی آمده سمرقند را محاصره داشت ومحمد مقیم پسر امیر ذوالنون ارغون کابل برآمده بعد از اندک طلب وغیره بدست

کابل و دهشت طمع و ملک تنکه که فولاد ترکبچه بود قبول نموده بود بولایت هند در آمده از قتل و غارت چیزی نگذاشت بعد دیگر
حوالی ملتان را تاخته سکنه قصبات را اسیر گرفت علم مراجعت بر افراشت و کرت دیگر لاهور را گرفته تاراج فرمود و چون مبارکشاه
نزدیک رسید زین بر مرکب فرار نهاده بولایت خود در آمد سلطان مبارکشاه درین یورش ملک کمال الدین را که
مرد سنجیده کاردان بود مشرف دیوان ساخته با سرور ملک که وزیر بود شریک ساخت و آن شریر بسلطان
در مقام نفاق آمده بتاریخ هشتصد و سی و هفت وقتیکه سلطان باهتمام عمارت مبارکباد که در کنار جون بنا نهاده بود
میرفت بزخم تیغ بیدریغش را از زیر و زبر ساخت ایام سلطنتش سیزده سال و سه ماه بوده سلطان محمد شاه بن
مبارکشاه باتفاق امرا بر تخت نشست اما در زمان وی هر سری را سودائی و در هر دلی تمنائی پدید آمد سلطان ابراهیم
شرقی بعضی پرگنات را متصرف گشت و سلطان محمود خلجی از مالوه آمده قصد دهلی نمود چون شنید که سلطان احمد گجراتی قصد
مالوه نموده بهرانه حرف صلح درمیان آورده رایت معاودت بر افراشت و این صلح باعث زبونی وی شده در نظرها سبک
وده ولها گران آمد و ملک بهلول لودی که اول جوانی و شجاعتش بود ایشان را تعاقب نموده اسب و اسباب غنیمت گرفت
و این خدمت در معرض قبول افتاده محمد شاه او را فرزند خواند و حکومت لاهور و دیپالپور در عوض صله بدو عنایت فرمود
و بتدریج ملک بهلول را هوای سلطنت بر سر افتاده در مقام جمعیت شده و در اندک روزی کس بسیاری براو جمع آمده
محمد شاه را محاصره نمود و روز بروز سلطنت محمد شاه در تنزل بود تا در هشتصد و چهل و هفت ودیعت حیات سپرده
ایام سلطنتش ده سال و چند ماه بود نظم چنین است آئین گردنده دور ‧ گهی مهربانی ازو گاه جور ‧ دل و روز است چون
بوالهوس هر اد ‧ نشان وفا نیست در چهر او ‧ چون محمد شاه وفات شد پسر او را سلطان علاء الدین خطاب
کرده بر تخت سلطنت نشانیدند و چون بر جهانیان ظاهر شد که وی در کار سلطنت از پدر سست تر و عاجزتر است
هر آینه سلطنت سلطان بهلول اقوی گشت نظم چو بیند که برادر نیست رنج ‧ خردمند بگذار دارد دست گنج
و سلطان علاء الدین آب و هوای بداون را موافق مزاج یافته بعیش و عشرت مشغول گشت و بسخن ارباب فتنه
قصد حمید خان که وزیر مملکت بود نمود و او فرار نموده بدهلی رفت و ملک بهلول را بسلطنت طلب داشت و چون
سلطان بر قضیه اطلاع یافت چیزی بملک بهلول نوشت که چون پدرم ترا پسر خوانده مرا برادر بزرگ و سلطنت بتو
ببخشم بداون قناعت کرده سلطنت را بتو گذاشتم نظم بده در و سر نیزه و الماس شمشیر ‧ کلاهی که قبای ملک بود
و ملک بهلول قبای سلطنت را بر قامت خود چست یافته سلطان بهلول خطاب یافت و سلطان علاء الدین
روزی چند بلهو و لعب پرداخته فوت گردید مدت حکومتش هفت سال و چند ماه بود گویند ملک بهلول بعد از
امارت روزی بسامانه رسیده در آن وقت سیدای نامی در آن پرگنه بود آن درویش اشاره مجمع کرده گفت از شما
کیست که پادشاهی دهلی را بدو هزار تنکه بخرد ملک یکهزار و هشتصد تنکه همراه داشت بر آورده پیش آن عزیز

نهاده آن عزیز آنرا بزرگ قبول کرده فرمود که پادشاهی مبارک باشد نظم سالکان ره همت بارادت بینند
ملک کل و پس و فرمودن بگدائی بخشند ‧ و این اراده همیشه در خاطر داشت تا در هشتصد و پنجاه و پنج بسریر
حکومت نشست سلطان بهلول در کل باب سلوک بر مسالک شرعیه نبوی و در داد و عدل مبالغه فرمودی و بیشتر
اوقات بمجالست علما و مصاحبت فقرا گذرانیدی و تفقد حال محتاجان و بینوایان را واجبی شناختی القصه چون
سلطان بهلول آمد حمید خان قوت و شوکت تمام داشت بنابر صلاح وقت هر روز بسلام او میرفت و دقایق مدارا مرعی داشت
تا وقتیکه او را بدست آورده خطبه و سکه بنام خود کرد و او کمر بسلطان محمود شاه و محمد شاه شرقی محاربه و مقاتله دست
داد چون نوبت بسلطان حسین شرقی رسید صلح برین نهج قرار گرفت تا سه سال با هم جنگ نکنند و چون
سه سال منقضی گشت سلطان حسین با هزار پیل و لشکری عظیم بدهلی توجه نمود مدتی بین الجانبین مواد نزاع در هیجان
بود و بصلاح الفتوات باز معامله بصلح انجامید و سلطان حسین از دو را گذشته بخاطر جمع الیلغار نموده و سلطان بهلول
فرصت غنیمت دانسته تعاقب بر داشت و چهل نفر از سران سپاه را که یکی از انجمله قتلغ خان وزیر بوده و از علم
العلای وقت بود بسته اسیر کرد با چند پیل که زر بار داشت بدست آورده معاودت فرمود و بعد از چند وقت سلطان حسین
قلعه را با لشکر عظیم بر سر سلطان آمده پس از محاربه صعب هزیمت خورده راه فرار پیش گرفت و در این جنگ
اموال و پیلان بسیار بدست لودیان افتاد و بار دیگر سلطان بهلول بر سر وی رفته چند ماه در کالپی مهم محاربه
و مقاتله گذشت و آخر سلطان حسین هزیمت یافته بجونپور در آمد و سلطان بهلول از عقب رفته از انجا او را نیز بجانب
بهار انتقال نکرده تا قنوج و بهرایچ ویرا تعاقب نمود و در قنوج نیز مقابله روی داده بعد از جنگ هزیمت که طبیعی سلطان
حسین شده بود بمقام آمد خاتونش که دختر سلطان علاء الدین و نبیره خضر خان بیشه با جمله اسباب و حشم بدست
افتاد و سلطان بهلول جونپور را بپسر خود باربکشاه داده بجانب دهلی روان گردید و چون نزدیک ملکیت رسید
در هشتصد و نود و چهار وفات یافت مدت سلطنتش سی و هشت سال و هشت ماه بود نظم
کرا فرا سیابست و کر پور زال ‧ بباید زدست اجل گوشمال ‧ اگر پادشاه است و گر خس فروش ‧
رساند اجل صوت رحلش بگوش ‧ چون سلطان بهلول ودیعت حیاة بقابض الارواح سپرد شاهزاده نظام
خان که ارشد اولاد بود از دهلی خود را بعقبه جلالی رسانیده پادشاه شد و بسلطان سکندر مخاطب گشت
و ابتدا عالمخان برادر خود را که در اتاوه حصاری شده بود بدست آورده باز همان ولایت را بدو ارزانی و عنایت فرمود
و بر اثر آن بر سر برادر دیگر باربکشاه رفته پس از کارزار بسیار بدست آورده باز همان ولایت را بدو عنایت
فرمود و پس از آن بضبط ولایت مشغول گشت و دو کرت بواسطه زمینداران بجانب جونپور حرکت آمد در
کرت ثانی که اسباب مردم سلطان ضایع شده بود و سلطان سکندر جمعیت نموده و بعد زنجیر فیل از بهار بر سر وی

یافته رخصت قندهار طلبیده پادشاه او را امان داده کابل را متصرف گردید و پس از چند وقت لشکر بقندهار
کشیده آن ولایت را از شاه بیگ پسر مهتر امیر ذو النون گرفته به پسر خرد بخشید و پس از معاودت قندهار
جمعی از مردم خسرو شاه عبد الرزاق بن الغ بیگ کابلی که پسر عم آنحضرت میشد بپادشاهی بر داشتند
و رایت مخالفت بر افراشتند و با آنکه در خدمت پادشاه زیاده از پانصد کس نبود با جماعتی که سه هزار
بودند مصاف داده فایق آمد خود با پنج کس مقابل شده هر یک را بطعنی از اسب در انداخت و از اسطه سنجر
ولایت موروثی خان میرزا حاکم بدخشان را که پسر عم وی میشد نزد خسرو ایران بخراسان فرستاد و شاه
اسمعیل خان میرزا را معزز داشته احمد بیگ صوفی اغلی و شاهرخ بیگ افشار را با وی همراه رخصت و پادشاه
پیش از آنکه میرزا خان بیاید با لشکر قندهار و کابل بر ولایت ترکستان توجه کرده بیکبار حصار از غزنیت وی خبر یافته
جنود سوفیه یعنی کار زار قندهار بر افروختند و والله و حش تخته تیغ آفتاب در خشش پادشاه بدیشان تافته حمزه
سلطان و مهدی سلطان گرفتار گشته بقتل رسیدند و حصار شادمان با ولایت ختلان و قندز و بغلان و چند
دیگر ولایت گشت و در آن اثنا خان میرزا رسیده متوجه سمرقند گردیدند و حاکم آن دیار محمد تیمور سلطان و دولکجار عبید الله
خان مرکز دولت را خالی گذاشته بجانب ترکستان شتافتند و ما بچه رایت نصرت آیت پادشاهی از افق
دار السلطنه سمرقند طالع شده اطراف آن مملکت را افادت بخشید و چون در امر سلطنت مستقل گشت احمد بیگ
و شاهرخ بیگ را رخصت مراجعت داده با قزلباش راجعه ضبط مملکت متفرق رخصت و بعد از هشت ماه سلاطین
اوزبک حیف تسخیر ماوراء النهر نموده عنان نهضت بجانب بخارا معطوف گردانیدند و این خبر بپادشاه رسیده با آنکه
فرصت بکار برد و لشکری جمع سازد با قلیلی که در خدمتش بودند متوجه مخالفان گشت و در حوالی بخارا استماع نمود که سلاطین
اوزبک چند منزل پس نشسته اند لاجرم دلیر شده عنان بکاوشی ایشان انعطاف داد چون دو سه منزل طی
گشت بیکبار ناگاه سپاه اوزبکان آمده آتش رزم شعله ور گشت و پادشاه طاقت مقاومت در خود ندیده راه
کابل پیش گرفت و کرت دیگر با میر نجم بیگ با ماوراء النهر در آمده بدون مقصود بر گردیدند چون نقش تسخیر آن ولایت
در آئینه مراد چهره گشا نشد نمود هر آینه فروغ همت بلند نهمتش در کرفتن هندوستان آمده و از مملکت سپاه
سلطنتش کمعمول پیوسته تا در مرتبه پنجم بتاریخ نهصد و سی و دو چنانکه گذشت بر سلطان ابراهیم افغان ظفر یافته
کردید چندان دفاین و خزاین و برامیر شد که عقل از احصای آن عاجز ماند و پادشاه خزاین چندین ساله ملوک
هند را نوعی انعام فرمود که بعد از یکسال اراده تسخیر ولایت بنگاله داشت چندان زر در خزانه موجود نبود که تعلق فرمود بجهان
وقف کند و اموال هند را بمردم خوب هر ولایت فرستاد و خصوص بمردم سمرقند و فرغانه که خاص و عام ایشان از خزانه
هندوستان منفعت یافتند و بعد از آنکه نسیم فتح بر چمن اقبال پادشاه وزید شاهزاده محمد همایون پادشاه را

بکابل فرستاد تا خزاین انجا را ضبط نماید و دو ماه دیگر باجیت که از اولاد حکام گوالیار بود المالسی بدانجانب لشکر کرد که پیش منعقد
وزن داشت و جواهران قیمت آنرا نصف خرج روز مره ربع مسکون گفته بودند یکی از غرایب تاریخ این فتح را فتح بدیت
یافته و چون اکثر مال و ملک پادشاه کردید را نا سنکا با سه لک سوار و پیاده آمده مصاف داده بتوفیق الله تعالی این فتح
که نیز فیروزی فتوحات کابلیت و دیباچه محاربات روزگار است بظهور آمده صیت جلادت و بسطت و مردانگیش
با طراف و اکناف عالم رسید و پس از آن بخاطر جمع مملکت هند و ستان را از خس و خاشاک مفسدان
پاک ساخت تا در نهصد و سی و هفت از محنت سرای انس بعالم قدس خرامید ایام سلطنتش سی
و هشت سال بوده و از انجمله پنج سال در هند گذرانیده و در شصت سالگی درگذشت نظم شهنشاه خسروان شاه
بابر که داشت ‧ دو دیده بمانند جمشید دکه ‧ محمد همیون بجایش نشست ‧ چو طومار عمرش اجل کرد سطی
چو پرسند تاریخش از تو بگو ‧ همیون بود وارث ملک وی ‧ و بعضی خصوصیات این پادشاه از غرایب امور است
چنانچه با وزره و پشتنه پای بر روی کنکرهای قلعه چنان با دو شتاب میگذشته و گاه بوده که دو کس را در بغل گرفته
ارزن بنفی کرنعی میجسته و در علم بیانیت غایت مستحضر بوده و در موسیقی داد و داد در سرآمد هر بسته از تو لغات ترکی کتب
رساله ایست در عروض و رساله ایست در فقه حنفی و تاریخی است در وقایع احوال خود و صحبت فضلا و علما را بسیار
دوست میداشته و خود نیز طبع شعری داشته و شعری هموار و شکفته از انجمله است نظم آمد بهار و دلشده را
که باز نیست ‧ پروای لاله زار و هوای بهار نیست ‧ در روز کار تشنه لبی دیده ام ولی ‧ چشم تو فتنه ایست که
در روزگار نیست ولله العلیا هلاک میکنندم فرقت تو دانستم ‧ وگرنه رفتن ازین کوکا میتوانستم ‧ مولانا شهاب الدین
معمائی رساله در تبیین و توضیح علم معما نظم کرده بدیشان فرستاده و پادشاه بعد از مطالعه این رباعی گفته با صله
لایقی وی روان ساخت رباعی همت ز عجم رفته بملک عربست ‧ وز نامه تو در دل محزون طربست ‧ هر کس
بعد آید ز معمای ‧ نام از تو بر آورده معما عجبست ‧ و از انجانب بوقت رحلت چهار پسر مانده همیون میرزا بحکم
وصیت و ما بیت از سنبل با ره آمده باورنگ سلطنت تمکن گردید ابو الغازی محمد همیون پادشاه خسرو والا بود
بلطف طبع و حدت ذهن موصوف و بکسب فضایل نفسانیه و کمالات انسانیه معروف نکلم بدیع و منطق فصیحش خط
رنقین بر بلغای عرب و عجم کشیده و مهارتش در اکثر علوم خصوص ریاضی بمرتبه که حکمای محیطی دانرا در بهائی نیندند عجز
نشانده نظم کم کسی بر سریر جاه و جلال ‧ همچو او کرده اکتساب کمال ‧ مشکل حکمت از کلامش حل ‧ منطق او
بیان هر مجمل ‧ در شجاعت و دلیری و نصفت و ملک گیری چون اسکندر و فریدون و در رای ثاقب و تدبیر صایب
از جمشید و کیخسرو افزون نظم آنکه از بد حس اندیشه مقال ‧ ناطقه حیران باند عقل از اول ‧ نعمت درویشان
وگرنه درویشان بسیار فراوان داشت و رایت عزیمت سعدان و دانشمندان همچنین و جهی می افراشت تاریخ ذلک دنیوی

نهصد و سیزده بود لفظ پادشاه صف شکن و کلمه خوش باد تاریخ است چون عقود دولتش در سلک سلطنت انتظام
یافت ارکان دولت را بمراحم شاهانه اختصاص داده هر یک را بمناصب عالیه ممتاز ساخت و تمام ولایت
پنجاب و کابل و قندهار و غزنین را بمیرزا کامران مسلم داشت و سنبل بمیرزا عسکری عنایت شد و بمیرزا هندال
که از بدخشان آمده بود الور خزانه انعام شده میوات نیز باقطاع او مقرر گشت و چون در ایام روز زر بکشتی قسمت میکرد
کشتی زر تاریخ شد و پس از تنسیق مهام رعیت و سپاه ابتدا رایت جلال بجانب کالنجر و جونپور در حرکت
آمده چه سلطان محمود بن سلطان سکندر با بسیاری از امرای افغان لوای استیلا برافراخته بودند و پادشاه فتح و فیروزی
منسوب گشته هم رکاب نصرت و ظفر بازگشته معاودت فرمود و جشنی عظیم ترتیب داده و دوازده هزار کس بتشریف
خلعت مشرف گشتند از آنجمله ... هزار بالاپوش زردوزی تکمه طلا بود بواسطه خاطر میرزا محمد زمان بن میرزا بدیع الزمان
سلطان حسین میرزا که از پادشاه فرار نموده بود و سلطان بهادر گجراتی پیوسته او میان پادشاه و او نزاع و جدال انجامیده
و عزم گجرات و گوشمال سلطان بهادر گجراتی در ضمیر الهام پذیر تصمیم یافت و در اول سلطان بهادر را ابتدا از صدمه
افواج قاهره شکست خورده جنگ صعب نتوانست نمود لاجرم لشکر پادشاه قریب ... ماه ویرا محاصره داشت
و سلطان بهادر چون دانست که توقف موجب گرفتاریست هر آینه با پنج کس از امرای معتبر گریخت و تاریخ این واقعه را
ذل بهادر یافته اند و پادشاه بر فرار مخالف آگاه شده تا پای قلعه مندو عنان باز کشید و بعد از چند روز پادشاه
ظفرپناه بر قلعه دویده قهراً قسراً بران استیلا یافتند و سلطان بهادر مضطرب گشته بجانب ... متوجه چانپانیر
گردید و جواهر هر چه که در قلعه بود همراه گرفته بجانب احمدآباد رفت و پادشاه نیز از عقب وی روان شده احمدآباد را
متصرف در آورد ... و سلطان بهادر از کنبایت اسپان تازه نفس گرفته
جنبه رو بدیپ رفت و پادشاه از کنبایت مراجعت کرده چانپانیر را مفتوح ساخت و چندان زر و مال بدست آمد که
در آن فتح احتیاج بخفتن ولایت گجرات نشد و در این اثنا شنیده شد که عماد الملک غلام سلطان بهادر با پنجاه هزار
سوار آمده احمدآباد را متصرف کرده هر آینه چانپانیر را به تردی بیگ سپرده متوجه وی گردید و میرزا عسکری با چندی از امرا که همراه
او بود در حمله اول عماد الملک را شکست داده احمدآباد را متصرف گردید و پادشاه احمدآباد را بمیرزا عسکری و نهروالا بمیرزا
یادگار ناصر و بروج را بمیرزا هندو بیگ داده و باقی ولایت را بامرا تقسیم کرده خود بمندو سکونت نمود و پس از چندگاه
مردم گجرات جمعیت کرده میرزا عسکری را از احمدآباد بیرون کردند پادشاه چون شنید که کوکب مخالف گجرات ...
بجانب آگره در حرکت آمده هر آینه بسرعت تمام متوجه آگره گردید و در غیبت پادشاه شیرخان افغان ولایت بهار و بنگاله
متصرف گشته قلعه چنار را محکم ساخته بود و پادشاه دفع فتنه او را اهم دانسته قلعه چنار را فتح نمود و پس از آن بجانب
شیرخان که در بنگاله بود روان گردید و شیرخان طاقت مقاومت نیاورده از راه جهارکند بجانب رهتاس رفت و ...

بعد از سه ماه بنگاله را بجهانگیر سپرده متوجه آگره گردید ... خبر رسانید که میرزا هندال باغوای واقعه طلبان خطبه خواند و در آن ایام بارش
بواسطه بدی هوای بنگاله و امتداد سفر اکثر اسپان پادشاه و سپاه تلف شد چون بچوسا رسیدند شیرخان از پیش
لشکر آگاه شده با جنود نامحدود بعزم مقاتله در حرکت آمد و چون مدت مقابله بماه کشید شیرخان شیخ خلیل را که مرشد
وی بود نزد پادشاه فرستاده التماس نمود که اگر پادشاه ولایت بنگاله را به بنده واگذارد ...
... و جنت آشیانی قبول نموده شرایط احتیاط بجای نیاورده و شیرخان بر لشکر پادشاه حمله آورده و کس بسیاری ...
آورد و چون افغانان پل را ویران کرده کشتیها را متصرف گشته بودند هر کس که خود را بآب می انداخت ...
گشته بودند ... و پادشاه ناچار خود را برآب زده نزدیک بود که غرق شود که سقای ...
... بیرون آمده متوجه آگره گردید و در آن وقت میرزا کامران در آگره ... مشورت نمودند میان
برادران نفاق ... میرزا کامران با مردم خود بجانب لاهور روان گردید و شیرخان دلیر گشته بکنار گنگ آمده پادشاه
نیز قریب یک لک سوار بهم رسانیده متوجه وی گردید اما هر روز جمعی از لشکر پادشاه جدا شده متفرق میگردیدند تا آنکه سلطان
محمد میرزا نبیره ابوالغازی سلطان حسین میرزا که رکن آن سپاه بود طریق بیوفائی را مسلوک داشته با پسران خود راه فرار پیش
گرفت و از رفتن وی نقصان فاحش بلشکر راه یافت نظم ... کاری ناسزاوار . مهیا کرده اسباب ...
و چون برسات شد محل نزول لشکر برآب شده بود هر آینه رای پادشاه بران قرار گرفت که از آنجا کوچ کرده بموضع مرتفعی
فرود آیند در همینکه اکثر مردم باسباب خود گرفتار بودند شیرخان فوجها راست کرده از اطراف لشکر روان گردید و مردم
اکثر بی جنگ فرار نمودند چون کار از دست رفته بود پادشاه اسپ برآب زده بجنگ درآمد و در اثنای راه از اسپ جدا شده
شمس الدین محمد غزنوی که در زمان اکبر پادشاه بخطاب خان اعظم امتیاز یافته بود او را بیرون آورد و بسیاری از گردن کشان
دلیران در آن روز کشته شدند نظم از خورش کین کشان این غذا آمد بجوش . کین سرا هر پادشاهی را نوبت میدهند
و بعد از این قضیه ملک هندوستان چون کشتی سلیمان چند روزی در دست افغانان ماند و این واقعه در روز عاشورای نهصد و چهل و ...
روی داد و چون پادشاه بآگره رسید ... متوجه لاهور گشت و کرت دیگر برادران جمع شده ... در مشورت
نمودند و آخر صلاح در رفتن ... دیدند ... میرزا کامران و میرزا عسکری ... جدا شده بکابل رفتند و ...
هندال نیز جدا گشته بجانب قندهار روان گشت و پادشاه در اطمینان خاطر میرزا یادگار ناصر کوشیده تا آنکه ...
... و چون از میرزا شاه حسین ارغون حاکم ته غیر از نفاق و ناموافقی چیزی ظاهر نشد ...
قصد ولایت مالدیو که از کلی زمینداران معتبر هندوستان است نمود چه مکرر عرایض فرستاده بود و پادشاه بعد از طی مسافت
ولایت او در آمده شنید که شیرخان کس نزد او فرستاده وعده و وعید او را موافق خود ساخته ... قصد گرفتن پادشاه دارد
هر آینه معاودت را صواب دانسته مراجعت نمود و در آن راه اسپ پادشاه تلف شده چند وقت پیشتر سواری نمود و تا آنکه

امرا اسپان متعدد داشتند مضایقه نمودند و سپاه در این سفر با بی آبی محنت بسیار کشیدند تا بولایت تته
در آمدند و در این کرت میرزا یادگار ناصر طریق مخالفت پیموده دیگر با پادشاه نماند چون پادشاه دانست که دیگر توقف در آن
مملکت صلاح نیست عزیمت قندهار نمود و میرزا کامران از آن عزیمت اطلاع یافته چیزی بمیرزا عسکری نوشت که بعدم
مخالفت پیش آمده اگر تواند پادشاه را بدست آورد و میرزا عسکری ... از قندهار ایلغار نمود و پیش از رسیدن وی
منهی آن خبر را رسانیده پادشاه با قلیلی سوار شده بتعجیل روان گردید و شاهزاده جهان بانی اکبر شاه را که یکساله بود بواسطه
حرارت هوا در اردو گذاشت و میرزا عسکری بعد از لحظه باردو رسیده چون شنید که پادشاه بدولت و اقبال رفته اند ضبط
اموال نموده ... در روز دیگر شاهزاده را گرفته بقندهار مراجعت نمود و پادشاه با بیست و دو کس ...
روان شد و پس از محنت موفور ... ایشان را محنت بسیار بسیستان رسانیدند و از سیستان ...
عالم الشهریار ایران شاه طهماسب قلمی فرمودند و چون مکتوب جنت آشیانی بشاه رسید اظهار بشاشت کرده فرامین
بحکام بلاد ... هر شهر و مقام نوشته بدست مسرعان داده فرستاد که بلوازم خدمتکاری پردازند پادشاه چون بهرات
رسید سلطان محمد میرزا پسر بزرگ شاه طهماسب با محمد خان شرف الدین اغلی که منصب اتالیقی داشت باستقبال آمده
در لوازم تکریم و تعظیم دقیقه فرو نگذاشت و محمد خان باحتیاج اسباب سلطنت پادشاه را نوعی سامان نمود که تا بوقت ملاقات
پادشاه هیچ چیز احتیاج نشد و چون جمله باغات و ... هرات ... بنظر آنحضرت درآورد و بعد از
آن متوجه عراق گردید و پادشاه در هر شهر و مقام که میرسید حکام شرایط استقبال بجای می آوردند تا در ییلاق سورلق ملاقات
واقع گردید و شاه ... مقدم پادشاه را گرامی داشته در غایت تعظیم و دوست آشنائی نمود و پس از چندگاه در مقام ...
ساختن پادشاه گردیده شاه مراد نام یکی از فرزندان خود را که شیرخواره بود با ده هزار سوار بکمک آنحضرت تعیین فرمود
و پادشاه بعد از سیر تبریز و اردبیل متوجه قندهار گشت و قلعه را محاصره نمود و در خلال احوال جمعی از میرزا کامران جدا شده بپادشاه
پیوستند و از قلعه قندهار نیز چندی گریخته بپای آمدند و میرزا عسکری از شنیدن این خبر مضطرب شده بعد از سه ماه امان
خواسته ملازمت نمود نظم چو روشن شد رخ خورشید و ماه . ستاره کی بر افرازد کلاه . و پادشاه قندهار را
گرفته ببوداق خان ... چون الوس جغتای را در آن زمستان ماوی نبود هر آینه در ... حیرت افتادند قضا را در همان روز
شاهزاده مراد فوت گردیده امرا قرار دادند که قندهار را از قزلباش بحکم ضرورت می باید گرفت و بعد از تسخیر کابل و بدخشان
دیگر باره بایشان باید داد و بوداق خان چون چاره نداشت قلعه را تسلیم نمود و جهت عراق رفت پادشاه قندهار را به بیرام خان
سپرده متوجه تسخیر کابل گردید و در اثنای راه میرزا هندال و میرزا یادگار ناصر از میرزا کامران گریخته بملازمت آمدند چون حوالی کابل
محل نزول آنحضرت گردید جمله سپاه از میرزا ... گشته بپادشاه پیوستند نظم آوخ که چو روزگار برگشت . از من دل
و بخت و یار برگشت . و چون شب شد میرزا کامران با چندی از مخصوصان برآمده بطرف تته روان گشت مصرع بد جنگ گرفت

ملک کابل ازوی . ... و پادشاه به نوروز آمده دیده را بدیدار شاهزاده جلال الدین محمد که چهار ساله و پنجاه و دو روزه
بود روشن ساخت و چون میرزا سلیمان با وجود طلب بملازمت نیامده بود هر آینه عزیمت بدخشان تصمیم یافت و وقت
کوچ میرزا یادگار ناصر باز خیال خلاف بخاطر راه داده بقتل رسید و چون رایات عالی از عقبه هندوکش بگذشت میرزا
سلیمان لشکر بدخشان را جمع ساخته در حمله اول انهزام یافته بکوهستان فرار ... و در این کرت میرزا کامران در غیبت
پادشاه آمده کابل را متصرف گردید و همچنین مکرر او با پادشاه مخالفت و مقابله روی داد ... آخر الامر میرزا کامران ...
... و چون از ... میرزا کامران ... اراده هندوستان نمود آورده اند که روزی سوار شده
... که چون عزیمت هندوستان در خاطر است ... سه کس متعاقب یکدیگر می آیند نام پرسیده که فال
گرفته ... قضا را در اول کسیکه پیدا شد دولت خواجه نام داشت چون پاره راه برفتند ... دیگر ...
نام داشت پادشاه فرمود که چه خوش باشد که شخص سیوم را سعادت خواجه نام باشد بعد از ساعتی شخصی پیدا شد
که او را سعادت خواجه نام بود پادشاه از این قضیه غریبه تعجب کرده بشاشت بسیار فرمود و بر فتح هندوستان
امیدوار شده و در ذی الحجه نهصد و شصت و یک پای سعادت در رکاب دولت آورده عازم هندوستان گردید
و در پیشاور بیرام خان بملازمت رسیده و باتفاق خضر خواجه خان و تردی خان و اسکندر سلطان برسم منقلای
روان شدند پادشاه کوچ بکوچ تا لاهور عنان باز نکشید و اسکندر سلطان از قضیه آگاه گشته تاتار خان ...
خان را با سی هزار سوار از پیش روان ساخت و امرای منقلای در چالنده بآن گروه رسیده آغاز کارزاری کردند ...
ظلمت شب افغانان طاقت مقاومت نیاورده فرار نمودند فیل و اسپ بسیار بدست سپاه جغتای افتاد ...
... پرداختند و در آنجا توقف نمودند تا ... بر ایشان ملحق گردید و اسکندر سلطان چون بر ... لشکر مطلع
گشت با هشتاد هزار سوار ... بسیار بعزم انتقام روان گشت و ... در میان آمده بعد از ...
... بتوفیق رفیق الوس جغتای گشته افغانان شکست یافتند و ... فتحی را که از اعظم فتوحات بود
آن پادشاه را کرامت فرمود نظم دشمن آتش پرست باد پیما را بگو . خاک بر سر کن که آب رفته باز آمد بجو
و تاریخ این فتح را چنین یافته اند تاریخ ... طالع همایون طلبیده . ... فتح هند
تاریخ ... همایون طلبیده . و بعد از وقوع این واقعه جمعی از افغانان و سلاطین بحکومت ... پنجاب و ملتان ...
... متوجه دهلی گشته و کرت دیگر در اکثر سواد هندوستان خطبه بنام ایشان خوانده شد و چون
اسکندر سلطان بکوهستان سوالک گریخته جمعی همراه وی گشته بودند لاجرم بیرام خان را باتالیق شاهزاده جلال
الدین محمد سرافراز ساخته در رکاب آنجناب بدفع اسکندر روان ساخت و بقیه آن سال بعیش و عشرت پرداخت
تا در جمعه نهم ربیع الاول نهصد و شصت و سه بر بالای کتابخانه برآمده لحظه ایستاد و در حین فرود آمدن موذن شروع

نداوان نمود پادشاه در زینهٔ دویم جهت تعظیم نشست و بوقت برخاستن پای ایشان لغزیده چون نور آفتاب بر زمین
افتاد بعد از دو روز زبان بکلمهٔ طیبهٔ لا اله الا الله گویا کرده داعی حق را لبیک اجابت گفت تاریخ همایون پادشاه از بام فتاد
تاریخ است و دیگری تاریخ همایون کجا رفت و اقبال او ۰ نافیه چون این خبر در کلانور به بیرام خان رسید بعد از تقدیم مراتب
جشنی ترتیب داده شاهزاده جلال الدین محمد را بر مسند فرمان فرمائی نشانیده جهان و جهانیان را از رفاه و ثبات ایمن
گردانید ایام زندگانی آن پادشاه پنجاه و یک سال بود بیست و پنج سال و کسری سلطنت کرده چون مجملی از دیگر صفات آن جناب
مذکور [illegible] از لطف طبع او نیز قلیلی مذکور میسازد تا حقیقتش بر اجمالی مطالعه کنندگان گردد اگرچه از همه قسم شعری
گفته لهذا بنابر اختصار این چند رباعی مذکور میسازد **نظم** یا رب که رضای دل درویشان ده ۰ این ریش دل شکسته را درمان ده ۰
هدایت که گویم این ده یا آن ده ۰ چیزی که رضای تو در آنست آن ده ۰ **ولها** جمعیت دلم با تو درون خانه ۰ در تفرقه ام چو
مهر و بر انه ۰ چون با تو شدم با خودم و بیگانه ۰ چون بی تو شدم بخودم و دیوانه ۰ **ولها** یا رب بکمال لطف خاصم گردان ۰
یا رب [illegible] خاصم گردان ۰ از عقل جفا کار دل آگاه شود ۰ دیوانهٔ خود خوان و خلاصم گردان ۰ چون ذکر تغلب و تسلط
شیرخان و سلیم خان بر ایام سلطنت حضرت شاهنشاهی تعلق داشت بالضروره ترتیب زمان را منظور داشته کلک
قلم ذکر ایشان جاری میگرداند و مخفی نماند که شیرخان که در السنه و افواه بشیرشاه مذکور است فرید نام داشته از قوم
سور است و جد وی ابراهیم در زمان سلطان بهلول [illegible] که [illegible] افاغنه است بهندوستان آمده بخدمت امرا روزگار
بگذرانیده و پدرش حسن نیز در نوکری جمال خان که در زمان سلطان سکندر اقطاع جونپور داشته بسر میبرده و سهسرام
و خواص پور [illegible] جاگیر او مقرر بود و او را هشت پسر بود [illegible] و پدرش چندان توجهی نداشته و فرید از آنجهت رنجیده بجونپور
رفته و کافیه را با حواشی مطالعه کرده و از سیر و تواریخ نیز بهره داشته و بعد از [illegible] حسن بجونپور آمد خویشان در میان
آمده فرید را بخدمت پدر برده در رفع کلفت کردند و حسن داروغگی و جاگیرهای خود را بدو مفوض داشت [illegible] و چون پیاده چند
بودند و مردم آن پرگنه تمردی و سرکشی میکردند در بحر حیرت افتاده که چه سازد آخر فرمود تا [illegible] زین اسب [illegible] ساختند
و [illegible] هر موضع یک اسب [illegible] داشته مردم پیاده خود را سوار ساختند [illegible]
[illegible]
و فرید ترک خدمت کرده ملازمت [illegible] سلطان ابراهیم [illegible] ملازم گرفت و چون حسن فوت نمود
[illegible] اقطاع پدر را [illegible]
ابراهیم [illegible] بابر پادشاه [illegible]
گردید روزی در شکار شیری [illegible]
[illegible] گشت و پس از چندگاه [illegible] جاگیر گرفته [illegible]

بعضی از اقطاع

بعضی از اقطاع او را جدا ساخته به برادرش سلیمان دهند و محمد خان که از امرای بزرگ بود ذخیرهٔ خاطری از وی داشت [illegible]
بود از او انتزاع نموده به سلیمان [illegible] و چون [illegible] با محمد خان [illegible] سلطان جنید برلاس که از امرای
از جانب بابر پادشاه حکومت [illegible] گردید و پس از چندگاه فوجی از مغلان همراه گرفته
محمد خان آمد و محمد خان بی جنگ هزیمت نموده بکوهستان رهتاس متواری گردید و شیرخان پرگنات محمد خان را نیز
خود متصرف گشته [illegible] سلطان جنید فرستاده و محمد خان پیغام داد که غرض من انتقام از برادران
بود [illegible] پرگنات خود را متصرف گردید و محمد خان [illegible] جاگیر خود را متصرف
گشت و پس از چندگاه برادر خود را در جاگیر گذاشته بخدمت سلطان جنید رفت اتفاقاً در آن ایام سلطان
جنید بخدمت بابر پادشاه میرفت او را نیز همراه برده ملازمت فرموده داخل ملازمان شد و چون چندی
[illegible] گفتند بچه
دلیل [illegible] گفت پادشاه ایشان [illegible] و مهمات را [illegible]
حق سلطنت بجا نمی آورند القصه روزی در مجلس پادشاه طبق [illegible] پیش شیرخان گذاشته بودند و از خوردن آن [illegible]
[illegible] کاردی کشیده آنرا ریزه ریزه ساخت و پس از آن بکار برد و پادشاه [illegible]
گفت که این افغان عجب کاری کرد [illegible] شیرخان از آن
[illegible] بجاگیر خود رفته چون از جانب مغلان [illegible]
سلطان محمد رفت و سلطان محمد او را [illegible] پسر خود جلال خان ساخت و در همان ایام سلطان محمد فوت گردید
جلال خان قائم مقام پدر شد و شیرخان با والدهٔ ایشان حکم میراند [illegible] حکومت [illegible]
حیث الاستقلال بشیرخان قرار گرفت در [illegible] احوال حاکم بنگاله را با مخدوم عالم که حکومت حاجی پور [illegible] خاطری
بهم رسیده قطب خان را با سپاه موفور جهت استیصال وی فرستاد و مخدوم عالم ملتجی بشیرخان شده هرچند شیرخان
در صلح زده [illegible] فایده نکرد [illegible] تا فایق آمد این فتح موجب ازدیاد قوت
و ترفع شان او گردیده [illegible] جلال خان را [illegible] حاکم بنگاله رفتند [illegible]
[illegible] سلطان بنگاله ابراهیم خان پسر قطب خان [illegible] همراه [illegible]
ساخته بر سر شیرخان فرستاد و شیرخان [illegible] ابراهیم خان را [illegible] بنگاله را
متصرف گردید در [illegible] احوال تاج خان حاکم چنار کشته شده قلعهٔ چنار نیز [illegible] گردید [illegible]
[illegible] سلطان محمود [illegible]
فرستاده طلب قلعهٔ چنار نمود و شیرخان قطب خان پسر خود را [illegible] فرستاده [illegible]

بهادر [illegible] بجلال رسیده بود در [illegible] ما لا یلیق دانسته زیاده در آن باب [illegible] پادشاه بعد از [illegible]
گجرات چنانچه [illegible] قلعهٔ گجرات را گرفته از عقب وی به بنگاله درآمد و شیرخان بنگاله را [illegible] کرده [illegible]
[illegible] پیغام داد که چون مغولان از عقب من میرسند [illegible] در قلعه جای دهی [illegible]
در [illegible] افغان [illegible] در آورده بقلعه فرستاد و چند دولی [illegible] درآمده چون در میان قلعه
مشغول شدند و چند دولی [illegible] شیرخان پیغام داد که [illegible]
[illegible] قلعه [illegible] چندی [illegible] دروازه آمده [illegible] سپاه [illegible] قلعه
[illegible] بعد از سه ماه که پادشاه در بنگاله [illegible] شیرخان در [illegible]
چنانکه گذشت [illegible] و بعد از آن به بنگاله رفته [illegible]
آن پادشاه جنگ کرده مظفر گردید چون از جانب پنجاب [illegible] در نهصد و چهل [illegible]
[illegible] سلطان [illegible] ولایت [illegible] شجاع خان داده متوجه
[illegible] و آن قلعه را نیز [illegible] گرفته [illegible] ولایات [illegible] کالنجر که محکم ترین قلاع
[illegible] کرد [illegible]
افغان [illegible] شیرخان را [illegible]
که تاریخ [illegible] سلطان [illegible] فتح [illegible]
[illegible] تاریخ [illegible] فرمان [illegible] هندوستان [illegible]
[illegible] بنگاله [illegible]
[illegible] دروازه [illegible] مسلمانان [illegible] دروازه
دیگر جهت هندوان مقرر کرده بود [illegible]
به بنگاله رسید [illegible]
[illegible] تاریخ [illegible]
در صحرا [illegible] رسیدم **نظم**
پس از مرگ هر کس [illegible] ۰ [illegible] ۰ [illegible] شیرخان فوت شد [illegible] پسر کلان [illegible]
[illegible] اقطاع داشت [illegible] جلال خان [illegible]
[illegible] در نهصد و پنجاه [illegible] بر سریر سلطنت نشاندند [illegible] اسلام شاه [illegible] سلیم شاه
[illegible] سلیم خان چون قائم مقام پدر گردید [illegible] جلال خان [illegible]

که هرگاه قطب خان و عیسی خان و خواص خان و [illegible] آمده [illegible] سلیم خان این [illegible]
[illegible] فرستاده [illegible] برادر رفت [illegible] مع مضافات [illegible]
[illegible] جاگیر [illegible] سلیم خان غازی [illegible] فرستاد [illegible]
[illegible] نزد خواص خان که در [illegible] بود [illegible] مخالف [illegible] سلیم خان گردید و بعد از تقارب
[illegible] سلیم خان [illegible] هزیمت [illegible] عادل خان [illegible] و دیگر کسی از وی
نشان ندید و خواص خان با عیسی خان [illegible] در حرکت آمده سلیم خان [illegible] عظیم [illegible] ایشان [illegible]
منهزم گردید و پس از آن سلیم خان [illegible] عادل خان داخل [illegible] گرفته در [illegible]
[illegible] اعظم همایون که حاکم لاهور بود [illegible] سلیم [illegible]
آمده [illegible] خواص خان را [illegible] استقبال نمودند [illegible] جنگ [illegible]
میان ایشان نزاع [illegible] خواص خان [illegible] راه فرار [illegible]
[illegible] سلیم خان [illegible] ایشان فرستاده [illegible]
[illegible] احوال شجاع خان حاکم مالوه [illegible] سلیم [illegible]
[illegible] سلیم خان [illegible] عیسی خان [illegible] مالوه [illegible] مراجعت
[illegible] نیازیان [illegible]
[illegible] سلیم خان [illegible]
[illegible] کشمیر [illegible]
و سلیم خان [illegible] همایون پادشاه [illegible]
آمده [illegible] سلیم خان [illegible] لاهور [illegible]
[illegible] بادشاه
[illegible] گوالیار [illegible]
[illegible] نهصد و [illegible] سلطنتش [illegible]
سلطان محمود گجراتی و نظام الملک بحری نیز وفات یافتند و تاریخ این واقعه [illegible] خسروان [illegible] سلیم خان در
گذشت پسرش فیروز خان را [illegible] نظام خان برادر زادهٔ شیرخان که [illegible]
در [illegible] سلیم خان [illegible] فیروز خان [illegible] برسید
و آن [illegible] سلطان محمد عادل خطاب یافت

و پس از آن عوام الناس اورا عدلی خواندند روزی در دولتخانه نشسته تقسیم جاگیر میکرد میان سکندر خان فرملی و سرمست خان
سربنی گفتگو شده سکندر خان خنجری بر سرمست خان زده که بهمان جرعه از دست رفت و پس از آن بر عدلی حمله کرده او خود را
بدرون حرم انداخت و او مانند دیوانگان بهر جا میرفت میزد و میکشت تا از اطراف و جوانب در آمده بقتلش رسانیدند
و آخر تاج خان کرانی از دولتخانه برگشته عازم بنگاله شده و برادران خود عماد و سلیمان و خواجه الیاس که پرگنات داشتند
متفق شده در مقام مخالفت آمدند و عدلی از عقب وی آمده در حوالی کنار دریا [illegible] فریقین دست داد و در خلال احوال ابراهیم خان
غازی خان که از بنی اعمام شیر خان میشد و خواهر عدلی در حباله او بود واهمه کرده نزد والده خود به بیانه و هندون رفت و در آنجا
مردم بسیار بدو جمع آمده بدهلی رفته خطبه خوانده تا آگره بتصرف خود در آورد و عدلی بعد از آن که دست از گریبان باز داشته بر سر
ابراهیم خان رفت چون آب جون رسید ابراهیم خان کس نزد عدلی فرستاد که اگر رای حسین جلوانی و بهار خان [illegible]
جهت عهد و میثاق بفرستد بنده بخدمت می آیم و عدلی این جماعت را فرستاده ابراهیم خان اینها را با خود متفق ساخته عدلی
چون از این معنی آگاه گشت تاب مقاومت در خود ندیده بجانب چنار مراجعت نمود درین اثنا احمد خان که او نیز از بنی اعمام شیر خان
بود و خواهر دیگر عدلی نیز بحباله او بود بمعاونت تاتار خان کاسی و چند امرای دیگر خود را سلطان سکندر مخاطب ساخته علم فتنه و فساد
برافراخت و بر سر ابراهیم خان رفته در ده کروهی آگره بموضع فره فریقین را مقاتله دست داده سکندر چون شنید که ابراهیم خان
هفتاد هزار سوار همراه است و مجموع مردم وی به ده هزار نمیرسد از در صلح آمده التماس نمود که چتر و خطاب را بدو گذارد و ابراهیم خان بر کثرت
حشم و لشکر خود اعتماد کرده بتملقات وی التفات ننموده عاقبت سکندر غالب آمد و ابراهیم خان مغلوب گشته به سنبل
گریخت و سکندر کامیاب شده آگره و دهلی را متصرف گشت درین وقت خبر رسید که حضرت جنت آشیانی همایون پادشاه
از کابل بهندوستان آمده سکندر لشکرهای آراسته متوجه شده در سرهند چنانچه نوشته آمد منهزم گردید و ابراهیم خان در
سنبل لشکرها در هم کشیده متوجه کالپی گردید درین وقت عدلی هیمون بقال را که [illegible] رسیده بود با لشکر بسیار
و پانصد فیل بجانب دهلی فرستاده چون هیمون بکالپی رسید دفع ابراهیم خان را اهم دانسته مقابله [illegible] بعد از جنگ
عظیم هیمو غالب آمد ابراهیم خان به بیانه گریخت و هیمو تعاقب کرده بیانه را محاصره نمود و مدت محاصره به سه ماه کشید درین وقت
عدلی هیمو را بجهت محمد خان [illegible] که با لشکر [illegible] متوجه جونپور و کالپی [illegible] شده بود طلب داشت و هیمو ترک
محاصره داده روان شد و چون [illegible] آگره رسید ابراهیم خان از قلعه در آمده جنگ در پیوست و پس از آنکه
[illegible] شکست یافت دیگر گریخت تا آخر [illegible] سلیمان کرانی [illegible] آورده [illegible] رسانید و هیمو [illegible] با محمد خان
[illegible] کالپی صف قتال آراسته محمد خان شکست یافته [illegible] مقتول گشته [illegible] چنار رفت و هیمو را
[illegible] دهلی فرستاد و اسکندر خان اوزبک و قیا خان گنگ و باقی امرای حضرت شاهنشاهی که در آگره بودند تاب
مقاومت نیاورده بجانب دهلی روان گردیدند و هیمو در دهلی با تردی بیگ خان که او نیز در سلک امرا [illegible] انتظام داشت

جنگ کرده

فهرست ٩٧ — کابلی

جنگ کرده غالب آمد و آخر بدست بندگان حضرت شاهنشاهی بقتل رسید و عدلی در نواحی چنار بسر محمد خان که سکه و خطبه
بنام خود کرده بود و خود را سلطان بهادر نامیده رفته بقتل رسید و دولت افاغنه سپری شده کوکبه عظمت و ابهت حضرت
شاهنشاهی ممالک هند را فرو گرفت ایام حکومت وی سه سال بود نظم چون شه ناطق بدست تیغ زبان گیرد
فتح سخن بدو پادشاه کامران کند • چون خسرو سخن رقم رشد علم • اول [illegible] ستان کند • بر ضمایر مرآت
نظایر مطالعه کنندگان مخفی و مستور نخواهد بود که اگر بر نهج سلاطین سلف بنده خواهد که ذکر جمله احوال حضرت سلیمان
حشمت سکندر مرتبت ظل الهی خلیفه پناهی شاهنشاهی جلال الدین محمد اکبر پادشاه غازی لازال ملکه و دولته نماید
از مطلب باز میماند و هر چند در اختصار کوشیده با چار سخن دراز کشیده و تالیفی دیگر [illegible] و لهذا قلیلی از زر [illegible]
اکتفا مینماید و بجرعه [illegible] سیراب میگرداند نظم [illegible]
مخفی نماند که چون حضرت جنت آشیانی بمنصب [illegible] فایز گردید در ربیع الاول [illegible] آن برگزیده خدا در
[illegible] کلاه نور بر سر [illegible] سلطنت و فرمان فرمائی نشست و چتر عدل و احسان بر مفارق جهانیان مبسوط ساخت نظم
جهان را که بود آفتاب بلند • که شد عالم از نور او بهره مند • چون صیت ابدی الاقتدار [illegible] در اطراف عالم سمت شیوع
پذیرفت در اندک روزی از گروه هند و کش تا اقصای دریای شور [illegible] جمیع گردنکشان و سرداران با
[illegible] در ظل اطاعت و انقیاد خود آورده [illegible] افغانان [illegible] قطع [illegible] که در راه کابل و قندهار
سنگ راه [illegible] این فتوحات [illegible] ولایت دلپذیر کشمیر که از زمانها [illegible]
آبادانی یافته تا این روزگار جهت استعداد طرق و تراکم اشجار [illegible] هیچ پادشاهی بدان مملکت تسلط
[illegible] از آفرینش جهان تا آن زمان این دولت [illegible] دست نداده [illegible]
[illegible] نظم ملک [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
فاتح [illegible] نظم دادار گردون جلال الدین خلیفه ذوالجلال • [illegible] • شاه مشرق
[illegible] • صبح جلال از مشرق این خاندان انگیخته • آفتاب [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم
[illegible]
[illegible] نظم
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] میرزا کامران [illegible]
[illegible] نظم [illegible]

[illegible]

٩٩ — کابلی

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم
[illegible]
[illegible]
[illegible] میرزا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] میرزا کامران [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] میرزا کامران [illegible]
[illegible]

قبول نمود و میرزا کامران بعد از آنکه ده فرسنگ رفته بود مراجعت کرده اراده ملازمت نمود و پادشاه انبساط فرموده وقت ملاقات
عنایت مرعی داشته بجای آمده و سه روز در آن موضع طویها و جشنها ترتیب یافته بعد از آن میرزا کامران سلطنت دعا کرده ملک را باو اقطاع
او مقرر داشت و در اواخر این سال پادشاه بعزیمت تسخیر بلخ در حرکت آمده کس بطلب میرزا کامران و میرزا عسکری فرستاد
و ایشان دیگر باره مخالفت کرده بملازمت نیامدند در خلال احوال مردم بدخشان در اوقات بعد از تردد بسیار شکست یافته
کنار آب دهاک بلبیان هزار ره و که باز قراجه خان و قاسم حسین سلطان و دیگر امرای بیوفا کسان فرستاده او را طلبیدند
و او بعد از یکسال باستدعای تمام بکابل پادشاه روان شد و چون سپاه دی نمود از گشت جماعت مذکور از پادشاه
جدا شده بمیرزا کامران ملحق گردیدند و با آنکه مردم با پادشاه اندک بودند پای ثبات افشرده چندان کوشش نمود که زخم شمشیر بر سر مبارک
واقع شد ... مخالفان از افزود دور کرده بکابل بدخشان روان گردید دیگر کابل بتصرف میرزا کامران در آمد و پادشاه بعد از چهل
روز با میرزا سلیمان و میرزا ابراهیم و میرزا هندال متوجه کابل گردید و میرزا کامران با قراجه خان و مردم کابل برابر آمده بعد از ...
یافته بکوه هندو کوه گریخت و میرزا عسکری دستگیر شده قراجه خان بقتل رسید بار دیگر جمعی از سپاهیان و اقوام طلب
قرار نمودند و میرزا کامران را در میان افغانان در آوردند و پادشاه دیگر باره بعزم دفع او شد و میرزا کامران شبی باتفاق افغانان
شبیخون آورده و میرزا هندال در آن شب بشهادت رسید و پس از آن گریخته نزد سلیم خان بهندوستان رفت و چون از
حاکم هندوستان معاونتی و رونقی نیافت بمحنت تمام خود را بولایت سلطان آدم گکهر رسانید و سلطان آدم او را
محافظت نموده حقیقت را بپادشاه عرضه داشت نمود پادشاه از کمال مروت که جبلی ذات او بود از جرم او در گذشته او را طلب
نمود اما امرای جغتای که بواسطه مخالفت وی انواع محنت و پریشانی کشیده بودند عرضه داشتند که بقای عرض ناموس
اولس جغتای منحصر در نفای میرزا کامرانست مادام که او در حیات است این فتنه قایم است پادشاه عرق شفقت جنبش
بحرکت آورده بدان امر هم داستان نگشت لیکن بنابر اتفاق ... ایشان هر دو چشم او را نابینا گردانید و میرزا بعد از این واقعه
رخصت حج یافته در سنه تاریخ ذی الحجه نهصد و شصت و چهار بعالم بقا انتقال نمود تاریخ پادشاه کامران بکعبه برد • تاریخ و دیگری
تاریخ بکوشه محروم در مکه مرد • و میرزا کامران در مضمار شاعری بر مرکب سواری نموده چون التزام شعر ترکی در این نسخه نشده بعضی چند بیت فارسی
اکتفا کرده آمد نظم چشم در راه تو داریم رشد ایامی چند • وقت آن شد که نهی جانب ما گامی چند • بو رسید دل ما دانه خال تو لب بست
هر دم از زلف ... بر سر آن دامی چند • ... • ...
... • کامران این قول ... • ...
... • ...
... • ...
... • و از میرزا کامران یک پسر مانده بود موسوم بمیرزا ابو القاسم در غایت لطف ذکا در غایت ...

هنوز اول جهان افروزی او بود که به نهصد و هشتاد و چهار در قلعه گوالیار از این جهان غدار رخت بعالم پایدار کشید • خاندار کامران
نام داشته • تاریخ و میرزا ابو القاسم شو کشتن بیان نام داشته • ... و شوکتی ... میکرده این دو
بیت ... نظم ... • ...
... • ... • میرزا عسکری بوفور جلادت ...
دیگر ... باتفاق میرزا کامران همیشه لوای مخالفت حضرت جنت آشیانی می افراشته و خود را در آن باب معاف
نمیداشت چنانچه در وقت توجه آنحضرت بعراق ... بکارد خامی جای داده اراده نمود که دست عصیان بعداوت الله
و تعظیم مخالفت بلکه مخالفت پیش آید اما بنابر تربیت حضرت جنت ... نیامده ...
کابل قندهار مراجعت نمود و چون آفتاب دولت حضرت جنت آشیانی از کوه ... بر آمده قندهار را محاصره نمود
بعد از ... تعظیم ... مجرم ... آمده امان خواست و پادشاه رقم عفو بر جریده جرایم او کشیده
احوالش را ... لطف ... و چون بکابل توجه فرمود باز دامان ... خود را ... نفاق آلوده ساخته
مکرر طریق مخالفت ... بجز مصلحت ... نام ... که رخصت
یافته بلخ گریخت و از آنجا توجه زیارت حرمین شریفین گردیده در وادی که میان شام و مکه است ... بود نمود
عسکری پادشاه دریادل • تاریخ و سلیقه میرزا عسکری ... نام داشته و شعر را نیک میگفته
این بیت ... است نظم گوشه میخانه جای دلگشائی بوده است • بی تکلف گوشه میخانه جائی بوده است
ولد ... ای عسکری ... مدامی خوش باش • در معتقد باده و جامی خوش باش • گفتی ...
باید اگر ... خوش باش • میرزا هندال شاهزاده ... حصال نیکو افعال بوده و صفحه ضمیر خود را ...
و ... حضرت جنت آشیانی ... طریق متابعت و انقیاد را ... بوده و ... همیشه ...
اختصاص یافته ... تاریخ مولدش ... استفاده میکرده نظم ...
... تاریخ شه فرخنده فال • ... • و شهادتش ... تاریخ نهصد و پنجاه و شش
... افغان ... میرزا کامران ... جنت آشیانی شبیخون آورده بودند روی داده ... شبیخون که لفظ
مناسبت ... تاریخ و دیگری ... سروی از بوستان ... یافته • و میرزا هندال ... طبع ... موافق داشته این
بیت ... رباعی ... • ... • ...
... • ... • الامیر الاعظم بیرام خان
الملقب بخان خانان امیری بوده ...
...

... بنام او ...
... نظم ... • ... • ...
... • ... • ...
... • ... • ...
...
از ارتفاع ... ولایت ... و کردستان ...
...
...
از عراق در آمده ...
سلطان محمود میرزا ...
امرای سلطان حسین میرزا ...
...
...
آنحضرت ...
...
...
همراه بود و شاه طهماسب ...
خانه ...
قندهار ...
...
...
خان خانان ...
شرف اختصاص یافت ...
...
آن خان ...
... شهاب الدین احمد خان ...

قلعه ... در استحکام قلعه کوشیده و چون خاطر ...
شاهنشاهی ...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
رسانیدند که ... تاریخ ...
بیرام بطواف کعبه چون بست احرام • در راه شد از شهادتش کار تمام • در واقعه هاتفی پی تاریخش • گفتا که شهید شد
محمد بیرام • در آن وقت میرزا عبد الرحیم که الحال بخطاب خان خانانی ممتاز است چهار ساله بود ...
...
... خان خانان گردید ...
... نظم شهی که ... • اگر غلام علی نیست خاک بر سر او •
علی عالی اعلی امیر عرش جناب • که ... • ...
... • ... • کسی که از دل و جان ...
... • ... • ...
کسی که ... • ... • ...
... • ... • ...
... • ... • ...
... • ... • ...
... • ... • ...

درین حدیث کی سفت گوهر معنی ⁕ که با دو گوهر جانم نثار گوهر او ⁕ محبت شیر مردان مجوز بی پدری ⁕
که دست غیر گرفتست پای مادر او ⁕ سخنوری که بیکبار آمدست نطق مسیح ⁕ به بخشش فرض لب لعل روح پرور او ⁕
دلاوری که چو تیغ دو سر کشد ز غلاف ⁕ شود دو نیم دل شیر چرخ در بر او ⁕ بکوه قاف چو خنجر کشد ز روز مصاف ⁕
شود شکاف شکاف از نهیب خنجر او ⁕ نیامده به نظر با لکان ها و بیر او ⁕ سیاه روی هزار دشمن بکدار او ⁕
خوشا زمان که شود توتیای دیده من ⁕ غبار خاک ره شهسوار مظفر او ⁕ شها قلم تو پیرام از غبار نیست ⁕
که گشته سلطنت ظاهری میسر او ⁕ ولی بخاک جناب تو او دی خویش نبود ⁕ از آن زمانه بود کز برخ سود فراز او ⁕
ز هجر خاک درت حال ابتری دارد ~~وله ایضا~~ ز گردش فلک ما فر ستمگر او ⁕
وله
دلا گر غم دلستانی نداری ⁕ اگر خضر وقتی که جانی نداری ⁕ اگر سینه ات لاله سان داغ بود ⁕
ز داغ محبت نشانی نداری ⁕ نداری ز سهم سعادت نشانی ⁕ اگر سیل ابرو کمانی نداری ⁕
حرفی ننوشتی و ~~دلم شاد~~ ما را یاد نکردی ⁕ ما را بزبان قلمی شاد نکردی ⁕ آباد شد از لطف تو صد خانهٔ ویران ⁕
ویرانه ما بود که آباد نکردی ⁕ زمانی که در قندهار بوده حضرت جنت آشیانی این رباعی گفته بوی فرستاد نظم
ای آنکه انیس خاطر محزونی ⁕ چون طبع لطیف خویشتن موزونی ⁕ بی یاد تو من نیم زمانی هرگز ⁕
آیا تو زیاد من محزون چونی ⁕ خان در جواب گفته نظم ای آنکه بذات ساده بیچونی ⁕
از هرچه تو را وصف کنم افزونی ⁕ چون میدانی که بی تو چون میگذرد ⁕ چون میپرسی که در فراقم چونی ⁕
این رباعی نیز برادر است نظم ای کوی تو کعبهٔ سعادت ما را ⁕ وی روی تو قبلهٔ عبادت ما را ⁕
خوش آنکه بجذبهٔ عنایت سازی ⁕ وارسته ز قید رسم و عادت ما را ⁕ مصرع ای واقف اسرار نهان همه کس ⁕
وی در همه حال رازدان همه کس ⁕ بی یاد تو من نیم زمانی هرگز ⁕ ای ذکر تو بر سر زبان همه کس ⁕
مصرع ای درد دلم از خم زلفت بندی ⁕ هر بندی را بجان من پیوندی ⁕ در هر خم زلف کشیم مانند تو نیست ⁕
مانند تو کس نیست تو بی مانندی ⁕ امیر الامرا سپهسالار عبدالرحیم خان خانان المخاطب بخان خانان در آن وقع
دوری آن برج است خوبی ذاتش زیاده از چند و چون و نیکوئی صفاتش از حد افزون بیرون نظم
خلق و لطف او عجب آمد اگر کسی ⁕ ذکر بهار و گل و گلستان کند ⁕ امروز بجز ...
دیگر برادرش مراد ... دایهٔ آتش براه غربیان ...
گشته همیشه افاضل کرام در صحبتش ... در فضیلت ...

بابی اورکار

درین روزگار از دست و آنکه بزرگانی نام باقی بنجر در اسم ادت نظم زهی بجود تو ایام مکرمت مشهور ⁕ مهی بگلشن
اعلام محمدت منصور ⁕ بهره یاب علامات لطف او بیدل ⁕ بهره یاب مقامات تیغ او مذکور ⁕ در امور لشکر داری و اعدا کشی
نوعی عالم گردیده که واضع این دو شیوه را دوش طرح داده و بهر امری که اقدام نموده کلک تقدیر برد فتح براد جاری نموده
کاتب
و بهر مطلبی که توجه نموده قضا بجزای او بکدم نبوده نظم ز طبع او هنر زاید بوالعجب که در آن ⁕ ز تیغ او ظفر زاید بدان
گونه که زر از کان ⁕ و از جملهٔ فتوحات ... نوع فتح گجرات است که بجهار کس ... هزار سوار را در عوغای هزیمت شکسته
و بصلهٔ آن فتح بخطاب خانخانانی و منصب سپهسالاری سرافراز گردیده و دیگر تسخیر ولایت سند است که بخطاب ...
یاد که با مردی کم حصول بوده در اکمال عنان سعادت ... ز انقیاد حسن توکل علی الله فهو حسبه برده برکرم می فتح
دکن است ... که تقدیم ابواب فتح و فیروزی بدین عزیمت معزول کرد نظم با دامن رش ... دشمنان ...
با دامانش بکام دوستان خوشتر زیار ⁕ و با این صفت لطف طبع دیرا باعث می آید که گاهی نظمی چون آب زلال
و شعری چون سحر حلال پرداز ... ولیکن ... زیب و زیبنده این ابیات که ماثور ...
بزبر دار آنجمله است نظم شمار شوق ندانسته ام که تا چند است ⁕ جز اینقدر که دلم سخت آرزومند است ⁕
نه خال دانم و نه زلف اینقدر دانم ⁕ که پای تا سرم هر چه هست در بند است ⁕ خیال آن ... گشت و خواب ... چشم ⁕
بلای نیم شبست این نه مهر نیمروزست ⁕ ادای حق محبت عنایتی ز دوست ⁕ و گرنه عاشق صادق به هیچ خورسند است ⁕
بدوستی که بخود دوستی نمیدانم ⁕ خدای داند اگر مرا خدا داند است ⁕ ازین خوشم که سخنهای آشنای صنم ⁕
که اندکی بدهای عشق مانند است ⁕ دوری بجذب فرمایان دل گمراه ⁕ خدا گیمی و محبت یکی داریکی
غمت مباد چه پرسی از حکایت من [red: وله ایضا] دل تو طاقت این گفتگو کجا دارد ⁕
کرد برزت فند سرو کار ⁕ همه عضای من دل آرد بار مصرع درراه وفا نیاز مندی چه خوشست ⁕
دل سوختگی و دردمندی چه خوشست ⁕ زلف تو که دل شکاری لاغر است ⁕ از دل صیدی او کمندی چه خوشست ⁕
ای آتش سینه شعله بازی بس کن ⁕ وی اشک نیاز در شماری بس کن ⁕ چون داده و ناداده نه از امروز است
داری بس کن اگر بداری بس کن ⁕ وله ایضا جاسوس دلم سوی تو بوی تو بس ⁕ در بان بکار ایان ترا خوی تو بس ⁕
شاها ویرش تیغ تن من سوی تو بس ⁕ مشاطه روی تو همین موی تو بس وله ایضا آنم که جهانه خود بایل و هی
گر سر طلبند تیغ قاتل دهمی ⁕ امروز دل ایجان سینکم امروز ⁕ کر خاک طلب کنند من دل دهمی ⁕
علینقی و محمد سعید مخاطب بخان زمان و بهادر خان دو برادر بوده که به زیور سخاوت و شهامت رایت ...

از اقران و امثال امتیاز فراوان داشتند نظم در دهها از غیرت رخشید شمشیر شان ⁕ دشمنان را چون سر برهم پریشان قضی
داشتی ولدان سلطان حیدر اوزبک اند و حیدر سلطان در جنگ جام بغزلباش در آمده امارت یافت و در
مبنی که حضرت جنت آشیانی از سفر عراق معاودت فرمود آن دو برادر به شرف ملازمت یافته در رکاب ظفر انتساب
بقندهار آمدند و از آن روز باز در هر مرتبه از مراتب محاربه انواع مردی و شجاعت را بجای آوردند خصوص در جنگ همو
که مساعی جمیله بظهور رسانیدند و در فتح هندوستان و لایات سنبل با قطاع ... رسیده ایشان را در آن ولایت ... با
افغانان محاربات دست داده همه وقت بر افغانان غالب آمدند و ما حوالی بهار فتح نمودند و حضرت شاهنشاهی
بجلدوی آن نیکو خدمات جونپور را بجاگیر ایشان مقرر داشت و در اینجا برادر افغانان محاربات صعب روی داد
تا به آن ولایات مستولی کردیدند و همچنین در دفع مخالفان نیکو کوشیدند و کارهای نمایان میکردند تا هر آینه امری سانح شد
که ضیافت در نعوت ایشان ظاهر گشت و مرغ فتنه در دماغ خطرات ایشان بیضه نهاد و مسالک طریق ضلالت کردند نظم
با ولی نعمت ار برون آئی ⁕ کر سپهری که سر نگون آئی ⁕ چون حقیقت احوال مسموع شاهنشاهی گردید بجهت تادیب آن
نهضت فرمود و دو خان زمان از توجه رایات عالم آرا خبر یافته والدهٔ خود را التماس فرستاده اظهار ندامت و پشیمانی نمود
و سیدکان حضرت عفو جبلی اشمال حال ایشان کرده بنده جرایم ایشان را نادیده انگاشت و چون ایامی چند برآمد دیگر باره طریق خلاف
پیش گرفتند و قدم از جادهٔ سلامت برون نهادند و حضرت شاهنشاهی مکرر از دفع ایشان نهضت فرموده بعهد جنگ ساخته
در نهصد و هشتاد و چهار ... جونپور در حرکت آمد و از راه بردلی ایلغار بر سر ایشان برده در موضع سکراول ... الدیار
که الحال بفتحپور شهرت دارد هر دو برادر را دستگیر آورده بقتل رسانید نظم فلک را سرانداختن شد سرشت ⁕
نتابد کشیدن سر از سرنوشت ⁕ که داند که این خاک انگیخته ⁕ بخون چه دلهاست آمیخته ⁕ و تاریخ ایشان را عزیزی
چنین یافته نظم قتل علیقلی و بهادر ز جور چرخ ⁕ جان هر کس ازین سبب اکر خون شده ⁕ چشم ز بیر عقل زبان را بدندان
آهی ز دل کشیده و گفتا که خون شده ⁕ و دیگری چنین یافته نظم چون خان جهان از جهان رفت بباد ⁕
بنیاد فلک سراسر از پا افتاد ⁕ تاریخ وفاتش از خرد جستم گفت ⁕ فریاد زدست فلک بی بنیاد ⁕
اگر چه هر دو برادر را طبع شعری بود اما خان زمان در این شیوه رغبت بیشتر داشته و سلطان تخلص میکرده و از اشعار اوست نظم
صبا بحضرت جانان از آن زبان که تو دانی ⁕ بیار سند ز من غصه ای چنانکه تو دانی ⁕ بگو فلانی اگر زری ای نسیم و صبا گویش
بدست هجر گرفتار شد چنانکه تو دانی نظم آنکه در آینه حسن نهان ناظر تست ⁕ از تجلی جمال تو که حاضر تست ⁕
جان را بهر کس هست تجلی رخت ⁕ لیک در دیده هر کج نظری ظاهر تست ⁕ وله ایضا جان را شود و منزل تو جان را دیگر

ماندنی

کاتب
مانندش دشنه دنواله دیگر ⁕ ای باد اگر گوش کنی قصهٔ سلطان ⁕ هرگز نتهی گوش برفسانه دیگر ⁕ این رباعی
از واردات بهادر خان است نظم آن را که بگوی خویشتن جا ندهی ⁕ از ساغر لب می تمناش دهی ⁕
بولی ز سر زلف سمن بویش دهی ⁕ دیوانه کنی و سر بصحرائیش دهی ⁕ میرزا جانی از طبقه ارغونیست آبا و اجداد وی همیشه
در خدمت سلاطین معزز و محترم بوده امارت داشته اند و میرزا عیسی که جد اعلی میرزا جانیست ... السلطنه میرزا شاه بیگ بوده
مناصب اعتبار بر تربه چنانچه میرزا و برادر عمو بیگ میرزا شاه بیگ در نهصد و نود و دو فوت نمود دارا فرزندی
موجود نبود و هر آینه میرزا عیسی بر مسند حکومت تکیه زده با خاص و عام آن مرز و بوم شفقت آغاز نهاده و قریب ده سال الادوی
نیم مرتبت و عقل درست ملک راند و بعد از او فرزند ارشدش محمد باقی که بحسن تدبیر و صباحت رای اتصاف داشت
همت بر ترفیه احوال سپاهی و رعیت گماشته قریب سی سال رتق ملک داری بر ارم داشت و دو پسر بوجود
آمد یکی موسوم بمحمد صالح و دیگری میرزا پاینده و محمد صالح در ایام حیات پدر بدست مجهولی کشته گردیده و میرزا پاینده را جنون
نشه و خللی بر مزاجش مستولی شده بود هر آینه میرزا باقی بکلی همت در تربیت نبیره خود مصروف میداشت میرزا
میرزا باقی اگرچه میرزا پاینده روزی چند با مر حکومت پرداخت اما چون دانست که آن مهم از وی بسمتی نمیگردد لا جرم فرزند خود
میرزا جانی را که از سپهران که باقطاع او مقرر بود طلب داشته زمام مهام حکومت بالقبضه اختیار او نهاد و میرزا جانی بالنها
خلل احوال سپاه و رعیت را بجواهر رعایت وجان نکلل و مرصع میداشت تا آنکه حضرت شاهنشاهی بنابر خلاف حکمی
که از وی سر زده بود سپهسالار عبدالرحیم خان خانان را فرستاد تا آن ولایت را از تصرف او بیرون آورد و میرزا جانی بنابر تعارف
وطن ... و تمام او بس ... الاقدام در سرگرمی ... نهاده روزی چند گرد و فر نمود اما چون بازوی قوتش از کمال
سعادت شکست گردید چاره بجز اطاعت و انقیاد ندیده بیاری سپهسالار خان خانان بتقبیل عتبه علیه مشرف گشت
و پرتو التفات شاهی بر صفحه احوالش تافته بارتوت ... عنایات فرموده و او از وی خلاص نقش مقید نیست
دو دولتخواهی را بر سجل ضمیر و صفحه خاطر نگاشته شرائط ملازمت بجای می آورد و چون میدانست که عمر دو دولت را بقا
و وفائی نیست بر آینه مجلس کامرانی و اوقات زندگانی را بر ابراع ریحان و نغمه آغانی حرام می پندارد و بر چه ارضیحت
اهل درک و فهم حاصل میکند از لازمهٔ عمر میشمارد و بنا بر لطف طبع شعری میگوید از آنجمله است نظم خوشش آنوقتی که عشق
غمخوار دلم بود ⁕ آه شب گیر بسحر کارم بود ⁕ بگردی عرج بیش که با من کلاه نشست ⁕ کالای غمی که زینت بازارم بود ⁕
مصرع عشقی خواهم که از خودی پاک کند ⁕ آب مژه ام که دهر غمناک کند ⁕ باقی که بیابانی عمل را سپرده ⁕ دستی
که گریبانی هوس چاک کند ⁕ زین خان گو کلتاش ... در زمان آستان دولت آشیانی بر بسیاری

از خوانین عمده کانی است ... را می افزاید و بصفت فراست و کاردانی بر همگنان رجحان دارد و از ایام صبی تا اکمال
همواره بانواع اشرف شاهنشاهی متوجه تربیت در غایت وی بوده بشمول مکارم و عواطف بیدار در خصوص درین ایام که نوابت
جلیل و علم منزور و محترم انس ساخته صورت کابل را مع سرخاب که جای بیک است شاه دوشوکت نسبت بدو ارزانی داشته بجانب
شهید اساس عیش و عشرت و انبساط لهو و سرور بسیار دارد و هرگاه که از تنظیم امور حکومت و تنسیق مهام مملکت
فراغت می یابد بدان شغل میپردازد و در راک و کیت هندی مهارت تمام بکار میبرد اگرچه تا بار اینک منظور دارد و طبع
شعر نیز دارد و این ابیات که صورت ایرادی پذیرد از وی می آید نظم رو بمیر بهی مسیح من لطف کن ای صبا بگو •
ناله دل تمام شد چاره کار ما بجو • نامه زما بدم توی چون بروی تو داد • گفتنی و نوشتنی هر دو جدا جدا بگو •
گریان بکوی دوست نشینم بروز غم • چندانکه رحم در دل کافر درآورم • آتش زند بکرد در قسم خانه شمار را •
که حرف دوستی بزبانش درآورم • قلیچ محمد خان از طایفه جانی قربانست آبا و اجدادش در خدمت سلاطین جغتای
صاحب منصب بوده اند خصوص پدرش که در ملازمت ابو الغازی سلطان حسین میرزا مرتبه قوی داشته خان مزبور
در سلک امرای عظام انتظام دارد و از غایت درایت و فرط کیاست دو مرتبه قدم بر مسند وزارت نهاده با وفور
شغل وزارت و مهم ایالت همیشه بهنگامه درس و بحث یا کرم داده اشتغال افاده بر الواح طلبه علوم می نگارد و گاهی
شعری میگوید و الفتی تخلص میکند این رباعی دیت ازوست نظم عاشق بهوس وصال در سر دارد •
صوفی زرقی ز خرقه در بر دارد • من بنده آنکسم که فارغ ز همه • دایم دل گرم و دیده تر دارد •
تا عارض آفتاب بی نقاب افکنده • ذره صفتان خورشید را در اضطراب افکنده • خان عالم در سلک شاهان زمان انتظام
دارد و در اکثر معارک دلاوریهای شگرف بتقدیم رسانیده بخصوص در جنگ داود خان که ... تیغ آبدار عروس ظفر را
از خون مخالفان گلگونه بخشیده و اما چون ایام حیاتش بسر رسیده بود آنهمه مردی و جلادت بکار نیامد و که زخم تیغ یکی از
مخالفان از پای درآمد بیت چنین است رسم سرای سپنج • نه دارو بماند نه دارای گنج • نه دارا کند ما زند از جنگ ترک
نه جنگ آوران زر چغتان در ترک • و با وفور شجاعت شعری در غایت سلاست و همواری میگفته مراوراست نظم
اگر گردی بهر ره از سر شفیده • بمیکده کو زمهر نمود • ولده ایضا لباس آل بر کرده شوخ سرکش من • بجلوه
آمده و تیز کرده آتش من • و خان عالم ولد بهدم گوکه است و مراد گوکه هر دو گوکلتاش میرزا کامران
بوده اند و هر دو سلیقه شعر داشته اند این بیت بهدم گوکه راست نظم نیست جز سودای خوبان حاصلی در دل مرا •
تا چه آرد بر سر این سودای بیحاصل مرا • و این بیت از مراد گوکه است نظم جامه گلگون چو شاهی درآمد [illegible]

بیان واده ... [illegible]

جزئی

۱۰۴

جزای همدم که افتاد آتشی در خانه ام • ثانی خان از شیرکان قدیم محمد سلطان است و اکثر بمرتبه امارت رسیده بنا بر لطف
طبع شعری شگفته مراوراست نظم ای رسم تو آزردن و قاعده بیداد • بیداد از این رسم و از این قاعده فریاد • گلگار
شنقی خان از جهاد و قدوة الاولیا اسمعیل آتا است که در میان اتراک شهرت تمام دارد و بنابر جودت خط و حسن خلق چند
سال بمنصب بخشیگری حضرت شاهنشاهی گماشته آخر از آن منصب معزول گشته بنابر لطف طبع شعری شگفته از انجمله است
نظم عکس چشم از خمارت در شراب افتاده است • همچو مستی کز سر مستی در آب افتاده است • سقای حصاری مجرد
منشی بوده که قضا قضا سپستان وجود او بودی و غنا غنای برقت اوکرده و در آخر عمر شوریدگی بوی استیلا یافته متوجه سفر
سراندیب گردید و در آن راه داعی حق را لبیک اجابت گفت از رفیقی که در آن سفر با او همراه بوده نقلست که
دی شخصی بر جنازه وی حاضر شد و گفت نشنیدید که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم در واقعه من اشاره نموده که فلان
تن را گم کرده و ستان او وفات یافته خود را بنماز جنازه او برسان و چون با تکراه نهم آن از نظر غایب گردید و نعاد زیرکی وی
شعار دارد و این چند بیت از انجمله است نظم زخال عارضی در زیر لفظ حیرانی دارم • بدور نقطه چون پرگار سرگردانی دارم •
گر از خیل گدایانم ولی بی تخت گردون • بخون دل قناعت کرده ام سلطانی دارم • ولد ایضا شد از آن کار را بسیار ازدو آه ما •
یا رب تباد بر روز سیاه ما • محمد یوسف سالها در خدمت حضرت شاهنشاهی بخدمت نسخ نویسی مامور
بوده • در نعاد در جوانی فوت گشته گاه شد یوسف بصری عزیزان • تاریخ است و این دو بیت مراوراست نظم
خوش آنکه جای خویش بمیخانه ساخته • دریای خم بساغر و پیمانه ساخته • آنکس که داد شیوه مستی بچشم یار •
هستم از آن دو نرگس مستانه ساخته • خواجه محمد رحیم مشهدی در سلک بروایجات حضرت شاهی انتظام داشته و لقد از آن
از دیران سعادت و هنر از آن شعر که بسیار گردیده بدان نام برآورده و بنابر لطف طبع شعری نیز شگفته از انجمله است نظم
صد آرزو بدل گره از تار موی تست • دل نیست در برم گره آرزوی توست • مولانا یادگار حالتی در سلک منسوبان زمان
انتظام داشته و شعری همواره شگفته از انجمله است نظم در ناله زرعنائی تا گل شده ام یاره • گل دیده ام امروز که بلبل شده ام زاره •
شب فراق نخفتم بهیچ پهلویی • که یاد آن قره بگرد دلم نکند • محمد حسین ولد یادگار حالتی است و ... تخلص میکرده
و جهور از باغ زندگانی برخورده بود که خبطی بر مزاجش غالب گشته بنحو جنون گردید و پدر خود را بحربه مهری مسموم کرد
و در عوض بقتل رسید مراوراست نظم تا غمزه خونریز تو غارتگر جانست • چشم اجل از دور بحیرت نگرانست •
بر ضمیر مطالعه کنندگان این اوراق پوشیده و پنهانی نماند که چون پاره از احوال هندوستان و سلاطین آن مرز و بوم نوشته آمد
اکحال عنان بیان بجانب الجنوب و تمام احوال شام و مصر معطوف میگرداند و قسم این اقلیم مشتمل بر شام ولایتی وسیع و خوش آب

شام

ارض مقدسه خوانده رسول صلی الله علیه و آله و سلم بزبان مبارک فرموده که بگوئی ده قسمت نه قسم در شامست و یک قسم آن تمام
جهان و از خواص شام یکی آنست که هرگز از دنیا خالی نیست و ابدالان که هفتاد تن اند در شام میباشند و در عجائب المخلوقات آمده
که از هیچ زمینی نیابند که جبرئیل علیه السلام نزول کرده باشد و یکصد و بیست و چهار هزار پیغمبر از آن دیار برخاسته اند
و ممالک آورده که غربی و شمالی شام روم است و شرقی بادیه است تا فرات و جنوبش حد مصر و تیه بنی اسرائیل علم
جمعیت زمینش هفت اقلیم • تا فتن عرب است و شرقی اوشام • ساحت شهر که هلاک ... [illegible]
هم کتب علم انبیا اوست • هم منزل معانی اصفیا اوست • بهترین ولایات شام فلسطین است و ابتدای شام
نیز از اوست و دار الملکش بیت المقدس است بیت المقدس مهبط وحی و محل و موطن انبیای بنی اسرائیل بوده و آن شهر را
بعبری ایلیا میخوانده اند و داود علیه السلام نیز گفته اند در عجایب المخلوقات آمده که در آغاز آن تمام عالم خراب گردد الا مکه و مدینه
و بیت المقدس و در قیامت حشر مردمان بدان موضع کنند و بنی اسرائیل بعد از فوت داود خود از کنعانیان هجرت کرده به
بیت المقدس توطن گزیدند و چون نوبت بداود علیه السلام رسید در صدد آبادی آن شهر گردیده باتفاق علمای بنی اسرائیل
مسجد اقصی را بنا نهاد و چون دیوار آن بقد آدمی رسید خطاب مستطاب الوالید در رسید که اکنون دست از اتمام آن بدار
باز دار که آن مسجد باتمام دیگری زینت اختتام خواهد پذیرفت چون حضرت سلیمان علیه السلام بر سریر سلطنت نشست
در اتمام مسجد اقصی و تعمیر بلده بیت المقدس باهتمام تمام فرمود شهری ساخت مشتمل بر دوازده سور و حوالی آن شهر از سنگ
رخام نهاده اند که هر روز هزار سنگتراش در آن شهر کار میکردند و سی هزار کس از جبال سنگ میبریدند و هفتاد
هزار پیل و شتر از سنگ بار کرده بشهر می آوردند و بعد از اتمام شهر دیوان بمعادن و بحور رفته نفایس و جواهر میآوردند تا
مجموعه زینت مسجد اقصی داده مسجد اقصی در شرقی بیت المقدس واقعست و اول مسجدی که در عالم ساخته شده این
مسجد است از ابن عباس مرویست که در تمام مسجد اقصی بکوچه زمینی نیابی که در آن پیغمبری نماز نگذارده باشد یا ملکی در آن
مقام نکرده باشد در عجایب المخلوقات مسطور است که یکصد و ... و چهار هزار پیغمبر در آن مسجد نماز گذارده اند و طول آن
هفتصد و هفتاد و چهار ذرع است و عرضش چهارصد و پنجاه و پنج ذرع و ششصد و چهار ستون دارد و در هر شب چهار هزار
قندیل روشن میکرده اند هزار و هزار گز حصیر هر سال صرف فرش آن میشده و هفتصد فرش هفت هزار در آن مسجد میکرده اند
و پنجاه خم زرین جهت آب کردن در آنجا گذاشته بودند و چهارصد نفر دربان داشته و در صحن مسجد مصطبه ایست که ارتفاع آن پنجاه
ذرع است و در میان مصطبه قبه عظیمست مثمن که آنرا قبة الصخره گویند و در درون قبه سنگیست که اثر قدم حضرت
پیغمبر آخر الزمانست صلی الله علیه و آله و سلم و بر یکطرف آن قطرهاست و آنحضرت در شب اسری از آنجا بمعراج رفته

بیت المقدس

مسجد

دیگطرف

۱۰۵

دیگطرف آن سنگ بموافقت رسول صلی الله علیه و آله و سلم قریب ده ذرع از زمین برخاسته بود که آنحضرت فرموده تا بر
نفس خود بحال خود باند محراب مریم و محراب ذکریا که نماز میگذارده اند و کرسی که سلیمان علیه السلام در آنجا عبادت
میکرده اند در بیت المقدس است و محراب داود علیه السلام در بیرون شهر است و معتبر ترین محرابهاست
و مقام خلیل علیه السلام در بیست و سه میلی واقعست در صور الاقالیم آمده که در دو فرسنگی بیت المقدس دهی است که آنرا حجره
الخلیل خوانند و ولادت عیسی علیه السلام آنجا بوده و نصاری از آنجهة نصرانی خوانند و بعضی گفته اند که عیسی در بیت اللحم که شش
میلی بیت المقدس است تولد نموده و هم از بیت اللحم سه میلی آن قبر ابراهیم و اسحق و یعقوب و یوسف و ساره
علیهم السلام در آنجاست و در عهد خلیفه اول محراب مسجد اقصی را بر سمت کعبه راست ساخت و در چهارصد و نود و دو فرنگیان
بر آن شهر مستولی شده محرابهای اهل اسلام را خراب ساختند و نود و یک سال در تصرف داشتند تا در پانصد و پنج
آل ایوب آنرا بحوزه اسلام درآوردند و شعار مسلمانی آشکار کردند و از آن زمان تا حال در تحت تصرف سلاطین اسلامست حضرت
داود و سلیمان و یونس و شعیا و ارمیا و دانیال و عزیر و ذکریا و یحیی بن ذکریا و عیسی علیهم السلام جمله در بیت المقدس و
در مضافات بیت المقدس متولد شده اند و چون احوال ایشان در اکثر کتب متداوله مسطور است از انجهت بذکر ایشان
مبادرت نمود دمشق اکحال دار الملک بلاد شامست و تخت ارم بن سام بن نوح علیه السلام در آن حدود
باغی ساخت و باعتقاد بعضی باغ ارم که در میان طوایف انام اشتهار دارد عبارت از آنست و در زمره گفته اند که
دمشق بن قانی بن مالک بن ارفخشد بن سام بن نوح همت بر آبادانی آن گماشته و قولی آنکه پدر ابراهیم علیه السلام
دمشق را احداث نموده اما اسکندر او را در رسید و معموری آن آمده و جمعی برین رفته اند که از مستحدثات ضحاک بیوراسب است
بهر تقدیر شهری بدان لطافت کسی نشان نداده نظم همه شهر گردا بر و دوجوی • بهر برزنی رامش و رنگ و بوی •
و حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم چند کرت از نزدیک دمشق گذشته و قدم در آن شهر ننهاده و بزبان
معجز بیان رانده که دمشق بهشت دنیاست و قدم من آنرا نسپرده در آن شهر هیچ برزن و اسواق الی آب روان
نیست و عمارات ... و اسواق بتکلف ... بسیار دارد که زبان از تعریف آن عاجز است
نظم ز رنگ جلوه حلقهای آب کان در جوی او غلطد • همی بر خویشتن پیچد گرد در قفس مجنون • و از جمله عمارات مشهور
آن شهر یکی مسجد بنی امیه است که ولید بن عبدالملک در سنه ... هجری آنرا بنا نهاده و بعد از مسجد اقصی بدان
عظمت و لطافت مسجدی ساخته نشده بعضی سیصد سال و برخی هفت ساله خراج شام نوشته اند که صرف آن کرده
و این مسجد در وضعی است و تمام فرش و ستونهای آن از سنگ رخام است و سقف و جدار آنرا از لاجورد و طلا نقش

دمشق

دمشق

نقوش غریبه و تصویرات عجیبه کرده‌اند که اگر کسی عمر طبیعی خود را صرف صنایع و بدایع آن نماید عشر عشر آن را ملاحظه کرده باشد
القصه مسجد آن بهارست ● با اکثر بهشت از نگارست ● گلهای در و دیوار که بسحابست ● هر شمسه از او چو آفتابست
و حاصل اوقات آن هر روزه هزار و دویست دینار زر سرخ بوده و دویست دینار هر شب صرف روشنائی آن شده و در ظاهر
دمشق کوهی است مملو از مغاره اولیا و انبیا و در آنجا مغاره ایست که آن را مغاره الجوع خوانند که چهل پیغمبر در آنجا از گرسنگی مرده‌اند
و زعم بعضی آنست که قابیل هابیل را در آنجا بقتل آورده و ایوب علیه السلام در یکی از منتزهات دمشق بوجود آمده و آن موضع باب ایوب
شهرت دارد و چشمه که از اثر قدم آنحضرت پیدا شده امروز جاریست محمد بن جریر الطبری آورده که من در کمال بیماری
بر آن چشمه رسیدم و از آن آب آشامیدم و هر بیماری که از آن آب آشامید بکلی شفا بدل شد از مردوش پنج نفر آمده اند چند
نفر است که مهرت کرمی بزرگ شیخ ابو سلیمان عبدالرحیم دارانی یگانه وقت بوده و او را از غایت لطف ریحان
القلوب گفتندی در تذکره الاولیا از وی نقلست که شبی حوری دیدم از کوشه بخندید در روشنی وی او بحدی بوده که
نتوانم گفتم این روشنی جمال از کجا آوردی گفت شبی قطره چند از دیده باریدی از آن آب او را بشستند این بهار جمال از
آنست که آب چشم شما گلگونه رخ حوران است گفتی دوستی داشتمی که هر چه خواستمی بدادی یکبار چیزی خواستم گفت چند
از حلاوت آن دلم برفت از سخنان اوست که چون آدمی سیر شود همه عضوهای او گرسنه شهوت شود گفت زهد آنست
که از هر چه ترا از خدای مشغول گرداند دوری کنی پناه بطلبی گفت هر کس که در دنیا ذوق نبرد در آخرت بهره نیابد ابو عمر از جمله مشایخ
شام بوده و گفته چنانکه فرضست بر اولیا نهان داشتن کرامات تا خلق بفتنه نیفتند ابراهیم بن داود و سیله القضا
و قدوه اصفیا بوده نقلست که درویشی در وادی بر طرف شهری قصد او کرد چون چشم شیر بر خرقه افتاد در وادی بر خاک نهاد
و برفت درویش بر جامه خود نگاه کرد پاره از خرقه ابراهیم دید که بر جامه خود دوخته بود دانست که حرمت آن
برکت آنست از سخنان اوست که هر چه گفت تو بر سر آن جمله مشغولی در هیچ تو در زیادت طلب نیست و گفت راضی
آنست که سوال نکند و گفت توکل آرام گرفتن بود بر آنچه خدای عز و جل ضمان کرده است گفت شیری بسیار از کوه بوادی
نقلست که در سر منزلی اسراییل برفتم که مرا از آن پیر زده و باطلا آرزو شد آواز با فلان شنیدم خواجه عبدالله
که میان شیر از کرامت ملک سغاره است در طریق تصرف دارد در وسعی نقل کرده که اوزی در باد نشسته بود که بر او
قدحی از آسمان فرود آمد از دور در آب سرد بود درویش گفت نیست جلال تو که آب نخورم مگر از دست اعرابی که
سیلی زند و بنوبت آب دهد و اگر به کرامات آب نباید از بیم غرور کرامات کذابی از کرامات شیخ شعبان شرکان
اکثر چه در رمضان روزه نمیگرفته و نماز نمیگذارده اما از شعبات شعرسیدا ده و دمای ظاهر خدمت او میرفته اند

و با ادب سلوک میکرده اند شیخ علی کردی از عقلای مجانین بوده و از وی انواع کرامات و خوارق عادات ظاهر شد ●
و اهل دمشق همه مرید و معتقد وی بوده اند داود بن احمد دارانی و احمد بن ابی الحواری که از جمله علوم علم بوده اند و در طرف
بابی عالی دمشق اند و ابو عبدالله محول بن ابی که حسن را فتوی و قضا مبادرت نمیکرده و محمد بن حسن الشیبانی که بر خاله
قرار بوده سالها منصب اقضی القضاتی داشته شمس الدین عبدالله المعروف بابن اللسان که مصنفات جلیله بر
اوراق روزگار نگاشته و جلال الدین محمود که تحت کتاب دمشق اشتغال داشته و در زمان ملک ظاهر قاضی القضات شام
گشته و ابو القاسم علی بن الحسن بن عساکر که محدث بزرگ و تاریخی نوشته هشتاد و دو جلد و ابو المعالی بن محمد بن الحسن
که فضلا و فقه و ادب و شعر و دیگر فضایل بوده و علاء الدین علی بن ابی الحرام القرشی که در تمام مصر و شام مثل در تمام اطبا مثل او
طبیبی نبوده از تصنیفاتش موجز مشتداول است و ابو نواس حسن بن هانی که در سلک افاضل شعرا انتظام داشته و در زمان
هارون الرشید میبوده از ندیمان آل الوالاب دمشق اند بعلبک در نزدیکی دمشق واقع شده و قلعه در غایت حصانت داشته
و از مردوش کسی که بنظر رسیده نوذن بعلبکی است ابن خلکان در تاریخ خود آورده که نوذن از فضل روات احمد و بهمین سبب
و سلام حاوی و نوذن بعلبکی را که از جمله اصحاب مروان بوده گرفته پیش ابو جعفر منصور دوانقی آوردند و ابو جعفر قتل
ایشان اشارت فرمود و سلام گفت یا امیر المومنین مرا بکش که من بهتر بن عدی کوتا منصور گفت غایت بهتری گفت
تو نا گواست گفت تا جائی که شتر را بر شیبانه روز آب ندهند و او را بکنار آب برند و بون خواهد که دهن در آب نهد
آواز بر آوردم او از آب خوردن باز ایستد و آب نخورد تا وقتی که من خموش شوم پس منصور فرمود تا شتری را از بیابان آوردند
تشنه بر گشتند و بیاوردند چون دهن در آب نهاد و سلام حدی گفتن آغاز کرد شتر سر بر آورده و حیران بماند تا هنگامی که خاموش
شد آب نخورد و منصور سلام را ملازم نموده موجب بخشش فرمود و چون نوذن بعلبکی را پیش آوردند فرمود که با امیر را
بکش که چون من نوذنی بیابی منصور گفت چه نوذنی تو ناگواست گفت به آنجا که اگر کنیزکی در خانه امیر کیست آب در
دست تو زیر دو جون من بانگ نماز بلند کنم آفتابه از دست او بیفتد که او را خبر نباشد چون منصور او را امتحان فرمود
نوذن است جایزه نیکو داد و چون نوبت بعید بعلبک رسید گفت یا امیر را کشم که چون من سولی در سلی نیابی گفت
آری تو ای که بیکنامه چهار نزار زیر و زبر کنی و اخبار کردی و نوشتی هیچ در آن تغییری ننمودی پس فرمود تا او را بکشتند در حبیب
روایت بعضی مورخان در زمان الیاس پیغمبر علیه السلام قربان قرنای بعلبک شخصی بوده و چنانچه داود او را نفی نموده
از بلاد مولد و میمول و شیطان از آنجا و لف آن بت بر مردم متکلم نوعی از شهر را بخشت که نخوانده‌اند پس از آن بعل را
با یک ترکیب داده بعلبک خوانند و برخی گفته اند که در زمانی زنی بوده و از بتی نام که بنعف تقراز ملوک بنی اسرائیل را

شوهر کرده و قضا دیر کشته و همواره با انبیا در مقام عداوت بوده چه اغوای او از طریق هدایت دور افتاده بپرستش بعل
مشغول شد و چون الیاس علیه السلام هفت سال بدعوت ایشان اشتغال نمود کسی بدو نگرویده بغار رفت شد از بار کاه ●
کبریا مسئلت نموده از نظر خلایق پنهان گشت و کمال احوال و افعالش در صحاری و بیابانها پنهانست کشتگان و گمشدگان راه را بدو رسید
الیسر آمده که خضر و الیاس علیهم السلام هر سال روز عید ضحی در مسجد قبا بهمدیگر ملاقات نموده پس از آن تحسین نهار
خود قیام نمایند غزه بلطافت آب و هوا و نضارت کوه و صحرا زیادتی بر بسیاری از ولایات شام دارد از آنحضرت
رسالت پناه صلی الله علیه و آله وسلم نقلست که بشارت باد مرا دادم بدو عروس که یکی غزه و دیگری عسقلانست ابو عبدالله محمد بن ادریس
مشهور بشافعی از غزه است در فراست و کیاست یگانه بوده در هر وقت و فتوی مجوبه زمانه در پانزده سالگی فتوی نوشته احمد حنبل
که سیزده هزار حدیث یاد داشت شاگردی نزد وی آمده از وی نقلست که هر گاه کاغذ و قلم در دست گیرد شافعی بدوست داد
از ثوری نقلست که عقل شافعی را اگر وزن کنند با عقل عالم راجح آید نقلست که حمیمی با هارون الرشید رسیده بود که شافعی قرآن حفظ
ندارد هارون خواست امتحان نماید ماه رمضان بود امامتش فرموده هر شب شافعی از قرآن هر روز جزوی مطالعه کرده در تراویح
میخواند چون رمضان تمام شد جمله قرآن در حفظ داشت مذهب احمد حنبل هر که نماز عمدا ترک کند کافر شود و بمذهب شافعی نشود
اما او را اقتدا کنند شافعی احمد را گفت که چون کسی ترک نماز کند کافر شود چگونه مسلمان شود گفت نماز گزارد شافعی گفت نماز کافر
چون درست شد احمد خاموش شد گویند با درویش زاهدی بود از نیکو مردم امانت خود به وی سپرده بود روزی درویش آمد و جامه
دانی بدو سپرده بعد از آن یکی از آن دو کس بیامد و جامه دان خواست او در شافعی ببر داد بعد از چند روز دیگری بیامد و جامه دانی
طلب کرد گفت بیار بود آدم گفتند قرار کرده بودیم که تا هر دو حاضر نباشیم ندهی وی در شد شد شافعی از آن وقت شش ساله بود
چون از دبیرستان بیامد او را در دهان زاهد گفت شافعی گفت جامه دان پیر جست بروبیا تا خود را بیاورد جامه دان بستان مرد را
عجب آمد و کمال دانائی که آنچه بود حیران گشت و باز گشت و شافعی در صد و پنجاه و پنج روزی که ابو حنیفه رحلت نموده بود بوجود آمده و در سن
در دو ویست و چهار بود حلب از مشاهیر بلاد شام است و آب و هوای نیک دارد و چون ابراهیم خلیل علیه السلام در روز
جمعه گوسفندان خود را در آن موضع میدوشیده و شیر آن را بفقرا قسمت مینموده و هر آینه بحلب موسوم گردیده چه در لغت عرب
حلب بمعنی شیر دوشیدن باشد گویند در نواحی آن شهر چاهی است که هر کرا سگ دیوانه گزیده از آن آب بیاشامد شفا یابد
و در سنه هزار و بیست و چهار اژدهای در حلب پیدا شده بود که دوازده فرسنگ از آن نفسش که دیده و عرب آن را فارسی اژدها گویند
الدخانی ابری پیدا شده و آن اژدها را در هم پیچیده از نظر مردم غایب ساخت و از مردوش کسی که بنظر آمده ابو البقا یعیش بن علی بن
الملقب بموفق الدین نحوی که از کمال فضلا بوده شرح مفصل زمخشری و شرح تفسیر ملوک را از مصنفات اوست منبج شهری در حلب و فرات

دقعده و انوشروان بر بنای آن گماشته و هارون الرشید در تعمیر آن کوشیده ابو عباده ولید بن عبید المعروف بحتری از آن
شهر است صاحب مناظره الانسان از بحتری آورده که من قصیده در مدح ابی سعید محمد بن یوسف گفته بودم پیش ابی سعید خوش
وقف کرد بر تحسین بسیار فرمود در آن جلسه مجلس وی مردی دیدم نشسته در بر روی لاف نعم بسته چون آن قصیده با خر
رسید زبان گشود که ای امیر این قصیده ایست که من عمرها گفته‌ام و شروع کرد آن را از اول تا آخر خواند مراد و در مدحت بر دانی بتمودند
بغایت آزرده دلگیر شدم خواستم که بر آشوبم ابو سعید در رسید و خاطر و دلجوئی من آمده گفت خاطر جمع دار که صلات شعر تو خواهد رسید گفتم امیر
این شخص کیست که من اینچنین عنف و جور روا میدارد ابو سعید گفت این ابن عم تست ابو تمام بر خیزد و بر تعظیم کن
بر خاستم مرا معانقه کرد و گفت که عمر خویش جمع دار که من تو را مزاح میکردم و پس از آن در وصف شعر من سخنان گفت و بعد از این
قصیده در خدمت وی میبودم و هم از بحتری نقلست که روزی بیتی چند با ابو تمام بخواندم در فور بگریست و بر خود بگریست بتحیر
بر حزن گریه کنند و پس از گریه گفت که عمر من بآخر رسید گفتم حق تعالی ترا الهام دارد و چرا چنین میگوئی گفت عادت فیض الهی
چنین است که هر گاه شاعری تازه قدم در عرصه شاعری نهد متقدم البته بمیرد و حال که همچو توئی بر خیزد دانستم عمر من رسیده آن نیز چنان شد
که او گفته بود و پس از وی ملک الشعرائی بحتری قرار گرفت ابو علی منوبرا رسیدند که چنان ابو تمام و بحتری و متنبی در شعر کیست گفت
ابو تمام و متنبی حکیم اند و بحتری شاعر است و شعر بحتری بر شعرای عرب سلسله رشیه کرده اند و او نبیک و جهار رشته نعرب
بن قحطان طائی می پیوندد و نوشش در صد و هشتاد و شش بوده عسقلان بر ساحل بحر شام واقع شده بعضی گویند که مشهد سر مطهر امام
مظلوم ابی عبدالله الحسین علیه السلام در آنجاست و آن مقام الحال زیارتگاه خاص و عام است عبدالسلام گوید که تاج و دستارش
و تاج شام عسقلان از پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم نقلست که هر که از عسقلان بزیارت غزا بیرون رود بعد از شهادت سال که بجز از حج
شهادت را در یابد شیخ ابو یعقوب خراط و شیخ ابو الخیر بردو و از نیکان المکان اند طرطوس بفتح او طاء مهمله و ضم
سین مهمله و سکون واو شهریست بساحل دریای شام و مهدی عباسی در صد و شصت آن را بنا نهاده و از مردوش الحجم
بنظر آمده ابو عبید بن ابو القاسم بن سلامست که در صنایف علوم ماهر بوده طلال عراقی گوید که خدای این ثالث برین مت چهار نفر ارزانی داشته
دانه کتاب تصنیف کرده در مناظره الانسان آورده که اول کسی که غرایب حدیث بحتری نوشته ذی بوده
یکی شافعی که فقه را از حدیث پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم استخراج نموده دوم احمد حنبل که در حق قرآن محنت فراوان کشیده
سیوم یحیی بن معین که کذب از احادیث پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم دور کرد چهارم ابو عبید قاسم که غرایب
احادیث را تفسیر کرد اسحق بن راهویه آورده که ابو عبید در علم اوسع از من و در ادب اکثر از من و در جمیع تصنیف زیاده از منست
و از بیع بحری که در ربع مسکونست یکی بحر شامست که آن را بحر روم و افریقه و بحر الکبیر نیز خوانند طولش هزار و ششصد فرسنگ است

عسقلان
طرطوس
بحری غزاره ذبیح

ودر بعضی جاهای عرض وی دویست فرسنگ باشد و چون بحدود شام رسد دویست و شصت فرسنگ گردد دیار اندلس بر شمال و بلاد
مغرب بر جنوب این دیار است و اکثر رودها که از روم آید بدین بحر پیوندد و دو شعبه از این دریا میان اقالیم آمده یکی را خلیج ادریس
و دیگری را خلیج یونانی گویند و در این بحر دویست و شصت و دو جزیره معموره است و مساحت این جزیرها از ده فرسنگ تا
پانصد فرسنگ است مخفی نماند که شام ولایتی وسیع است اگر در سلک دیگر جمله آید سخن دراز گشته و مطالعه کنندگان را ملال
افزاید لهذا اقلیلی از بسیار اختصار رفت مصر مصر بن ابرهیم بن حام بن نوح علیه السلام منسوبست و از مدارش یکی رود نیل مصر
که از جنوب بشمال میرسد خلاف سایر آبها و منبع او از پس خط استوا است من جبال القمر و بحر روم منتهی میشود و هرگاه که تمام آبها
در نقصان باشند آن آب در افزایش بود و سبب این چنین گفته اند که چون در این بلاد تابستان شود خط استوا زمستان گردد
چه آفتاب از سمت الراس ایشان دور شده و این بلاد نزدیکتر شود و چون اینجا زمستان شود آنجا تابستان شود و صاحب [illegible]
الصفا از عبد الصمد ابرهیم رفاعی که صاحب تالیف اسباب العجایب نقل میکند که سبب ارتفاع هیجان آب نیل آنست
که بحر روم در فصل خزان هیجان کند و موج زند و از موضع خود مرتفع گشته در پیش آب سد میشود و نگذارد که آب نیل در وی
ریزد و هر آینه رجعت نماید و اهل مصر را مقیاسی بود که تا آن مقادیر زیاده و نقصان آب را معلوم کنند و آن در میان نیل
موضعیست و بر آن خطی چند است که از آن دستور کفاف اهل مصر معلوم میشود و چون آب تا نزده رسد غرض منتفع حاصل
آید و غایت زیاده هژده خط بود و هرگاه از این بیشتر شود بمصر خرابی راه یابد گویند این مقیاس از موضوعات یوسف علیه السلام است
و دیگری اهرام است و آن عمارت از رسه گنبد است که حکمای سلف ساخته اند صاحب عجایب المخلوقات از
ابن عفیر نقل میکند که اهرام را [illegible] بنا نهاده و در مدت هفتاد سال باتمام انجامیده و هفتاد هزار مرد کار کرده اند و بعضی
گفته اند که حضرت ادریس علیه السلام را بوحی معلوم شده بود که در عهد نوح علیه السلام طوفانی خواهد شد که همه عالم را فرو
گیرد هر آینه قبری چند از اباء و اجداد خود را با زر و جواهر بسیار [illegible] دفن فرموده و بر بالای آن قبها ساخت گویند
بهیچ وجه آهن و فولاد در آن کار نکند پادشاهی بطمع زر و جواهر سعی موفور در ویرانی یکی از آنها بتقدیم رسانیده و آخر
بی نیل مقصود دست باز داشته و برخی را اعتقاد آنست که آن طلسم است و هر کرا از آن بهره و نصیبی باشد [illegible]
سخنان معقولست [illegible] اما چون نوشتن امثال این غرایب نوشته میشود نقلست که یکی از بزرگ زادگان مصر را
بر آن [illegible] نظر افکند شاید او را از آن طلسم نصیبی باشد هر روز بقبهای مذکور رفتی و نظر وقف آنها
ساختی تا روزی ورق پاره یافت در آنجا نوشته بوده که از فلان طرف قبه کوچک چون شصت ذرع بپیمایند
البته چیزی بیابند و او بدان عمل نموده [illegible] برسید از آهن چون سر آن باز کرد کاسه طلا بر شد که قرص طلائی در میان آن بود صندوقی

الا کرده

را کرده کاسه را با قرص طلا بر گرفته بشهر آمد و طلا را بصراف داده زری چند در عوض بستد و چون بخانه آمد طلا را در میان زر خود
مشاهده کرد و دیگر باره بصراف فروخته باز طلا را در میان زر خود دید دانست که این طلا از عجایب است که هر چند فروشند مصر
باز پس آید و از این سبب مالی بی قیاس حاصل کرده کاسه را چنان داشت که چون آب در او کردی مزه شراب شدی [illegible]
بنودی پس در کنار رود نیل خانه ساخت و خمر فروشی پیشه گرفت و چون خمر پیش بی نظیر بودی ارزان فروختی هر آینه مردم مصر
روی بوی نهاده کساد در متاع دیگر خمر فروشان افتاد و ایشان در تفحص احوال کوشیده چنانچه از ملک مصر عرض نموده ملک
اورا احضار نموده آن طلا از وی بستد در آثار البلاد آورده که شخصی را در مصر طلسم گشائی هوس افتاد و [illegible]
حفر کرده چاهی پیدا شد هر که نظر در آن افکندی چندین اژدها بنظرش در آمدی او طلسم گشائی که داشت در آن چاه فکنده [illegible]
پس [illegible] بر روی آن چاه رفت چهار صفه بنظرش در آمد که در هر صفه ده خم از زر پر از زر نهاده بودند و بر سر هر
خمی شیری از زر نشسته که هر که دست پیش آن خم بردی شیران بر پنجه دستش را مجروح ساختندی و همچنین در هر صفه
خزینه ای از جواهر بود شخصی از آن جماعت جرات کرده [illegible] از آن برداشت در فور از نظر آن جماعت غایب گشت پس از
ساعتی دیوار خانه [illegible] بهم رسیده [illegible] ظاهر گردید چون آن جماعت [illegible]
مجروح بازگشتند صاحب تاریخ الیافعی از ابن کثیر شامی نقل کرده که در عهد ملک عادل [illegible] قحط در مصر
قحطی روی داد که در عرض یکماه دویست هزار کس از گرسنگی فوت شدند و ملک عادل هر آنها را از مال خود کفن پوشانید
و جمعی که احوال ایشان بملک نرسیده از قیاس بیرون بوده و در آن کار بجائی رسیده که در مصر گربه و سگ نماند و بعد از آن
مردم فرزندان خود را میخوردند و چون فرزند نماند شروع در خوردن اطبا نمودند به بهانه بیماری هر طبیبی را که بخانه میبردند
اطراف و جوانب کاردها کشیده هر عضو [illegible] را مانند گوشت قربانی از هم میربودند و در تمام مصر آب و آن نعمت
که از رود نیل و برف حاصل باشد و باران [illegible] و هرگاه بسیار بارد علامت قحط باشد زیرا که حبوبات در زیر زمین
پوسیده گردد و در بعضی جاها [illegible] آن کشند و آن مانند شمع روشنائی بخشد و چون بمیرد
چند مرتبه بگردانند باز روشن شود و ایضا حوضی است و چشمه که آب آن چشمه در آن حوض می آید هرگاه حایض و جنب دست
بآن چشمه کشند آب چشمه باز ایستد و آب حوض بدبوی گردد تا آب حوض را بیرون نکنند آب چشمه روان نشود
و در مصر خران و استران پیش بها بسیار باشند و چون [illegible] و چابک باشند و در یکی از نواحی
مصر خربزه میشود که دو عدد آنرا بر یک شتر بار کنند [illegible]
بزرگ شده است چنانچه میان دنبال و شکم فرق بسیار است و در زمین مصر دریاچه ایست که آب آن شور است

و چون آب نیل ملحق گردد آب آن دریاچه شیرین شود و هرگاه رود نیل بآن دریاچه نرسد شور شود و در آن دریاچه چند قسم ماهی شود که در دیگر جا
نباشد و از جزایر دریای مصر ولایت شام همه ریگ است و آن زمین را احقاف خوانند و در احقاف ماران گزنده و جهنده بسیار است
که اگر کسی در محمل باشد جسته خود را در اندرون محمل اندازد و گزیدن آن ماران مهلک باشد و احقاف را حدی بدریای روم
و حدی به تیه بنی اسرائیل دارد و مسافت تیه بنی اسرائیل چهل فرسنگ در [illegible]
و آنرا بادیة العرب نیز خوانند و در وجه تسمیت [illegible]
مدتها بعد از آن منقطع میشود و تیه مابین فلسطین و ایله و اردن و مصر واقع شده و مدت ابتلای بنی اسرائیل چهل سال بوده
و عدد ایشان شصت هزار کس نوشته اند چون قوت ایشان بپایان رسید رزاق علی الاطلاق من و سلوی برای
ایشان فرستاد و من [illegible] چیزی بوده و سلوی مرغی که بکبک شباهت داشته و عجیب آنست که در آن اوقات
جامهای بنی اسرائیل پاره و کهنه نشده و هر فرزندی که متولد شد با جامه بوده و چندانکه کلان شود جامه نیز بر اندازه او [illegible]
[illegible] و مسافت طول و عرض مصر چهل شبانه روز راه است و شهری که در زمان سابق دار الملک بوده فسطاط است که بر شمال فسطاط
نیل واقعست و در این شهر کوچها و محلهای قابلیت که چندین مردم از هر قبایل میباشند و عماراتش چند مرتبه [illegible]
و مزار شافعی در فسطاط است صاحب مسالک و ممالک آورده که فسطاط منقسم بدو قسم است علمای آنرا صعید و سفلی نیز
خوانند و در غرایب الاسرار آمده که صعید در جنوبی فسطاط واقعست در صحرای آنجا مغارهاست که مردگان در آنجا افتاده اند
و اموات را از کتانهای [illegible] کفن کرده اند و [illegible] در آن نهاده اند که پاره و پوسیده نشوند گویند جامه را که [illegible] از آن
مردگان باز کرده اند اصلا تغییر در رنگ آن راه نیافته بود [illegible] در دستهای آن [illegible] باقی بود در عجایب
البلدان مسطور است که مومیائی مصر از آن مردگان حاصل میشود و آن بهترین مومیاهاست و در نزدیکی فسطاط
کوهی است که آنرا مقطم خوانند و از آن کوه زبرجد حاصل شود و دار الملک مصر قاهره معزیه است در قاهره معزیه
حبیب السیر مسطور است که در زمان المعز لدین الله اسمعیل جوهر خادم که در سلک غلامانش انتظام داشته در سیصد و
پنجاه و [illegible] مصر را متصرف آورده و میان فسطاط و عین الشمس شهری بنا نهاده و موسوم بقاهره معزیه گردانید و در سیصد و شصت و یک
المعز لدین الله از افریقیه بقاهره آمده آن بلده را دار الملک ساخت و در وقت آمدن پانزده هزار شتر و ده هزار استر
زر بار کرده همراه آورده بود و هر روز چندین صندوق زر پیش [illegible] نهاده که [illegible] متوطنان آن شهر [illegible]
و چون نوبت بآل ایوب رسید در آن بقاع و عمارات عالیه بسیار ساخته شد و قاهره بر کنار نیل واقع شده و عمارتش
چهار پنج مرتبه بر ساخته شده منقش و ملون مشتمل بر طاقهای بدیع و رواقهای دلکش و فی الحقیقت عمارتها از

[illegible]

رخام الوانست و منارش که [illegible] فرسنگ تمام از رخام الوانست و تعداد منار ایشان از حد حصر بیرونست و یکی از شهرهای اسکندریه
معروف مصر اسکندریه است که این شهر از کنار رود نیل قریب است و تمام عمارت آن شهر از رخام الوانست و حصارش چهار دروازه دارد
که یکی [illegible] است و دیگری باب الرشید و سیوم باب البحر گویند از آنجهه که جانب دریای روم باز میشود و در کنار این حصار
[illegible]
[illegible]
[illegible] اسکندر مانده در عجایب المخلوقات آمده که [illegible]
آن شهر را بمدت سیصد سال ساختند و هزار سال آبادان بوده پس از آن خراب گردید [illegible]
[illegible] و ملاحظه نمایند [illegible]
[illegible]
[illegible] که در [illegible] بر روی آب حرکت کردی [illegible]
اعیان فرنگ [illegible] اسکندریه فرستادند [illegible]
آمد آوازه در دادند که اسکندر [illegible]
از آن موضع برکندند چون [illegible] اما آن خاصیت نماند و از مردم
اسکندریه یکی بطلمیوس است که در هندسه و نجوم منفرد بوده و چندین کتاب تالیف نموده از آنجمله کتابیست در منطق که بلغت
[illegible] و کتاب المجسطی [illegible] از سخنان اوست [illegible] از احوال دیگران پند گیرد [illegible]
از حال او دیگران پند گیرند [illegible] و عوام و علما اهل ظلام در
کدورت اند و دیگری قدوة العارفین شیخ علی بن عبد الله [illegible] که از کمل اکابر آن عصر بوده و در علم و زهد و فضیلت
درجه داشته که مافوق آن [illegible] و در ایام سلوک و کرامات و خوارق عادات بسیار از وی ظاهر شده و بشرف
اجتناب بامام ثانی امام حسن علیه السلام می پیوندد و در تمام عمر باسکندریه اقامت داشته وقتی که بحج میرفته در
صحرائی که آب شور داشته فوت نموده پس از آنکه او را [illegible] دفن نموده اند آن آب شیرین شده اخمیم در میان [illegible] اخمیم
و اطراف آن زراعت و نخلستان بسیار دارد و [illegible] می پیوندد اما مردم بسیار از آن شهر
برخاسته اند مثل ذو النون که صاحب سلوک اهل طریقت و سالک راه حقیقت بوده [illegible]
و بیشتر اهل مصر او را [illegible] در کار او متحیر بودند تا وقت [illegible] از احوال او واقف شده [illegible]

درکشتی بود گوهری از بازرگانی گم شد همه اتفاق کردند که ذوالنون برده است و او را برنجانیدند و استخفاف بسیار کردند و خون از جبینش
دیدند که از دریا هزاران ماهی سر برآوردند هر یکی گوهری در دهان گرفته ذوالنون یکی از آنها را بگرفت و به بازرگان داد و اهل کشتی چون
این بدیدند همه در پای وی افتادند و عذر خواستند از ذوالنون نقلست که در مغرب زنی را دیدم سؤال کردم که غایت محبت چیست
گفت محبت را نهایت نیست گفتم چرا گفت از آنکه محبوب را نهایت نیست از شبلی پرسیدند که ذوالنون
کی گوید نیز متغیر نشود گفت که خوف آتش در جنب خوف فراق همچون قطره ایست که در دریا اندازند پرسیدند که
عارف کرا باید گفت مردی بنده از ایشان لکن جدا بود از ایشان که بنده او بهمه حال چنین نگر او
خداوند نیست در همه حال گفت نور عوام از کرامت است و نور خواص از عطف گفت و کل ترک تدبیر باشد گفتند
اندوه کراست گفت مرغی ترش مردمانرا گفتند صاحبت کیست گفت هر چه ترا از خدای تعالی مشغول کند شخصی از وی
وصیتی خواست گفت همت خود را پیش و پس مفرست گفتند دانی را شرح بده گفت از هر چه گذشت و از
هر چه نیامده اندیشه مکن و نقد وقت را ... در دوست و هیچ از عالم رفت و آنشب هفتاد کس پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم را
بخواب دیده اند که گفت دوست خدا ذوالنون خواهد آمد باستقبال او آمده ام چون جنازه وی برداشتند گروهی مرغان
بر سر جنازه بودند چنانچه همه خلق در سایه پر ایشان بودند و آنروز آنکس که آن صورت مرغی ندیده بود و در راه که جنازه او
می بردند مؤذن بانگ نماز گفت چون بکلمه شهادت رسید ذوالنون انگشت برآورد مردم را گمان شد که زنده است
جنازه او بنهادند و انگشت که برداشته بود هر چند جهد کردند که فرود آرند فرود نیامد چون دفن شد بر پیشانی او
بخط سبزی نوشته دیدند که هذا حبیب الله مات فی حب الله در نفحات آمده او را دیگر بر سنگ قبرش
نوشته یافتند که ذوالنون حبیب الله من الشوق قتیل الله هرگاه آن نوشته را می تراشیدند باز نوشته می شد و از مردم آن شهر
دیگری ابوالطیب است که در سلک مشایخ عظام منتظم داشته از ابوعثمان مغربی نقلست که ابوالطیب چنانکه سخن
گفتی آن شخص لب از فهم کردی و او در مناجات گفتی الهی اگر نه قربانی بودی کرا از بهره بودی که نام تو بر زبان آمدی و دیگر از
شهرهای معروف مصر یکی عین الشمس است در جنوب فسطاط و فیعند و دار الملک فرعون بن یوسف بوده — عین الشمس
و قصری که زلیخا جهة یوسف علیه السلام ساخته در آن شهر است و درخت بلسان گویند در عین الشمس حاصل است
آنرا از آب چاهی آب دهند که حضرت عیسی علیه السلام در آنجا غسل کرده و پوست آن درخت البلسان از آن چاه آب دهند
و از عجایب آن شهر مناره ایست از یکپاره سنگ سرخ که نقطهای سیاه دارد و طول این مناره زیاده از صد ذرع است و در
آن صورت انسانی است در بعضی لب‌ها آن دو صورت است که پیوسته آب از آن تمثالها ترشح کند و هر جا که رسد

سبزه و

سبزه و دیده شود گویند در زمان سلیمان علیه السلام این مناره ساخته اند دیگر حمره است که دار الملک احمد طولون — حمره
بوده و قرای آن شهر بسیار است و نوعی است که آنرا موسی گویند و نگاه پیش از غرباهای دیگر یخ شود و در خشش از آب بالا شود
و ضم نشود گویند موسی نام درویشی بوده که از اثر ولایت او آن صفات بهم رسانیده و دیگری فرما است اکنون شهری — فرما
کوچک است اما در زمان حضرت یوسف وآبادانی را داراد و قبر جالینوس حکیم در این شهر است و از فرما تا تنیس دو
فرسنگ است و تنیس بر زمینی نرم فسیح واقعند و در یک طرف آن تلی است بر کوم نام و بجهت رفعت وی گفته اند که — تنیس
بر بالای یکدیگر مردم را دفن کرده اند تا بدان بزرگی رسیده و این اسم که پیش از زمان موسی علیه السلام شایع بوده
و همچنین فیوم شهریست در غربی نیل از نواحی صعید و در نهایت مطبوع است و افیون مصری در آنجا حاصل شود و حق آنست — فیوم
انجا بسیار است و از شهرهای مصر آنچه حقیقتش بنظر آمد این چند شهر بوده که نوشته آمد حالیا بذکر مردم و وقوف ایشان
شروع در مردم مصر نمود شیخ کامل عمر بن علی المعروف بابن الفارض از کاملان عصر بوده روزی از مدرسه خود بیرون آمد پیری را
دید که بغیر ترتیب وضو میکرد گفت ای شیخ تو با این سن و سال وضو را درست نمی کنی پیر گفت ظاهرا ترا در مصر گشاده نخواهد شد
و ترا از این شیخ حالتی بهم رسید گفت کجا گشاده خواهد شد گفت در مکه ابن الفارض گفت رسیدن من به مکه
دشوار است گفت هیچ دشوار نیست آشنای خویش بگشاد گفت همانکه در فور حجاب برداشته شد
بر گفت برو ابن الفارض در ساعت بمکه رسید دوازده سال در آنجا اقامت کرد و خود را بکار رمود تا در علوم حقیقت
بدرجه کمال رسید پس از دوازده سال آوازی شنید که آن شیخ میگوید که ای عمر بر فوت من حاضر شو ابن الفارض
بدانجا که گفته بود حاضر شد آن شیخ گفت ای عمر بگیر و کفن من کن و مرا در فلان محل نه و منتظر باش ابن
الفارض گوید بعد از وفات او را بر وی نماز گزاردم پس مردی از هوا پیدا شد و او را نماز گزاردم
و ایستادم تا چه مرا پیدا خواهد شد ناگاه دیدم در هوا مرغکی از پرندگان سبز پرنده و یک پرنده بزرگ از میان آن پرندگان
بیامد شیخ را فرو برد و بپرید و من متعجب گشتم آمد گفت از این عجب مدار و ابن الفارض را دیوانیست مشتمل بر
مضامین معارف و فنون لطائف که یکی از آن قصاید قصیده تائیه است و بسی نکات لطائف از حقیقت در آن درج
ساخته و احوال کسی را که چنان نظمی دست داده بسیاری از صوفیه بر آن شرح نوشته اند هر وقت که وی را وجد روی
روزها و هفته ها که پیش از حواس خود غایب شدی و چون بخود باز آمدی بیتی چند از آن املا کردی و بعد از آن ترک
مسکردی تا وی را چنان حالتی دست دادی ابوعلی الکاتب از کبار مشایخ است وزیر ملک وی تغابنی بوده که هرگاه چیزی
بر او مشکل شدی حضرت مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم را بخواب دیدی و آنرا پرسیدی ابوعلی گشتولی از بزرگان زمان

خود بوده وی گفته که پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم را بخواب دیدم که گفت یا باعلی می بینم ترا که درویشانرا دوست میداری و صحبت
ایشانرا طالبی گفتم چنین است یا رسول الله گفت چون است که تو ابوکان گفتم مهر ایشان بجای دارم گفتم یا رسول الله شرط
صحبت گفت چنین باشد و پس از آن و برا کاری پر حالت و درویشان اوی لوی نهادند شیخ سمرقندی بوده حبشی و اوراد از خوف
خود برسید تشنه طعام و شراب نخورد و مردم را انتظار شد که ولوله شده بود همه آمدند و برا گرفته در زندان کردند بعد از یکی او را
در بیرون زندان بهم سید و قدم بیهده از پیش آمدند و چند مرغ بریان کرده پیش وی نهادند تا آنها گرد که بر هم همه افتاده
بر بند ابوشعیب المقنع هفتاد حج پیاده گزارده و هر حجی را از صخره بیت المقدس احرام بستی و توکل در بادیه رفتی گویند در
حج آخری سگی را دید که از تشنگی زبانش از دهانش بیرون افتاده فریاد برآورد که کیست هفتاد حج بیک شربت آب بخرد یکی
شربت آب بوی داد و آنرا بسگ داد ابوالحسن العراقی بکار دنیا بوده در نفحات مسطور است که ابوالحسن اسلمی عراقی آمده قرانی
در وی نگرست و گفت یا اباسلیمان اگر چه بر اسلام خلق حاکم میبینم اما میان دو ابروی تو حکومت می بینم چند وقت نگذشت که
و برا در مغرب حکومت دادند و همچنین ابوبکر وی عراقی آمد و برا گفت یا ابوالحسن امروز از تو مجردتری در جهان نیست اما برادر میانی
کهواره می بینم چندانی بر نیامد که زنی بخواست و او را فرزندانی بهم رسید شیخ نورالدین عبدالرحیم در وقت خود شیخ طالبان بعضی
در نفحات آمده که در خدمت شیخ جمال الدین یوسف کورانی و برا کمتر از شیخ نور کار بنظام رسیده و اجازت ارشاد فرموده
و در اجازت و برا برادر نوشته بود و بعد از آنکه شیخ ابوالعباس دهنوری بسیار زیارت کرده بودی نگفته که در بادیه درکشت
تنبت و بیابانی در دست چپ من ابوعبدالله البرقی از اکمل مشایخ مصر است و در شبی بیمار بود و شربتی آب بوی دادند
نخورد و گفت در مملکت حادثه نهاده پس از آن خبر آمد روز بچری نخورد تا خبر آمد که قرامطه در حرم افتاده بودند و خلقی را کشتند و حجر الاسود را
بشکستند و غارت کردند بعد از آن بچری نخورد ابوجعفر حداد شاگرد ابن عطا بوده در نفحات آمده که ابوجعفر حداد در وادیه یکی که بر کوه در
در بغداد بود و دو بکری صغری که در مصر است ابوتراب نقلست که روزی ابوجعفر را در بادیه بر سر چاهی دیدم تشنه بر آب متمکن است
گفتم یا اباجعفر چه شکی گفت تا نزده روز است که آب نخورده ام کمالی که مرا رسیدم تشنه ام میان نفس و علم تا هر کدام غلبه
کنند بجانب آن روم عارف باری گوید نفس آن بود که اکنون تشنه ام آب خنک تیم نیست و میخواهم گرد و علم آن بود که
خدای سبحانه را بسیار بپرستند و دو روانشود که درخون خود شیم آب برآید گر رفت شاید که آب نیابم ابوجعفر حداد گوید که از ابوجعفر حداد
پرسیدم که تصوف چیست گفت تصوف اتراوتست بزرگان مکاره و نگاه اسکار کنند و نگاه پنهان سازد و احمی علی در روم
دشنام مردم بسیار دلآرده بشما بری برنشی تدبیره و چون آواز شیخ علاء الدین البوره در عالم کم رشته بمهمان خود رفت گفته مرا
دی و خجل شده روزی حکایت بصور ... و احمی علی بار حال وی استفسار نمود شیخ فرموده که در فتنی مرا حال کرم بود

برنامه

بزیارت وی رفتم چون بر آنجه کردم روح او را در عین الشمس یافتم مناجات کردم و گفتم مرا آوردی گفت که فرعون انا ربکم الاعلی گفت
و منصور انا الحق گفت و هر دو دعوی خداوندی کردند اکنون روح منصور را در علیین و روح فرعون را در سجین میبینم در سر من ندا آمد که فرعون — قیوم
بینی در آمد و همه خود را دید و ما را گم کرد و منصور همه ما را دید و خود را گم کرد پس فرق بسیار باشد و الصیانتی عبدالله رشیبانی که
مستجاب الدعوه بوده و ابوبکر رقاق که استاد ابوبکر رقاق صغیر است و ابوبکر که استاد دیگر است و شیخ عمران قلقی که او عربی
مهوان نخوردی از کمال شیخ آن دیار است ابوابراهیم اسمعیل بن یحیی مازنی در مصر مجتهد بوده و در مذهب شافعی تصنیفات دارد و فقهی
در خود وی گفته که او امیر مذهب منست و از جمله تصنیفش یکی مختصر است که هیچ غواصی در آن دریای عمیق غوص ننموده و آن
کتاب را در غایت کمال دانسته چنانچه ابوالعباس شریح گفته که مختصر تا آنکه از دنیا بگذرد و او هر وقت که مسئله در آن
کتاب درج کردی اول دو رکعت نماز گزاردی و پس از آن شغل بردی حسن محمد بن عبدالله بن عبدالحکم در فقه شافعی مهارت
مهارت داشته از ابوابراهیم مازنی نقلست که هر گاه پیش شافعی مینهم بیخبر برمیخیزم بر در منشستم تا هنگامی که برمی آمد
بخلاف محمد که من آمد شافعی او را بدرون خانه می طلبیده و دیری باهم میبودند و طعام باید که میخوردند و در وقت رخصت میفرمود
تا مرکب او را آنجا نگهمی آوردند و محمد را سوار کرده بعد از آن بدیگر شغل مشغول میشد و همیشه میگفت که کاشکی محمد را پسری بودی
و هزار دینار قرض بوجه داشتی ولادت محمد در صد و هشتاد و دو بوده و هشتاد سال عمر داشته ابو یعقوب یوسف بن یحیی بویطی
بعد از وفات شافعی را در درس و فتوی با م مقام وی بر نشسته و شافعی را بد و عنایت موفور بوده و همیشه میگفته که سزاوار صحبت من
بغیر از یوسف بن یحیی کسی دیگر نیست و امروز در میان اصحاب من اعلم او است در مناظره ملان آمده که الواثق بالله عباسی که
معتقد بخلق قرآن بوده بویطی را از مصر طلب داشته تا قرآنرا مخلوق گوید و او امتناع آورده خلیفه فرمود تا زنجیری بچهل رطل از آهن
ساخته بر دست و پای او نهادند که بحساب اهل کمیش یک آثار بوده باشد و از ربیع بن سلیمان نقلست که روزی من و بویطی
و مزنی در خدمت شافعی نشسته بودیم که ناگاه شافعی بما نگریست بسوی اشاره کرد که در خدمت بویطی و مزنی را فکر شیطان
وی مناز عقت باید منطوع کرده و بویطی در بند زنجیر بمرد و آخر چنان شد که او گفته بود و بویطی در دولت وی در و ورد بمحبس
بغداد و فات یافت ابوبکر محمد بن احمد بن جعفر کتانی المعروف بابن الحداد در فقه شافعی عدیل و نظیر نداشته و عمرها قاضی
و مدرس بوده و سلاطین بدیده تعظیم در وی نگریسته در حوادث با وی کنکاج و مشورت مینمودند از جمله مصنفاتش یکی
کتاب الفروع است او که مجمع بسیار فایده که بسیاری از فضلا مثل قفال مروزی و قاضی ابوالطیب طبری و شیخ
ابوعلی سنجی بر آن شرح نوشته اند عبدالملک بن ابوالقاسم المعروف بالمسیحی در خدمت عالم بن عزیز اسمعیلی قرب
و منزلت موفور داشت و از بس عمر گذشت و ثروت بسیار بهم رسانیده و سی عدد از سی کتاب تصنیف کرده که یکی از جمله تاریخی

متضمن نسخهای خوب عجیب بمقدار سیزده هزار ورق و از آنها کتاب الغرب شش هزار ورق است و دو دولت در قصص الانبیاء
هزار و پانصد ورق کتاب الفاتحه والمنکم است ولادتش در سنه ثلث و ستین و وفاتش در چهار صد و پنجاه و شش بوده
عبدالرحمن الخولانی که قاضی مصر بوده و هر سال هزار دینار وظیفه داشته در [illegible] و احمد بن الفرام [illegible] و سلیم بن یحیی که او نیز
قاضی مصر بوده در زهادت موفور داشته و در [illegible] قضا [illegible] معزول گشت و [illegible]
در حرف ساعات عالم و روایات متفرده دارد و قطب الدین عبدالکریم بن عبدالنور که تاریخ مصر و شرح صحیح بخاری
از تصانیف اوست و در هفتصد و سی و دو وفات کرده و ابوالحسن بن یحیی بن ابی علی که در [illegible]
آن ملوک مصر [illegible] و شعر را خوب میگفته و ابوالمظفر بن ابراهیم غیلانی که در سلک شعرای مشهور انتظام داشته
و با آنکه امی بوده در علم ادب و عروض مهارتش زیاده از حد بوده و در ششصد و [illegible]
[illegible] مصر بوده اند و احوال بعضی از سلاطین که بموجب [illegible] آورده اند که پیش از زمان اسلام [illegible]
بر سر مصر [illegible] آخر [illegible] خراج آنرا [illegible] پس از چند گاه حاکم روم مصر را [illegible]
متصرف گشته [illegible] بمصر فرستاده [illegible] زمان خلیفه ثانی حکومت آن دیار [illegible] عمرو عاص
آن ولایت را داخل حوزه اسلام کردند تا نوبت بخلفای بنی عباس رسید گویند روزی هارون الرشید قرآن میخواند چون
باین آیه رسید قال یا قوم الیس لی ملک مصر و هذه الانهار تجری من تحتی ترک تلاوت کرده بیارگاه آمد و عمال
مملکت را طلبیده گفت فرعون عجب دون همتی بوده که بمصر و رود نیل مباهات میکرده و [illegible] دعوی الوهیت
در ربوبیت مینموده [illegible] که مملکت مصر را [illegible] کسی [illegible] در تمام ممالک [illegible] کسی پیدا
سازند [illegible] هزار [illegible] که گرد ممالک [illegible]
بخشید [illegible] خلعتی [illegible] داد [illegible]
بخشیده بود [illegible] هارون [illegible] آورده [illegible]
فرستاد [illegible] بیارگاه آوردند مردی [illegible]
وجیه [illegible] هارون [illegible] حکومت مصر را [illegible] آورده [illegible]
[illegible] احمد بن طولون [illegible]
چنانچه [illegible] که بهای آن هزار درم بودی [illegible]
از میان آن نوع جامه [illegible] آورند [illegible]

الخطیب [illegible]

١١٠٢ اقلیم سوم

قسم سوم

اطلاع یافته هر جلیلی که بخشیدی [illegible] از لفظ [illegible] بر آن [illegible]
نمود و پس از وی پسرش ابوالحسن [illegible] المعتضد بالله [illegible] کرده در [illegible] کار او [illegible]
دخول نوبت المقتدر بالله [illegible] الراضی بالله [illegible] ولایت دمشق داده [illegible] القاهر بالله [illegible]
خلافت [illegible] حکومت مصر [illegible] الراضی بالله [illegible] خلافت گشت [illegible]
[illegible] مملکت [illegible] آورده [illegible]
[illegible] پادشاه خود [illegible] پادشاهان [illegible] غرب [illegible]
[illegible] رسید که [illegible] هزار غلام [illegible] سال از عمرش گذشت [illegible]
سیصد و [illegible] وفات [illegible] ابوالقاسم و دیگری ابوالحسن [illegible] ابوالمسک
کافور غلام حبشی [illegible] ابوالقاسم [illegible] سلطنت [illegible]
[illegible] امرا [illegible] در سیصد و پنجاه و [illegible] ابوالحسن [illegible]
وفات [illegible] کافور [illegible] قریب دو سال [illegible] مصر و شام و حجاز [illegible]
[illegible] در سیصد و پنجاه و شش [illegible] کافور
در سیصد و شصت و یک مصر بنی فاطمه منتقل گردید و در حبیب السیر آمده که چون خاطر المعز لدین الله اسمعیل از ضبط ممالک
[illegible] ولایت مغرب [illegible] جوهر بن عبدالله را [illegible]
[illegible] کرده [illegible] مصر [illegible]
[illegible] آورد و بعد از آن [illegible] مصر
فرستاد و مصر را [illegible] نام عباسیان را از خطبه [illegible] این کلمات را بر خطبه آورد که اللهم صل
علی محمد المصطفی و علی المرتضی و فاطمة البتول و الحسن و الحسین سبطی الرسول الذین اذهبت عنهم الرجس و طهرتهم تطهیرا
و صل علی الائمة الطاهرین [illegible] و دمیاط [illegible]
و فلسطین و دمشق را [illegible] المعز لدین الله [illegible]
[illegible] سال [illegible]
سلطنت [illegible] العزیز بالله [illegible] ابوالفرات [illegible]
[illegible] هارون الرشید [illegible] از خلفا [illegible] سال [illegible]

١١٠٣ اقلیم سوم

قسم سوم

بوده که [illegible] هزار [illegible] کرده بوده [illegible]
[illegible] هزار [illegible] در سنه ٤٣٣ [illegible]
[illegible] المستنصر بالله [illegible] خلافت [illegible] وزارت [illegible]
[illegible] مصر [illegible]
[illegible] امرای مصر [illegible]
[illegible] الحافظ [illegible]
[illegible] در سنه ٥٣٣ [illegible] الظاهر [illegible]
[illegible] عباس [illegible]
[illegible] آورده [illegible]
[illegible] بیست و [illegible] الفائز بنصر الله [illegible]
[illegible] سال [illegible]
العاضد لدین الله [illegible] خلافت [illegible]
[illegible] نورالدین [illegible] عماد الدین زنگی [illegible] نورالدین [illegible] اسدالدین شیرکوه
[illegible] فرستاد [illegible] شیرکوه [illegible] اسدالدین
[illegible] انجام امور ملک [illegible]
[illegible] صلاح الدین
یوسف بن نجم الدین ایوب که برادرزاده اسدالدین بوده [illegible] در خلال
احوال عاضد در پانصد و شصت و [illegible] صلاح الدین [illegible] نورالدین خطبه و سکه بنام المستضیء بالله عباسی [illegible]
[illegible] صلاح الدین [illegible] سلطنت [illegible]
[illegible] ششصد و چهل [illegible] ممالک مصر [illegible] سلطنت کرده اند
چهارده نفر [illegible] دولت [illegible] و شش سال [illegible]
سال خطبه [illegible] بوده و اول کسی که [illegible] امور جهانبانی [illegible]
که او را مهدی [illegible] منسوب [illegible] اسمعیل بن جعفر الصادق علیه السلام [illegible]
نقل کرده المهدی محمد بن [illegible] عبدالله [illegible] اسمعیل بن جعفر الصادق علیه السلام

بعث [illegible] الحاکم بامر الله [illegible]
[illegible] نشسته [illegible]
[illegible] مردم [illegible]
که [illegible]
خلاف [illegible] حکم [illegible]
[illegible] مصر [illegible]
[illegible]
حاکم [illegible]
[illegible]
[illegible] و پنج سال بوده [illegible]
پسرش الظاهر لدین الله [illegible]
[illegible]
[illegible]
پسرش المستنصر بالله [illegible] حکومت [illegible] که چون القائم بامر الله
عباسی را [illegible]
نام مصر [illegible]
[illegible]
المصطفی لدین الله نزار [illegible] المستعلی بالله احمد [illegible]
[illegible] نزار [illegible]
[illegible] حسن صباح [illegible]
[illegible] المستعلی بالله [illegible] نزار [illegible]
[illegible] در سنه ٤٩٥ [illegible] الآمر باحکام الله ابن المستعلی بالله [illegible]
[illegible] حسن صباح [illegible] در سنه ٥١٥ [illegible] افضل را
[illegible] سلطنت [illegible]
[illegible]

[illegible]

داکثر اهل سنت و جماعت و مغربیان مهدی را از ذریت الاعبدالله بن سالم بصری شمرده اند در زمره ارحرافقانی او را از عبدالله بن میمون قداح
اعتقاد کرده اند و زعم اسمعیلیه آنست که مهدی صاحب الزمان علیه السلام عبارت از محمد بن عبدالله است و از حضرت ختم الانبیا
صلی الله علیه و آله و سلم آثار روایت کنند که فرمود علی راس ثلثمائه تطلع الشمس من المغرب و گویند لفظ شمس در این حدیث کنایت
از محمد بن عبدالله است و مهدی بقول امام یافعی در سنه ۲۹۹ و بروایت روضة الصفا در سنه ۲۹۶ در ولایت افریقیه خروج کرده گماشتگان مقتدر
خلیفه را از آن ولایت اخراج نمود و ولایت اندلس و قیروان و طرابلس بلکه اکثر دیار مغرب را مسخر ساخت و چون مدت شش سال
دولت و اقبال بگذرانید در سنه ۳۲۳ در قلعه مهدیه که بنا کرده همتش بود بعالم آخرت توجه نمود و ادوات حیاتش شصت و دو سال بوده
بعد از فوت وی القائم بامر الله احمد بن محمد قائم مقام پدر گشته قصر حکومت برنهاد و در ایام او شخصی مکنی بابو یزید نامی جمعی انبوه
بر خود جمع ساخته رایت مخالفت برافراخت قائم بمحاربه او قیام نمود و منهزم بقلعه مهدیه شتافت و ابو یزید از عقب او در آمده محاصره فرمود
در کتب آمده که اسمعیلیه اعتقاد داشتند که در حال کنایه از ابو یزید است و حدیثی روایت کنند که در حال مهدی خروج خواهد کرد
فتنه ابو یزید دفع کرد و قائم در سنه ۳۳۴ فوت کرد امرا و ارکان دولت وفاتش را پنهان داشتند پسرش اسمعیل بیعت نمودند
دولت قائم دوازده سال بوده المنصور بقوه الله اسمعیل بن القائم بامر الله چون علم حکومت برافراخت از قلعه در آمده با ابو یزید مصاف داده
او را منهزم ساخت و پس از آن او را بدست در آورده در قفسی آهنین با نوره اش قرین کرد و در اواخر چند بنا در حیاتش را
برانداخت منصور حکومت میراند تا در سنه ۳۴۱ وفات یافت زمان حیاتش سی و نه سال و مدت خلافتش هفت سال بوده
المعز لدین الله ابو تمیم بن المنصور بقوه الله در روز وفات پدر بر تخت سلطنت نشسته در ایام خلافت بیست و سه سال بوده
تسخیر نمود و بعد از فوت کافور اخشیدی چنانچه قبل از این نوشته آمد خورشید دولتش از افق مملکت مصر باعانت جوهر خادم
طلوع نمود در حبیب السیر آمده که جد ملک صلاح الدین شادی نام داشته و در زمان سلطان محمود سلجوقی کوتوال تکریت بوده از
تکریت گریخته با برادر خود اسد الدین شیرکوه بموصل کرد به عماد الدین زنگی اتابک بعلبک را در قبضه اختیار او نهاد و نجم الدین
برادر شیر اسد الدین بعد از فوت عماد الدین نزد پسرش نور الدین محمود رفته اختیار بهر رشید و بعد ... مقتضی لامر الله
شمار گشتند و در حینی که عاضد العبیدی التماس امداد از نور الدین نموده نور الدین اسد الدین را که مخصوص بسپهسالاری داشت بمصر روان
ساخت و چنانچه گذشت اسد الدین در مصر ماند و وزیر عاضد کرده به دراثر او برادر زاده اش صلاح الدین بوزارت قیام
نمود و تا وقتی که قبال خلفای بنی اسمعیل منهزم گشته بجای کشیده در تاریخ امام یافعی مسطور است که از جمله موقوفات
عاضد که بدست صلاح الدین افتاد و عصائی از زمرد و صد هزار جلد کتاب از کتب نفیسه در سنه ۵۶۴ نور الدین فوت شده
صلاح الدین استقلال تمام یافت و در اندک زمانی مملکت شام را نیز مسخر و تصرف در آورده و بپادشاه عادل و فاضل ملقب

وعلما و فضلا را دوست داشته و در ایام سلطنت چند نوبت با کفار فرنگ محاربات نموده و بیت المقدس و قلاع بسیار را
از تصرف ایشان بیرون کرده گویند در آن زمان از انصاری زیاده بر شصت هزار در بیت المقدس اقامت داشتند و الی شیخ
ظاهر شد صلاح الدین فرمان امان داده مقرر گردانید که هر یک از رجال بیست دینار و هر فرد از نسوان پنج دینار جواب گفته تطلیق نمایان
گردند و هر که از عهده آن وجه بیرون نتواند آمد در سلاسل اسلام اسیر شد و صلاح الدین از این ممر بسیاری علما و مساکین را قسمتی کرد و برتن
بیع و رو و کار مسکر نهند تا در سنه ۵۸۹ فوت گشت گویند سخاوتش بمرتبه بود که با وجود سلطنت ممالک وسیع هنگام فوت زیاده از چهل
درم موجود نبوده آورده اند که صلاح الدین برادری بوده ابی بکر نام که در حلب حکومت می نمود و برادر دیگرش عمر نام داشته رایت
امارت می افراشت و برادر دیگرش علی در دمشق بوده و برادرش عثمان در مصر بنیابت مشغول داشته چون وفاتش
نزدیک رسید امرا التماس وصیت کردند جواب داد که چه وصیت کنم که از خود علی و ابابکر و عثمان و عمر را گذاردم
برادرش ملک عزیز ابو الفتح عثمان روزی چند بر مسند سلطنت نشسته در نهصد و نود و پنج ادوی در ولایت چشم بنهاد
و داور حکومت دمشق را از برادر خود ملک افضل انتزاع داده مملکت را بوی عنایت نمود ملک افضل بعد از فوت برادر بمصر
آمده بر مسند عزت تمکین کرد و پس از آن ملک عزیز عمش ملک عادل ابی بکر با سپاه موفور آمده او را از دمشق تسخیر و مصر را
در این نیز در سال ششصد و شصت و دو نهب کشیده پس از آن در سلطنت مستقل گشته تمام دمشق و مصر را بولد ارشد
خود ملک کامل سپرد و ولایت دمشق را بولد دیگر ملک معظم تفویض نمود و ولایت جزیره را به پسر سوم ملک اشرف ارزانی داشت
و مملکت اخلاط را به پسر چهارم ملک اوحد که ایوب نام داشت سپرد و خود بفراغ بال سلطنت میراند تا در سنه ششصد و پانزده
عازم عالم عقبی گردید و چون او نماند ملک کامل بن ملک عادل که بجود و ذهن و لطف طبع اتصاف داشت پادشاه شد و همیشه
مجلسش بوجود علما و فضلا مشحون بودی و در شبهای جمعه بنفس نفیس خود با ایشان مباحثه و معارضه نمودی و در ششصد و شصت و
پنج یمن و حجاز را در قبضه تصرف و شام را مسخر کرد و دمشق را بعد از ملک معظم فخر الدین داد و ده ملک اشرف ... بسپرد
ولایت کرک و شوبک و نابلس را اقطاع ملک فخر الدین مقرر گردانید و ملک اشرف پادشاهی بود در غایت حلم
و کرم و در انواع اساس عدل و قلع و قمع ستم سالها بسلطنت پادشاهی در دمشق بسر برد تا در ششصد و سی و پنج ترک عالم
دیگر برد و ملک کامل نیز در همین سال رایت حیات برافراخت و پس از ملک کامل پسرش ملک عادل در مصر بسلطنت
رسیده بعد از یک سال امرا و اعیان مملکت از اطاعتش متنفر گشته برادرش ملک صالح که ایوب نام داشت بپادشاهی
برداشتند و ملک عادل را نقطه محبوس ساختند و ملک صلاح از روی استقلال قصر اقبال برسر نهاده بعد از آنکه متمکن گردید چون
ضبط مصر فارغ گردید بجانب دمشق توجه نمود و عم خود اسمعیل را که مخالف ملک صالح بود از مملکت طلب داشت و اسمعیل

اطاعت نموده از بیم بدو حکومت حمص استعانت جست و با امداد او از را پیش موهوم دخیل بر سر ملک صالح رفته او را اسیر ساخت و ملک صالح
با قلیلی برآمده بجانب کرک توجه نمود و جمعی از امرای حاکم کرک بملک صالح باز خورده او را نیز در صاحب خود ملک ... برده مقید
ساختند در خلال احوال ملک عادل از حبس آمده گرفت و دیگر بمصر پادشاه شدند و قاصدی نزد ملک ناصر فرستاد که ملک صالح را
بمن سپاری صد هزار دینار رعایت ... ملک ناصر قبول نکرد ... بسته ... نهاده با ملک صالح بیعت نموده موقف او
روی بجانب مصر نهاد و امرای آن مملکت ملک عادل را معزول ... ملک صالح بیعت نموده موقف او روی بجانب مصر نهاد و امرای آن
مملکت بسلطنت ملک صالح راضی شده و نوبت دیگر عادل را محبوس ساختند تا حیاتش در حبس بنهایت رسیده و ملک صالح
حکومت میراند تا در ششصد و چهل و شش وفات یافت و پس از وی پسرش ملک معظم توران شاه قائم مقام پدر گشته در خلال احوال
غلامان ملک صالح بروی نهضت زاده خروج کرده و برادر ... عز الدین نام ترکمانی اعتقاد سپاه را خشنید و ملک ناصر حاکم
کرک از قبضه واقعه گشته لشکر بجانب مصر کشید و امرای مصر استقبال کرده بعد از جنگ ... شکست ... خطبه
خواندند و غلامان بعد از شکست جانب شام گریختند و در اندک روز جمعیت بسیار بر سر ایشان جمع شده و ملک اشرف بن
عادل را که حاکم حمص بود با برادرش ملک صالح که حکومت دمشق میشنود و از سپاهان بردوشته در آن ولایت مستقل گشتند
چون با بن جهار ملک ناصر رسید در مصر مجال اقامتش نمانده باجار رعوس مملکت را ابروجهی که رخصت امکان
داشت طلاق داده بجهت بعضی از ولایات شام شتافت و در سال ششصد و پنجاه و دو امیر عز الدین ترکمانی را که مملوک
ملک صالح ایوب بوده بسلطنت بر داشتند و او را معز لقب دادند و از آن تاریخ پادشاهی از غلامان تعلق گرفت
و نقاد آل ایوب از آن دیار منقطع بوده و عز الدین و غلامی چند که بعد از او در مصر بر سریر عزت و حکومت
نشستند سلاطین چراکسه مصر بوده ... هلاکو ... ملوک ... نامید
اول ایشان ملک عز الدین ایبک بوده و ابتدای ملک ایشان در ششصد و چهل و دو و مدت ملک ایشان دویست و
بیست و یک سال بوده و بیست و ده نفر حکومت کرده اند تا در نهصد و بیست سلطان سلیم ابن سلطان بایزید در حوالی حلب
با قانصوه غوری که آخرین سلاطین چراکسه بود مصاف کرده و جدال از آن است با نصرت ... اکثر امرا کشته گشته مصر و شام
بتصرف سلطان سلیم در آمد و از آن زمان تا حال در تصرف آل عثمان است بر ضمیر دراک اهل ادراک
مخفی نماند که چون موقف دوم فرستاده مجملی از احوال اقلیم سیوم در سلک تحریر کشیده آمد الحال
عنان بیان بصوب اقلیم چهارم معطوف میدارد و دماغ جان مطالعه کنندگان را از بخور رنگ و بوی ریاحین
سخنان تازه آن معطر و مورد میسازد نظم بیافسم یکی دبستان ... زمینش بود و ... الفاظ تاز

بسازم یکی گلستان ... که خلدش رهی درآرد بدست گلستانی آرم از خوش سخن که هرگز گزندش نیاید ز کهن
نگارش نگیرد و کهن اقلیم رابع این اقلیم نقل نیاب دارد و مترو طفان آن بجنب سرت و صورت
افضل اولاد دلشراند و بنور حسن خلق و لطف طبع مظهر صفات فضل و هنر و چون در اقلیم سیوم خاتمه سکنی عامه ابتدا
مبادرت بذکر عراق شده در این اقلیم بخراسان که غیرت افزای جنان است کرده میشود از فضایل خراسان آنست که در اکثر این
عصاران و سیفر بیت و پنج مملکت و حیث العقول و عرض خراسان است گویند در عهد مامون عباسی ادوم را اسموده اند
بنگشت بر کوه ان بر بنا نهاده ... روانها ... بر خراسان در پنج اقلیمست تنبید بعد و ابتدا از خراسان
بمرو شهجان مبادرت مینماید مرو شهجان از بلاد معظم خراسان است بعضی بر آن اند که این شهر را اسکندر بنا نموده برخی از
ابنیه شاپور دو الاکتاف میدانند اما اصح آنست که طهمورث بنا کرده و آبادانی آن ملک شاه و بعد از الملک سلطان سنجر بوده
چون حشم غز بر سلطان مستولی شدند در شعبان او را آن شهر را غارت کردند و جهت طلب مخفیات اشراف و اعیان را
مواخذه نموده در تعذیب و شکنجه کشیدند و از جهت غرانی بسیار بمرو رواه یافت و پس از آن مدت پنج روی در آبادانی نهاده
جمعی از هر جانب روی بدان آورده تا در زمان چنگیز خان نوعی خراب گشت که دیگر بحالت اصلی باز نیامد در حبیب السیر
آورده که چون چنگیز خان از قتل و غارت بلخ باز پرداخت پسر خود تولی خان را با هشتاد هزار سوار بطرف خراسان روان
ساخت و تولی خان نخست بمرو رفته آن شهر را محاصره نمود و مجیر الملک که در سلک امرای سلطان محمد خوارزمشاه منتظم
بود چون نیم از اطاعت چاره ندید با یکشش پسر بدرگاه تولی خان شتافت و بعد از آن لشکریان
چهار روز مردم شهر را به صحرا رانده چهار صد نفر از محترفه پیران و دختران ابدان امان داده بقیه را لشکریان قسمت کردند
چنانچه هر یکی را چهار صد کس بقتل رسیده بود که هر یک حصه خود را بقتل رسانید در سید عز الدین نسابه با چند کس
سیزده شبانه روز تعداد کشتگان را کرده هزار هزار و سیصد هزار و کسری در شمار آمد چیزی که زیاده از چهار صد کس نماند
و آن شهر همچنان خراب بود تا در زمان میرزا شاهرخ فی الجمله معمور گشت و ... آن شهر ... قدیم
ساخته و دو شهر جدید بساخت تا مردم نشستن گرفت و حالی دو مدینه دارد یکی نو و یکی کهنه چنانچه امیر خسرو گفته
نظم ملک دل به از ملک آباد آن زعشق همی مرو کهن شهر نو نام شهرست و مرو در زمان ... فعال ...
و نواع بسیار دارد و آبش از مرو رود است که عبارت از مرغاب ... در برودتی منسوب و از میوه هایش خربزه
نیکو و فراوان میشود و اما هوای بد دارد و بیماری در آن دیار بسیار است و بعضی جاهای وی بکیسان چند برابر تحویل
که مردم از عذاب آن ... ... بملاقات بروند و از ... آن یکی خواجه شیر خاقلب ... جامی

از آنجمله گفته اند که هرگز نفس دنیاوی نکرده و دیگری عبدالله مبارک که او را امیر قلم و بلارک و امام الاسلام نوشته اند روزی
در مقامی سکونت داشت صفیان ثوری گفت تعالی یا رجل المشرق فضیل عیاض حاضر بود گفت والمغرب و ما بینهما و در تقوی
بحدی بود که وقتی قلمی از قلمرو آمده بی داشت پس کرانمایه در گذشت راه دراز رفته بود سبب را بهمانجا که گرفته بود رد کرد
و او بکمال حج کردی و بکمال غزو کردی و بکمال تجارت نمودی و منفعت آن را بر اصحاب صرف کردی از وی پرسیدند که دوای
دل چیست گفت از مردم دور بودن و الفضل بن نصر است که در وقت فوت دیراجون می شنیدند بر زبان وی
رکت بری دمید خشنه که الفضل الله و شیخ منصور بن عمار و ابوعلی سیاه و ابوعلی شبوی و ابوالعباس سیاری نیز در
سلک اولیای نظام داشته اند و حکیم ابوذرجمهر نیز از مرو بوده و قفال مروزی که از دور آل عمر کسی افقه نبوده و محمد بن نصر که
قدوه اهل فضل و ارباب تفسیر است و ابوالقسم بن احمد که امام عصر بوده و بر مختصر مزنی شرحی نوشته و عیسی بن محمد
اللغوی که امام علمای ادب و غریب بوده از فضلای آن دیار اند ابن خلکان در تاریخ خود آورده که سلطان محمود سبکتگین قفال
خجسته ... خواست قفال بمذهب شافعی آب پاک کننده وضو ساخت و نیت و غسل وجه دید بی
و مسح سر و غسل رجلین بجا آورده و دو رکعت نماز ادا کرد و در ... قراءت و طمأنینه و تشهد و سلام
مرعی داشت و بمذهب حنفی اول بآنجوره نبیذ وضو کرده و ... بوده و ربع آن نجاست آلوده و ملبوس گشته
مصلی کرده نیت و بی ترتیب وضو ساخت چنانچه اول پاشست ... و وارد و بجای الله اکبر خدا
بزرگ است گفت و آیتی ... برآمد گفت و در رکوع و سجود طمأنینه نکرد و لیکن تشهد ادا ... برخاست
و گفت این مذهب حنفی و آن مذهب شافعی است هر کدام خواهی ... سلطان مذهب شافعی اختیار کرد
و از شعرا این چند نفر بنظر آمده که صورت ایشان ثبت می پذیرد ابومنصور عماره بن احمد در دولت آل سامان ...
بر وی ... آل سامان ... ابوعلی رجائی غزنوی که در شاعری مسلم بوده بجای خود ...
می آورد مصرع من خود ... عماره اشعار عماره اگرچه بسیار است اما بنابر التزام برین چند بیت اختصار
افتاد نظم غره مشو بدانکه جهانت عزیز کرد ای بس عزیز را که جهان کرد زود خوار ...
در بار ... این دو بیت از قصیده ایست که ... ابراهیم ... گفته نظم
از خون او چو ... لعل فام شد ای ... بر ... خود ... برکشاد
مرگ ... ولد ایضا ...
گر بر کران ... آب ... در مقامات شیخ ابوسعید ابوالخیر مذکور است که

اوری

مرو شاهجان

اوری قوالی در پیش ایشان این بیت میخواند از غزل ... تا بر لب تو بوسه زنم ...
شیخ را ... این شعر کیست گفتند از عماره ...
حکیم کسائی شاعری بوده که کسا و زهد در بر داشت و کلاه فقر بر سر ...
تن ... اکثر اشعارش در زهد و وعظ و مناقب اهل بیت است این دو بیت در مدح امیرالمؤمنین علی علیه السلام از آنجمله است نظم
کو بدحت ... کسی را که بمیر ... آن ...
بزم ... حیدر کرار ... دایره ... حیدر خط بر کار
علم همه عالم بعلی داد پیمبر ...
... و چهل و یک رسید نو سال ... روز ... از شوال ...
سر و ...
بکف ...
تن ...
سرم ...
چو کودکان ...
اباک ...
خرد ...
غرضم ...
کف ...
تو ... جان زنده ...
دل ...
آن ...
کف ...
باید ...
مردم ... ای گلفروش گل ...

مرو شاهجان

از قصیده ایست که در مدح سلطان سیف الدین غوری گفته نظم تیغ ...
...
شمس الدین ...
...
محمود بن ...
...

...
اوحد الدین ...
...
ابونصر عبدالعزیز بن منصور عسجدی ...
...
نظم ...
...
شیخ الاسلام ...
...
فخر الدین مبارک شاه ...
...

از قصیده ...

کیست هرچه جز تو رباعی چون یار دلا میل بآزار تو نیست • گفتم که مکن دلا که در کار تو نیست • آن عشوه که در
جهان از و کس نخرید • آورده بنرخ نیک در کار تو نیست شهاب الدین ابوالحسن هو در لطف طبع یگانه و در
دقت و معنی نادره زمانه بوده او نیز در سلک شعرای سنجر انتظام داشته در حینی که در سفال جباة سماع
اندیوار اجل بخاک هلاک افتاد ابوالحسن این بیت در مرثیه او گفت نظم نه آنکه نه بینم همه جائی را کنارت
چو حلقه آستانه اشک • بر رفت در پلاس از یخ فرقت او • کنار من که شد بسی در کنار اشک • این رباعی
عیان نیز از واردات اوست نظم آن دل که بدی فارغ ساکن پیوست • بخالت جانان هوای تو نشست
آن دست که بهیچ بگشادی • بند سر زلف تو بیک موی ببست • باده در شب … نعیم باسوختن
ساخته هم انعم هر جا تویی که در شب آوازه … نعیمان دلهم آوازه نعیم رباعی آن دل که کلید کنج هم
شادی داشت • در مهر نگاری هر استادی داشت • شد بند تو بلحن ثابت که او • هر کس در زمی
نشان آزادی داشت رباعی در عشق تو دل نگرهی یاد از دگری • دیدی بو نا نشان نکردان دگرها • که چو
ستم از تو دیدی داد از دگری • غنات هم از تو که شاد از دگری • کیرم که ز زلف حلقها بافته وانکه
بجنج چو ماه بر تافته الماس لطافت انگها یافته کان لعل چنان بخلوه بشکافته این رباعی تاج الدین اسمعیل
باخرزی است در مرثیه ابوالحسن مرثیه جانی که مرا بیتو نعمان از رانیست • کی هست در بر تنم نیم ز جانیست •
جانی که مرا بس ناتوانی راحت جان • باد بر تو زیستن زبیم مانیست سید ابوطالب بن الحسین سید
عصر و نادره دهر بوده این رباعی در حق … وارد شد • اندی میآید نظم از کنز لب او کان
کهر کیسه خاد • قلب است هوان نقش که در کیسه خاد • بند سر کیسه هیچ بدم کفتا • عاشق دیدی که بش بو کیسه
خاد اثیر الدین فتوحی از استادان نیکو بیان نظم نشان بوده آب از لطف او روانی وام میکرد و آتش اندیشکاو
خاطرش لطافت میربوده و او را بالا عزی ز شعرای زمان مشاعرات و مناظرات بود چنانچه این ابیات که عیان
ادیب … داده نظم فتوحی ز دیدار جان بودم نست • فی و شعر یکی جان تو در تنم • اگر چه فتوحی
تونی در جهان • چو روی فتوحی تو دیدم فتوحی منم • فتوحی در جواب کوید نظم فتی نظم نثر تو کبره فزوت
خورد در دماغم روان در تنم • چو بشنیم از خدمت تو جی • تو صابر شد بلکه صابر منم رباعی او را نیز بالنوری
مناظرات بوده چنانچه این قطعه مستفاد میگردد انوری راست در شکایت و ذم عصر نظم ملک ملک دوران
مادر و دانش • وزیر آصف بدل و دان ز سلیمان ثانی • عالی انکم این جور در آسایش • امتی از غم آن هر دو آساف
جدایشان در ترغیب در نجنی • عدل ایشان علم کسوت آبادانی • عرض چرخ که این است که ایشان را ندچون
بیابد بر صد زمین هر سر که را دانی • مر جاب ط جاه کران منقطع اند • مسرع سایر خورشید ز بی پایانی

فتوحی

مرو شاهجان

در چنین دولت من تا تیغ یکشی بکفاف • بیم آنست که آبم ببرد به تا نی • نظم نثری که مرا هست در این ملک مکیر
کاز آن روی بجز علطفم از ثانی • ملک مصر چه یابد که ز اهل کنعان • بخبر باشد خاصه که بود کنعانی
معتبر کو سخن آنکه از و مجموع است • خازن خاص ملک را بدر اکر بستانی • پس تجوانی به زبان شکل که
طوطی کند • ملک تفتیش معانی کنی از بجوانی • هم تو اقرار دهی کانوری انوری سخن • ساوجه پاکیزه ببرد
از سخن روحانی • تو که بو شیعه هیچ بتی از دعوی مرا • حال بیرون ز درونم شعرها تا … • طاق بو طالب نعمهٔ است
که و امروز ز درون • و ز برون پیرهن بولحسن عرانی • انوری این چه پریشانی خوش بوا ست • هیچ دانی که
سخن بو چه رونق میرانی • بو سر خان قناعت شده هم کاسه عقل • چند بر سر جلفیلی خبر معانی • پس حصل
کند کو شنود حال آ… • کایت که بیچو عباس خوش بخوانی • فتوحی راست در جواب نظم انوری این سخن
تو بخطا اندازی که حکایات بجز اهل خطا از ثانی • جهت حق مدیر ز تو شد باطل • وحد دینی در دهر نکاهی ثانی
در فطنت حکمت ز کرامت عقلی • در تن راه ش دانش بلطافت جانی • کفتی اندر شرف شعر فضل فزون از فلکم • بارک
اندر طبع حرص کم از شیطانی • زابر حکمت چو هو بااملکان ننشینی • آنکس آنچه از مل جان نشانی • نعره حاصات
مطلب نام ز حکمت چندین • چون چنین در طلب جامه بند نانی • نفس را باز کن از شهوت انسانی خوی • تا
دست در هر احوال بود خونانی • از پس آنکه بیکاه ز دو الف ملکی • داشت در بلخ ملک شاه بخوار ثانی • از پس
آنکه هرا از حکمت داد و زیر • قرض آن پس سر خود شد تو کستانی • از پس آنکه ز انعام جلال الوزرا • بنو هرسال
رسد مهری با نصد کافی • ای بد نای معروف چه میکوبی • در ثنای که منشاده از نا دانی • طاق بو طالب نعمه
است که دانم ز درون • و ز برون پیرهن بولحسن عرانی • چه بخیلی بجنین ز نعمت که تراست • طاق پیرهن
که دهی نستانی • پانزده سال فزون باشد که تا کشته شده است • بولحسن آنکه ز احسانش سخن میرانی • پیرهن
کهنه او که هم بجایست هنوز • پس بخوان پیرهنش کو ز رمضانی • باقی عمر بدین آن پیرهن طاق تو تا • سر … دار
شده اجزا مکر بستانی • نعمت از راست زیادت که هر شکر بود • تو ثنا از در نعمت که هرکس کفرانی • بر شکر چند
در انواع سخن تا وان نیست • اندرین شعر شکایت ز در تا وانی • که بغطاه سخنی کفتم تا از زنی • زانکه کفایت
در من حضرت پیشوای خواجه حسین در معقولات از تلامذهٔ مولانا حسام الدین ابراهیم بوده در شرح عقائد
انشا عدان شیخ ابن حجر که مفتی عربستان و حرمین شریفین میزیسته و صفات نیکو بسیار داشته و تا
بحثی در ولادت شاهزادهای با عدل و داد سلطان سلیم و شاه مراد مشتمل بر تعلیم از بیت اول
سلطان سلیم استخراج می یابد با تاریخ ولادت و از بیت دوم و سیوم شاه مراد مشتمل با تاریخ و از پنجم
ابیات بینی استخراج یافته که مصرع اول تاریخ ولادت شاهزاده اول از دوم شاهزاده دوم حاصل شود •

بدین موجب سلطان شهر دلی ز لطف مهر • با نازه سلیم در تنیم نمود اعدم و دولت شاه • دل سوی شهی کشید
که حسن جمال مراد از چشم نمود ناز از بر او • دی مهر بنیم اندر کشی نمود باز • لطف بیان نمود مراد شهد
حسن او رباعی قصیده کفته که از مصرع اول تاریخ جلوس شاهنشاهی و از مصرع ثانی تاریخ ولادت شاهزادهٔ علیم
بیرون میآید مطلعش اینست نظم شد کلاه از بر جاه جلال شهریاره کوه و بحر از محیط عدل آمد بکنار • و این
بیت نیز هم ور است نظم خود را با چنانکه بخودی نمود • افسوس انجنانکه نمودی نبود مولانا منتفقی در بخارا
متولد شده و هم در آنجا فوت کشته و برادر قصیده سلمان عصر میکفته از اشعار غرا اش در طیب و طرب کیست
اینچه نوشته میشود از انجلاست نظم عرض هند شکر ستانیست • طوطیانش شکر فروش هم • مکسانش چو
هندوان سیاه • چهره بکوچه بوش هم • فقیری و ملاشعوری هم • ز شعرا جفای هی میبرند • فراز محنت
خود نوشته که هیچ نیرزند رنج میبرند وحشی از واسطکوی طریقت دیوره و حواره ولای کوی آخرت می افراشته ایت
دو بیت هم ور است نظم عجب بطرح نتاره است بوستان جهان • که در میان کل سرخ در کنار بنفشه
کاشته بر طرف لاله زار جهانست • که خوش نهاده است بر اطراف لاله زار بنفشه مهنه ولایتی مختصر است و مردم نیک هوار مهنه
از آن مکان برخاسته اند چنانچه از این ابیات مستفاد میگردد چه در دشت خاوران از مضافات مهنه است نظم چه
سیحر سیت کرمان شعر ز خاک خاوران • تا شبکاه آید جار آفتاب خاوران • خواجه چون بحر یا شادان و ذجه نامدار •
عالی چون اسعد مهنه ز هر شکر چو • موزونانی چو سلطان طریقت بو سعید • شاعر ساحر چو مشهور خراسان انوری •
شاد باش ای آب خاک خاوران کز دی لطف • هچو آب بر خاک کان هوی جو دری شیخ ابوسعید فضل الله بن ابوالخیر
پادشاه عهد بوده و در انواع علوم مرتبه کمال داشته اکرچه از مریدان پیر ابوالفضل سرخسی بوده اما بقهوه پیر
خرقه از دست شیخ عبدالرحمن سلمی پوشیده در تذکرة الاولیاء آمده که یکرتبه هفت سال در کنجی بنشست و پنبه
در کوش نهاده و شب و روز نعلت و امته الله میکفت تا وقتی که در دیوار با او موافقت کرد و پس از آن هفت
سال از نظر خلق کشید و در بیابان کرد کل و خار و طیان میخورد و با سباع نشست و خاست میکرد تا او را چند بن بندیل
پیدا آمد که پوست خربوزه که از دست شیخ بیفتادی بر بیست دینار بفروختندی یک روز سوار شده فضلهٔ
بینداخت مردمان بر سر وروی خویش میمالیدند از شیخ ابوسعید نقلست که چون کار بدانجا رسید کتابهای خود را در
زیر خاک کردم و جهت هر یکی ساختم هر چیز اول باشد که آن ما بندم تا مرا جا که بقاضی شد شد و بر ما بکاه
کو او را دیدم و ز نان بربام آمده با غایت مرجعند لامرم را تقاضای شیخ ابوالعباس بر بد آمد ابوالفضل وفات یافته
بعد بعلیا ز خدمت بسیار دیدم انچه دیدم از خمخانه است خلق علامت خلق با هلت و هم انو ست در ویش نبود اصل
در ویش بعد در ویش نبود کفت درویشان را شناسند اعرابیان اینان بجهت شعر درویشان بود یکی کفت

یکی

مهنه

صوفی کیست کفت انچه در سرداری بنهی و انچه در کف داری بدهی و انچه بر تو آید نجهی در ویشی کفت او را کجا جویم کفت
کجاش جستی که نیافتی کفتند حق چیست کفت العشق شبکة الحق عشق دام حق است و از شیخ شعر بسیار روایت کرده اند
اما نیابر اقتصار بقلیلی از آن اختصار نمودیم نظم با عاشقان نشین و همه عاشقی کزین • با هر که نیست عاشق کم کن قرینیا
باشد که در وصال ببر بینند روی دوست • تو نیز در میانه ایشان نه بینیا • در منزلی بستان بود نقل بر بازاره
و بر باده بجای که خرابات خراباست رباعی هر جا که … سوخته خنداند باشد • شرمنا که چنین هر زمان باشد
در دری را بیم سیم جویانی • عشق دارم دبل … پنهانی • عشق چه عشق عشق عالم سوزی • درد چه درد درد
بی درمانی • عاشق من و دیوانه من شیدا من • شهره من افسانه من رسوا من • کافر من بت پرست من … من
اینها من سد باره بتر از اینها من رباعی … توئی قدم که … خوشت • و صف تو … خوشت
روی تو … که … بنیکوست • نقش تو … که … خوشت رباعی ای روی تو ماه عالم آرای همه
وصل تو شب و روز تمنای همه • کر با دکران به ز منی وای بمن • ور با همه کس همچو منی وای همه رباعی چشمی دارم
همه پر از صورت دوست • با چشم مرا خوشست چون دوست در اوست • از دیده و دوست فرق نتوان کردن • یا اوست
بجای دیده یا دیده خود اوست رباعی شب آمد باز رفتم اندر غم دوست • هر سر که بزیر سر چشم را خوست • از
خون دلم هر … چندانی • سیحبت کریانه که بر سر او است رباعی ای جسم تو حصن دوستان پر بل • از
مهر تو کین خیزد از عز تو ذل • بر مشعله … ای … نیکشتر همچو شمع … • و دیگران نیکان
آنکان احمد شاد است که وزیر سلطان طغرل بیک سلجوقی بوده و دیگری اسعد مهنه که از فحول علماء اکمل فضلاء
میزیسته و ملکشاه در تذکره جزو آورده که اسعد روزی در مجلس سلطان محمد ابن ملکشاه با امام غزالی مناظره کرد
اول سوالی که کرد این بود که شوم ذهب حنیفه را بی با شافعی امام کفت من در عقلیات مذهب برهان دارم و در شرعیات
مذهب قرآن نه ابو حنیفه بر من خطه دارد و نه شافعی بر من جوانی اسعد کفت این خطاست امام کفت ای بیچاره
تو را از علم الیقین شمه میدانی … که من خطا میکویم … و معتقد وی … بیری بر نوکی باغ
مناظره که هم و … تحقیق نمودی وحید الدین انوری است که او صاف حمیده و … نفسه اظهر من الشمس است و او از
دیر بوده بر تمام در جنب معشر در عنوان جوانی بر کسب فضائل نفسانی و کمالات انسانی که ثابت تمام …
سا و قرین … و افران منصب لشکر … بوده چنانچه از این نظم حقیقتش معلوم میکرد نظم کرچه در بستم در
مدح غزل بکبارکی • ظن مبر کز نظم الفاظ و معانی قاصرم • بلکه بر هر نوع کز اقران من داند کسی • خواه جزوی خواه کلی
قادرم • منطق و موسیقی و هیات شناسم اندکی • راستی باید بکویم با نصیبی وافرم • و ز الهی آنچه تصدیقش کند عقل صریح
کر تو تصدیقش کنی بر شرح بسیطش ماهرم • وز طبیعی رمز چند از چند … شرح نیست • کفت دارم … اعراض باشی

ناظم نیستم بیکانه از لعالی افعال نجوم ٭ در همه باور نداری دیگر شو من حاضرم ٭ و پیوسته آنکه بمرتبهٔ کمال رسیده شعر
بجای آمده ملازمت سلطان سنجر را لازم گرفته و تخت شعری که گفته فصیح است که این ابیات از آنجمله است نظم
کر دل و دست بحر و کان باشد ٭ دل و دست خدایکان باشد ٭ شاه سنجر که کمترین خدمش ٭ در جهان پادشه نشان
باشد آنکه با داغ طاعتش زاید ٭ هرچه از ابنای انس و جان باشد ٭ عدلش ار بازمین بخشم شود ٭ امن بیرون آسمان
باشد ٭ قهرش ار سایر بر جهان فکند ٭ زندکانی روان جهان باشد ٭ ای قضا قدرتی که با حزمت ٭ کوه بیتاب و ناتوان
باشد ٭ نشود کار عالم انتظام ٭ کر نه رای تو در میان باشد ٭ در جهانی و از جهان بیشی ٭ همچو معنی که در بیان باشد
چون بجنبد رکاب منصورت ٭ ای قیامت که آن زمان باشد ٭ روح روح الامین روان ساعت ٭ شهعانا که در امان باشد
هر عطائی که از رود و منشی ٭ تیغ را با کف تو قران باشد ٭ سعد قران و حسن طبع را پس از آن ٭ فلک از کشته میزبان باشد
حسن و ابیض و ایجده سال است ٭ که همی آرزوی آن باشد ٭ که نشان مجلس از شود ٭ از مقیمان آستان باشد ٭ بخشش
بیشی از آنکه بشناسی ٭ و آنکهی رایکان چنان باشد ٭ چه بود که ترا رهی بیک بیع ٭ دست بوسی فن زبان باشد ٭ و بعد
مرج فهم انوری بجائی انجامید که سلطان در کرت بغل اورفت و انواع تفقدات و انعامات بجای آورد تا استحصور پانصد
هشتاد یک سبعه سیاره در برج سیم در حجمیزان که آن برج هوائیست قران کردند منجمان حکم کردند که درین سال بادی
پیدا شود که تمام عمارات را خراب و نیست کرداند و انوری از سایر ارباب نجوم بیشتر مبالغه مینمود و مردم از بیم جان و متاع خانمان
سردابها ساختند و اموال خود را بجا نقل کردند لقایا بمشیت حضرت عزت در آن ایام حکم ایشان بادی نوزید که چراغی را فرو
نشاند و از آن هر روز نقل سلطان متفق بر سایه و وزنی کاتب کران محسوران بود بدان روز این دو بیت انشاء نمود نظم
کفت انوری که از سبب بادهای سخت ٭ ویران شود عمارت کهسار جسر هیا ٭ در روز حکم او نوزید است هیچ باد ٭ یا مرسل
الریاح تو دانی و انوری ٭ و انوری چون استشمام این خبر بالتفات سلطان عزیمت ملازمت کرد در نشابور بسر میبرد
تا بعد ازان جمع باعث شد و فرمان جسر و ی حاصل کرد و چون بمضمون فرمان اطلاع یافت این قطعه در معذرت
کفته استعفا از خدمت خواست نظم کلبه‌ای کاندرو بروز و بشب ٭ جای آرام و خورد و خواب منست ٭ حالتی دارم اندرو که از آن
چرخ در عین رشک و تاب منست ٭ آن سپهر در وکرکونی سپهر ٭ ذره نور آفتاب منست ٭ و انجمله در وکر بی محیط ٭ والله
لمعه سراب منست ٭ هرچه در هیچ عمل بود ٭ و در کلیه خراب منست ٭ در حل ابر و نان خشک در و ٭ خوشه خان من کتاب
منست ٭ شیشه‌ای که هر بادیه ٭ پیش من شیشه شراب منست ٭ قلم کو شعر و هجو شی ٭ نخمه قضا رباب منست ٭
حرقه صوفیانه ازرق ٭ بر جهان الطفی انتخاب منست ٭ همه بیعت بود از نکم بیش ٭ حاش لله معین ثواب منست ٭ کس و پر
جمال حسب کنی ٭ هر که کرد جاب منست ٭ خدمت پادشه که باشد باد ٭ شربیان و بی آب خاک منست ٭ کر بپیغام سرد حرج
در او ٭ هر تسکین اضطراب منست ٭ بت من بنده را زبان جواب ٭ جامه جای من جواب منست ٭ و چون چندین سال ازین

بحکم

مهنه
بر آمد مزیت بلخ نمود اعاد انجامیتم بهجو بلخش کردانیده هیچ جو سرش آنکند و بر کرد باز آرش بکرد پابندید تا آخر
بوسیده التنعات اقضی القضات حمیدالدین از آن علت باز رست و بقیه ایام را در هان شهر و مقام بیابان آورده و
در سال پانصد هشتاد هفت من هستی بیاد فنا داد و برخی در پانصد چهل هفت نوشته‌اند خواجه مؤید از اولاد
سلطان ابوسعید ابوالخیر بوده و همواره بامدادش فی عبادت مشغول داشته این بیت می‌ورا است نظم از صد دلی
آینه‌ها جان ساخته‌اند ٭ وندران آینه جانها کران ساخته‌اند شیخ ابوالقفر هم از اعاظم سلطان الطریقت و برهان الحقیقه
شیخ ابوسعید ابوالخیر بوده و شعر را نیک میکفته این دو بیت از آنجمله است نظم از دو در تنست هر بودنه است ماتم
وزد و آمدن هر شب هاتف دکن ٭ خسم کم که کو حکایت غصا و خوک نم ٭ عکس شوی از بن غم آخر غزنی دکن ابیورد را باده در
بیخ کنیت بند و بانا آن باد را چون بود طعام بادید و اختراع آنشهر است اما آب و هوای بد دارد و بعض در مثل این چند
نقل میکنند که صحبت ابراد هی بیند بود فضیل عیاض از اعاظم مشایخ بوده اول حالش میان مرو و باورد راه زدی و آخر امام وقت
در طبع او بود که کارد ای کمت نان بود ندکس و آن کشته و کسی کر که عاید بود و مال او نشوید و که کسی را که مالش بود و
چون و چه جستی مایه باو دادی تا آنکه جای جمدی بکشت و تو بیرون و ضائر حشو درس دانی و بیاری از اولیا ادب یافت
از سخنان اوست که مردم در دوستی حق و حق یکال رسید نه که منع و عطا و مدح و ذم بر او یکسان شود عبدالله صدیق
و شیخ احمد که بیت ۴ کرده بود و اعاظم از خراسان بشر بود در سلک اولیای آن دیار انتظام داشت آنکه بابالورد مصوش
خاوری تکلف نیکو طبیعتی بوده ابتدا سودائی بر مزاجش غالب کشته بر هاربواه وار در دشت خاوران بسر برده و پس از آن
اقامت خدمت میرزا بایسنغر را ملازم کرفته بنکات شیرین و محاورات نمکین ٭ باعث کرمی مجلس و لطیفه محفل میکشت این
ابیات از جمله واردات اوست نظم جو لوح سیم بیع بکلت در آفتاب ٭ بنوشته نام احد القاب بوتراب ٭ یعنی در و بود اسم
سیمی عیان بکیست ۳ حرف در و مبداد در شریکی جد محساب ٭ بر خوان عدد بکمال محل سرمیبج ٭ بشنو رموز عملت مرحبی ترخ
متاب ٭ از خیل انبیا بنی بنه هاشم ٭ و ز جمع اولیا است سر بوتراب ٭ در حالتیکه دو شاه آمده که بر وزن میرزا بایسنغر را
میرزا شاهرخ چند از ندمای عمام طلبیده از آنجمله یکی بابا سودائی بوده بعد از ساعتی بکوشه رفته بنشست و مشغول کشتند
میرزا بدیهاً اوراد شعر اندر و بطبیعت کفت که در ریش مجیب و مجرد مارد بابا تامل کنند که شاهرخ و میرزا در نظر است و
میرزا را هر روی حظش دو حرکت آمده طاسی که در دست داشت عجایب او ٭ آنکه از فرات آن آسیب بود رسید و بابا آشفته از
حمام بر آمده بکوشه نشست چون میرزا از حمام بر آمد حمام طاس طلاء را خود بابا فرستاده عذر خواست بابا جواب داد که چون میرزا
وصله ما را قبول نکردند ما نیز صله ایشان را قبول نداریم مولانا احمد در صفوان جوانی بجاودانه الشعر ساعت در خدمت شیخ منشا آمد
کسب حال نموده پس از آن عزم عراق نمود در کاشان که از شعرهای نیک ایرانست بساط اقامت افکند و بخ خود شعر با معرفت
مانیس آنکان بود قرآن کریمت امیر جلال الدین استرابادی بر مسند صدارت مبکی که بوده بنا بر سخن اهل غرض منع وظیفه مولانا نمود و مولانا

2

اصلاً زبان برد و قبول آن کشود و بشیوهٔ قناعت روزکار میکذرانیده تا روزی تاجری حقه زری آورده و نزد مولانا
کذاشت و کفت این نذر شاه اولیاء علی مرتضی علیه السلام کرده بودم سر شب است که در واقعه من میکوید که چون وظیفه مولانا
منع شده با بد که این زر بدو رسانی نظم روزی تو باز کرده زر ٭ کار حلال کن تو روزی بجوی ٭ و میر جلال الدین چون
دید که آن حضرت بر مولانا احسان تمامی اعطا نمود بر او متهم بامر قبیحی سلطنه شخصی را تعیین فرموده که مولانا را مقید ساخته
بحضور آورده و مولانا بیشتر آنکه در نشانه برسد قالب قضا را بقدم رضا استقبال نموده لوای عالم محلی برافراخت نظم اکر برکرد
خدا هیچ راحت نکرد ٭ نه بادیت رها نکرد چاودانه ٭ اکر خوش خوش ها کران قلتبانان ٭ و کر بد خوی اکران قلتبانی ٭ وان مولانا
شعر بیان روایت کرده اند در بلوقت بغیر از یک بیت سماع نیفتاده نظم در کنج تامل دی بادر دل نشستم ٭ در ست طبع
جو بیم پای طلب شکستم مولانا ابوالحسن دانشمند ملوک آن تحرا است در حل غوامض معضلات و توضیح خفیات و تلویح جنیات
از مشهوران زمان خود بوده نظم بیتکلف او سخن کفته چنان ٭ کز پس پانصد تامل دیکران ٭ و فضیلت اورا هیچ شاهدی چون
نقد حلال تحلیل نیست چه مشهور است که از زمان تعیم صبیح که کسی از علما داخله بود که متعه را آن بکره کشاد هیچ یک از حکما باز
نشده بود و چون نوبت بعلامه خواجه نصیر رسید شش حرف را حل کرده باقی التفات نموده مولانا ابوالحسن اعلی الله
مقامه حل مسئله را حل تمام نهاده و مدت زمانش بحقایق بود که بهر سال که شرح تحریر را استنساخ از نموده و در بیست روز تمام
درس محیط کفته و قوت حافظه اش بمرتبه‌ای بود که در هر کتابی که بنظر اکنده عبارت آن هرکز از خاطرش محو نمیشد و این سخن از درجه
شهرت و اسکه از آن جمله تحریر مندرج و از علم جرائد عبارت تامی از آنجا نقل کم که یکی از آن ظاهر نشوده با این نسبت ابواب
سعت مشربش کشاده بوده و هرکز فی زمن مرهشی و کیفیت عاشقی بوده شاه عباس حق مولانا و شیخ علاء الملک محمد زمان بود
این دو بیت کفته نظم پس کاشیانه دختشان ٭ بچه فاسق شی زن جفت جفت ٭ پسران جفت بوالحسن کشتند ٭ دختران جفت اکبر شا
کفت ٭ تصنیفات مولانا بسیار است انجمله شرح کتاب حسان در حکمت طبیعی و کتاب مشارق و کتاب مرآت الافلاک در حکمت
ریاضی و حاشیه شجره و حاشیه تهذیب در منطق و رساله اثبات واجب و شرح نایب بیان آنجمله است و اما الطف طبعش بنابر
شکفتکی خاطر ملتکلف این نوع ابیات میکشت نظم سوختم چو جن کرم روی کعبه‌ای ٭ این معنی و تا با دکری داشته باشی ولد هسنا
تو هر کس که با من سر جان ساخت ٭ ز بار غم سبکباری ندیده مولانا فخری در سلک ملازمان عبدالمؤمن سلطان
ولد والی توران عبدالله خان انتظام داشته و باستعداد معروف فضیلتی او قرین بوده و شعری نیز میکفته از آنجمله است
نظم ناخن ز غم بسینه زدن پیشه منست ٭ فرهاد کوه عشقم و این تیشه منست ٭ از حسرت خدنک تو شد نیستان تن
آری هر چه عشقم این پیشه منست نسا عجب آب و هوا جائی نزه و دلکشا است چه شهرت تمام دارد که در آن شهر و حد
ولایت دو هزار چنار دارد و نیز مشهور است که روزی ده هزار حلی از آن ولایت برخاسته اند در شهرات
بتل آمده که در برابر خانقاه ابوعلی دقاق کوهی ست ناپیدا که تربت چهارصد پیر است از کبار مشایخ ازین سبب
سرته بالین نکاری شد
و خوش کرده و نکاری نوید

ابیورد
نسا را شام کوچک کفته‌اند مولانا ظهیرالدین النسوی از فضلای نامدار و فضلای سرور کار بوده چنانچه نظم و
وین با نثر شعر در مقابله نظم و نثر او چه نور و کم ضیا این رباعی و چند بیت از منظومات اوست نظم هیچ ز معمل از
آخرش هیچ شبی ٭ تا تازه بدو بم نرساند لقبی ٭ حاصل من بیدل جز عنان روزی ٭ داریم زتن خشک جهان چشم
لبی ولد هسنا جز بجنابت اگر خطاب نویسند ٭ نقش معاصات کان بر آب نویسند ٭ وز نسب خسرو عرض ز دانش کیرند ٭
در لقبت ماللث الرقاب نویسند ٭ و دفتر عامات در مطالع در اند ٭ در سیر در هر انتخاب نویسند ٭ باز حزم
از کتاب دهر که کتاب ٭ صدر تراس بیع مآب نویسند ٭ قطعه قلم جواب شعر تو شاید ٭ عکس صرف اکر جواب
نویسند القاضی امام مجد الدین از فضلای آن شهر و سنین بوده بلطف طبع و حدت ذهن مشهور و
بحسن خلق و صورت قریحت متکلم و وقتی که رنداری در فنون قضا بکوش هوش او در داد نفس سر را از دل بدر
کشیده این رباعی انشاء نمود نظم تعلیم جام تیغی بیش نماند ٭ و ز دفتر علم رقعی بیش نماند ٭ ای نفس بهجر عبرت
نیست مکر کز روح طبیع رمقی بیش نماند ٭ در وقتی که قاضی شمس الدین متقلد قضای آن ولایت کشت بر صحبت
او رقت درد بد و بمصراین رباعی کفت رباعی خواهی که میان خلق قاضی باشی ٭ باید که از خدای که راضی باشی ٭ بر خلق خدا
حکم چنان کن که اگر ٭ آن بر تو کنند کسی که تو راضی باشی شمس الدین محمد موکد در فضل و هنر یکانه و در جود و کرم
نشانه بوده لوای فضل در بشریان سبز و غبار اشهب قاشش در ره ربان نفلک تو تیا کشید این رباعی هر روایت
نظم دل را رهی که رسد در دل سرین کرده ٭ وانکه چو بیر در خلیشتن بین کرده ٭ کفتم سخن تلخ نکو کفت خوش ٭ آن غنچه
بلب در سنه شیرین کرده محمد بدیع در عصر خود افضل کتاب و قدوة اولوالالباب بوده خلق کریم و خلق و سیم داشته
در عهد ملک الامرا عمادالدین ذکریا در جان انشای نسا بوده بعد از چند وقت از خدمت استعفا خواسته هرچند ارباب
اطلاع از ترک اولیای طلب داشتند قبول نکرده و همچنین حالات مانندها او و ادیا ملیک کرده هم استعفاخواست و پس از آن بیشتر
عمل جرت مرد رکار میکذرانید تا در کذشت و بر اقیمو اییست در حق فخرالملة والدین محمد رازی که این چند بیت از آنجمله است
نظم ز جور نسخ و قاع تو منقل بهمه شیخ ٭ خامه ملا تو در بیرس حکمت فخ ٭ چو منیض اهل اللقاء تو اسد از غیب ٭ بنا
مثل تو نعره بر کش بخ بخ ٭ بر پیش بانک منقل تو چه شیب چه شاب ٭ بر نزد بیشتر علم تو چه ریک چه شنخ ٭ ماه اختصاص شمر
در کارکاه بوقلمون ٭ زبان معرفت نوشته‌ای که شیخ مجدالدین محمد الباهرزی از شعرای زمان سلطان سنجر است
و اول شعرش است موسوم بشاهنشاه نامه که وقایع حالات خاندان مشاهیر خوابیان نموده و این رباعی نیز از وی
نظم در پیش تو کن بجرم ای سلطانم ٭ تا ظن نبری که از تو دور آن هم ٭ خط تو که دور از تو نیکو نیست ٭ در چشم من
آمد آب از آن می‌بارم ٭ مولانا سعدالدین مسعود عمر التفتازانی از کل مقتدای وقت خود بوده در سن شانزده سالکی
آغاز تصنیف کرده شرح صرف زنجانی را در قوم قلم بلاغت رقم ساخته و بعد از آن مطول باسم ملک حسین کرت

تألیف نموده آنگاه در خوارزم متوطن شد، مختصر تلخیص را بنام جمالی بیک در سلک انشا کشید چون امیر تیمور گورکان
خوارزم را در حیطهٔ تسخیر کشید مولانا با جمعی از خود بسمرقند برد در سنهٔ ۷۵۳ بوقوع پیوست و فوتش در سرخس اتفاق افتاد
از وی وصیت نموده گفته که مرحوم مظفر ابن کرشمانی نسابه مولانا در جواب گفته که آرغب الرجال من الانشاء و هی ازوف
ملفان سرخس مولانا شمس الدین محمد بجای وی نکیر بوده در سلک علمای ماجی قلی انتظام داشت مولانا شمس الدین
محمد قطب الدین یحیی بوجود آمده که افضل زمان خود بوده و ازا بمظاهر دولت شاهرخ میرزا تا اوان استقلال سلطان حسین
میرزا بلوازم منصب شیخ الاسلامی استقلال داشت **سرخس** ما بین مرو و هرات واقعست و ارتفاعاتش بیک مجموعی
پیوندد و قلعه اش از قلاع معتبر خراسانست در حینیکه محمد خان شیبانی فتح خراسان نمود صف هفتاد هزار خانه در سرخس
در نظر آمد و چون شاه اسمعیل ماضی بعزم مقاتله او بجانب خراسان در حرکت آمد محمد خان مرحوم بیک اکولاینده کوچانیده
بماوراء النهر کسیل فرمود و ازین سبب سرخس روی بخرابی نهاده بیست و پنج سال بایر و خراب ماند و در زمانی که
شاه طهماسب حضرت ایران بعبید الله خان والی توران چیره گردید در سرخس معموری ... تا
حال آبادانست و مرحوم بیک از اولیا منقصت ما از اعظم بر خاسته اند چنانچه شیخ ابوالفضل که پیر شیخ ابوسعید ابوالخیر بود
ابونصر سراج بوده آورده اند که وقتی از هوا ابر آمد و در مسجد بنشست یکی آن بر بر وکفت ترا این میبایست گفت
گفتار آن نمی یابی که میباید در تذکرة الاولیا آمده که چون شیخ ابوالفضل از دنیا برفت یاران وی مرقع یکان در
وی بپوشانیدند ... در مسجد نشسته بودند که کسی در مسجد باز کرده مرقع در مسجد انداخت و گفت مرقع یکان
را بخواهم و برفت و دیگری شیخ لقمان است که از عقلای مجانین بوده از وی پرسیدند که این چه بود و از چه سبب روی
داد گفت هرچند بندگی بیشی کردم بیشی در ماندم گفتم الهی پادشاهانرا بندهٔ چون پیر شود آزاد کنند تو پادشاهی و من در
بندگی تو پیر شدم آزادم کن ندائی شنیدم که ای لقمان آزادت کردیم نشان آزادی آن بود که عقل از وی برگرفتند چنانچه
شیخ ابوسعید همیشه میگفت که لقمان در اهراض آزاد کرده خداست خواجه احمد حمادی نیز از بیکان وقت بوده احوالش در
کشف المحجوب و نفحات بتفصیل مسطور است **سید الاجل ظهیر الدین تاج الکتاب** کان سیادت و جان سعادت بوده
منشورات مقبول فصحا و منظوماتش پسندیدهٔ شعرا محمد عوفی در تذکرهٔ خود آورده که سید من بوده از ملک تاج
الدین که در سلک صدور انتظام داشت کنجکی الناس عوده این قطعه گفته بود و فرستاد **نظم** صدرا بقات پاک خداوند
انسی و جان ❁ کن جان و دل ثنای جلال تو گفته ام ❁ در بحر جود خویش گهرهای شب چراغ ❁ بهر ثنات در صدف دل نهفته ام
دانی بهر کوار اکه بود در دکار ❁ شبها چو بخت تو نفسی من نخفته ام ❁ تا در جناب جاه جلالت نو نشسته ام ❁ کرده
صحن زساحت سینه نرفته ام ❁ دارم طمع ز لطف تو ناسفته گوهری ❁ زیرا بسی گهر بمدیح تو سفته ام ❁ چون ملک
تاج الدین این قطعه را بخواند کنیزکی بجز ... گرد تکیان زلف او ... آفتاب را طمع نمودی

زندگی بوی فرستاد و این قطعه در جواب گفته روان ساخت **نظم** چون بالماس طبع در سفتی ❁ در ناسفته باز
فرستادم ❁ تو ترتیب ده خدای عز و جل ❁ که زپی فوق بفرستادم ❁ چون باختصاص بکارت او داد قضای شهوت
بدو حکم صفر سن و ضیق محل و بکر آلت آن کنیزک دیگر بر شد دیگر روز فوت نمود چون ملک تاج الدین
را این حال خبر شد این دو بیت گفته بوی فرستاد **نظم** علوی کافران هندی را ❁ ز دو دانا اسلام سیر خام
کرده ❁ پس برت غزوه کرده کافران شمشیر ❁ تو خرا خود بگیر خراج کرده ❁ سید در جواب گوید **نظم** وعدهٔ کرده
طمع شاها ❁ سخن دوبیت خوان کرده ❁ بیقین مرد ... کافر ماند ❁ چون بشمشیر کیو تنوان کرده **الصدر الاجل
تاج الدین** از رؤسای سرخس و فضلای محاسبان بوده بکار خانهٔ جمال و در نقاطی نقد شکسته و تصا
و بی خط موت و نقش از ارت تک نکت داشته شعرش اگرچه بحکم کثرت ملوث است اما قلیل نیست
انچه یافته شد ❁ نوشته از آن **نظم** ای ملس سر بین زدود و دو فراق جمال تو ❁ چشم دلم فراز کرد آب آتشی است
اخچشم دل که منزل وصل تو بودی ❁ امروز بیتو باد کرد آب آتش است **وله ایضا** غمگین کند دوق توحید شو ❁ در
جهان خوشتران فکر باش ❁ که چو من دو در باشم از در تو ❁ عیشم از دهر تلختر باشد **وله ایضا** ما سطع که معنی الهی
من بودان مباد پیچیده اش ❁ زانکه کرا ایما کشم بر لبم ❁ بکشاید در سبع او بیش شو ❁ کر بحث نمیکند باد شو ❁ گر بکشت هیچ
پند شو آخر الامر چون فرد نگرد ❁ نرم باشد هفتصد درقش شو ❁ این مثل شایعست بیست شکفت ❁ که نویس بر ما
خون دلش **وله ایضا** کردم ناشره کند با من ❁ مونس نفسیرهای خود خام ❁ و در بد جرم ماه ها ان راک ❁ من نقیر
خویش آنکام جا ملک جهان نکرده وفا ❁ تو چنان دان که من ملک شاهم ❁ مصر مصر را کسوف نقصانست ❁ خود کر اتم که حد
باماه **وله ایضا** در ماتمت آن قوم که خفت میاد انند ❁ مرد توجیاه خویش می بندانند ❁ غمناک از آن که تاده بجان ❁ جاد بی
چکو شراب ... صحبت را بینند **استاد ابوالحسن محمد البهرامی** از شعرای آل ناصرست و در زمان سلطان محمود غازی آشنا
پیشادیر ❁ خجسته نامه که در عروض نوشته و منظوماتش از منشآت اوست این ابیات نیز در ولایت **نظم**
سار جهان بود ... دسر ❁ پس حنت مثل نشود مهر با خط ❁ حدیث بسان آتش تیز است کس ندید ❁ هیچ آتشی که میل
نبود ش سوی زیر ❁ کی جای جستم دل سپرده ز شوخی رهنمون ❁ اندام او ریکستی ز نیکد کی ❁ جسم همه بنزدیک چون باشم چه
سود کر هست ابن بد که مرا نم انجا ❁ بیکست نیست به دان مرد او ❁ آن بیم بود که حد کنی نسبت ان پدر **امام
الاجل فخر الدین عبد الرزاق** عالم نیکو و نادرو زحمی نقادا داشته و شعر را به نهایت جودت دعوت انشا کرده این دو
رباعی در ولایت **نظم** ای دلبری مشاطه جون لب تو نوشت ❁ هر بوده الان شیفته هوشت ❁ از خویکم پیشانیانی که در تنم
از پنجه تا زیر کشد از کوشت **وله ایضا** تا زمیشم سر که زاین و پر سازی ❁ در غایت سر دعی و از فتاد زی ❁ این سلک
سقان ای آهوچشم کنم تا کاه تراخیف بدو برانی **مولانا قطب الدین** قطب فلک فضل و محور آسمان دانش بوده و فی

بیش بوده نام الدین مکتوبی نوشته و این دو بیت در بر یعید مدیح کرده **نظم** در محنت ای تا ... در دیده ام شن
مرده جیشم بیان مرهم آب است ❁ دل که ز غصات مست بود خرابست ❁ عاقبت ... و دریده خرابست **بلخ** از ابنیه
کیومرثست اما کیکاوس آب بلخ آورده باعث آبادانی آنشهر گشت و در زمان اسلام بدست احنف بن قیس خراب
کردید و نصر سیار بموجب فرمان یکی از خلفای بنی امیه کرت دیگر آنشهر را عمارت نمود و چون قلعهٔ آنشهر را علامان نصر
تعمیر نموده آنها را بقلعهٔ هندوان موسوم کردید و از عمارات عالیه بلخ یکی نوبهار بوده که بتخچون بهتخانه کعبه
معظمه آن شهر بود و لشکر کسان برسای آن مملکت بود در بهتخانه در مقابل آن هارب نی وبر زبر آن قبها بسته و علمها
برافراختند کویند ارتفاع آن خانه صد ارش بوده چون نوبت خلافت بعلی و الشریف رسید خالد بن برمک که صاحب اهتمام
آن کارخانه بود مسلمان کردید و خود را عبد الله نام کرد و مرحوم را از عمارت آنخانه مانع آمد و الحرم ملک ترخان بخشم رفته
لشکر بر سر وی کشید و او را با فرزندان بکشت مکر ..... جعفر نام داشت کی بحتر بکشمیر رفت و بعد از چند وقت
آمد و بر جای پدر نکشت و در برمکیان جهان از نسل او بید و در حبیب السیر آمده که چکیزخان بلخ آمد آن بلده در معموری
بمثابه بود که دوازده هزار در وبیست جامع جمعه میکذاردند و دوازده هزار دو بیست حمام راحت انجام داشت از زبدهٔ
الاولیای ابونصر پارسا نقلست که در وقت استیلای چنگیزخان چهل و چهار هزار کس از سادات عظام و مشایخ و علما و
موالی در بلخ اقامت داشتند چون اشراف و اعیان از قرب و وصول چنگیزخان وقوف یافتند با ساوری و پیشکش باستقبال
شتافتند اما طاعت و انقیاد فایده نداد **نظم** همه بلخ را چون کف دست کرد ❁ عمارات عالیش را پست کرد ❁ و باز بتدریج آبادان
یافته امروز شهریست در نهایت عظمت و شکوه و قلعه دارد در نهایت کوه قاف و خندق چون دریای محیط مستثنی از اوصاف
و انمیوه ❁ خربزه و انکور و هندوانه و انار و آنشهر نیک میشود چنانچه مشهورست که چهار هندوانه یک بار بکشتراست و در
حبیب السیر مذکورست که در هشتصد و هشتاد پنج که میرزا بایقرا نجانب سلطان حسین میرزا در بلخ لوای ایالت برافراخته
بود عزیزی شمس الدین نام که نسبتش بابویزید بسطامی میرسید از کابل بلخ شتافته تاریخی ظاهر ساخت که از دو
زمان سلطان سنجر سلجوقی تصنیف کرده بودند و در آن کتاب مکتوب بود که مرقد شاه اولیا علی مرتضی علیه السلام
در قریهٔ خواجه خیران در فلان موضعست بنابران میرزا بایقرا با جمیع اکابر و اعیان بدانجا تا شمس سر فرخات شتافته در
آن موضع چنانچه در آن کتاب نوشته کنبدی ظاهر شد که قبری در میان آن موجود بود و چون ان کنبد را حفر کردند سنکی سفید
پیدا شد که بروی چنانچه نقوش بود که هذا قبر اسد الله اخی رسول الله علی ولی الله میرزا بایقرا در حال تا سعی همه عنان بسیار
شمال بهرات فرستاده صورت واقعه را عرضه داشت نمود و میرزا در غرب حضرت بدان بقعهٔ تجار شود و عمارتی در غایت رفعت
و وسعت طرح انداخت و بازاری مشتمل بر حمام و دکاکین بنیاد نهاد در حوالی آن و بر آن شاهی منسوبست بدان مزار
فیض بخش وقف نمود و بتدریج خلایق بدان عتبه بشتابند انجامید که در سال قریب سی هزار تومان که یک از نقدو جنس

نذر بدانجا آورده نذر و تا این غایت این آستان مطاف طواف خلایق از نزدیک و دور است **و از بلخ** مرحوم بیک
بخارستان کنار کرده سعد و کنیم آکها بر آریم از مطلب بازمیمانیم لهذا ببعضی از آنجماعت که عظم مشهورند
اکتفا کرده شد **شیخ ابواسحق ابراهیم ابن ادهم** از اکمل اولیاست چنانچه جنید گفته که کلید علمای این طبقه ابراهیم ادهم است
و او ضربان دست فضیل عیاض پوشید گویند روزی بر کوه ابوقبیس نشسته بود با اصحاب گفت که اکر ولی از اولیا
خدا کوه را گوید برو برود در آن شود و بحرکت این سخن کوه در جنبش آمد بعد پای خود بر کوه زد که ساکن شو ساکن
شد در تذکرة الاولیا آمده که ابراهیم وقتی چهارده سال بادیه را قطع کرد تا بمکه رسید پیران حرم استقبال وی کردند
ابراهیم خود را در پیش قافله افکند تا کسی او را نشناسد خادمان پیش از پیران بوی رسیدند که پرسیدند ابراهیم نزدیک
که پیران حرم باستقبال او میآیند گفت چه میخواهید از آن زندیق خادمان او را سیلی بزدند گفتند زندیق تویی کفت من نیز همین
میگویم از سخنان اوست که تا عیال خود دیو کان نکن در زندان بتیمان و شب بر خاک چون سکان بخسبی طمع مدار که در
صف مردان بنشینی گفتند که دوست کرامات در حق کسیست که از آن میگیرم کفتند چگونه کفت تو بر ابر ابوعلی شقیق یکی از روایت شیخ نماند
بوده نقلست که شقیق از ابراهیم پرسید که در معاش چه میکنند گفت اگر میابیم شکر میکنم و اگر نمی یابیم صبر شقیق گفت
سگان خراسان نیز چنین میکنند ابراهیم پرسید که تو چه میکنی گفت اگر می یابم ایثار میکنم و اگر نمی یابم شکر میکنم از سخنان
اوست که هلاک مردم در سه چیزاست کناه میکنند بامید توبه و توبه میکنند بامید زندگانی و توبه نا کرده میمیرند باید
صحبت دوام از آنست که صالح را ساخته باید بود که چون بیاید باز کرده دوام او منقولست که من از کناه ناکرده پیش از آن
مترسم که از کناه کرده چه میدانم که چه کرده ام اما ندانم که چه خواهم کرد این دو بیت در ولایت اوست **نظم** زاهد که بجز نه
شیش بانانیت ❁ کر بخیه نقش میان خوش کاربست ❁ در خاطرش طمع رست ارجنبانی ❁ هر بخیه خرقه اش بت زنارست ❁ حاتم
اصم از بزرگان زمان بوده و مرید شقیق و پیر احمد خضرویه است گویند بعد از بلوغ یکنفس بی مراقبه بسر نبرد و چون ملا و
یکقدم بی صدق و اخلاص بر نکرفته تا بحدی که جنید گفته که حاتم اصم صدیق زمانست آورده اند که زنی بیامد تا
از و مسئله پرسد مگر بادی از وی جدا شد حاتم گفت که آواز بلند کن که نمیشنوم آواز بلند کن که من کرم چنان میگفت تا از علم
شد که او کرست گویند آن زن سی سال زنده بود حاتم در این سی سال خود را کر ساخت و او را اصم از آن جهت گفتندی از سخنان
اوست که هر چیز را زینتی است و زینت عبادت خوفست و علامت آن خوف کوتاه امل است و چون علی کفتی یاد دار که خدای تعالی با خلاق
و چون سخن گویی یاد دار که خدای تعالی میشنود و چون خاموش باشی یاد دار که میدانی که در سینه کار است از کاملات
طریقت و از مشهوران فتوت بوده و خداوند داشته که حجاب است بر جوی آب میر فتند و در هوا
می پرید ه انک از ابو حفص نقلست که اکر احمد نبودی فتوت و مروت پیدا نگشتی **شیخ ابوبکر وراق** از اکابر
زهاد بوده چنین نقلست که او را هر هفته آن روی صحبت حضرت خضر علیه السلام بوده و بدین نیت ها

ساندن بگورستان رفتی و هر شب در آمدن یک سی پاره قرآن خواندی و روزی چون پای از خانه بیرون نهاد شیخ پیری
نورانی در پیش سلام کرد و با او روان شد و در راه سخن میگفتند تا بگورستان رسیدند و بازگشتند چون بدر خانه
شیخ ابوبکر رسیدند پیر بازگشت و گفت عمری خواستی که مرا ببینی و من خضرم که با تو صحبت داشتم فایده صحبت من
همین بود که از خواندن یک سی پاره قرآن محروم ماندی جوانمرد آنگاه صحبت خضر زیان باشد صحبت دیگران چگونه خواهد
بود از سخنان اوست که زهد سه حرفست زا ترک زینت و ها ترک هوا و دال ترک دنیا شیخ بهاء الدین ولد بن حسین علا
الدین محمد است که در سلطنت خوارزمشاه بوده و چنین شهرت دارد که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم در بیداری خواب
گفته که دختر خود را بجلال الدین حسین خطیبی خطیب ثانی داد و بفرموده عمل نموده بهاء الدین ولد از آن دختر پیدا شد و چون
بتحصیل علوم دینی و معارف یقینی پرداخت شبی حضرت در خواب جمیع اکابر تا ده باخ آمده که من بعد بهاء الدین ولد را
سلطان العلماء میگفته باشید پس از این واقعه باشی بجای رسید که محسود همگنان گشت و سلطان محمد خوارزمشاه بر وی
غلبه خواست و سلطان العلماء عزیمت حج نموده چون ببغداد رسید شد شیخ شهاب الدین سهروردی استقبال نموده از آب
بیاره گشت و زانوی مولانا را بوسید و مولانا بهاء الدین بعد از مراجعت مکه بجانب روم توجه نمود و نسبت و حضرت مولانا جلال الدین محمد
المشهور بمولوی الرومی الیه بدلالت زمان و بزرگزینان دوران بوده و از زمان او تا حال بخضر جان نسب وحسب قدوم او
عرش وجود شماره و بموز وفق احوال و شکر فی اقوال و نقش بوده کار کشیده شود و در خلاصه المناقب آمده که چون سلطان
العلماء در ششصد بیست هشت روی بخط آمده آورده سلطان علاء الدین سلجوقی با تمامی اکابر وصدر بحج شده مولانا جلال
الدین محمد بجای پدر نشانیدند و مولانا بهاء الدین را مریدی بوده موسوم بسید برهان الدین ترمذی که در جوانی مرید شده
و بخدمت رسیده داو در وقت رحلت مولانا بهاء الدین غایب بوده بعد از چند وقت که احوال معلوم کرد عازم قونیه گردید و چون
بقونیه رسید یکسال بود که مولانا بهاء الدین رحلت کرده بود بمولانا جلال الدین صحبت داشت و در اوایل علم ظاهر کامل یافته بکت
اگرچه بظاهر جای پدر گرفته اما از علوم باطنی خبری نداری و آن از پدر بمن رسیده اکنون میخواهم که بمراد یابی مولانا در مدت
جمعیت تمام مرید شد و نه سال در خدمت او بسر برد چون سید فوت شد بعد از پنج سال شمس الدین تبریزی پیوست
و چون شمس الدین در ابراهمیه ناپدید گردید ملازمت صلاح الدین زرکوب را لازم گرفت و پس از آن در خدمت چلبی
حسام الدین بسر برد تا اجل رسید باید تا کند سید تاریخ وفات او در ششصد هفتاد و دو بوده و در ششصد هفتاد
دو از عالم فنا بجهان بقا نقل فرموده و از سخنان اوست که آزاد مرد آنست که از رنجانیدن کسی نرنجد و مستحق رنجانیدن را نرنجاند
در نفحات نقل است که بخط مولانا بهاء الدین نوشته یافتند که جلال الدین محمد در بلخ شش ساله بوده که روز آدینه با چند کودک
بر بامهای خانه سیر میکرد یکی از آن کودکان با دیگری گفته باشد که بیا از این بام بر آن بام جهیم جلال الدین گفته است
که امثال این حرکات از سگ و گربه و دیگر جانوران می آید حیف باشد که آدمی بدینها مشغول شود اگر در جان

شما قوتی هست بیایید تا بسوی آسمان پریم و در همان حالت از نظر کودکان غایب شد کودکان فریاد بر آوردند بعد از
لحظه رنگ وی دیگرگون شده و چشمش متغیر گشته باز آمد و گفت آن زمان که با شما سخن میگفتم جمعی از سبزقبایان
در رسیدند و مرا از میان شما برگرفتند و بگرد آسمانها گردانیدند و عجایب ملکوت را بمن نمودند چون آواز فریاد
و فغان شما بر آمد باز مرا بدین جایگاه فرود آوردند گویند در آن سن هر سه چهار روز یکبار افطار میکرده و وقتی
که با والد بزرگوار خود از بلخ متوجه مکه معظمه بود در نشابور بصحبت شیخ فرید الدین عطار رسیده و با وجود کمی
سن پاس عزت وی رعایت مرعیت او را کرده و غایت صدق سعی بوده بجای می آورده و حکم و دقایق اسرار را میگفته است
بیرون داده و بیرون نکات سود مند گوش و هوش دل گرانبار ساخته و مولانا سرار آن کتاب را بجای بسر برد
نادره رمی بی نظر و بی بنای عدیدی و نیز فرمود مرتبی که از زمین بالا رود اگرچه با آسمان نرسد اما اینقدر باشد که از
زمره خلق و اهل بازار ممتاز ماند و از زحمتهای دنیا برهد و سبکبار گردد مولانا سراج الدین قونوی صدر زمان و بزرگ
دوران بوده بخدمت مولانا خوش نبوده روزی پیش وی تقریر کردند که مولانا گفته است که من با هفتاد و سه مذهب
یکیم چون صاحب غرض بود خواست که مولانا را برنجاند یکی از نزدیکان خود را گفت که برو و پیش جمع از وی بپرس که تو
چنین گفته اگر اقرار کند او را بسیار دشنام ده و برنجان آنکس بیامد و از مولانا سوال کرد که شما چنین گفته اید که من با هفتاد و
سه مذهب یکیم گفت گفته ام آنکس زبان بگشاد و دشنام و سفاهت آغاز نهاد مولانا بخندید و گفت با این نیز که تو میگوئی
یکیم آنکس خجل شد و بازگشت و نقل میکند که شخصی بخلوت در رفت و در آمد و گفت چرا شما نشسته گفت این زمان شما انتظار
از وی برسیدند که دیدی گناه کند گفت مگر طعام بی شما خورده که طعام بی شما خوردن گناه عظیم است و نقل کرده است
که صحبت عزیز است الا غیر ابنای جنس و گفته در بعضی مقالات حضرت شمس الدین تبریزی که طالعت در فتوی با ثبات
که امید با مردم بیگانه صحبت نتوان داشت ولی ناگاه در صحبت بیگانه چنان نشیند که منافق در مسجد و کودک در
میان بزرگان آنکس چه اشعار مولوی در شهرت از خورشید گذشته و در تابندگی روشنی از ماه سبقت اما نباید که
والتزام بیتی چند جهت انبساط خاطر نوشته شد ولان و ما در مآل جراحت خستگان او مرهم شود و راست نظم
ای شاه جسم جان ما خندان کن دندان ما ◦ سرمه کش چشمان ما ای چشم ما را توتیا ◦ ای ساکن سر سرا ای تو اندیشه چه کار
کو خاک بیش سوی طرب کو خاکبیش سوی بلا ◦ طرفه تر باد تو آمدن و کو سبب دو بین کنکوی کشتی دو بین کو شکر کو نشه در دیو
کرده ◦ روزی بیرون شود روزی پلنک شود ◦ کرد شمن بدرنگ شود که والدین از بیا
باز بیوانرده دم پس باز بیش کفت چه بیشه کز بیرون آی در تا گفت که من فرعونم پس باز بیش گفت او یا بیتا
او شور سبزه خط ولہ ایضا ای که عشق نداری ترا روا است بخسب ◦ برو که عشق غم او نصیب ماست
بخسب ◦ بدست عشق دل خاره ایم تا چه کنی ◦ چو تو بدست خودی رو بدست راست بخسب هم که رخت خودم ای جان تو نیز

کرامات خوبی ◦ چه دولت را بیقین خواب اقتضاست بخسب ولہ ایضا بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست ◦ بگشای لب که قند
فراوانم آرزوست ◦ یکدست جام باده یکدست زلف یار ◦ رقصی چنین میانه میدانم آرزوست ◦ ای مه جهان سست عناصر
دلم گرفت ◦ شیر خدا و رستم دستانم آرزوست ولہ ایضا تا نقش خیال دوست با ماست ◦ ما را همه عمر خود تماشاست ◦ آنجا که وصال
دوستان است ◦ والله میان خانه صحراست ◦ آنجا که مراد دل بر آید ◦ یک خار به از هزار خرماست ولہ ایضا گفتی که در این جهان کار
باشم چه کار ماند ◦ کاری که بیشتر کیم باشد که بر نشان ماند ◦ گر خم غم خوشم از جامهای زن ◦ چو صلح کرد جلوه ماند در کار کاه
عشقت بتو هر آنچه یافتم ◦ والله که بپوده ماند چه در ماند ولہ ایضا عشق و جان بیقرار بود ◦ یار جان پیش عشق عار بود
هر کس را شکار کرد یکی ◦ عاشقان را بدین شکار بود ◦ نام ناموس شرم اندیشه ◦ پیش جار و نشان عیار بود ◦ هر بلا بجان
چنان بین نه مکان بین نیز شرمسار بود ولہ ایضا شدم بیاد شیره انکور خام ◦ حریف سرخوش مخموری خواهم ◦ بیا عنبر که امشب
کرا مرغه ◦ من از خود خویشتن را رعنه خواهم ◦ اگر چشم دلم غیبی تو بیند ◦ من از چشم کز آیین کوی خواهم ◦ شکر شیرینی ای عقل طراز ما
شود خام شود خام ولہ ایضا جنتی که بجان از شکرخند بدن ◦ اگر آموخت مرا بجز شهر حیف بدن ◦ بس فرمانم شدم چه دل در شکند
کاره فامان بود از تیغ قتل شده بدن ولہ ایضا هو کجا پا بینی ای جان ◦ بودهم ما الله بفشه یاسمن ◦ هر غار وست
گلستان عار ◦ داب دست تو شود زین اگر ◦ بو سر کوی که خواهی طعنه ◦ بو الهوسی سرش بجدا زکس ◦ دامن بر خیل خار
چکل خنگی سود باش بتن ◦ دیو ابدی دهر بو ◦ سیاب ◦ ای وفقی توجه رفتن جان ◦ دیو امدی می ستاره فتی ◦ ایزد کای حمه کلماتی
ولہ ایضا ای دشمن عقل جان شیرین ◦ ای موسی طور سینین ◦ ای اکبر طبیب در دعای ◦ بر فرس بنفشه نسترین ◦
ای بامی زمستنا ن ◦ بد قوم و جوال خوش جبین ◦ در دیانه طلوع را بمبینی ◦ دی ساری از دو امین ◦ هر ذوق کرغیب
حضرتست ◦ مو شش نیلوفست نیشوطهون ولہ ایضا گرچه بیچه نشیم هر نکته تا بکرد ◦ اکنون ز آب وصل بایار تا بکرد رنجی
بزن عالم اما ان مو بیشتن شده ◦ ما را ست ست تو این عار تا بکرد ولہ ایضا الا ای باد شبگیری بیار اخبار شمس الدین ◦ بیار اضنا
شمس الدین بیار اسلی رشمس الدین ◦ کز لشعار همه جان از تعاض یاران دارند ◦ بوات مئی کردن دار هو یشعار شمس الدین ◦ رهم
دحمایت مجاب عشق هر ◦ دو وصف منزل آن سوی ببرین اسل شمس الدین ◦ الا ای بال تو اینجا کز نوشت باد وصال
دیکن زحلشق که مکنن آثار شمس الدین ◦ بیدیر مبید ◦ هر آید که مهد ماده باشد ◦ بجای تو نیا اهل دکاکدار شمس الدین خراب
رهین دبار اینا شد بجمع اصلاحی ◦ مکل ز لطف بپایان از هنجار شمس الدین ◦ ای فکر ذمه یکی ب اچفا ماش ده ◦ دلیر عشق کرد
سرکش هر تحولش ده ◦ تا بحل کرد شب ما بها آیین کند ده هر عشقش ده و عشقش ده بیامش ده ولہ ایضا دی مکلی
جن نکوی نکنند ◦ لاغی سخنان زشت خوی نکنند ◦ کی عاشق صادق ز کشتن مکن بد ◦ مرغابی بود هرانچه او بی نکنند ◦
ولہ ایضا گفت که آن زنده جاوید برد ◦ که گفت که آن شعله خورشید برد ◦ آن دشمن خویش برامد بر بام ◦
دو دیده ببست گفت خورشید برد ◦ کر کاکل کارم بتو خریدن خار ◦ در بیشه فارس غم نا پدید ما در ◦ در بحر کرم زیا

بر دست وتار ◦ در هشت بهشت بسر دو نم کرده نثار ولہ ایضا من بنده آنکسم که بدماش خوشست ◦ خصم آنکسم که شبها هاش
خوشست ◦ کو بینه فاهاش پسر اول دارد ◦ نام منبری بیت جفاهاش خوشست ولہ ایضا ای زدست فعلم کمن
جانم بستان ◦ مستم کن از هر دو جهانم بستان ◦ با هر چه دلم قرار گیرد بیتو ◦ آتش بمن اندر زن و آنم بستان ولہ ایضا بانان آی کشتنی
بنام بینی ◦ بیداری شیخا شراب نام بینی ◦ لی لی غلطم که خود سرای تو ما ◦ کی زنده کار او قیام باز هم بینی فطایصًا خوش بیش
کرخوش اندر باشد صوفی ◦ از پلس جز ارمش باشد صوفی ◦ صوفی خانقه درو بنشینه ◦ کجنده کیفه باشد صوفی ◦ ودیگر از بزرگان
مشهور دهکان بر مکیانند که صیت فضل و سخاوت ایشان بر افواه السنه طوایف انس جریان یافته چنین آورده اند که نسب جعفر که جد
خالد بن برمک بفتح پیشه ملوک فرس می پیوندد و در اوایل حال در بهار بلخ بعبادت آتش قیام مینمود و خالد حالی حالی که ملکه الاسلام
رجب و زینت یافته بکتابت دیوان در حرکت آمد بر مسند وزارت سلیمان که عالی رتبه ترین خلفای بنی امیه بود تکیه زده و بعضی
عقیده دانند که سلیمان کرسی برستاده او را با اعزاز و احترام تمام طلب داشت با یکی بر مکه با اولاد و امجاد در دولت بنی امیه در رعایت
عزت و عیار روز کار میکذرانیدند تا بطو حکومت انطابقه بمقتضای تو توتی الملک من تشاء و تنزع الملک ممن تشاء در کرد
و عباسیه فرمان فرمای جهانیان گشتند آل برمک را منظور نظر عنایت گردانیدند خالد بن برمک بروایت جامع التواریخ وزیر
ابو العباس بوده و در زمان ابو جعفر در سلک نواب درگاه انتظام داشت اما ابو جعفر در صالح امور با وی شرط مشورت بجای می آورده
یحیی بن خالد در ایام خلافت مهدی بن منصور باتابکی هارون الرشید منسوب گشت و هارون بعد از فوت مهدی یحیی
برتبه بلند خلافت صعود نمود و خاتم خود را تسلیم یحیی نموده زمام مهام امور ملکی و مالی را در کف کفایت او نهاده نظم
را انضباط او کیفیت او باشد ◦ از لطف او دهمان شد ◦ چون هارون جعفر پسر دیگر یحیی را با فضل که برادر جعفر میشد
محبوس کرد نه تا وقتی که فوت کردید آورده اند که یحیی در حبس و ثابت رفته نوشت و بهارت داد و که هارون را کرد
رسید مضمون این بود که خصم پیشتر شده و مدعی علیه از پس می آید و در اینجا قاضی حاکمی که جور نکند و دلیل نخواهد گواه
کوبینه چون هارون از این به گریه بسیار کرد و اثر ناخوشی چند روز در وی ظاهر بود و یحیی را چهار پسر بود که هر یک ماه آسمان خلافت
و ز کام و در شرح سخاوت و عطا و مروت ایشان را دفتری مطول بیدی و کتب کتابی درج باید و شسته اما از عشر عشر
احوال ایشان را بیان ساخته و در تاریخ جهان گشای سطور است که اول کسی که بر هارون الرشید بخلافت سلام کرده یحیی بود
و هارون از پسران او جعفر را بمادری قبول نمود و پسران خود را با پسران او سپرد و روز کار دولت ایشان در هیجده
بعلاری بود و قوم گفته اند که فرزندان یحیی چون طبایع چهارگانه اند جعفر در جلالت فضل در سماحت محمد در عدالت موسی در شجاعت
و یحیی بحسن خوی جامع این صفات بود و از اوایل ایام خلافت رشید تا هفده هشت و هفت هجری که مزاج هارون بر ایشان متغیر گردید
رتق و فتق و حل و عقد امور مملکت اکثر ربع مسکون متعلق برای صایب یحیی و اولاد او میبود و چون مزاج هارون بر آن سرا که
متغیر گشت هر یک از ایشان بانواع بلا مبتلا گشته راه عدم پیش گرفتند نظم ◦ هر یکی شد بر در دنیا بکام ◦ که او خوار شد سرانجام

و بعد فیستانه عاری نشاره بجز داد و ستد کاری ندارد و آورده اند که شخصی از دبیرستان سبکتکین [illegible] فرمانها و اجات بر وضع روزی
نظر میکردم ورقی نوشته دیدم که در یکروز از درون بر سبیل انعام چندین زر و کسوت و فرس و عطر با ابوالفضل جعفر بن یحیی عنایت
کرده بود چون انها را حساب کردم سی هزار درم بود ورقی دیگر بدید که جعفر را بیابان سوخته بود چهار درم در نفت بود
که بنظر آمد فاعتبروا یا اولی الابصار نظم جهان ناید بخود فضل بهارش بسیار از خزان کند اعتبارش و دیگر شیخ ابوعلی سینا است
که وصفش زیاده برافزون رشحات نظم دیگر [illegible] و احسنت چرخ بوعلی رهبر و احسنت [illegible] ازوی نقل است
که چون از مادر بزادم چنان دیدم که در ظلمتی رفتم بعد از آن بروشنائی در آمدم مادرش گفت چون او بزادم کسی طالع خود او کرد
ترسیدم ابوعلی را در زیر طشتی کردم پس از آن که شغل خود کفایت کردم آمدم او را از زیر طشت برآوردم آورده اند که چون مدت
پنج سال از عمرش منقضی گشته پدرش او را بمکتب برد و شیخ در پنج سالگی علم اصول و ادب و قواعد عربیت را کما ینبغی ضبط
نمود نظم نالی که خواهد شدن سربلند در اول دهد تازه و سربلند هم از شکل غنچه توان باز گفت که آخر گل بی بو
خواهد شکفت آنگاه در فن علم حساب و منطق و اقلیدس و مجسطی و فقه و علم طبیعی و الهی و طب مشغول گشت چنانکه چون بسن
سیزده سالگی در جمیع فنون علوم مهارت تمام حاصل کرد چون سنش به هجده رسید پدرش وفات کرد و ابوعلی
بخوارزم رفته نزد علی بن مامون خوارزمشاه اعتبار تمام یافت چون کوکب دولت سلطان محمود بلند شده بکمال رسید جمعی از
فقها معروض داشتند که ابوعلی بد مذهب است و سعایت ایشان در سلطان اثر کرده [illegible] حسن بن میکال را
فرستاد که او را [illegible] برکیفیت احوال اطلاع یابند شیخ [illegible] ساعت [illegible] بگرگان رفته بطبابت مشغول گشت
بعد از آن صورت ابوعلی را سلطان محمود کشیده به اطراف ولایات فرستاد و قابوس شیخ را بشناخت و در رعایت عزت
بوی سلوک نمود و هرگاه که در مجلس آمدی برخاسته چند قدم پیش باز رفت و بر زبر دستی جای داد و بعد از چند وقت
ابوعلی روی بجانب عراق آورده و شمس الدوله بن فخرالدوله که والی همدان بود وزارت خود را به وی تفویض فرمود و بعضی از سپاه
بجان راضی نبوده در [illegible] قتل شیخ برآمدند و منزل او را غارت کردند و شمس الدوله [illegible]
دیگر مهام وزارت را در کف کفایت او نهاد و هم در آن زودی شمس الدوله وفات یافت ارکان دولت پسرش را بسلطنت برداشتند
و هر چند ابوعلی را بوزارت دلالت کردند قبول نکرده در [illegible] مدت [illegible]
کرد تاج الملک از جمله ارکان دولت پسر شمس الدوله [illegible]
[illegible]
باعزاز تمام [illegible]
[illegible]
چون [illegible]

قسم رابع
1206

ازوی رسیده که فلان کس چگونه است گفت عیب دار و دیگر [illegible] گفته آن کدام است گفت [illegible] عیب [illegible]
مردکات نظم مایم بعفو تو تولا کرده وز طاعت و معصیت تبرا کرده آنجا که عنایت تو باشد باشد ناکرده چو کرده
کرده چون کرده وله ایضاً کفر چو منی گزاف و آسان نبود محکمتر از ایمان من ایمان نبود در دهر چو من یکی و آن هم
کافر پس در همه دهر یک مسلمان نبود شیخ ابوالحسن شهید بنور عقل و زیور فضل [illegible]
شریف بود و جمله شعرا استادی او معترف بوده اند چنانکه [illegible] و اعتراف [illegible]
این دو بیت در مرثیه او است منه نظم کاروان شهید رفت از پیش آن ما رفته گیر و می اندیش از شمار
دو چشم یکتن کم وز شمار خرد هزاران بیش وله ایضاً [illegible]
نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً اگر غم را چو آتش دود بودی جهان تاریک بودی جاودانه [illegible]
[illegible] وله ایضاً دانش و خواسته است نرگس و گل [illegible]
[illegible]
ابوالقاسم حسن عنصری در کمالات عدیم النظیر بوده [illegible]
و در عصر خود ملک الشعرا بود این چند بیت منوچهری است در حق وی نظم اوستاد اوستادان زمانه عنصری
[illegible] طبع او چون شعر او هم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

قسم رابع
1207

وله ایضاً با عنبر [illegible]
[illegible]
وله ایضاً ای تیره شده آب بکوی تو ز تو [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] القاضی الامام حمید الملة و الدین
عمر بن محمود صاحب مقامات و کرامات بود [illegible] و در نظم و نثر [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
حمید الدین در جواب گوید نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] این قطعه وقتی که سلطان سنجر در حوالی [illegible] گفته نظم
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] در مدح سلطان سنجر که این ابیات از آنجمله است نظم [illegible]

آه اگر نبود مرا بر وصل آن دلبر ظفر آب چشم آتش [illegible] کرد [illegible] ظفر یافت
چشم مست [illegible] برجان من همچو بر بدخواه تیغ شه دین پرور ظفر [illegible]
جوشش [illegible] ظفر ملک الکتاب رشید الدین وطواط صاحب دولتی بود که از کمال [illegible] دلهای
ارباب دولت را صید [illegible] کرده بود [illegible] صاحب دیوان انشای سلطان اتسز بود [illegible] پادشاه [illegible]
[illegible] استیناس طلبیدی [illegible] بسیار [illegible]
سلطان این رباعی را در حق وی گفته نظم [illegible]
[illegible] چون سلطان سنجر قلعه هزار اسب را محاصره [illegible]
[illegible] این رباعی را بر تیری نوشته بدرون قلعه انداخت نظم ای شاه همه ملک جهان [illegible]
[illegible] امروز [illegible] هزار اسب بگیر فردا خوارزم و صد هزار اسب [illegible] رشید [illegible]
وی در جواب این رباعی گفت [illegible] نظم گر خصم تو ای شاه بود رستم گرد [illegible] هزار اسب [illegible]
بعد از فتح هزار اسب رشید را بدست آورده فرمود [illegible] پاره سازند [illegible]
[illegible] کاتب [illegible] و [illegible] سلطان در خواست نمود [illegible] رشید با اتسز [illegible]
[illegible] رشید [illegible]
میکرد و این رباعی را که [illegible] کرده [illegible] نظم شاها فلک از سیاست [illegible]
صاحب نظری کجاست تا درنگرد [illegible] سلطنت [illegible] و بعد از آن [illegible] سال در خدمت ایل ارسلان بن
اتسز بسر برد چون روح ایل ارسلان از [illegible] رشید [illegible]
[illegible] این رباعی [illegible] نظم [illegible]
از ظلم [illegible] عدل [illegible] ای [illegible] سلطنت [illegible]
[illegible] چنین مشهور است که [illegible] علم [illegible] و در علم معانی بیان تصنیف دارد [illegible]
متداول است سال عمرش [illegible] سال [illegible] در پانصد [illegible]
[illegible] نظم ای سپهر قدر را خورشید و ماه [illegible]
افضل الدین ابو الفضایل بوالفضل [illegible] در جواب قصیده [illegible]
نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]

1208

[illegible] دو چشم [illegible] رسید [illegible]
درست [illegible] سلیمان [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] محمدت منصور [illegible] علامات عدل تو [illegible] مقامات تیغ تو [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ولد ایضا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] آتش [illegible] آب [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ولد ایضا [illegible]
[illegible]

اگر [illegible] سیاه [illegible]
[illegible] ولد ایضا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ولد ایضا [illegible]
[illegible]
[illegible]
امام شمس الدین [illegible] در فضل از اقران [illegible]
[illegible] صاحب اجل خواجه نظام الملک [illegible] امام شمس الدین این رباعی
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم
[illegible]
[illegible] سراج الدین [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ولد ایضا [illegible]
[illegible]

1209

[illegible] ظهیر الدین طاهر بن محمد فاریابی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] قزل ارسلان [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] جمیع شعرای ما تقدم [illegible] ظهیر الدین و انوری [illegible]
نظم ای عالم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

۲۰

زکرم پیاله کفی در کشی و در پوشی | میان اهل هنر دست کرده دارد معذور | بوقت صبح نمود همچو روز معلوم است
که باکو باخته نرد و در شب دیجور | بساده دست میالای که نه خون است | که قطره قطره چکیده است از دل انگور
ز هر چه گفتم و کردم کنون پشیمانم | بجز دعا و ثنای خدایگان صدور | وزیر مشرق و مغرب سپهر دولت و دین
که باد رایت عالیش تا ابد منصور | نه در حدیقه نرگس و زیده باد غلط | نه بر بنفشه عرش نشسته گرد فتور
هر آنکه کلکش در کشف معضلات جهان | چنانکه نغمه داود در ادای زبور | چراغ بخشش ایشان شمع بر فروخته است
کرافتاب به پروانه خواهد از وی نور | نهال جاهش ایشان خوش نهایت نما | که از ترشح آن حاصل آمده است بکور
ولـه ایضاً مرا ز دست هنرهای خویشتن فریاد | که هر یکی بدگر گونه داردم ناشاد | بزرگتر ز هنر در عراق عیبی نیست
رمی بهر کس کاین نام بر تو چون افتاد | هنر نهفته چو عنقا جدا از آنکه نماند | کسی که بازشناسد هنرها از فساد
تنعمی که من از فضل دیده ام اینست | علاج جفای پدر بود و کسیلی استاد | کمینه پایه من شد غربت خوش شکر
که چند کرده کشیدم ز دست او بیداد | بهر کس هر که از آن با همسکنم جوی | همیشه پیش از آن تا توانا نازمی یاد
بسی عمر خرابی گرفت چند کنم | برنگ و بوی کسان خانه هوس آباد | مرا از آن چه که شیرین لبیست دلگیر
مرا از آن چه که شیرین لبیست در بغداد | برین بسند کن از حال هیچ و هیچ مگوی | که شرح درد دل آن نمی‌توانم داد
بهیچ گلی کز آن شکفته مرا ایست | که بنده خوانم خود را و سرو را آزاد | هزار دام که هر خار شان کرد دم
که هیچکس نشد در گذر من تنها | کهی لقب نهم آشفته زنگی مادر | کهی خطاب کنم کت سلام را ارواد
هزار بار بگفتم که آب از و بچکید | که جز ز دیده و گر آتش از کسی نکشد | درین زمانه چو فریاد رس نمی یابم
مرا رسد که رسانم بر آسمان فریاد | ولـه ایضاً جانا رخ غم تو رخ گون تو جلد | از از فراق تو بکان جویده دل
رحم آر کز آسمان نمی بارد جان | کشتی کز از زمین نمیروید دل | تا طن بسری کرشمه رنجور شود
تا صحت و راحت از تنش دور شود | گردی که ازین حادثه بر روی ما است | چندان بشد که چشم چو کور شود

اندخود

اندخود ولایت پر منفعتی است و علمای او را از آن جمع بسیار است و بعضی همه را ایزد اهل اندخود میدانسته و از مردمش یکی سید جلال الدین است که در مقتدای امیر تیمور گورکان بوده و دیگری امام الاجل افتخار الائمه مسعود ... است که از اکابر و حیان الفکال بود بر منبر علم خطیب ... و بر کلین فضل ... درین جهت از محن غربت شکایت کرده و از بار غربت حکایت نظم ما را ... از غم غربت بسر رسید رنج جاه روی زرد دل در بدر رسید گیجت رنج غربت از آن گنج مرا بر دیده که هر آمده بر چهره زر رسید بار گشتاز عشق چه سازم که غربت یک جبل گذشته و کو جبل در رسید غم خود لقب جان غریبان بود و لیک غم من غریب غربتی بیشتر رسید ولـه ایضاً صدرا جهان خدای که در صدر سروری از سروران شهر ... اکبر ...

قسم رابع
۱۳۰

ترمد

پس دامن خواهد ارباب فضل یا از برکه و بار علم تو در ریاضت کرد گر آرزوی بکیمون جناب تو چشم ...
بزرگ بر قطار کرد محمد بن مسعود ... که ... کتاب و قطران کتابت زبدة الزمان از مولفات اوست که در او سخنی از تازی و پارسی داده این دو بیت از جمله منظومات اوست نظم ای جای سما همه علو از فلک بر تراست تخت تو دفتر امرش کرده ام بکنم بعد عمر حق ... تو ترمد داخل ماوراء النهر است و در اطراف جیحون و قصبه چون ... است این اقلیم است و درین سمت واقع شده هر اینه بزرگان بعاد درست میباید و ترمد در زمان سابق شهری با نام و نشان بود چون چنگیز خان بدان استیلا یافت نوعی خراب و ویران گشت که آثار ... و آنان کل غمخواری باقی نماند تا حال شهر ... دارد و همواره مردم عالی همت صاحب ثروت از ترمد برخاسته اند شیخ ... حکیم در شرح معانی قرآن و احادیث در آن عصر مثل وی نبوده و ترمذیان ... از متصوفه که ... کرده اند آورده اند که وقتی اراده سفری نمود که ... ماه ... رضا نداد و او بسبب ملکین شده روزی در گورستان ... کرد ... ماه ... آمده گفت ای جوان ... کرمی هر روز ترا سبقی کویم و آن بر آمده هر روزه درسی گفتی تا رسال بعد از آن معلوم شد که آن خضر علیه السلام بود ... که فتوی است که در قیامت ... مجلس و امام شاگرد و جامع و اکثر او امام مجلس ... بگرد ... اوگفته که عزیز ... که اعجب ... و از ... ... و ... ابوبکر ... تورات و انجیل و زبور را خوب میدانسته و شعرا ... حکیم ... روایات فرح ... است که سلطان ... در ... و حضر ... وقت باید که ... بر ماضی و امید ... بر مستقبل تا حال ... ضایع کند ... از وی می‌آید ... در پهلوی تو نشسته ... از خود باز کن که ... از تو جز دو بروی نشیند و ... بکس نزدیک ... قدوة الشعراء ابوالحسن المعروف بمنجیک در شاعری ... دور ... طبع ... خلاصه دوران بود ... از نظم ... نظم ... بر روشنی روز ... گفتار و حلاوت اشعار او دلیلی واضح و برهانی روشن است نظم

کریم بار خدایا که در مرکشتی | هزار حاتم طی است و صد هزار ... | ابوالمظفر شمع زمان ...
بتیر و دشنه از وی کلوی ... حال | به آنکه که وصف کردها ... | فراخ بازنده کام ... قتال
برار و ابر شجاعت ز دل ... | تیغ عمر شکفته شود گل آب | ... و بور ...
همه جراحت ... جارح اطفال | بکابکی ... که جانب زاری | ... از ... هلال
... فرخنده ... آمد | ز باغ گشت ... احوال | ... ... سیب ...
بطبل ... گل ... | کجاست ... | ... وعنبر ...
بطبع چون جگر عاشقان ... | برنگ ... مجسته ... | بکوی ...

قسم رابع
۱۳۱

ترمد

طبع ایثار عاشق دست ... شراب | عاشق آر جوانی چند طبع جوان | ... جبنا است و خواب
ولـه ایضاً تا دل و جان ... صحبت و شباب | عیش وصال ... عشرت ... | شغلی ... بود ...
عیشی بود بر ... دوای بود ... | گلستان ... معشوق ... | در گردش زمانه توی در گل و گلاب
خاک ... تو چمن سرو ... | صحن سرای تو فلک ماه و آفتاب | ... دیده ... آن ... سبب ...
خوش ... خط این ... | از کام دل بهره ... | ... زمانه ... شتاب
در ترس انقلاب زمانه و دولت | در عهد صدر ... انقلاب | ... در ... نصیب او
گره ... آب ... ماهیان ... | چون زلف دلبران ... | چون ... خسروان ... و کباب
ولـه ایضاً ... | ... چو رجعان و قصد فلک | کدام ... کز ... هد
کدام دیده که از من درد ... | ... احوال من ... | ... همه ... بلک
... خویش ... آیم | ... چون ... | چه آب از آتش و روز از شب و حق از باطل
چوش دی از غم ... | از آنکه معتقد مرتضی و ... ام | ... حقیقت ... دارم و جنگ
... دوستان محروم | چو مرتضی ز خلافت چو فاطمه ز فدک | ... این ...
در آب دیده گریان ... | سپهر ... آن ... | هزار عیب ... جان ...
ولـه ایضاً ... ایوانست | که بر ... و کیوانست | دم سردی ...
همه ... برکشیده ایوانست | ... که چون تو مجبور است | ... که چون تو حیرانست
ساقی ... اجل | ... | در چنین بزم ... ساقی
دوستکامی ... جان است | در ... | ... کار ... است
هر ... دست ... | ... هزار ... است | ... یافت
سبزه ... باران است | غم ایمان خویش خور که ترا | روز محشر ... است
و گر ایمانست ... | خاتم ملک ... سلیمان است | چشم ... که ز ترس خدای
گر ز محشر دل تو ترسان است | گر تو ... سلیمانی | این نه رسم ... است
ز روز کار ... | اگر ... بر همه آفاق ... | چو روز کار ...
زوال دولت تو ... | ... کار ... | نه روز کار ... باشد
مراهمای ... | نسیم بوی بهشتی ... یار آورد | غلام فضل ... که هر ورق ...
مراتب ... بوی یار آورد | ... زبان ... | اگر ... آور د

هوای ... | کجاست آن صنم ماهروی ... موی | دلیل ... بر آن ... هلال
کجاست آنکه ... چشمم | چراغ ... | ... چهره بدیع ...
همه ... فتنه ... | کجاست آنکه ... | ... بوی ... کمال
چو از خمار ... اندرون ... آید | ... روزه ... ابدال | ... سبو ...
ز روی آتش افسرده ... | ... | ... سفال
ولـه ایضاً ... | ... | ... بر ستم ...
دازوی ... ماه ... | ... | ... روی یوسف یعقوب ...
کونی ... ستم ... زلف او | از بوستان ... کل ... | کوئی خدای ...
بادیکانش ... ... | شهاب الدین ادیب صابر | ...
اختلاف کرده اند ... سلطان سنجر ... مشمول ... ساخته ... دولتشاه ... ... سلطان سنجر ... و ... سلطان ... ادیب را ... رسالت ... ... کلمات ... ... ادیب را ... ... ادیب صابر ... اطلاع ... ... دو محال ... سلطان ... ... چون این خبر ... رسید ... ادیب ... در آب جیحون ... ادیب را ... از ... نظم شهاب الدین ... فضل ...
فضایل است ذات ... | ... تو کرده است ... | ... تو بسته ...
... غزل ... | ... | ... آزر
... لقمان | ... | ... در ... س
... | ... سلیمان | ... ادیب ...
رشید ... نظم آن ... | ... | ... حدیث ... حاسد ...
در ... رشید در جواب گفته نظم آن ... | ... ادیب صابر | ... کرده است ... ماه
... | ... ابن ... حل آن ... ... نظم چند ... | ... | ... شعر ... ... جان ...

ای طره‌ای خوبان بازنافه بوئی هر ده هزار عالم در عرصه تو کوئی ای دست غارت تو در چار سوی عشق سرهای گردنان را او بخیه گوئی

حسن هزار لیلی از کیس تو رنگی عشق هزار مجنون از جوهر تو بوئی [illegible]

[illegible]

1302

[illegible]

1303

[illegible]

[illegible]

استعمار یافته و در غوربند نقره و لاجورد است اما لعل نمی توانند آورد و در میان غوربند و آب باران دو مرغزار است که در فصل بهار
بغضارت و نزاهت آن در جهان کم نشان داده اند نظم همی شکفته فراز چمن چو روی صنم بنفشه خفته بزیر چمن چو پشت صنم
حضرت فردوس مکانی در واقعات خود آورده که وقتی در یکی ازان دو مرغزار سی نوع لاله شمرده بودند [illegible]
بلکه گر [illegible] آورده اند که در انجا لاله [illegible] عالم گل سوری [illegible]
[illegible]
این دو موضع با سمرقند و خراسان [illegible]
[illegible]
و در کش [illegible]
[illegible]
کحصول می پیوندد و از مردم کشش [illegible] ابو حنیفه بن نعمان بن ثابت [illegible]
[illegible] باطل ابو حنیفه را [illegible] کمال [illegible]
رسیده و بخدمت حضرت امام جعفر صادق علیه السلام رسیده [illegible]
[illegible] ابراهیم ادهم [illegible]
[illegible] ابو حنیفه [illegible]
[illegible]

۱۳۰۴

قرآن کرده [illegible] سال پیش ابو حنیفه [illegible]
[illegible] با امام در خلوت [illegible]
[illegible]
بر گرفته و در تاریخ یافعی مسطور است که ابو حنیفه و ابراهیم بن عبد الله [illegible] امام حسین علیه السلام [illegible]
[illegible] تاریخ ولادت [illegible] نظم
سال [illegible] ابو حنیفه [illegible]
الدین محمود فاضلی بود [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] حاجی محمد [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
در بزم [illegible] مولانا عالم [illegible]
[illegible]
[illegible]

۱۳۰۵

[illegible]

[illegible]

در آن زمان زین فرمان فرما بود شمس الدین خوردسال در سلک ملازمانش منخرط گردیده تا بتدریج کارش بجائی رسید که [illegible]
[illegible] در آمده و کارش بالا گرفت [illegible] آن مرز و مقام را رام ساخت بعد از وی پسرش سلطان علاء الدین
بجای او نشست پس از سلطان قطب الدین بر سریر سلطنت متمکن گردیده و در زمان او میر سید علی همدانی در آنجا [illegible]
چهل روز توقف کرد و بعد از قطب الدین سلطان سکندر بر مسند [illegible] زده دین اسلام را بسیار رواج داده [illegible]
بتخانها را ویران ساخت و از عقب وی سلطان زین العابدین بر وساده حکومت نشست و در ایام [illegible]
بتقدیم رسانید چنانکه گذشته آمده و از اهل نظم این چند نفر بنظر آمده **یوسف خان** از طبقه چکان [illegible]
در آن ولایت چند کس بمرتبه ایالت رسیده اند یوسف خان [illegible] سالها حکومت کرده [illegible] کامل داشت نظم
ستم را زبان [illegible] خدا راضی و خلق خشنود ازو در حینی که بندگان حضرت شاهنشاهی [illegible]
[illegible] یوسف خان [illegible]
[illegible]
[illegible]
مهارت تمام داشت [illegible] نظم لیلی [illegible] مجنون
[illegible] **مولانا میر علی صیرفی** [illegible] اخلاق [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] **مولانا محمد امین مستغنی** [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضا
[illegible]
[illegible] **شیخ یعقوب** [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
وله ایضا [illegible] وله ایضا
[illegible] **مولانا مظهر** [illegible]
[illegible]
[illegible]

1306

کشمیر

نظم [illegible] وله [illegible]
از منازل [illegible]
در سلک ملازمان حضرت شاهنشاهی منخرط گردیده [illegible] کشمیر [illegible]
آن دیار که معظم ترین محالست [illegible]
مألوف [illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
وله ایضا [illegible]
[illegible] وله ایضا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] **مولانا نامی**
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] بیت [illegible]
[illegible]

غرجستان

[illegible] **غرجستان** ولایتی مشهور است [illegible]
[illegible]
آن مکان [illegible] **بدیع الزمان عبد الواسع جبلی** [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] عبد الواسع [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] عبد الواسع [illegible]
[illegible]
جواب قصیده مشهوری [illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

1307

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

غور

[illegible] غور [illegible]
[illegible] امیر المؤمنین علی علیه السلام [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

و نیز شهرت دارد که [illegible] نظم [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] ... باشد ولایت [illegible] بادغیس [illegible]

[illegible] ولایتی است بغایت وسیع و عریض مشتمل بر [illegible]

طول آن [illegible] هندوستان [illegible]

ابوالغازی سلطان حسین میرزا بغایت آبادان [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible]

بادغیس

[illegible]

[illegible] نظم [illegible] ولایت [illegible] نظم [illegible]

[illegible] امام رشید الدین بن محمود [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

الامام مجد الدین بن رشید العزیزی [illegible]

[illegible] بیت [illegible]

[illegible] الامام مهذب الدین عبد الکتاب بن منصور بن محمد [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] ولایت [illegible]

[illegible] خواجه [illegible]

[illegible] مولانا ابوالحسن [illegible]

[illegible] ظهیر الدین [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

هرات [illegible] شیخ عبدالرحمن جامی [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

بادغیس

هرات

2

بسر چهار فرسنگ تمام باغ و بستان و مطیره و گلستان است **نظم** هر دم ... بهار کشته ... دیبها ... [illegible]
عمارات نظیر آنشهر که قابل نوشتن باشد ... سر مغاک ... کریم ... ابو القاسم سلطان ... میرزا ... سرا ... [illegible]
و بعد لطف ... شایسته تکلیف و عالیه تصلف که ... ازین ... کشیدن تمثال آن ... بعضی ... و دیگر جانات و
... کاهست ... زیاده از ... نوع ... است ... باغات و عمارات ... آن بیقین ... مطلب باز
مانده ... **نظم** ... استحقاق آن کشیده ... اصفهان ... بهشت ... اکمال
... گلستان ... [illegible]
شادی ... میوه او ... [illegible]
... آن ... مشایخ آن دیار جنت آثار یکی ابو اسمعیل
ابو منصور انصاریست ... شیخ الاسلام بوده چنانچه در نفحات ... شیخ الاسلام مطلق بیان کرده ... و
... ابو منصور ... انصاری است که صاحب ... رسول صلی الله علیه و آله و سلم بوده در نفحات آورده که ... شعر
... شعر عرب ... در مجالس العشاق آورده ... [illegible]
... شیخ ابو الحسن خرقانی بوده و شیخ ... عبد الله ... رسید با ابو الحسن خرقانی
... شیخ ... [illegible]
... شیخ ... [illegible]
و دیگر کتابیست موسوم بمنازل السائرین و این ابیات نیز از وی بنظر آمده **نظم** ای ملامت ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... سلطان ... [illegible]
... **رباعی** آن آتش ... [illegible]
... شیخ ... مشایخ ... شیخ ابو العباس ... [illegible]
بوده دیگر خواجهای چشت اند که همه خداوندان ولایت و کرامت بوده اند و احوال ایشان ... [illegible]
... ایشان ... خواجه ابو احمد ابدال است که ... سلطان

140

2

... بوده ... [illegible]
آگاه کرد ... سلطان ... [illegible] **هرات**
... ابو الولید احمد ... [illegible]
... ابو الولید ... [illegible]
... ابو الولید ... [illegible]
... سلام ... ابو الولید گفت ... سلام
... ابو عبد الله ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... **امیر حکیم شرف الزمان ابو المحاسن ابو بکر ارزقی** از اکمل فضلا و فحول شعرا بوده ملک
... شمس
الدوله ... طغانشاه بوده ... شمس الدوله ... سلجوقیه ... [illegible]
... [illegible]
... سلجوقی ... طغانشاه ... [illegible]
... سلطان سنجر ... سلطان ... [illegible]
... طغانشاه ... [illegible]
... طغانشاه ... [illegible]
شاه ... [illegible]
... پادشاه ... [illegible]
... **نظم** ... شاه ... [illegible]
... شاه ... طغانشاه ... [illegible]
... طغانشاه ... [illegible]
... [illegible]
... سلطان ... [illegible]
... پادشاه ... [illegible]
... پادشاه ... [illegible]

... قیام ... [illegible]
هزار بیت ... طغانشاه گفته **نظم** ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... **وله ایضا** ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... **وله ایضا** ... [illegible]
... **فخر الدین خالد** ... سلطان سنجر ... [illegible]

141

... سلطان ... سلطان بوده ... [illegible]
... سلطان ... [illegible] **هرات**
... **نظم** ... [illegible]
... **نظم** ... [illegible]
... **وله**
ایضا ... [illegible]
... **ابو منصور عبد الرشید** ... [illegible]
... **بیت** ... [illegible]
... **عبد الرافع بن الفتح** ... [illegible]
... **بیت** ... [illegible]
... [illegible]
... **ابو عبد الله ... ابی بکر بن عثمان** ... [illegible]
... ملک الشعرای زمان بوده ... [illegible]
... **نظم** ... [illegible]
... [illegible]
... **نظم** ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... **وله ایضا** ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]

کسی را ... [illegible] ... آن مثنوی شدند ... [illegible]

[illegible] ... بود ... [illegible] ... بلندی ... [illegible]

بلندی ... پستی بود ... [illegible] ... دولت ... [illegible]

... [illegible] ... **منه** ... [illegible] ... پیوسته ... [illegible]

... زبان ... آن راه ... زبان ... **مولانا سعید** ... [illegible]

... [illegible] ...

... دیوان ... [illegible] ... **نظم**

سادات ... [illegible] ...

[illegible]

[illegible]

... سنه ... رباعی ... سید ... نظم ... تاریخ ... نظم ... نظم ... ورله ایضا ... سنه ...

[illegible]

... نظم ... بیت ... نظم ... نظم ... ورله ایضا ...

[illegible]

... سنه ... نظم ... ورله ایضا ... نظم ... سیف الدین ... نظم ... سنه ...

[illegible]

نظم ... ابوالقاسم ... الطیب ... نظم ... نظم ... نظم ... سنه ... نظم ...

[illegible]

انجادکم است از کنیزکی چه سبیل ابن انجادکم در جواب گفته کرده بالکل انجادنا [illegible]

چهار [illegible] حاصل شود [illegible] حاصل شود [illegible]

[illegible] سلطان

آنکان [illegible]

[illegible]

[illegible] شاه [illegible]

[illegible] آل مظفر [illegible]

[illegible]

[illegible] امیر مبارز الدین محمد [illegible]

[illegible] سلطان ابو سعید خان [illegible]

[illegible] **نظم** [illegible]

[illegible] **نظم** [illegible]

خوف

در خانه ... طاوس [illegible]

[illegible] **سنه** [illegible]

[illegible] **سنه** [illegible]

[illegible] **سنه** [illegible]

[illegible] **نظم** [illegible]

جام

[illegible] **بیت** [illegible]

[illegible] شیخ الاسلام احمد جامی [illegible]

[illegible] **نظم** [illegible]

[illegible] **نظم** [illegible]

[illegible] **نظم** [illegible]

[illegible] **بیت** [illegible]

[illegible] **نظم** [illegible]

[illegible] **رباعی** [illegible]

هکنان مشغول بوده در گلستان غزل ایشان [illegible] ساخته [illegible] مطایبه [illegible]
آغاز کار و عنفوان جوانی در خدمت خواجه ظهیر الدین طاهر فریومدی [illegible] جمیع احوال مایل بوسیطه داشت و بعد [illegible]
از منظوران خواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان گردید و در آنحضرت آسایش [illegible] این ابیات از جمله منظومات اوست **نظم**
[illegible]
وله ایضا [illegible]
[illegible] **منه** [illegible]
[illegible] **منه** [illegible]
[illegible]
[illegible] **امام الادب نظام الدین الکاتب** [illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]
مولانا نور الدین عبد الرحمن جامی [illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]

[illegible] **وله ایضا** [illegible]
[illegible] **منه** [illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]
مولانا عبد الله هاتفی [illegible]

[illegible] **نظم** [illegible]
[illegible] **لیلی کفته** [illegible]
[illegible] **وله ایضا** [illegible]
[illegible] **مولانا ذوقی** [illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]
[illegible] **ابو عبد الله محمد عبد الله الجنیدی** [illegible]

[illegible] **نظم** [illegible]
[illegible] **شمس الدین جنیدی** [illegible]
[illegible] **رباعی** [illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]
[illegible] **منه** [illegible]
[illegible] **وله ایضا** [illegible]
[illegible] **منه** [illegible]
[illegible] **امیر حسین کفری** [illegible]
[illegible] **منه** [illegible]

مرا از شغل صحبت چنین پند داد که شعله جذبه [illegible] مولانا سلطان حسین در سلک مردم صاحب دل انتظام
دارد و کلام شعری نیکو دارد [illegible] نظم [illegible]
[illegible] مشهد مقدس از عظایم بقاع عالم و کعبه [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

بیاد جوانی کنون مویه آرم بدین بیت بوطاهر خسروانی جوانی من از کودکی یاد دارم
دریغا جوانی دریغا جوانی وله ایضاً فلک گر بزیر نقاب اندر است
دگر زیر بر عقاب اندر است مپندار کو از پی کار تو به بند خطا و ثواب اندر است
اگر بد کنی کیفرش خود بری نه چشم زمانه بخواب اندر است برایوانها نقش بیژن هنوز
بزندان افراسیاب اندر است [illegible] هیچکس انگشت قدح و منع بر حرف نظم او نگذاشته [illegible]
ستوده اند چنانچه خاقانی گوید نظم شمع جمع هوشمندانست در دیجور غم نکته گر خاطر فردوسی طوسی بود
زادگان طبع پاکش جملگی حوراوشند زاده حوراوش بود چون مرد فردوسی بود ظهیر فاریابی راست نظم
تا طبع ترا نامه پرداز سخن نامه گهری بردن زور بای سخن فردوس مقام باد ای فردوسی انصاف که نیک داده داد سخن
و دیگری گفته نظم در خواب شب دوشین پیر خرد را گفتم کای پیر سخندانان بالفظ بهم [illegible] شاعر که بود بهتر زان جمله نکوتر
از طایفه تازی وار انجمن فرسی او از بر آورد و بگریه همی گفتند فردوسی و شهنامه شهنامه و فردوسی اسدی [illegible] فصاحت
و شجاع معرکه بلاغت بوده شکوه معانی [illegible] جا را فراسیاب الفاظ تنگ داشته و سنجیده الفاظ سکندر
[illegible] مطلع دارای معانی [illegible] نظم نه در حدیقه افکارش [illegible] نه در صحیفه الطفش نشسته گرد فتور
جمعی او را استاد فردوسی میدانند و میگویند که چهار هزار بیت آخر شاهنامه شعر اسدیست که بشاره فردوسی گفته
و آن [illegible] چندان صحت نه پیوسته [illegible] شاهدی استادی و شاعری اسدی [illegible] شعر
گرشاسب نامه است که از [illegible] تا انجام چیده است آنچه صورت ایراد می پذیرد [illegible] از آن کتاب است
نظم یکی دخترش بود گز دلبری بری داز رخ [illegible] عم [illegible] زلف دراز
[illegible]
بکاخ اندرون بت بمجلس بهار در ایوان نگار و بمیدان سوار وله ایضاً
بر گرد پوشیده پنهان نغز گران آمده دیدها [illegible] نغز در از گوشش هر سو بر آمیخته
چو از برگ گل شبنم آویخته [illegible] لب [illegible] [illegible] دست [illegible] نوش
چه با ناز بازی چه با بوی رنگ چه با عود و مجمر چه با جام و چنگ هوا ابر بست از بخور و عبیر
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

قسم رابع

152

ژاله باران چو میغ بجیم لاله رخ گفت کای ارجمند درین بر جهان ارچه مانندی نژند
کم میزبانت ولارای نیست بدیدار [illegible] جم نامور گفت
کای مهرجوی نه مردم بود هر که [illegible] ادی کرسان [illegible] بکام
[illegible] به از خنده [illegible] هنگام [illegible] نو بره زود کس را [illegible]
[illegible] بیچاره [illegible] یکا نیک بگردی در جهان که مانند [illegible] دوم پادشاهی
[illegible] تاج و تخت [illegible] [illegible] که دیدم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] چنین داد پاسخ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
همه کس بگوی [illegible] دوانه همی گرد این بتره گوی
چنان دلم [illegible] دو صفت انزوها گوید [illegible] (margin: [illegible])
دو چشم [illegible] جو دو [illegible] از افتاب [illegible]
[illegible]
[illegible] در صفت آب گوید [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

مگر [illegible] ایم گوید سخنی [illegible] بگفتار شیرین [illegible] بنوالله التشبیر کرد
خواجه منصور [illegible] در نظام [illegible] ابو الحسن [illegible]
[illegible]
[illegible]
احوال وی از شخصی رسیده عزیزی این بیت خوانده بیت منصور رقم [illegible] از جور [illegible]
[illegible] غزل [illegible] بیت از چشم [illegible]
[illegible] مولانا سلطان علی در خط نسخ تعلیق از مشهوران جهان [illegible]
[illegible] نظم خطی چو خط خوبان [illegible]
[illegible] بیت [illegible]
[illegible] مولانا سلطان علی [illegible]
[illegible] مولانا علاء الدین و مولانا سلطان محمد خندان و مولانا سلطان [illegible]
[illegible] مولانا عبد الصمد [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] مولانا عبد الرحمن [illegible]
[illegible]
قطعه خوش نویسی چو [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] میرزا جعفر [illegible] بیت [illegible]
[illegible] مولانا فانی [illegible] ابو الحسن [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] اشرف خان [illegible]
[illegible] نظم

قسم رابع

153

[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] بیت [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] مولانا غزالی [illegible]
[illegible] نظم [illegible]

[illegible] قطعه [illegible] غزالی [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] و له ایضا [illegible]

[illegible] و له ایضا [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] و له ایضا [illegible]

[illegible] و له ایضا فی المثنوی [illegible]

[illegible]

[illegible] مولانا [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] و له ایضا [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible]

[illegible] محمد [illegible]

[illegible] و له ایضا [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible]

[illegible] و له ایضا [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] و له ایضا [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible]

ن بر

و ماننده ... از سخنان اوست که خوف چراغ دل بود ... [illegible]

ابو عثمان حیری ... [illegible]

... از سخنان اوست ... [illegible]

ابو القاسم ... [illegible]

[illegible]

ن بر

[illegible]

[illegible]

بستان آن بر آستین عاشق او   عاشقش از خواب چون بیدار شد   رقعه بر خواند و بر روحش بنالید   این کو شنیدی کای سر خیل
غیر اگر بازار کان سیم گوش   ور تو مرد زاهدی شب زنده دار   بندگی کن تا بروز افکنده وار   در دوستی مرد عاشق شرم دار
خواب را با دیده عاشق چه کار   اهل تو ایکی ملکی کای بیخبر   غ   بیکی مزن در عشق ما لاف دروغ   کر نکته عاشقی بود در کفش
عاشقش خوانم ولی بر خویشتن   چونکه از عشق او بسر جهل آمد بسی   خواب خوش بادت که نا آگهی   و له ایضاً من لسان الغیب
هست میراث مراحب علی   از پدر بود زر ابا مرد   و لی   تا ز رو بود و جهل بس ذات و برات   جاز خلقم ازان بالا برات
همرهی خواسم و بی ماه راز   تا لوم در صحبت او سر فسرا   ز   همرهی کن با من اینجا عزیمت   چون برادم کام این عزیمت
در هر لب تو قضی عزیمت   در گذر زین خاکدان خواد خار   بر گذر زین صورت تا پاید ار   ورنه اینجا و در روز گرد
کنده تر از خود بیش صدبار است   هست انکار آشیان حرص و آز   مانده از فرعون پر از نمرود باز   هست و بند جایگاهی بوالعجب
اندوه بسیار مانده از عجب   بر و در رو دل عطار   باش   و ز هزاران در و بر خود دار   و له ایضاً من مثنوی نامه
بشب گاه او دیده در خواب   بریده بر کف در دست جلاب   بیرو و کفتند چون سر بریده   بکوی چیست این جام کز بیده
چنین گفت او که سلطان کو ام   هست سر بریده بسم جام   کسی این جام معنی میکند نوش   کراه اکرده سر خود را فراموش
جو در بیکظه کو صد ره پرم   چرا این جام پر غم کم بکرم   ابو شیخ عابدی لبس بارسا   مثل او شیخی بوده با صفا
داده او را معرفت یزدان پاک   غیر حق را کرده او دور زیر خاک   رفته روزی نزد هارون در ملا   تا بگوید سرا سرار خدا
چون هارون بدید او را طلبید از حرمت   کفت هستی در جهان تو شیخ راست   زاهدی مثلث ندیدم در جهان   زاهد و بینا توی ای شاه پاک
زانکه داری ملک و دنیا و نکیس   خود بایین دنیا قناعت کرده   اگر تو را تو بدینا داده   می بدر و عقبی قناعت کرده

نکته را بدار ای الی

و صل او خواسم با نهای تنم   امام الائمه محمد بن یحیی صاحب دولتی بود که جمال فضل او را سخ بود و لطائف افکار و صحایف
ذکر علمای گذشته ناسخ بعلم معمار جهانی و نقطت آمد لطف بردانی   نظم   حبی عطارت او کشور سراسر معمور   زهی ز حکم
او لشکر سخن منصور   اگر نه در سستی بودی حکم شدی معمور دلی   و گر نه خورشش بودی او ب شدی مقهور   فضل فضل او و ثبات
کرمی آب دریا بودی و چشمه آفتاب   بکمل امده و قت بخاری و مسلم و ابو داود و ترمذی و قت بخاری و ابن ماجه
ازوی حدیث روایت کرده اند و سلطان سنجر در همه مراد او را اصحاب و حشمه از فرمود او تجاوز نمودی و چنین
که چشم فرا از اطاعت سلطان امتناع و رزیده مخالفت نمودند محمد بن یحیی فتوی در قتل ایشان بنوشته سلطان را
بحرب ایشان اغوا و تحریض نمود و غزان بعد از مستولی شدن بر سلطان و برایشان کوه خاک بالاک بر حلقه جانب
اهتمام بدان کرده   نظم   در علم محمد مرسل خدا شکس   فاضل از محمد یحیی نزای خاک   آورده و دن تمکاه ونشان
فدای ستمکی   هرین گروه ملا مت قتل و ما ز آلای خاک   و در جای دیگر آورده   نظم   آن مصر مملکت که تو دیدی
خراب شد   وان نیل مکرمت که شنیدی سراب شد   کردون سر محمد یحیی بباد داد   محنت بر سنجر مالک رقاب شد

ن ثابر

و انتخاب کمال که اعلی علم و سیم اندیشه غنچه لطفی از بوستان طبیعت بیشکافیده چنانچه این رباعی از کلیات   نظم
خامم که کباب از دل درویش خورد   چون در نگری ز پهلوی خویش خورد   وین طرفه که اسکه زبانش خورد و
خون افواه بسیت آرد و نیش خورد   امام العالم محمد بن احمد جهان مجاهد و ما ثر و کمال فضل و مفاخر بود والد ماجدش
احمد بن محمود در زمان خود عدیل و نظیر نداشته و در معنی آیه و فی انفسکم افلا تبصرون عدد فرهنگ تالیف کرده بنجاه و رقی
افزون و در حینی که سلطان سنجر بقصد تادیب بهرامشاه متوجه غزنین گردیده بهرامشاه را طاقت مقاومت نبوده
هر اینه امام محمد را برسالت نزد سلطان فرستاد و محمد بن احمد بعسکر سلطان آمد و بعد از رعایت جانب ادب
و اقامت شرایط خدمت بعرض رسانید که بهرامشاه امان از این درگاه یافته میگوید   نظم   کر آب وهی نهال خود
کاشتهء   ور پست کنی بنا خود افراشتهء   من بنده همانم که تو پنداشتهء   از دست میفکنم چو بر داشتهء   که بعید سلطان را
وقت خوش گشته بسبب رسالت وی از سر آن اراده در گذشت نقیب بصایر معنی و دوای ارای که ترجمه غرور سیرت
و صیقله الا جبال که معارضه تیغ و قلم ساخته و بر روجه اوست   محمد بن عبدالله مشهور رابن المقنع امام اهل حدیث بود و از
سمرقند و بیساری از فضلا با ملازمت محمد چنانچه عدد مردمی که دیده و اخذ کمال کرده بهزار نفر رسیده و القصه
اوا از هزار و پانصد زیاده بود که یکی از آنجمله صحاح است مسلم بن حجاج القشیری در حدیث و قرائت قرآن بر اقران و اکف
غالب بود صاحب تاریخ یافعی آورده که مسلم صحیح خود را از سیصد هزار حدیث مسموعه تصنیف نموده و در میان علمای
اهل سنت در باب تفضیل صحیح بخاری و مسلم اختلافست و مشهور است که کتاب بخاری اصح و از آن مسلم احسن
ابو نصر اسمعیل بن حماد الجوهری صاحب صحاح اللغه است و خط طراز او در غایت جودت بخریر میفرمود شیخ ابن اسحق بن راهویه
حنظلی هفتاد هزار حدیث بخاطر داشته و گفته است که هیچ نشنیدم که یاد نگرفتم   ابو اسحق ثعلبی تفسیری نوشته که بسیار
تفاسیر رایج است و قصص الانبیاء نیز از تالیفات اوست   ابوالقاسم قشیری مرویست که حضرت عزت را بخواب
دیدم و با او سخن میکردم ناگاه از آنجناب آوازی شنیدم که مردی صالح آمده چون نگاه کردم احمد بن ثعلبی بود ابوالمعالی
مسعود بن محمد صاحب کتاب الهادی و محمد مسیب الارغیانی و محمد بن ابراهیم فقیه و ابوالحسن علی بن احمد صاحب تفسیر
بسیط و وسیط و شرح اسماء الله بود و عبدالملک صاحب یتیمة الدهر از فضلای آن دیار اند   استاد الائمه دهی الدین
از فحول رجال بود از ابتدای وجود آدم و حدوث عالم تا این دم بر فلک علم خورشیدی از و تابنده تر در میدان
بیان سواری از و تازنده تر ننموده و چون طبع لطیفش با که منبع النقاد و فصاحت بود از استنباط و قایق فقه
و استخراج نکات و حل معضلات سر بحق روی داده هر اینه بجهت تشحید خاطر او تربیه طبع قصیده گفتی یا قطعه پرداختی
نظم   من همدانم که آن جنس سخن با نام اوست   نه بنوعی میتوانم گفتنش نه ساحری   و در طبقات محمود شاهی
آمده که روزی در مسند رضی الدین از غایت کثرت اعتقاد صف ماست نشوی و امام همه بر سبحق و تیغ طمغاج خان که باو

ن

فاضل بحر و عدل کستر بود در سمرقند بسر برده و همواره عزیمت بجر العلم و اکرامش کرده بنده از صلاح و صواب و پیداگی خود
نموده و اکثر اشعار رضی الدین در مدح آن خسرو با آفرین است   نظم   بهر حضرت گوشت   و چرخ فوت برای
خدایگان ظفر یاب و شاه فتح فزای   ابوالمظفر طمغاج خان که می ترسد   بکار مدحت او دهم بسبب شاه ستای
گفتش زبان گفت دست کرد کان   بکار مانده زوان تیر هم برار لا ی   هزار بار فزون زان فلک سخن گفت با بر
که مهر را گفت خسرو دلبست تو فرمای   بدفت گشتش خسرو عزم زمانه گذر   که ادبست تو بر جان بکو دکان بکشای
شنوده ام که بهار ابعقربان مانده است   قدیم کجی داد ار گفت بداند رای   خدایگانا آنکه بود اقبال لست
کلاه گوشه بر این چرخ لاجورد قبای   کجا شده اکنه بیکفت دریا نم   بعیب دشمن دل و برای فلک آرای
بدیع نیست من تیغ تو کت که رسد   دریا حصار شرک خندق ثریا سای   سر از بقیه چنک آوران جوشن پوش
تن مخیلی چه صفدران آهن خای   زنیم ذره ز طغیان خود پشیمان شو   زنیم لحظه ز بیداد خود فرود آسای
نه زهیچ شرم همی آیدش بعقب شاه   نه زهیچ خوف همی آیدش ز ازرف خدای   چو صبح فلک تو صبح دار آراید
شعاع چشمه خورشید آسمان پیمای   هر کجا که دم صبح بخت فتح و ظفر   چو آفتاب نور عنصب صبح برای
چه دیده ریخ کشیده ز عشق تا این کار   و له ایضاً   تا بپ دیده دخون جگر کرفت قرار
هوا بیار در کارش به پرسی اهاصل   هزار گونه جفا دیدم از نوش یار   بهر تیغ زمجیته بریکاف باد آن خونی
که در دو عشق تو آن از خت بر رخسار   هزار و فتنه برانگیخت زلف خفته   نبود یابه اگر خود نشود یکی بیدار
زدنگ برخ تو آسمان سال نوشت   که غمزه تو اجل را بود اسیر شکار   ببین هست اهد نظام عالت و دین
که بکبر بود در خور نثارش تو نثار   فغان من بفلک رفت و هیچ انگشت   که پاره پاره برآید بصد صدر کنار
زهی بقوت جو دشن رجای ایشرزدل   کن ابوی چرا کاه شیر شرزه مهار   در کیمیای مسحا فرینه امانی اوست
گرد و رجای همی با عطاکنند دیدار   چه تفا لیس بازار را زرو بجرم   چو نقد شود من ازو بخشش گرفت قرار
ترا اگر چه بصورت لسبی و عاکو هست   ارزی صدق و صفا چو من کم بیدار   نهال تیغ کراز خون من کنی سیراب
به خلوص و صفای عقیدت آن دو بار   ازین ضرورت رفتم فدای دلدار بنا   که چیست بردل ز کوز و سینه افکار
ولیکن خاطر کهتران همی ترسم   که چرخ نیک عروف دوازده بس غدار   به پیش صدر بزرگ دراز فرو کشم
بیکبت بار بیابند چه بود این کفار   اکر سعادت خدمت پیک باز آرم   تهی کنم دل ز کوز خویش بر بط وار
اکرامان نوهد عمرحش ازینا شده اند   عتیق بکو فنا همچو من هزار هزار   بجز طراز خود حسن مکارم تو مبادا
زنکبر خاطر ای بنده گوهر شهوار   و له ایضاً   سعادت ایام را بخشش کرام
جهد نوبت صدور غم خاطر شی   بو ر لب جهان سیف و بیت پیغمبر   که خاک راش تاج کیمیا شد

ن ثابر

ایا محمد حاکم کرم [illegible] دولت مناع [illegible] شد [illegible] هیچ بلیغ بکذشت نباشد
بباشد زدن شکر لفظ تو [illegible] راسید [illegible] شد عزم عمار اول انکار [illegible]
[illegible] شکستر منزای جهان [illegible] آنجمان شد معمور کز [illegible]
[illegible] آستین [illegible] شد [illegible]
و له ایضاً   [illegible] کاندر خوار باد و وصل
[illegible]
[illegible]
[illegible]   و له ایضاً   [illegible] آرا است
[illegible] حاصل [illegible] آن بود که چشمان [illegible]
منه   [illegible]
[illegible] عشق [illegible] منه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]   و له ایضاً فی الرباعی   [illegible]
[illegible]
[illegible]   ملک الشعرا افتخار الامارت امیر معزی   [illegible]
[illegible] سلطان [illegible]
[illegible]
[illegible] سلطان [illegible]
[illegible]
[illegible] سلطان [illegible]
[illegible]
[illegible]   نظم   [illegible]
[illegible] سلطان [illegible]

[illegible]

نظم چون آتش خاطر ما شاه بدید / از خاک مرا بر زبر ماه کشید / چون آب یکی ترانه از من بشنید / چون باد یکی مرکب خاص بخشید

[illegible]

[illegible]

[illegible] امام حجة الحق عمر خیام [illegible]

[illegible]

[illegible]

عوارف ندرا وصف کوی و دشمن جوی عشق اگر بجز نیت چو تیر خواست ای جان سخن نه دست دل بجواب کن

مثنوی آباد ساز کعبه ضمیر خراب کن جان عزو باده انتخاب دلکش [illegible] باکرم انتخاب کن [illegible]
الشوکت و نه بکر لجتناب منو اجتناب کن [illegible] باشوق بشکن سبوی جسم سفال کباب کن شاها
[illegible] آهوی چرخ [illegible] مشکناب کن [illegible] تیغ [illegible] ساز [illegible] و آنچه [illegible] احباب
کن [illegible] پاک تو [illegible] باده [illegible] مذاب کن ای [illegible] آفتاب [illegible] انتخاب
کن ای شهسوار معرکه [illegible] رخ [illegible] رکاب کن [illegible] پاک ساز هر چیز را [illegible]
کن [illegible] چشم [illegible] چندین گناه هست [illegible] بر [illegible] خانه و [illegible] ما [illegible]
[illegible] خانه ها [illegible] نعمی [illegible] کاش [illegible] خط [illegible]
جمع [illegible] مثنوی [illegible] نیست [illegible] سلطان [illegible] نیست [illegible]
[illegible] مثل [illegible] نیست [illegible] پای [illegible] کیسوی [illegible]
نیست مثنوی [illegible] کاش [illegible] من [illegible] آه کرگرفت
[illegible] ابن جدول [illegible] بسیار [illegible] طبع [illegible] باشد [illegible]
[illegible] نظم [illegible] خاطر [illegible] باشد
[illegible] باشد [illegible] شراب [illegible] باشد [illegible]
[illegible] آب [illegible] مثنوی [illegible] بهار است [illegible] باد است
[illegible] باغ [illegible] بوستان [illegible] هوای [illegible] است
[illegible] گلستان [illegible] جلال الدین طبیب [illegible] دولت [illegible]
حاذق [illegible] نظم و نثر [illegible] لطافت [illegible] صورت [illegible]
نظم [illegible] شوان [illegible]
[illegible] مولانا لطف الله [illegible] نظم و نثر [illegible]
[illegible] تصوف [illegible] انقطاع [illegible]
[illegible] نظم [illegible] امیر المؤمنین [illegible] علی ابن ابی طالب امیر [illegible] عالم امیر
کشوری دانش [illegible] مشرق و مغرب [illegible] حضرت [illegible]
[illegible] صاحب [illegible]
[illegible] باشد [illegible] ایمان [illegible] اسلام

[illegible]

تفکر [illegible] مکن [illegible] انصافی [illegible]
[illegible] عطائی [illegible] تو منم
[illegible] غالب
[illegible] مثنوی [illegible] شعر [illegible]
[illegible] سیفی
شاعری [illegible] نظم [illegible]
[illegible] قنبری
[illegible] اشعار [illegible]
میرزا [illegible] نظم [illegible]
جان [illegible] مولای شاه [illegible]
[illegible] ابو القاسم [illegible] سلطان [illegible]
[illegible]
[illegible] مولانا امیر حسین [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
سلطان [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] میرزا خان [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] وله ایضا [illegible]
[illegible] خواجه حسین ثنائی [illegible]

[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] مثنوی [illegible]
[illegible] وله فی الرباعی [illegible]
[illegible] مثنوی [illegible]
[illegible] وله ایضا [illegible]
[illegible] مثنوی [illegible]
[illegible] مثنوی [illegible]
[illegible] وله ایضا [illegible]
وله المثنوی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] مثنوی [illegible]
[illegible]
[illegible] محمد مومن [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضا [illegible]
میر ابو تراب [illegible] وقوعی [illegible]
[illegible]
[illegible] عبد الرحیم خان خانان [illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] مثنوی [illegible] مثنوی [illegible]
[illegible]
[illegible] مثنوی [illegible]
[illegible] مثنوی [illegible]
[illegible] مولانا نظیری [illegible]
[illegible] عبد الرحیم خان خانان [illegible]
[illegible] نظم
[illegible]

[illegible]

آن سعادت بهره احوال خود را انتظار منهیات و لذات آن بجلال طاعات و عبادات و روز شش از اعلان نعت استغفار خواست

[illegible]

نظم

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

هر کس هوای یار دارد بجهان چیزی   ما ایم و دلبران آن نیکی دارد   وآن کو نشود من نمی شاهد بدهد که بر عدوی پای لقا
ازین خوان خوبی که میتوانیم امید نیست   بدبختیت بران مرغ جریان خوردی   چوش از مثال طبع نا ساز کار   بوده صبر
اهل آنجوان خوردی   بپای خوبیت بر رفت بایدت بکوی   **نظم**   چو بر اشتها که سان نان خوری   شادم که رخ نعمت بر دل کس
بادی نیست   کسی را زمن کار می آزادی نیست   کو یک شمار تلخی بی کوین   با یکی بد هیچکس کاری نیست   **امیر سلطان
مسعود**   بحدیث علم و جودت طبع و وفور سخاوت و کثرت شجاعت اتصاف داشت لیکنا نامی نکیب شعر گفتن میشد و این
نوع در وی از وی خالی بعبادت آورده   **نظم**   دو دیده بود زنادان دیده شود   و دیده او شمع دلت دیده شود چشمی
باید چو سوی ترا   و سزید دو دوست کی دیده شود   و امیر سلطان مسعود برادر اقبال امیر شمس الدین علی بوده و امیر
شمس الدین علی خبیه امیر شمس الدین علی النقیب الحنفی الکوفی است که بکثرت خیل و حشم و اتباع مقدم آن سیس سوده شیم دیگری انعراق
عرب بر بیاشد و والده اش همشیره میرزا محمود خواجه است که پسر عم سلطان ابو سعید خان بوده و این سلسله از سادات بخارا بر اهل
که نسب ایشان بحضرت امام زین العابدین علیه السلام اتصال می یابد و امیر شمس الدین ثانی بعلو همت و رفعت شان بر تمامی اکابر آنکه
الا جمیع اعیان خراسان دهان داشته وقتی بحصار ... ولایت سبزوار ... صاحب طبل و علم و خیل و حشم
گشته تمام ... مع ... بانقطاع وی مقرر کرده باعث بر عطیه آن بود که چون عبدالله خان والی توران بر هرات مستولی گردید
... خراسان ... امیر شمس الدین ... بیاد ... ... مشغول
براستعانت ... در سال ... این بیت ... ساخت **نظم** ... دوستی ... کرکام ... آرد ... کن کر بیغ
چشام آرد ... بیت ... مطلع ... غزل ... بوی ... **نظم**
چو صراف ... باش ... کر ... آرد ... و ... دیگر ...
این ... معلوم باد ... ایران شاه ... سلطان ... سبزوار ... ولایت ...
میر حیدر کسکی در سلک سادات رفیع الدرجات تمام انتظام داشت ... طبیب بود که کال ...
عقل و ... ساعات ... طاعات و عبادات
... **نظم** ... منصب ... این منظومات که انتظام
ایام جوانی ... **منه** ... باشم ... کل
... شکسته شود ... بلغ ... **در الغبرا** ...
... **امیر حسن کرماتک** ...
بوده ... مشهور ...
... خراسان ... ایام ... حیوة ...

سبزوار

توجه کرد حاکم هرات ... سیف از سبزوار بدان دیار نقل فرمود رعایت و اعتبار بسیار بجای آورد
و در آن حضرت ... **نظم** نوشیروان ...
کنج بود ... نام نیکت ... نوشیروان ... این منظومات او است **نظم** ...
... **منه** ...
... **منه** ... نام ...
ایام ... شب ... شام ...
زبان ... **امیر صاحب نکری** ... رعایت ...
... معروف بوده ... اشعار بسیار
... **نظم** ...
ایام ... **نزاری** ... **نظم** ...
... ولایت ...
ولایت ... سعادات ...
... **نظم** ... اشعار ...
یک بیت ... **نظم** ... **نکاری**
... **نظم** ...
... **شهودی** ... عشق ...
... **نظم** ... عشق ...
... **نظم** ...
... **منه** عاشق
... فراق ... **منه** ...
...
... **منه** ... **محمد تقی** ...
... **نظم** ...
...
نظم ... باغ ... **نظم** ...

هزار غوطه در آب ... **منه** ... بستان ...
... **کامی** بلطف طبع ... معانی ...
...
...
است **نظم** ... بستان ...
... بستان ...
... **منه** ...
... **منه** ...
...
... **کمال المشهور بافصح** ...
... **نظم** ...
...
... **منه** ...
...
... **منه** ... **حاجی کرد** ...
... **نظم** ...
... **ناطقی** ...
... **نظم** ...
... **حیدری** ... **نظم** ...
... **سید گرد** ...
... **نظم** ...
... **اسفراین** ...
تمام خراسان ... اسفراین ...
...
...

اسفراین

اسفراین

شهرت دارد ... شیخ سعد الدین حموی و شیخ علی
لالای ... شیخ آذری ...
... شیخ ... شیخ رکن الدین علاء الدوله سمنانی
... شیخ نور الدین عبد الرحمن ...
... **الصدر الاجل عماد الدین مؤید بن احمد کاتب** ...
...
... **نظم** ...
... **شیخ آذری** ...
... اسفراین ...
...
...
... شیخ محی الدین طوسی
...
...
... سلطان
...
... **نظم** ...
...
...
... **نظم** ... عظمت
... سلطان ...
...
...
... **نظم** ... شیخ آذری ...
... حضرت رسول

صلی الله علیه وآله وسلم را بخواب دیدم که با اصحاب بجائی میروند رفتم تا آن شخص سبب استفسار نمایم ناگاه آنحضرت متوجه
کشته فرمودند که بزیارت آن [illegible] میرویم [illegible] آن بیت نظم سوی تو میشود دل [illegible]
[illegible]
از آن کلاست نظم منت خدایرا که مطلع [illegible]
[illegible]

[illegible]

اسفراین

بر سان یک کوشه [illegible] شیخ عزالدین پور حسن [illegible] پاکیزه [illegible]
مستفیض میکشتند شعر [illegible] این دو بیت از آنجمله است نظم [illegible]
[illegible] عزالدین رافعی
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] سیف الدین شاعری بوده [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] امیر هایون [illegible]
[illegible]
نظم [illegible]
[illegible] قاضی احمد غفاری [illegible]

جوین

[illegible]

[illegible]

جرب

خبوشان

[illegible]

ترشیز

این سری نیست که شایسته سامان باشد ترشیز بانواع فواکه و اصناف محصولات آراسته است و بعض این اسفار یاد رحمت

[illegible]

خواجه شریع [illegible] نظم [illegible]

[illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible] ولہ ایضاً من شاه نامه [illegible] مولانا عبدی [illegible] نظم [illegible] تون [illegible]

[illegible] نظم [illegible]

فهرست

گذرى از ابن الدين ... نظم ...

[illegible]

بيت اى كه كوى دوست ... [illegible]

مولانا شارى ... [illegible]

[illegible]

فهرست

[illegible]

مولانا ... [illegible]

[illegible]

بسطام

[illegible]

... دانستی ... هرچند میکنم که جوا از رعی پنجست و له الرباعی خدا تعالی
تمام نشود ... احمد ... عالم بود ... سایه
... منه ... خصم ...
... منه ...
... منه ...
... خسروی ...
... نظم ...
... منه ...
... تعالی ...

[illegible]

بسطام

[illegible]

دامغان

ایشان در یکجا گرد آمده ... و من احوال را با شیخ گفتم گفت از شیخ ابوجعفر دامغانی است و این در جنب احوال او اندکیست

دامغان

منوچهری از شعرای زمان یمین الدوله سلطان محمود غازی بود از ممر ثروت رمه و خصلهٔ بسیار داشته ...
یافته دیوانش متداولست این ابیات که نوشته میشود از آن منتخب است نظم شبی گیسو فرو هشته
بدامن پلاسین معجر و قیرینه گرزن شبی چون چاه بیژن تنگ و تاریک چو بیژن در میان چاه او من
مرا در زیر ران اندر کمیتی نه بد مقل و نه بد رنگ و نه توسن عنان بر گردن رخش فکنده چو دو مار سیه
بر شاخ چندن دمش چون تافته بند بریشم سمش چون زاهن و فولاد هاون همی رفتم ...
چو انگشتان مردار عنوان زن ... خورشید چو خون آلوده دزد ... چراغ
که هر ساعت فزون گردد ... زروی باویه بر خاست گردی که گیتی گرد ...
چنان کز روی دریا بامدادان ... آب ... ماه بهمن ... از میغ برق
که گشتی گیتی تاریک روشن چنان ... رخشنده آهن
... برکشیدی تیغ ... برخاست
درازآهنگ ... تنگ ...

[illegible]

همای دل دوستان زان خوش است		سراینده کن نار چنگ را		در او در برقص این ولنگ ما اصفهان از بلاد

معظم ایرانست نظم اصفهان که اهل جهان جمله مقرند بران		که اندر آفاق جهان شهر معظم بود اگرچه بعضی

از ارباب طول و عرض از اقلیم سوم شمرده اند اما صحیح است که داخل اقلیم چهارم است چنانچه از این بیت شیخ اوحدی مفهوم میگردد

وار السلطنه صفاهان جنت نشان طرش ازو ابر عادات قوم عرض از خط استوا ال ... ودر بنای اصفهان

اختلاف بسیار کرده اند بعضی گفته اند که اصفهان بن فلوج بن لوط بن یونان بن یافث بنا کرده و برخی از اینها اصفهان بن سام

نوح علیه السلام میدانند و ابن دریه آورده که اصفهان لفظ مرکب است از اصب که بمعنی شهر است و هان بمعنی سوار ان

بوده و بعضی گفته اند که اصفهان نام تمام کشور است در عجایب البلدان آمده که این شهر را در قدیم یهوده میخواندندی باعث

آنکه چون بخت النصر آنها از بیت المقدس برکشید پاره از خاک بیت المقدس برگرفته کرد عالم میگردید چون خاک اصفهان را مطابق

خاک بیت المقدس یافتند در او بنیاد بنا کرد شهر موسوم بیهودیه گردانید و صاحب آثار البلدان آورده که اسکندر

بنا نهاده و صاحب نزهة القلوب آورده که اصفهان ابتدا چهار ده بوده کوشک و جوباره و کرا ... و چند مزارع

که بعضی از آثار طهمورث پیشدادی و چند برا جمشید ساخته چون کیقباد که اول کیان است از اوار الملک ساخته آن چهار ده

دست بهم داده شهری کامل بهوست و احوال آن ده هر کدام موسوم بکوچه گردیده اند چون رکن الدوله حسن بن بویه

بوده بران شهر استیلا یافت فرمود تا روزی که قمر در قوس بود ... کشیده شد و تا امروز آن بکمال خود است ودور باره

هست یکهزار گام است و تا امروز در تمام ایران شهری ببزرگی و معموری اصفهان نیست نظم اصفهان نیمه جهان گفته

نیمی از وصف اصفهان گفته		و شهر اصفهان بر کنار آب زنده رود که بعضی بزاینده رود اعتبار کرده اند وقعت

و از زنده رود هزار و یک نهر جدا میشود و هشت بلوک را کفایت کرده ما ... بزمین ریگی فرو رود و از زمین

کرمان که شصت فرسنگ بیرون آید و بعضی از آن ولایت را ... منفعت رساینده بدریای ... گذرد

نظم لب زنده رود و نسیم بهار		لب ... دمی خوشگوار		دل بیخ اندوه چنان برکند		که غم ... شهر یار

ودر اصفهان بسبب لطافت آب و هوا جانوران گزنده مانند مار و کژدم کم باشد و در هوای گرم گوشت

زود متعفن نشود و میوه اش تا دیر وقت تازه بماند هرچه از قسم غله در آن خاک دفن کنند بسیار نگاه دارد و زلزله

و صاعقه و وبا و بیماری مزمن کم باشد و عمارات و حمامات و باغات نیک در آن شهر بسیار باشد خصوص باغ

نقش جهان که از باغات نیک ایرانست نظم نگشتی چو اندیشه مرد عاشق		کوی چه دوخت ره یار دلبر		چو ...

کو بر اوصاف اصفهان از آن شکر قرانست که از عهد برگزیر این فقیر در آید هر آینه از آن در گذشته ... چند بیت که

در صفت صفاهان گفته اختصار رفته نظم نکهت خلد است با صفای صفاهان		جنت ... است با لقای صفاهان

نور گشتی شناس و صبح پیشی آن		روح ... هوای صفاهان		چرخ ذهنی ...

رنگ گرفته ز سرمهای صفاهان		برخلک ... ز دامان که دم صبح		عطر شکن ... و از هوای صفاهان		دست ...

جهل بیافت چشمه دوباره		گردیم ... پای صفاهان		چاه صفاهان ... و جلال		محیط ... صفاهان

سیل کم از زنده رود و بحر کم از جی		قاهره ... صفاهان		با ... جی و آب		و ... صفاهان

کعبه عبادت سرای ... شد از ابرا		... صفاهان		... از حد و عدم ... بنا بر عدم

شعر بعضی از ... اکتفا کرده باقی را موقوف داشت سلمان فارسی رضی الله عنه از موالی حضرت ختمی پناه صلی الله علیه وآله وسلم

بود و آنحضرت در حق وی فرمود که سلمان منا اهل البیت ولقب او سلمان ... مائیها ... بن ... خشی

بود و یکی از محلات اصفهان ... عبدالله عباس روایت کند که سلمان با من گفت که من نزد دهقانی بودم ...

آتش ... مینمود و در روزی که متوجه ضیعی از ضیاع پدر خود ... رسیدم و دیدم که جماعتی بعبادت معبود حقیقی مشغول

دارند و اطوار ایشان در نظرم مستحسن آمد ... در آمدم ... مطلع شد مرا مقید ساخت ...

از آن قید خلاص ساخته ... روانی از صفاهان بشام شتافتم و در کنیسه بخدمت ... قیام نمودم و بعد از چندگاه

که پهلو به بستر مرگ نهاد مرا براهبی که بموصل بود نشان داد ... عمل نمود ... از ... الذات برسرا و ناختی ...

مرا براهبی که در عموریه بطاعت ... قیام مینمود حواله فرمود ... از ... رسیدم و بعد از آنکه

صبح زندگانی ایشام ... نزدیک رسید ... از حرمان ... امید ... جواب داد ...

علیه آله در دیار عرب نزدیک شده باید که سعی نمائی و خود را بخدمت آنحضرت رسانی تا ... جاودانی فائز

گردی سلمان گوید که بعد از فوت راهب بهمراهی کاروانی متوجه حجاز گردیدم پس از وصول بوادی القری کاروانیان

مرا بر یهودی فروختند و آن یهودی مرا بپسر عمش فروخت وی در ملازمت ... بمدینه رفتم و در آن ایام وصول ...

در آن سرزمین وقوع یافته در ... بخدمت آنحضرت شتافتم و کلمه توحید بر زبان آوردم و سرگذشت خود را

معروض داشتم آنحضرت فرمود که خود را از آن یهودی باز خر ... از مالک خود التماس ... جواب داد ...

... آنحضرت مرا فرمود ... کردم وی کیفیت ...

با مرا آنحضرت در زمین کو ... آنحضرت ... عنایت کرده و آن ...

... در همان سال بار آورده ...

... ان یهودی ده وخود را

خلاص کن وی ... کردم و از قید رقیت نجات یافتم روی ...

آنحضرت در همان روز با ... فرمود تا آزاد نامه من در قلم آوردم ... سلمان را بروایت اقل دویست پنجاه و براتی

اکثر سیصد و پنجاه سال گفته اند و در سال سی و شش هجری در خلافت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام وفات یافت

شیخ ... سهل ... بزرگ ... نام داشت چنانچه وقتی ... علیه اللعنه ... در صفاهان ...

دوام داشتند خواجه علی ... از آنکه ... نتوانست بکند ... در علم و فقر و عافیت

در زهد و رحمت در توحید یافتم شیخ نجم الدین ... از عالمی نقلست که ...

... رسیدم ... شیخ گفتم ... در وقت ... احوال ...

... بافته است ... صورت ...

... ابراهیم بن ... آب ... صاحب خوارق عادات

بود و ابو عبدالله که چهل سال سر از زمین ... دیار ... ابو مسلم مروزی

از فحول رجال بود و در ... اختلاف بسیار ... حمزه اصفهانی و ...

... حمزه ... از موالیان ...

ابو مسلم ... از فرزندان سلیط ... سلیط از جاریه متولد شده بود که ملک عبدالله

عباس ... عقد ... سلیط ... ولید بن عبدالملک ...

... از اولاد عبدالله عباس ... حمزه اصفهانی ... در اصفهان

... حسن ...

داشته ... عربی و فارسی ...

... روی ...

روزی ...

... در سال ...

... حکم کرد ...

طلب داشت ... ابراهیم امام در سال صد و ... در حدود مرو خروج نمود ... سال ...

... علی التحقیق قتل

... رسید ابو جعفر

محمد بن علی الملقب بکمال الدین از کبار زمان بود چون جامع فنون صوری و حاوی علوم معنوی گردید ...

در کار سلطان محمود بن محمد بن ملکشاه را ملازم گرفته سالی چند در آن درگاه روزگار گذرانید پس از آنکه اتابک

زنگی ابن آق سنقر والی موصل و مضافات آن گشت جمال الدین را وزیر ساخته همراه حق ... چون اتابک

در قلعه جعبر کشته شد ... سیف الدین غازی بر سریر حکومت متمکن گشت بوزارت ...

داد دست بخشش و عطا گشوده چندان انعام و اکرام نمود که او ملقب گشت نظم جو کرم ذکر جود ... همگی از کرم زبان ...

وقتی در موصل قحط و غلائی عظیم روی داد و جلال الدین آنچه داشت بدان ... ایثار فرمود ...

طلب چیزی نمود در آن زمان ... نمانده ... بخادم داده گفت ...

خادم گفت ... جمال الدین گفت

وقت ...

آورده اند که در سال پانصد و شصت ... اراده نمود که کعبه ...

... در مکه و مدینه چندان زر ... آن ...

... در تحفة الغرایب ...

در کعبه ... تابوت ساخت تا وقتی که فوت شد در همان تابوت ...

دفن کردند و در زمان سیف الدوله غازی ... موصل ... غازی ...

کشید برادرش قطب الدین مودود ... شهاب الدین ...

و بعد از یکسال که در محبس بود در پانصد و پنجاه ... جهان ... نظم ...

برفت و از پس ... ابوالحسن المقلب بجلال الدین ...

او نیز ...

کاتب ... ابو عبدالله محمد بن صفی الدین الملقب بعماد الکاتب در ایام جوانی

ببغداد رفته در کسب کمالات ...

گردید چون یکدو سال ... منشی ملک العادل نورالدین گشت و در آن وادی ...

... نورالدین ...

در موصل ... صلاح الدین ...

در حلب ...

چون ... صلاح الدین ...

و تالیف ... نظم ...

...

...

تا بیدار است تصنیفات عماد الدین ... کتاب جریدة القصور کتاب جریدة العصر

کتاب البرقات می در هفت جلد، کتاب التسهیل علی الدلیل، کتاب الغرة القطره در اخبار دولت سلجوقیان، و دلیل
رسیل، دیوان شعر چهار جلد، کتاب الفتح در دو جلد، لیث بن سعد الفهمی در حدیث ثقه بود از مفتی منقولات که لیث از
مالک افقه بود اما بجهت قوت و بکر داشته که بجهت هر سال حاصل لیث هشتاد هزار دینار بود و هرگز زکوة بر او واجب نشده
چه که تا نصاب نرسیده که بهشار میفرموده و نیز آورده اند که هر روز سیصد و شصت مسکین را طعام خود را میدادی بعد از آن
خود طعام خوردی ابوسهل بن سلیمان بن محمد المعروف بصعلوکی در عصر خود افقه بود و در لغت و نحو و کلام مستثنی بر اینه
و دو بوده ما از قفال و صعلوکی پرسیده اند جواب داده که قفال میتوانند بود و صعلوکی بود پسر صاحب جلد و گفته که مثل
ابوسهل دیده نشده و او نیز مثل خود ندیده و لادتش در دولت و نود و شش و فوتش در سیصد و نود و ست داده حافظ
ابونعیم در اجرای شرع بود و مساعی تقدیم میرسیده و احادیثی که در باب اهل بیت و جعفر و نسب صحتش بود
میرسیده ابوعبدالرحمن نافع یکی از قرای سبعه بود و فضیلت تمام داشته در سال صد و شصت و نه یا سه فوت
نموده ابو علی الطاهری از محدثان زمان بود در طبقات محمود بنی آمده که در بغداد بحط افاده سرای او
در چهار صد نفر با طلبان ابحر هر روز از مجلس افاده او مستفید شدی ابوبکر بن داود فقیهی کامل بود و شعر تازی او را در غایت
جودت ایشان میفرموده آورده اند که خبر فوت او بابن شریح رسید در کتابت بود در فور کاغذ و قلم از دست بیفکند و گفت مرد
کسی که من بگفته من عمره او کوشش میکردم داود را چندان تصنیف است مثل کتاب الزهره و کتاب الوصول الی المعرفه و کتاب
الانذار و کتاب الاعتذار و کتاب الاختصار یکی اسمعیل عبدالله بیگانه روزگار بود صاحب مناظرة الالفان و برا
محدث بن محدث نوشته از تصانیف او یکی تاریخ در احوال صفهان و ان بتاریخ اصفهان شهرت
یافته و فوتش در چهار صد و چهل و پنج روی نمود شمس الدین محمود در سلک اعاظم علما انتظام داشته از مصنفاتش
یکی شرح مختصر ابن حاجب و دیگری شرح مطالع ابنفاع شرح تجرید و شرح منهاج البیضاوی و شرح طوالع ابوالفرج
بن علی بن الحسین القرشی در نحو و لغت و طب و نجوم و شعر و موسیقی و اخبار و روایات و حدیث نظیر و عدیل نداشته از جمله
مصنفاتش یک کتاب اغانیست که در مدت پنجاه سال جمع نموده احمد بن عبدالله شیخ حجاز و خراسان نزار دین بوده
بود و فضیلت بسیار داشته و کتاب حلیة الاولیا از تصانیف اوست و تاریخ اصفهان از او هم نوشته در چهار صد
سی فوتش بود ابو عمران موسی بن عبدالملک از رؤسای اهل کتاب است ابتدا در خدمت خلفای بنی عباس منصب کتابت
ممتاز بوده و بعد از آن در دولت مغرب نزد امیر تمیم المعز بن الله نیابت معزز و محترم گشت و هم در آنجا فی
تاریخ درگذشت محمد بن معمر القرشی علوم غریبه را نیک میدانسته و صاحب حشمت و منزلت بود البته تا ناصر خسرو علوی
علوی گشت حکیم ناصر خسرو از دانشمندان زمان بود و در وادی سیر و سیاحت بسیار گفته اند بعضی عارف
و موحدش میشمارند و برخی بر وطن خبر میدهند که مذهب تناسخ داشته و چون در دقت بررسی از او دیوانی آمده

و احوال

و احوال خود را بالتمام ذکر کرده بر سبیل آنچه در خط سفرنامه رقم است احوال او که بسید ابوالمعین بن ناصر بن
خسرو بن حارث بن علی بن حسین علی بن محمد بن علی بن موسی الرضا بن جعفر بن محمد بن علی بن حسین ابن علی بن ابی طالب
علیه السلام که در اوان طفولیت در سن تمیز مدتی مشغوف بودم بتحصیل انواع کمالات تا مشرف شدم بحفظ قرآن و در
نه سالگی بعلوم لغت و صرف و نحو و عروض و حساب و سیاق متوجه شدم و پنج سال در آنها مشغول بودم بعد از آن
بعلوم نجوم و رمل و هیئت و اقلیدس رسیدم و در تتبع طرق مختلفه در آنجا و بعد از آن چند دیوان و اهل قریب سه سال
اوقات صرف نمودم و بعد از آن بفقه و احادیث نبوی روزگار رسانیدم و قراءت کردم کتب متداوله در فقه و احکام
تفسیر قرآن بالفعل جلد در پانزده سال بر سبیل آنچه باید از توریة و انجیل و زبور و شش سال بعد از آن بعلم ادیان و احکام
شرایع و مذاهب و منطق و حکمیات و حساب و علم طبیعی و قانون اعظم از ریاضات و تسخیرات و تجربات و الهیات منطق
بر من ظاهر شد اختلاف حکمای اهل عالم او لیس و افریقیه که نشانه عمری در بین علوم شش سال الی غایتی رسید که در خاطر گذشت
که هیچ علمی نمانده که نخوانده ام و ندانسته ام و هیچ در مسکی نبود که نکردم بعد از چندی وقت بوزارت عزیز مصر اتفاق افتاد و در فنون
و تذاکره علوم با فقهای عصر که فقهای مجادلان مدارس در هر مباحثه نقلی و عقلی سبق بردم و گوی از میدان اکابر زمان بربودم
زمان ربودم تا آتش حقد چند در نفوس جمعی از اهل افتاد و در حیثیت من بعداوت بر خاستند و کار را بجایی رسانیدند
که نزد عزیز مصر تکفیر من کردند و تکفیر فتوی بکفر و قتل من نوشتند یکی از معتقدان رسولی نزد من فرستاد و مرا از حال
آگاهی داد و برادرم سعید رفیق بود غم دل با او در میان نهادم و در شب تاری توکل بحضرت باری کردم
و عزیمت بغداد نمودم و در آنجا بعد از زمان مفارقت مستعصر باسر المؤمنین المستنصر بالله نمودم و چون این خبر موافق آمده و اندک
فرصتی بوزارت امیرالمؤمنین مستعد گشته حال بهمان که بود پس از مدتی برادرم گفت که در دربار قبطی گرد آمده مرا مستلزم
ملاحده رفته از ایشان بحث کنم و می خود چه دانم که حاکم ایشان طالب من بود چون ملاقات شد بعد تبلیغ رسالت
بجای آوردم و حاکم پرسید که نام تو چیست گفتم ناصر نام من است گفت تو پسر خسرو علوی گفتم تو او مردی حکیم است
با مثال این امر چه نسبت دارد گفت ترا بر طبقه علما و حکما میهم هیچ از حکمت مبدأ تا غایت گفتم این کتابی حاضر
کرده نیند و گفت که این از تصنیفات حکیم ناصر خسرو است و دو بار از فضل کسی نشنیده چون نیک نظر کردم
اعظم بود و از مصنفات من در منطق پس در جواب او چه دانسته و شنیده بودم گفتم در این شهرها شخصی از در
در آمده و سلام کرده و نعره زده مدهوش شد چون نظر کردم ناطر سحر بیتی بود که در بابل مرا خدمتکاری کردی چون آنجوش
آمد حاکم از وی پرسید که مگر این شخص را می شناسی گفت بلی این ناصر خسرو است چون حاکم این سخن شنید برخاست و دست
مرا بوسید و شرایط عزت رعایت کرد و گفت الحمدلله که طالب مطلوب رسید بعد از جواب رسالت مستنصر اجازت
مراجعت خواستم در ایشان ابا و مخالفت یافتم چنانچه نامه مستنصر را پاره کردند و تکلیف بودن و شغل وزارت

مبالغه کردن گرفتند چون هیچ وجه چاره نبود بحکم الضرورات تبیح المحظورات ارتکاب این امر بایست شد جمیع تصرفات
ملکی به برادرم ابو سعید حواله شد دایم الاوقات همت بر آن معروف میداشتم که خود را بکناری کشم میسر نشد و فرار
فرار نمودم بعد از چند روز مرا یافته نزد حاکم آوردند گفت ناصر مرا تمنای آن بود که ترا بجواب هنوز اکنون در بهداری ندانم
ممکن نیست که بغیر از مرگ از من خلاصی یابی پس بفرمود که چندی بر دست من نهادند و بزندان فرستادند و مدت یک سال
در بند و زندان بماندم و حاکم را پسری بود که در خدمت من میبود و کمال حاصل کرده مرا گفت چاره بیست
از تصنیف کتابی که موافق مذهب و ملت پدرم بود باشد که استخلاص تو در آن می بینم چون بغیر از مطاوعت چاره نبود
کتابی تصنیف کردم موافق رای والد ایشان بجهة سلامتی نفس خویش و حق علیم که خلاف آن مذهب و اعتقاد من چنان
بوده آن خود سبب خلاصی شد و کتاب در آفاق منتشر شد و شهرت گرفت و بطلوع علما و فقها رسید مرا بکفر و زندقه
نسبت کردند حق گواه است و بی کفی شهید که مرا بصحبت حاکم و وزارت او راضی نبودم و بجهت ضرورت ارتکاب آن کردم
کرده بودم چند وقت بملالت و خجالت روزگار گذرانیدم برادرم سعید گفت چه شود که از علوم تسخیرات و طلسمات
التجا بر و عاینها بری و از این علوم که حاصل داری بهره گیری بعد از آن در این فکر بودم تا رفتم نزد حاکم و گفتم با امیر عمر من
رسیده و ضعف و پیری مرا دریافته اگر مرا از این بند خلاص دهی و برادرم را عوض من بند کنی هر آینه موجب دعاگویی
گردد حاکم را رحم آمده چند از من برگرفت بعد از آن در طلب تسخیر علوم می بودم که از موثرات فلکیه در باب تحریص عقد اللسان
و گرفتن و بستن رکنی عظیم است اما تسخیر وحیق و کردم و عوض حاجت خود نمودم که از این ظالم کافر خلاص یابم پس گفته
حاجت بقفلات با مراض گفتم شرایط چون عمل بوقوع رسید حاکم را اندک مرضی عارض شد و روز بروز زیاده شد مرا طلبید
و از علاج پرسید گفتم در زمین دمشق گیاهی است که دوای مرض حاکم است و من با برادرم بروم و آن را بشرط آنکه
کنم و بیارم گفتند نیکو باشد و پنجاه سوار از جوانان ملاحده همراه کردند که مرا ببرند و بعد از آنکه سی و ده منزل بر رفتم عملی
از اعمال تسخیر ظاهر کردم دیدم که تیغی در میان این سواران افتاد و ایشان را باد و آب لوحت چون خاطر جمع کردم
با یکی از آن گردان و برادرم برخیز بورآمدیم و پای افزار خود را گرفتم و به کان گفتند روزی رفتم که پاره شده بود اورا
بدوز و برادرم پیشتر که همراه من بود ما از این حال واقف نبودند ناگاه شور و شغب پیدا شد و برادرم سعید
تنها می آمد و گفت روز چه بنشین از دکان بیرون رفت و بیازار آمد و اندک زمانی باز آمد و بر سر و فرش کشتی
آورد و گفتم این چه شور است و این کوشش چیست گفت جوانی از آن گردان ناصر خسرو با فقیهی بحث کرده بود فقها از جهت
ترویج دین او را پاره پاره کردند و هر یک از وصله گوشت او به برگ برده اند من بر وصله گرفتم تا مرا صواب شد
گفتم ای برادر کفش مرا بده که میروم چه جای که نام خسرو در برهنه و شعرا و خواننده خبر و خبریت بیت پس کفش را گرفتم عزم خدای
کردم و در بدخشان بنزد و سال وزارت کردم و بعد جایز ایس جای مبارک یافتم همه سلطان و اهل مروت ودو

هست بودند مگر جمعی فقهای متعصب که دعوای ایمان میکردند و از آن بهره نداشتند و مردم بهتانی در حق من میگفتند و ناچار
بمحل اضطرار رسیده از آن دیار بقریه یمکان از توابع بدخشان آمدم و اهل آن قریه بمن گرویدند مگر اندک از جهال و باز خود
اندیشه کردم که مبادا از مکر ایشان آسیبی بمن رسد این غار را اختیار کردم و طلسماتی که دفع دیدن و ملاقات ایشان کند
مشغول شدم و هشت سال در این غار بسر بردم و خدا را عبادت کردم تا که ریگان رسید که بچیزی از طعام قانع شدم و در
هفت و پنج روز یکبار طعام خوردم الحال یکصد و چهل سال از عمرم گذشته و عمر با تمام رسیده امل کوتاه شده و تحمل نقصان
هر برفته در عبادات تقصیرات واقع گردیده ای برادر صبح روز جمعه دوازدهم ربیع الاول در این غار زمانی که تمام هیچ
کتابی غیر از کرام الکاتبین و هیچ مونسی غیر از رب العالمین نبوده باشد روح از جسم من مفارقت میکند با ایمان انشاءالله و آن زمان
باید که هیچکس از علما و حکما و عوام الناس با خبر نگردد که مرا غسل دهی و چون مشغول شوی دو نفر از علمای حق با عداد نزد تو حاضر
شوند تو امامت کن بعد از نماز عذرخواهی کن تا بروند و بعد از آن مرا برگیر و دفن کن و بگو السلام و علی ملت رسول الله صلی الله
بنده کنه کار تر از اوردم بر و رحمت کن بعد از من در این غار رنجان چون خواهی که بیرون شوی آن قاروره را برگیر و قدری
آب در آنجاست بر در غار بپاش و مرا کتب بسیار بموجب وصیت عمل نموده بعد و جنبان بتجهیز و تکفین او بجای آوردم
قاروره را بر گرفتم و آب او را بر در غار بپاشیدم و از عقب جنبان برفتم تا به بدخشان چون باز آمدم دیدم که
در غار سنگی عظیم محکم شده و دانستم که خاصیت آن آب باشد از این رو پس تعجب کردم و گفتم ای ناصر این چه تو بود
که در همه چیز چاره پیدا آوردی چه حاصل که مرگ را چاره نکردی اشعاری که نوشته میشود مرو راست نظم

کر کنی ای پسر تا خویشتن مجنون کنی | پشت بر کس این و آن از چه همی چون کنی | کر ولیت بر واز گشت زهر بایت | ای کند
زهر قاتل را چرا با دل همی معجون کنی | هم زلون پشت تو هم در زمان بیرون شود | گر تو خم آرزو را از شکم بیرون کنی
ده تن از تو زرد روی و هیچ اخبند هی | تا بخلکون می همی تو رو چو گلگون سکنی | خانه هوش تو سر برکنید کرد و درشد
گر تو خانه بهشتی را برزمین اموس کنی | از گلاب و مشک سازی آب و خاک خشت آن | هم ز عود و چندن او دار دو ستون کنی
می گرفتم کاین مرا دارد یکی اصل بر ترا | در نگاهی صحنی بیشتر افزون سکنی | شکیب از بر اگر همی دست بنید
برآرزوی خویش مکر مرد شکیب | هرکینه مباش از مکان دایم | چون غار | نیز بهیکل زنبوان پش حوزها

ق له ایضاً

در زهد ذی پناه بسکی بطمع دار | برخانی در چاه شب حظ معا | ر تا دیدنی چشمها کوراست روا
چوان شد او را فراموش کن | به مهر سعدی سخن کش کن
ز بهبود ها کوشش مدهوش کن | زجرت بخوان آنکه بزدانی است | بخشش ستایش فراموش کن
ره ملک بخورش جوی مرحات را | دلت معده سازو دهن گوشی کن | اگر نوش گوزهر کرد این فلک
بدانش تو زهر فلک نوش کن | قاله ایضاً ابا کینه خود بکار زبانه | ز مکرش حیل کنی آگاه باز

همی رهگذر چند خواهی نشستن / چو از کجری چه ملامت بهانه / دو بیدی لبی از بسی آرزوها / بروز جوانی چو کار کجواز
بنه دو کره گران آ بس / نشانی تو بی بند و بی ناو لانه / خدا از تو طاعت بدانش بخواهد / بدانش از طاعت جاهل
بست اینک گفت افسون گوانه / چو تازی بود اسب تک بر ترازه / قال ایضا / بپرهیز کن از جهل ای حکیم
جهلت ترا عورت و پرهیز از آن است / در سر بدین روکه جهان تا فرزت / با شمع خود باشی که عالم شب تار / قال ایضا
خود چو بیان و تنم پیکر نیست / ازین هر دو بیچاره تن جان کریست / مرا گفت کاینجا غریب است جانت
چو کی عنایت گرفت ابد نیست / عنایت نخواهی بکار غریب / سر فضل و اصل تو گوهر نیست
گرا آتشت به زینگر بود / تنت ما به بیداری کان نیکو نیست / اگر بر لوار ابا بهری / ویده
دگر دو حقت و بود جان نت بهر نیست / اگر کار بودت درو فرا قلم / چرا خورد بایه / به بیهوده غم
قال ایضا ترا ایست جان کردار خط / بیکار بر کی جز به بیند ارقم / بجز بر نکو فضل و کردار خوب
بتنکار و دست و بنگ ی خم / زهیدن مکن خیره مانی طمع / که زین نگر بیارت و دانش چشم
حبس است هدین و چندرا کر / فریب دانش جان و جمشید غم / درم پشت آید چو دین یافتی
ازیرا که بنده است دین را درم / قال ایضا بنی آدم گروهی این لطف الله / حقیقت بجسم کثیف و بجسم شریف اند
درایشان هست منی تا کسی و خام / که عقل و بو مردم سزاوش نام / بصورت زنده لیکن جان ندارد
و کردار نه جان جانان ندارند / زبی حال دل پیدا رشان نه / بجز انکار خاصان کارشان نه
تن است و جان مجرد آدمی را / کزین دو یافت بیش و کمی را / چو او با روح کیسه و آشنائی
رسد در دار ملک پادشاهی / اگر شد در هوای تن گرفتار / تو آنکس را بجز شیطان مپندار
بدان خود را اگر خود را بدانی / ز خود هم نیک و هم بد را بدانی / چو خود دانی همه دانسته باشی
چو دانستی ز هر بد رسته باشی / ترا نه چرخ و هفت اختر غلام است / تو شاگردی حق جفت تمام است

ابو المعالی نحاس کاشی کاردان صاحب درایت نیکو فراست بود نظم غریب آشنا بود سیاح دولت
که سیاح جلاب نام نکوست بعد محمد جیلان نایب عرض سلطان ملکشاه ... ابو المعالی
قرار گرفت و در اوایل ایام سلطان ملکشاه عارض سپاه سلطان برکیارق و سلطان محمد گشت و مال بسیار حاصل
کرد و بعد از آنکه میان برادران ماده نزاع و خلاف در میان آمد ابو المعالی قرار بر فرار اختیار کرده بکلات رفت
و حاکم آنجا در ترقیش ساعی مشکور بتقدیم رسانید و تمام مهام ملک و مال المستظهر بالله را بکفایت او باز
و بعد از چند وقت که بجان منصب خطیر پرداخت بسببی از اسباب مقید گردید و پس از محنت بسیار از حبس
که بکنت عسکر سلطان برکیارق رفته بی تمام روزگار گذرانید تا باجل طبیعی درگذشت این ابیات مر او راست

قسم رابع
180
اصفهان

نظم همه سرکه ظفر اهل ظفر یافته اند / بانه هرگز بخشیده است هیچ یک سکال / که همه ساله بود کام
روا مردم نیک / پس هم بوده همه ناکامی عمر مال / قال ایضا / رهی که هرکه بدو ماند رو نهاده قدم / از او برسیده بود
خلق را امید قدوم / چگونه اصل کند بواند رو نبود گمراه / چگونه صعب کند غول اندرو نبود مسموم / در و چگونه بد بهره
که در و / بر آسمان ز قرع راه گم کند نجوم / قال ایضا / بجایگاه که گذارند تیغ و نیزه / سر گذارند درع و مغفر بجنگ
اندر و پشت لشکر لیکن / ندیده که جنگ جز پشت لشکر / چه خونخوار جمعی که پیشانی خون / برایشان حلال است چون
شیر مادر / چو برچشم تر آمدی هر یکی را / حسد کرده یکی چشم چشم دیگر / قال ایضا / ای کریمی که هر که با تو بود
رنج و تیمار از او دور بود / دوری رحمت است دوری تو / وای آنکس که از تو دور بود / قال ایضا / بزرگوارا
بهار مبارک تو / اگرچه صعب نمود اندرو نبود خطر / اثر کی تو همه عالمی نه یک تنی / هنوز مدت عالم بنامهات بسر
صدرالدین خجندی از رؤسای اصفهان بود امائل صدور دوران و خاندان خجندیان در صفاهان ملاذ ارباب فضل
و معتصم ارباب دانش و مجمع کاملان جهان بود و اول ایشان ابو المظفر است و نسب ایشان با لمهلب بن صفره
می پیوندد / صدرالدین قاضی القضاة صفاهان بوده و ابوابی که در سرایش بر علما گشاده و پیوسته خوان احسانش بر شعرا نهاده
دولتشاه در تذکره خود آورده که چون آوازه رفعت و جلال صدرالدین مسموع اهل کمال گردید ظهیر بقصد صحبت وی
بجانب عراق در حرکت آمد پس از آنکه کسی صدارت او نا بمجلس صدرالدین درآمد و صدرالدین چنانکه باید بدو
نپرداخت و ظهیر از این غصه در آتش نشسته چون دود بر خاست و این قطعه انشا کرده بدو فرستاد نظم بزرگوارا
دنیا ندارد آن عظمت / که هیچکس بازجهد بدان سرافرازی / شرف بفضل و هنر باشد و تراهم هست / بدین تو عیسم مزور
چرا همی نازی / بمن نگر تو بیازی یکی از آنکه بفضل / ... که بوی حوران همی کند بازی / اگرچه بخت خوش بیکسی
زمن شنو چنانکه از دستور رحال خود سازی / تو این سپر که زوبنا کشیده بر رو / بر هر عرض تمام جهان بپنداری
که از جواب سلامی که خلق را باقت / بهیچ منظوری دیگری نپردازی / و از صدرالدین اگرچه شعر بسیار روایت کرده اند
اما بغیر از این چند رباعی شعر دیگر بنظر نیامده و مرورات نظم گر غم حشامروز بکبر رسید / عدوش نسر لطف
بپایه رت نشسید / دانی تو که روز ابر و باران هرگز / کس چهره آفتاب نتوان و دید / قال ایضا / زلف
سیهت که حلقه باد و خم زد / مشاطه فطرتش خم اندر خم زد / بکرو نقش بسیار تا یکباری / هر نم کشتش که علی
برهم زده منه یاران همه باهم اند و تنها مائیم / کیست آن زمانه را اگر با ما نیست / هر دلشده که بو باد دارش
بنشست بکام خویش الا من و تو / جمال الدین محمد خجندی ... غنی و فضل آن دودمان است و نتایج طبع او نزد
والد شعروسان زیبا روی و پرده گیان سیاه مویند که خورشید ایشان تشویر خورده و ماه بقصور خود اعتراف
نموده برای هیچی و مصداق این دعوی این ابیات است نظم چو گل نجف و لاله که خسرو چمن / خدایگان ریاحین شده

انجمنم همه تن من جانست بر سرکوش / همه چو عیسی روحم کمال برکشتم / مرا خود از لب خود آرزوی بوسه کنم کدام
بلبل من مست عشق خویشتم / منم منم که جهان رنگ و بوی من دارد / که در سراچه باغ و عروس نرجستم / ولیکن ابتهام
چو باد بر خیز و / حدیث من ورقی باز کن که من چمنم / امام العالم شرف الدین فضل الله بن محمد شفروه از افاضل
الکان بل از اعیان زمان بر لسان مواعظ و نصایح او عقل با مرشد صافی و ذهن را معتقد وافی بود در حضرت سلطان
ارسلان طغرل بر ریاست حکمت و جاه از سر فضلای درگاه برتر و برسر آمد و بالتماس سلطان هر روز جمعه تذکری در غایت
تاثیر میگفت گاه گاه لطف طبع وی باعث می آمد که نظمی چون آفتاب زلال بپردازد و شعرش عموما در سلاست حکم با وشان
دارد اما غزلش بغایت عذب و دلاویز است چنانکه از سیاق کلام مفهوم میگردد نظم حمد و ثنا خالق زمین و زمان
صانع بی آلت هیمن و جهان را / حکمت او در نگار سبز گرفته / همچو عروس باغ سبز جهان را / علم قدیمش که بود آن
سویدا / خوانده تفاصیل رازهای نهان را / وادامرش بهر و رنج بکشت / این و همین قوام زمین و زمان را
دست جلالش گشاده عجز بر آورده / منفذ دروازه چنین و جنان را / در صفت اوصاف او زلایه زاری / نطق چو دوستان
سفینه کور بازرا / پیک کمان در حدود وادی قدرش / چند دوید و ندید هیچ کرانرا / تو بکیشش پدید دیده ناظر
خورده تراز سرمه سخت کوه گرانرا / سخت ز علاج سی ودو بطیخ / لعب ز بازرا و ستبر و بیانرا / از اثر لطف
عنف او ست کردیا / عذب اجاجت بود از دو زبان را / عدل قضا با قضا است ورند درین بحر / حوت بشکم فرو برد که ...
احمد مختار را بلی فرستاد / آنکه شرع دست خلیفه نثار را / انکه عفو او برهم ناوک انگشت / از سپر ماه چهارده کمان
عکس جمالش که لاله زار الهی است / صفت گلزار داده برگ خزانرا / از پی طوبی سلاله مرو هر سخت / چهره ولاد
جنش خانه جانرا / بر در فرمانش هم چو بنده و چون مور / کرده زمین بوس و جست بسته میانرا / قال ایضا
ای گروه روزگار بگاه ترا افتخار / وی اصفهان همه بفضل تو افتخار / بازار مکرمت ز تو چون آفتاب تیز
بنیاد خواجگی بتو چون چرخ استوار / گر تحفه باد هست تو بر جهان وزد / پوشند بهره همچو کسوت غبار / در حلم
تو بپاده بدید مایه سکون / کو از شمال دامکند فضل و وقار / گر برفلک نهد عماری قدر تو ... اندر سلاست بجز قند
مرکب مدار / بالنسبت وقار تو کوهی صد اسبک / با دعوی جناب تو گردون چو خاک خوار / اخلاق
پاک تو چو خورشید همه هنر / انعام عام تو چو شمار است بیشمار / شاه رفعت کرمت شاخ خاطر / آرد همی شکوفه
فضل و هنر بهار / شوق ثنای قبت و کر زبان تو / کز شاعری و شعر مراهست ننگ و عار / خورشید حکمت
ناهمه بر جها رسید / لیکن نشکند سوی برج شرف گذار / قال ایضا / زهی خواجه صدر جهان ار علامت
جهی ابی و مهر بد رام راست / بر بیه فلک عزم گیتی نوردست / براق شرف باره تیز گامست
جهان عطر از دماغ وجودت / ابد عیق زامتداد دوامست / بساط زمین نقطه کبریایست

قسم رابع
181
اصفهان

رواق فلک عرصه احتشامت
کرم بو بی از گلشن اصطناعت
سویدای دل بارگاه کلامت
چه رو ملخ نوطه برسینه باز
نشابر بریشن قبای ثباتت
نکته ای صفاهان مقرار بر ...
که خورشید خوش همی بالد از دو نیکی
ز الفاظ منجنیق معانی
نخواهم که گویم و عای تحت
قال ایضا عاشقی کز جای برخیزد
رهی تا در دوغ ز ...
عاشق نزا چو کرم پیله مدام
کنش و کوشش پوشیده خوشت
جهان بکر و وزیر مس برزد
که ارزا باراین که دل بیرزد
کسی دیگر درین خلوت کرای
شربتی الحق که هرگز بهانه نیست
بر کاغذ اگر وصف لبت بنویسم

زبان ار که برطیب نشکرت
اجل کر دی از صرصر انتقامت
سلیمان عرفان شود همه کبوتر
گرا افتد بر روس بدانشا ست
زبان از وش خورشید نتوان نهانی
نکم زان نظامت حوام نظامت
هی تا صباح و مس هست با دا
معمور باد باد وی شهر حیاتت
بلی آنقدر خواهم از حق که تمام
عاشق جان خویشتن باشد
عشق جان دادن است و خاصیتی
خانه هم گوره هم کفن باشد
که حریفان همه نااهل اند.
همه عالم غم یکی نیرسه زد
منه جهان تنگ است راه عشقبازی
اگر ره هست با ما در نگنجد قال ایضا
با یاد تو زهر دوستکامی گردد
رخساره کاغذ از غوانی گردد

ترنج منا برعطسه بنا مست
که زمین باز گیسو بیاست
که آید بزنقار چست همراست
ز دراعه صبح کوتاه بالا
زهی بر کلاه کرشمه احتشامت
جمال ای کمال شهید از چنین بسط
همه ازلق بر درمام و شامت
نگویم که جاوید مانی در اقبال
چنین شاد و خرم بدار السلامت
هر که دعوی عشق کرد و بزیست
دان و کرد دعوی و نحس باشد
قال ایضا عشق ... دیده خوشست
آه چسته و در دیده خوشست قال ایضا
مجوا هستم وصال از بعد هجران و وصال
که جز عشوق تنها در نگنجد
چه هستم شرح که هجران تو ...
وز نام تو مرگ زندگانی گردد

ظهیرالدین عبدالله شفروه پسر عم شرف الدین است و خاطره اش در اشارت غیرت عطارد و مجلس پروین از و اراد قش ایجاد ابرادها
لایق سزد این ابیات نظم زباغ فلک یک سپر غم ندیدم / ز زخم جهان هیچ مرهم ندیدم
ز جور زمانه دل خویش را / بیک طرفة العین خرم ندیدم / همی کم زدم کاستینی نفس را
رخون دل و دیده معلم ندیدم جمال الدین عبد الرزاق از اکابر طبقه شعراست نظم و نثرش عذوبت
سلسبیل و جودت فرات و جبل و کشته جزالت با سلاست آمیخته و لطایف با متانت جمع آمده نظم
احسنت زهی سخن که لطفش / چون آب روانست از روانی / در هر حرفی زنثر او هست / مرهیکل کافی
گرانی / و بغیر نظم و نثر صفات نیکو بسیار داشته چنانکه درین قصیده اظهار آن میکند / صدرا بگاه دهری دو دست بادم قلم

حدیث منقل را کی سمای نمیدانم | اگرچه بیر سدم لاف نخواهم تزنم | چو لاله گر کلهی بر نهم رکاب بتاب
زبند کمان تو تیغ ترکم ز کم تر نم | برابر و بخوان کر بوقت جان بازی | شرار وار ز مثلی سوی عدم ترنم
اگر نظم رسد کار و شعر با یه گفت | تو خود بگو کرمی اینجا نفس دم ترنم | که فصاحت بادم زبان بر یاد جوخ
اگر غرب بسر کلک برعجم ترنم | و اشعار اوش جمله در موعظه و نصایح است مگر چند قصیده که در مدح صاعدیان گفته
دوران دو دمان مردم غایت ان صاحب ثروت و سامان بسیار بوده اند و صلهای گرانمایه بشاعران میداده اند
چنانچه درین باب شاعری گوید نظم | برمراکب و صاعدیان | پادشاهند و پادشاه نشان | و دیوان جلال الدین
که انار تمکنانی حکایت میکند امروز متداول است اکثر نوشته میشود از انجمله است نظم | الحذر ای غافلان
زین وحشتآباد الحذر | الفرار ای عاقلان زین دیو دون الفرار | مرگ دردی حاکم و آفات دردی پادشاه
ظلم دردی قهرمان و فتنه دردی پیشکار | سرد و رو ظرف صداع و دل در طعم | گل رو و صل زکام و می در دوش خمار
نرگسش بیمار با پی لاله اش سوخته | غنچه اش دلتنگ چینی و بنفشه سوگوار | زیر او گرد است و بال دود بحر از
حشر ازان گزد و دود دیدگان | چند بر بوی فسردی از پی ده یازده | که مقنع ره لار که فراه تنه دار
حق چو قسمت کرد ضامن شد بنا بر قسم | هم بمقداری تو رازق را بو کشند استوار | حرص ای چیست و بر بازی
خشم دانی چیست سگ روی نفس نابکار | خوشدلی خواهی نه بینی در سر چنگال شیر | عافیت خواهی نجوئی در بن دندان مار
تاکی این حال از خوف کار باید کرد کار | دو زخ توچیست میدانی زبان دوست تو | این سخن باز که بنود تره مرد هوشیار
چند هزاران غول در راه اند و تو غارت زده | ش مرا از دولت مکذار الله الله زینهار | چند سختی با برادر ای برادر نرم شو
تا بکی ازار مسلمان ای مسلمان شرم دار | بنه یکقطره آب و پس بری بکمرت خاک | در میانه چیست این آشوب چندین کارزار
[illegible]

کرشته همچو مارت جامه دیبا | در صفت آب گوید | این جرم پاک جلت براو داع اینما | کاچون روح با لطافت و چون عقل با صفا
خالی ز نقش و رسم چو صوفی کبود پوش | فارغ ز رنگ و بوی و چو پیران پارسا | هر چند آفرینش و رسم مایه حیات
اسم دایه همچو اسم مادر کیا | که خوارد که عزیز که پست و که بلند | که تره گاه صافی و که درد و که دوا
چشم عاشقان و رخ دلبران قرین | در چشم سالکان و رخ مغلسان جدا | مقصود و جستجوی سکندر ز غرب و شرق
مطلوب آورزوی شعیب از ... | تعریف آتش گوید | زمانه سیرت و کردون نهیب و دریا جوش | زمین گذار ز ماه فعل و آسمان جلال
چو آفتاب بجمال و همچو اختر سوخته | چو روز کار لجوج و چو چرخ ... | ز عکس او همه روی هوا پر از لاله
ز جرم او همه روی زمین نگارستان | از و است تاج سر شمع و نور چشم چراغ | بدوست رونق خرگاه و زینت ایوان
سپید و زرد و بهم در چو نرگس ... | سیاه و سرخ بهم در چو لاله نعمان | بفعل همچو سپهر اندر او صفرت ...
بجرم همچو مه اندر فزونی و نقصان | عزیز همچو حیاة و عجیب همچو اجل | شریف همچون عقل و لطیف همچون جان
و له ایضا ای کریمی که وام ... را | کرم و بخشش تو وانه ماست | بعد ... فرو ماند | کف زر بار تو خزانه ماست
گر بخدمت ... | عفو و حلم است کان بهانه ماست | از تو ما را شکایتی ... | وان نه از تست از زمانه ماست
ای چه می بردم کم فرستادی | که همه شهر بر فسانه ماست | لایق بخشش تو نیست و لیک | در خور ... ماست
گر توانا شراب خواهی گفت | جای ما لب شراب خانه ماست | ... | ...
زلفی چو نگر و چشم ... | تو دست ز جان و دل بر افشانی | ... | ...
ای روز وصال تو ... | شبهای فراق تو ... | عشق ورخ تو ... | غم با دل من ...
و له ایضا | در راه دلم ز عشق تو صد دامست | ... | ...
[illegible]

وله ایضاً ای دل طلب زکران مرهم خویش خود باش پرورده ای محرم خویش تنها بنشین و خود همی خور غم خویش ور همدم آرزو کنی همدم خویش
کر حاصل عشقش بی بی بسکدم هرگز نگذاری تو از پی شادی غم شادی غم اوست ولیکن کنم چو تو غم و شادی ...
نزدیک من از شرم جفای تو ... باریک کنی همه تن و خود چو موی ... وز شادی عیش ار کنار و کران چندان باشی که در کنار ...

رفیع الدین مسعود لنبانی از اقران کمال الدین اسمعیل بوده اگرچه دیوان شعرش جمع نکرده اما ... لطف اشعارش ... آوازه ... حفظ کرده بوده ... اشعارش ... ... در وقت ... کشته شد این ابیات ازوست نظم خدای عزوجل در جهان چو فرمان داد ترا کلاه سروری و تخت خاقان داد هنوز ز کن
فلک در عدم همسکر و بید کاو جوست ... تو چو کمان داد ... از آن پس که ترا ملک سلیمان داد
حفظیعی که ملک را ... صورت خوب ... حسود را ... سر ... چو زلف ...
خالفش ... داد ... عالم و بر ... ملک ...
کر دست ... داد وله ایضاً ... که با غم تو عشق یافت جان پرورده ... جانان پرورده
... جو صبح حاصل ...
... چنانکه ... طرح ... جهان ...
... ولها ایضاً ...
... آتش عشق او چو شمع مرا ... روی خوبش چو ...
... ولها ایضاً ... عالم همه ...
...
...

رفیع الدین عبدالعزیز لنبانی شاعری ... صحب منقبت بود لطف طبع ...
... این ابیات که ... نظم
... وقت شادی ...
... ولها ایضاً فی التوبة ...
...
...
...
...
کعبه را ما ساکن مربع وشی ... جمال ارم دیده ... زنکار

فی ربع
۱۲۳
اصفهان
جوینده حوم دل ... فرید فرید اقران و امثال بوده در سلک مداحان سلاطین انتظام داشته و از
این اشعار که زاده ضمیر اوست مستفاد میگردد نظم ... معنی ...
از حرص انکه ... پیوسته با ... همچو دامنی ...
کاخوش ... ایام ... از شست عمر و دام اجل جان کجا بری کر همچو مرغ ماهی ...
بر عرش ... بر فرش ... اکر ... و له ...
و ذکر ... که طاقت ...
...
رازی که ...
اندران روز ...
بر فلک از سم اسبان ...
از پی کین تو خصمان ... ... بیا جانا که بستان بوی ...
جهان از رنک کل نقش بهارستان چنین دارد ...
ز رنک سبزه ... شیخ اوحدی ... عارف بوده
بعضی ... مراتب ... احوال آنست که از صفا ... ...
هم در اوان جوانی جامه ...
... ساخت و خانقاه ... شیخ اوحدالدین کرمانی ... طریقت راه شریعت ...
طریق حقیقت ... نظم هرکه علم ...
و از منظومات ... مثنویست موسوم بجام جم که تتبع حدیقه نموده ...
باتمام رسید ...
... وصال و مشاهده زلف و خال ... شیخ اوحدی در زمان ارغون خان
بوده و وفاتش در اصفهان بعهد سلطان محمود ابن غازان خان در سنه ۶۹۷ ...
جوانی در ... از نتایج طبع ... نظم ...
اندوست کیر ...
...
هرچه کوی ... چون بجود

فی ربع
۱۲۵
اصفهان
... انکس که ... این کربلا کاوحدی کرد
...
چیزی ...
...
...
...
...
...
...
...
... کمال الدین زیاد از صاحب کمالان زمان بوده ...
جهان این ... نظم ...
...
...
...
شمس الدین فخرالدین ...
که ...
از این ابیات مستفاد میگردد نظم ...
...
...
...
...
...
...
...

...
در رسی ... کدخدا کیست ای ... آزاد ...
...
کفتار ...
...
...
...
یا اولوالابصار ...
...
...
...
...
...
...
...
...
کسی بکوید کای اوحدی ...
...
...
...
وله ...
...
...
...
...
...
...
...
...

و اورا قصیده ایست ردیف تیغ که این چند بیت از انجمله است تا برکشید نرکس تو آشکار تیغ زد غمزهٔ تو بر جکرم آشکار تیغ بس دل که از غم تو بخون در نهان شد است تا داد چشم مست ترا روزکار تیغ تا در سرم فتاد هوای کل رخت در پای دل نشست مرا همچو خار تیغ در چین لعل زخرک آفتاب کون چون برکشید بر رخت ای کلعذار تیغ حکم تو قاطع است روان بر سر رهی چون بر سر حسود خداوندکار تیغ فرخنده فخر دین و دین انکه ملک را با عدل او نباید هرکز بکار تیغ شهسوار مضمار نکته دانی جز اصفهان انعول رجالست اگرچه نهایت علم و دانش داشته و بکثرت فضل آراسته بوده اما بنا برانکه تاریخی در غایت بلاغت نوشته اهل جز در سلک تاریخ و سیر ش میشمارند و بغیر از ان هنر تصانیف را زدان سخنان اوست که دنیا بچهار چیز خوش کند ایمنی و توانکری و صحت مزاج و فراخ دستی و بچهار چیز ناخوش کند ترس و فقر و رنجوری و صبوری خواجه امیر الدین حسن از بزرکان و نیکان الشهر و مکان بوده مناقب جمیله و مفاخر پسندیده داشته از نیکو صفاتش یکی اینست که وقتی خواجه حافظ با صفهان و ملازمان او خواجه را بعلت مستی تشهیر کرده و کرد شهر میکردانیده اند در خلال احوال خبر بخواجه رسید ... خواجه حافظ کرفته بر سر او کذاشته اند و امیر خواجه ... رفته و پس از ان عذر بسیار خواسته و خواجه در شکر غزلی گفته که مقطعش اینست نظم بر بندی شهره شد حافظ پس از چندین ورع لیکن چه غم دارم که در عالم امین الدین حسن دارم میرزا یار احمد المشهور بنجم ثانی وزیری بوده جلیل القدر و الشان و رفیع المکان و در نصفت و عظمت آصف زمان ... بر سرکشی و در زرادت رای و تدبیر ابو نصر ... و طفل مکتب خود شمردی نظم هم سعادت را مثال و هم جلالت را قلم هم سخاوت را دلیل و هم کفایت را بیان و ابتدا بمصاحبت امیر نجم کیلانی که وکیل السلطنه بود روزکار میکذرانید چون امیر نجم از غوغای جهان بازپرداخت شاه اسمعیل صفوی زمام امور وکالت در قبضه اقتدار او نهاده به نجم ثانیش ملقب کردانید و بجمیع امرا و وزرا و ایلچیان و مقربان تسلط و تفوق بخشید در حبیب السیر مسطور است که اسباب جاه و حشمت و دولت و مکنت و عظمت با مقدار در سرکار او جمع کشته بود که پایه قدر و منزلتش از جمیع ... که اسباب جاه و حشمت و موجبات مکنت و امرای عظیم الشان بلکه اکثر سلاطین نافذ فرمان در کذشت و وفور خزاین و اموالش از استیفای محاسبان دانا متجاوز کردید چنانچه قریب یکصد کوسفند ... چیزهای دیگر صرف شیلان او میشد و در سفر ماوراء النهر با انکه تمامی اسباب تجمل را از آب جیحون نکذرانیده بود هر روز سیزده دیک نقره در مطبخ او بار میشد و ده من دارچینی و زعفران و فلفل و غیر آن در این سفر هر روز بکار میرفت چون کوکب جاه و جلالش بدرجه عالی ترقی نمود بکثرت حشمت و شوکت مغرور کشته بر خدمت شاه مذکور

متکفل

اصفهان

متکفل فتح ماوراء النهر کردید و پس از عبور آب آمویه استیلا بجانب قرشی نهضت فرمود و بعد از دو سه روز قهر امیر ایران بدان بلده استیلا یافته شیخم میرزا با متابعانش قریب پانصد کس بقتل رسانید و عازم بخارا کشت و در غجدوان سلاطین اوزبکیه جمع شده صباحش اراده جنک نمودند چون توران سپاه در میان کوچه بند و حصار بودند میدان جولان و تلاش قزلباش نبود هرآینه اوزبکیان از روی قدرت شبیه نموده بسیاری از سپاه را مجروح و بیروح ساختند و چون امرای کومکی بوزیر سوء مزاجی داشتند در محاربه تساهل ورزیده روی بکریز آوردند و نجم ثانی پای ثبات افشرده چندان سعی و کوشش بتقدیم رسانید که کرفتار کردید و در سیوم رمضان لهنصد هیجده هجری بفرموده عبید الله خان بقتل رسید نظم مژه تا بهم بر زنی روزکار مصیبت بد باشد آموزکار سر برا کند در زمین پای بند سر برا برادر بچرخ بلند میرزا کمال الدین شاه حسین صفت فراست و کاردانی و فضایل نفسانی اتصاف داشته در ترتیب جهانداری و تشیید قواعد نیکوکاری غایت سعی و اهتمام بجای می آورده او چون بسن رشد و تمیز رسید و ملازمت ارباب دولت را ملازم کرفته با هر طبقه مجالست و مخالطت مینمود تا رسید بدانجا که رسید بیت مصلحت از لفظ دین و اران کامل عقل جوی مشورت بارای نزدیکان دور اندیش کن مفصل این مجمل انکه نجم ثانی از عالم بجهان باقی نقل فرمود شاه اسمعیل خلعت وزارت بر قامت قابلیتش چست یافته زمام حل و عقد مهمات دیوانی بکف کفایتش نهاد بیت چو مرات افکند افسری از زری مه آسمان بر سر دیکری روز بروز مواد جاه و جلال ان مرکز دولت صفت تزاید می پذیرفت تا منصب وکالت ضمیمه مرتبت وزارت کشت بیت چنان شد که بازو ور بازوی او نپرسید کسی برتر از او آورده اند که جمعی از حاسدان در غیبت ان وزیر صافی ضمیر بعرض رسانیدند که میرزا شاه حسین مبلغ پنجاه هزار تومان از عین المال برداشته در وجه مزروعات خود صرف نموده و ما متعهد میشویم که هرکاه خاطرنشان نشاند بمضاعفات بر وجه التقصیر داخل خزانه کردانیم و شاه سخا پیشه چون این سخن استماع فرمود متبسم و مسرور کشته فرمود که الحمد لله که وزیر ما چنین وزیریست و هم انساعت حبه اطمینان خاطرش انچه پوشیده بود برا او برده بوی فرستاد و باضافت چراغ دیکر مراتبش امیدوار ساخت نظم بزد سیلیم اقتا مکن دولت چند روز کردانت هرکه زر داد نام نیک خرید راست بشنو زمن که مردانست القصه چون خورشید جاه جلالش باوج کمال رسید بعرض پسوتات دیده کفایت موفور بعرض رسانید از انجمله بر مهر شاهقلی تحویلدار رکابخانه هفت هزار تومان باقی کشیده وا و از غایت شرارت استیصال مهال رندکان دیرا با خود قرار داده انتهاز فرصت میجست تا شبی که آفتاب روی

فانی

حیاتش بمغرب زوال رسیده بود از خدمت شاه بمنزل میرفت مهر شاهقلی از عقب دویده خنجر عمر فرسای رسانید و زیاد برآورد که حکم همایون چنین صادر شده که این شخص را پاره پاره سازید یاراتش تیغها کشیده در یکنفس نقش وجود حاوی فضایل نفسانی را از صفحه زندکانی محو ساختند نظم کسی کو دل برین کلزار بندد چو کل زان بیشتر کریه کو خندد جهان چون مار افعی پیچ پیچ است ترا زان بر کرانه کردد ست هیچست چه جمشید و چه دارا این سفلانیام که یکبار نستانند سرانجام و صباحش که خورشید انور چون المهاب قهرآن فرمان داد که سر بغلت اخضر بر افراخت فرمان قضا امضا یا خذ و قتل جمعی که امداد مهتر شاهقلی نموده بودند سمت صدور یافته کس بسیار از قورچی و امرا بیاسا رسید بعد از ان خدام بارکاه شاهی بتجهیز و تکفین او پرداخته تابوتش را حسب الحکم بکربلای معلا فرستاده در جوار عتبه علیه حایر بحائب سپردند نظم در باغ کلی شکفته بود بعیار بیراغ کجاست کالاز در کلزار هرچند که سر کشد طوطی وار از باد خنا باز متاحر کار وان جناب دو پسر عالی کهر بازماند یکی میرزا اسمعیل که هدیه در اصفهان رحل اقامت افکند بصید و شکار و دیکر مستلذات اشتغال داشت و دیکری میرزا نظام الدین ابرهیم که همواره نقش همنشینی اهل فضل و اصحاب طبع بر لوح خاطر می نکاشت و بالانکه اکثر وقت او قاتش بر تشکد مستی و پریشانی میکذشتی هرکز ادراک منکل و اظهار دلتنکی ننمودی نظم شادی غم هر دو چو می بکذرد مردم ازاد چرا غم خورد و میرزا ابراهیم خط نسخ تعلیق را در غایت جودت تحریر مینموده و کاه کاه بشیوه حد درویش هزل بیتی یا رباعی انشاء میکرده از انجمله است رندان کاهی ملک جهان می نازند کاهی بکاهی دل و جان میبازند ابر قمار را ز چندانست زچون هر نوع بر این جهان میسازند در هجا ای خواجه خلف منصب از یاری نیست انهم زعزلیت از تو بیداری نیست بسیار منه بادکران بر قاضی افرختم است خرجاری نیست در هجا کویند بجوس دختر خود کاید در روش رند مادر خود کاید لیکن نشنیده‌ایم که درکیش کسی [illegible] کاید میرزا سلمان از کفات زمان بود بوفور عقل و فراست موصوف و در صنعت انشای فن سیاق معروف نظم باصفوت فضایل او بود تیره آب با عزت شمایل او بوده خوار باد و ابتدا بنظارت کلکار خانجات شاه طهماسب صفوی ممتاز کردیده در سلک مجلسیان امتیاز داشت چون شاه اسمعیل ثانی بانی جهانبانی کردید بمنصب جلیل القدر وزارت سرافراز کشته بمرتبه عالی ترقی نمود و پس از انکه شاه سلطان محمد مقلد قلاده شاهی کردید من حیث الاستقلال بسرانجام ملک و مال پرداخت و روز بروز پایه قدر و منزلتش ارتفاع یافت تا در خدمت سلطان محمد بورش خراسان را پیش نهاد همت ساخت چه در آن زمان علیقلی خان مردم را به بیعت شاه نوشیروان اساس شاه عباس ترغیب مینمود و چون اطراف هرات مضرب خیام عساکر شاهی کردید میرزا سلمان در چاره و تدبیر فرج و تخلص قلعه منطقه حد جهد برعایت

بسته

اصفهان

بسته نزدیک بود که قلعه را مفتوح کردانند که بعضی از امرا که بفتح قلعه راضی نبودند قاصد قتل او کردیده رشته امل حیات آن وزیر صایب تدبیر را منقطع کردانیدند نظم سپهر بلند ار کشد زین تو سر انجام خشت بالین تو میرزا سلمان بجودت طبع و لطف بیان اتصاف داشته منظوماتش در غایت عذوبت و همواری بوده بنا بر استشهاد دو بیت از وی آورده شد نظم دوستان انچه بجز لب تقامی بخشد ساقی ما زمی روح فزای بخشد بعلاج من بیمار میارید طبیب انکه دادست بمن درد دوا هم بخشد و او را دو پسر نیکو سیر بود که هر یک مظهر نوادر هنر بودند یکی میرزا عبد الله که جمال صورتش بکمال لطافت آراستکی داشت و رواج سیرتش از خار و خاشاک نقص و عیب پیراستکی و کاهی بنا بر آن موزونی طبع این نوع اشعار از کان خاطر بعمق اندیشه بیرون می آورده نظم بسیار ترم کرچه و فادار توام از دور توم کرچه کرفتار توم با هر که وفا مهر او بر دم پیش سبحان الله بچشم او خوار ترم و دیکری میرزا نظام الملک که در تحصیل کمالات و اسباب بزرکی و سعادات از اقران و امثال مستثنی بوده همواره اوقات را با بشارت مان و سرت میکذرانید و لهذا از فواید روزکار میلش مخفی نماند که اکثر صد و جمله مردمان اصفهان در این سخن بدراز کشد و سر و شته مقدمات از کف بیرون رود لهذا ببعضی از ایشان که متوجه تشعر کفته شدها اکتفا کرده بیاقی را موقوف داشت سیف الدین محمود رجائی بسیار خوش محاوره و شیکوا طوار بوده و در علم حساب و هندسه و رقوم مهارت تمام داشته و در رطبیت و مجاید و بیضا المناهر میساخته از هزلیاتش این نامه است که این چند از انجمله است نظم الحذر الحذر زاین فلان که بود جفت افعی نیران بدترانی فرعون زده نابغ کیرجهار باشد او لهیخ چون قلمدان کاتبان محکم رک ریشه درهم بجای قلم بوسراو زنان چادر داد لکلکا شد بر فراز منار خون رد لش بر کسی حلال بود که منادش بکون خلال بود وا زاشعار ش این ابیات بر زبانها مذکور است نظم صنوبر قد من که نازش بود بی بر و بستام دل چو بار صنوبر مکر مرغ روح خلیل است بلبل که هر چند کلبن برافروز د آذر از ان سوختن هیچ پروا ندارد زهی رتبه عشق الله اکبر در غیرت انکل که دل اهل وفا را خون کرد خون کرد چنانکه کس نداند چون کرد سر پنجه بخون عاشقان کلکون کرد چون شاخ کل که غنچها بیرون کرد خواجه افضل الدین ترکه بوفور علم و سرعت فهم و جودت طبع و اطوار کزیده و اطوار پسندیده اتصاف داشته ابتدا در کاشان بنحصیل مولانا ابو الحسن کسب علوم کرده و بعد از ان بعراق عرب رفته در مشهد غروی مراسم تصحیح عقاید دینیه و تنقیح مسایل یقینیه مشغول فرموده و بدان اکتفا نا کرده او بتحر ملتان شام و حجاز اخذ فواید کرده بوطن مالوف معاودت فرمود چون تصویر قابلیتش بر مرآت ضمیر شاه طهماسب صفوی چهره

چهره کشای عموده قضای عسکر ظفر اثر بهان مرجع فضل و هنر مقرر گردید و در سلک مقربان درگاه
انتظام یافت و پس از آن جهت متوجهات اخروی تلاش تولیت مزار فیض آثار امام بزرگوار علی بن موسی الرضا
علیه التحیة والثنا نموده قریب دو سال بآن دولت مشرف گردید و در زمان دولت شاه سلطان محمد کرت
دیگر منصب نظارت آن سرکار فیض آثار مع تدریس برای صایب نمایش معوض گردید تا هنگام استیلای
لشکر توران از خراسان باصفهان آمده اوقات دران دیار بگذرانید بعد از آن مراجعت کرده اوقات
خود را صرف طاعات و عبادات مینمود تا ایام شعورش با تمام پیوست نظم کدام دو جا اقبال سرکشید
بچرخ که صرصر اجلش عاقبت ز بیخ نکند و او گاهی جهت انبساط خاطر قطعه یا رباعی گفته این رباعیات
از انجمله است نظم باذم ببوی میکده مست آوردی در خانه دین من شکست آوردی که بیچ
چه ستم دهی کردگار ای عشق مرا نکو بدست آوردی وله ایضا ما دا بجهی رو دکان ابرهوس سرشت ولی
بود که هه رو باشد زشت هجران که لفو نوح است بر برحذر باد ابریلو صالست در و هجو لجبت دشت
از مجنون که لاله میروید آنجا ابرانده هقانه که ثاله میروید از او حلوف بهشت جوی شراز زاهد
ماده لکه که ثاله میروید از او سنه شرکان فکشانی بر هم ادنوبر شوم ما اقد کند هوس اگر سور شوم
دوزخ کنی ار نرواگر خود شوم بااینهمه نکذاری اگر دور شوم سنه از محتسب امروز دل زار کیخت
کو ریخت شراب عود را تار کیخت زنعفاد در میکدها در بندید کان خرام روز ما از افساد
کیخت خلیفه سداله از سادات صاحب سعادت الشهر و دیار بود که نام بزرگی را بسوی شاد
و با عظمت در همه دولت وا داعی با حزم و شوکت این رباعی را که در السنه و افواه مذکور است
از وی مشهور است نظم شبی که لب جنت جان غم پرورده قالکنت که پروانه خویشت
کردم میبرم اگر بیرم تر دیکش میسوزم اگر بکرد او میکردم امیر شجاع الدین محمود
ابن خلیفه اسدالله است ولدش خلیفه سید علی در سلک اکابر و اهالی دیار انتظام داشته
شاه طهماسب صفوی وی را بخطاب خلیفه سلطان مخاطب ساخته صاحب طبل و علم گردانید
شجاع الدین محمود خلعت نسبی بطراز فضایل آراسته ساخته از چهره فضل و جمال کمال حظ وافر و
نصیبی متکاثر دارد و نقش افاده بر الواح طلبه می نگارد از زاده طبع سهیل نظرش این قطعه
در خاطر بود ثبت افتاد نظم خوشا دوش دلی صافی ضمیری که از هر چیز در دل بدنیاید
اگر صد سنگ بر سرش خورد چون آب فرو برد بروی خود نیاید امیر تقی الدین محمد الشهیر بمیرزا شاه میر
در بد و حال بکسب فضل و کمال توجه فرموده بهند وارد گردید و نزد ابراهیم قطب شاه بمنصب

پیشوائی که عبارت

اصفهان ۱۸۱

پیشوای که عبارت از وکالت بوده باشد ممتاز گشته عمرها لبر انجام امور ملک و مال پرداخت چون محمد قلی قطب شاه بیابان
مبانی ملک داری گردید بسعایت معاندان و اغوای همکنان دست دخلش را از مهمات کوتاه ساخت رخصت
بیت الله ایش فرمود و در ان سفر اعراض نفاق و امراض ناتوانی برو عارض گشته بدیهه را ابنجهان پی بود نموده
نظم همیدونه جام دنیا خوشگوار است یا ولی مستی اخر خمار است نظر کردم بروی تجربت هست خوشیهای
جهان چون خار دست و میر مزبور نظم گفتن را علاوه فضل نموده همواره عروسان خورشید منظر از حرم
ظمیر بیرون می آورده از آنجمله است نظم لطف با عین عایتی دارد جور ما را مهابتی دارد کوش بر
قول مدعی چه نهی هر که بینی حکایتی دارد تغی از بخت خویش میترسد روز هجران نهایتی دارد
امیر شمس الدین محمد در اقبال عمر و زندگانی بعد از کسب کمال و فضایل نفسانی به چاپور وارد گشته بخطاب صدر جهانی
مخاطب گردیده بواسطه موزونی طبع گاهی در صدد انتظام نظم بر آمده هاشمی تخلص میکرده این ابیات از منظومات اوست
نظم مرا هر شب خیال یار در آغوش می آید غلط گفتم که جان در تن مدهوش می آید مگر میخانه عشقست کوی محتسب شاه
کا آنجا ز اهل هوش هر کس میرود مدهوش می آید وله ایضا هست ای ماه تو بیتاب و میلاف باد صبر خواهم کرد چندانک
که انهم بکذرد قاضی نوری از نیکو طبعان الشهر و مکانت سخن سرایی که در شیوه نظم تیری را که عطارد است طفل مکتب
خود خوانده وی قاضی النجوم که مشتری است در پیش بیان او عاجز ما ندی در بوستان صفاهان بلبلی چون نطقش در بیت
عصر مترنم نگشته و عندلیبی چون بحث بنوا در نیامده اگر فی المثل دیگران در ملند او بیتی ست واگر صد انداز و دو ست
واین قصیده که حاکی سحر حلال است و طراوت باد شمال دارد مراین دعوی را شاهدی مبرهن است نظم کمی کر چشم
تو در خانه کمان آید شکسته برصف چندین هزار جان آید تو چون بقصد دل خسته ناوک اندازی اگر چه تیر تو
بچراست بر فغان آید بناخن ار تن خود استخوان کنم بیرون که ناوک تو مسادا را استخوان آید در سر انکشا و چو بادم نخوشم
اگر فرشته رحمت ز آسمان آید خیال زلف تو شبها در آید دم از خواب لبان در زد که در خواب پاسبان آید امیر عشق کی
دان که در بر ابر دوست خموش باشد بی دوست در فغان آید بعندلیب که تا گل بوستان باشد بیان چه گنجد
چون موسم خزان آید ز بوستان برود باز چون شود نوروز دو روز بیشتر از گل بیوستان آید مریض عشق تو زهر
اجل چنان نوشد که از مصور آن آب در دهان آید اگر چه بر سر بازار عشق رسوایی مرا همیشه زیان بر سر زیان آید
گشوده ام در دکان جان منتظرم که بد معامله بر در دکان آید زهیم آب شدیم این گرفتنی تاک تیغ که بعدل قوت
توان آید گناه کار برحمت امید دار شود چو حذوه بلب سلطان کامران آید جهانکشائی جوانبخت شاه اسمعیل
کند ز رحمت سعادتش برون دکان آید ز معجز کرمت اگه بر سر کوتش حدیث خواهش میخواست بوزبان آید
دمید در که او را سایل بذهد که فی سحاش ازان خاک استان آید زعدل او است که امروز گرگ شوانس

بیشوای که عبارت

بروت معموا بی خفت شبان آید ز دست اهو شیر ژیان دلی دارد تنت مرا زدم تیغ که بر فشان آید قضای
مملکت مدلش ان هوا دارد که جان زنانش به در بی گشان آید کذشته ست بحدی علو رتبتش که ادمی دارد
هم در کمان اید که که عرصه کون دفلت بو ستان کیرد لعل بعجل طرازی چو باغبان آید مبارزان همه چند عیب
بخود شتند بجست خیر بمند صبا عنان آید ز جوی تیغ خور ماب کلبن کرد ون سر بلان بسر نیزه غنچه سان آید
اگر بلند کنی نیزه ماهی کردون ز تاب جان لب چشمه سنان آید اگر عمود زند بر زمین نگون کرد چنانکه کاو
زمین در نظر ستان آید در ان فضای زمین دادرست ایشکاه ملازمت تو اگر بر سر زمان آید زبان ز موج تو بهتر
کرباز بهم از انکه بقدر مدحت خود شخص در زبان آید بلی بقدر مجالت کلامی چنید کسیکه بوقلت ازوه زر بیان آید
دعا همیکنم حال خود نمیکویم که خاطر تو مبادا از آن گران آید بکام دل بنشینم در جوار وصال
زهی سپاس خداوند بر سلامت حال در امعان در مادبری کار درویش چراغ دیده برافروخت شمع اقبال بتو چنانکه
بروی زمین چو بجز اید کند حلقه چشم فرشتگان خلخال کشتمه نرکس مستش چنانکه بر برد زناوک مژه اش
هم در آینه تمثال ملال بکفتش ارچه پرده یکسکی مگر ستاره عیشم برون رود ز وبال نقاب باد برانکند
کفت میخواهم تر الغایت ازین ساختی برون وصال ببوش باده فوت فراچو بپرد زاشیانه دل مرغ غم دستی
بال جو لب دادم گفتم که تا تو در دیدی بکرم کردن هنگامه نشاط امهال چنان شداسته که از فرنکی برت
که از حرارت خورشید در یشهای لعال مگر هماتو بچی داد تو چنان ساقی که استخوان شود در ملایمت چو دوال
می که از دهن شیشه چون فرو ریزی لب پیاله زند از حرارتش تبخال وعال کس نشود خویش که خیره کند
فروغ طلعت او چشم کاتب اعمال محبوبی که اگر دیو روان و شویل سر آمد همه عالم شود بحسن جمال و کر مجال
چکد قطره فرو ریزد درون سینه مغان هر کجا که دارد مال بدان طریق که کو کذشته در دل اوی خیال دست
دل داور سوده خصال سپهر اعظم مروانکه شاه اسمعیل که ابکند کف آفتاب او کو بال بیداد دست
بحال عاشق شکایتی بود چون رحمت خدای ملاد نهایتی بکنید خویش بهر دم تو در بیس جوده
حاکمی که تاز بسه در ولایتی بد بخت مادر هم عمر بلک نحی نشنیده ایم ان لب شریت حیاتی دور لور
در سینه دل با چشم دوش دشمنت هر که باغ خلوت دارد برون زند دشمنت خوارش را نو که بود دشمن داد و دل
هر که چشمش بو چو افتاده است با من دشمنت عادت ما نیست کز بیداد کس دادی کینم در بر بحیم از دعای
ینشینانی کینم بشکلی ازین نالیدی از دردا کنون فارغم کین زمان در دیست کش درمان نمیدانم ای کم بیت
سالهای مرادرش دوزخ هر سینه که ان داغ تمنای تو دارد وله ایضا ازان ساقر که می بیخودم غم در کثرت
باشد چه مستیها بغیر باده کش در دین باشد حمایل چون توانود بد بر دوش کسان دستی که بر دلها زند

فاخر

اصفهان
تا چند کی بار شمیدی تو بیداد

فاخر اکر در آستین باشد علمش ز دوزخ نفرو شم ببهشت نتوان بود اگر باو عشاق انجا سنه چنان کز دره ای
اهل ماتم را سیه بختی فغان از بلبلان بر خواست چون سوی چمن رفتم چه میکنیم خدایا بهشت وصل ترا بمهربانی
پاک رسانید جانان را بدو رشک من مبتلا چه میکردم اگر خدای نمی از بی هجر ازا هر چند کاز زده ونبید ازکام
رله تاک محبوس لب جو ساز اندازیم ملحقه الحرباجی تا چند بجوی دیده آب اندازیم تاکی چو سر انه مالش غم بود ادیم
پیرا همن تر بر آفتاب اندازیم در عشق تو امید فرو دین دخوت یکدم نکه جاوید فرو دین دخوت کر عشق
تو بود دست بر بغارد ادنامی خورشید فرو ریز دخون ماکشته عشقیم جهان سلیمانست بابی خود نخوانیم
جهان مطبخ ماست ماراست هوای فردوس ازانکه صد مرتبه بالاتر ازانه دوزخ ماست ظهیرالدین صاعدی
بلطف گفتار و حسن کردار سرآمد خویش و تبار بوده این دو بیت مر اوراست نظم منعم اگر بر مکی کار از مخوات
رفت بر کرخون کرده کنم کار من ار زاری رفت شب هجر است که تا در قیامت با توست روز وصلت که تا
آمده بند ادی رفت امیر جلال الدین حسن صدر از اعیان الشهر و مکانت اندیشه لعل راد و ح است و از خیالش
معنی را صد فتوح این ابیات که حاکی سلسبیل و تسنیم تواند بود در زاده طبع مستقیم اوست نظم صد سال
لمر کسب شرف از وجود تو امکان کشیده بر ره تقدیر انتظار کر بکذرد بباغ نسیم ز خلق او اطفال مرغ نو زند
در بهار پاد ازان می که در جام جولان نماید صبا الصحن راز دوران نماید بر وی مکار در زاهر هیچ حرف
که حل معمای امکان نماید بلورین کف ساقیان از فروغش کف دست موسی عمران نماید چو کیرند بر منزلب حریفان
فرو رفتن بید رخشان نماید خدا شکیب دهد این دل بلاکشان را که بر شکسته دلان رحم نیست خوبان را ملکا فرم
نمسلمان کند بر ردیم هر کس نداده راه خیال تو کفر ایمان را سنه از مرو کسی افتاد بلعار مباد وز ستم کسی
ستاره بیزار مباد این کار مرا ادبی کار ز حق رسید کس را بتو التجای کار مباد سنه با بید نشستی کل
از بید شکفت برغم دل که ستی چو امید شکفت بادی که سحر از بر روی تو کذشت بر چرخ رسید کل خورشید شکفت
مولانا تقی الدین محمد ارجانی بوفور طبع و جودت ذهن وسعت مشرب بر تمامی طرفای هنر پرور و فضلای آن کشور فایق
بوده و در میدان بلاغت بفرط فصاحت و لطف عبارت قصب السبق از اسیادی ربوده نظم معنی دوش
وی و الفاظ عذب او ان کرده با معنی که لب آفتاب کرد چون سنین عمرش چند مرحله از عمیره در کند
خاطرش را حرکت انتعاشی بید نیامده و پس از انکه چون صبا لبی منازل بمود و مانند سحاب لبساط
مراحل را طی نمود در موضع رسول من اعمال پنجاب سر در نقاب تراب کشید نظم زماد رهمه مرث را زادها
همه بندها بوا در چه ازاد ابوی این ابیات که بلا فاصله نوشته میشود از واردات اوست سنه ازین بات
دیکران پیام زهر آلود چیست مدعا معلوم شد این حرف دود دانه و دچیست خون چشم مرد کل

کدو در مجلس مباش   دل چو براتش نهم پیداست بوی عود چیست   اما ان سرکش که کرجو در ابراتش میزنم عیس
ازین چینی میکو بیدکه حرفی دو دو جیست سنه ماه وعبیر را بیوالدستیات کاکل تعظیم   یار می چو وفای چه از دیگی جم
دیوانگی سر امده اینها کذاشتیم   هر جا غمیت دیده بان هادی منت   این حویت کرفته رخنه کر شادی منت
وای بر جان کسی کز تو امیدی دارد   چشم لطفی ز تمنای نویدی دارم   در لطفت بدعای سحری باز نکرد
دست سعیم که با خلاص کلیدی دارد   کرد دل بینم که در وجاتی هست   غم معاذالله اگر هست تمنای هست
در چمن بود ز لیخا و بجزیت میکفت   یاد زندان که در او الجمن ارای هست   ناامیدم ز تو اما بمحبت چکنم
که میان من او بر سر تقاضائی هست سنه مجل شد چنده ان انکو نامرادی شرمسار ایه   همان اندوه بر کرد
همان بالای اعتبار اید   کفتم سخن کوته کم چون حرف عذر اغاز شد   دیدم که از هر عذر او صد داد رنجش باز شد
دیرین متاع عقل و دین کفتی چه شد کو این آن   انها و صد بالای ان کرد سر بلند باز شد   کر ایان اینجا و کر محمود
کارش بند کیست   عشق از یک رشته پای بسته و ازاد بیک   برزین نکهم دارکه دل بر سر نازست   کنجی توا
رشته بی وادر از است   خدا یا جان بدست لیت لیا مهر افشد دل   که با او کار افتد کر کسی را جان نمیماند
در آتشم و کر ابب ز رشک تاب نه ندارم   لبیته مخلدم صد خیال خواب ندارم   بهلت وصل تو او صحبت رقیب
چنان شد که کر بروز هجران کنی عذاب ندارم   زمانه کینه زیادانه بود کشد لعن   چو شد دو روزی اکس
دیر شد شتاب ندارم   مکن کرشمه که ان لکنت لب کیاه ضعیفم   که تاب جلوه جانش افتاب ندارم   عشق را
با التفات رنجش او کار نیست   یار منظور است او را کار جز با یار نیست   خوش بر اتش نهم تا بوی ایمان نشوی
از کهن دلقی کز و یکتا دل ز ناره فیت سنه رسید شب که بخاطر فزون زعاده در ایی هزار باد بدل هر دم
سنه عمر بیاده بوستان بنازد از تو زمان   که همچو سبزه بکشت چمن زیاده در ایی میرزا نصیر سنه از شعرای
با نام اللّه مقاست هر کام از بحر خاطر کوهری در سلک نظم کشیدی غیرت لؤلؤ عمان پیاله منودی و وقت
معنی بکری از زر بر فکر جلوه دادی خجلت لعل بدخشان عیان ساختی نظم لبی بلیحه جان در جهان پدید شدی
کیهی که خامه او حامل کهر کشتی   و مولانا بکریس موفق بحر حیانت شده از طب و ریاضی نصیبی وافر اخذ نمود
و لیس از آن در شعر کفتن ساعی شده سر امد کردید و بنا بر انکه والدش معاد باغ نقش جهان بود ابتدا باغبان
تخلص میمود چنانچه میرزا شرف جهان وقتی که با او در یکجا عشق می باخت اظهاری بدان کرده میکوید نظم من
بدان پیر باغبان مانو   که ز عشق تو خوشتر چمن باشد   بعد از چند وقت حسب الامر شهریار ایران شاه طهماسب صفوی
بکشیدن وصلی ضمیری تخلص نمود و بالعنایت عنایت شاهی ضمیر ضمیری روشن کردیده نتایج خاطرش مانند
در نو بخش کردیده و بسیار اشعار ازو بیادکار مانده و اوراتش صد هزار بیت است کر از انجمله هفتاد هزار

ابو غزالت

ان غزلست و دو یازده هزار بیت قصیده که تمامی منزیل بمدح ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین کردیده و تتمه
مثنویست بدینموجب نان و پنان و وامق و عذرا   لیلی و مجنون   سکندر نامه جیش الاجداد و دواوین
اکثر شعرا را تتبع نموده هر کدام را نامی نهاده چنانچه دیوان شیخ سعدی را صیقل ملال   و دیوان امیر
خسرو را معشوق لایزال   و دیوان حسن را حسن مال   و شیخ کمال را احیای کمال   و خواجه حافظ را عیون
الزلال   و مولانا عبدالرحمن جامی را معراج الامال   و بابا فغانی را آینه خیال   و شاهی را سحر حلال
و بنائی را فراغ بال   و صالح را دره مثال   و اصفی را سحاب جلال   و شهیدی را اخته حال   و همایون الوامع
خیال و میرزا شرف جهان را تاثر وصال چون این دواوین مذکر کرده اند در بین دیار شایع و متداول نکشته
هر اینه از اشعار متفرقه او بیتی چند نوشته اند   تا بوده چشم عاشق در راه یار بوده   لب انکه وعده
باشد در انتظار بوده سنه ز لبی که درد دل من محتاج میراست   برنت شکوه اد ایکم شکایتی
لب مکیدی من از شوق فتادم بیهوش   تو کیفیت این باده ندانم چو نکرد   حیران شده دل از دیدار
ران مانع نظاره من یا نباشد   بخت خویش بنازم که صد هزار بری   شب وصال تو در جهان غیرت
سنه لی درد نکرد دولت ادام ضمیری   من هیچ ندانم چه دولت اینکه تو داری   ای غایب
از دود بله چنان درد دل منی   کز لب کشوده نت بمن اواز میرسد سنه علاج درد ضمیری نه
نمیدانم که کفته بود که درد ش دوا پذیر مباد سنه بزمی چه کنم کردم او دید نست از خورشی خاصیت
نظاره رخسار تو انیست   هنری نیست محبت بقیامت برده   سهل عشقیت که تا روز قیامت بنود سنه
خوش انکه دید روی تو او سپر دجان   اکر شد که بجو کدام وصال چیست سنه مکن بدرد دلم کوش و ننه ز دل را
ز اهل درد کند درد دل شنیدن تو   تو درد درون دل دیده حیرانم   کر از چه میکشم اضطراب
دیدن تو سنه بجهم پیش او شرط ادب باشد   که خاموشی که ای عشق را حسن طلب باشد
سنه کیه جویان خوی هم دانسته ای بدخو بکو   این که با عاشقان دلبری افلاک چیست   بیکنفس
که زوی لب محبت صنعی لب عقوبت جاوید این کناه تلبس سنه طی لبانی از خدا خواهم روز محشر
پیش تو تا بیان کنم حال شب در از دا سنه فریاد کز بر کوت مکان باز کرانت   ان سایه قد تو که در بنیاد
کشانت   شادم که داد وعده بفردای محشرم   کان روز هیچ وعده بفردا امید بود سنه لبی معتقدم
همت خود را که ز عشقت تو عید دو عالم بامید کرم اوست سنه ذوق انست که ارباب ملال
دارند ور نه اسوده که اهل سلامت معلوم   سعادتیست محبت دلی ز غمزه تو   بدان رسیده که کردش
نمیتوان کردید سنه ای انکه کل وصلت نکادیست بدستت   ازدست مده داغ پشیمانی ما بین سنه در مزاری

قسمتی نه بحال تو سرا پا دیده ام   ملکی چو بر تنم بی لذت دیدار نیست   در مانده درد دل بحاصل خویشم   دو هموم مکدر از دیده
دل خویشم   کیرد همه کس دو زچرا دامن قاتل   جز من که بجان منفعل از قاتل خویشم سنه اگر بینم کسی از کوی
او دلشاد می اید   فریبی کز تو اول خورده بودم یاد میاید   بدام انتظار تو ان مرغ کرفتارم که جان از مرود
تا بر سرم صیاد میاید سنه لب پایست که در مزار کربلا ایمان   که بر پا بر طواف پادشاه در دینار را غلط کردم
بیاد فتم از این سر مار بود از من   کناه از جانب من بود جرمی نیست سر مار ابو مولانا شریف سنه بهین الممکنات از نیکو
طبعانست و بیرون اهتمامش بجز بعضی از متداولات تا فته با وجود وفور شغل و کثرت خدمت همیشه لطف
طبع وی را باعث و محرص میامد که ساعتی همدا و ثات طبایع سلیم و ارباب فراغ مستقیم بیوندد و کل
صحبت هر یک بیوید و ازکان کوهری که اهل کوش و اهل هوش تواند بود بیرون اورد و این ابیات از انجمله است
نظم   کود بری که مطرو فا کار او بود   قادم ز ند کسی زو فا یار او بود   عشق القهر خوش است که عاشق
براه دوست   جای رسد که یار طلبکار او بود ... وستی شود که جیب مه اسمان در او شاخ
کلی که بوسه دستار او بود سنه هر کس بکسی نازد هر دل بمرادی   ما را بهمین دوری نکو کار دکر هیچ دلی نیست
که ما بسیه داریم   سبحانه کافر فرنکست مولانا رضایی ازافراد عصر و حسنات آن خطه و شهر بوده و سطرنج را خوب
میدانسته و شعر را نیک میفهمیده و صاحب عیار علم موسیقی بود و از بوده و از هنکام شباب تا ایام شیخوخیت
در صحبت فضلا روزکار کذرانیده و لیوقات بعشق و عاشقی صرف شده و در انجام عمر و اختتام زندکانی تربت
همداده در جامع اصفهان بافاده مشغول میشود و بیشتر اوقات را بقراءت کلام ملک العلام مصروف میداشت
تا از بجهان فانی لوای توجه بعالم باقی برافراشت   این ابیات که بوستانیست خوشتر از کلستان ارم و دلکش
از مجلس خداوند کرم از وی می اید نظم لب خوشی چو تو مست می شبانه باشد   بتلخی تو می در شرابخانه باشد
بملک دل چو شدی پادشه بیا و فرو چین   رسوم عادت چندی که در زمانه باشد در عنقا   میان عاشق
معشوق جنک عیانیت   که دوست اکر امروز هست وزدایت   بروز وصل بیرس از دلم حکایت هجر فراق دیده
دلم دا اجمال اینها نیست سنه شبی از تو کسی حکایت بدل نکادمی کرد   زغم تو داشت در رنگ چه بروز کار می کرد
در اصیکا   بجنت بدم ز کوی تو اواره میکند   اواره ام ز کوی تو یکباره میکند   چون یاد میکنم که ز کوی تو
میروم   فکر و داع تو جکرم پاره میکند   این درد اشتیاق تو چاره میکنم   خود را بسوی از درت اواره میکنم
روزی هزار بار چرا میرم از غمت   دل میکنم بدو دی یکباره میکنم   صبری خلاص میکنم از دست او ترا نکری
بحال زاد تو بیچاره میکنم   صبری اسیرست چکادش بجانمان   پندادوائی سرا چه غم سرنکون شد است
در اصیکا وقت ان آمد که هر سو شادم خرم بکند دیده   یاد ب خوش مباد کر کردا کهم ز هجر   پنداشتم که با تو
مصرع مراکشته

بیدلت

بیات میرزا هنوز میرزا بیکی بجودت طبع سلیم و ذهن مستقیم فرار ... داد و اعیان مسلم بوده است طبع پاک وی
از اقسام کمالات بهره ور و ذهن در اکش تقاو و بسیاری از علم و هنر چون کتابت قضا و مستوفی قدر که ما
حصل هر یک در دفتر ایشان ثبت است سجل دق معتقل را وا بدین که خود نوشته بود هر اینه بعد از انکه
بسیاری از ولایات سرا پی سپر نمود و چون شمال چندی از محال پیموده فاقه عزم اصفهان داده بدین دیار
اورد سپه سالار عبدالرحیم خان خانان که مرتب فضلا و معقوی فصحا است قدر او و ابو الحسن شناخت
ساقی نامه که در مدح خان مزبور کفته هزار روپیه صله یافته از انجمله است نظم بیا تا ز میخانه بستان کنیم
بویرانه کلشت کلستان کنیم   خود را کل باده بر سر زنیم   چو کل تا دمی هست ساغر زنیم   کلی را که بلبل بود شیدا کی
نشانیم در باغ دل در اثنای   بیا شیشه بردار ساقی بیار   بیا چشمه عمر باقی بیار   بهار دل می پرستان بیار
طرب را کلید کلستان بیار   که بیخود مرا تا کلستانه برد   منش جان دهم او غم از جان برد   مغنی دم جم
شدن کجاست   بلبل کیت جا کومیت می کجاست   دلاور بزلف خانتاب را   ز چشم صراحی بر جواب را   نبارد
غم جان مجنون را   بزن نشتر این زخم ناسور را   چه می بود ساقی ز جام که بود   بیاد که خود دم بنام که بود
کو وقت خرابات شد خانه ام   سبیل شرابست پیمانه ام   بیا ساقی ان لاله کون می بده   طرب نامه افسرده ...
مکن تکیه بر سبزه چون جویبار   که نه سر و ماند نه کل نه بهار   بجنبیدن اینچه باد خزان   ز کل برک
ریزد ز بلبل زبان   مغنی سر این مقام نماند   می بود در خود ز جام نماند   فرو کن بر اهنک خود پرده
که خالی کند دل ز کار زده   بیا ساقی آن اب حیوان بده   ز سرچشمه خار خانان بده   بده صاف یاد و دارد
که بر نام دولت زنم قرعه   سکندر طلب کرد لیکن نیافت   که در هند بود او بحرت شتافت   مغنی نوای
ساز کن   ز فردوس بر دل دری باز کن   نوائی که جان را بجانان برد   مرا بر ده میرزا کشان برد   ز دوری
دلم خانه کرد دم است   ببر فر ز جام رستخیزی کو است   بیا ساقی ان اب اتش شرار   که جا عقل دارد سر کار زار
بده تا بر اتش نهم شرم را   قلم بشکنم حرف آزرم را   که شو کادم از بزبان خراب   برون ارم از ذیل افتاب
بکو هر کی سر دهم تکیه را   در کنج یکتا کیم اندیشه را   مفاخانه خاطرم پر ز خود   که نه سایه شان دیده هر ک
ز نوس عروسان خلوت سرای الست   حرم را سیه ... پرست   ز شکل پسندی بی شوهری هم سر
کشتند در دختری   ز نشاط او از ایشان جنس   ز دکان داسو شان بهر   سر افکنده هر یک چو ابروی
نشسته سیه بخت چون موی خویش   نفس بر نیار د ز تمنای ان   چو بیند کسی را است کالای ان   بر انکه
اقبال یاری دهد   فلک ترک ناساز کاری دهد   بدالا کلی خامه را سر کنم   مشاطکی کار او ذوکم   بدامادی
صاحب روزکار   منتاج بوقارت افتخار   محل خوی کم شغل بیوندرا   بدریا سپارم مدی چند را   عراقی

عراقی نژادان جادو زبان سپاهم بلادای هندوستان سکندر نژاد و فریدون فری باقبال تیمور اسکندری
دلکش که چون ابر کوهر کش است عطارد سپند سرا آتش است چو کل نغمه زنهای هر بلبل است درین باغ
هر بلبل هم کل است زبزمش رخ از برکه کون زند و زمش دل او ربوس بر زخون اگر می دهد تو بپا کی را
وکر کین کش کعبه شبخیز داست بمردی سپهدار شاه اکبر است سر تیغ او اسمان دراست نهال برش یافت
نشو و نما چو اقبال در خدمت پادشا دراخلاص از صبح صادق تر است بخورشید از ذره عاشق تر است
بلند اختر افتح کار تو باد سر کام دل در کنار تو باد این ابیات از غزل و رباعی نیز از منظومات اوست که ایراد می
یابد شکسته دل شیشه وار ترا رجنگت که ایکشه ام طبیعت سنگت زند و ست صد کله دارد ستم سیبا
همچو ستاره سوخته با افتاب در جنگت **رباعیا** شبهای هجرا کذرانیم زنده ایم ما را بسخت جانی خود این کمان
نبود **ص** پروانه نیک رفت که در پیش شمع سوخت اکنون که سوختن غایبانه چیست **ایضا** ما کل بخار لعل
بخار اکذاشتیم کوهر تیغ روی دریا کذاشتیم هر چند ساختیم زمانه بما نساخت یکرو شدیم و رسم مدارا
کذاشتیم دشکست بر شکستی بر خوابگاه او کر خون دیده کرم کند خوابگاه را **رباعیا** ای آنکه بر بند کاینت
دست و سراست معزور مشو که شعله مهمان خس است این مرغ گرفتار که نامش نفس است بیرون رود از آن
آسمانش قفس است من بکسم از جوش جنون آمده دیوانه خود کهک آمد خو سیه کوی بر سار بر سر کمت
ناصیون های دل سنک آمده نزوبت جهان که بر دیش با خنش است ترادی آن بعیش کم با خنش است
دنیا مثل چو کنیس نزواست بر داشتنش بر آنکه خواهش است **اقا شاهی** جمع بارها از مضامین کرده بدرت دمس ار اطلف
طبع مو صوف شعر خوب میکوید این بیت در رباعی از وی بین الجمهور مشهور است **رباعی** معوابهراز بار و بهار بانی من
برف ز ذوست دهند عاشقانه بهار من **عشق و بر سر درد** در دو درد نیم و دیده که عشق به عشق عاد لوی
دردی بچه درد در جگر زنی **حکیم شفائی** از حکیم مولانا است کرد طبیبی حاذق بد دیگر بین صادق و اشعر در شفای بعضی الوالدین ابهم
علمن روزه از طبابت کنر دارد شعرش بی نهایت عذوبت این ابیات از وی می آید زیاده است حسن [illegible]
خوابگیست تازه که در بوستان است خواهی بسوز خواه بخش ای حاکی بود و نبود و نیک و بد ما از ان نیست **ایضا** ای تیغ تو
چراغ کسی بنوخت معزور این مباش که بر دام پرشده است **رباعیا** از شک این همه دکر خار هم بهره ام
اگر چه سببه ک ان ریخ دیر مر بند این ربح در حق جوانه که دارالعلب داشته کفته **رباعی** زان چشم تو تیر بزره الکه
کر چشم تو ای سلاح سازد جنگ بر تیر دل بس که زکجی در دل تنک شد تیرش غمزه تو آغاز زدن تنک
جهت محبوبه خود کفته **نظم** ستور کلی که پرده اش وا بس است لب خشک مثال چشمه نوزن است هر لفظ شکفتن
دو کر غنچه شد ه رب بیت که محفوش کل کلش است **مولانا بابا شاه کاتب** کاتب کتابت نسخ تعلیق را در غایت عذوبت میکرد
سپناید

اصفهان
سپناید و هزار بیت راسته تومان که صد و بیست میبکرد **نظم** مردم دیده همه تن نور کرده ای سر و جان تا کند در برای
خاک شیر تنش نکاه و در جای ما مثنوی میکوید از آنجمله است **نظم** چه دیده اند کدایان عشق از در دوست که هر ولی شان در ظل قرار
بابا طالب قریب سی بیست در کشمیر وطن داشته بتجسم و جستی از حکام آنجا مبتلا گشت پس ازیشان آن دیار تجسم فرد
اولیا قاهره در آمد منظور نظر عنایت نواب شاهنشاهی کشته از خدمتکاران آستان دولت آشیان کردید و گاهی
نابر تقریبی شعری میکوید از آنجمله است **نظم** شادم از اهل جهان کز اثر صحبتشان بکمانند هم لذت تنهائی را **ص**
غمخانه من کرانه و کنه شود معموری من زمانه و کنه شود دیر آمدنت مباد کین رخم فراق زخمی که تو دیر آمدی و کهنه شود
ص ز هم بغرق خود چنان که پرشد خونریزی از سنان تو شانه که پرشد ای خانمان اراکمر تیغ هجر تو به کرد
خاکم بنخسا ر تا بدانکه پرشد **ابوالقاسم امری** مردی شاعر پیشه بود مشاء طالب صفوی دیرا معتقد ساخته جهان بخشش ارزانید
ابرو بشت وادو او قتاد این رباعی بکفت **نظم** شاه از بنکس نور عدم کردی شاها کوه نت ز جور دو درم کردی
سی بیت که مداح تو بودم شب و روز این جایزه ام بود که کردم کردی چون مدتی بر آن بکذشت و با پرسی بنهایت پذیرفت
دو سندی قطع خلق بمو قطعه از روی طیبت کفته بیار با پیکان آن آستان عرضه داشت نمود جمعی کدوی انطار توجه نمودند
احوالش را در لباس بیکناهی عرض نموده از کمپش نجات دادند این قطعه است **نظم** نکل قدم است بار ستیش
هر سر موی از هزار رشیش انستی بیرا کر بر فشانم بیرون و بقصد آرشش **شکیبی** بین الکشکان از سیکو طبعان است و از
منظوماتش این نوع ابیات در بیان است **نظم** جان زغمش تو در نزد خلق خوار شدم که هرکه جانب من دید شرم سار شدم
ص جائی که چو خورشید توی جلوه گر انجا بایم اثر از ذره زیارد در انجا کاش مینوختی از عشق برده بود دوه تا دم آرزو کشیدیها
تر از فامی چند **ص** چو مرغ نیم بسمل های ز فتن بیت نکار جان در زماک دخون از کرا اکر صد بار برخیزد خوشت آرد که
از نبود دیدن دیدار چه سود کرکس این و خندان آن نه هند **صفیا** بلطف طبع دعاش ذهن موصوف بود بسیار محبوس دعل از ریک
دخون کو ست در دیدی یا بر جاتر از پستون **نظم** زخون نبک در دعل کرم دو کش هشی عجب مدار که بیگانه آشنا کرد د
این ابیات از وی می آید **نظم** در هجر تو دیده پرخون دارم اشکی که در دو کمت مجنون دارم آهی که بسوز دل کرد و دارم
اینها همه از طالع وارون دارم **ص** از سودای ما سیح فیض نیست دلت باخود رحجا با کین نیست دلت نارزد دون ما
بقین است بیان انشد ه بر بهو ی اکر چنین نیست دلت **ص** نور کنج که کنجم سر کمون به تیره روحم که روحم وار کون به
شدم خوار دل کش زرم محبت دوست دل که نایب عرق خون به **ص** در خانه ای کشاید سبو ه برک بیش از ان که در دیوانه میدید
محمد علی باده ارز نشد اوست را مطالعه کرده بدقت سخن و خوشی طبع نیک میرسد و مصنف حقوق بکند این ابیات ازوست
در بیت که لب دا نیفجان ارشش نکردیم بیکانه دلیر ابغی جو خویش نکردیم ما لا نفیجان نمود کار کر هرکز جرمی که بعفو تو درویشی کنیم
ص هنوز خواند کسی دعای زنجیمانه را تا تو رفتی دیمنی شد باده و پیمانه را هست جهار عقل و ابس دادن جام شراب

بزمان محرور دن اگر زمین است یک پیمانه را **ص** هست دوران خاطر خرم شناسیم بینیم اگر نور نا تمام شناسیم غایت شوق تا ساخته باز آمد
آن آیت که باز غم رنج هم شناسیم **مولانا نادی** بلطف فکرت و جودت اندیشه موصوف بوده دیوانش در غایت عذوبت و بیت
جانچه این ابیات که برخاسته از آن می دهد از آن نا است ساخته میکرد **نظم** دل بود از زده شب بسر بر کار نه بنشست دیده باسامان نا
رنج پر بر نشست باید غمزه و ما دا دلی داشت برخاست همکس بر شب ای دیده بیدار بنشست **ص** چون جبره کل شکفت بکوی خوشتر
چون زخم زند بوشش هم بخیه کار خوشتر چون جب شناس آمد عارض بکت ما ترا پوشیدن بای خود از جلوه گری خوشتر **ص**
گریه خونست که از دیده ما بان نرسد تا بهر کس اثر شکوه نهان نرسد هر چه دارم تو به لب غم تو دارم غم تو همه آن در ریکتانم
که بمیدان نرسد در صفت اسب کوید **نظم** پای بیش از خاطر دانش بکر بیرون از ساب تا باندیشه او زنم عنان رسد
سایه عاقبتی که همه بر کرفته بود عجب از کام کشتی ببر آن نرسد **ص** در دل غیبان کوی که حباله اش و همه در کلکتا بانده در دل
مولانا دنیع بلطف طبع اتصاف داشته اکثر اتیکه دیده انا دو فطرت و همت جهان سابقه نکار مغیر بود که جان نعوتی فطرت و
اهلیت مخدوم در این اعلامش از این ابیات که بصورت ابراد می پذیرد معلوم میکرد **نظم** ز دوری آرام شب نجاتی بتاب
که کار زلف فلک مکن بکشیم خواب تهی ز آتش هجران در استخوان منست که در طبیعت من شعله دارد آب
ص نداشت ای دعاه حسرت افزود نکرد ز بوستان جهان هر کدا که بو کردیم **ص** دایم ز مراد دست ما کوته بود
ار ما بطلب هزار منزل ره بود هرگز ز دبال اخترم بر نامد هر جا ز قهم کنت بدم بهره بود **ص** هر کریه من خون جکر در بر داشت
صد ناله زار به اثر داشت کر نید که شادی آورد غم غلط است هر غم دیدم غم دکر در بر داشت **درعی** دلاد مولانا نجیری
با وفور در ویشی شعری در کمال همواری میکوید آنچه نوشته میشود از آنجمله است **نظم** از برد هجوان هر دمی که خواست افزود
بیش از بیش خویش بطرف عشق کنی بد نداشت **وجه** خواهر زاده بیک بوده شعر هموار و ملکنه از آنجمله است تنگ حکاسبار کلمه تر از ان
ادهانرا بر پر چشم کوده آب داده تیغ مژکان را **وفائی کرد** شاعر صاحب طبیعت بوده چنانچه این قطعه که در حق والدش حکم جاز
کفته حقیقت طبعش معلوم میکرد **نظم** کفتم از روی مضیب حکیم جاز هید کی تا که برفی از دوست آزاد رود نه که هر جا فرو چار بمیدشفا
ساده من لوی درست ابد و باشاد رود کفت با تو منادی که کناه از من نیست صید را چون اجل آید بوی صیاد رود **ابوعلی**
نا دلیت بلطافت دا فور و هم خاطرش از غبار و خاشاک عیب و قصور بر او این ابیات بین الجمهور از دوی مشهور است **نظم**
لذت جور بتان اهل هوس را نه دهند این تنعیت کرامی بکسی را نه دهند سر خشنودی مرغان محبت کردم که جا بحد کشت چمن
کنج قفس را نه دهند از صد هزار رشک دست نمیرود مرغی که بر نهیب دم آشیان کرفت **میر امانی** قریب پنجاه سال است
که ایشت و هرکز ادراک خدمت دماغ کرده درین ایام عمر را بیهده کذرانیده دکاهی که جیه دفع ملال این نوع ابیات در
صورت بیان می آورده **نظم** لعلت که آب زندگی از زی نشان دهد کو خضر تا بینند دار ذوق جان دهد **مذاقی** از شاعران نیکو
سخن است در خوش دابند دکر همراه انچه نوشته میشود بجانان ازان دو وکیلی از آن حرمین است **نظم** تا چند بیاد تو هم آغوش نوشم
تا کیا

اصفهان
تا که بخیال تو فراموش شوم رسم که راستاد ایام فراق یکباره ز خاطرت فراموش شوم **مولانا علی صورت خان** اول حالت
تعبیت چوخ کری میکاشت و پس از آن بسبب هم بجنتی اهل درک خلع صنعت کرده بصورت خان کشت و از آن نیز قدم بالاتر
نهاده بخیر خواندن مشغول کردید و بشعر کفتن رغبت مینمود تا در فوت پیر خود این دو بیت بکفت **بیت** پیری داد ایزدم ز قضا
هم قضا نام او نهاد رضا عاقبت هم قضا رضا را برد حکم داده ام رضا بالقضا **بر نظر امانی** مرد هموار است و کاهی موزون
طبعش عیث میکرد که شعری میکفته باشد چنانچه این رباعی که در حق شمس ده ده کفته **نظم** شمس ده ده اکه کرده بی لیشش
دارد ز فلک از شراب مستی مستش بکرد پیکه بیت پیش افتد چون آنکه بیتی ز دود از دستش **بر نظامی** از مردم هموار آن
دیار است و او نیز از روی طیبت این رباعی بجهت شمس ده ده کفته **نظم** شمس ده ده را چو دید شیطان در راه برکشت ز راه
تا کرد دکمراه شمس از پی کردان که شیطان تو بکیف لاحول ولا قوة الا بالله **کمالی و سعدی** دو برادرند که همیشه اشعار جان خود را
مردود طبع تره ورده فصاحت را غبار حسرت خیره دارند افراز طبعشان بجائی که متوجه خواهند تا دیار ما از کیسه مغرب
بربایند و نطاق جوزا از کمر آسمان برکشایند چنانچه خواجه کم شریف هجوی در حق ایشان این بیت کفته **نظم**
او چیزیست بدتر ز تیر حرامی سعدم کلای کلام سعدی عیان ای صاحب کلام کلاه کلاهی از سلامت و همواری نیست
این بیت از وی می آید **بیت** جانم رساند غمزه شوخ تو کافری کر خون خلق منبر و محراب شسته اند اما سلاک
باوجود اکه شعر سعدی هروی را بخود منسوب کردانیده و کاری ز خنه چنانچه این بیت را از اشعار خود میشمارد **بیت** کو و سیت
کمی تو سر و ز ای دلبر رعنا بر خیز تو جانه داری وارنیست ها بر جا **مولانا بذلی** با وجود همواری شعری در کمال بی تعلق دارد
مثل این ابیات کاهی از زکان اندیشه بیرون می آورده **نظم** کر ما بودی لعبتی است خود دست رس در جان کوه غم و زنکان در بر کس

نطنز
نطنز ولایتی نزه با طراوت مشتمل بر آبهای روان و اشجار فراوان قریب سی پاره دیه دارد و از مردمش آنچه بنظر
آمده این چند نفر است که بصورت ایراد می پذیرد **شیخ نور الدین عبد الصمد** عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی و تربیت ارکب الدین
علی بزغش یافته و شیخ عز الدین محمود و شیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی مرید وی بوده اند **خواجه میر بیک** از احفاد شیخ
کبیر تبریزی از جوانب امیر اکرات کده در عصر خود بسر و قرار اباب سیاق بوده اکرچه والد وی از تبریز است اما شا راليه
در نطنز متولد کشته و در علم ترسل و شیوه نویسند که در رسم کفایت بی شبیه و نظیر کشته دور زمان شاه طهماسب
صفوی بتولیت آستانه رضویه امام ثامن علی بن موسی الرضا ع برداخت و در آن محل وزارت خراسان برای رزنیش
تعلق کرفته و انواع کفایت و شهامت تقدیم رسانیده و پس از چند وقت معزول کشته در غایت عسرت اوقات ر کار
میکذرانید تا باد اجابت عالم سر مدکشید این بیت از وی است **بیت** در غفلت کریستیم جاکه طوفان برکنده است
هیچکس قدرت پیش من که کریان برکنده است **میر احمد** از علمای آنوقت بعد از هر فنی و در هر علم کتبی داشته اما
هیچکدام را بکمال نرسانیده بود از آن جمله ظرافت دکان بیس کوچه اش کفته ند اما در فنی بوشتی داد و در عهارت بکمال داشته

حالکه چند صوت و حل و کار از روز انتشار یافته غث و ثمین اندر ارش ازین ابیات که نوشته میشود مستفاد میگردد نظم
پیش ازینم قرب بود و طاقت آزار نیست / از تو بیزارم ز دل کو از تو هم بیزار نیست / صبح وصلت بس که طالع شد برای دیگران
هیچ ای اوبت که چشم شام هجران تار نیست / ما دکان عشق بر چیدیم بر مفروش ناز / بعد ازین اینجا متاع ناز را بازار نیست
شعر خونم که خورد عشق تو با دل حلال او / ما کسی مگو که علامت میکنم شعر کز آن زلف بد سر بروم / در روز گرد در [illegible] میبرم
دل آورده بودم کنون دانی به از [illegible] جگر میبرم شعر حسابم یار می آید ابی که میداند / ترا دیدار [illegible] که من از خویشتن رفتم
کینه میورزند با جمیع کسان دور کرد / [illegible] ای فلک [illegible] در هم شد خلقی
زهر شانده بت در بغل [illegible] کافر زده خنده بر مسلمانها شعر کردند قران [illegible] هر جان [illegible]
بود در روی زمین بردند [illegible] قسمت کردند [illegible] آثوبه [illegible] تعلیق
در غایت جودت [illegible] ابیات که [illegible] نظم ابر است و هوا معتدل [illegible]
امروز هوا [illegible] زواره [illegible] برادر [illegible] آن گذاشته [illegible] زواره
مولانا محمد [illegible] در الهیات و [illegible] تمام دارد و در اردستان [illegible] افاده [illegible]
داده بسیاری از طلبه [illegible] مشهور است نظم
زنار پرست زلف [illegible] محراب [illegible] کوشه ابرو [illegible] روی دل کافر
مسلمان [illegible] شعر [illegible] آذربی [illegible] دل خونین دل
[illegible] عشق [illegible] بین الاقران [illegible] ابیات میگوید نظم صیاد [illegible] فلک
[illegible] در آن مملکت [illegible]
[illegible] اردستان
هر چند [illegible] اردستان [illegible]
[illegible]
[illegible] آمده
[illegible] عجایب جهان بوده [illegible]
رباعی [illegible] نظم [illegible]
از احوال گذشته [illegible]
سلطان [illegible] میرزا الغ بیک [illegible]
کرمی

اردستان
کرمی از جانب [illegible] میرزا گذشته [illegible] پادشاه [illegible] ایشان [illegible]
مولانا گفت یک خاتون را [illegible] دختر پادشاه ترکستان است میرزا طلاق [illegible] میرزا از طلاق او که
بسیار عفیفه بود [illegible] روز یک خاتون [illegible] دو دختر خان چندان شماتت نموده که بالضروره او را طلاق داد
[illegible] میرزا ایلچیان [illegible] ایشان [illegible] مراجعت نمودند [illegible] مولانا گفت که
[illegible] ایلچیان در
وقت [illegible] ایشان فرستاده [illegible] مرده اند و چندی زنده [illegible]
[illegible] کتاب از
امیر عبدالباقی [illegible] ایشان و
[illegible] اتفاق افتاد [illegible]
[illegible] هلاک خواهند شد
عاقبت چنان شد که او گفته بود قاسمی [illegible] فراوان دارد [illegible]
جودت [illegible] نظم [illegible]
[illegible] شعر [illegible]
شعر [illegible] دلان که دانی شعر از بس دعا نمودم [illegible]
[illegible] مولانا غیاثی [illegible]
[illegible] رباعی [illegible]
کاشان
[illegible] کاشان شهریست آراسته [illegible]
[illegible] نظم
[illegible] کاشان از شهرهای [illegible]
[illegible] ایران [illegible]
[illegible]
[illegible] سلطان [illegible] ربیع [illegible]
[illegible]
[illegible] کاشان [illegible]
[illegible] کاشان [illegible] نظم [illegible]

با عقل جهان [illegible] دو دیگر آنچه [illegible] جوانان [illegible]
که در هر کام [illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شیخ عزالدین محمود
صاحب ترجمه عوارف [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] شعر
[illegible] شعر [illegible]
[illegible] شیخ کمال الدین عبدالرزاق
جامع [illegible] علوم ظاهری و باطنی [illegible]
[illegible] شیخ کمال الدین عبدالرزاق [illegible] شیخ رکن الدین علاء الدوله [illegible]
[illegible]
[illegible]
ولایت کاشان [illegible]
[illegible] کاشان [illegible]
[illegible] کاشان [illegible]
نظم [illegible]
معین الدین [illegible] سلطان محمود بن سلطان محمد سلجوقی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم
[illegible] عز الدین طاهر بن معین الدین [illegible] سلطنت الب
ارسلان بن طغرل بن [illegible]
الطاهر

کاشان
الکمال [illegible] نظم [illegible]
شرف الدین انوشیروان [illegible]
[illegible] سلطان محمود بن سلطان [illegible] سلجوقی
[illegible] قیام میشود
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم
[illegible]
[illegible] صدر الاجل [illegible] الدین [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] سلطان [illegible] محمود غازی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] سلطان [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] شعر [illegible]
[illegible] شعر [illegible]
[illegible] شعر [illegible]
[illegible] شمس الدین [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]

و در قسام شعرا او را ابیات است که حاکی از شیوه ملال و نمودار آب زلال تواند بود چون دیوان او متداول نیست هر آینه بهمین قدر
ابیات که از وی بنظر آمده ثبت افتاد **شعر** ای چهره تو نامه اسرار دلبری / وی طره تو سوره ابیات ساحری
دیباچه عذار تو کاسد گذاشته / بازار رشته و گل و اکسون ششتری / به دهان دلفروز رخت گفته ام بسی
کس را مباد عشق و غریبی و بی زری / ای آسمان چه کبر کنی سالها گذشت / دعوی همین که جا بکه چند اختری
تا کی کنی تحمل بیهوده ای اجل / هندوی پیر فاسق منحوس [illegible] / شیر فلک بطبع نزاید [illegible]
کاو [illegible] ندارد [illegible] **رئیس الائمه ناصر الدین** از افراد حسنات دهر بود و در زی اصحاب طریقت
[illegible] بود و با وفور علم و کثرت استعداد همواره دل شکسته [illegible] حالیکه از گفتارش مستفاد میگردد
نظم زدار ملک جهان روی درکشیده دفا / چنان که در نرسد هیچ گونه بوی دفا / دو چیز هست که در آفتاب کرد نیست
وفای عهد درین عهد و سایه عنقا / بدانکه [illegible] مراد مجلس / نشسته اند بدولت مسافران صبا
اقضی القضاة مولانا عماد الدین ایوان عزت و اقبال و عمید شادروان فضل و کمال بود و مولانا معین الدین جوینی
در نگارستان آورده که وی سده و دستور یگانه و نادره زمانه صاحب تدبیر و امیر تحریر وزیر بی‌نظیر غیاث الدین [illegible] دستور
سعید شهید خواجه رشید بود بهر تقدیر در آن حضرت وقر و حرمت تمام داشته و بنابر علو علم و کمال فضل فعال در زی ارکان
حریف لب اعمال و کنار نطق و بیان می آورد این ابیات از آنجمله است **نظم** از زحمت و جور جهان در عذاب هستم
گاه گاه نیستم که خود اندر چه عالمم / در معرض تغیر و تبدیل مانده ام / کو از زحوف [illegible] اعالمم / هر چند در [illegible]
فضلم سزای شغل / لیکن ز نار دانی او در بطالتم **سید المعظم سید اشرف** جامع فضایل صوری و معنوی بالجمله نظمش از نمک [illegible]
حکایت میکند و نثرش از لذت وصال دلداران نشان میداده چنانچه این ابیات شاهد بیست بر این دعوی را **نظم**
زروی من چو سر کوی او نشان کرد / رشرم همچنش رنگ ارغوان کرد / غمش چو شادی [illegible] افزای شد لیکن
بجانم آمد و در دلم مکان کرد / برای نرگس بیمار او ز دیده من / طبق طبق دل [illegible] ریزان کرد **افضل الشعرا ضیاء الدین [illegible]**
شاعر رفعت انتساب بعلم معارف و علانه و بخلعت آیه لطف سرافراز اشعارش جمله مقبول و مطبوع است چنانچه از این
ابیات رنگینش معلوم میگردد **نظم** اندر آن روز که از خون عقیق پوشان اند / کارگاه اطلس سرخ این جوی [illegible]
جان رود افغان کنان بوی هوا گویی که / رزم چون دریای آشفته است و جان همچون کنار / چشمه [illegible] روان گردد
گلستان از آن از خون نا پیاله زار / این دو بیت در مدح شیخ عمر سهروردی مراد است **نظم** دارد [illegible]
کاندر [illegible] قیمت دیها / در پای مست شورش چو [illegible] عاشقان / جان ریزها است [illegible] چون رزار انبیا
سید جمال الدین معاصر اتابک فارس بوده و تتبع اشعار شیخ سعدی بسیار کرده از آنجمله ترجیعیست که بند اولش اینست
نظم من مستم و رند و لاابالی / وین شیوه مرا است ما برابالی / با شغل جهان چه کارم / میخواهم یار و جای خالی / خمخانه کجاست [illegible]

[illegible]

کمال الکتاب در آن حوالی مولانا کمال الدین از فرخ کمالان زمان بود و در نظم و نثر نسبتی بلند و مرتبه ارجمند داشته این بیت
از وی می آید **نظم** به درد و درد راه قبول نتوان رفت / با قانی بی سبب بجانان نتوان رفت **مولانا کمال الدین حسن** از جمله عاشقان
شاه ولایت حضرت امیر مومنان علی بن ابی طالب بوده و بغیر از مدح و منقبت شعری دیگر گفته نقلست که وقتی قصیده‌ای
شاه ولایت پناه رسید منقبتی گفته بود بروضه مطهر آن سرور گذرانید هم آنشب در عالم رویا مشاهده نمود که آنحضرت پیش
آمده و بر زبان الهام بیان گذرانید که ای کاشی مسعود بن افلح صره زری نذر ما نمود آنرا الصلة منقبت بتو دادیم گوید هنوز پیچ میدید
بود که مسعود بن بزرگ آن صره آورده بمولانا حسن تسلیم نمود دیوان اشعار مولانا از قصیده و غزل متداولست بنابر اختصار به بیتی
چند اختصار افتاد **نظم** بو شاه روم بر آمد فراز تخت زبرجد / سپاه زنگ گرفته کرد رایت اسود / سپاهی [illegible]
ستونهای چنین با ستون ناستبر شید / بزرگوار خدایا که دست صنع تو بالش / زغار [illegible] و مکل ز کل [illegible] مصعد
منم که مهر ترا ز جنب آل محمد لاف / زبان و دل شده مولای آل عبد مناف / منم که موی دبود دم بگاه رزم سخن / شود بکین خوارج چو
رمح زهره شکاف **مولانا شمس الدین** که صاحب تاریخ فاقان است در مدح خواجه بهاء الدین و لد صاحب دیوان قصاید پرداخته
و تا خسته کرده **زین الدین** نام داشت و کتاب نصایح الاولاد از منشات اوست در سلک شعرای آن دیار انتظام داشته اند
مولانا غیاث الدین جمشید و مولانا معین الدین که در هیات و ریاضی و نجوم بی شبه و نظیر زمان خود بوده هم از آن شهر دمانید
آورده اند که چون میرزا الغ بیک گورکان همت بر بستن رصد گماشت مولانا غیاث الدین جمشید را با عزاز و احترام تمام طلب داشت
مصاحبتش را ملازم گرفت و چون مولانا در آداب و رسوم پادشاهان بسیار عاری افتاده بود هر آینه آنچه روش ارادت ملازمت لیعد
بسته از وقوع نمی آمد و جناب میرزا از وی در میگذرد کدر بوده و اظهار ازرد که میفرمود ما بنابر آنکه معالجه زیج بوجود مولانا متعلق است
نمی پذیرفت البرود و در تلخ تلخ سخنان مولانا صابر بوده و همیشه بر زبان می آورد که این مهم که صورت انصرام یابد تا من از او را
و گفتار ناهنجار مولانا جمشید مقدور نوم و بعضی گویند مولانا را از جانب میرزا الغ بیک مسیدانند **مولانا محتشم** از شعرای مشهور معروف
این عصر و زمانست بر منبر شعر خطیبی جاری لسان و در گلبن شاعری عندلیبی خوش الحان اگر چه پاره از غزلش واسطه بعضی چیزها
مفقود از عذوبت شکسته تا قصایدش جمله در غایت جودت و هموار است چون در حین تحریر از قصایدش چیزی بدست نشد
هر آینه چند بیت از غزل نوشته آمد **نظم** نگشد نا رسم اگه تو جانش باشی / در جهان گیری عمر گذرانش باشی
تا بد کرد سر باغ و بهاری کردم / که ترا این خط فوخیز فزانش باشی **شعر** هر جا لوبست آشنای دل ماست
هر جا درد دلیست از برای دل ماست / آن شعله که برق خرمن مجنون بود / جاروب کش دلسرای دل ماست **ضیاء الدین**
فاضلیست از علما عرش روزگار پاک درد علم و فهم کامل الادراک عمریست تا او اوقاتش بطراز عفت مطرز بوده
حکام و اعیانه علایق موقر و معزز است در پرستش بلوازم درس و کتب پرداخته نقش افاده بر الواح خاطر طلبه علوم
می نگارد اما بنابر بسیاری رسوت بشیوه نظم غوری بکار برده قطعه یا رباعی انشاء می نماید از آنجمله است **نظم** [illegible]

[در حاشیه:] در جائی که مولف اقرار آورده / محتشم در سر شاعره ... / گفته شنیده و گفته است ... / اشعار و قصیده او ... / بر آن همه جمع ... / ارشدت ... / گفته ... / [illegible]

دلم فرساید / روزم همه از رنگ شب که اید / آزرده از کار را الفقه / روز دگر شب دگر می آید **رکن الدین مسعود** بزیور استعداد و جمال علم
در شعر و لطایف از شعرا ممتاز است و امروز در کنف عاطفت شاه زرفیق اهالی شاه عباس عرصه احوالش صاف از غبار و فتور است چنانکه
نهال روزگارش ایمن از نکبات قصور آنچه نوشته شد مراد است **نظم** سرم بپای خدای پای آن آزاده دامانم / که چون خورشید
اگر دامانه افتد پاک برخیزد / چون توم دور از تو می پیچد نفس در سینه ام / چون نیزاری اگر پایم گلو می افشرد **میر حیدر رفیعی**
بمتانت طبع سلیم و لطافت ذهن مستقیم از همگنان فایق برآمده است و در فنون و در فن تاریخ بمرتبه ایست که خانه تنگ را
از تباین آن بعجز و قصور اعتراف دارد و کتب عبارتش در شیوه معما بمرتبه ایست که بنان بیان توضیح آن را مشکل میشمارد و بنابر تقوی
در نظمی در رشته اندیشه میکشد مراد است **نظم** آزرده اسیری که بزندان تو باشد / در سلسله جنبان تو باشد / در قافیه [illegible]
زند هوش طرد / اندست که در حشرها با تو [illegible] و تاریخ تفسیر غیر منقوط شیخ فیضی که در سنه اثنی و الف هجری باتمام رسیده
مورد قبول و اسامه یافته ده هزار روپیه صله گرفته و بعضی الفاظ را با لفظ ما که بر یکدیگر مناسبتی دارند بحساب جمل موافق تا بجهة افغان [illegible]
با قلم زن دانش [illegible] یزد / رزمه کاشان عقرب ساده / جنس ساوجی تنک / محبوب ناز شاه قهار
شهاب شاه جهان / عباس [illegible] کنف خواب / رحمت ابو القاسم / ملک یوم الدین / [illegible] عان عالی
مقرر شیطان / [illegible] کفش / جوان کامل است / اگر بیت بدو علی کرده گاهی بر لوم تاریخ [illegible] میکار داد در علوم کمتر [illegible]
انشاد ترجیح براد خود دارد از این ابیات مستفاد میگردد **نظم** بجه خانه زرد و نقره مستانه ما / باده عاقل کورد با دل دیوانه ما
بزمی ارراسته ساقی که زلیس در رگستان / نار تشنه دور بما برشده پیمانه ما / این مراد من شبی از یار تمنا باشد / کز شبستان هوا
انگبین آرا باشد / نا یب المرغ که عنقا به ما برده باشد / بر نگردد عجب نیست که عنقا باشد / نه دل نه جان که در پی [illegible]
جدند باده عشق و دست تنگی **میر حسین** خواهرزاده میر حیدر رفیعی است مضمون الولد الحلال یشبه بالخال عمل نموده شعری
هموار میگوید از آنجمله است **نظم** فلک بد طالعی چون من ندارد / چراغ بخت من روغن ندارد / [illegible]
عدو هیچ از مردان ندارد **میر رفیع الدین** مرد آهسته نیکو اطوار است و چنانا بنابر امتحان شعری میگوید مراد است
عیدی چنین گذشت و کسی یاد ما نکرد / یک آفریده رو بغم آباد ما نکرد **ملک طیفور** برغبت فهم و دقت مشرب بین
الجمهور مشهور بوده خود را از ملازمان سلطان مصطفی میرزای صفوی می انگاشت و عمر خود در آن شاهزاده اشعار آبدار
بر اوراق روزگار میکاشت این دو بیت از آنجمله است **نظم** نیرنگ بین که بستند از یک قرابه ریزد
خون در پیاله ها می در ایاغ مردم **شعر** خون چکانست ملک تیغ ستم میترسم
که بی اخر بدر خانه قاتل برود **داعی** برادر ملک طیفور است اد نیز محلی بزیور
استعداد بود مشار الیه میرزا است و شعر نیک میگفت این بیت مراد است **نظم** حسن تو و ناز تو باندازه هم نیست
حسنی شده و ناز انبه خود گو که ستم نیست / بعضی گفته اند که وی سیرت اسمعیلیه داشته و مردم را بدان روش دعوت میکرده

[در حاشیه:] کاشان

از آنکه بشوه اجتماعی که تکلیف میکرده **مولانا فهمی** بجودت بیان و عذوبت کلام موصوف بود شعری مفقود است و مشورش بر
مذکور این چند بیت از وی می آید **نظم** از غرض من از تو علیست / باس داری که با تو باد / باز اینکه سر از ایشان کمال
داده / با رنم آنکه طاقت بی تاب و از خواب دیدم که دلم بو بو ای در جنید / آه از این و اقوام لحن پریشان دارد
ولد ایضا هر آینه است که چون طره تو دلگیر است / که طفل بکشد اصبح دم رسد بر است / اگر بر بستر من کاف تن بر مه آتش
و گر بر تربت من آب ریزی دود بر خیزد / هر کز ابدال دم آبی بغرافت کو را / هیچ بیمار بمیرد که تو حسرت گذاری **مولانا**
خانم از نیکو طبعان آن شهر و مکان است همی نکهت طلاب ان در صدد رنگ آمیزی عروس سخن او نیز در صدد زیب و آرایش
حلویات و غزلی را ما هستیم در عرض گفته ملک زاده میکرده و این ابیات بشهادت می آورد **بیت** یک که کشی و پرده دستار
تا کی از جاریه بند آوری / هرچه بدو دام دل ات دهند / کز بستر یه از آنات دهند **انجدا ذوی** در [illegible] ناف
این چند بیت است / از فیض سحر خبری گشوده ضعار من / در او اجابت ما بر روی دعای من / این گریه کز هر کوم
تا حشر اگر کاو خد الماس برویم / از خاک سرای من / بر گشته می بینم جز خسته نمی یابم / هر چند که می بویم هوای محبت ما
ولد ایضا خدای توجه کی می آید از سرای خت / قرت دیش کز این محنت از برای [illegible] / قدم ز نشواهر که بود در عالم
هنوز چشم بداندیش در قفای منست / هنوز از ان نگه عشوه ساز میترسم / هنوز از آن مژه های دراز میترسم / هر از بجور
از جور بی نهایت او / بر آن شدم که کنم شکوه باز میترسم **ولد ایضا** چو در روی تو آتش از رخ می بینم / که در دیده ز رخش
بسوزد / آن بت که مثل کوبی و خوش سخنی است / با او ما را محبت برهمنی است / باز آی بتان شکسته آری آزری / ابراهیم است
کار او بت شکنی است **ولد ایضا** از بهر چشمان تو تا من شدم / این چشم هیچ کافر من شدم / چشم که تو داری اگر از حرم بود
میکند بوش گر می الکندم **ولد ایضا** روزی که بزلف تو گرفتار شدم / از سر تا پا تمام زنار شدم / تا تو بت من
شدی و من برهمنت / چون کفر زهر چه بود بیزار شدم **شجاع شجاع** ایران همگنان / وا فراسیاب ترکستان بیان بود
از عمر با بر بهری کر عالم کاشان را کرده بود و فرار بر قرار اختیار کرده با سپاهان در حرکت آمده و در اینجا هنیه در رکاب
میکند از اینه تا خود پاس بر خطه آن استیلا یافت و از شدت و حدت برادرش مرتضی کشیده **نظم** ز باغ
تر سبزه بود هر باد / هوش کش که سر در سر زبان نکنی / این اشعار که بکسوت تحریر شعلی میکرد مر داست
باز خوان تا به دف پر سم از کوی کسی / دل پر از در دو زبان بر گلا از خوی کسی / در چه بی پر تو کس عیش [illegible] نشینم
کز جالش نشسته است پهلوی کسی **ولد ایضا** جدی رو / عادت دادم و لیست بره / باک ند دل کز آن از سر حسرت تتیم
ولد ایضا مرا یک آرزو زان سوختار کشت ما حصل / اگر با همدار خود نگرم چه کردم / ایدل اینک ادم نرود او از من
روشن مردم عالم تو داری من نه کسی / گفتم که دوده شوار عشق تو دل شنید / [illegible] خاطر وقع تو داری مرغ **ولد ایضا**
کند در چشان به دل کو گردد از / شوار کرده باشیان هم توانی است / تا که ملامت میشه شکنه من / بگذار هم نصیحت چشم

[در حاشیه:] بر جلسی همه نام پنهان ... / بر تو صحبت ...

وله ایضاً افعال بدم ز خلق پنهان میکنی دشوار جهان بردم آسان میکنی امروز خوشم بدان فردا هم [illegible]

مولانا جلال الدین ذهنی [illegible] در مملکت وکیل [illegible] روزگار [illegible] نظم [illegible] آب است

[illegible] در قمار [illegible] بازی [illegible]

[illegible] نظم [illegible] آن قمار [illegible]

[illegible] این ابیات [illegible] نظم [illegible] خوب [illegible]

ما را [illegible] بهشت [illegible] دوزخ ما [illegible]

[illegible] ذهنی [illegible] وله ایضاً [illegible]

[illegible]

[illegible] تمام [illegible]

[illegible]

[illegible] نظم [illegible]

[illegible]

198

[illegible]

199

[illegible]

[illegible]

در سنگتراشی که انار طلبید روزان کیف [illegible] و کار که گذشته و برشته [illegible] اختراع کرده و بعیش [illegible]
بر شوری بکشته نظم اگرچه واجب رزاق خالق البشر است سبب چو کیمیای خلق کار و بزرگ است این رباعی
در حین بیماری به پسران خود گفته و یکی از طبیبان کاشان فرستاده نظم ای دوست ابوتراب [illegible] بنیت
جند [illegible] همواره از منت این درد و جگر گوشه در بالینم برا بام شکن که وقت پرواز منت [illegible]
گوینده ومیکی است و تصنیفات نیک دارد و شورش بر شیکوست این دو بیت از اوست بیت شکیب چه چو
قراری که در دل نیست مرا بشی که در آن گم بهانه منزل نیست بیرون اجل از پیش بده ام [illegible]
کو شمع رخ باده در مقابل نیست ناجی ولد مولانا حسن است که [illegible] معتقد فیه اهل کاشان چنانکه قبل ازین
چند سال در فرمان فرمائی شاه [illegible] محمد صفوی قزلباشیه ملوک طوائف شده رقبه طاعت از ربقه اطاعت
بیرون آورده بودند ولی [illegible] ولد محمد خان ترکمان که سابقاً کاشان با قطاع او مقرر بود حوالت کرد فرمان شاهی
کاشان را در حیطه ضبط آورده و اهل کاشان با جمعی از قزلباشیه که دران زمان [illegible] است و حکومت [illegible] مشغول بودند
ق بهم اغوشی او درکار و والد و مولانا حسن دران باب از همه بیشتر سعی مینمود تا روزی او را ببرد و که [illegible]
مراد مطلب است که هر که خوانده شود حضار [illegible] یافته فرار برقرار داشته [illegible] و مردم ساده کاشان [illegible]
الحبل المتین دانسته جنگ درهم شکسته قصر او شاهی و [illegible] حقیقت [illegible] که چهار صد کس از آن [illegible] ساوت
محمل بود [illegible] تیغ بیدریغ در او در دند و [illegible] ازانکه [illegible] کرد [illegible] و پرورده شود ربیع و ثمرات
آن [illegible] و عواقب کار بازگه [illegible] و ناجی انتها [illegible] این ابیات در اندوه [illegible]
والد [illegible] نظم باباکه همیشه هرزه کار رقی اوست جسمی که ز عقل دور [illegible] اوست برگردن او [illegible]
برگردن شمر خون شهدا تمام در گردن اوست بابا قمر و ایگرون [illegible] دایم علم [illegible] مانند [illegible]
بر مبر وعظ صد نقل و دروغ بر بنی ساخته ولـه ایضاً سر از خاک لحد از جرم [illegible] برعیناردم [illegible]
تنگ [illegible] بالتصنیفی باصنعت تصنیف [illegible] و از هر کمال نفسی [illegible] رباعی مقدم میکرده
نظم چون دایره ما ز پوست پوشان توایم در دایره حلقه بگوشان توایم [illegible]
در شمار ارهم از خموشان توایم فراهان ولایتی ابا و الف و دو دیه سابق از منسوبات قم بوده اهالی جای
بسر خود است و آب و زمین [illegible] دارد و غله [illegible] بعمل می‌آید [illegible] ملاحظه افتاده
جلال الدین جعفر است بشرف ذات و محاسن صفات اتصاف داشته نزد سلاطین و عامه خلائق
موقر و معزز بوده و همواره با مردانگی و زراعت اشتغال [illegible] اهل فضل و فهم کردی
و [illegible] ابیات که نوشته میشود از اوست نظم بزرگی [illegible] لاله

فراهان

لاله درخشنده در او چون چراغ سروگل و بید کشیده در او
نارو به سیب بهم در شده نرگس مست بطرف چمن
غنچه کن با سمن و یاسمن بر سر هر شاخ سراینده [illegible]
هوش من از عقل رباینده [illegible] صاحب بستان چو یکی ز آن [illegible]
از هوس این [illegible] گره کنار بر طرف میوه‌دار
دیده یکی مرغک دیوانه وار چنگل منقار کشیده دراز
[illegible] بر زد و میکرد برو [illegible]
پخته نا پخته همه [illegible] بر ز کار کینه چنان برفروخت
کاتش خشمش همه عالم بسوخت دام بگسترد و [illegible]
مرغک [illegible] بر جوی [illegible] [illegible]
زاده هوسه کام [illegible] دام [illegible] و برآورد تیغ
تا ببرد که در آن [illegible] [illegible]
گفت چرا [illegible] باد چه [illegible]
قوت [illegible] قوت دست [illegible]
تا [illegible] باد که [illegible] کفت [illegible]
هر که بگوید [illegible] [illegible]
تاب چه [illegible] غم [illegible]
در پی چیزی که [illegible] گوش کن [illegible]
این نصیحت که [illegible] مرد جهان [illegible] از او کرد
وزپی [illegible] از او کرد [illegible]
جهت [illegible] بر سر [illegible]
در دل [illegible] گفت [illegible]
با چه شناسی [illegible] بر صفت [illegible]
در شکم [illegible] گفت [illegible]
در همه عمر [illegible] مرد [illegible]
عمر [illegible] بازبرآمد [illegible]
در هوس [illegible] گفت [illegible]
صحبت تو [illegible] کهنه [illegible]
تازه کن از وصل خود ایام [illegible] تا چه دل [illegible]
گر خوردم خون [illegible] مرغ [illegible]
گفت [illegible] تا [illegible]
خون مرا [illegible] چونکه [illegible]
از کف [illegible] [illegible]
[illegible] از [illegible]
هم [illegible] در شکم [illegible]
مرغ گران [illegible] [illegible]
این [illegible] هوس [illegible]
[illegible] که خود [illegible] غم [illegible]
تالوس [illegible] غم [illegible]
تفرش ولایتی است که اطراف کوهستانست و ازهر طرف
که جاده [illegible] هوایش معتدل و آبش از چشمه و کاریز است و [illegible] دران ولایت بسیار دانی
بوده از میوه انگور و امرود [illegible] خوب [illegible] و از یکی [illegible] که کس [illegible] نرسیده
مردم آن دیار [illegible] که وقتی [illegible] دران مغاره رفته از [illegible] بیرون آمده و [illegible]
آن مغاره را [illegible] سوراخ را [illegible] این چند ابیات
که نوشته میشود میر اقلیمی از سادات رفیع الدرجات آن ولایت بود و [illegible] فضل و حدت طبع براقران

فراهان

تفرش

رجحان داشته این بیت از منظومات اوست نظم شوق نگذارد که [illegible] دل [illegible] ورنه با این ناتوانی مردم
دشوار است میر عبدالغنی بمکارم اخلاق و لطافت اوضاع موصوف بود احوالش [illegible]
فضیلت [illegible] وحدت فهم بر اقران رجحان داشته [illegible] و شکفتگی [illegible] از [illegible]
نظم [illegible] سپهر بر کردیم [illegible]
علاج [illegible] ولـه ایضاً [illegible] اگر در گلستان آیی [illegible]
[illegible] ولـه ایضاً اگر [illegible] بودی [illegible] بکام دل بکف [illegible]
[illegible] ولـه ایضاً [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ولـه ایضاً [illegible]
[illegible] مولانا [illegible] [illegible]
[illegible] نظم [illegible] [illegible]
[illegible] ولـه ایضاً یارب [illegible] [illegible]
از [illegible] اقبال جهان [illegible] قم از [illegible] معظم ایرانست [illegible]
[illegible] صاحب [illegible]
[illegible] و [illegible] مشهور است که چهارصد و چهل
[illegible] امام همام علی بن موسی الرضا علیه
السلام [illegible] قم معتدل است و از قم میوه انار [illegible]
[illegible] آمده [illegible]
[illegible] علیه السلام [illegible]
[illegible] اگرچه مردم [illegible] احوال ایشان [illegible] این چند لغات که صورت
ایراد می‌پذیرد شیخ نظامی از علوم ظاهری و مصطلحات رسمی بهره تمام داشته اما بتوفیق ازلی تمامی امور
بار [illegible] نظم [illegible]
بایکایک نهفتهای علوم [illegible] ورق [illegible]
ایام شباب [illegible] شاعران [illegible]

قم

ذکر شیخ [illegible]

و هوا [illegible] اصحاب جاه و سلاطین [illegible] ارباب حکم و فرمان [illegible]
ترک [illegible] نظم چون [illegible]
[illegible] صاحب تاج [illegible]
از [illegible] مخزن اسرار [illegible] این بیت [illegible]
نظم نامه دو [illegible] هر دو [illegible] بهرام شاه [illegible]
[illegible] و مقصود شیخ [illegible] حکیم سنائی است [illegible] بهرامشاه [illegible]
[illegible] بهرام شاه [illegible] از طبقات [illegible]
[illegible] سلجوقیه [illegible]
الروم [illegible] سلطان الب ارسلان [illegible] سلطان [illegible] القائم
بامرالله عباسی [illegible] خلیفه [illegible]
آن ملک بهرام شاه [illegible] سلطان
قلج ارسلان سلجوقی پادشاه روم [illegible] بهرامشاه [illegible]
[illegible] مخزن اسرار [illegible]
[illegible] نظم [illegible] [illegible]
[illegible] نظامی [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

قم

کی کویش یار یابی بر غم ما دوانه باش گر وصال دوست خواهی شمع را پروانه باش تا اگر روزی حدیث بگذرد و در پیش او
چون نظامی بر زبان هر کسی افسانه شو وله ایضا مرا گفتی که چونی چونم ای جان جگر درد و دل پر خونم ای جان
شنیدم عاشقانرا مینوازی مگر من را نمیدانی سر و دوم ای جان ره میخواهد بمسجد کدام است که هر دو برم مسکین کدام است
نه در مسجد گذارندم که رندی نه در میخانه کین خمار خام است میان مسجد و میخانه راهی است بگویید ای عزیزان کان کدام است
بهتر از این که سخن با شکرستان نشود خوشتر از این دست بر آیتم ارزان نشود وادمی از وصل خویش ترسم انکه رهی
کین نفس چند را وعده بجان نشود وله ایضا چه حرم دیرینه یار ما چرا اعجاز میداری زهی صحبت بنا میرزد که بیکو یار میداری
انکه گوی خازنیکوان بر بود خوش شکر بیران که خوابالوده جور کشته کسی که در خون ریختی بر فلک افتاد کام قرود
از علمها که در وبران قت خویشتن کشتن مرا فرصم بنمای رخ که دیدن گلزارم آرزوست بگشای لب که
بحرو ارم آرزوست در صومعه ندیدم صوفی ز صوفیان بر سر سبو کشیدن خمارم آرزوست وله ایضا
جوانی بر سر کوچت دریاب این جوانی را که هرگز کس نیابد دو باره زندگانی را خیمه قد از ان کشته برای تعیه
کاندر خاک بچو چند ایام جوانی را وله ایضا همچو نظامی از خود کامی دو شترند تا بجود وصل یا غمگی رهی
وله ایضا دل من صید دلبر شده گرباری سلمان برست دل گرفتارم بر خویشتن از آن یادم زوت دل
بیگمان آمده گر بارای سلمان مباد کس بدست دل گرفتاری سلمان وله ایضا از نیکو نه کرحال بنه شنیده مابت
حسن رخ تو چه لایق ویده است وصل تو به کیقباد و خسرو نرسد سروی است که در دماغ شوریده ماست هسته
اندیشه نه بیره که جانان میرفت بر گردن جگر خندان میرفت دل دامن جان گرفت میگفت وا ای دل
او برهنه استین فشانان میرفت وله ایضا چون نیست مرا در پنهان دلداری جز کشتن اطراف ندارم کاری
میسوزم و میسوزیم از خون جگر غمهای دل خویش بهر بیماری وله ایضا بار غم تو فلک نسنجد بسر کر و زهری
تو هیچ دل نیرنجد هرگز از شوق تو عاشقان جهان جان بدهند کانجا ملک الموت نگنجد هرگز ورد اگر
جدا از هم بود اندک بحر جبل خواهم بود تا ظن نبری که دشکنم عهد ترا در عهد تو من زنده بلی الی ام
وله ایضا ای رفته ز من کجات جویم چکنم غمهای ترا پیش که گویم چکنم واتم که ترا پیش که گویم ازغم
جگر چهره بشویم چکنم وله ایضا گراه کنم کجاست فریاد رسی کوصبر که صبر کنم عمر نمانده است بسی بر باد تو عمر من بهر دم
کس بانده هوای سودای کسی جان بخود بگشید در مجرا خون ریز لب مدام خود کنور ما وادی سر ما گر ندادا
بر ما باد دست کیمم و تو ندارد سر ما وله ایضا ای روی تو در قبه بگرداند زلفین تو بر حسب چه ره تو کند بر عارض
افتاب ان خط سیه کوئی که بحال من شده دلک سیه حکیم تقی الدین محمد از مشهوران عراق و در فضل و کمال مشهور
آفاق بود این بخن از ولی مرا بده که علاوه لیرن در رستهه هست که حاسد را در اتش حقد چنان مبتلا داد که داد محسود از او ستانند

دلله

و گاه گاه لطف طبع و بیاد عوض باعث می آمده که شعری میگفته این ابیات از انجلات نظم دل بیوار طرهٔ جان پرور شد
جان تازه کرد جان چه دید از الف عارض کفر و ایمان تازه کرده هر شبی که سوز لفش بعجایب گذشت چون دم عیسی بجر همان
جان تازه کرده خواجه مسعود از ضاویه مشهد و مکان بود در زمان ابو الغازی سلطان حسین میرزا از وطن الوف بهرات رفته
احوال ان پادشاه نیکو افعال را که قریب ده هزار جنات در سلک بیان انتظام داده و پس ازان مناظرهٔ شمع و قمر
و شمع و قلم را منظوم کرده نیسه و دیوان غزل نیز ترتیب داده این بیت از انجلات نظم مشتاقم و دورم غم ملالم
از انست مشتاقی نو دور تر از انجام از انست شهیک شعر شهید سخنور است اهد کلام بود در حضرت سلطان یعقوب مرتبه ملک الشعرائی
داشته اما همکنان همیشه بارنامه میکرده و بسیار خود پسند بود و شعر هیچکس را قدر [illegible] و وزن نمینهاده لهذا بعد از فوت
سلطان یعقوب فرار بر قرار اختیار کرده بکابت شده در حرکت آمده و در گجرات رحل اقامت داشت تا لواء سفر آخرت
برافراشت دیوان غزلش که قریب چهار هزار جنات امروز متداول و مشهور است انچه نوشته میشود ثمری از ان شجر و شمهٔ
از ان اثمار است نظم مستانه صحبتی تو دارم درون دل نو هست نا ز غشوه و من مستحق دل من خار دل خوردم
تو بیخبر بجوری چه خبر که از جانان شهید است خون دل ترا بمردم بیدرد همدمی بوده است مرا نمرد ناز بس غم ز بیکسی بود آن
کریست دمی بر شهیدی افسرده بر بین وگذشته کدام و کرما حمی بوده است وله ایضا بگذشت کلام از دل چو لاله داغ رفت
کرداغ لاله عذاران ز کشت باغ رفت هزار بوی ریاحین بمن رسید و گذشت بغیر بوی تو کان هر گز ز دماغ نرفت
وله ایضا بر چمن انچه گذشت از سپاه خزان بر شهیدان ز غم هجر گلی ان رفت وله ایضا زمانه بر سر ابرار بات
خوی تو دارد همین سر است کسی با که آرزوی تو دارد زان چشم مست بکلام آرزو شده است ای آرزو چه
بجانم فروشده است و شمن نه که جور کنی برمن نتقید تو دوستی و لیکن ترا چه رحم شده است وله ایضا مرا امروز
پا شیرین لبی از دیده می آید همان خونی که می آید ز چشم کوهکن روزی منه مجلد در دو ل اعراف ری از انکل چون کنم
خار خار دل ز خار هاست تا بیرون کنم ذره از مهر یا بی چون نگنجد در دلش من که یکسر مهر گشتم در دلش جا چون کنم
وله ایضا زمانه خنده زند شهره وروز بر دگری کدام کوهی بتان خنده بر زمانه زند کلخنی خواهر زاده شهیک
نگیلد بود قوی در استغنا و عدم تعلق و بی باکی نظیر و عدیل نداشته و از بی باکیها روزی یکی این بود که روزی ابو الغازی
سلطان حسین میرزا بواسطه علت انتی بر محفه نشسته سیر خیابان هرات میفرمود قضا را در راه بکلخنی رسید کاحنه درم کاره
جواب داد که الحمد سه دو پای روان دارم و سیر میکنم و چون حرف کلام بر دو گفته چوب بسته اند و میرزا از غایت
حسن خلق بود متوجه نکشته از ان لطفکی گذرانیده و کلخنی اگرچه صاحب دیوانست اما متداول نیست بنا بر التزام
این دو بیت که در خاطر بود ثبت افتاد نظم انم که لب لام ز من افتاده تر نیست از ان تن سوخته جدیر بسر سرانیست
مشتی خم و کلاغ من اتش سوزان تا ینک نظر مسکنی از من اثر نیست وحیدی از مستعدان مشهد و مکان بود در اوایل

پیری و انجام جوانی بگیلان رفته در خدمت حکام انجا بر و مقام محفوظ میبود و ناظر طی رنجش از ان کفه چار دیوار استعلاء
تکرار با بحار انتقال نمود این دو بیت از انکلا است که بجهة اهل تبریز گفته نظم دلبر شیوه گر بر عذاری مردم
دیده را است چندان بس که شد بیشتر از بسند دیده همچو عینک مهند بر دیده قاضی زاده های کوهرود از بی نظران
ان عصر و زمان بوده اند و قاضی علاء که در ایام فضلاء آن شهر و مکان بود بخراسان و ثمرات واحد لیکن افتتاح بهر دو دست بسند
این دو بیت از انکلات نظم تا ادای کرد از ابر بهار را موختم چشم بر صاحب دل بیکوید کاد را موختم وله ایضا
شاه ندعالی کرد مرا از رفان غنیمت دادم غمی که بایدش دمی عالیت وان رحشه سوار معمار بلاغت که عطا و درا با علم و دانش
ایشان قبای فضیلت در برشکسا مدی در اندک روزی بعیال تو مشغول کشته از افاده فراغت حاصل نمیشد اما فلک
بی لنک و روزگار غدار که کارش از ازل هنر منقست قدر ایشان نشناخت معاودت خوارش عیان و ظاهر ساخت نظم
هر چند کسی علم و هنر دارد و کوشش باید مدد بخت ز توفیق اله تا بخت نیار شدن شود کار کسی راست ور بخت
بد راست شود هر چه تو خواهی مفصل این مجمل انکه بعضی شریر و نمام بعرض شهریار ایران شاه طهماسب صفوی رسانیدند
که برادر بزرگ منسوب بقاضی جهان نسبت به استخفاف ورزیده و از ان بحر قلزم سطوت شاه مزبور در تلاطم
آمده حسب الحکم او را مقید و محبوس از هرات بقزوین آوردند و چون آن بی رفیق قطرهٔ کسی شعر دست نداد هر اینه قهر پادشاه
شاهی از سر جان او در گذشته در یکی از قلاع چون در در صدف جای داد تا رحلت نمود نظم جهان کرچه
آرامگاهی خوش است ستاننده را لعل دلکش است اگر زیرکی با گلی خوی مکیر که پیوند بی ما ندش تا گزیر پس
از ان برادر کهتر فرار بر قرار اختیار کرده متوجه نجف اشرف کردیده و قصیده که در شکایت روزگار گفته بعراق
عجم فرستاد و این چند بیت از او است نظم ای فلک غافلی از پرسش درماندهٔ نجف باشم از تو کنم شکوه در ابواب نجف
بر وه طاق دررواقت مرد کردند جان سینه چاک از تو کنم از ابوان نجف قرن پدر و رحم وای کوچ کرد دیکره
ره نوردان طریقت به بیابان نجف راضیم قسمت حق را که میان من و تست من محروم دهر و تو و حرمان نجف
ای ستم کیش سیه دل ز تعدی تا چند کرده داری بدل داغ داغ غلامان نجف از فلک ستم اندیش چه کین داری تو
بغلامان شه دین و محبان نجف داشتم نادره درجی کرانمایه دری کوهر سلك ترچینی یافتم در کان نجف
گل آموخته دستان بهزار الحن جبیل زمزمه اش وصف گلستان نجف دانش آموز جوانی ز غلامان علی
کشته از کرده لقب طفل دبستان نجف وای ان کبت که او جنگ شتافتش کریم آن برادر که جو من بود ثنا خوان نجف
رشته مهر من واو شب و روزم بود پیوسته جو رحمت بمقیمان نجف من کجا عشق کجا صبر کجا همسر کی
ما جرا کشت جدا هر دو براان نجف راست کویم من و آن برگ برادر مهمات با و رم نامه سوگند بسلطان نجف
ناتوان مور و از هر دو شبا مالش میروم شکوه کنان پیش سلیمان نجف از شه دین که تراست همه لنز قفص

ازوا

کوی ملک فلك بمرده مرو کوکان نجف داد من از تو رسد از فلک چون نکنم من کیم بنده مظلوم و تو خاقان نجف
از حسن چند مرا خار ستم در جگر است که بنشاند خس و خار ز بستان نجف مشتی از ذال بهم است سفاهت داده
روی بر تافته از قبله احسان نجف دل شان تیره بدان سان که بکاه انداخته فی المثل بنده اگر یوسف کنعان نجف
امیر حضوری وله امیر سید علی متخلص به کیمیای وجود کاهلان از اکسیر حضور فضلای خلق و جود ست
تبدیل میداد و امیر حضوری از علایق دنیوی بری بود قریب سی سال خدو الطاف عجب سیزه مرتبه مشهد غزوه کرده
همت بر مثوبات اخروی میگماشت نظم از اذکر بلا گذاشت با من و درخش چه کار است و بعد از چند سال
یکباره بر اسلطانی و طبقه خود بدان دیار وارد شده معاملات خود را صورتی داده بارز وی سوی مقصود
آورده نظم می آمد و صد گریه در راه میرفت چنان که آب در چاه و در کرت آخر که فرمان فرمای ثبت تمامیل
تای مقرر کرده جهت اتفاق فرمان وظیفهٔ خود بعراق عجم آمده این تاریخ جهة شاه مزبور گفت نظم احمد اللطیع
و فاکستر ما کاسه یوسف منش آن دلبر ما شاه اسمعیل امام الصاف والعلم طهماسب منش همایون فرما وله ایضا
در صفت این رباعی از لطف نکر کش مصرع گشته بتاریخ مثل تا نقطه زهر مصرعی بن لفظ او کرد دو ده وچهار تاریخ
جمل این ابیات از غزل و رباعی از زاده فکر او است نظم اوقات خوش آن بود که اسباب تعلق و بر
دلی داشتم انهم دگری داشت وله ایضا بهزار رود درای بکر شمه می ندانم که من این دوشم حسرت بکدام راه دارا
تغافلم ز شکایت سازد حسرت که نیست شکایت دگر است انکه نو منت و همو شنم وله ایضا برخصت تو من که ترک
اختلاط تو کردم چه اختلاط نمیکنی برخصت مردم وله ایضا بی یار زنده بودن غیرت نمیگذارد بر ترک دل نهادن
حسرت نمیگذارد در سایهٔ ش با غیار با انکه صرف ذات است راضی نمیشود دل غیرت نمیگذارد وله ایضا تا گرفتارم
بدرد عشق وقت من خوش است او فتاد انکس خوش که بنیاد گرفتاری نهاد وله ایضا براه عشق بتان شام جنواتی ما
دل شکسته بود و کاسه گدای ما هند رفتیم و صد هزار تمنا گذاشتیم دنبار از مردم دنیا گذاشتیم وله ایضا کام دل اهل
دل از کلش دل از گلخن بود تا چراغ مکس کمتان بکی روشن شود وله ایضا هرچند که ادمی نیک سیرت خوبست
بدگر بود بد شمس خود نه نکوست دیوانه دل منت کیش عادت اوست کو دشمن جان خویش میدارد دوست وله ایضا
در جلوه قدرت که ناز بخیز و از وادی در پارنگی گرفته میرزد دارد جوان ازکی است باکه بگریز دارد و دلم چه صبوری
که پیر بیرد از دی وله ایضا انکو بهزار زخم از سر گذشت حد همچو مرا گشت و ختک گشت کو خاطر سرش از کشتن من کرد شاد
همدم بر جفن تیغ خاطر کرم طرفت میر ملکی برادر حضوری است او از ترقی مولانا غزالی ادرا جند آورد اما میل ایشان
ملاقات واقع نشد حد اشعارش از دو دار دو هزار ثبت بیتی و ز است لیکن در وقت مرض موت دو دوان خود را بمیر صدالی
داده بود که بعد موت ش بعیار قوت وی میر بود آنچه بکار جاید بنام خود گردد باقی را در آب انداخت

بدان که دیگر گوید نظم آشکی مراد در کشتی عقل حیران خود خدا داست جنو دا مانده چاره و پوشش شعر و انها نده که گفته اوست
این ابیات که نوشته می شود از جمله منظومات اوست نظم اشک من آشکی بنمود ام رقیب هم شد نا نظر کردم بروی او
بروی من دوید و له ایضاً ...
تو هر سو قد داده اند تیغ ... مولانا ملک ...
... ملک قناعت است نظم
... تمام ...
... نظم ...
... و له ایضاً ...
... و له ایضاً ...
و له ایضاً ...
... و له ایضاً ...
و له ایضاً خواب راحت ...
... و له ایضاً ... و له ایضاً ...
[illegible]

قسم

[illegible]

ساده

[illegible]

ساده

[illegible]

اکنون [illegible] و خواجه سلطان زاده شوشتری یکی مرحوم گشته و خورشید و دیگری فراق به دولتش که از طرف اوست ایام ربیع خوش است
امروز منتها دولت این چند بیت مصداق این دعوی بر این معنی است نظم ای سحرگهی هوای تو جان را صفا دهد
آب حیات را لب لعلت نشان دهد در بوستان بیاد دهان تو غنچه را هر دم هزار بوسه صبا بر دهان دهد
زلفت که عکس ماه دهد حسن روی گل رویت بعکس حسن به سیمان دهد گلگونه از جمال تو خواهد بهار ریت
باد صبا چو عرض گل گلستان دهد از حلقه دو زلف تو عطر [illegible] بوی تعللی دهد و رایگان دهد
تا چند در هوای جمالت ز آب چشم بر چهره لاله کارم و بر زعفران دهد ما بی دلیم و راه [illegible] خطر [illegible]
با زلف پر دلت که دل بیدلان دهد [illegible] چشم تو [illegible] نشان دهد
[illegible] هر که شرح آن لب شکرفشان دهد دریای جود شاه اویس [illegible]
[illegible] بر قامت بزرگی او اطلس فلک [illegible] از بزرگی او [illegible] دهد
[illegible] هر روز که بگمرگشته و هر روز که کمان دهد بر روی ران [illegible]
[illegible] ای سروری که رای تو در ضبط مملکت هر دم بجمالت [illegible] دهد
[illegible] طلعت بخت [illegible] کف [illegible] هست سیادت حضرت اقبال [illegible]
مقبل کسی که بوسه بران آستان دهد روح ظهیر [illegible] اگر شنود این قصیده را صد بار [illegible] بوسه مرا بر دهان دهد
تا صبح [illegible] هر روز جلوه [illegible] باد عروس بخت [illegible]
[illegible] تا بر [illegible] و هر چه هست با یار خویشتن تو [illegible]
وله ایضاً خالی که سر [illegible] سلطان چو خاک در قدم دوست [illegible] وله ایضاً سر سودای تو [illegible]
[illegible] در سر سودائی و سودا نرود هر که را گوشه دل خلوت [illegible]
[illegible] فراق روی تو [illegible] زنامه پرس که حال درون [illegible]
[illegible] وله ایضاً بر زلف تو چون باد [illegible]
چون [illegible] خون از لب اندیشه [illegible] وله ایضاً از [illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] وله ایضاً ای [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم ای [illegible]

چون یکی باد [illegible] نال [illegible] طرب پیش روی غم یکی دیوار سنگین در کشد
[illegible] قاضی مسیح الدین عیسی صدر [illegible] سلطان یعقوب
[illegible] پادشاه و امرا [illegible] معروف و نهی منکر ترغیب مینموده در گفتن کلمات حق [illegible]
[illegible] سلطان مصر و روم [illegible] بر تبریز آمده بود سلطان یعقوب [illegible]
[illegible] قاضی [illegible] پادشاه [illegible] لباس [illegible] پوشیدن [illegible] حرام است
[illegible] سلطان [illegible]
[illegible] قاضی [illegible]
امور مخالف شرع [illegible] صاحب مجالس [illegible]
[illegible] سلطان یعقوب [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
وله ایضاً [illegible]
[illegible]

جو [illegible] غریب [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] وله ایضاً عشق [illegible]
در گلستان [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً
[illegible]
وله ایضاً [illegible]
[illegible] مقصدی [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible] همدان [illegible]
[illegible]

و گویند [illegible] هزار چشمه از اطراف آن جریان می پذیرد [illegible] برف [illegible]
[illegible] بهشت [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
و از این [illegible] امام عالم ربانی
خواجه یوسف همدانی [illegible] در بغداد [illegible] شیخ ابو اسحق شیرازی [illegible]
[illegible] شیخ ابو اسحق [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] عین القضاة [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ابو سعید [illegible] احمد غزالی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible] وله ایضاً [illegible]

جان بسر دهیش که بر سر دارم   بس عاقبت کار خود از بر دارم   با دل گفتم که ای دل ازرق فروش   کم گرد بگرد عشق و بیهوده مکوش

نشنیده نصیحتی و بروز دوش   تا لاجرمش زمانه میمالد گوش   و له ایضاً   بیگانه و آشنا نداند غم تو   از دیده مسکین

حذر نشد غم تو   دوست خورم دهمت زار کنم   تا از لب من بکسی باید غم تو   و له ایضاً   تا کوزه درم در ایوان گل در رنگ

جام می لعل برش کرده پرشست   از دیدن و از کرشمه زلف خوشش   رویم همه چشم گشت و چشمم همه دست   شیخ فخرالدین

ابراهیم المشتهر بالعراقی در صغر سن حفظ قرآن کرده بنوعی خوب میخواند که جمله همدان شیفته او بودند و بعد از آن

بتحصیل علوم اشتغال نموده در سن هفده سالگی فضلش بکمالی رسیده که یکی از مدارس همدان بافاده مشغول گشته در خلال احوال

جمعی از قلندران بهمدان رسیده با ایشان پسر صاحب جمالی بود و مرغ دل عراقی بدام و دانه زلف و خال آن پسر گرفتار گشته

در صحبت ایشان بهندوستان افتاده و در ملتان بشیخ بهاءالدین زکریا و برا ارادت آورده در خلوت نشیند و چون

یک دو هفته از چله اول گذشته این غزل گفت نظم   نخستین باده کاندر جام کردند   ز چشم مست ساقی وام کردند   چو خود

کردند راز خویشتن فاش   عراقی را چرا بدنام کردند   ...

...

...

آمده گفت مناجات در خرابات میکنی بیرون ای عراقی بیرون آمد و سر در قدم شیخ نهاد و شیخ سرش برداشت و دیگر او را

در خلوت نگذاشت و خرقه از تن خود کشیده در روی پوشانید بعد از آن فرزند خود را بنکاح وی در آورد و او را از

دختر شیخ پسری آمد کبیرالدین لقب کردند بعد از بیست و پنج سال که وقت استرداد امانت شیخ نزدیک رسید ویرا جانشین

و خلیفه خود ساخت اما حاسدان حسد کرده هر روز سخنان از وی بحاکم آنشهر میرسانیدند لاجرم بزیارت حرمین شریفین

رفته هم از آنجا بعد از زیارت بجانب روم در حرکت آمد و بصحبت شیخ صدرالدین قونوی رسیده در حضور او

استماع فصوص نموده در اثنای آن لمعات را نوشت و معین الدین پروانه که از امرای عظام والی روم بود مرید وی گشته

جهت وی خانقاهی ساخت و شیخ در آنجا بکسی قوال جمیل بهم رسانیده اشعار میداد که در گذاشت این مطلع از آنکلمات

نظم   ساز طرب عشق چه داند که چه سازست   کز زخمه او نه فلک اندر تک و تازست   پس از فوت معین الدین بجانب

مصر شد و سلطان مصر نیز معتقد و مرید گردیده شیخ مصرش گردانید و در آنجا نیز بپسری گرفتار شده از عشق وی شب و

روز با اصحاب بدر دکان آن پسر نشسته اشعار خواندی و گریه کردی و بعد از آن بجانب شام روان گشت چون در دمشق

نشسته بکم را بند پسرش کبیرالدین از ملتان آمده و در دمشق در خدمت پدر بسر برد تا در سال ششصد و هشتاد و هشت

یا در هفتصد و هفت عارضه بر مزاجش مستولی یافته پسر را با اصحاب بخواند و وصیتها فرمود پس از آن این رباعی بر زبان

همدان

آورده بدرود جهان نمود و او را در قفای مرقد شیخ محی الدین اعرابی مدفون گردید نظم   در سابقه چون قرار عالم دادند

مانا که نه بر مراد آدم دادند   زان قاعده و قرار کان روز افتاد   نه بیش بکس قسمت و نه کم دادند   و عراقی در نظم و نثر سخنان

عارفانه دارد و دیوان نظمش اکمال متداول است بنابر اطالت از ذکر گذشته بدین چند بیت اکتفا کرده نظم   ندیدم از جهان کامی دریغا

بماندم بی سرانجامی دریغا   کرا زنده است از خوان گیتی   مرا زحمت است و می دریغا   و له ایضاً   باز بر روز گار رایه کرد   ...

بایه کرد   دشمنی خود نیز چو در نگری   با خود است کار زار باید کرد   چون عراقی ز دست خود فریاد   هر دمت صد هزار باید کرد

بیا که بی تو بجان آمدم ز تنهائی   نمانده صبر مرا بیش ازین شکیبائی   اگر جهان همه زیر و زبر شود ز غمت   ترا چه غم که ترا هست ...

ندیده روی تو از عشق عالم مرده یکی تماشا کرده جمال تماشائی   و له ایضاً   بیا که دیده و بنامه بگریم   بهم چون خون دل و قوم بگریم

گهی از درد هجر جانان بنالیم   گهی از زخم بی مرهم بگریم   عراقی را کنون ماتم بداریم   بران مسکین درین ماتم بگریم   و له ایضاً

نگارا چو برگ جان که دارد   دل شوریده پنهان که دارد   غمت را لطف جانی خوابه از من   چه انصاف چنین جان که دارد

و له ایضاً   راحت دوستان جمال الدین   چون امروز بعشرت هستی   در کف محنت خودی امروز   ای کاز دست رنج و ...

همو ماهی بر بهان نشاط   با چو ماهی فتاده در شستی   خاطر دوستان نگهداشت   تا تو در خانه نشسته

...

...

در آرزوی یار بسی سود ای کنت   سود اش بخت و آرزو خام بماند   ایدوست بیا که بی تو آرام نرفت   در بزم طرب بی تو می جام نرفت

کام دل و دیده بی تو از روز نشست   جز دیدن روی تو دگر کام نرفت   افسوس که ایام جوانی بگذشت   نشنه بکنار جوی چندان خفتیم   ایام نشاط و کامرانی بگذشت

گر جوی پر آب زندگانی بگذشت   یا رب تو مرا بکو دلتو نگهدار   ... ...   امنیه شد و نقل و نقد ...

افروخت حسن ...   .   هر کس که بر بتی ...   .

ز مسجد و بتکده ...   امروز ...   . مقام عشق در رسواشدهء

گر ... ...   ای ...   . ایمه ...

بی روی تو عاشق ...   . بستی ...

امیر سید علی بن شهاب الدین محمد حاوی علوم ظاهری و باطنی و جامع فضائل صوری و معنوی بود و در اوایل حال ملازمت

شیخ شرف الدین محمود بن عبدالله المزدقانی مینمود اما شیخ تقی الدین علی دوستی که روش طریقت مینمود بعد از فوت

شیخ تقی الدین باز رجوع بشیخ شرف الدین کرد و گفت فرمان حضرت شیخ فرمود که حکم جهانست که در اقصای بلاد عالم بگردی

میر سید علی بفرموده عمل نموده سه نوبت ربع مسکون را بگردید و بصحبت هزار و چهار صد ولی رسید چنانچه چهار صد ولی را در یک

در شکر تو دیدم ...

ایام نشاط و کامرانی بگذشت

...

مجلس دیده مصنفات امیر سید علی بسیار است از آنجمله کتاب اسرار النقطه و شرح اسماء الله و شرح فصوص الحکم و شرح قصیده خمریه

فارضیه و ذخیرة الملوک اشتهار دارد و فاتش در ختلان هفتصد و هشتاد و شش بولایت کابل اتفاق افتاده در ختلان مدفون گشته

او رده اند که ... در سلطنت ... از ... را انتخاب عالی باحضار او ... که بر والی و علمای کرامی و سادات

و مشایخ سامی نافذ گشت که از ممالک جمع آیند و در آن روضه ... در کنجینه خاطر دارند بر صفحه ظهور رسانند تا ان

افادات موجب زینت ... ... و ... میر سید علی ... ... و ... ... برابر ...

... ... ترتیب داده موسوم ... و ... ... اگر ... ...

... ... ابیات ... نظم   ... ...

... ...   و له ایضاً   ... ...

... ...   و له ایضاً   در کنار خویش می یابم ... ...

... ...   ابوبکر ... ...

... ... شیخ ابوبکر ... ...

... ... از راه خدمت او ... نظم   ما بروی را

... ...   ابو عبدالله ... ... از بزرگان این طبقه است ... شیخ

ابوبکر ... رسیدم ... ... الله تعالی ... ...

... ...

... ...

... ...

... ... شیخ حافظ ابوالعلی حسن بن احمد عطار از بزرگان طبقه صوفیه بود ...

در تحفة العراقین این ابیات در وصف وی گفته نظم   پیرایه دین امام حافظ   ... ...

... ... جبرئیل   ... ...

... ...   شهر همدان قرارگاهش   ... ...

... ...

... ... صاحب کتاب بهجة الاسرار ...

... ...

بماهیهو واکه در المجلس گذشته

همدان

... ... ابوالفضل جعفر بن علی ... ...

و حدیث عدیل و نظیر نداشته ... ... العمید الاجل سعد الدین والدوله مسعود

سعد سلمان از نوادر ایام و افاضل انام بود ... بر ... زبان ... چون وی ... کوشش کرده

... ... در اوایل جوانی و عنفوان زندگانی با والد ماجد خود متوجه غزنین گرده بتدریج در خدمت سلاطین

آل ناصر محترم و معزز گشت و ... در ولایت هندوستان ... ... و حکومت ... ... زندگانی ...

... ... نظم

... ... محمد عوفی ... در تذکره ...

از همدانست ... ...

... ...

... ... سلطان ابراهیم ...

... ... سیف الدین محمود ... ...

... ...

... ...

... ... نظم   ... ...

... ...

... ...

چون سلطان مسعود فرمان ... ...

... ...

... ...

... ...

... ... ابوالفرج رونی ... ...

... ... نظم   ای خواجه ابوالفرج ...

... ...

... ... ابوالفرج ... ... نظم

بوالفرج شرم نامدت که ز جهت   در چنین حبس و بندم افکندی   تا من اکنون ... ...

... ...

... ...

شد فراموش که بجای توی / من چه کردم زنیک بنوبتی / مرا هیچ پاک نا بجا زان / نوزده سال بوده ام بندی

آن خداوند را که از همه نوع / داشت بر تو لبی خداوندی / گشته او را یقین که تو شده / همه با دشمنانش سوگندی

[illegible]

نظم [illegible]

[illegible]

و او راست قصیده [illegible] در مدح سیف الدوله محمود بن ابراهیم [illegible]

[illegible]

ایام زندگانی از قاضی همدان که موسوم و ملقب بمجد الدین طاهر الطوبی رکیده این قطعه در هجو او منظوم کرده **نظم**
شد آن زمان و داشت قضا رگ وی اندر ناخن کو برید بحلق می نتماید تعجیل لیک در تربیت صلات مرحان کم گشت
که بصد سال بر مو لبرش عز را شغل و مضمون این قطعه در مزاج پشتی که مردی متقی بود نا تمام کرده اهمال نوبت سور
الغام خواهند و برادر اثیر الدین لقرین که وهم در آن نزدیکی تیر پیاده چرخ در گذشت و اثیر الدین صاحب دیوانست و شعرش در غایت
عذوبت است حقیقتش از این ابیات که کمال الدین اسمعیل در حق وی گفته معلوم گردد **نظم** ای تا ادراک مار بمت بر زبان قلم
بسلام روح قدس و مجدم ادا کردن / بنوک کلک گهر را بکرهمی سفتن / بکام همت بی راه با جسا کردن / چو زهی یکی
عجب بنا شدا زچوب اژدها کردن / انامل تو چو کرد و سواد روی ملک / زطاعتش نتواند فرودا کردن / چو نکتهای تو از پرده رونق
ستاره را بسوی روی چو قفا کردن / سخن زمدح تو بیکانکی همی جوید / که مشکلست در این بحر آشنا کردن / شروع کان بمدیح انجامد
هزار بار زگردون بهانت ناکردن / منم از مکارم اخلاق تو ای علامه فضل / محمل شدم از منت انواع لطفهای چو در هوای تو دادی دم
زلال را نرسد دعوی صفا کردن / هم از تک سخن پیشه اهل معنی را / بمی برند سخن بر کسی بها کردن **وله ایضاً**
جز و بزم طرب با فروز که وقت بهار است / افق مشرق از عارض کل تازه تر است / اب رنگین می از چند بهر ساده گذشت
لیک هنگام کلش رنگین اب دگر است / موسم فرمن کل اهل خرد غم نخورد / از پی تحصیل عمری که چو کل در گذر است
جام گلگون شراب از جگر غم بران / خاصه این دور که از فتنه حشر بر حشر است / ال برغ طرب از باده رنگین دو دید
وانا اگر کو ولش بوی عنبر و را ایمانست / خوش خوش بود و بود تازه کل سرخ بهی / گرشک طی و رنگین همه تن بال و پر است
تار زمان لغنی پی می و معشوق مباش / که ترا حاصل عمر از دو جهان این قدر است / می حاجت و لی اهل خرد را فسر د
ترک هری کر بکی جنسی و خوارش ترک / حاصل کار که جز هجر بجز ازبست / هیکل اکر کو ز احوال جهان بی خبر است
بکدوم باد و دست تر یکدل و یک رنگ جهان / از در عیش و زوال انکه جهان زاده و دوراست / از غم اندیشه ملکی و ز بد کرده دون مهر اسس
تا جهان در کنف عدل شه داد گر است / آسمان قدر ملک مرتبه مجد الدین / که شه انفرت بزرگ و داور لشکر ظفر است
با صفاهان که جود و کرمش همدم شد / کل از این کنت لشکر نرکس ازان نامه ورست **وله ایضاً** در کوشه ای بدی سخن عقل کو خوار
درس هفت سپهر چو مه پاره بود / نان پاره و از چرخ ترا دو مرا غذا / و داوی همی بسم از چو تو بیچاره بود
در ملک شه بودی از تعدر خویش / همکا اگر چو ترا آنچه مار بود / **وله ایضاً** هر کرا ارزوی روی نکوست
کنوز لشهمت کام و دل باد و ست / حاجت خواهی چو کل بکف کسی ور / زانکه بی زر بکف نیاید دوست
لاله را از چو که زر نمید اود / در دل خون فسرده در بر ست / کل خندان از انکه زر وار د
می انگیزد زخوی ... در پوست / مکان لطف جهان کرم نجیب الدین / تو ای که شد کف دست جود را با چار
لقاوری که ز در امید و بیم کرون وف و / زتیغ تیزش رخ خورشید مادری شد / که در فراق تو جانم بلب رسید چو صبح

همدان

ز تاب هجر تو از بس که جزم دم زد / و رون جان دلم روز کار محکم کرد / بنای دوستی تو نه انچنان کستر د
که چرخ کو اسمه چهر رخ تو نتوا ند / بزخم تیشه زکان دلم برون اورد / مراست تا ز لقای مبارکت دور م
خیال روی تو خواب و غم فراق تو محو / بچشم که همیشه بوی خون اید از و / سیلاب پیشه اشک بکون اید او
زان نرکس نکریم که خیال / رخ تو / باشک کب واکه برون آید ازو **هبة الله بن ابراهیم** صاحب ذهن درست
و طبع مستقیم بود و شعری در نهایت متانت و عذوبت انشا میفرمود اما چنانکه در عصر او نظرهای ابن چند بیت که در صفت ... بیعان
ه ... بر الطف طبع او دلیلی روشن و شاهدی مبرهن است **نظم** پوشیده تر از بادشتا شده تر از برق گر او بمحیط
برق مطلع انجام بر اطراف اول محشر چون کوه معلق / اطراف بر افلاکش چون باد مربع / چون سد سکندر شده بر فرغ
مشید چون باد سلیمان شده منقاد و مطیع / در خفتن و در خاستن وی سخن قطع / بشنو که بود وصف ملال مقطع
باد و لیست تو پنداری رد کوه مقید / کو هست تو پنداری از باد مخلع **میر معصوم محوی** بمزید حسن خلق و کثرت نفس و سلیمی ذات
و در ویشی صفت و کم علایق و بیتکلفی موصوف بود و همواره همتش در تکمیل و تحصیلش در صحبت **نظم** شده و از طوعی
زتعلق و کر همتش تکیه بر تعلق نکند / سلیقه اش در غایت درستی ذهنش مجو فکرش در نهایت متانت و رسایی
و از اقسام شعر بر باعی بیشتر توجه مینماید انچه صورت ایراد می پزیرد از انجمله است **نظم** گفتی که ز فکر عقل کام پیست
جامی جامی که دل الیس پیست / شربت با دار خویش شربت بادا / بلبل ز کرام سخوده می مست **وله ایضاً**
خوش انکه نه شب نه روز میدانستم / نه دلبر و دلفروز میدانستم / نه روز و نه روز کار و نه کون و نه دین / عالم همه در سوز میدانستم
وله ایضاً ای محوی جان رنجه گشت وی و گذشت / دستی بجان خواهی وی و کذشت / دشوار بکریش کر ایس آسان
منتی خاکی بیاد و دادی و گذشت / آن جان که ز درد تو بفرسوده کر / و اندل که بیال خود بخت کو / کرم کر تو خوردم
از اسم ... کروی / ان سینه که یک زمان ... به کو **وله ایضاً** کو باغت سر سبزی اشوار ستانم / که شبنم زرع
ده ویرانم / در کوه لسنگ و در بیابان باخار / باران هزار بر سر کرانم **وله ایضاً** تا کی تا کی ز کوه بی خون خوردن
بر هر رنج ... این قدم فشردن / تا محوی ان اگر چنین خواهد بود / ایمان بدر مرگ کواهی بردن **کوهم تسلی**
راحت کرید / بر نکوی بخت سک است کریه / محوی ز کرام کو محو آرم / ان ابر کر بروز سیاهست کریه **وله**
ایضاً محوی کو ز بزم وصل بیرون بمکث / سر کشته تر از هزار مجنون بمکث / دور از تو زده و دیدم آن ایله بار
در باد به که باد و در خون بمکث **وله ایضاً** محوی جوا شنای او چه است / در شام تو در روشنایی او چه است
رسیده بهم ز جسر و سامان / محو اهم تو صد هزار سر کرانی / به بخت ز میخانه بمسجد نقری جانی که نه ابلته ابادانی
وله ایضاً من ناله آتش نمیدانستم / می سوز دل جز بس نمیدانستم / نه نام همی کو اشتی و ز نشانی / ای عشق چنین ترا
نمیدانستی **وله ایضاً** محوی تو هان زبان که داری داری / این شوق باب ... که داری داری / سیل ... برد

آتش تیغ ... در زد / ای کو تو هان کمان که داری داری / کو ہم سخنی ولی فراموش مکن / محروم شود دشمنی نوش مکن
در مجلس و عظ این کدایان منشین / بر خیز و هزار ہای در کوش مکن **وله ایضاً** از روز که عاشق بهار از روز نهست جام
می و صبح لاله زار از روز است / تو قدر ندانی سخن ... ده که مرا / روز از روز است و روزگار از روز است **وله ایضاً**
کر نیک و بدا زهم بکزینی بهتر / کر خار بکای کل بچینی بهتر / در چشم تو نور ابیت ز بی کر نیست / ای احوال اگر ایچ نبینی
بهتر / آنم چه دل از هم پی بو نداست / وین مرغ قفس شکسته پی خانه است / از نیم درجه رشته که با هام
هر خار تنم هزار عالم چند است **وله ایضاً** ای بلبل مست خوش نوا آوردی / و قت خوش بادخوشی کیا اوردی
محو از تو ره براه برون می آئی / این دامن پر کل ز کی اوردی **وله ایضاً** عاشق بی دل باشنائی نبرد / و ز هیچ
طرف بوی نوائی نبرد / کفتم عشقم مخور این غلط است / عشق ان باشد که ره بجائی نبرد **صیمری** و له جراءت
کر از پهلوانان مضمار سخن بهانی بود و او را چند مثنویست مثل ناهید و بهرام شمع و پروانه کمان و زبین و ضمیر اش عر
بیتکو قریحت بود اگرچه همی و آتش از راه جمشید درشت تر و از مار ضحاک مردم ازار تر بود اما شعرش بنهایت هموار است
این ابیات از جمله منظومات اوست **نظم** کر بدام سنکین دلا نرا دیده نم دارد بسی / کریه کر زوری در دیار ما تر دارد
بسی کریه می سوزد و سوزم کریه می آرد بسی / در دمندم کریه بسوزم اثر دارد بسی / من بیادی مردم و مجنون بکجای ابکم
کریه بر من کی کر مجنون او هم کرد اردبسی **هلاکی** در اقبال حال ملازمت سلطان کشتین میرزا ابن بهرام میرزا را
ملازمت کرفته چندان مایه و زله از مایده انعام و خوان احسان اش بر کرفت و باقی عمر را بکوشه قناعت کوه اهد دیوان شعر
که در غایت همواریست امروز متداول است این ابیات از انجمله است **نظم** هرکز بکوی تو ز رقیب اثر نبود / والصف کره
اینهمه خوب اینقدر نبود / جون سخ سر پی کوهش سر برابر نظم / کر داغ از زوی تو خونین جکر نبود / در حسن ماه جز بشهلای حال
دیده چشم سیه و کرشه ابروی کشیده **وله ایضاً** خاطر از عشق تو خرسند نمو د هشته ایم / کو علی ... ها ستاره ... ایم
هستیکه شرح وفای تکویم رقم / حرف سودای تو جهان زقلم ... ایم / کمالش خوبان همه از عاشق ... حضو و جان طلبند
تا بهر بو الهوسی عاشق اسان شو **وله ایضاً** تو طرز همه دانی و بکذاری بتغافل **هلاک** ... ملاک طور تو کرد هلاکی
همدانی **دشکی** اگرچه شعری در غایت جودت میکفت اما لیسی بی ملاقات ... قرص خورشیش رای نور مسلسله
ناصری که شراره شراعت لفظش بتدریج مشتعل گشته در تر تیز بزی حسی که مفهوم ترین اجالت بر امد لا جرم جمعی آفاق
منظر بر لکنت بتیغ لفظه وجودش را از صفحه خاک محو کردانیدند **نظم** بلی هر که اول دکرکون کند / سرا کر ... سپهرش
هسکر خون کند / این ابیات که از انشته مرشو مرو راست **نظم** جو مشتاست اکر به دام محبت ازو / محبت است
که این میکند چو مشتاز و **وله ایضاً** شب هجر پیوندی ما که اجل رسیده باشد / بچه دور مرده بشد که ترا ندیده باشد
وله ایضاً از وصال خود اکه نیم لیک اینقدر دانم که تو / هر که و در دل بکذری اشکم ز دامان بکذرد / حسرت کرم در ... ام

همدان

با محنت بسری داری / و لب نا ذم ز در چشم مژکان تری داری / یکام کر نیر داری و در این ایام معذوری / عنان اختیار
دل بدست دیکری داری **خواجه آقا میر** از سخن طبعان همدانست و شورش در سلامت چون اب روان از حلم
اشعارش این رباعی بین الجمهور مشهور است **نظم** مجنون بمی حسرو با پیمانه / هم نه دل بکر بلا بماند / جعفری لیلای
ما شبی امد و کفت / کاین خانه پو بر انه ما بماند **عبد الغنی** بلطف طبع و حسن خلق موصوف بود صاحب استعداد است
و عمرا است تا در حدیر رسم تجارت روزکار میکذراند و شعری در غایت جودت انشا مینماید چنانچه از این ابیات شوخی
طبعش مستفید میکردد **نظم** یادکار زبوی ترام زنده کرد باز / هم ده باد و داد مرا عمر تا از / ابن زندکی بیافت ز الکیم
این دل بر ندانست زخون کرام از / آب حیات خواهی بی و فا مزن / لقش مراد خواهی نرود عابیاز / ای چون مراد
بر همه کار دست و سند بس / وی بر مراد و بر همه چو کار ساز / کر خصم تیره بخت تو چند در افتاب / یک وقت
و اجب اید مرضلی را نماز / از طعن تیره تو عدو را طاقت / اری طاقت ار چون قهر شد دراز / با حمله تو مور و اجبست
پیش باد / با صولت دوخ حمایت پیش باز / انکو بعزم رزم تو اید ز خود بر دن / و اشتد هکن ... که جاده بکار با
دانش فرو بستند و اتمام عرض مالکیت / انه که چنیز دشمن و پنهان چو حرف راز / لفظش ... نقطه موهوم است نیست
معیشتش همچو صبح دمی کو تهم دراز / خنداهان بدست که دم در کشیم کجو / و بن قضه را بکوت و بکرا هم طراز
این نظم را کز و بمعانی رسد سخن / وین مدح را کز و بحقیقت کشد مجاز / از کف و می بنفشه چون جام منبود ش
و ز هر تجمل و ز ابد چون سیم حقه باز / چون کنقه منت کواند کسش بلطف / چون زاده منت هزار و کسش را ز
در حرف همکنان رمه نظم و نثر / مطلع است و مطلع چون راحی و نماز / تو جنو ای خلق و خنا و ... / ترا
هر جای دست کر دهر جای کار ساز **وله ایضاً** چنانچه راحت پروانه شوقی باید / شب صحبت ... روز عیش می باید
مراد عده لسلی بده که طالع من / اگر بهار شود و افق جمن باشد / بکذشته و اینده و در این هوس است
عمر کر شنیده همس یک نفس است / میدان از دست هر کسی جولا / زان چشم کر بینده فسر و دامی است
وله ایضاً ای بحث کرفته بلبل کل / یا تو کره جنبین شود شبنم کل / کل بجو در باد که کلزار سرا
هم شادی بلبل آوه هم ماتم کل **وله ایضاً** بر ماه چرا داغ میپنی بنهالت / بر سر و کفن چو میری ز نهادت
در هر که نظر کنی سر افکنده است / جز روی تو کمال نه شرمنده لست / ای کفته که و حالت این راز هجلیست
عرض کسمت اکر تو کوی کلا چیست / ز شیر و ز بانم می و نه جبل و مان / بر کردن دستم اینهمه سلسله چیست **ملکی**
تو سرکانی با وفور قابلیت همت بر کسب معیشت از مزارعت میکمار دو شعری ... فی هواری لب بنماید ابو وجب
از انجلات **نظم** امید که هرکز بدل خوش ننشیند / انکس که ترا کفت که با من ننشینی / بزم طرب و زر فرم چنک
پیچ چونی / ملکی کر تو بی ماتم و شیون کشینی **قیصری** بلطف طبع موصوف بود در شعر جمع کردن و ضبط نمودن و انواع تمام

ور کار ... بور قصر بور جز ... واوا ... اشتم

ولیکن نیک میرسد و در طب هزلی دارد و غث و ثمین وارد و آنچه از این ابیات معلوم میکرده **نظم** زهی بجسته بنیاد
که از نور روی زمین مزین است چو گردون برشته پروین نه وصف دانش این کز بهشت خوشتر است همه هست از خوبی
او بهشت برین لقای خوب هر آنکس که آرزو دارد بقدر سخن فضیلت کو بیا و ببین هوس قدم که ز رفعت نظر
منظر او هست ز رشک می نرسد پای آسمان بزمین شرف مکان را گو چندان ز مکین باشد چو کعبه صد شرف او ابا این
مکان مکین جهان ز بحر چو دوش صفای دیگر یافت ندیده عکسی هرگزش بدین آیین دو روز اهل هر که دیده میکرد
چه خوب لبی ارشدی بهشت جبین [illegible] خواهرزاده [illegible] آمده ملازمت یکی از علما آن ایام
ملازم گرفته او ری چند [illegible] خود دامن در چیده در زی درویشان بر عصای [illegible] کرده
نظم زین بزم دلکش دم از [illegible] رزد و رفت دامن بمیان [illegible] رود و رفت از [illegible] آمده
این دو بیت است **بیت** عاشق آن [illegible] آید بکان عاشق [illegible] بیجان آورد [illegible]
همچو حسرت بدلم [illegible] میکرد کو زبانی که [illegible] گواره کنم [illegible] بلطف قریب انصاف داشته و این
ابیات میگفته **بیت** [illegible] از جای [illegible] کنم چو گوش لب بر زبان دعای [illegible] اجداد
سید میر محمد خان [illegible] ملازم گرفته روزگار [illegible] داشت چون [illegible] طبیعت آن خان [illegible] را در [illegible]
متوجه وطن مالوف گشته دران دیار رخت بدار القرار کشید این بیت مر او راست **نظم** در [illegible] عید [illegible] کلید
[illegible] قفل از [illegible] شام عید مشرب [illegible] **نظم** [illegible] از همت
در کوره [illegible] بناهی بتقلید [illegible] وسیله [illegible] میگوید این بیت [illegible] است
بیت داغ جنون که بر سر سودای منست مجنون عشقم و این [illegible] **ری** ولایتی با نام است در مسالک
ممالک آمده که از خراسان و عراق بغیر از بغداد هیچ شهری بزرگتر و آبادان تر از ری نبوده [illegible]
شده اصمعی آورده که [illegible] و در بنای شهر ری اختلاف بسیار کرده اند بعضی برآنند که [illegible]
اصفهان بن نوح بنا کرده و برخی گویند که راز بن خراسان ساخته و بعضی از هوشنگ نقل میکنند [illegible]
که شهر ری [illegible] در زمان المهدی [illegible] عباسی عمارات شد [illegible]
صد حمام هزار و سیصد و شصت مساجد [illegible] هزار [illegible]
پانزده هزار و سی [illegible] هزار [illegible]
[illegible] محلات [illegible] کوچه [illegible] مسجد
هزار [illegible] هزار و سیصد [illegible]
که مردم [illegible] لا یعلم الغیب الا الله و در معجم البلدان آمده که ری در زمان بهرام چنان آبادان بود که [illegible] ری

[illegible] در [illegible]

واصفهان پیوسته بکر بکر بود و صاحب تواریخ چنین نوشته اند که بکرات آن شهر بقتل عام و زلزله ویران گشته و باز عمارت یافته
تا آنکه در زمان خلافت ابوجعفر منصور دوانقی عمارت بر اصل یافت و روز بروز در تعمیر و آبادانی آن میکوشیدند تا عهد
چنگیز خان بوقوع پیوست و کرت دیگر بقتل عام و ویران گشت شیخ نجم الدین دایه قدس الله سره در کتاب مرصاد العباد
که از تالیفات او است آورده که در فتنه از شهر ری که مولد من است و این فقیر است هفتصد هزار نفر از مردم صاحب اعتبار
بدرجه شهادت رسیده انا لله و انا الیه راجعون در ولایت ری ابتدا نه بلوک بود بدین موجب که نوشته میشود غار
فشاپویه سهشام سیورقرج خوار ورامین کنجان شمیران شهریار ساوج بلاغ و در نزهة القلوب آمده
که رود بار قصران نیز از توابع ری بود در عهد غازان خان تعلق برستمدار گرفته و درین ایام چهار بلوک گشتیم را ری اعتبار کرده
و باقی را علیحده ساخته اند [illegible] حال هریک نوشته خواهد شد و حق سبحانه و تعالی [illegible]
از زمانی داشته که عقول و اوهام در وادی آن سرگردانست چنانکه اکثر ضروریات لقزوین که قرب چهل سال محل اقامت
سلاطین صفویه بود از انولایت بحصول می پیوسته [illegible] غلاوشان علاوه مردم کاشان نیز از ری بحصول می آید
و اهل رستمدار و [illegible] بزازان [illegible] کشتی دارند و انواع میوه دران دیار خوب و فراوان میشود خصوص
خربزه و انگور که هرقدر وصف کنند گنجایش دارد و همچنین انار ملسی که [illegible] خرما و زردآلو و امرود
که انار [illegible] در غایت نزاکت و شادابی در [illegible] بحصول می پیوندد [illegible]
[illegible] و چون مولد صاحب تالیف از آن دیار است هر آینه زیاده در تعریف آن میکوشد
که محب و اهل رجب وطن کرده [illegible] شعرا چه خوبی آن دیار [illegible] روشنی [illegible]
[illegible] و اکثری از فضلای فضیلت دثار و فصحای بلاغت شعار در توصیف آن چرسی [illegible]
چنانکه خاقانی راست **نظم** [illegible] عراق و روی خراسان ری است ری [illegible] قامت روی [illegible]
از سپس [illegible] چو حق تعالی از [illegible] رحمت آفرین برخلق کرده [illegible] خاقانی
آفرین کن خاقانی آفرین و دیگری میگوید **نظم** معدن مردمی و کان سخاست بلاد ری بود ری که چون ری در همه عالم
نبود [illegible] در صفت ری گفته شد در [illegible] و در فصول اختلاف و هوا و [illegible]
مردم [illegible] چندان ملاحظه [illegible] بحصول می پیوندد و این بیت
[illegible] زیاده است [illegible] آنچه خواهند [illegible] منظور است
که جمعی از دوستان با یکدیگر [illegible] آمده [illegible]
[illegible] خاقانی بدان دیار رسیده [illegible] داده هر آینه
این چند بیت [illegible] **نظم** [illegible] هوای ری دور از مجاوران [illegible] ری [illegible]

در خون نشسته ام که جهان خوش نشسته اند این خوبرویان خلد بدوزخ سرای ری ای [illegible]
من [illegible] شکایت [illegible] ری عقرب [illegible] طالع ری [illegible] دانم که عقرب [illegible] لقای ری
[illegible] [illegible] ری [illegible] ری
[illegible] ری [illegible] ری
هم [illegible] ری [illegible] ری
هم [illegible] اصفهان ری [illegible] ری
[illegible] ری [illegible] ری
[illegible] ری [illegible] ری
[illegible] در نزهة القلوب از روی [illegible] آورده که اصفهانی و رازی را در باب خوبی شهر
باهم مناظره افتاد [illegible] اصفهانی گفت [illegible] اصفهان تا چهل سال مرده را [illegible] رازی گفت
ری تا چهل سال مرده را [illegible] معلوم شد که اهل ری همیشه مخالف یکدیگر باشند
اما [illegible] و اصل شهر ری در [illegible] چنگیز خان چنانکه گذشت [illegible] خراب گردید [illegible]
دار الملک ری یکی طهران و دیگری ورامین است که ذکر آن کرده خواهد شد ان شاء الله تعالی **طهران** در [illegible]
طهران [illegible] باره و [illegible] گردیده [illegible]
[illegible] از شهر [illegible] شمیران [illegible]
هوا [illegible] **نظم**
[illegible] زیاده
[illegible] گل [illegible]
[illegible] بسیار [illegible]
میشود که [illegible] چون زبان [illegible] دانسته باشد و از این قبیل خصوصیات بسیار دارد که [illegible]
[illegible] شیخ العارفین ابو زکریا یحیی بن معاذ از بزرگان اهل طریقت بود [illegible]
که خطیب در تاریخ بغداد آورده که چون یحیی [illegible] بغداد آمد [illegible]
[illegible] مجلس [illegible] یحیی [illegible]
[illegible] که مردان سخن کنند [illegible]

طهران

کرد و [illegible] در [illegible] سخن گفت و پس از آن ببغداد آمده دختر امیر [illegible] بمجلس او آمده [illegible] درم بدو داده والدنیا
[illegible] روز مجلس [illegible] روز اول دو جنازه روز دوم [illegible] جنازه روز سوم چهل جنازه
روز [illegible] جنازه [illegible] ری [illegible] چون از طوس بگذشت دزدان سر راه بروی
گرفته [illegible] بخدمت [illegible]
اصفهان [illegible] یوسف بن [illegible] رازی [illegible]
از یحیی بن معاذ [illegible] صاحب کشف المحجوب آورده [illegible]
عبارت [illegible]
[illegible]
[illegible] چلیت کفت [illegible]
[illegible]
ذوالنون [illegible] در تذکرة الاولیا آمده [illegible]
[illegible] ابو عثمان [illegible] ابو عثمان [illegible]
[illegible] ابو عثمان [illegible]
شیخ خود ابوحفص [illegible] ابوحفص [illegible] یوسف بن الحسین ابو عثمان در حال عزم عراق
کرد و بری رسیده [illegible] یوسف بن الحسین [illegible]
او زبان دارد [illegible] ابو عثمان از دیدن او پشیمان شده بازگشت چون به نیشابور آمد ابو
حفص گفت یوسف [illegible] ابوحفص گفت بازگرد [illegible]
ابو عثمان بری آمده [illegible]
چون [illegible] **نظم** صلاح کار کجا
من خراب کجا ببین تفاوت ره [illegible] از کجاست تا بکجا [illegible]
[illegible] ابو عثمان در آمد و سلام کرد [illegible] شیخ در سخن آمد و چندان سخن عالی بگفت ابو عثمان
متحیر شد پس گفت ای خواجه از برای خدا [illegible] یوسف گفت این
[illegible] ابو عثمان [illegible] یوسف گفت [illegible]
[illegible] ابو عثمان [illegible]

نظم صوفی بیا که آینه صافست جام را / تا بنگری صفای می لعل فام را / راز درون پرده ز رندان مست پرس
کین حال نیست زاهد عالی مقام را [illegible] شیخ نجم الدین المعروف بدایه تربیت یافتهٔ شیخ مجدالدین
بوده در کشف حقایق قوت و قدرت تمام داشته در واقعهٔ چنگیزخان از خوارزم براه بجانب روم در حرکت آمد و مدتی در آن
دیار بگذرانید و صحبت مولانا جلال الدین و شیخ صدرالدین قونوی را دریافت آورده اند که وقتی در یک مجلس جمع بودند
که نماز شام قایم شد از وی التماس امامت کردند شیخ در هر دو رکعت سوره قل یا ایها الکافرون خواند چون نماز
شام تمام شد مولانا بشیخ جلال الدین بر وجه طیبت گفت که ظاهرا یکبار برای شما خواند و یکبار برای ما وفاتش در شهور سنه
پنجاه و چهار بوده در شونیزیه بغداد بیرون مقبره سری سقطی مدفون گشته از تالیفاتش مرصاد العباد و تفسیر بحر الحقایق در میان صوفیه
متداولست و شاه حال بواسطه ستر احوال شعری میگفته این ابیات از انجلاآت نظم شمع ار چه چو من داغ جدائی دارد
با گریه و سوز آشنائی دارد / سررشتهٔ شمع به ز سررشتهٔ من / کان رشته سری بروشنائی دارد و له ایضا عشق آمد و شد
چو خونم اندر رگ و پوست / تا کرد مرا تهی و پر کرد ز دوست / اجزای وجودم همگی دوست گرفت / نامیست ز من بر من و
باقی همه اوست و له ایضا عشقست که دوای جان این درویشانست / ز اندازه هر هوس پرستی بیش است
چیزیست که در ازل مرا در سر بود / کاریست که تا ابد مرا در پیش است / زان پیش که نور بر ثریا بستند / وین خطه
بر میان جوزا بستند / در عهد ازل پیش آتش بر شمع / عشقت بهزار رشته بر ما بستند و له ایضا [illegible]
بر جان و تن سوز / عذر و مکر جان نمیدانی / ناتوانی از بیماری زجهل / خویشتن ناتوان نمیدانی و له ایضا
کم خسب زیر سایه غفلت که ناگهان / خورشید عمر بر سر دیوار میشود / عزم دلی که در ره عشق پیش کشد پیش از اجل
ز غفلت بیدار میشود ابوبکر بجلی از مشایخ زمان خود بوده وقتی در کار کودکی که مبتلا شده [illegible] و او چون معلم
کرد الله که خلافت باز داد اقبال پدید آمد روزی در مسجد جامع نشسته بود شیخ [illegible] با وی گفت که ایها الشیخ [illegible]
گفت ای پدر اگر عزم ابراهیم و صدق موسی و عصمت یحیی و صبر [illegible] احمد عربی صلوات الله علیهم اجمعین کسی را بود و لکن داشت
وی نبود چون [illegible] جمله همه را ببرد و مرد در میان [illegible] چنانچه در مرصاد العباد این دو رباعی از شیخ
آمده نظم هر دل که بشد باز بیاد سخنم / هر جا که بشد ذوق بکار سخنم / [illegible] که زبان نگفت / هم من دانم که [illegible]
سخنم نظم سیر آمده ز خویشتن میباید / هر خسته دل ز جان و تن میباید / در هر کامی هزار شیدا افزون
زین کرم روی بند شکی میباید شیخ ابوبکر که در میان مشایخ وقت از او گریان تر نبوده شیخ ابوالقاسم که در او [illegible]
بوده که در آن زمان هیچکس را نبوده جمال و مال و زهد بکمال و سخاوت بی زوال و ابو عبدالله حداد که از بزرگان وقت
بوده و عبدالله بن عبدالرحمن که ریاضت شگرف کشیده و گفته [illegible] آنست که محجوب گردانید ترا از الله تعالی و عبدالله بن محمد
خراز که از کبار مشایخ بوده سالها در مکه مجاور بوده چنانچه یوسف بن الحسین گفته که من مثل عبدالله ندیده ام و عبدالله نیز مثل خود ندیده

اقلیم رابع

۲۱۶

طهران

شیخ در عهد که ایشان طیبت میکرده و میگفته که [illegible] از کسی بس [illegible] باشند از جمله مشایخ
مشهوران خطه اند ابو محمد عبدالرحمن بن ابی حاتم حنظلی امام حدیث و تفسیر و صالح و عابد بوده گویند در زمان او جهاد
طرطوس مفتوح و هزار دینار جهة مرمت آن میبایست ابو محمد با اهل مجلس خود فرمود که کیست که این حصار را بهزار دینار عمارت کند تا او را
من ضامن میشوم که خدای تعالی قصری در بهشت جهت وی بنا کند مردی عجمی برخاست و گفت این هزار دینار و خط
ضمانت بر من نویس شیخ خط ضمانت نوشت اتفاقا آن مرد پس از چند وقت وفات یافت بموجب وصیت
آن خط باوی در گور نهادند قضا را در آن حین بادی برخاست و آن رقعه را از گور برآورده نزد ابی حاتم انداخت
چون مطالعه نمود بر پشت آن خط مکتوب یافته بود که بدانکه ضامن شده بودی وفا کردیم اما باید که دیگران [illegible]
ابو زرعه عبدالله بن عبدالکریم القرشی بعلم و عمل از همکنان امتیاز تمام داشته چنانچه در طبقات محمود شاهی آمده
که ابو زرعه در عهد خود اعلم اهل شرق و مغرب بوده ابو مسعود احمد بن الفرات در حدیث مهارت کامل حاصل کرده
چنانچه بروایت شیخ جزری هزار هزار و پانصد هزار حدیث بقید آورده و در سال دویست و پنجاه و هشت از این معموره
فنا بفضای بقا پیوست صاحب کافی اسمعیل بن عباد از مشاهیر وزرای عجم و مرجع اولاد اصحاب سیف و قلم
بوده فضایل و کمالاتش از نهایت گذشته و [illegible] از امور کاردانی [illegible] صاحب کمالان گشته نظم
محیط دور فلک با همه جناب رفیع / بگرد سید ز چشمت جهان رفیع جناب / ابتدا وزارت موید الدوله [illegible] در کلیات
قضایا اعتماد بر کیاست و دانش کرده معاملات ملک و مال را برای رزین آن صاحب ستوده آیین واگذاشت
و آنجناب از فرط تمکین و وقار و ترفع شأن و عدم ضبط مملکت و نسق مصالح سلطنت [illegible] قیام نمود که اکثر [illegible]
او بر همگنان رسید نظم جهان پروری شیوهٔ کیش وی بود و داد / کرم بود و جود و نیکو نهاد / چون موید الدوله وفات
یافت فخرالدوله باستصواب صاحب از خراسان آمده در سیصد و هفتاد و سه جلوس بر تخت سلطنت [illegible] و وزارت
بنحو سابق بصاحب مفوض گردید و صاحب بیش از پیش صاحب اعتبار و اختیار گشته یکبار بطبرستان در حرکت آمده و فتح
چند قلعه معتبر قیام نموده مراجعت فرمود و در جرجان فرمود زری که هزار مثقال طلا بوده زده و بر یکی نشان آن [illegible] بیت
و بر جانب دیگرش سوره اخلاص و لقب فخرالدوله نقش نموده یکی از آن ابیات این بود شعر / و احمر یحکی الشمس شکلا و صورة
و اوصافه مشتقة من صفاتها / و در سال سیصد و هشتاد و پنج [illegible] جناب صاحب بمرض موت گرفتار گشته [illegible]
[illegible] فخرالدوله [illegible] رفته صاحب معروض داشت که من در ایام وزارت بقدر مقدور در رواج دولت
این خاندان کوشیده ام و همیون پادشاه را بعدالت مشهور کرده [illegible] ام اگر پادشاه بدستور معهود سلوک نماید
[illegible] نامی [illegible] یابد و اگر خلاف آن ظاهر کرد [illegible] که این قواعد پسندیده ساخته
[illegible] من بوده [illegible] این صورت [illegible] دارد و فخرالدوله [illegible]

از پیش [illegible] برده آورده اند که چون جنازه او را بخاکگاه بردند فخرالدوله با تمامی اعیان دیلم پیش نعش [illegible]
گریه و زاری مینمودند و در ری کسی نماند که بنعش وی حاضر نگشت و چند روز دکانها باز نکردند و مردم [illegible]
تا نعشش باصفهان برده دفن نمودند و قبه عالی بر سرش بنا کردند و گویند آن عمارت هنوز باقیست نظم
جزای حسن عمل بین که روزگار هنوز / خراب می نکند بارگاه کسری را / در نسخه بنظر آمده که جناب صاحبی در فروع
[illegible] و در اصول معتزلی بوده [illegible] نقل میکند که وی عدلی مذهب بوده و عدلی مذهبان بغایت متقی و زیرک
میباشند و پیوسته مجلس صاحب بافاده و نشر علم گذشتی و از جمیع علوم بهره مند بوده و شعر عربی را در غایت جودت
نظم نمودی و چنین شهرت دارد که چهار صد شتر کتابخانه او را میکشیده [illegible] صاحب [illegible]
آورده که اسمعیل بن عباد را از آنجهت صاحب گفتندی که او بصحبت ابن العمید پیوسته رسیدی و ابن العمید وزیر رکن الدوله
بویه بوده و در شیوه انشا نظیر و عدیل نداشته چنانچه ثعالبی آورده که [illegible] ابن العمید [illegible] و العمید وزیر [illegible]
ختم گشت نقلست که از قبیل وی قاضی در قم بوده که صاحب در دیانت و صلاح با او اعتقاد تمام داشته تا [illegible]
عرض نمود که بسبب [illegible] قاضی [illegible] صاحب را عظیم [illegible] آمده [illegible] قلم برگرفت
و بنوشت بسم الله الرحمن الرحیم ایها القاضی بقم قد عزلناک فقم قاضی در جواب فرمود که والله ما عزلتنی الا هذه القافیه
[illegible] در قابوسنامه آورده که ربیع ابن طاهر کاتبی محتشم بوده در دیوان صاحب [illegible]
[illegible] صاحب رسید [illegible] چون سخت [illegible] آمد [illegible]
گفت تا دیگر آن کار نکند اتفاقا صاحب [illegible] داد و مردم [illegible] تاریخ [illegible]
صاحب [illegible] چنانچه رسم [illegible] صاحب را [illegible] رسید [illegible]
گفت [illegible] خورده گفت [illegible] ربیع کاتب [illegible] صاحب [illegible]
صاحب گفت اگر [illegible] عفو کردم [illegible] در قابوسنامه آورده که [illegible] فخرالدوله صاحب [illegible]
[illegible] فخرالدوله [illegible] فخرالدوله [illegible] مشغول گشت اگر از
مملکت دل مشغولی داری [illegible] مصلحت این کار [illegible] و اگر از [illegible] رسیده [illegible]
[illegible] مملکت [illegible] منهی [illegible] خاقان [illegible]
[illegible] فهمید که چه گفت [illegible] خاقان ترکستان [illegible]
[illegible] امروز [illegible] رسید [illegible] حدیث [illegible] افضل العلماء المتکلمین امام فخرالدین [illegible]
عمر بن الحسین القرشی التیمی البکری در سال پانصد و چهل و چهار [illegible] متولد گشته [illegible] در ری [illegible] بتحصیل علوم
مشغول گشته [illegible] پدرش [illegible] کمال [illegible] کمالات [illegible] اهتمام تمام [illegible]

اقلیم رابع

۲۱۷

طهران

آنگاه بخوارزم شتافته میان وی و علمای آن دیار در باب اختلاف مذاهب مناظرات بوقوع پیوست و از آنجا بماوراء
النهر رفته با علمای آن دیار نیز او را مباحثات اتفاق افتاده چنانچه در [illegible] هزار دلیل در ابطال مذهب اشعری
و هزار دلیل بر نفی مذهب معتزلی بگفت [illegible] جواب [illegible] جمعی بهم برآمده [illegible] بعضی از
دانشمندان [illegible] احوال ایشان [illegible] گفتند [illegible]
[illegible] هزار دلیل [illegible] سوره [illegible]
و پس از آن بهرات رفته اقامت گزید تا در سنه ست و ستمائه وفات یافت و او نزد اصحاب کلام و منطق و حکمت
[illegible] امام است و امام [illegible] و [illegible] بوده [illegible] کتاب [illegible]
[illegible] در اصناف علوم و انواع فنون تصانیف دارد مانند تفسیر کبیر و مطالب عالیه و نهایة العقول و کتاب
و محصل و کتاب البیان و البرهان و مباحث مشرقیه و مباحث عمادیه و تهذیب الدلایل و عیون المسایل و
[illegible] النظایر و اجوبة المسائل [illegible] و تحصیل الحق و کتاب الزبده و معالم و ملخص و شرح اشارات و شرح
عیون الحکمه و شرح [illegible] و شرح مفصل و شرح کلیات قانون و غیر ذلک من کتب و الرسایل [illegible] از برای تمامی
کمال و [illegible] رباعی [illegible] که [illegible] ابیات [illegible] از آن کتاب [illegible]
از آن [illegible] نظم جان [illegible] / [illegible] اجل [illegible]
[illegible] زاوات در ملک [illegible] / [illegible] پیشانی [illegible]
[illegible] خورشید [illegible] و له ایضا [illegible]
[illegible] و له ایضا [illegible]
[illegible] عدم [illegible]
[illegible] و له ایضا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] و له ایضا [illegible]
یکی کتاب [illegible] و دیگر کتاب الجامع و کتاب الاقطاعات [illegible]
منصور بن اسحق تصنیف نموده [illegible] اسمعیل سامانی [illegible] محمد [illegible]
[illegible] منصور [illegible] مملکت [illegible]
ابی صالح منصور بن نوح بن [illegible] اسمعیل [illegible] در علم موسیقی [illegible]

بعد فوز عمر فرازی ... تمام داشته ابعاد چند که او را ان باز آمده میل بخواندن طب نمود و در خدمت حکیم ابو الحسن
علی بن ... طبری ... رنج ها ریاضت کشید تا از ... زمان خود گردید ...
[illegible]

[illegible] و ... دو لاب شهرست ... که از اسوق الفرج خوانند و ... دهی است در توابع طایف ...
... عثمان ... و دیگر قریه ایست میان مکه و مدینه طیبه و همچنین دهی است در ولایات ... بغداد
... ابو الفضل ... ابو زید محمد العضایری امیر شعرای عراق ...
[illegible]

[illegible]

برخاسته از ره دل و جان   حق تو کز آتش کمالت   بر ماه نهاده داغ نقصان   در عالم اعتقاد صد بار
درد تو بریده آب درمان   در معرکه گاه فرقت تو   یک نوح و دو صد هزار طوفان   منم دست درهم بنهد کارم
پای مردی نمیکند یارم   چکنم قحط مردم است آوخ   با که گویم که راست گی کارم   هیچ بر کار رحم شده است دلم
بر چه طالع زدانه بر کارم   زخم ما را خدنگ [illegible] ستم   ورنه ما را [illegible] معیارم   منه حاصل روزگار جز غم نیست
راه کوبید و عمر محکم نیست   غلطی گر گمان بری که ترا   زیر سوری [illegible] ماتم نیست   ایام صحبت مرگ ما ورز نه
کامه دشمنان ازان کم نیست   بهره آدمیت این همه غم   خرم آن کز نژاد آدم نیست   منه [illegible] سخت نیست کرکردون [illegible]
مرادم را هر کز [illegible]   اگر بگو مرا آدم سرشتانش   بسی راست زمی بگو مرا آدم   اگر سلامت [illegible]
وگر سعادت بجاست [illegible]   فلک برای من [illegible]   جهان برای من [illegible]   منه در عشق تو تیغ [illegible] گشت
به نزا لب تو باز گشت   بجز بروز گار مانده   هر جا که کسی ببر زعشق   منای [illegible] که ترا یار
بوداد تو دادستم چرخ توان داد   با یاد [illegible]   منه چون [illegible]   چون [illegible] آری [illegible]
کفتی بس کار باشی نتوان   تو بر [illegible] بس کار   منه [illegible] خواهم کنه   [illegible] بگذرد
از کیلی [illegible] کبرش را   بس زن در دون [illegible]   منه [illegible]   [illegible] پدر
بس سرکش [illegible]   بر کنه [illegible]   منه آنی که دل [illegible]   [illegible] روی که اندر عالم
عشق تو [illegible] ما کرده است   کم سوزد لی [illegible] بود   جز [illegible] نبود   رحم [illegible]
جز آب و دو دیده دستگیرش نبود   صد [illegible]   و انکه [illegible]   باران [illegible]
این کره ما را که تو [illegible]   خارکی [illegible]   خاکی و [illegible]   وزداکه [illegible]
افسوس که آن [illegible] الامام الاجل علاء الدین جمادی فاضلی بود که با فصاحت و عطارد که تراست چون کمان
اعوج [illegible] و کل فضلا عراق در مقابل او بقصور خود اعتراف نموی اگرچه نظم کم از وی روایت کرده اند هرکه نثر او عالی
بود در عالی وقتی از مردم ان خطه رنجیده بعضی از ایشان که گرد ملال در خاطر داشته این ابیات فرستاده نظم
از ملامت ای عزیزان میروم   بر دل و جان داغ هجران میروم   هرکجا شد [illegible]   [illegible] میروم
صد هزاران ترک دارم در جگر   هر کجا خواهم چو سلطان میروم   ملک الفضلاء فضل الله [illegible] بزرگی بود کرا [illegible]
خاوری بر زو [illegible] چون خورشید [illegible] و چون بلبل نطق [illegible] طوطیان او [illegible]
در آن وقت که سلطان [illegible] عراق مستولی گشت و در [illegible] صدرالدین [illegible] سلطان
آمده دید که جلال الدین خاوری در [illegible] چون صدرالدین [illegible] امام جلال الدین که [illegible]
عزیزو [illegible] خود را [illegible] فرمان شود دراید چون فرمان حاصل شد [illegible]

اقلیم رابع
۲۲۰
طهران
نظم واعی که پیش [illegible]   ابحا [illegible]   بهره اندر شمع سلاطین رسیده
کفتا که اندرین که سلطان [illegible]   ای چرخ [illegible]   هر [illegible] سلطان [illegible]
الا که کردن [illegible]   ملح   بروانما [illegible] دهقان [illegible]   در باب نان [illegible]
کاندر [illegible] دهقان [illegible]   باران [illegible]   [illegible] نشسته است
وقتی در [illegible] که مجلس [illegible] نظم در مجلس [illegible]
خاری [illegible] اگر [illegible]   [illegible]   این [illegible] وکلاه داری [illegible]
واین رباعی در مدح خوارزمشاه مرور است نظم ای شاه عراق [illegible] بستان   [illegible]
خورشید صفت [illegible] مشرق روزی   [illegible] مغرب بستان مجد الشعراء ابوالمفاخر از شعراء
نامی بود و در شاعری مشهور و در صناعت [illegible] مذکور ما [illegible] در مدح سلطان [illegible]
موسی الرضا علیه التحیة والثنا و در رعایت صنعت و [illegible] که درک فهم هرکس [illegible] معنی آن نرسد [illegible]
از مزه [illegible] نظم [illegible]   [illegible]
صبح [illegible]   [illegible]   [illegible] دو تذکره [illegible]
تاریخ آل سلجوق است نقل میکند که سلطان مسعود [illegible] در ولایت ری [illegible] ان [illegible]
در [illegible] و [illegible] ابوالمفاخر [illegible] سلطان [illegible]
کرد نظم ای خسروی که [illegible] حکم تو بر فلک   بر [illegible] کیوان نشسته است   [illegible]
کردی که [illegible] دوران نشسته است   [illegible] ری [illegible]   در ملک [illegible] خاقان نشسته است
شاه [illegible]   [illegible] دهقان نشسته است   این چند بیت از قصیده ایست که در حق
خاقانی کفته نظم   [illegible]   [illegible]   [illegible]
لطیفه   [illegible]   [illegible]   [illegible]
شهنشاه الشعراء اوحد الدین القوامی [illegible] که [illegible] با قوام بود [illegible]
بستان فصاحت [illegible] رسیده [illegible] قوام الدین [illegible]
و [illegible] کرده [illegible]
این ابیات [illegible] نظم [illegible]
[illegible]   [illegible]   اگر [illegible]
[illegible]

اگر [illegible]   وگر ذره [illegible]   هم درین قصیدهٔ صفت [illegible]
ملک [illegible] لعل [illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible] روی زمین [illegible]   این چند بیت در صفت شراب [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible] عقیقین بر   [illegible]
[illegible]   [illegible] لاله [illegible]   [illegible]
[illegible] از علم است   بهای تیغ مدان [illegible]   [illegible] حق [illegible]
که در پرستش معبود که [illegible] است   [illegible]   [illegible]
[illegible] پرست در [illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible] دولت [illegible]   نظم [illegible]   [illegible]
جو [illegible] است یقین   تو صبح [illegible]   [illegible]
قدح [illegible] شراب   وله ایضاً [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
وله ایضاً [illegible]   که خط [illegible] داد   [illegible]
[illegible] داد وله ایضاً دیده را [illegible]   [illegible]
[illegible] مسعود از [illegible] سلطان مسعود [illegible]
[illegible] که چون از اطراف و [illegible] آن باب قطعه [illegible] نظم
[illegible]
روز [illegible] و سلطان [illegible]
نظم [illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible] نظم ای [illegible]
[illegible] عشق [illegible]   [illegible]
آن [illegible]   [illegible]
[illegible] ابوالمعالی [illegible]
[illegible]

اقلیم رابع
۲۲۱
طهران
از جمله مخصوصان بود اگرچه دیوان وی امروز در میان نیست اما چند قصیده از وی اشتهار یافته این ابیات از انجلات
نظم [illegible] همه از [illegible] عذاب   که [illegible]   کنون [illegible]
دلم [illegible] بود کباب   [illegible]   [illegible]
عتاب کردم [illegible] دوست   چو دوستانه [illegible]   [illegible]
کم از دو [illegible] رسول [illegible]   [illegible]   [illegible]
همی [illegible]   همی [illegible]   خواب [illegible]
مرا [illegible] آب   [illegible]   [illegible]
[illegible] رسول   [illegible]   [illegible]
[illegible] ثواب و عقاب   [illegible]   [illegible]
[illegible]   مصطفی [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible] روح   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   وله ایضاً [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible] بهار   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible] و صلاح   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]
[illegible]   [illegible]   [illegible]

راست گوئی که نه بید است دلم هجر قرار — از کمانش سه صفت بوده بگیرم چو کشد — زو درامی خمیده قدی و ناله زار
راست گوئی که بر و عشق همی بار دهد تیر — که فرو بسته دل [illegible] عاشق دار — غایت عشرت و عیش طیب او [illegible]
که بجاهای کار رسید بوده تمام از وی بدار — است عیشی که بود پایه بود بهتر ترک — دیدن فوزی که بود پایه از او بهتر [illegible]
فرو کردان دل از این فکرم ای ایزد فرد — لعلکی این بار غم از جان حزین [illegible] — روی النزییه کردی ترک همی
با ازین چاکرک خوش لب شیرین کف ر — چاکر و بنده کی کم [illegible] که بد — چاکر و بنده قوام ای شمع تبار
مخزن عالم ابوالفتح مظفر که از او — طلعت و فتح هست به چون [illegible] تار — الکه باها سراو کار رضا رشادی
وانکه زی ناصح او راه نیت به یمار — همتش جهد کند تا بنهد گنج که — سیر فرش قصد کند تا بکند میغ عوار
ای شریعتی که جهان ست و را اثار [illegible] — وی عززی که درم هست بر او بیک [illegible] — عالم از قدر بلند تو به مقدار کم است
گرچه زو هش مهندس نشناسد مقدار — تا زهنکار فلک [illegible] آز و بهر — تا زهمونه جهان و دل بطرب یا بدار
باولی تو همی باو جهان را همو نه — با عدوی تو همی باد فلک را هنکار
مولانا قطب الدین در عهد سلطان ابوسعید بهادرخان بود شرح شمسیه که از مؤلفات اوست بنام نامی وزیر صاحب تدبیر خواجه غیاث الدین محمد بن وزیر رشید خواجه رشید نوشته سید محمد نوربخش از سادات عالی درجات بود و آینه ضمیر منیرش عکس پذیر صورت ولایت و ارشاد و فضای خاطر مهر تنویرش مظهر فروغ کرامت و اجتهاد و انجناب در زمان شباب بری وارد شده در قریه سلقان که از قری و منتهای جهان اقامت افکنده بسیاری از مردم آن دیار بمتابعت وی داده مرید و معتقد شدند و از وی [illegible] بظهور آمد سید جعفر پسر بزرگ سید محمد نوربخش بود بلطف طبع و صفای ضمیر اتصاف داشته در زمان ابوالغازی سلطان حسین بمرابهرات رفته امرای عظام و صدور کرام جهت مدد معاش وی مبلغ هزار دینار کپکی و دو صد خروار غله مقرر ساختند اما سید سر جهان مبلغ و مقدار فرو ننیاورده عزلت عزیستان [illegible] دوران و ولایت محبوبات اخروی روز کارمیگذرانید تا بعالم [illegible] انجناب بنابر موزونی طبع شعری میگفته از نتایجات است نظم نرگس مست چو بر چهره بهار برد تشنه آب زلال خضر از یاد برد شاه قاسم بن فرزند آن کملات در زمان فرخنده شان سلطان حسین میرزا بخراسان تشریف برده آن پادشاه عالیشان در تعظیم و تکریم خاطرش مبالغه تمام بکار آورده و پس از چندگاه رخصت معاودت حاصل کرده شاه اسمعیل ماضی [illegible] برا شمول مراحم بدیع گرداند از ثنای سادات بمزید انعام و اکرام ممتاز و مستثنی ساخت و او را دوری و دو پسر نیکو سیر بظهور آمد یکی شاه شمس الدین و دیگری شاه بهاء الدوله از احوال شمس الدین چندان اطلاعی ندارد اما شاه بهاء الدوله بمزید علم و دانش از سایر سادات صاحب سعادات ممتاز و مستثنی بود یکبار بهرات تشریف برده منظور نظر سلطان حسین میرزا گردید و پس از فوت وی در سلک ملازمان شاه اسمعیل ماضی منتظم گشت بعد از چند سال بحسب اتفاق در ولایت [illegible] درگذشت شاه قوام الدین بن شاه شمس الدین ثلث قاسم بعد از فوت پدر

[illegible]

خود بر سر ده بزرگی نگه زده مرتبه اش از آبا و اجداد درگذشت و بتدریج خلق کثیری در تحت اهتمام آن شوکتی مرید و مطیع او در داده بحیثیت بسیار اشهر گشت چنانچه مولانا امیدی بر سر آن رفت و خود بزرگی آن کرد مفصل این مجمل آنکه مولانا امیدی را باغی بود موسوم بباغ امید نظم برده رضوان لذتش از بی همه کری — رو درا فضله کرانه خضر بستان هرای و کوتت شاه قوام الدین رشیدیع بحرکت آورده باقی الضمیر خود را بمولانا اظهار نمود و مولانا ابا از اجنبی نمود سر برسینه ملتمس وی نهاد و قضا را کوزه شاه قوام الدین بعد روزی چند بهان باغ افتاد و فرمود تا چند نهال انرا بحکم اشهر چون خبر بمولانا رسید بر زبان آورد که این نوع اعمال از فرو معاونت زمید عجب می آیدم که خدام شاه بدین شیوه عمل نموده باشند و شاه قوام الدین این سخن را ذخیره خاطر گردانید پس از چندی وقت چون بطریق تماشا آن وجه ریاض فضل را از پای درآورد چون شاه اسمعیل در همان زمان رخت بعالم جاودان کشید و بی باز خواست آن ملعون در تعویق افتاد و چون فیصر خسروی بفرق شاه طهماسب رسید سکندر رفت شنید که کسی بسیار تین بعمل داد و در آورده اند و قلعه و در کلاه حماقت بنیاد فرمود و قرب سه هفته آنکس ترتیب نمود ابتر در صدد استیصال او کرده تا وقتی که از کرمان معاودت فرمود تخصیص فرستاده تا شاه قوام الدین را مقید و محبوس ساخته با حرف و مولانا امیدی بوده بردند در ان وقت دار الملک بجا رسید و پس از ان شاه فرزور حبوس مولانا امیدی را بنده ساخته فرمود مشعل بر سر رود وی بپشند و بعد از آن در یکی از قلاع معتبر محبوس گردانیدند تا هنگامی که قضا و قدر فقیر ودیعت حیات او را بقبض فرمود نظم بچشم عجب و نکر بنظر تجلی بکن — گرد و دستان ضاممکن اند در وی بیش — از آنچه حیف صاحب جوانمرد تو چه باشد قیمت در نظر چندکان حق ممباش — چو دور دور تو باشد مراد خلق بده — چو دست دست تو باشد از در دلکس خراش — کرد شاه قوام الدین احی ار بگفتن شعر مبادرت مینموده این بیت از جمله منظومات اوست نظم گرچه بگنجد فلک بر و به کیانت — عاقبت کار بکام دل درویشانست — و تاریخ گرفتاری او را خواجه هدایت الله مشرف اصطبل چنین یافته نظم — وی که گرفتاری و رشتی و صفت ازقدر میکنت که بنیادازین خاک بنشیتم — خاک سیهی بود زمین گشت طرفشی — بکدلشتم و از همه عالم بگذشتم — اما وی آن موجب و بزاقی من شد تاریخ گرفتاری من گشت در یشتم شاه صفی الدین محمد برادر شاه قوام الدین محمد در مکارم اخلاق و محاسن اعراق و لطف کفتار و حسن کردار سرامد اهل آن دیار در رشته طبع اکثر از اقسام فضایل و کمالات بوده و روزهای حیاتش نقاد قانون فنون علم و هنر نظم تابنده مهی ز برج اخلاق — از خلق عظیم در جهان طاق — بر روز و دولت آفتابی — از لطف رحمت انتخابی در کرس بمشهد مقدس رضویه علیه التحیه و الثناء درود نمود که تولونا پالتکوی و فانه نذر عهد سوزمه منزل طی نشده بود که متوجه مرحله اینعود شده وی صاحب بوالفت اقرب هزار بیت از هر قسم شعری میگفته و این چند بیت میبود از انجملاست نظم گدا را به از شاه باشد فراغت — خوشا لذت فقر و کنج قناعت — الهی ان احتاج شد که محتاج کردم بکار حاجت قبول از تو باید و گرنه چه حاصل — عبودیت بندگان و عبادت — مرا از در خویش نا کاه خویش — بالتفات عادت نگرده است عادت بهشتک از وجودم سنگ کوچک که راه عدم را نماید رفاقت و له ایضا هرچند که ماکنه کاری و از کرده خویش شرمساری داریم — از لطف امید واری لعلی — آری لعلی امید واری داریم — چون نامه جرم ما بهم پیچیده

برده شد و بمیزان عمل سنجیده — بیش از همه کس گناه ما بوده ولی — ما را بمحبت علی بخشیده و له ایضا صحبت کی و کوه خطا می بخشد خورش شیشق و کوهر و ماهی بخشد — هر کس که چو جوهر علی در دل اوست — هرچند گنه کند خدا می بخشد و له ایضا از و بین علی دیده برد و ضحی ایست — راه روش علی بنا موضعی است — کز نقش هر صفی چو لعلی تو بود — بر روی زمینی هر که بود سوختنی ایست خوبان که تبهیم صدا با شان — بابل ستوی مانکنت سرو قدان — فرباد که صفی که جز بروبا [illegible] — کز بر ما که بیشتر خوابیده شان و له ایضا در کعبه و بتخانه کیم کار نشود — کی برهمن و شیخ ما را یار شود — هزار ارام از آن دوست که در حضرت دوست — از پیروی سبوی زنار شود شاه قاسم بن شاه قوام الدین بزرگی بود بمکارم اخلاق و محاسن آداب موصوف و بلطف گفتار و کردار ابرار اطوار معروف انوار سیادت و سروری از ناصیه اش طالع و آثار جلالت و مهتری از بشره اش لامع است نظم جو نهال برو هست سرو کس — برافراخت سرو قدار سروبی — بعد از فوت والد در طریقه جلال و قامت افکنده روز بروز مواد جاه و جلال اسباب حشمت و استقلال وی ترایدمی پذیرفت تا هنگامی که طایر روحش بوستان عنوان طیران نمود وی بار صید و شکار شغف بسیار اظهار میکرد و در اداب کمانداری از اکثر شاگردان اوستادی میگفت نظم تکند ایکم کامل آیا زی — سیل صدی و بیره تازی — اگرچه کاهی بگفتن شعر مبادرت مینمود از این نوع ابیات میگفت نظم در جاده عشق دون ان کسی عیار — باشد مثل شکوه میان خشت زار — اما دردادی نسب نهایت حسن و لطافت را ظاهر میکرده چنانچه از این مکتوب که بمیرزا غیاث الدین محمد بن نوشته مفهوم میکرد و غزل به دستور ملازمت است و همتا لازم و ابدی بواسطه درد و دوران دور و دوری روزی اگر بر وجه دیگر باشد که بر وجهی دیگر باشد نظم از هجر مکش جز نکوی ناید خوش باش که عاقبت نکو خواهد بود الحمد و المنه و را خلاص قصوری نیست چون چنین است بایستی خواهد شد امیر سیل محمل و الی شاه قاسم جوانی بود با ذاع هنر معروف و بحسن خط و لطف طبع معروف اما روزگار کامرانیش از زرد کی دولت ماننده ایام کلش کم عمر و چون لاله ملک بقا بر ورید نظم شد بناکه زه ایام هنر ایام نا در روده هسوز — دیده بر تنگ چرخ اینه جام — اینه جیش تازه ود هسوز — کفن پوک رابور تنش خلعت عمر نابوده هسوز افتاده و انرورکه بر روم [illegible] تاریخ فوت وی را چنین یافته مصرع سرو ازاد در افتاده از پای اگرچه وی را اشعاری که عنوان مجموعه فصاحت تواند شد بسیار است اما چون [illegible] آن بود که این مطلب چون آب حیات در ظلمات عدم مخفی ماند از آنجمله بجهت التماس ندرت مسطور گشته این چند بیت انتخاب نظم ای بنات اقدست قایم سریر سروری — بر ورث می ختم چون بر مصطفی پیغمبری — چیست ازبهار سی مطلعت دست قضا — نه فلک را بر سر یم همچو صحن لنکری — زمانی نیست کز ت آتشم در تن نمیکردد — چو شب دلسوز یاری کرم دست من نمیکرد — ز تاب هجر ت تا سحر چون شمع فانوسی — تنم میسوزد و آتش بپیراهن نمیکیرد و له ایضا درمن بنوی کزشش هجر تو کرده کار — دارم دلی که دوزخ از دست بیکزار — طوفان هجر برده بجای سیلتام — کز مرجزار

سالها بود راه تا کنار — هر حسنی که راه بپای نپیمود — در کی چو فراق بی میرود و چار — می کشته بال برخ خوان دیده گلشنم هرگز ندیده کهر گهر یک بهار — شادی طلاق داده حیات امنت — او را بما چه نسبت و ما را با وچه کار امیر شاه حسام الدین محمد بزمرا ان انجرات اهواز بنجشه خط تمام مدارش نکرفته بود که صرصر قهر اجل بهار ش را بخزان جبه ل کردانید و از جمیع مراتب والی و نصیبی کافی داشته بنگو محاوره خوش تقریر بود و شعر را در غایت عذوبت و جودت در سلک بیان می آورد چنانچه از این دو سه بیت مستفاد میکردد نظم در دوستی ایکه جز مان بمرسد — ورنه کدام سر که بپای مان بمرسد — مادر چه حالیم کرد هیچ نوبهار — پای نشاط ما بگلستان نمرسد — برای جگرخون شدن در فراق — بوا از آشک گلگون کواهی تمام امیر شاه رضا بغایت خوش صحبت و نیکو ترکیب بود و اخت و از سلسله نور بخشیه می پیوسته بمی انکه بزیور شرف نسب ارادتکی داشته بود و کمالات مکتسب نیز آراسته بود در علم نلطیح مهارتی داشته که شمائل شهرتش بر اتمام کذشته و حجابی حیثیتش سر بار ارسیده و گاهی جهت علاوه کمال شعری نیز میکوت از انجملاست نظم خطاری بجان رسیده که بد کوئی مرا سرمایه خوشی آمده غبار کرده است و له ایضا ای کرده جلوه دست بر پای فن خود — آراسته از عصیان تن خود — تو حیث روانکر دست از لعل — کفتم مرا فاختم از کردن خود فکری بنر سوار سر عدد خود را بکو اسلسله نور بخشیه نسبت سیاه و در زمان شاه طاهر بدکی فتنه منفعت بسیار یافت و از ان جمع و رایشیر در مو و دینار جا لغه تمام بکار برده و گاهی بنابر موزونی طبع شعری میگفته از انجملاست نظم رخت کل کل شد از ترک کلشت باغ و بستان کن — بکر آینه در دو دست تماشای گلستان کن — میکویم دلم را خون مکن جانم نکاه از هم — دل و جانم فدایت هرچه میخواهد دلت آن کن — از ان نرکس که بر بالای کل غلطیده ای مستی — بهمین بر هر کرا شیار است او رامست و غلطان کن قاضی محمد از سادات ورامین است که در رساله حی الحکمه نشبی بود و علم در غایت حصانت داشته اما بعد از طهران در ری محلی از آن شکر زیست و از میوه انکورش بر تمام ولایت ری رجحان دارد و ده مصافات نیک داره چنانچه از انموضع یکی خاره است که حاصلش قریب به هزار تومان و اکثر ارباب عاشقش بکی صدر تیر میرود و از ابعضاشا باد است که حاصل آن نیز از دو هزار تومان متجاوزاست و بچنین چند موضع دیگر که حاصلش از صد تومان است تا سیصد تومان بود بتقدیر قاضی محمد ابتدا چند سال من حیث الاستقلال بکلانتری آن دیار قیام و اقدام نمود و بعد از آن در خدمت سلاطین صفویه و برامقداری و حرمتی عظیم بهم رسانید و همواره بحسب لطافت طبع و ظرافت لسان و علم تاریخ وقت بر بعد یسیر جلیس محفل بود نظم چونکه راندی اهاف پر شکر بودی — چون قل کروی مجلس بر از کهر کشتی — دقتی در ری یکی با حکومت داوند قضا را با او ان بود درانک روزی از حکومت بلکه از امارت معزول گردید پس از وی دیکری را نصب کردند چندان لعیتی بهم رسانید که آن نیز باعث عزل او گشت قاضی محمد دهان و قتایس قطعات نمود نظم در ری چو جوان تازه کشته ایر — با ناله حیف کرد ای [illegible] العقو — [illegible] ملامت ری را — آن بر سر کس بیفتاد و این بر سر کر — وقتی که عیسی کو و له او را کرچی [illegible] طهماسب صفوی [illegible]

اشاره شد که تاریخی بمعاش رنو قاضی در بدیهه این تاریخ یافته نظم عیسی نفسی چو صبح تابان از صدق آورد بکار و
شد ایمان از صدق تاریخ چو فرموده شد در این گفتم عیسی لولند شد مسلمان از صدق این چند بیت نیز او راست نظم
در صحبت رندان دو سه روز تم که راقاد خالی ز ریا بود و ز ابریز در افتاد قاضی عطاالله برادر قاضی محمد بسیار بذله گو
و شیرین کلام بود و کل اهل مجلس همیشه بقصای حدیث او شکفته و از بذله و لطیفه و نکات عجیب در محافل
دقیقه از وفات فرو نگذاشتی نظم بدین شکوه و منزلت با رای هوش زهره فشاندوره دیگر کوشش در چینی کرده میل
خسرو ایران شاه طهماسب و خواندکار روم صلح شده تاریخ صلح را الصلح خیر که نهصد و شصت و نه است یافته
و در زمانی که امیر تقی الدین محمد صدر بسبب علتی از منصب جلیله صدارت معزول گشته تاریخ عزل و را چنین یافته
نظم کسی که رخنه در دین نبی کرد ز بنیاد دو عالم جز مذلت چو علت داشت صدر از بیدکاریش لعبه خواری فساد
آمد ز حوت اگر تاریخ عزلش خواهی از من برون کن از شریعت حرف علت و این چند بیت نیز از وی بنظر آمده
نظم ز کار رای جهان عاشق خوشست بما وگرنه کار در این کارخانه بسیار است قاضی عبدالله ولد ارشد
قاضی محمد بجمیع کمالات صوری و معنوی آراسته بود در فنون فضل و شعر و رسخی عدیم المثل و منقطع النظیر پیوسته ابتدا از شباب
عمر با نقش استفاده بر صحیفه خاطر نگاشت و پس از آن که رجال حالش بحلیه فضل مزین و محلی گردید متوجه مکان جلی گشته
بشیوه و اهنت که بیشکوه بر روش علت مشغول گردیده و در اندک زمانی املاک بسیار در رقبت شماره حاصل نمود
نظم خوب گفت آن سخن چو در نگری کار علت [illegible] بر زرگری و گاهی بر دست و الدشعر میگفته از انجمله است
نظم در مملکت وجود فرمان از تست در ملک دل چپر و سامان از تست ما را بدوای درد دل کاری نیست
دل از تو و درد تو و درمان از تست قاضی مسعود [illegible] ولد قاضی محمد است بشگفتگی طبع و سعت مشرب و حسن
کردار و لطافت رفتار در میان مردم آن دیار است اگرچه گاهی شعر میگوید اما چون در اینوقت جزوی کم ملاحظه نموده این بیت
تاریخ که از روی طبع گفته الحق کرده اند نظم بگلو شهید کردید اردو قدی بکوشید بگلو شهید کرد تاریخ قتل او شد
میر رکن الدین باصناف سیر سینه و نیم و جسمه موصوف از نیکان آن مکانست و در تحصیل و تکمیل کمالات مستثنی
از اقران و گاهی بنابر راستی اندیشه و درستی طبع نقدی بدین روانی جمله از معانی باران جایی از ذوار الطرب اندیشه بیرون
می آورده نظم جانا ز خارش دل دیوانه سوختم [illegible] سینه [illegible] سوختم بیحرف آشنا بکسی هم غلط نگفت
همچند خاب حوستی بصد افسانه سوختم روشن نگشت کوره دل ما بهیچکس در گوشه فراق عزیزانه سوختم وله ایضا
هرگز شراب عشق چنین تلخ نبود این بادهٔ [illegible] میکده را [illegible] نبود احوال دگران بعد آنکه گفته شد چو حال ما
که همچنین بازگو نبود هر دیده را بروی تو [illegible] نگاه کرده اند این باده [illegible] که [illegible] کرده اند الله که با خیال رخ چو گرفته اند
چشمی که بر روی تماشا نکرده اند وله ایضا چو نکتی برکه [illegible] مرهم [illegible] عشق کسی [illegible] که دل [illegible] برآورد لب [illegible]

طهران

کمان زخم از نگار تراست بس زخم که از ستم دلا ازار تراست بس خسته که از علاج بیمار تراست بس چهره که از گریه گلزار تراست
وله ایضا براه وفا گنج [illegible] کیست بیگانه و خویش محرم و غیر یکیست بشنو سخن چشم گوش [illegible] با قوس
صلیب کعبه و دیر یکیست محمد قاسم بمقتضای ذهن سلیم و طبع مستقیم اتصاف داشته در شیراز مشهور و مکافات طبعی در غایت
بشاشت و شگفتگی و خاطری در نهایت مسرت و خوشی وقتی دارد و پیوسته زلال اشعار از سرچشمه ضمیر لطافت آثار منتشر میگشته
برسم [illegible] بر سر کاری بسیار و این قطعه جهت یکی علوفه در حینی که با اتحاف خان [illegible] گفته نظم ای صاحب قلم ای کف
جم قدر ای منتظر حکم تو [illegible] که صد [illegible] ایام چو در نظم جهان کلک ترا دید در عیش شد و گفت که ایام مرور است
انجا که توهستی ای دولت [illegible] در خوی فتنه از ناحیه کرنش [illegible] است تا عدل تو در رزم [illegible] جهان [illegible]
آفاق ز انس [illegible] بیک مجلس [illegible] است [illegible]
دیوان قوام هم مسابقت [illegible] دیوان [illegible]
کرم [illegible]
هم عدل تو گوید که از انصاف تو دوراست هر روز مرا [illegible] احوال لایق [illegible] خوش [illegible]
ترا [illegible] وله ایضا کز هند [illegible] دل آزرده [illegible] می چه کنم که ز دست تو چه با جان کردم
[illegible] جان [illegible] مشکل عشق [illegible]
لب شیرینش اگر میل شکرخنده کند [illegible] بازآ کرد [illegible] عیسی وقت
خود است و دگرش زنده کند وله ایضا هیچ جا خاطر نور دیده ام آرام [illegible] [illegible] وله ایضا
دعت [illegible] ناخن با سینه در جنگ است و دندان با جگر
[illegible] قاضی [illegible] تحصیل بعضی از نسخ [illegible]
نظم [illegible] عشق [illegible] شعله [illegible]
امیر عنایت الله [illegible] امام زاده واجب التعظیم بود و در اختتام روضه آمده که امام زاده
عبدالعظیم علیه السلام [illegible] امام حسن علیه السلام می پیوندد [illegible] امام حسن [illegible]
ابو جعفر [illegible] امارت [illegible] برادر [illegible] اسمعیل [illegible] داعی الکبیر [illegible] در طبرستان
امارت کرد و بری آمده فوت گشته و در مضجع امام زاده عبدالعظیم قبله حاجات خلایق است مردم از اصاغر و اکابر
و مقیم و مسافر [illegible] شریف تیمن و تبرک جویند و برادات و مقصودات فایز میگردند چنانچه علی بن
موسی الرضا علیه التحیة و الثنا بزبان [illegible] عبدالعظیم بالری [illegible] ابا عبدالله
الحسین [illegible] امیر عنایت الله بسیار پاکیزه روزگار [illegible] طبعت شعر [illegible]

مستثنی و ممتاز [illegible] و گاهی در نظم از مخزن خیال بنابر زیادتی کمال بیرون می آورده انچه نوشته میشود از انجملات
نظم ای دل طلب وصال جز بان نکنی تا محنت هجر بر خود آسان نکنی تا پا منهی بنور عقل بیرون سر منزل
خویش کوی جانان نکنی امیر علیشاه [illegible] از صفات [illegible]
جد و جهد بلیغ بکار میبرده این بیت مرورات نظم ساقی چه دهی جام می ناب بدستم [illegible] عشق بتان عاشق
مستم امیر نورالله در تولیت آن آستانه مرتبت صاحب دخل بود همواره [illegible]
مکنت برهمگنان رجحان داشته این بیت مرورات نظم [illegible] رقیب [illegible] بدست آن نگارست [illegible]
مرا که بید اود [illegible] امیر ظهیرالدین ابراهیم بمزید علو قدر [illegible] سایر سادات آن آستان
[illegible] همواره [illegible] تا وقتی که کام از این فلک [illegible]
بکوار رحمت لایزال مقام گزید [illegible] طبع شعری میگفته [illegible] مرورات و از انجملات
نظم وصفی چو شدی بر دل از جان برکن یعنی که دل از وصال جانان برکن چون موی سفید گشت و دندان افتاد
دندان طمع ز لعل جانان برکن امیر عمادالدین اسمعیل نجم خلفای میر ظهیرالدین ابراهیم از افراد عهد و احباب دهر است
[illegible] فلک فضل و بزرگی [illegible] سپهر مجد و بزرگواری [illegible]
ایام جوانی و عنفوان زندگانی [illegible] طریقه آبا و اجداد در معاشرت اهل [illegible]
[illegible] ولیکن از شر جمله [illegible] آن [illegible] در غایت پرهیزکاری [illegible]
طاعات [illegible] حاصل میکند صرف [illegible] و جمیع [illegible] از جمله منظومات
اوست نظم در وداع ایدیده لبس کن گریه ناررا [illegible] دیدار را گفتم [illegible]
[illegible] شیخ شهاب الدین علی ابا عن جد از متولیان امامزاده
ابوالحسن که در قریه [illegible] که روضه ایست از روضهای جنان [illegible] امام موسی کاظم علیه السلام
[illegible] جریان [illegible] آب [illegible]
[illegible] شیخ شهاب الدین علی [illegible]
در اصناف فضل و کمال [illegible] رایت [illegible] از شعر فارسی و تازی [illegible]
[illegible] علاوه فضایل و کمالات [illegible] این بیت در باعی [illegible]
نظم [illegible] وله ایضا [illegible]
[illegible] عشق [illegible] عشق [illegible] عشق شیخ ابوالقاسم [illegible]
[illegible] در کمال فضل [illegible] در غایت تقوی و صلاحیت [illegible]

طهران

توصیف حسنی و اوصاف ملکی [illegible] از حد تعریف مستغنی الحال در موضع [illegible] آباء و اجداد را [illegible]
و جهان روشن میدارد و لوای زیادتی بر اشباه و اقران می افرازد و گاهی شعری میگوید از انجملات نظم
[illegible] عاشق [illegible] تاب [illegible]
[illegible] اقاغیاث [illegible]
از [illegible] نظم [illegible]
از دل [illegible] قاضی مسعود در سلک سادات [illegible]
قاضی عبدالله از قزوین بری آمده [illegible] قاضی مسعود [illegible] منصب [illegible]
[illegible] صاحب [illegible] حق تعالی [illegible]
در [illegible] خورشید فلک [illegible] احوال [illegible]
[illegible] قاضی [illegible] نظم [illegible] غواصی [illegible]
[illegible] نظم [illegible] فضل [illegible]
مقدار [illegible]
[illegible] قاضی بیک [illegible] فضل و دانش [illegible] قاضی مسعود است
[illegible] شاه طهماسب صفوی [illegible]
[illegible] کمال [illegible]
[illegible] معزول گشته [illegible] وطن مالوف [illegible]
مخدوم امیر عبدالقادر [illegible] قرآن [illegible] تقوی [illegible]
در زمان سلطنت شاه طهماسب [illegible] قاضی [illegible] تبریز [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] الاستقلال در [illegible]
[illegible] شهادت [illegible] نظم [illegible]
[illegible] سلطان قضاة اهل [illegible]
تاریخ [illegible] امیر [illegible] الدین ملک [illegible]
[illegible] مستغنی [illegible]

الولایت بود و تعلق داشت امیر تاج الدین حسن بزرگی آن جمع و کمال آن عزیزی بود و جد امیر از تلامذه مولانا میرزا جان در خط
نگاشت بعد از آن در کربلا و نجف اشرف در خدمت مولانا احمد اردبیلی اخذ علم کرده اصول فقه را از جمیع معقول و منقول الواحی
حاصل کرده بوطن مألوف معاودت نمود و پس از آن نقش افاده بر الواح خواطر طلبه منقش داشت تا رایت توجه بدیگر ولایت
برافراشت **نظم** اندرانم که خوش زبان بودی کوش تا لفظ او چو جان بودی از مولفاتش یکی حاشیه مطلع است در دیگر مباحث
بر علم اصول **امیر حنیف** هم از سادات نجیب است بفصاحت بیان و طلاقت لسان موصوف بود او نیز طرفه تخلص از علامه دوران
مولانا میرزا جان داشت و در حجره اعتقاد لوای مهارت می‌افراشت **نظم** همچو گل تا زه روی و کم انفاس همچو مل نیک
کاه و عمر فزای **امیر قاضی** از اهل علم و هنر کشتی البقی المشهور از کفیل فضایل نفسانی و کمالات انسانی در جمع واو د شد
در سلک مصاحبان حضرت شاهی منخرط گردید اما از غایت طایبت و هواری که نعیم راشد و مایه ملالت است
اراده نمود در بیت و بار بحصول نه پیوست لاجرم بصوب دکن در حرکت آمده چه براد را عیان شوخی که کرشت بنوای والی الوقت
بود و بنابر نکوئی طبع و زبونی اختر بیتی در اینجا بیز معیشتش از اتش برفت و با اندک روزی در خدمت برادر حمیده راز کور کرده
نظم باب زخرم و کوز سبحه تحوان کرد کلیم کت کسی پاک بالفتد سیاه ابن ابیات مروراست **نظم** خالیست
نام او بشه عشق و ملام اوروز رحمت یکان دل بی حاصلم امروز **وله ایضاً** قاتل خود را کبل کرده کرده متاز می ناحمت
داشتم تا نیم جانی و دست ادود کار بلو خوش آنکسی که از میخانه در بازارم انداز یکی کرد کر جان دیگری کستارم اندرنو
نوم اگر چراغ و نشینم بیجا کجای او نسیم نا امیدی از سر و برارم انداز **وله ایضاً** سراپا سوختم زین غم که شمع بزم احبا
سراپا سوخت تا از بزم او نا امید بر روتش فکر در رقیب بود من غافل از فریب پیسند بد عای خود اندر میانه رفت
وله ایضاً رخش تو دست میزند آن فتنه را مکر دلهای مضطرب شده در کاسه سمت **وله ایضاً** برمن بیشه بجان
دو رحمت که چون شمع میسوزم بجان میدهم و بیچاره خادم جا کرده چنان در دل شکم هوس او کاید بشم از نفس هم
امیر زین العابدین بن خلف الصدق قاضی مسعود بود اگر چه قدر استعدادش بخلعت فضیلت محلی گردیده بود اما نامور شدی
بگشتی قسم و کشیغی کار ورشته کاهی شعری میگوید از اظهارات **نظم** کر سیاحت زچشم جوی خواهد گذشت میکنم حرکت
که یمم بچو جوی خواهد گذشت **امیر شمس الدین علی** برادر آن مل است و با وفور علم بقابلیت متقی و هر چیز کار و منتقی و هوای جمعیت
حضور است **نظم** مهد با نیش یا انتشاری نیست زند کانیش با شمار حباد او نیز گاهی شعری میگوید این همه بیت در تعریف
شب از واردات اوست **نظم** سیه زلفان که احکام محکم زبان را به حکایت را کند کم **میر ابو تراب**
پسر کتر قاضی معود است اگرچه در اقبال عمر در عنفوان جوانی چنانکه افتد و دانی اوقاتش بعیش و عاشقی صرف شدی
اما سعادت تا اوقات فرخنده ساعت خود را صرف اضعاف طاعات مینماید و نیز از حق شناسی و خدا پرستی و ملی
و مطلبی دیگر ندارد این ابیات از اشعار اوست که در زمان هیجدی و بی تخلص گفته کمیل که اشعارش چون او صاحب

قسم رابع
۲۲۶
طهران

ترقی کرده **نظم** فکندی خویشرا ابدل که در دام رسوائی چه مشتهاکه خواهی دید در ایام رسوائی و در آغاز هوس ابدل چنین
خواری مجنبانم چه خواهی کرد ای بیچاره در انجام رسوائی بمن عاشق و رندم توای شیخ زن طعنه **جلیس** هرای پاتقوت
را نام رسوائی نوم هزار کج عافیت یارب چه سرها است این کشیده جرعه محروم تا از جام رسوائی **مولانا امیدی**
بجودت طبع سلیم و صدق ذهن مستقیم و اوضاع پسندیده و اصناف حمیده سرآمد همکنان و مرجع شعرای زمان است چون فیسرقارشد
از تحصیل و عشق از نقش محو ساختن خود و رضی الدین متوجه دار العیار کشته فنون فضایل از فحول افاضل اقتباس کرد آب
فواید از منبع افادت علمای آن خطه برجیرش تافت تا در فنون فضایل و کمالات منتهی گردید و پس از آن شکفتی رغبت کرد
غرایب معانی و بدایع خیالات از او بظهور پیوست و لبیب و غیر فور میلان خاطر جامع فضایل نفسانی امیر یکم ثانی پایه قدر
منزلتش از اقران در گذشته صاحب مکنت و ثروت گردید تا در سنه … در عهد دور شش خان بطرف الملک
خراسان رفته با اصحاب علم و کمال با جمیع آن سلوک نمود و بعد از دو سال رخصت حاصل کرده بجانب ری در حرکت آمد
اما از ریخ راه فرسوده بود که بدرجه شهادت رسید چنانچه در پایان احوال قوام الدین ذکر آن کرده اند و مولانا نامی که
از تلامذه بود تاریخ را آورده آه از خون ناحق من آه یافته و این رباعی را بیز در حین گفته **رباعی** افسوس که طهارا
طرب انگیز نماند آری بود امید لطف او نیز نماند و از اشعار مولانا امیدی انچه امروز متداول است چند قصیده است و منزل
و ساقی نامه و چند قطعه و رباعی است که بنا بر التزام از هر کدام چند صورت ارقام پذیرفت **نظم** زهی ظلمت
برقرار رکاب فروزان چو بر آسمان بخم ثاقب حرام تا حوریان برجانش جناب ترا در سلیمان برده جانب
بسترم تو جعبه خورشید روبان چو درف نیزه فوج کواکب دهد جود عادت بهر کس نصیبی
چو صهب بمی خواره ملوا بشب چراغ عدو گشته نه روشن بود بقا بر تو صبح کاذب
فغان مرا سکن چنابت اگر لشنو نداز علو مراتب عجب نیست خیل سلیمان چه دانند
که موری شود پایمال مراکب دوسالست سرگشته ام همچو کردون زهجور اعادی و طعن اقارب
اعادی که اسند مشتی اراذل اقارب چو کژدم و روحیی عقارب اعادی فرو مایه و این مصیبت
که خواسته شان افتخار الصواحب بالشهادتی آورم حسب حالی ز اشعار سلمان دو بیت مناسب
اربتان جمی و جمی اربتان گرفتار قومی و قومی عجایب ز نجار فسادم ز جور اعادی
نه روی و یارم ز طعن اقارب سیاست چو دیدم ز اعلا نهادم قدم در براد ری و برادر سیارب
رهی چون ره حق در پیشم آمد کثیر المخاطر خطیر العواقب فرازش چو همت بلند و نشیبش
ز گیتم نکون تر بکنید این مراتب عقابی که واقع شدی بر فرازش جو دیش بنفر طایر سما جب
رباینده از جای کاوزمین را اگر ... دویدی لب ... ت

جام می و سیاست ... جان ... شهر ...

ز سر تا فیلکتت با اسم مغارب
در اثنای این ره بمرزی رسیدم
ملامی از حوادث بگاه از نوایب
هو القسم ما القسم الله با القسم
کل نوکنش زخم شرکت شوایب
ای امیدی ترد ار باب کمال
حاشیه ... ز پای نیست
وانکه در معیار طبع راستان
دامان نازبرزده راه کرمیزنی
مستی و بیروی پی ازار خلق آه
بالشکر جنبی سپاه کو میزنی

زحل را نهان بود در برف پیکر
کر یکنش جوان بود و تیر سیر جانب
فلک رتبه را شان دار که هست
ولکن از اقد هوس من عجایب
طواف حرم بیش یارا باب جانب
شیوه امساک از آزاد راک نیست
گه عطائی چند از ناکرد ی
گه عطاها کم از امساک نیست
چشم سیه که کرده از باده لاله کون
خود را در برآتش آه که میزنی
سلطان وقت اوست امیدی رنجور او

چاهنده ی در کاهدان گشته غارب
بدو گفتم ای راه بیش کس که باسم
پناه اعاجم ملاذ اعارب
بحار عدالت که هر کز نکو روه
هو جج مستجم ظلم و احیت **وله ایضاً**
چون نبود امساک از ادراک جان
طعن امساک از بند نم پاک نیست
ای جنگجو بقلب سپاه که میزنی
آتش بجا نار سیاه که میزنی
زلف کمند افکن و چشمت کمین نشین
زانو بر سر راه که میزنی

وله ایضاً ای از تو بلند قدر کاشانه ما آباد ز دولت تو ویرانه ما از سایه کنگل دولت مخواهم
هم ابر سهمان شود خانه ما **وله ایضاً** زان حقه لعل شکر باز کر افتاد و عقیق گون شد از درج دور هم
دیده ما بر است از گوهر ناب هم چهره ما پر است از خون جگر میرک کرنگ بر بوی سگی او ساحل هر فرابه آمد فریاد
کوینده طناب او لیس کوتاه است کر کر مشکو دراز در کردن او **وله ایضاً** شب غصه هجران جگر سوز کنم روز آرزوی
وصل دلفروز کنم القصه که در دراز تو بصد خون جگر روزی شب آرم و شبی روز کنم **خواجه محمد طاهر** ولد مولانا
امیدی بوفور سیاقت و کاردانی و صنوف عطوفت و مهربانی محلی بود همواره همت بسرانجام امور ز بنده کی
مبذول داشته و گاهی بر سبیل ابای و اتساع طبع این نوع ابیات میگفته **نظم** اگر رفتار سرکرد از نیم
و اکثر بر دار جهل حیرت بسیار زنیم **خواجه محمد شریف** لقبشای طبع سلیم و ذکای ذهن مستقیم و حسن تقریر و لطف
تحریر بی المکنت سرآمد زمان خود بود از فوت والد خود بخراسان وارد شده ابتدا بوزارت تاتار سلطان
ولد محمد خان شرف الدین اغلی مخصوص گردید و چون کفایتش در آئینه ادراک محمد خان جهره کشائی نمود زمام مهام مال
و ملک خود را در قبضه درایت او نهاده و بر اعطای الغا ساخت و پس از فوت محمد خان چند سال دیگر در وزارت والد شد
قزاق خان نهایت کفایت بتقدیم رسانید و چون او نیز از خلعت حیات متخلع آمد منظور نظر عنایت شاه طهماسب
گردیده بوزارت الغ سالار یزد و ابر قوه و حیا بالک ممتاز و سرافراز گردید و چون از روی شفقت و رشادت با نقرام رسانید
مراتبه بوزارت صفاهان که بغیر جهات منخو کردید و دران مدت بر عدالت و انصاف را دستاوز از حصول پیش نامی

قسم رابع
۲۲۷
طهران

نمو اسمالت رعیت و سپاه می پرداخت و در کمال جاه و جلال روزگار میگذرانید تا طایر روحش بعالم علوی پرواز نمود
نظم هر که آمد بجهان اهل فنا خواهد بود آنکه پاینده و باقیست خدا خواهد بود تاریخ فوتش را مولانا ضمیری چنین یافته
وزد … گریکی کم زملا ز وزراه وشعر خواجه محمد شریف در کمال جودت و دیوان شعر ترتیب نموده چون درین وقت
منظر بود هر آینه بیتی چند متفرق که از هر جا یافته نوشت **نظم** سر لذت شیرینی کفتار او کردم هلاک چاشنی لعل شکربار
او کردم سر زلفش بهر تاری چو من سرگشته دارد چو زلف اینکه بر کرد سرش تا راه او کردم **وله ایضاً** ذره از پی
رخشش غبار بر خیزد فتاده نوح من از رهگذار بر خیزد در امید بستی چنانکه در همه عمر کسی زیش نا امید وار بر خیزد منه
بر سر انکه در ره طی کرده وادی فراق رهنوردم آرزو دارم مقام اشتیاق **وله ایضاً** آتش توهمی سوخته فرومی آ
بچو من سوخته … دل می داند بیغمان پای بدامان فراغت داوند یار عشاق بلذت و داس داند وشمی و دوست
لعز یاروفتانه فسوس زان جفا پیشه که نه دوست نه دشمن داند هجری از روی تو دو بوی تو می اید نفس باغبان قدر
مه کل و لذت گلشن داند **وله ایضاً** گل اگر گوشش بدر زد دل بلبل گیرد همکنه بیل مسکین که ز گل گیرد حاصل آنست
که نقصان پذیرد هرگز مهر آنست که یکذره تنزل نکند **وله ایضاً** اگر زیب و گل و بیت زخط مشکین کرد و وجه کرم
که با جان من مسکین کرد تلخ کامی فراقت بمن ارزانی داشت اگر در چشم و دل خلق شکر شیرین کرد منه ای یار تو جرخ
آنکس دل تاشاد کرار تو فراموش کنم از که کنم یاد هر گل بلباس زرق با پیرهن چاک هر مرغ بر نکی ز فرو داد
تار دو فریاد بجز انکو کار تو از زلف بتان راست کو یا که ز روز ازل این طرح کج افتاد منه اگر مصور چنین نقش آن
جبت کشد عجب که جزو که عذار او قبال کشد **وله ایضاً** هیچ می بینی که این بجر یار من چه کرد محنت شبهای غم
بر روز کار من چه کرد دیدم او را بکنظر زهجر دیدم نه قرار من نمی دانم که با جبر و قرار من چه کرد گفتی نمانده که از خواجه
مز بور امروز دو پسر موجود است یکی محمد طاهر و دیگری خواجه غیاث الدین محمد و غواصان خاطر غیاث الدین محمد اگر چه گاه
گاه از بحار اندیشه در طوابدار … بر کنار می آورد اما هر که تاج تذهیب و اکلیل تحریری مکلل و مرصع ساخته انچه
جواهر نظر بر صحایف روزگار و جوابد لیل و نهار بیاد کار کذاشته کرد امی و کی رسانوان … و اینجا خطی وارد و در فنون
لطافت و طبعی در کمال نزاهت و در تتبع سخنان اکابر بسیار کامل است و در حوالت دوستی و درویشی و سلف بغایت
مراعی و مایل **نظم** کو هر نظم را صورت نگاران سخن کو نوادرهای بکر معنی ساخته عقل کل بر حلقه های طره
مکلل نتوان زیور گوشش عروسان معنی ساخته و باین نسبت سالها است تا صاحب فنون و رقبی معاملات این مرکز
مکمل رسیده است و برای رزین و اندیشه دور بین زمام مصالح خاص و عام را در کف کفایت خود آورده بر فق و مواسا
مهمات بوتات ما با مضا میرساند امروز خامه اش بشرط کفایت رخ معاملات را چنان زینت بخشیده
که باعث تحسین و احسان این پادشاه آفرین کشته **نظم** راحت در ملک او بلک چون جوی در آید بیابیعی

2

خواجه محمد طاهر وصلی از قلم سیاق وسعت مشرب و [illegible] نخلی موفور و نصیبی نامحصور دارد و با این نسبت [illegible]
کربی قابلیه رنجیت و [illegible] استعاره و [illegible] طراوت و سرت ده دلها تواند بود و اطفال وارادات [illegible] اگرچه در دبستان [illegible]
تعلیم [illegible] انداما در سلاست و متانت لطافت را دارد چنانچه از فحوای این ابیات مستفاد میگردد نظم مرکز است [illegible]
نمیدانم چیست سبب خواری من در نظرش معلوم است موجب عزت اغیار نمیدانم چیست باعث بود که هر بار [illegible]
میرنجید سبب رنجش این بار نمیدانم چیست و له ایضاً جدا از عشق دلا پیوسته ما [illegible] که [illegible] پشیمانیم
بجز وصل است کز آتش و عیش است عاشق ما چه در وصل و چه در هجر [illegible] کز وصلیم جگر خسته و عار [illegible] در هجریم
دلالند ده هجران پیم خواجه میرزا احمد برادر خواجه محمد شریف و پدر صاحب تالیف در معاملات عظمی چون [illegible]
مباحث و در احداث قنوات و باغات خواهش [illegible] داشت و در حد وات خود مایه [illegible] برای [illegible]
دار [illegible] و معمار [illegible] پادشاه زمان شاه طهماسب صفوی را [illegible]
و مقبلی بود و پیوسته [illegible] میرزا [illegible] و گاهی برای وی [illegible] میگفت این دو بیت از نتایج افکار اوست نظم
میرزا احمد طهرانی ما ثالث خسرو و خاقانی ما میرزا احمد شاه [illegible] از عقب دشمن او کرا آمد و [illegible] چند سال [illegible]
ری را مع [illegible] حالات به وی تفویض کرده بود و بعد از فوت وی شاه سلطان محمد [illegible] سلطنت عمل کرده [illegible]
معاملات فوق را به وی حواله داشت داد در ده کرت [illegible] کفایت را [illegible] رسانیده و گاهی [illegible] شعری میگفت این
چند امر [illegible] اقوال و دو نمان [illegible] نظم طی کرد فلک جمله عالم یکسر بهجت برای [illegible]
[illegible] مانند [illegible] از [illegible] خواجه خواجکی بزرگ برادر خواجه محمد شریف بود در [illegible]
معالی و [illegible] ذات و دیگر صفات [illegible] چون [illegible] خوبان [illegible]
[illegible] لیلی و مجنون [illegible] شعری میگفت از نتایج افکار اوست نظم غصه مستولی و غم [illegible]
[illegible] چیست و له ایضاً [illegible] میتوانم کرد [illegible]
کرد [illegible] میتوانم کرد این رباعی در حق [illegible]
الدین [illegible] نظم ای [illegible]
قلم [illegible] نظم صورت [illegible]
لعل [illegible] خواجه شاه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]

الکنده دام در ره باد حب تا چه فسون میکند چشم تو که معجز است اینهمه بیچارگی در نگه آشنا
زد به دلم هر که را دست به سنگی رسید در همه عالم کرد شیشه دل سنگ آزما دوری دیوار در پرده معشوق بست
جام جم عاشق است دیده گیتی نما وعده وفا میکند یار که باشد بلا غمزه کسی گر کند وعده او را وفا
دیرا زان پیر [illegible] است دست نمیداند او دامن او از جدا گرچه درین آشیان ریخته بال و پرم
کرد به پرواز کنم شد به کم پر [illegible] کرده ام از صد فسون در همه جا [illegible] ماه ندارد سکون مهر ندارد وفا
ارزدی وصل او [illegible] خانه خرابی بر سرش چون هوس کیمیا کعبه مقصود را [illegible] ایم [illegible] راه رضا
شد [illegible] علی [illegible] کشش کند در بهشت [illegible] صبا لقد [illegible] اکه [illegible] مصطفی
چون تو [illegible] بار [illegible] رفته [illegible] شد [illegible] استخوان خود [illegible]
[illegible] دانش [illegible] رسم بازگشت
همره خورشید آورد کوه [illegible] میکند از خط تو چون [illegible] زاده ابرار قند در [illegible] آسیا
حضم [illegible] چنگ [illegible] رخش [illegible] آنکه [illegible]
[illegible] صبح رخ و [illegible] خورشید لعل ابروم برق و [illegible] کوه [illegible] باد
[illegible] بردم او [illegible] گرچه [illegible] کو [illegible]
نگشته از صد [illegible] منظور [illegible] هیچ نه [illegible] دیده [illegible]
رنجیده [illegible] دایم [illegible] باعث [illegible] زلف تو شد [illegible]
کار و قامت فلک [illegible] هر [illegible] تا [illegible] و له ایضاً
[illegible] ز سیلاب [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible] تا صبح چه کار [illegible] شد
[illegible] سوز [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible] کم کباب کسی [illegible] زبان [illegible]
[illegible]
[illegible] خاطر [illegible] بود [illegible]
[illegible] و له ایضاً عشق [illegible]
[illegible] همه کس قاصد [illegible] سوزان [illegible]

ظرف [illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible] از [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] و له ایضاً فی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] خواجه عبد الرضا [illegible]
خواجه محمد شریف بود [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] خواجه محمد رضا [illegible]
[illegible]

[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible] خواجه محمد محسن [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible]
و له ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] خواجه
نظام الملک [illegible] خواجه نظام الملک [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]

بنگو شدن به نسبت مردان نه نیکوئیست   بو میل و بولهب همه خویش همزانند   خواجه جعفر از فنون همه کمالات بهره

داشته خصوص در طبابت که بسیار حاذق بود ... پاره از معقولات را تتبع کرده ...

... نظم ای چرخ ترا ...

دلم بکام دشمن تا کی ...   ولہ ایضا ...

... مولانا افضل ...

... خواجه هدایت الله مشرف ...

... نظم ...

[illegible]

... مولانا ...

... نظم ...

[illegible]

[illegible]

... نظم ...

[illegible]

از بلاد و دیار رجحان دارد از فواکهش انار ملیسی آن مقام بالاست و ابیقاً بکوری است که از نا حکمت کرده یا با دام اهمان خطه
بر رسم کجه هر یک بلاد برسد از مردمش همه قابل ایراد نیست این چند تقریرات سکاک از اصحاب شیخ [illegible] بوده [illegible]
سکاکیه جای با نام است شیخ العارفین رکن الملة والدین علاء الدوله [illegible] از اجلای اولیاست و بعد از چند [illegible]
در نفحات آورده که وی [illegible] در خدمت پادشاه وقت شغلی داشته [illegible]
[illegible]

نظم ترک کار خود ترک وین کنند لاجرم او همچنین تا این کند سید الحکما سید اسمعیل از فضلای روزگار بود و کتاب اغراض
و خف علائی از تصنیفات اوست که بنام ایل ارسلان خوارزمشاه نوشته و در طب کتاب فارسی معتبرتر از اغراض نوشته نشده
و اغراض انتخاب ذخیره خوارزمشاهی است حکیم بالیت از ناظمان مناظم سمرقندی بود اما اینکه در مدح کی شعر گفته در چه عهد بوده
معلوم نگشته از منظومات او یک قطعه که در تذکره عوفی یافته اختصار افتاد نظم چیست این واژگونه طبع فلک
که دولت زشت و گلگ زلبس این پرگزاف فتنه او رحقیقت دلم گشته ننگ
پنجه در نشسته نکبه رده زبر و بیای روشن چو خنگ با خورد روزان بخورده بجواب
زبر سش انگشت در جنگ کون او هم چو گردد او کنه انجنس داد کی بود ریک
در ک الاسفلات جای امید سیراو بکار رسد زدر ک ننگ بخنق جواب و من سنگم
او زمی دو درجون سیار سنگ دیگ بالیت تاکی این کلا زو با جهان برزن بلی وهم لک
فلکسا ز طبع تو نگردد تو بتکلف کلا مکن ز فلک ابو رزا عه سمار دربار فطنت و معیار و بنیاد صنعت
بود کوید ابو رجا سان بدو گفت که چون رودکی شعر توانی گفت جواب داد که حسن نظم من اما از پیش است اما جهان و کوشش
تو میداید شعر من همگنان انکار کرده که لطف رضی صاحب بوی منتقل کرده این سه بیت در آن معنی نظم عرض نظم
اگر بدولت با رودکی نه همسرم عجب مکن سخن از رودکی نه کم دانم اگر بکوری چشم او بیافت گیتی را زبهر گیتی من کور بود
نتوانم هزار یکم زان که یافت از عطای ملوک بهمای سخن آید هزار چندانم فخر الدین اسعد گرگانی در زمان و بعد از او
بود لطف طبعش سپاه لفظ قهرمان و کلمات فصیحش بر ولایت معنی نافذ فرمان قوت عقل و ذوق شعرا از کتاب ویس و رامین
ظاهر میگردد در بروریت نظم بسیار شعر گفتم و خواندم بر روزگار بلکه بیع زنقد الملک بکردار شاخی بهارانه بیکشم کنجش
از شاخ خشک کشت و بنیاد و هیچ بار دعوی شعر کرد و نه است شاعری انکار بنزد بنیاد و انی افتقار ز دو کار و تر غریدم
نشنیدم او می درد و قتش عجب خلل کرد روزگار امیدی دریغ مدار خام قبقبان قدام ص قیس صلاحیان
انقار سرخ مطاران و وسیعی بیتار چه نادانم که از اول چاره جویم که خود دیوانه دل را بر آبرویم دل می کرد بودی و شیمی من
چنین خاصی بخوان و رفتن ما ان روزی که می کرد گرستم بهاورا و حیله دیگر گرستم همانا خاک در کیتی زمین به
که او را تو بیدار است و پروانه و فارا زار مادر تا مرا داد چنان سازگینی تا ترا زاد مرا دل ناشکیبا ای وای بری
جاجا زهمی جرم زده خمی ذکر لی آنست این در دوری که خود چیزی نسوزد جز صبوری تنم دار ازو منتهای چنان کرد
که او پیدا بر جنده نهان کرد اگر مرگ ابد و سالی نشینه بجان تو که شخصم را نه بیند بیاده هر که از در دوم رها ی
اگر من جیره دارم درد جدائی چنان در هجر بر می بگذرد روز که در صحرا با هو بگذرد یوز ز عاشق راز بر تو زاری بنباشد
ز کار او بسته کاری بنباشد کی عاشق بود دست عاشق که ور کسی غم و شادی نداند ولی دارم که در فرمان من نیست

و پنداری که این و ل زان من نیست بکیش عاشقی بی غم نباشد خوشی و عاشقی باهم نباشد جدا دارم که از دردم رهائی
اگر من جیره دارم در جدائی ما در دل درخت مهربانی که تا ناز بلبل دوستانی رخ خرم که جنگ کرده روز شما
در کشش زرد کرده روز کرما جبه سبزه و نقش بیدار است تو پنداری که او رنگین بهار است بکی چشم ما ابر روز چند
کز آن رخ رج او انه روز بند ندانم تا تراه دل بر چه رسانند مرا باری بکام دشمنانست جز رسانی و فقی آسمانی
بیادم کرد بر تو دل گرانی دلم چراوی که بجا آورد بر دیم دو لشکی چنین مایه بکوبم ترا بی من مبادا شادمانی
مرا بی تو مبادا زندگانی دلی کشم از جهل از بخت بیداد مکر ما در هرای بخت دل رخ بجانم نا بهاله کرده با من
خور و تا جاودان انده و باس جانم در فراق ای دلارام که رسی می بگرد بکنک ادوام کز چم انچه نادان کزینند
نشستم بجان کار شان نشینند زهجران تو حالی دارم امروز که دوزخ در سفالی دارم امروز ویس و رامین در عهد
اشکانیان شاپور بن اسک بود و او از ملوک اشکانیانست و این را ملوک طوایف نیز خوانند بعثت عیسی علیه السلام در عهد او وقوع
یافته لامعی شاعری بود که لطف سخن موجب خاطر او نه بودی و عقل در طبع او حیره و حیران جماعتی از شعرا او کم استماع افتاده
الحق بطراحه آمد نوشته شد نظم تو گرد دلم باز و گرسنه داغ بعوی ننگاری سخن جنگ سرای هر غمزه اش چشمش فتان جدا ع
هر حلقه از زلفش فهرست جدائی خوش فت و رحانه بام عارض در زلفش تا جای که خوش بود بسته رجاش ای لاله رخ جعد که بازوی
تو تیرت اکو بهای ما و در فند بهای از مهرت در دل اکر هست یقینی باری ز تی پرتوی و ریائی که با ما بجدا نبود بی
از کل شمت ان نثار روان گستر دید دشت نقاشی بر سر و زند بلبل خواننده این فصل هر ساعت دیگر سان بالکی و
دریائی کوئی که شده است ای عیار او رایس اندر هر پرزدی از ان رزی و ستائی ضیعی از جمله طرازان معنی
المعانی کیکاوس بن اسکندر بود اورا منظومات موسوم بود اما و عذرا که این بیت از آن کتابست نظم چو فرخ جودی
کاز غمش بهر جای دل تمتش و لما ایضا هر انکو مرد ما نزا خوار دارد به اکر دشمنی بسیار دارد جدا را خود همین
یک ره این نکوست که دوری باز ما نی دشمنی از دوست امیر سید شریف علاء الدین علی بعد از ترقی نسبی نسب او
آغاز کفیل نهاده در اندک سرا مد محققان عالم گردید و پس از آن در سال هشتصد و شانزده بعثت شیخ رسید منقبت ریس
دار الشفائی شیراز بدو مفوض گردید و قرب ده سال در فارس با فاده اهل فضل پرداخت و در آن ایام حواشی بر مطول نوشت
و در هشتصد و شصت و نه که صاحب قران امیر تیمور گورکان شیراز را مفتوح ساخت او را بسمرقند بتکلیف برد سید تا زمان فوت صاحب قران
در ماوراء النهر بسر برد و میان او و مولانا سعد الدین در آن ایام مباحثات روی داد و چون امیر تیمور بجهان جاودانی
انتقال نمود نوبت دیگر بشیراز شتافته با فاده و نشر علوم می پرداخت تا در هشتصد و شانزده داعی حق را لبیک اجابت گفته در تعمیر
شیراز مدفون گردید تاریخ وفاتش در قریه طاحون من اعمال استرآباد در سال هشتصد و چهل دست داده و در مدت بیست سال اقامت در
شش سال بود و این کتاب بر اکثر کتب متداوله متقدمین و متاخرین حواشی و تعلیقات نوشته که فهرست دارد به نحو جنب است

شرح کشاف شرح مفتاح حواشی شرح اصول حکمت ی ک حواشی شرح حکمت العین برک حواشی تلویح شرح مواقف
حاشیه شرح تجرید اصفهانی حواشی شرح طوالع اصفهانی حاشیه بر شرح مولانا قطب الدین رازی حاشیه بر شرح شمسیه مولانا
قطب الدین رازی شرح تذکره شرح حقیقی حاشیه شرح اشارات حاشیه راضی حاشیه متوسط فارسی بر کافیه
منطق صرف نحو فارسی و جمیع اینها نوشته شده در سمرقند تصنیف نموده و بعد از مراجعت از سمرقند حاشیه شرح مختصر اصول ابن حاجب
و شرح فرایض سراجی را در شیراز نوشته امیر جمال الدین که در زمان سلطنت شاه طهماسب صفوی با امر صدارت قیام مینمود و امیر صفی
الدین محمد که ثمر آن شجر بود و در فنون علوم فضیلت بود که هر کاه بمجلس شاهی در آمدی شاه مزبور جهت وی قیام نمودی و برادرش
امیر بهاء الدین حسن که استعفا از ملازمت خواسته بسمت اداء عیادت اخروی مشغول گشت و ولد ارشدش امیر تقی الدین محمد که از حیثیت
جودت طبع بدل معدوم النظیر بود و جد یک بر اب ظاهر حکومت استرآباد متمکن گردیده و امیر فخر الدین سماکی که مکتب جد بزرگ شیخ الاسلام
سبزوار ممتاز بود و پس از آن تا بصدارت شاه طهماسب برافراشت و تصنیفات مثل حاشیه الهیه حکمت و حاشیه بر حاشیه تجرید
و حاشیه بر شرح تجرید پرداخت و مولانا عماد الدین قاری که در قدیم نقل از نقل او شده بود و بصفت قرائت قرائت میکرد
و از اجلاء ابرار آن دیار بود مولانا نظام الدین از شعرای با نام انعام بود با نام بار سلامی را از او لطافی مشهد سمی بهار او قوی
بود و او نیز از مدح اهل بیت شعری دیگر گفته و تبرکات اهل دنیا زبان بنابر این قصیده از کلامات انتخاب نظم
زان پیش که ما ز جوع چخ جفا قسم شکل چیده ما شکسته صدر عدم گرد و بر وی صحنه خاک استخوان درست
از بجو و فرق کجا بود دیگران قلم کشتی عمر بشکند از باد حادثه زیر زلال بجز عدم در کشیم دم
بهره نهان خاک که از لقمه پرشد ما را کنند نواله سپهر تهی شکم آن به که نقد عمر گرامی کنیم صرف
در مدحت امام بکی کعبه امم لجه سخاوت کان مروت سپهر لطف شاه نجف ابو تراب حیدر عجم
مجمع الفضائل و مستظهر العلوم محمودة العواقب و مرجحة الشیم روشن کی دقایق مجموعه حدوث
مشروح مر زنگنه و مبادی عدم با بسیرت ذبیحه خود است مختلف با لقمه حرام نگردیده متهم
حاشا که او شود ز پی لقمه حرام آن بار وی کزا و رحیم نکت خم ای میوه ضمیر تو از شرف رجب
وی کو بر شریعت تو معدن کرم هر دخت بستان تو جام بهان تو هر بنده فیض تو سلطان محتشم
هر جا که کتابت علوم صد گنج گوهر یا در نقطه زنکلک تو صد دفتر حکم هشتن تو در دیگری تغایه که کس ندید
از زنگ خورده آینه حالات جام جم غیری که از بجشکر مدیح تو بگذرد مانند روز کار جوانیست مغتنم
تاکی لطف ز مانه ز بی بهره سبب وار و نظام را متالم بعبد اهل دستم بگیر تا که با مداد لطف تو
زین مرح چیز تا درسفت به کرده ام تا در فضای عالم هستی اهل کی بر پای می ستون بود این نیلگون خیم
انگه هوای لطف تو داشت کرده ام همچو حباب بر سر دریای غم دم آورده اند که چه مولانا نظام بعد از فوت

پدر خود از ابو الغازی سلطان حسین میرزا طلب سنگ قبر نمود این قطعه انشا نمود نظم سرفراز نظام سحر کلام و هشت در جهان
دل محبت تو از هر زمانه فراوانی سنگ مجیم ابد از مروت تو در زمان بجای چنان کشید حضرت دیگران ز نج
در ته خاک بهتر آن بهتر که بود زیر بار منت تو هلالی از ترک نژاد چغتای استرآباد متولد گردیده و دوران آب
نشو و نما یافته اما اینکه در حق آن دیار نوشته شده هلالی در عنفوان ایام جوانی بعد از نوروز کسب اداع نام وانی بخصوص خراسان
از افق سپهر طلوع نمود و پرتو انجمن در مطالعه بعضی از متداولات تا افته بجودت طبع و حدت ذهن در جهان فرق ایام
اشتهار یافته از نتایج افکار شریفش ورد و ویش و لیلی مجنون و دیوان غزل مشهور است و متداول در جهانی که همات بحث و القوت
عبید الله خان در آمده مولانا هلالی شرف ملازمت یافته قصیده بنگذرانید که مطلعش اینست نظم خراسان سینه روی زمین از بلای
که جان آمد و در و بعضی عبید الله خان آمد خان از آن قصیده خوش افتاده و برا ملازم رکاب کرده مولانا بانقای لنکی و مولانا
شمس الدین قهستانی که در خدمت خان مشهور شده حسد کرده بعلت رفض بقتل رسانیدند و پس از آن که بر خان ظاهر شد که کشتن
او بنابر رشک و حسد بود بسیار نادم و پشیمان گشته و روزی جهت اهین معامله دیوان او را نگریست این بیت در صفحه اول روی داد
نظم ما را بکفا گشته پشیمان شده باشی خون دل ما ریخته حیران شده باشی این ابیات نیز ازوست نظم مگر که کار زلیل
ز پای بر گشاید و گر نه از تو وا زمی کوچه کار بگشاید گرا ز و ام ای ای که کی مزارکه چنان بود که یکی از هزار بگشاید و لهایضا
چنان از پا فکند امروزم آن رفتار و قامت هم که فردا بر نخیزم بلکه فردای قیامت هم و لهایضا لعل جان بخشت که بادا
جهان میدهد ز مرده را جان بیستان نه مرده جان میدهد یارب اندر شاخ دوران شراب وصل ده ت با سرور ماهه خراب
بجان میدهد و لهایضا هم عشق تو صد حیف زعمری که گذشت هشیار از این کاش کرفتار غمت بودم و لهایضا جان کاه مرا
دلخسته میکنی شرمسار خانت که با مردم و کر نکنی نامع زبان کو دو که نسکین دهد ما نام تو بر و در جیب صد اضطرابش
و لهایضا از بس که مراد است دیدار که کفتی تمام که چه مقدار کشت ابکی ذوق که کر کس بسیار است
عیش است و صال تو که بسیار کم است مولانا سهابی سالهاست که جاروب کش آستان نجف اشرف است و در بهری
که محاذی صریح مبارک آنحضرت است بینه نظم الا که تراب بو تراب است ابیتش نا فهای نایست که چند مدت
سی سالست که قدرش که چه دبازار نرسیده بود چون شد خوشی وابر از حطام جهان جز از انقیاد نکرده نظم گشته
قانع به نسیم ای خاک نفس خوش ز دی جو نافه مشک و از این سبب همواره منظور انظار صاحب علم جهت وارد حضر
و کرو حشت ولیس صلحا را و ستاده و در کوش و فاشیه محبتش بر دوش مبادرت و جانب تعظیم او را بعد چه سزاوار تر
رعایت میکنند نظم شرف خاک بکرد مقبلان کرد که ز و دراز مقبلان مصر نمودود جو بر سنبل چرا هوی تا تار
نشمش بوی مشک آر و پدیدار آری رضا بقضا و حسن معاشرت و قناعت اصل تو که است وحده سروریت نظم
کرت نزهت همی باید نهوای قیامت بو کرا با غی در باغ وقوال در خزان دو دادرها و را مذوق بهترس

زنار اهل آن بر صحبت که از دوام نبودن گران بغزلت رشته شد عشق و مولانا سهیلی از اوقات شعر بر باعی شهرت یافته
و این رباعی در اوج ابداع از نتایج اندیشه او است بر آورده بر رسم یاد کار بر دور کار سپارد نظم از کس نه سال و نه جوابت باید
با مردم چشم خود خطاب باید چشمی داری و عالمی جلوه گر است دیگر چه معلم چه کتاب باید و له ایضاً تو چهره چو آفتاب
تابان شده‌ئی زین شهره طبعان چه هراس شده است گر قوام ابیت غزلی حاجت نیست از کور چه احتیاج پنهان نیست
و له ایضاً قومی که دل از جهان ابد نزه کنند نظاره این سپهر گردنده کنند بی منت چشم و لب ببین بی‌جزان هر لحظه هزار
گریه و خنده کنند انها که بعزم راه دین برجستند از صحبت یار و همنشین بر جستند دین نیست درین طول طبعان که هم
با مهر نشسته و یکی بر جستند و له ایضاً هر تازه گلی که زیب این گلزار است گر چینی گل گر نچینی خار است از دور نظاره کن
و بوس گر شمع هر چند که نور شعله دیدار است و له ایضاً بگذار چراغ آرزو را پف کن قطع نظر از جمال هر یوسف کن زان
شهد بگشا انگشت بکام چو رسد از لذت اگر مگر نکوی تف کن با همسایه چو زه کمان بودن با باهمه کس چو قوم و طوایف
بودن بی انصافی و کوری و دو رویی رو کردن خلق بهوای آن بودن و له ایضاً ای زاهد و عاشق از تو در ناله و آه
در دل از تو [illegible] تراحال تباه کس نیست که از تو جان تواند بردن انرا بتغافل کشی این را بنگاه و له ایضاً با عشق هوس
یار نخواهد بودن ور باشد بسیار نخواهد بودن با زاغ هما و زاغ سپار که برد آتش از سر دیار نخواهد بودن ایل
چو طریق دولتی جوید ترا ای شیوه نکو است لیک با دوست ترا آنرا که نه دوست روی بر تاب از آن رو با
کن که کار با او است امیر محمد مومن بشرف ذات و محاسن صفات و اخلاق حمیده و اوصاف پسندیده اتصاف
داشته در بسیاری از فضایل لوای مهارت می افرازد تا در ایران بود منظور نظر پادشاه زمان بود [illegible] نافذ فرمان بود
بعنایات مخصوص میکرد [illegible] کسب تقدیر [illegible] داده که به ابتدا در خدمت ابراهیم قطب شاه نیابت عزت [illegible]
الحال در ملازمت برادر آن محمد قلی قطب شاه بیشتر منظور و محترم است و از غایت حسن خلق و خوبی ذات همواره اکثر
اینست که کار رفیعی برادر [illegible] پیوسته مرادش اگر مدعای محتاجان را دران دولت بر آرد نظم [illegible] لعل کار
تا از تو خوش شود دل کرده کار چون خلل احوال او از آن شکر فراست که [illegible] مرجع کرده هر آینه [illegible] دامادت
وی [illegible] اکرم در [illegible] بسیار بر آورده [illegible] از آن [illegible] چند بیت [illegible] لعدا
بر [illegible] اختصار اقدام نظم عاشق القدرت که داده که کرد دوست ما [illegible] عاشق [illegible]
ادمی زخم خورده دانم که [illegible] بر هم کوار دارد و له ایضاً [illegible] مجنون است [illegible]
محبت نیست و له ایضاً خوش آنکه دل بی عشق مدعا نگذاشت [illegible] و انگذاشت هم [illegible]
علم محبت [illegible] و له ایضاً [illegible] دل از جانب دلدار نهیدم الهی [illegible]
هزار [illegible] بوقت جان سپردن حسرت بسیار [illegible] کرده [illegible]

استرآباد

شمع من منصب سواد مبارک باشد بیهای سرکوی کو تو میدانی و بس شب برون آیم از خانه مبارک باشد و له ایضاً خوش که
تا رخ خوب تو دیده‌ایم و برینه همه جان از [illegible] بریده‌ایم هرگز خیال وصل چنان نگذرانده است عاشق [illegible]
و له ایضاً گر جهای دلم چو آه آتش بار نگشته کسی [illegible] یا رب که از نگار نگشته زصد لشکر [illegible] آن خرابی کز عشق و هم
الهی کاروان عشق جانی بار نگشته مولانا سلطان محمد صدقی فاضلی روشن ضمیر و عالمی خوش تقریر بود خوبی و انسی زیاده از حد
و چون در سلک [illegible] از حد اندیشه افزون [illegible] نقش افاده بر الواح خاطر [illegible]
در شیوه شاعری ذوق تام داشته و قتی در حوالی صندوق امام [illegible] الانس علی بن موسی الرضا علیه التحیة و الثنا در [illegible]
که مطلعش این است نظم غیبت در دلم از روز کار [illegible] که رخ [illegible] دور و دو نار و در [illegible]
که این ابیات از انجمله است نظم [illegible] بر کنار این در بر در پا کاسه [illegible] و با قضا فارغ [illegible]
کی [illegible] که بر فراز طاق قناعت گرفت جا [illegible] خشتی که زیر سر [illegible]
غافل بود زعافیت [illegible] بیهوده گردانی [illegible] زاهد [illegible] صفت [illegible]
[illegible] که زاهد [illegible] دایم فریب خلق [illegible] ریا [illegible] در صفای درون [illegible]
در حال [illegible] تاریخ [illegible] نظم صدقی آن
ارباب سخن [illegible] بهر تاریخ وی آمد از غیب عالمی بی‌بدل از و بنهفت مولانا علی کل
در سلک فضلای زمان انتظام داشته ذات حمیده [illegible] بر اینکه [illegible] و صفات مرضی [illegible] حاصل [illegible]
صرف طاعات و عبادات [illegible] چنانچه از استشمام رباعیش [illegible] و [illegible] عطر [illegible]
سلاطین [illegible] این رباعی از وی مشهور است نظم ای [illegible]
بر دل افکار [illegible] از [illegible] سوخته زار [illegible] او دل عشاق [illegible] بسیار [illegible] مولانا
معین الدین [illegible] خوش محاوره [illegible] در بوستان [illegible] تازه [illegible]
[illegible] در حق [illegible] در گلستان [illegible] نظم [illegible]
[illegible] کلمات [illegible]
از [illegible] دستی [illegible] معلوم [illegible]
برزین العابدین نایب صدر گوید نظم جانی که [illegible] و [illegible] سرور [illegible] و صدور [illegible]
[illegible] در حق مولانا عطار [illegible] گوید نظم ای واعظ [illegible]
[illegible] وبال [illegible] در حق صدر [illegible]
گوید نظم ای کرم [illegible] هر چند [illegible] در [illegible]

[illegible] و این اشعار متفرقه مشهور است نظم [illegible] در نامه [illegible]
از [illegible] شب و روز [illegible] کردیم و له ایضاً عیسی صفتان [illegible] عبد البلطان [illegible] و [illegible]
[illegible] و ابنای زمان [illegible] و له ایضاً [illegible] عشق [illegible]
[illegible]
داده و از [illegible] این [illegible] لذة [illegible]
[illegible] لذة
تعریف عاشق [illegible]
اهل [illegible] لذة عاشق [illegible]
[illegible] لذة [illegible]
باده لذة بکمال عشق [illegible]
هیچ [illegible]
لذة [illegible]
از [illegible]
[illegible]
و رکشتی از جوان [illegible] در تعظیم و تقدیم [illegible]
آوردن [illegible]
که [illegible] احتلام [illegible]
[illegible] ازهام [illegible]
بر [illegible] عظیم است [illegible]
لذة [illegible] عام [illegible] و طالب علم عام [illegible] عام [illegible]
امین ذوقی باو فور فضل و کمال [illegible]
در [illegible] صحبت مولانا [illegible] ملازمت مولانا [illegible]
[illegible]
[illegible] یک بیت [illegible] و نظم همنشینم [illegible]
[illegible] سید عبد الحی [illegible]

استرآباد

مشهور است نظم [illegible] آمد بار دور که قاضی بود صدر [illegible] بر [illegible] قضا را
اگر [illegible] باشد میر مرادی خاطری [illegible] معانی محیط [illegible] و شعر را در غایت [illegible]
نظم [illegible] دو غنی [illegible] خود را [illegible]
و [illegible] قطع نظر از [illegible]
گرده [illegible] روزی چند [illegible] خاموش [illegible]
[illegible] نظم [illegible] و له ایضاً
مدعی چون [illegible] مولانا لطفی [illegible]
روی [illegible]
[illegible] نظم ای [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
باده [illegible] امیر شمس الدین علی [illegible]
[illegible] و نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نسیم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] محمد مقیم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible] قسمتی [illegible] خواجه حسین ثنائی [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]

طبرستان

[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]

تا کوهستان ری و طالقان همه طبرستان است و استنداره و کجور و لاریجان نیز تعلق بطبرستان دارد و بعضی جیلانات را نیز
داخل طبرستان شمرده اند اما چندان لطف نه پیوسته و بحر طبرستان را دریای گیلان و بحر گرگان و دریای باب الابواب
و بحر خزر نیز خوانند و طول این دریا از شرق تا غرب دویست و پنجاه فرسنگ است و عرض دویست فرسنگ و این دریا بطرف
دیلم و طبرستان و باب الابواب و شروان و دریای خزر میگذرد و بدریا منتهی شود و در این حدود چند موضع [illegible]
بحر خزر جزیره دارد که از آن جزایر نفت سفید و سیاه حاصل میشود و اکثر مردم طبرستان بسیار نیکو و پیوسته ابرو باشند
و سعی بشتاب کنند مرغ و ماهی در آن دیار بسیار باشد و اهل طبرستان در سال بیست و دوم از هجرت شعار ایمان قبول
کردند و کسی که از تبع اسلام بسبب غزا و جهاد قدم در اراضی آن مملکت نهاد امام ثانی ابو محمد حسن بن علی
علیهما السلام است و این واقعه در زمان خلافت خلیفه ثانی روی نمود و قثم ابن العباس و عبدالله بن عمر و مالک اشتر در این سفر
با امام عالی گهر همراه بودند بعد از چند وقت با سرطنان آن مکان صلح نموده مراجعت فرمود و در وقت [illegible]

خلافت سلیمان بن عبد الملک

یزید بن مهلب بر آن مملکت استیلا یافته در ری ساکن گردید و مردم آنجا را باسلام در آورده در آن بلده مسجد بنا کرد و همچنان روز بروز
قوت میگرفت تا حکومت حسن بن زید بن امام حسن علیهم السلام رسید و آن ولایت را بالکلیه از شرک صاف کرده
و احوال ملوک طبرستان از قول ظهیرالدین مرعشی که مصنف تاریخ طبرستان است بر موجبی که نوشته میشود نقلست که چون
اسکندر ذوالقرنین ممالک عجم را بر ملوک طوایف تقسیم فرمود حکومت طبرستان را برای یکی از ملوک فرس مفوض فرمود
و اولاد او [illegible] سال در آن مملکت دولت و اقبال گذرانیدند چون اردشیر بابکان ملوک طوایف را مقهور کرده
زمام ایالت آن ولایت را در قبضه قدرت [illegible]
[illegible]
دیار را به پسر بزرگ [illegible] ارزانی داشت [illegible] اولاد [illegible] سال حکومت کرد
و چون [illegible] نوشیروان [illegible] اتفاق [illegible]
نوشیروان طبرستان [illegible] و اولاد او [illegible] در آن مملکت کامرانی کردند [illegible]
امتداد یافت [illegible] جیلان [illegible] که مشهور است [illegible]
و تمامه که تاریخ سید ظهیرالدین اختتام یافته [illegible] مالک تاج و سریر گشته اند [illegible]
[illegible] سادات عالی نژاد [illegible] خلیفه بغداد بر طبرستان استیلا داشته اند [illegible]
[illegible]
[illegible] ظهیرالدوله [illegible]
[illegible] طبرستان [illegible]
[illegible]

مازندران

گشت و بعد از آن که مداخل و مخارج آن مملکت را بنظر احتیاط در آورد و معاودت کرده لشکر طبرستان برو و آن ولایت را
بتصرف در آورد و داروغه بآن دیار فرستاد [illegible] مازندران ولایتی نزه و با طراوت است و کثیر النعمت که در بعضی
[illegible] ربیع از کثرت بنفشه و نرگس و سوسن و غیره نگارخانه چین نشانه مرغزار از جمله بهشت است
چنانچه فردوسی [illegible] می آورد نظم که مازندران شهر ما یاد باد همیشه بر و بومش آباد باد که در بوستانش همیشه گل است
بکوه اندرون لاله و سنبل است هوا خوشگوار و زمین پرنگار نه گرم و نه سرد و همیشه بهار نوازنده بلبل بباغ اندرون
گرازنده آهو بباغ اندرون همه ساله خندان لب جویبار همه جای باز شکاری بکار دی و بهمن و آذر و فروردین همیشه
پر از لاله بینی زمین و مازندران کوههای سخت و چشمهای پر درخت بسیار دارد و داراجنه قلعه ایست که نهایت حصانت
و محکمی دارد نظم همه در رفعت آسمان کردار همه در محکمی سپهر نهاد اگر چه اکثر میوه سردسیری و گرمسیری در آن دیار
بعمل می آید اما آنچه قابل ایراد [illegible] در غایت خوبی و بسیاری [illegible]
و در از [illegible] مثل طلیس [illegible] عمارات [illegible]

ساری

در غزارت و نظارت چهارم بنا نظم همه در [illegible] همه در [illegible] از آن جمله یکی ساری
که زبان از وصف او عاریست نظم باو فردوسی از آن [illegible] گل [illegible] از زمین [illegible] و ساری از
[illegible] تا زمان [illegible] غایت آبادانی و نهایت معموری [illegible]

بار فروش
آمل

قریب بدو میل در نهایت خضرت و خرمی نظم اگر [illegible] بنای [illegible]
که شهری نزه و با طراوت و بنای آن [illegible] آمل از جمله بلاد [illegible]
گویند [illegible] صاحب زینة القلوب [illegible] از کتاب [illegible] علی بن عیسی کحال
نقل میکند که از روزگار فریدون تا زمان بهرام گور شهنشاه ربع مسکون آمل بود [illegible]
[illegible] فریدون [illegible] آمل [illegible]
[illegible] آمل [illegible] آب [illegible]
این چند فقرات که نوشته میشود شیخ ابو العباس قصاب شیخ آمل و طبرستان بود [illegible]
[illegible] طبرستان [illegible]
در اصول دین [illegible] ابو الفوارس [illegible]
[illegible] شیخ محمد قصاب [illegible]
ابو العباس [illegible] شیخ ابو العباس [illegible]
[illegible] ابو جعفر محمد بن جریر الطبری صاحب تفسیر کبیر و حدیث و فقه و تاریخ [illegible]

گرفته اند محمد بن محمود آملی [illegible] فواید در صحایف تالیف و تصانیف بر نگاشته مثل شرح بر کلیات قانون
و نفایس الفنون که در معارضه درة التاج نوشته شیخ عزالدین آملی بصلاح و سداد موصوف بود [illegible]
[illegible] شیخ علی [illegible] مجتهد زمان [illegible]
[illegible] ملوک مازندران نوشته
میر ابو الفتح آملی از [illegible] زمان بود [illegible] رباعی از منظومات
اوست نظم [illegible]
[illegible] ملا محمد صوفی [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم آه از این آسمان [illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

وله ایضاً

[illegible]

وله ایضاً

[illegible]

آمل

[illegible]
[illegible] جوانی
[illegible]
[illegible] مولانا فانی
[illegible] بر جموع باشا [illegible] نظم
[illegible] اشعار او [illegible] این ابیات از آنجمله است
نظم ای [illegible]
[illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible]

رستمدار

[illegible] نظم [illegible]
رستمدار قریب پانصد پاره ده دارد و [illegible] مازندران و گیلان و دریای خزر [illegible] متصل است
[illegible]
[illegible] مولانا [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]

گیلان

[illegible] گیلان ولایتی است مشتمل بر جبال [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

خود را جلوه میدادند و چند تخت متاع حصر را در دست برسم کنایه پیش ایشان عرض مینمایند ما را م که نظر قبول بر ایشان بیفتاده
شغل افزای خواندند هر گاه شخصی نظر خواستکاری یکی از ایشان افکند دیگری بازار تیز [illegible] کمال خویشتن پیش نهد خواستکاری
خود جنس زند چنانکه مولانا [illegible] گیلانی جوهری در این باب جنبانیده نظم دختران که سالی برشند همچو طاوس
در گشتند از پی مشتری بهر بازار بدتنبان بدست سبک گشتند و خصوصیات گیلان بسیار است که طاقت حمل آن
ندارد و بغداد در گذشته شروع در مردم آن دیار نماید شیخ محی الدین عبدالقادر از [illegible] ثقات [illegible] بامام حسن
علیه السلام میرسد تولدش در چهارصد و هفتاد و یک [illegible] در سن [illegible] سالگی ببغداد رفته و بدرجه کمال ترقی نموده خوارق عادات
از وی بظهور آمده از جمله عبدالله صومعی نقلست که عبدالقادر در وقت طفلی بروز رمضان هرگز شیر نخوردی یکبار هلال
ماه رمضان بجهة ابر پوشیده ماند از مادر وی پرسیدند گفت عبدالقادر شیر نخورده از اینجا معلوم شد که آن از ماه رمضان بوده
نقلست که روزی در سیاحت بودم شخصی پیش آمد که هرگز ویرا ندیده بودم گفت صحبت میخواهی گفتم میخواهم گفت بشرط آنکه
مخالفت نکنی گفتم نکنم گفت اینجا باش تا من بیایم بعد از یک سال آمد و ساعتی بنشست و باز برخاست و گفت همینجا باش
تا من بیایم همچنان یک سال از آن بگذشت پس از آن باز آمد و با خود نان و شیر آورد و گفت من خضرم ما را فرموده اند که با تو طعام
خورم بعد از آن باتفاق ببغداد آمدیم عجب الزمان جلال الدین کیلکی که از خلفای شیخ نجم الدین کبری است در قزوین میبود
یکی از سادات قزوین را عزیمت شیراز شد از شیخ التماس سفارش پادشاه نمود که بشیخ ارادت تمام داشت شیخ پاره
کاغذی طلبید و بر آنجا نوشت که عسل و رازیانه بوی داد چون سید بشیراز رسید و قصد ملازمت پادشاه نمود گفتند که دی درد شکم
داده و در حمام است بدر حمام رفت و دید که پادشاه بر سر حمام نشسته از درد شکم تولیش عظیم دارد پیش رفت و سلام کرد و گفت
از کجا می آئی گفت از قزوین از وی احوال شیخ پرسید کاغذ را بوی داد [illegible] دید که در وی نوشته که عسل و رازیانه گفت
شیخ از روی فراست و کرامت علاج ما نوشته فرمود تا از آن حاضر کردند فی الحال شفا یافت و آن سید را رعایت کرد
و علاء الدین از ملاحده الموت بدان شیخ ارادت تمام داشت چنانکه در وقت مستی شخصی مکتوب شیخ را بدست او داد علاء الدین
در غضب شده فرمود آن شخص را صد چوب بزدند گفت ای جاهل صبر چرا نکردی تا من هشیار شوم بحمام بروم و غسل بکنم و آنگاه
مکتوب را بمن میدادی و دایم علاء الدین بمردم قزوین میگفت که اگر حضرت شیخ در آن جا نبودی من خاک قزوین را
بتوبره میکردم بالموت میبردم و هر سال علاء الدین مبلغ پانصد دینار سرخ برسم نذر بخدمت شیخ میفرستاد و خواجه تاج
الدین علیشاه وزیر [illegible] صاحب [illegible] ابتدا [illegible] خان منصب وزارت را بشرکت خواجه رشید
بدو تفویض فرمود [illegible] آن دو وزیر [illegible] در زمان سلطان ابوسعید [illegible] خواجه
رشید شهید گردید [illegible] من حیث الاستقلال در امور ملک و مال دخل فرمود و کلاه [illegible] رفعت بر فرق فرقدان نهاد [illegible]
از عالم فانی بجهان جاودانی انتقال نمود و گویند [illegible] وزیر [illegible] رشید بوده است

[illegible]

اقلیم رابع

۲۴۰

گیلان

که معارضش در تبریز بنا نهاده خواجه نجم الدین محمود المشهور بخواجه جهان در عنفوان جوانی سیاحت را بر اقامت رجحان داده بسیاری
از شهور و کشورها پی سپر گردانیده تا در خدمت سلطان محمد لشکری [illegible] رسیده و در اندک روزی اعتبار بسیار بهم رسانیده
بخطاب خواجه جهانی ممتاز گردیده و بتدریج منصبش بجائی انجامید که محسود همگنان گشت لاجرم حاسدان کاغذی بمهر وی ترتیب
از زبان شخصی که یکی از حکام [illegible] آوردند که هرگاه [illegible] ولایت در آئی من نیز از طرف دیگر رایت مخالفت مرتفع ساخته
بتو همراه خواهم گردید و باندک توجهی ملک مسخر خواهد شد باید که بعد از دفع سلطان ولایت بالسویه تقسیم شود چون این کتابت
در نظر سلطان آمد مضطر و سراسیمه گردیده بر فور کس بطلب خواجه فرستاد و نزدیکان خواجه بر کیفیت [illegible] اطلاع یافته ویرا از رفتن
مانع آمدند خواجه جواب گفت که سالهاست بدولت این سلسله فراغت کرده ام اکنون بمجرد تهمتی خود را بهوا خواهی منسوب نسازم
یقین که دروغ را فروغی نخواهد بود [illegible] سیاست را بهتر از حرام نمکی میدانم [illegible] در کام پادشاه رفت چون پادشاه
از مهر و خط پرسید گفت مهر از منست و خط از من نیست سلطان [illegible] حکم بقتلش فرمود خواجه گفت که قتل من موجب
خرابی ملک خواهد بود [illegible] رسیده ام سهل است [illegible] پادشاه و ویرانی
مملکت لازم است [illegible] سلطان این سخن [illegible] فرمود که آن بر فاضل عاقل را بدرجه شهادت رسانیدند و بعد از قتل
وزیر [illegible] مخالفت [illegible] و سلطان نیز زیاده بر سه ماه نماند [illegible] وزیر [illegible]
در [illegible] که امروز [illegible] و مشهور در طبقه شاعری آمده که خواجه محمود در ایام دولت با فاضل عراق و خراسان
همیشه تحفه و هدیه میفرستاده وقتی بکته مولانا عبدالرحمن جامی از مدعای چند فرستاده مولانا [illegible] او را قصیده مقابله کرده که مطلعش
اینست نظم مرحبا ای قاصد ملک معانی مرحبا الصلا کین جان و دل تنگ کردم الصلا و بر اطراف این غزل نوشته که
کاین ورقست [illegible] نظم جامی اشعار دلاویز تو جنسی است نفیس [illegible] معانی [illegible]
کو رسد شرف مهر قبول از ملک [illegible] امیر نجم الدین مسعود از اعیان و اشراف رشت بود در حینی که شاه اسمعیل صفوی
در لاهیجان بسر میبرد امیر نجم نقش محبت [illegible] قاصدی ارسال داشت [illegible]
[illegible] نظم [illegible] وصف حسن تو شنیده ام [illegible] جان در دل [illegible]
احوال بمنصب وکالت سرافراز گشته پایه قدر و منزلتش از تمامی مقربان درگاه در گذشت نظم پناه سروران درگاه او گشت
فلک حیران عز و جاه او گشت بابا نصیبی از شکر [illegible] گیلان بود [illegible]
بتبریز رفته رقم اقامت بر صحیفه خاطر نگاشت و بابا فغانی را [illegible]
مجلس سلطان یعقوب [illegible] از مخصوصان گردیده [illegible]
کشید این ابیات از جمله منظومات اوست نظم [illegible]
[illegible]

[illegible]

آنکسان که بهر تو در خون نشسته اند و له ایضاً من تیره روزم از پی من آه کس مباد [illegible] گریه کنان در دعا روم و له
نام تو [illegible] از حسن آن جوان راه زد این خراب ما بوی لبش
از می کهن برنگ شراب ما و له ایضاً [illegible] عید آن [illegible]
و له ایضاً در جلوه گاه حسن بتان گر رسیده [illegible] از خلقت [illegible] سودای بی پایان ما [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible] چشم گریان [illegible]
و له ایضاً [illegible] کارکیا خان احمد بصنوف قابلیت
و استعداد موصوف بود و در سلک [illegible] و سلاطین آن مرز و بوم انتظام داشت [illegible] السلطنه [illegible]
صفوی [illegible]
که سلطنت ایران [illegible] سلطان محمد [illegible] حکومت گیلان ممتاز [illegible]
سابق رعیت را [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
سلطنت را [illegible]
[illegible]
ارسال کردند [illegible]
با چندی از مخصوصان [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] شاه اسمعیل در جواب [illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible] شیخ زاده [illegible] شیخ محمد لاهجی است [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم

[illegible]

اقلیم رابع

۲۴۱

گیلان

فصل گل و مل تماشای مرغان بهار [illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible] و له ایضاً
[illegible]
[illegible]
قاضی عبدالله [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible] قاضی یحیی [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
و له ایضاً [illegible]
[illegible] و له ایضاً [illegible]
[illegible]
[illegible] مولانا
[illegible] شاه اسمعیل [illegible]
[illegible] صدارت گیلان [illegible]
[illegible]
[illegible] نظم
[illegible]

بتاراج رفت قمیص ارچه رویا نکرد رها ترا صفت کمیت محال است چرا قسم خورد که بمیکده چرا ولہ ایضاً روی در راه
فقر کن طالب خاک این راه جو بدیده وکش روزی از افزاید کار طلب سنت اسیر از توبه مکش قاضی شمس الدین
که ابتدا معلم شاه اسمعیل ماضی بود و در زمان شاه طهماسب بتکلیف صدارت محلی گردید و مولانا کمال الدین احمد که از مشاهیر جهان
فطنت شان بود و حکیم نعمت دیلمانی که در ازاله علل برایا خاصیت مسیحی ظاهر میکرد و سید علام ترک و هندو را داشته و سلسله
فقیه که از افاضل زمان بود و چند سال بمسند تربیت گیلان ممکن گشته و الحال ارشد شیخ حکیم صدر شریعه که در سلک حکمای حذاقت
دستگاه و علمای فضیلت پناه انتظام داشته و مولانا لطف الله که حکمت و منطق در گیلان انتشار یافته و مولانا محمود بر برخی که در معقول و منقول
سرآمد بود شمس الدین که در خدمت حضرت شاهنشاه بخطاب الملکی ممتاز گردیده در اکثر از علوم کتبی داشت و حکیم علی که در فنون
علوم خصوص در طب و ریاضی مهارت تا کمال دارد و قریب دولت توهمان [illegible] کرده سهیل با چها
بیت زر حکیم علاء الدین که با فرط افضال در طبابت ید بیضا دارد و مولانا عبدالوحید که فرید و وحید زمان خود بود و در گیلان
با مولانا امیر زاده جان لوای معارضه برافراشته از جمله ظرفای گیلان ولایت و مکان اند نور الدین محمد [illegible] ترجمه مولانا
عبدالرزاق است که در علم طبیعی و الهی سرآمد شهر و مکان بود و سالها صدارت تا الولایت بدو تعلق داشته و برادران وی
یکی شیخ الدین ابوالفتح است که در خدمت حضرت شاه عباس سخن بهمه کس عرض کردی و مهم جمله بواجبی [illegible]
طاهر ربیعی بمیزان عقل سنجیده بودی و دیگری حکیم همام که از محسنات روزگار بود و در استعداد و کمالات مثل [illegible]
و شوخ فهمی و دیگر صفات ثقه و مستغنی [illegible] و قوام الدین محمد [illegible] در سلک فاضلان [illegible] انتظام داشته
و شعر را در غایت جودت انشا میفرموده از سخنان اوست که اظهار است و دیگری نزد دیگران اظهار طبع است و ملازم بانادری
نگاه داشتن خود را بد خو کرده است و بر هر که اعتماد کنی معتمد است و این شعر از وی می آید نظم با تو برانم می انجا
که مجلس کرده یارب از کوی تو آواره تر از من کرده شمع عشقم من و پروانه صفت تا باید در کتابه کرده سوخته
عرض کرده رشکم ایده بکام [illegible] که ملایک همه در خون دل من کرده ولہ ایضاً باز این دل خانه سوز جای دیگر است در خون دیگر
ای مرجح کعبه دور از من بکوی کسان خانه که یار بود جای دیگر است ولہ ایضاً مدت سوز محبت کو شناسد چند است
آتشی کز ازل افروخته میر بجو سینه است در دلش میکردم با کو فراموش کرد ای محبت هر دوست ترا لو کند در دروش دل
قرار غم هجو [illegible] ولہ ایضاً لاف غم عشق میزد از ادا کرد شب بو صبح محبت باید
از هر نفس او ولہ ایضاً تو عاشق کر روزی زتو دیده بودم اکنون رنگ افلت نرگسکم همسو نرنم سازم عاشق
که بهر منزل و ویران و دری ساخت از خود بخدنگ آمده و با دگری ساخت قربان دل شوم که چو از خود رمیده دل
با ناله خو کرد و بر شکری رخت ولہ ایضاً در هر دلی که عشق جان آشیانه ساخت نگذاشت شادی و بغم جاودانه ساخت
قربان دل شوم که زروی وفا رمید از همنشینان و با سگ این آستانه ساخت خود جلوه کرد با خود و خود نرد عشق باخت

گیلان

ما و ترا بعاشق خود بهار سخت ولہ ایضاً تا نخواهی پیش او عذر گناه خویش را لال میخواهم زبان عذر خواه خویش را
باد این آینه جوروی از یار نیست میشناسم کار این بخت سیاه خویش را ولہ ایضاً بی کرانی دیدار کردی مروایل
کولیلی در تخت خانه نباشد ولہ ایضاً بهر اسباب جدائی بخت ما کافی نبود گردش افلاک جهالت حرمان ما مدتی تا
چندان امتداد که صبرم رفت بلکه شبهای تو ولہ ایضاً کر عشق دل را خبردار ساختند کاری بکنم که پرده از کار افتند
سجاده و پرهیز جهان فتنه ام که بهر تاری هزار زنار بستند هر جا که در عشق مجازی نبود آن عشق بجز عشق مجازی نبود
الود ز عشق بیرون زد و کوشش نرگس تر زنی نبود ولہ ایضاً کو همنفسی که این غم کار کند از من سخنی بمجلس یار کند
کر باعث اشتیاقی می نبود از درد و دل منش خبردار کند حکیم دوائی بلطف طبع و حسن خلق مخصوص بود و در ملک منظوم ترکیب
منظومات اوری میکاشت هم برین سال بر فوت خان اعظم کوکلتاش بنده [illegible] این درگاه والا اشرف گشته مشمول
انواع مکارم خسروانه گردیده و الحال در سلک بندگان انتظام داشته منتظر عنایات مجدد [illegible] و بنا بر لطف طبع گاهی شعری میگوید
از انجملات نظم چهل سال هر روز و هم از دو که تعطیل [illegible] روزی نبود [illegible] کلاه ماند و تن بی لباس [illegible]
زهی ناسپاس مولانا حاذق بلطف طبع و شگفتگی ظرافت و سعت مشرب [illegible] موصوف بود [illegible] آشکار
ابنه مسیح الدین حکیم ابوالفتح گردیده بود و ملاطفت او بر آمده در تسخیر خاطرش کوشیده و پس از آن پرتو التفات یافته
پسندیده صفات بر وجنات احوالش تافته تا حال خلعت احوالش مطرز بطراز ترقی یافته و در خدمت شاهزاده سپهر مکان
و امرای عالیشان معزز و محترم بود و روزگار [illegible] و عیشی کوارا دارد و لطف طبعش از این اشعار [illegible] مفهوم
و مستفاد میگردد نظم با بخت بد ستاره کس همسفر مباد دشمن بکینه کوشی بخت زبون مباد تاریکتر [illegible]
سرنگون کنند بیش کسی حواله بخیم گردون مباد عشق آشکار جلوه کند در نهان کشد این نقل دشمنا که کسی را ازکون مباد
ولہ ایضاً مریض عشق بدردی چنان گرفتارست که از دوی مداواش هم زیان دارد هر سخنی که گنجی [illegible]
ز گفتنی کرد دلی شکسته پشیمان باش [illegible] که کر شغل روزگار رفت زمور بر قدم دام کن که ریان باش ولہ ایضاً
کوی عشقت این سر بازار نیست لب چنداینی زبان در کار نیست نام و بر بن بخت به کسی در جهان یک دل بکر
افگار نیست در میان کافران اسم بوام یکسر شایسته زنار نیست ولہ ایضاً بهار آمد و گرد دیوانگی را کرسیلاب
پاره شد فرزانگی را [illegible] چه دانی لذت دیوانگی را بابا عشکی [illegible]
صوفیه را تتبع نموده همیشه در زی درویشان روزگار میگذرانید و بعد سی سال که سیاحتش با تمام انجامید در قصبه [illegible]
یاحی احوال اقامت نمود باقی حیات را در آن منزل با پایان رسانید و در عروض و معما و قافیه کتبی موقوف داشته
چنانچه [illegible] ترتیب داده و شعر را نیز در رعایت عذوبت [illegible] میکرد [illegible] صورت [illegible] از انجملات
نظم نوش لب تو کرده اثر در مزاج می ورنه بوده چنین [illegible] ولہ ایضاً تشنه لب چون [illegible]

آب از ابد باکشم و راه روم آتشی بزم مستان ز گل [illegible] خوشتر هر [illegible] چشم
سر ما خور [illegible] بود از دسته سنبل [illegible] حالتی در سلک سادات انتظام داشت و در تحریر نسخ تعلیق مهارت تمام حاصل
میکرده این بیت از جمله منظومات اوست بیت [illegible] چشم خون [illegible] آید کلمتی بهار عاشقان
می باشد [illegible] وی از جفای سروان [illegible] قوتی بجودت طبع و حدت ذهن
مخصوص بود و شعر هموار میگفته این بیت از انجملات بیت اشک گلگون روان شد ز چشم تر ما کشته [illegible]
جگر سوز ما عاکفی با مهارت در علم [illegible] غایت جودت را داشته این رباعی از وی است نظم [illegible]
جهان خواسته کر عیش و طرب بسبزه آراسته کر [illegible] قابلی [illegible]
[illegible]
[illegible]
حکیم همام غزلی بگفت که این دو بیت از انجملات نظم هرگز زیاده چهره ما لاله گون مباد بر بزم عشرت ما جز بکون مباد
هر لاله رنگ صحبت [illegible] خالی دلی [illegible] مباد فغانی [illegible]
بدارالقرار انتقال نمود از منظومات اوست [illegible] نظم [illegible]
عجمی است غیاث ذکر از منظوران قاضی یحیی بود نظم [illegible]
و جوالت [illegible] بیرون آمده در شهرستان [illegible] مقام گردیده [illegible] این نوع اشعار
شیرین میساخته نظم هر لاله [illegible] بهاران [illegible] میر محمود
قبل از زمان تحریر چند سال [illegible] ولایت [illegible]
گریست در کدام [illegible] نظم [illegible]
از اشعارش [illegible] نظم [illegible]
هر کس [illegible] قزوین از شهرهای قدیم جهانست صاحب گزیده از کتاب
البلدان نقل میکند که قزوین [illegible] در لب التواریخ آمده که [illegible]
بعد [illegible] قزوین [illegible]
بود چون [illegible]
قزوین در ماه [illegible] اسکندری [illegible]
حمزه [illegible]
قزوین [illegible]
قزوین

قزوین

دلنگر راست کش چون از انجا بجانب فتح روی داد و مدینه در ایامی ضعیف [illegible] معرب ساخته قزوین
خواندند و در زمان خلیفه سیوم ولید بن عقبه که والی عراقین بود [illegible]
[illegible] رسیده [illegible]
[illegible]
صدر الدین محمد [illegible] از ولایت ری و همدان
[illegible] قزوین [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
شاعر گوید نظم [illegible] از قزوین
[illegible] در وصف قزوین گفته نظم
[illegible]
[illegible]
[illegible]
و شیخ احمد غزالی [illegible] و امام الدین رافعی و جلال الدین عبدالغفار [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] امام الدین رافعی [illegible]
[illegible] صاحب آثار البلاد
[illegible]
[illegible]

ضایع میشد از شیخ ترک کرد و لباس در آمد و بنماز مشغول گشت بعد از سعی بسیار لباس در آمد تا بزرگی بشیخ رسید و بخواب پدید شیخ [illegible]
دست بر سر وی کشیده گفت و کرد در بن اسامی گویند و یکرد در اکثر بلاد شیخ ملک باوفور فضل و فرط کمال بسیار مجتهد و بی تکلف
بود از سخنان اوست که بهترین مردم عالم چهار کس اند عالم عامل حکیم کریم عابد مجرد و زاهد بی طمع شیخ ابو علی ابو بابان دانشور مملکت
تحقیق و معسکر سپاه توفیق بود و در گزیده مسطور است که در دمشق یکی از خدا پرستان سؤال کرد از پای در او ده و مردم حق کاید
او را بقزوین نقل کرده اند و مردم قزوین در آن موضع در رو [illegible] دیده اند جنازه حزاری ساخته اند شیخ سعد الدین [illegible]
بسیار بزرگ بود و برکت او خلق بسیاری از خرابه ترک و بت پرستی بمعموره اسلام در آمده اند شیخ شرف الدین طویل
ابتدای حال بود در حلال احوال بصلاح و سداد و تقوی موصوف گشته مقتدای محققان جهان گردید ابو سعید بهادر خان
بوی ارادت بلیغ داشت چنانچه همیشه بزیارت او رفتی و ارحم [illegible]
مبرز بسته و اقطار [illegible] و عمل بود در سیصد و چهل و پنج رخت بعالم بقا کشید محمد بن زید بن ماجه در علم حدیث و تفسیر
و تاریخ ماهر بود و سنن ابن ماجه صحیح ایشان است شیخ نجم الدین عبد الغفار رافعی مصنف حاوی و لباب و شرح اللباب
در ششصد و شصت و سه برحمت باری اتصال یافت عبد السلام بن محمد از اعاظم علمای معتزله بود و تفسیر کرد در سیصد و شصت و
چهار تالیف نمود و در چهارصد و هشتاد و هشت بکمان جاودانی شتافته امین الدوله یعقوب عز الدین در عهد سلطان محمد [illegible]
بشغل استیفا مشغول گشته و استیفای عراق بدو مفوض بود کستر [illegible] قزوین بدو میرسید چون [illegible]
رحیل خواهد کرد در مایه حیات ما کرده خانه بدن و دیعت نهاده اند باز خواسته طلبد و ماحبه از خدمت [illegible]
بیج رفت و روز کار در ابطال عادت و عبادت و وقف کرده ... تا در استیلای مغول بشهادت رسید امام الدین ابو القاسم
عبد الکریم از فضلای زمان بود از تصانیف شرح کبیر و صغیر و محرر و تدوین [illegible] مشهور است سعید الدین علی
بتجربه بودن [illegible] مرزبان برسید و در آن علمای اهل حدیث بسیار بوده اند در تدوین مسطور است که [illegible]
خانهای ایشان بود آوازی بر آمد که رحلتی با اهل [illegible] ... ایشان در گذشته بعضی
ابن ماجه را از نسل وی میدانند امام سعید بابویه رازی بسیار بزرگ و عالیقدر بود و خاقانی مدح وی بسیار گفته این دو بیت
از آنجمله است شعر الی الرسی فی الحضره المطابقی اری الثانی ان ... لکن مسیح الدین ابی حافظ فبابویه الارضی را ضعی
و امام رافعی در فارسی و تازی اشعار بسیار است آنچه نوشته میشود از آنجمله است نظم رحمت دلم [illegible]
جبر بها ریست [illegible] حاضر درد [illegible] حلقه زلفش او با دینار ... وصل شده [illegible]
حیف [illegible] رسید کل [illegible] برد مولانا نجم الدین عمر کاتبی در زمان خود قانون ارباب استعداد و لقمان
استعداد بود و چنین که خواجه نصیر در حد ستن مشغول داشت او را بمراقبه ظلمه داد در آن باب شرایط اعدادی آورد و خواجه با
صحبت وی خوش افتاده بغایت عزت باز نظیر داره تحقیق سلوک نمود و در دیباچه تاریخ و مرادی عامیه احترام وی کرده

قسم رابع
۲۴۵

از تصانیف او یکی متن شمسیه است که بنام خواجه شمس الدین محمد نوشته و دیگری حکمة العین است و الحقا کشف است که شرح بر ملخص
امام فخر و همچنین جامع الدقایق است افتخار الدین محمد بکری فاضل صاحب ورع بود از خدمت او ملک سعید محمد بن ابی بکر چون در ترکی
مهارت تمام داشت هر آینه در دولت مغول بسیار بزرگ گشت و کتاب کلیله و دمنه را بزبان ترکی و سندباد نامه را بزبان مغولی نقل
کرده بخدمت ارکتای قاآن شد و در آخر سلطنت منکو قاآن با برادران شاه امام الدین یحیی تنها حاکم زمان قزوین گردید و پس از آن
بر تمامت عراق عجم حاکم شد و ثروت و مکنتش بجدی انجامید که از الان تا آذربایجان تا بر زمین شعرا در ملک خود نزول
میکرد و در راهها قریب ده سال بر عراق عرب نیز حاکم گردید و برادر دیگرش عماد الدین چند سال حکومت مازندران نمود
و ایضا برادر دیگرش رکن الدین در کرجستان سالهای بسیار حکومت مرون نمود ملک رضی الدین بابا بوفور فضل
و شجاعت و فهم و سخاوت در حضرت القاآنی خان بسی معزز و ممیز بیت و سالها حکومت دیار بکر بدو حواله بود بعضی
الکه هر فرازیان بشرح داشت هر آینه در اطلبه و عیش با امیر جلال الدین ختنی زمون داد و بعدا از عزل این رباعی نوشت
بخدمت فرستاد نظم تا لشد کی کدورت از همو منی وادی بخشش بنزدی وزنی زین کار چواقت ب
روشن گشتم بس تو چه حرف زنی چنگ تیر زنی و این ابیات نیز مرور است نظم ای در عقیق [illegible]
وی مشک تاب ریخته بر برگ نسترن و انند عاقلان که چه بیداد میبرد از زلف عنبرین تو بر نافه ختن عدالتی
و ست باد بینده بر ستی کرد باد بر رخ آب الکه شکی جمال الدین دستق القطنی جمال و کمال مناسب و داشته امرا
سلطنت اباقا آن خان بسی بود سالکی وفات یافت این رباعی هم رازوی مشهور است رباعی ای رز توی الکه جامع لذت
محبوب ملاق بهمه اوتاق بشکسته ز شفاعت دولیکن گیرا سته محبوب قاضی لماحاق قاضی نظام الدین عثمان
در عهد ارغوان خان ا احوالش بطراز فهم و فضیلت مطرز بود و شعر لیک میگفته این ابیات از آنجمله است نظم صبح می کاز
رخت بر فکنی کلاله را چشم ور رخت بچل کنند نرگس مست ... گر زجمال چهره ات عکس فند بجام می مستی چشم مست تو ست
کنند پیاله را حور نیند ز بهیجی چهره در آینه خوی من شکسته باد ز شک کلاله را عمر و ماند ناکم خطا بکار شق هیچ که
ز لهو [illegible] چند سال را همت نظام آن تو ببعض تو گیان تو قاضی عاشقان تو کرده سبیل بنده را فخر الدین
فتح الله مستوفی در سلک نویسندگان خواجه رشید فضل الله وزیر و لدار شدش خواجه غیاث الدین محمد انتظام داشته
و گاهی شعری میگفته از آنجمله است نظم صد گره بازبرافکنده معنبر زده عالمی را چو سر زلف کانسان برزده حمد الله
مستوفی برادر فخر الدین فتح الله بود و اباعن جد این سلسله نویسنده و سیاق دان آمده اند از تالیفات او یکی تاریخ
گزیده است که بنام خواجه غیاث الدین محمد وزیر نوشته و دیگری نزهة القلوب است که کمال فضیلت و جامعیتش از آن معلوم گردد
و وحیدا اشعری میگفته از آنجمله است نظم از دولت محبت اولاد مصطفی سگی نیستم که بعد اولاد آدم کرد و سیاه حیدر کرار
راضی است من را محتی ترین همه اهل عالم با حب اهل بیت کرم العفو کرد عقل و علم شناسند همه مصر

سراج الدین قمری شاعری بود که مشکل السراج از تیغش طی و ادی معضلات نمودندی و بی منهاج حقیقت بر دندی نظم
واضح بدی لطیف کمال کاینات آن شاعری که طبعش شد روزگار و او ابتدا در سلک ملازمان ملوک خراسان و ماوراء
النهر منتظم بود احوال مایل بوسطی داشت چون بحکم حب وطن مراجعت بولایت عراق نمود از ندیمان مجلس و مخصوصان محفل سلطان
ابو سعید خان گردیده بیتی چند و روز کاری گذرانید تا لوای عالم محلد بر افراشت اگرچه دیوانش متداول گشته شنیده
از او در مجالست اما براقتصار بعضی چند میشود بروی احضار رفته نظم ای آنکه جهان کوبت و خاتم بهمراست نوباده وجود
ما را باغ جد ز بیست در بوستان فضل نهال معانیم بر سرو سروران سر کرده سرور بیست برا خور کلاه و هنر بسته ...
کر جنبه برکت رجوار ... در بار جنگ لولو شهوار آب گشت در اصل من چو دیده خرد پند شهر بیست
کر علم ز نقد زر وسیم پاک بیست کر کنج نظم و نثر دلم با تو اگر بیست چون مر زاع از شیخ روی و بشمنم ولایضا
بکار غریکی بر بر هنگیم محنه کر هم بس بو بنهای عریانرا ولایضا مرک به ز زندگی کین زندگی هردم در نحتی
می افکند عنکبوت اندر زوایا سال و ماه از برای لقمه دامی می تند در شمار راحت مورچه ربزهای طعامی
بر بحنه نیست کو را در جهان آب سخی هر که را جایزه نیست جا میکند ولایضا کوزه دولاب را مانند هسی هر کجا زر
جوی دولابی بود کز پس اوج بلندی حاصلش کر نکو فرات دولابی بود ولایضا می آید و چهره از عرق تر کرده
چوکان بکف و اسب رها بر کرده وند زخم زلفهای کرد آلودش خلقی ز دل خسته سر کرده از آتش اهل عصر چو دودی
نیست و زیکسم امید بهبودی نیست دستی که ز جور زوج بر سر دارم در دامن یار که مرهم سودی نیست تا چوانی
نگاره ابر بهجوی معشوقه زیبا است کمر موی لیکن چو ببرفتی متر دل بروی میکای در اسکی و دیگر بمجری بها
الدین شاعریست که نزد بعضی نظم او کمالات معنی ممکن است از دعای بعاله و کلامش که در صورت از عنبر و در معنی از کرده
کرو بروه و مانند کبریت احمر عزیز در کم یاب است هر آینه بکم فکت ببین دو رباعی از وی ایراد کرده شد نظم آن جسم
پیاله بین که آن آتش ... بار غزال آتش فی فی غلطم که باده از غایت لطف آبیست باتش روان آتش
ای زلف تو تابوده با یاران سر تا برده رونق از کل و ارغوان سر بر کل ز بنفشه خوش نمودی افسون خلقی که نهاد سر
بر آن بار آن سر عماد الدین در عهد خود عادت در دوران نظم بود و شعری در غایت جودت انشا میکرده این رباعی
از آنجمله است نظم در کیسه چرخ هیچ که از اریت در وجه دل منت ... شکل کاریت از بهر صناعت و کل از تاریکم
بر وارکه پیش آرزو بها ریست عبید زاکانی با فرط فضلیت در طیب و مزاح نظیر و عدیل نداشته چه احوالش
در رهرستی مسطور است و کلامش پیش جمهور مشهور داشته و در تذکره جوا آورده که عبید رساله در علم بیان بنام ابو اسحق
انجو تصنیف نموده خواست که بنظر مادشه برساند میسر نشد هر آینه کرت دیگر بقصیده متوجه شده همان نوع نقش کلارت و درایجه
صورت نیست لاجرم ترسوا اراده کرده این قطعه انشا نموده نظم ای خواجه مکن تا بتوانی طلب علم کاندر طلب راتب هر روزه بمانی

قسم رابع
۲۴۶

قزوین

رو مسخرگی پیشه کن و مطربی آموز تا داد خود از مهتر و کهتر بستانی و ارادت بسیار است که بنا بر الطاف بدین قدر گذشته ...
نظم باز ببستان رسید کوکبه نو بهار ساقی گل رخ بیا باده گلگون بیار زان می چو لعل ناب کز مدد آن مدام
عیش بود بر دوام عمر بود خوشگوار همدم بر تا رهبر مونس شاه گدا با همه کس مهربان بر همه کس ز کار شیفته راه پیر
دلشده را ناگریز برخته با دستگیر عزروه را ملک ... عمر را سود مند فاکره را نقشبند با صبر را فزون کس و ساعه را کنار
ده کرچه ربیا بود بر لب آب روان گر درش دی ابر ایچرخی گم آید و ریم ... میرزا اشرف جهان در درج و دری
برج فتنی جهانست که قریب بانزده سال زمام امور ملک و مال شاه ستوده خصال شاه طهماسب صفوی در کف کفایت و قبضه
شهامت او بود کامران و نافذ فرمان میزیست و آثار او یکی اجرای نهر کرباست که ابوالفرحی پادشاه قریب ده هزار تومان صرف نموده
و بدان موفق گشت و میرزا شرف جهان جهان شرف و شرجهان بود طبع مشکل کشی از فنون فضایل واقف و از معانی صلاح
باشناف کمالات متصف نظم ایخواز خلق فنی اندر بسیلی نهان است و سه از منگا که در سر مجرد است نقا بیان
بر قلمون از جوهر نطقش چون صدف املاک پرورش افروز است وزو لالی نثرش عرصه عالم خاک جواهر اندوز نظم
مکر سر قلمش بود بای ذو القرنین که می سپرد ظلمات چاه روشن چون لالی جمالس او صاف دانت و مکارم
اطوار صفات و شمول اعطاف شمایل و عموم الطاف خصایل وی از آن کثیر است که در لغه حرف نقوی بفقره پیره
و لهذا از آن در گذشته شروع در دیگر مطالب مینماید و لادتش در سیم جهار شنبه سیزدهم ربیع الاول سنه هشت صد و هشتاد و
و در شام یکشنبه هشتم ذیقعده سنه هشتصد و هشتاد و دو وفات یافت آه آه شرف از جهان شد تاریخ است و در حق میرزا مغفرت
گفته این ابیات از آنجمله است نظم رفتیم و این سرا چه بر غم گذاشتیم صد نقش جهاسم که بگذاشتیم روز وداع بر سر کویت
ز خون دل صد جا نشان دیده پر نم گذاشتیم دادیم جان براه سگان تو چون شرف رسمی میان مردم عالم گذاشتیم
این ابیات متفرقه در وی است نظم اوراق گل ز حرف و خاسد باقیم بر حال بلبلان چمن خون گرستیم ولایضا
گل همان به که بهر حرف بشمارد و کوشش ورنه دور دل بر خان چمن بسیار است ولایضا هر کس که شنود شرح ذوق عاشق
از بسکه حرف عشق بلذت ادا کنم چون گفتگوی کنم شرف از باد و صل او روزی اگر رسم بوصالش جدا کنم ولایضا
شادی نتوان که نهد بر دل من پای از بسکه شکسته است در وخار غم تو و امروز خلف الصدق ابرسعد الدین
محمد سگان اباو اجداد و را بشمع نیکنامی روشن داشته بطرز توابعت از اقران و امثال ممتاز و مستثنی است خصوصا در علم
موسیقی داد و عار کرد و در سهام انشیره مانند للال انگشت نما گشته چند نقش و کار از دور صفحه روزگار ریاد و کار مسطور است
و در درار لعزب شعر منتقد میبن دست خرید لقد تحقیق بغابت رایج و شکر عیار نظم چون زلفی او برادر شن بود مشکبو
چون زلفی او سخی کوی برنوم شکر لبان قاضی روح الله برادر قاضی جهان با وجود لشو و کار است و فضلیت او در فرد
در قزوین کیشیره روحانیه و علم صنعا رکد بود و کاهی لطف طبع در مسامع می آید که این اشعار از کان خاطر معین انشا

بیرون آورد نظم مرا است غرقه بخون چشم اشکبار از تو / چه خون دل که مرا نیست در کنار از تو میرزا قوام الدین جعفر
المخاطب باصفخان بصفت فراست و کاردانی و سمت زکاوت و فضایل اتصاف داشته از افراد عهد و امجاد
دهر است هیچ از کمال فضل و حدت فهم بجایست که ممکنان بلطف طبع وی اعتراف نموده از دریای خاطرش جواهر معانی
در علو رفعت و منزلت بدرجه بزرگان زمان انجامید و اعاظم و اشراف محتاج بود در کاهش را ملجاء خویش می‌شمارند نظم
انگشت بجنبد از پی کام خویش / بدوران فلک ... سکندر دار چون در ظلمات اندیشه در آید هر چه
خاطرش چهره ... صورت بند ... نقش ... بهرکز نمیرد ... چون کشیده دوات رسد آن چشمه عیسی ...
چون ماهی ... آبی ... روز کار کرده نظم ... زبان کلکش ... چون خط ابروان
دم ... نا روز قضا چو صبح محشر / هیچ ... از خط او ... از درس ... در کار
در همه فن صاحب ... تمام است نظم گنجینه ... آورد / ... سیراب ... است
دالکتاب در عنفوان جوانی از وطن مألوف ... متوجه ... و حضرت ... منقبت ... در ناسیه
اخلاصش ملاحظه نموده از درجه بدرجه ... ترقی ... تا ابتدا منصب بعضی ... و عنایت فرموده ... مشرب عذب
پادشاهی نسبت ... گشته ... خدمات ... و ... استقلال ایشان
مهم ... فرمود هر روز ... تا زه ... و در خلال احوال ... بر سر ... از نسل ... شمار
لشکر برده انواع قتل و غارت و خرابی بتقدیم رسانید و ... درمیان جلال آباد و پرشور رسیده راه
باز ... رفته بسیاری از ... و چندی از ایشان ... رستم ... را
... بدست آورده معاودت نمود و ... فتوحات عظمی ... و ... ارجمند ممتاز
و ... وزارت ... قابلیت آنجناب ... از روی ... ملک و مال
آورده پایه قدر و منزلتش از اشباه و اقران درگذشت نظم کیمیای ... کم ... اورد ... عیارش اورد
استعداد و استقلال او ... امور مملکت و ... بر سپاه و حشم ... و قوف بر دقایق مهمات زیاده بر آنست
که اندیشه ... آن راه یابد ... نظم جهان ... آب ... عدل ... فلک بدست
... زلف می‌تابد / هر چند ... اشتهار بر ... دانش و بینش ... مستغنی
از اشعار ... ابن چند بیت ... میکرد نظم ... از عشق پاک
... بالله ... از بهشت ... / ... صورت مثال
سال ... بعد از زوال ... ماهی ... اگر آرزو کنی / ... صورت ... آینه
مستغنی است ... جمشید ... / ... اگر ... علت ... زنخ

قزوین

جام رخت جان در ... چه حاجت ... جمال ... / ... لازم بود تجلی ... / رسید ... مضطرم کرده ... نشست
که آتشی ... قتلی را ولـه ایضاً جانم امروز ... دل دیوانه بسوخت / ... برآتش ... پروانه بسوخت
جعفر امروز ... در بزم تو ... که دل سنگ ... بسوخت ولـه ایضاً خوش ... ز اعدا ... زیاری ...
از در ... نهادم ... برون بادلست / خون ... در گردن شمشیر اوست / پای هر صیدی که ... دست آن صیادست
... در ... خویش میکنم / ... گلستان است ... ولـه ایضاً کارم امروز ...
افتاده است که هر جا که نهد پای ... افتاده است / ... خوش ... ای ... که دست ... زیباری ...
روزی که جان فدای تو ... کنم / ... مگر از دل ... ای ... خویش ... بگلفه ... غم
او را خبر کنم ولـه ایضاً ... غم ... شکایت کنند / ... که از عشق حکایت نکند ... درد ... ماست که او
دشمن ماست / آن ... که ... نکند ولـه ایضاً کسی ز خون ... شراب کند / ... خون ...
کس آب ... / ... دارم / که ... بر جام ... / ... باز ...
ولـه ایضاً ... تنگ شده است / ... قابل ... / ... جنگ شده است
ولـه ایضاً ... در کشاکش ... / ... کشیده ... در دامن ... / ... فراق ... کسی ... اگر
کند ... دراز / ای دل ... نگار / ... روزگار / ... عشاق بگیرد
... ولـه ایضاً ... دوراز روی ... ز ... / ... گریه ...
... کنم / با دل ... ولـه ایضاً عشق ... دل ... ماست / از حاصل ... کوی ...
ماست / ... خون دل ماست / ... ماست اقا ملا بتصنیف خاطر و تزکیه
النفس و حسن خلق و وجاهت صورت و نجابت ذات و نیکوئی صفات و لطف طبع موصوف بود و در تحصیل کمالات
... و تکمیل اسباب بزرگی عدیم المثل و منقطع النظیر است ... بصورت پسندیده ... در سخن
سنجیده نظم ... چون ... / ... ماهی ... سخن ... باکرام
... بهره ... آب از لطف طبع او
... و مجلس ... صحبت ... جمال
معشوق ... بود ... ازو ... مستحق ...
می آورد ... اندیشه ... محاوره ... ازدی ...
چنانکه این دو بیت ... حافظ ... نظم ... حافظ
... یاد ... حافظ ... امیر یحیی از علوم ...

... و ... ولی داشته اما در فن تاریخ و سیر ... در بزرگیست ... بود که از ابتداء طلوع ...
افروز نبوت در سال صلی الله علیه و آله و سلم تا انتهای ... نهصد و شصت و دو ... تا ... است
جمع ... تاریخ تولد و فوت اکثر سلاطین و ... علما و شعرا را در ذکر داشته و ... زبانی ...
دلکش ... جهان ... بود کتاب لب التواریخ ... از مولفات اوست ... سال عمر داشته
در نهصد ... از عالم فانی بجهان جاودانی نقل نمود ... ابیات ... نظم
اگر ... دل ... عاشق ... / ... دل ... دار
... امیر غیاث الدین علی ... دولت ... است
... تاریخ ... قاضی حسن ... فضل
... ذات ... صفات ... نظر عنایت ...
... آنجناب ... معانی ... رونق ... این نوع ابیات
میگوید نظم ... / ... بزیور فضل و لطف ...
اتصاف داشته صاحب دیوانست ... و صحیفة ... نظم
... نظم ... / ... عزیز
و صاحب ... طبعش ... موافقت تمام داشته چنانچه در قزوین ... اشعار
میگفتند ... جهان ... / ... جهان این غزل ...
نظم ای ... کاروان عشق / ... عشق / در ... جا
... امتحان عشق / ... ماند / ... عشق
بر لب ... جان ... عشق / این دو بیت مرو راست
نظم بزم ترتیب ... باده ... / ... گلی ...
... قاضی احمد غفاری از فرزندان امام نجم الدین عبدالغفار ...
... فاضل ... صاحب اعتبار ... قاضی احمد
... فاضل و مورخ و خوش طبعیت بود ... در ... جمع ...
... و سلاطین ... بسیار ...
... الحال ...
... درج نموده ... بنابر الزام نوشته آمد نظم

قزوین

... شنیدند ... / ... مجلس ... شاه طهماسب بلطف طبع و حسن
خط و فرط فضل مخصوص بود خلف الصدق مولانا عزیز الدین جیلی است که ... چون شعاع آفتاب تابان بود
جیلیه در قزوین اولاد ... نور الدین محمد ... مولانا عزیز الدین ...
... تارک ... جواب ... داده ... در جوار
... کفتن ... در ان عصر ...
و مولانا عزیز الدین این نوع اشعار ... نظم ... خط ازاو
... / ... این ابیات
... نظم ... اورد / ... آورده
... نظم عاشقی که براه
عاشقی ... معشوق ... / ... دشمن ...
از ... مولانا ادهم ... نظم ... خطوط ... مطلع
... نظم ای ... بزرگ ... عرض و طول
... و این دو بیت ... نظم ... / چنان ...
... جان ما را / چنان ضعیف شدم از ... / ... ما را هلال
... این ابیات ...
... نظم ... / ... ازدرد
... / ... مولانا اسمعیل ... بود
... نظم ...
... ولـه ایضاً ... شکایت ...
... میر محمد ... صاحب ... محاوره ...
... فراغت و خوشحالی
... طبع ... نظم ...
... / ... که ...
... / ... بدین صورت

در محاوره کمال ... داشته ... ازو ماند ... سست

اگر فهمی کند رایش طریقی را · غزال وحشی چشم در بالای نمی‌ماند · اسمعیل بیک بلطف طبع و شگفتگی خاطر و گرمی سخنان موصوف
بود همواره خیال بوستان اهل طبع و احباب فهم بر نوع خاطر می‌نگارد و روزگار ایشان [illegible] و تهییج میکرد [illegible]
الکه با یاران بصحبت نشیند و پیوسته ملکه خاطرش اینکه با دوستان الفت گزیند اگرچه فدای [illegible] اندیشه اش [illegible]
در درختان بوستان خاطرش خالی از رطب و یابس نشسته اما آنچه بکمال رسیده با ذوق تر از حریافت در اسلام [illegible]
با شوق تر از الفاظ مجموعات و در وقت مضایقه چنانچه از این ابیات مستفاد میشود · نظم · بیا ببینکه عشق و دیده دل
بلاکه مرده آنچه [illegible] · بجز نام شهید اینقدر علامت · برخیز رخم و نام بجز [illegible] · دلم [illegible]
بهم مشکل بر و دلش · [illegible] ولد ایضاً [illegible]
سینه مجروح و نشتر زده · [illegible] ولد ایضاً [illegible]
باز و بندیم · [illegible] ولد ایضاً [illegible] شراب را
دوست میدارم [illegible] اگرچه [illegible] دشمنت · دشمنت [illegible] ولد ایضاً غم [illegible]
هم آتش [illegible] داغ دلیست · هر خانه چراغ و آفتابی دارد · مائیم و همین غم که چراغ دل ماست · ای لطف [illegible]
طبع [illegible] غم را · ذوق [illegible] · عالم [illegible] روز و شب است · [illegible]
ولد ایضاً [illegible] زبان [illegible] · [illegible] نرسد بل
خواهش [illegible] ولد ایضاً طبعی است [illegible] · [illegible] قربان
کف [illegible] · [illegible] مولانا مواد بسیار درویش [illegible]
البته تعمل می آورده چنانچه اظهار [illegible] کرده · نظم · زبان [illegible]
گوینده [illegible] مولانا [illegible] · نظم · [illegible]
چه بار [illegible]
قزلباشیه بود مولانا را بتقریبی [illegible]
این رباعی را در حق مولانا سعیدی [illegible] گفته · نظم · ای [illegible]
سلام این بنده · چندان [illegible]
هرکس ز ملامت [illegible] · تا پای سلامت [illegible]
جز غیبت رندان [illegible] · [illegible]
نظم · مشکل [illegible] · حاجی [illegible] بلطف طبع
و حسن محاوره [illegible]

شعرا دن

قزوین

جمع کردن [illegible] بسیار دارد و در خواندن شاهنامه بمثل زمان خود است این غزل از واردات اوست · نظم · [illegible]
و [illegible] · [illegible] · [illegible] دل [illegible]
صد [illegible] · [illegible] عشق [illegible] · [illegible]
شکست [illegible] عشق [illegible] · [illegible] · ملا حضری · [illegible] طبع [illegible]
مستقیم موصوف بود [illegible] · [illegible] · نظم · [illegible]
کلمی خوب [illegible] · [illegible] ولد ایضاً [illegible] کعبه [illegible]
[illegible] ولد ایضاً [illegible] · فوقی [illegible]
خیال [illegible] · [illegible]
نظم · در فراق [illegible] · [illegible]
و اشعار [illegible] · نظم · تا چند [illegible] · [illegible]
[illegible] · کاکا [illegible]
[illegible] · [illegible] مشهور است
نظم · [illegible] · ولد ایضاً [illegible]
[illegible] · حافظ [illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · نظم · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible] · این دو بیت [illegible]
[illegible] · نظم · حافظ [illegible] · [illegible]
[illegible] · حافظ در جواب این دو بیت [illegible] · نظم · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · نظم · [illegible]
[illegible] · افسوس [illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]

بهار بهارش بسوزند

[illegible] · [illegible] · [illegible]
مو [illegible] · [illegible]
نظم · ای طبیب [illegible] · [illegible] · نظام [illegible]
[illegible] · [illegible]
دو بیت از نتایج است · نظم · [illegible] · [illegible]
تو در خواب شدم · [illegible] · مولانا [illegible]
نظم · [illegible] · [illegible] ابهر · از شهرهای قدیمست [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
کفت [illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible] سلطان طغرل سلجوقی و نظام الدین [illegible]
رای و صفای ضمیر [illegible] · [illegible]
المرتضی و وزارت [illegible] · [illegible] اثیر الدین [illegible]
[illegible] · [illegible] · نظم
از شرم [illegible] · [illegible] · کتاب [illegible]
و [illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible] · ولد ایضاً
تا کی [illegible] · [illegible]
رفیع الدین [illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
نظم · [illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]

ابهر

ابهر

[illegible] · مولانا رفیع الدین [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · نظم · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] ولد ایضاً [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · ولد ایضاً [illegible]
[illegible] · ولد ایضاً [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · ولد ایضاً [illegible]
[illegible] · [illegible]
ولد ایضاً [illegible] · [illegible]
[illegible] · جمال الدین [illegible]
[illegible] · نظم · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
نظم · [illegible] · [illegible]
[illegible] · ولد ایضاً [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] ولد ایضاً [illegible] · ولد ایضاً [illegible]
[illegible] · [illegible]
ولد ایضاً [illegible] · ولد ایضاً [illegible]

[illegible]

و لە ایضاً [illegible]

و لە ایضاً [illegible] و لە ایضاً

[illegible]

نظم [illegible]

زنجان

[illegible]

زنجان

[illegible]

نظم [illegible]

[illegible]

مجلس سهرورد

[illegible]

نظم [illegible]

و لە ایضاً [illegible]

مجلس سهرورد

[illegible]

نظم [illegible]

سلطانیه

[illegible]

تردد می‌نموده‌اند و ضجیع آن پادشاه خیرخواه گنبدیست در میان صورت که نظرش چند گز دارد نقاشی چند و بیست گز است و همچنین
گنبدی با نهایت تکلف در عرض چهل روز با تمام رسیده او رده‌اند که چون آن عمارت با تمام انجامید سلطان با حضار
جمیع فاضل ممالک محروسه امر فرمود تا افاضل و اکابر سادات و مشایخ هر بلاد جمع آمده در آن گنبد کوشک از طلای بریان
جلیس زنند تا بسبب قدوم و نفوس اجماعت شرفی و زینتی بحصول پیوندد و از جمله حذاق که در آن مجلس حاضر بودند
یکی شیخ علاء الدین والدوله سمنانی بود و دیگری شیخ صفی الدین اردبیلی که هر کدام در یکطرف پادشاه مسکن نموده بودند
چون خوان احسان پادشاه گسترده شد شیخ علاء الدین والدوله از طعام میل نموده و شیخ صفی الدین میل نفرموده بعد از فارغ
شدن طعام سلطان گفت که در بزرگی و نقیه شاه هر دو عزیز شک و ریبی نیست اگر این طعام حلال بود شیخ صفی الدین چرا میل
نفرمود و اگر حرام بود شیخ علاء الدوله چرا میل نمود شیخ صفی گفت که حضرت ایشان بزرگند بجز ملاقات هر چیزی از بخریت
حق الله و شیخ علاء الدوله فرمود که حضرت ایشان شاه هما زنند و شاه هما از هر طعمه نمی‌نشیند گویند پادشاه را بسیار خوش آمد
که آن دو بزرگ یکدیگر را چنین ستایش کردند شیخ جمال الدین مطهر حلی با سلطان که معاصر بود در آن پادشاه سعادت
پناه بارشادی سلوک مذهب امامیه اختیار کرد و از مردم سلطانیه کسی که نظر آمده شاه طاهر است شاه طاهر
از نیکان عصر و زمان خود بود نظم لطفش سلطی که کند عقل را ادب لطفش معوجی که دهد روح را شفا ابا و اجدا دکنی
در خدمت سلاطین وقت همیشه معزز و محترم بوده‌اند و در قزوین اقامت داشته‌اند چون سلطانیه صورت ایجاد
پذیرفت حسب الفرموده پادشاه وقت بسلطانیه اقامت کرده و شاه طاهر در سلطانیه متولد شده و در بدایت حال
بتبریز جهت تحصیل علوم بکاشان آمده و در اندک روزی جامع فنون صوری و معنوی گردید نظم در جهان
چون او نشد یکی خود جهان در شرع و شعر قاف تا قاف ار بگشتی قیروان تا قیروان چون حقیقتش معلوم [illegible]
شاه اسمعیل ماضی گردید خواست خاصت خاص خویشش را بکلفت صدارت ملی گرداند که جمعی حسد کرده بمذهب ... ش
متهم کرده بودند و خاطر شاه مزبور از سخنان واهی عرض اینها ماکاذیب فتنه انگیز متغیر گردید در مقام الفتی عزت
وی در آمده وکیل السلطنه میرزا شاه حسین که از معتقدان او بود رسانید که تغیر مکان بسلامت نفس و صلاح زمان
الحکمت باید که خود را جاهی رسانی که دست اعوای انجماعت از دامان عصمت تو کوتاه ماند نظم تو چون
جنتی که هری تخم مدار که ضایع کردانت روزگار اگر ریزه نند نان کار بی‌عنتبه شمسش گوید باد
دولت مترس از جهان دیده دوست که ملک لو آنجهان در دست و شاه طاهر فرصت غنیمت دانسته از کاشان
بعزیمت هندوستان در حرکت آمد و در اندک روزی در خدمت برهان نظام شاه نوعی ترقی نمود که پایه قدرش
از جمیع اعیان آن استان در گذشت و بتدریج منصب وکالت یافته صاحب رتق و فتق و جمیع مهمات گردید چنانچه
اهل دکن در کارش با اعلاء و علیا میده نشسته و بوسیله توجه او بحظوظ دنیوی بهره‌مند گردیده چون حضور مراتب و مواجب ...

(سلطانیه)

ماثر وصف و ستایش بر همگنان از واضحات و کمالات صوریه و معنویه‌اش خارج قانون شمار و از اینه زیاده دران باب
سخن پذیرانده و بر همه کس ظاهر گشته که بتشیع مذهب امامیه در دکن پادشاه روی بود و خطاب نظامشاهی از جانب سلطانیه
بها در کجراتی نسبوا دکجول پیوسته و با شغل وکالت هم چو نقش انتقال فضل و کمال از زر و فوت گشتی و در خلوت همکی
همتش بیان معروف و مقصور بودی که عقدی چند از نظم و نثر که کوشش کردن روز گار را بدان ارایش توان
داد و هر لوم قلم لطافت رقم کردانید مصنفات حقایق صفاتش چون نور آفتاب در شب دیجور ماهی از روشن
این چند بیت که چون آب زلال و چون باد شمال راحت افزاست ز علوم زنجشادوست نظم

چو عندلیب در این گلستان بنال زار | ز خواب ناز کند طفل غنچه را بیدار | صبا نغمه بلب غنچه لب زنایت شوق
شمال دست زبناز طرب بشاخ چنار | بده زبان که ایات صنع زتقسیر | اگر کشند جبینی ز بوس استف ر
هزار قطره شبنم درون غنچه نهان | چنانکه در دل دانا جواهر اسرار | برسنه کشته زکوه از عامه برف
مگر بماتم وی برزمین زده دستار | زهد مشک شکسته است قدر و اورنگ | مجمل زکر بر پیداست نافه تاتار
بسبزه سمن و یاسمن پلاس سپید | زتاب مهر بهر جائی گرفته قرار | بر بوستان ملائک قریب در مردم کش
سهی قدان صنوبر خرام و خوش رفتار | همه شیرین و عیش حق و سمن عذار | همه شکرلب و شیرین زبان و شیرین کار
درین زمان که زمی لاله باغ پیاله است | بیا بکیسر بروی شان لاله عذار | فلک بکام دل ما ستان بجنگ در
خفان زکج روشیمای چرخ کج رفتار | بهر طرف که روی زخرابی سپهر دورنگ | ز کشتی چه نمود است کاروان عقده و جار
اگر سلوک ره راست آرزو داری | براه کعبه صدق از سر صف بردار | کدام راه ره شرع احمد مختار سل
محمد عربی بحر علم و کان وقار | مهی که مرغ کند باظهار شعل نور | زافتاب رخش استغفر الله انوار
گلی که در چمن جان بوصف او در دم | شود نغمه سرایان بلبلان گفتار | ز در قواعد امورش کف اکرا ه
نه در ضوابط نهیش کراهت اجبار | زنور شمع جمالش برون توان بردن | ز ملک دل ها جاکوس وهم در شب تار
زهی بشبنم لطف تو تازه باغ ربیع | بشیر از تو جمال تو تازه طفل بهار | بجیش روی تو ز گل نقاب بکشید
عیان شود همه را کو چه دارد اندر بار | همیشه مرغ دلم بر کنار سر حل شوق | نشسته عزده و تشنه لب چو بو بحار
در این جمال کوثر به بیشمار شکر | زنکو لغت ثنای تو زکنم منق ر | ز خوی ز شست حو دادگر وحی طرم همه
بلوث معصیت آلوده و اهتمام بسیار | بنوک خامه نفوس بر سبوع قیام | لعطنامه لقد براحمد محمت ر
برو در بخاک شفیر خا | بحرمت کف فیاض جهد کرا ر | کجی عزت محمد مطهر ز هرا
بنور عصمت ذات ائمه اطها ر | کرنا علیم کرچه از کنه سیه است | ملوکی که بکویم باب استغفار

فا لمایقضا بازو فت که بر طبق تقاضای فلک | افکند بر سر دیوار چمن گل قوزنگ | بسر لشکر وی سبیح شبخون آرد

(آذربایجان)

تنگ چشمان شکوفه چو سپاه اوز بک | مجلس دلکش گل تا بنودی مطرب | گشته بلبل عجبی شاخ گل و غنچه چنگ
ساختی خانه معمور فلک را ویران | بر سر قبل سحاب ار نزدی برق تفنگ | آذربایجان ولایتی است مشتمل بر چند معمور
دو قصبات مشهوره و این ولایت منسوب بملک آذربن ایران بن الاسود سام صاحب گزیده از حمزه اصفهانی نقل
میکند که بعهد ساپور ذوالاکتاف مردی آذر باد نام در آذربایجان دعوی پیغمبری کرده کس بسیاری از اهل آن بادیه و دیار پیرو
گرویده متابع گشتند شاپور او را بگرفت و از قلزات بر سینه او که بعد هزار رسید مردم پنداشت در حق و معتقد گشتند
داد عرد مراد رسیانست که این منسوب و بعضی ابا و آذربایجان را بنام او منسوب و نیز آنرا کسی در میان ولایت آذربایجان
جریان می‌بزیر فرش آورده‌اند که هر کس که پیاده بران نهر بگذرد و پای خود در شکم زن باردار نهد وضع حمل بروایت شود
نهر کور در کنار ان ولایت افتاده فارق است میان شروان و گرجستان و آذربایجان و در مرغه چشمه است که چون بر ...
اندک راهی جریان یابد سنگ شفاف الصفا و یابد که از آن مرهم خوانند و اکثر هوای شهرهای آذربایجان بسردی مایل است
و حدودش بولایت عراق عجم و موقان و گرجستان و ارمن و کردستان پیوسته است طولش از ماکو تا خلخال و عرض
از ماهوران تا کوه سینا نجاه و پنج فرسنگ است و دار الملک آذربایجان اول مراغه بود اکنون تبریز است تبریز
معظم ترین بلاد آذربایجان بلکه ایرانست و در روزگار اسلام بنا اش زبیده خاتون زن هارون الرشید
دختر ابو جعفر منصور دوانقی در شهور سنه قمع و مایه این شهر را بنا کرده و بعد از چند گاه بسبب زلزله خراب گشت و در زمان
متوکل عمارت یافت و باز زوده و بر ایتنان و همچنین چند کرت بسر ساخته و خراب میگشت تا در عهد الواثق بالله
حکیم ابو نصر مصری بطالع عقرب این شهر را بنا نهاد و گویند از ان زمان تا حال این شهر از زلزله خراب نگشته و بعضی گفته‌اند
که چون کاریز بسیار در اطراف شهر احداث شده و منافذ زمین گشاده گشته بنا بر آن بخارات ابتقدر محتبس نمیگردد
که زمین را در حرکت آورده ابنیه خرابی پذیرد و در عهد سلاطین چنگیزیه دار الملک گشته بتدریج چندان عمارات
و مساجد و مدارس و خوانق و حمام و غیر ذالک ساخته شده که خامه از عهده آن بعجز اعتراف دارد نظم
شهر اذرو هر فصل خوم تر قمری از ملک اطهر جای بچیر و رود خانه و آب چیل حصار شنبش از هر باب و غازان خان
عمارتی عظیم جهت مقبره خود در آن شهر ساخته و خواجه رشید الدین بموضع ولیان ابنیه رفیعه منیعه بر داخته و پسرش خواجه
غیاث الدین محمد دیگر عمارت جان افزوده و خواجه تاج الدین علیشاه نیز مسجدی در غایت تکلف ساخته و دیگر عمارات
بسیار دارد و مثل مسجد حسن پادشاه و مسجد جهانشاه و قیصریه و ده لنگا هر کدام در خوبی تمام است و اکثر میوه در تبریز خوب
میشود خصوص سیب و امرود و زردالو و گیلاس و انگور که هر قدر گویند و صفت کنند گنجایش دارد و آب مهران
رود که از کوه می‌آید با شصد و چند کاریز که ارباب ثروت اخراج نموده‌اند تمام بیاغات و اراضی عات تبریز صرف
میشود و مسوز کافی نیست و مردمش بغایت خوش صورت صاحب کوشت باشند و مشاهیر الطبع سیاه حال دقابل [illegible]

نظم شهر تبریز پر ز صورت چین همه در اطلس و در الطاف پسران حسن پوشی دارند و دختران
سیرت زلیخای وحیثه رئیس آنشهر در لباس عمارت مبالغه بسیار دارند و از کب خالی نباشند عادات
بخشی تمام دارند چنانچه گرات باعث کرد و میه شران جنگ و جدل برافروخته شرا انجماعت را از خود رفع کرد
اورده‌اند که چون سلطان سلیمان پادشاه روم تبریز را مسخر ساخت او ضاع تبریز و برا خوش آمده مردم را از قتل
و غارت منع فرمود چه در میان آل عثمان رسمیست که بهر ملکی که مسلم کردانند لشکریان سه روز آن شهر را غارت کنند
و ازینجهت مبلغها به انجماعت داده تبریز را از ایشان خریداری نمود تا خراب نشود و با این احسان تبریزیان از کسی را
که خلوت میافتند بقتل میرسانیدند چون خونکار بر اوضاع ایشان اطلاع یافت در روز کوچ کرده مراجعت نمود که مبادا
از بی انعامی تبریزیان خشمگین شده بقتل و غارت ایشان فرمان دهد از جمیع سلاطین آل عثمان بعدالت و شجاعت
امتیاز داشت و چهل و پنج سال پادشاهی کرد و ولایت بسیار از فرنگیان گرفت و از نهایت مغرب تا عراق عجم
در تصرف داشت از شهر با را ایران شاه طهماسب صفوی نقلست که سلطان سلیمان جای احمد پادشاه صاحب سکه
و خطبه ما در تصرف داشت و هفده هزار ملوخه خوار داشته و مردم تبریز را بعضی و صحبت دوادی سست نهاده‌اند
چنانچه عزیزی گفته نظم هرگز نشود بطبع تبریزی دوست هرچند همه جهان و تبریزی پوست از آنکه بر دلق مینیه
صادق با تبریزیت باکه تبریزی خوست و یکی از مردم تبریز در برابر این رباعی اش نمود نظم
تبریز چو جنت است در خوش رضف چون جنت انه پاک از رنگ جیف گفت که بدر دلق بینی صادق از چه
جز عکس نکرده پیدا در حق بر تبریز مزارات اولیا و اتقیا و فضلا بسیار است چنانچه بتقریبات ذکر آن کرده
چون پاره از احوال آنشهر و بار نوشته شد الحال از مردمش پاره نیز نوشته خواهد شد مولانا شمس الدین جان علی بن
ملک داد از بزرگان زمان خود بود و در مقالات از وی نقلست که چون زور در مکتب بودم و مراهق شده بودم که از
سیرت محمدی مرا آرزوی طعام نبودی و بعد از چهل روز اندک طعام خوردی مریدی شیخ ابوبکر سله باف تبریزی است
و بعضی گفته‌اند که مرید شیخ رکن الدین سجاسی بود و شیخ اوحد الدین کرمانی نیز مرید وی است و بعضی گوید که مرید بابا کمال خجندی بود و ...
که بصحبت همه رسیده بود و از همه تربیت یافته و در ...
مجلسها و رسیده شیخ اوحد الدین کرمانی را در یافت پرسید که در چه کاری گفت ماه را در طشت آب می‌بینم مولانا شمس الدین فرمود که اگر بر کل
دمل نداری چرا بر آسمانش نمی‌بینی گویند در آن وقت مولانا شمس الدین در صحبت بابا کمال بود و شیخ فخر الدین عراقی نیز ...
ذکر یاد را بکار بود است و هر فتحی که یکی را او ماوری میشود در لباس نظم و نثر اظهار می‌کرد و نظر بابا کمال میرسانید و شیخ شمس الدین از آن ... الله ...
روزی بابا کمال و برا گفت فرزند شمس الدین از آن اسرار و حقایق که فرزند فخر الدین عراقی ظاهر میکند بر تو هیچ لایح نمیشود گفت بیش از آن ...
میشود اما بر قطره اکه بعضی مصطلحات ورزیده میتوانند که در آن را در لباس نکو جلوه دهد و مرا آن قوت نیست بابا کمال فرمود که حق سبحانه و تعالی ...

تا معاصین روزی کنند که معارف شاه الهی عزیز را بنام تواطبا کنند آورده اند که مولانا شمس الدین در تاریخ سنه اثنی و اربعین و ستمایه در اثنای
مسافرت بقونیه رسید و در خان شکر ریزان فرود آمد حضرت مولانا جلال الدین رومی در آن زمان بتدریس علوم مشغول بود روزی با جماعتی از فضلا
از مدرسه برنشسته می آمد و از پیش خان شکر ریزان میگذشت حضرت مولانا شمس الدین برخاست و عنان مرکب مولانا را بگرفت و گفت یا امام المسلمین ابو یزید
بزرگتر است یا حضرت مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم مولانا گفت که سوالی کردی که از هیبت آن [illegible] برزمین ریخت و آتشی عظیم از باطن
من بدماغ زد و از آنجا دیدم که دودی تا ساق عرش بر آمد بعد از آن جواب دادم که مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم بزرگترین عالمیان است چه جای
با یزید است گفت پس چه معنی دارد که مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم میفرماید ما عرفناک حق معرفتک و ابو یزید میگوید که سبحانی ما اعظم شانی و انا سلطان
السلاطین بزرگتر است گفتم ابو یزید را تشنگی از جرعه ساکن شد و دم از سیرابی زد و کوزه ادراک او از آن پر شد و آن نور بقدر روزنه خانه او بود
اما مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم استسقای عظیم و تشنگی در تشنگی بود و سینه مبارکش بشرح الم نشرح لک صدرک ارض الله واسعه گشته لاجرم دم از تشنگی زد و هر روز
استدعای زیادتی قربت بود و مولانا شمس الدین نعره زد و بیفتاد و مولانا از استر فرود آمد و شاگردان را فرمود تا او را برگرفتند و بمدرسه بردند و سر او را
بزانوی خود نهاده تا بخود آمد بعد از آن دست او را بگرفت و روانه شد و مدت سه ماه در خلوت لیلا و نهارا بصوم وصال نشستند که اصلا بیرون نیامدند
و بعضی گفته اند که چون حضرت مولانا شمس الدین بقونیه رسید و بمجلس مولانا درآمد حضرت مولانا جلال الدین در کنار حوضی نشسته بود کتابی چند پیش خود
نهاده پرسید که این چه کتابهاست مولانا گفت این را قیل و قال گویند ترا با این چه کار است مولانا شمس الدین دست دراز کرده همه کتابها را در آب
انداخت مولانا بتاسف تمام گفت ای درویش چه کردی بعضی از آنها فواید والدم بود که دیگر یافت نمیشود شیخ شمس الدین دست در آب کرد
یکان یکان کتابها را بیرون آورد و در هیچ یک از آنها اثر آب نبود مولانا گفت این چه سر است مولانا شمس الدین گفت این ذوق و حال است
ترا ازین چه خبر بعد از آن با یکدیگر بنیاد صحبت کردند چنانچه گویند شبی حضرت مولانا شمس الدین با حضرت مولوی در خلوت نشسته بودند
شخصی از بیرون در شیخ را اشارت کرد تا بیرون آید فی الحال برخاست و بمولانا گفت بکشتنم میخوانند در آن وقت بعد از توقف بسیار [illegible]
بود هفت کس کینه توز ایستاده کاردی راندند شیخ نعره زد چنانچه آن جماعت بیهوش بیفتادند و یکی از آنها علاء الدین محمد بود فرزند مولانا که بداغ انه
لیس من اهلک اتصاف داشت و چون آن جماعت بهوش باز آمدند غیر از چند قطره خون اثری از شیخ ندیدند از آن زمان تا امروز اثری از آن سلطان
معنی پیدا نیست و کان ذلک فی شهور سنه خمس و اربعین و ستمایه و آن کسان در اندک زمانی ببلیات مبتلا گشته هلاک شدند و علاء الدین
محمد را علتی عجیب پیدا شد هم در آن ایام وفات یافت و حضرت مولانا بجنازه او حاضر نشد و بعضی گفته اند که شیخ شمس الدین در جنب شیخ بهاء الدین ولد
مدفونست قولی آنکه بدن او را در چاهی انداخته بودند شبی سلطان ولد در خواب دید که شیخ شمس الدین اشارت کرد که در فلان چاه خفته‌ام
نیم شب یاران محرم را جمع کرد و او را از چاه بیرون آورد و در جای مناسب دفن کرد و الله اعلم شیخ محمود شبستری وحید و فرید
روزگار بود از علوم ظاهری و باطنی بهره تمام و نصیبی وافر داشته چنانچه اهل دل بر احوال شریف او گواهی میدهند و
در مجالس العشاق آمده که شیخ محمود یکی از اقربای شیخ [illegible] چنانچه [illegible] که در [illegible]
و عاشقیت تمام [illegible] در [illegible] گلشن راز از آثار اوست [illegible] آن جهان بود تا که منکران زبان طعن [illegible]

در افق و نزد خویش آن جهان بزالهاتف نمودند که خود را چند مرد قتالان شیوه باز دارد تا بدگویان زبان در کام کشیده تبریز
از سر آن گفتگو در گذرند تا کلیج آن سخنان نیک نشنیده انکاشت اهلا بیان التفات ننموده این رباعی در سلک بیان کشیده نظم
جهان آتش عشق در دلم سوز مباد جز عارض او شمع شب افروز مباد روزی که دلم ز دیدنش نخوش از گردش ایام مرا آن
روز مباد و در آخر کار ریحانی بجائیکه مردم بیرون کوی کرده داستان عشق بازی او را بشاهد بازی گفتند و در وقت خویش ورا
ساخته نظم ملامت بر دل صد پاره عاشق جهان مانده کجا شد زخم شمشیر و بعد و زنگی لسوزان سیم اما چون کار از دست رفته بود
و رازی از پرده بیرون افتاد آن سخنان سود نداشت و در عمل کرمی ب المقصود سرنخ رخ روحش بعالم علوی طیران نمود قبرش
در شهر است من مضافات تبریز و از شیخ محمود در گلشن شعر و بکر سماع ینفقاده اگر صورت نگاری بزرگ نظر او از آن کتاب
و قطری از آن سحابت نظم تراجو نظر اغیار بر غیر است اگر در مسجدی آن عین دیر است چو برخیزد ز پیش
کسوت غیر ترا مسجد نماید صورت دیر تو فرزند و پدر آبای علویست عناصر چون ترا چون ام سفلی است
از آن مسکنت عیسی کاراها که آهنگ پدر دارم ببالا تو هم جان پدر سوی پدر شو به در رفتند همراهان بدر شو
بدونان ده مراین دنیای غدار که جز سگ لایق بیداد مردار نسب چه بود مناسب را طلب کن بحق رو اورادک ادب کن
مآلست که پیدا ز شهوت ندارد حاصلی جز کبر و نخوت چو شهوت در میانه کار کرشد یکی مادر شد آن دیگری پدر شد
نمیگویم که مادر یا پدر کیست که با ایشان بعزت بایدت زیست نهاده ناقصی را نام خواهر حسودی را لقب کرده برادر
عدوی خویش را فرزند خوانی ز خود بیگانه خویش و تنهانی مرا باری بگو تا خال و عم کیست وزیشان حاصلی جز درد و غم چیست
رفیقانی که با تو هم طریق اند پی هزل ای برادر هم رفیق اند بکوی جد اگر یکدم نشینی وزیشان من چه گویم تا چه بینی
همه افسانه و افسون و بند است بجان خواجه کاینها ریشخند است بمیعاد هر جایی که آستی خلاف نفس کا فر کی کرستی
اگر خواهی که گردی بنده خاص مهیا شو برای صدق و اخلاص شیخ یحیی عارف موحد و سالک مدقق بود و در
روزگار سلطان کمیتی متانا و ولد ارشد شیخ سلطان اویس شیخ الاسلام آن دیار بود و پس از وی تا
زمان دولت صاحبقران امیر تیمور گورکان آن منصب علیه عالیه با ولاد وی متعلق بود بحکم لطف
طبع گاهی درری چند از خاطر بحر مثال بر روی کار آورده این دو بیت از آنجمله است نظم ما و محبت
بدو جان بازنشکریم در عشق تو بد دو جهان بازنشکریم هر گه یقین ما که توی اهل هر گمان
در پرده یقین بگمان بازنشکریم شیخ ضیاء الدین مستجاب الدعوه بود و با وفور زهد و تقوی
گاهی زبان بشعر شیرین میآمیخته مروریست نظم دوش این دلم از دود
هجر ای مسوخت زند شرار آن تا زکجا میسوخت تا از شب تیره
روز روشن بدمید بیچاره دلم چو روشنائی میسوخت شیخ ... فرج مغولی

دانسته و بدستیاری هدایت ارشد گمشدگان او بار کوست آباد جهالت را بسرای سعادت
رسانیده شیخ فقیه زاهد در فقاهت و زهادت اکمل زمان خود بود و در آخر عمر نابینا شد
برادرش کینه امتحان او را بزیارت گوری برد که در و مرده نبود او بنور کرامت دریافت و گفت بر
گور تهی پیش ازین نتوان نشست شیخ ابو اسحق ابراهیم و شیخ امام جده بزاز بیکان اشهد
و مکان بوده اند امیر سید قاسم انوار از سادات تبریز است در تاریخ حبیب السیر آمده که وی
با جازت شیخ الملة والدین اردبیلی تشنگان ارباب طلب را بزلال عرفان و ایقان میرسانیده امانمی
احمد غفاری در تاریخ جهان آرا آورده که وی مرید قطب الاولیا صدر الدین موسی ابن شیخ صفی الدین
بود و نام اصلی او معین الدین علی است چون در خواب دیده بود که قسمت انوار میکنند صورت
واقعه را بعرض صدر الدین موسی رسانید و بموجب اشارت که بزرگ بشارت است این اسم را لقب
انوار گشته و مولانا عبد الرحمن جامی و بعضا از مریدان شیخ صدر الدین علی یمنی نوشته بدفقه پیر در زمان دولت
میرزا شاهرخ سالها در هراه بارشاد و طریق عباد مشغولی میفرمود و بنا بر ذخیره تیر را با سمرقند جا و را و آنجا
رفته ایامی در سمرقند بسر برد و پس از معاودت در موضع خرجرد جام رحل اقامت انداخته داشت
تا بتاریخ هشتصد و سی و هفت به ورود انجهان پی برد نموده تری که از ایشان موجود است دیوان اشعارست
مشتمل بر حقایق و اسرار چون و بیان وی در نظر بود در این سه بیت بر الزام بمقطعه دو رباعی که در روز گذرا اکتفا کرده ایم
نظم قضا شخصی است پنج انگشت دارد چو خواهد از کسی کامی برآرد دو بر چشمش نهد دیگر او بر گوش یکی
بر لب نهد گوید که خاموش منه عاشق که سمندر نبود مو کرفت صوفی که قلندر نبود موقوف است رندی
که نه با رسا بود نا مرد است زاهد که نه شاهد درویش باشد بوقت مستمعم از حضرت سلطان قدم بگرفته
شراب را گر سر القدم مستم کنه انچه گه گه و گونم از قید وجود وارسم عدم حکیم الاجل قطران
بن منصور اصلی از کمل شعرای تبریز بوده و بار بود نظم حقایقش همه تهذیب علم بود و خرد جواهرش همه ترکیب
نظم بود و ذکا واکثری از شعرا و بهاستوده اند و از معارج خاطرش اقتباس انوار نظم و نثر نموده چنانچه رشید
و طواط که تتبع این فن و اهتاد انجمن بود گفته که من در روزگار خود قطران را درست عروض مسلم میدانم
و باقی را شاعر میدانم از راه شعر او از عمر علم و دستانه از منظومات اوست که بنام ابو نصر محمد امیر قماج والی بلخ پرداخته در ایام
کهولت و ایام شیخوخیت استغنا و ملازمت خدمت ترک نموده زمانی که متوجه وطن مالوف و مسکن ماوی بوده در یکی از شهرهای عراق لذات قهر و راتر
تاخته دستش را از دامان مقصود کوتاه ساخت این چند بیت از قصیده ایست که در مدح یکی از امرا در آن زمان گفته نظم باد خزان همی کند
بوستان ابراز اراز همه کرد بید فرا کلستان ای بکی در سر تو دارا و بد ای مسکین و ین یکی برکشیده جوخی آن زمینه در

تبریز
هر زمان با زاری صلصل بر بالای سرو هر زمان با غروای قمری اندر شبستان آن یکی چنگی و جنگی دردی نابدید و این
یکی نابی نای اندر کوه و بیابان سبزه را از باد هر شامی برازمینی کنار لاله را از ابر هر صبحی ببراز لولو و مرجان آن یکی هنگام
شانه چون ورای ببرد آب چون یکی هنگام خنده چون دهان دلستان گلبن یکی رون و لذا دلدار سازد هر سحر بلبل گل تمامد
باغ گوید هر زمان آن یکی ترنم و زیر شهریار سرکشی وان یکی مدح کیا بوطاهر بن مرزبان بجای جوستانی عشق و وقت بار
[illegible] شدند بائیم داشته این سه آفت بار شب زحسرت اگر دی چون ستاره او ستاره بارم چشم
نو ستاره شمار ز دولت دیرم از این زار ترجیح بند حال ز با رفرم از این صحت ترجیح بند کار بجگر جان زد دلم عاشق
جدا نشود چنانکه بروی از طبع شاه گیتی دار کر با دیگری ساخته ام جمش از غم آخر بنشینم ز مهرگسسته دل داغ [illegible]
ببین چو فرو شو آن کس ز روز شید دو در شین نقد بکار سوخت چو مع داریها ابدال حکیم هرزه خمار رسید خدا یکی هرزه بار رسید
گوتاه گوته اند از روز ازل بر اهن عمر ما بالا رسید و او را چند مثنوی است که هر یک عنوان نامه فصاحت و برهان دفتر
بلاغت تو پند بود چنانکه از این ابیات که قطره از آن سحابت مستفاد میگردد نظم ای تو ذره کند خورشید کرم سینه
در امید رسیج را ز لب خوش خنده شام را چهره بخون غوطه انجنان نه بدم جسم دم از فسون غفلت ایام بر هم
که زبال القسم گل از قصد ناله در سینه بلبل قصد انجنان نه اثری ازین سنم هر چه پرواز کند از دهنم هر کجا بگذرد بیابانی
با هم چو شده از دم نظر زبو آهنگ کنند [illegible] تنگ شده بخون رنگ کنند تا بعد بجهد دل جو کنر
در خیالش باش هم چو غنچه در شکست خویش بشکر هر گلزار خونشگ کر تنگ از خون بلبل تنگ کر گوشه گیر و ریاضت پیشه
کن جنبان میل دل در شیشه کن با شکست خویش خو کن چون حباب چون شکستی بر زی بینی بر آب رفت
بشنیدن گاهی از دیوانه بربازار حلب دیوانه در حکم بزی دلش چون لاله داغ چند بندش هم چو نی بر ناله بود باره باره
خرقه چون گلها ز تن هم چو آتش هر بنیان بر تن صد هزاران شیشه در دامان بهیرت ره در دیوار دیده با شکست
شیشه از آن شیشه و سنگی در او وز شکست شیشه بر آهنگ او چون در بنک شیشه بگوش آمد یکی دل درون سینه بر
خود شیر و انکس در شکست شیشه باز و گرو حیرت تا کجا تکذاشت یک شیشه درست در جنون دیوانه را دیگر است خانه
پر شیشه را سنگ است شیشه گر دیوان تمام شکست هر از آن دیوانه در گنج نشست تنگ گشته با تک بر آوارد
زد مصلحت را از تیغ در خانه زد آن سخن دیوانه چون از وی شنید بر جنون افسون خود دامید گفت کای صاحب کرم
معذور دار در شکستن خواهرا خود را مدار ایچ کردم بهتخت کرده ام شیشه ها هم نقش کرده ام است ار میل نو از بهر آن
شیشه ها هست از آن باده تر اندیشه ها چون گر قطران میل دل در هم شکست یک شکست خود بجا پیوست شکست
خود شکن بند ایک سنگی بر دلش جبهه او را بر زمین سود و دلش تا شکستش در دلی او دیو و ره رنگ خود از سر با از
باز یافت در شکست می چه آن دیوانه باش بر سر هر شعله چون پروانه باش شیشه گر ز آن رفز چون آگاه شد

[illegible]

[illegible]

[illegible]

اقلیم رابع

۲۵۹

تبریز

ساناگه باقبال توام در نظر آید کلکته و آن ده چند سرابی از عهد نشستی و شناگران دریا هرگز نکنم بر لب جو جنگ و فغانی

لیکن بچکنم با کشش رشته تقدیر رستن کند آن دل که نه پیوند قضا بی دارم بدر پیر جگر تفته ز هجران کانش کند از نور دلش شعله کدا بی

[illegible]

اقلیم رابع

۲۶۰

تبریز

[illegible]

ی انکار و ور تنگ کلفت غبار کدورت از خاطر ما میزداید نظم چون بمیدان ظرافت زین کند اسب مزاح سبقت گیرد ز خلق [illegible]

[illegible]

اردبیل

[illegible]

اردبیل

[illegible]

اردبیل

[illegible]

قسم رابع

۲۶۳

[illegible]

اردوباد

[illegible]

قسم خامس

۲۶۳

قبله

[illegible]

قسم خامس

شیروان

باکو

ارش

شماخی

قبله

[illegible]

درهم نغز از اولاد دوی در شروان حکومت کرده اند بدین نسق که صورت تحریر می‌یابد و چه بعد از منوچهر ولدش فرخ زاد بر مسند حکومت نشسته
و چون او فعاله کشته اسب ملک تمام امور مملکت گردید و ملوک گشتاسب بعد متوفیت و برادر او فرامرز بن گشتاسب بر تخت حکومت ایاد
و پس از آن فرخ زاد بن فرامرز بر مسند حکومت شد و از خلف کیقباد بعدل و داد کوشید چون او اخی حق را به پیش نمود و لدش کاوس
حکومت
ملک نمود و در هشتصد هفتاد و هشت فوت شد و پس از آن هوشنگ بن کاوس پادشاه شد و در هشتصد هفتاد و هفتاد رفوت گشت و بعد از فوت
هوشنگ ایالت شیخ ابراهیم بن سلطان محمد رسید و او با امیر تیمور گورکان معاصر بود و در اکثر معارک همراهی کرده در هشتصد و بیست و فات
یافت سلطان خلیل بن شیخ ابراهیم بعد از پدر بر تخت سلطنت جلوس نمود و که قتل سلطان خلیل تاریخ جلوس است و او بر سنت پدر
عمل نموده با امیر تیمور مصادقت ورزیده در شیعت کوشید لهذا امیر قرا اسکندر ترکمان بنا بر سلطنت خاقان در هشتصد ... لشکر
به شروان کشید و شیروانات را از نهب و تاراج نمود و در هشتصد ... برادرش گیخاتو ... و ایشان ...
و در قطعات میرزا شیخ شیر ... کرده ... و بعد ... شاه ...
خلیل برادر پدر وارث ملک گشت و شروانشاه تاریخ جلوس است در عهد او سلطان ابوسعید از خراسان ... آذربایجان آمده در ...
قشلاق نمود و مادام که شروانشاه طریق مصادقت ... از سرحد ... مرتبه ... حسن بیک ...
مخالفت برادر ... رنجیده ... که در قتل ابوسعید کشته شده ... مسند ... نظم ... او زن
حسن ... تاریخ شروانشاه است و چون ... تا ... شیخ ... شنیده ... از شاه
اسمعیل ماهی صفوی کشته گردید بهرام بیگ بن فرخ یسار که ... سلطان ... شد ... ابراهیم ...
بن فرخ یسار ... حکومت ... شاه طهماسب صفوی آمده ... و در ... فوت گشت
سلطان خلیل بن شیخ شاه چون ... اولاد ... شاه طهماسب ... استقلال امور مملکت ... برادر ...
با در نهصد و چهل و دو فوت کرد ... شاه ... بن سلطان فرخ ... بن شیخ شاه بعد از ... حکومت نشست در ... که شاه طهماسب فتح شروان ...
است ... مقدم ... در نهصد و چهل ... بعد از ... و آن سلسله ... گردید ...
از ... احوال ... مقام ... در اشعار ... مضامین ... این نسخه ...
سید ... **نظم** قطعات در ... ای ... در دم ... حوت ... خبر ...
وخت ... ما ... دوا ... لطیف ... کثیف ... ربود ... سر ... صفرای ...
فاکهه ... همچون ... جلالت ... چشم ... روز ...
با ... کنند ... خفته ... سیه ... کاسه ... ضعف ... مشکو ...
کای خوشتر ... که از دست ... خورده ... دل ... تا ... خانه ...
هر لحظه ... جهد ... دل ... رایات ... خلیب ... نوش ...

ازانی ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ولهٔ [illegible] ولهٔ [illegible] ولهٔ [illegible] ولهٔ [illegible] ولهٔ [illegible] ولهٔ [illegible]

[illegible] فخر الدین [illegible]

نظم [illegible]

نظم [illegible]

[illegible]

قصیده

[illegible]

دل چو آتش کده دیده چو جیحون نکند

[illegible]

نظم [illegible]

نظم [illegible]

غزل [illegible]

نظم [illegible]

[illegible]

قصیده

[illegible]

بجز دیده نگرید شفق زاری نزار / وگر میاده بدین نوع شسته‌ی افتد / تعلو چشم توام جست حاجت اقرار
امید عفو گر از تو نباشد از که بود / چو در دیار کرم جست زادمی دیار / به بیشی که کنم ثبت بر در و [illegible]
کدام خویش و ذات کدام ملک عقار **ابوالمکارم** از بلغای طبیعان شهر بگان بود و در فضل و کمال قدوه امثال و اقران چون بانی
نظر نباید هم اقتضا بدین هیبت که بجهة خضاب کفته شده و برین **نظم** عجب آید مرا از مردم پیر که هر چه هر دو حضاب کنند
خضاب از اجل چو کس به [illegible] خوشتن به جوانی عذاب کنند **سید حسن غزنوی** باوجود فضل اگر خط طرار در غایت جودت بخط مسجود
ولیس بتک بر رسیده این بیت مراوراست **نظم** گفتی اران بان بره تا مهر بان رسید که گذر ز خو و بخدا مهربان رسید
مولانا کاتبی از شعرای ابوالغازی سلطان حسین میرزا بود و شعر او مشهور است مکتفی بر این بیت مراوراست **نظم** بود ز سینه [illegible]
که جست روز مرا ساز کار عربی آب **عبد** [illegible] طریف با گزیده اعتقاد ایشان با وجود خط و شعر شطرنج را خوب میباخته این دو بیت از اوست
نظم زبان از روز دل شد همچو آتش در دهان من که هر کس ابدی کاری که افتی بر زبان من **وله ایضا** [illegible]
این با سپهر شعر و روز مستی دارد هنوز **امیر جلال الدین** وزیر امیر [illegible] و مولانا کمال الدین مسعود که در کلام و منطق و حکمت هم [illegible]
و حاشیه بر شرح حکمت العین نوشته و مولانا [illegible] که با کثرت فضیلت سخاوت بسیار داشته و در خدمت شاه [illegible]
[illegible] کرده هر روز هزار من طعام می‌بخشید و مکرر در بکر روز بانده اسب بخشیده از [illegible] و خوبان آن خطه [illegible]
اران ولایت [illegible] در برابر موغان واقع شده از کروه سنگ بسنگ تا کنار آب ارس ولایت موغان است
و هوای آن در غایه بگرمی مایل است صاحب عجایب المخلوقات آورده که در اران گیاهی هست بر شکل آدمی گیسوها دارد و [illegible]
[illegible] شمرده اند و حدودش با ولایت ارمن و شروان و آذربایجان و [illegible] پیوسته است و صاحب مسالک و ممالک
شروان و [illegible] از آران شمرده و در آران چند شهر است مثل تفلیس و بیلقان و [illegible] و گنجه و بردع اما
دار الملکش بردع بوده و بردع از ابنیه اسکندر رومیست و قباد بن فیروز مجدد آنرا عمارت کرده **نظم** خوش ملک بردع
که اقصای او [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] همه [illegible] همیشه در و ناز و نعمت فراخ
شیخ ابوالعباس که نام وی احمد بن محمد بن هارون الصوفی است از آن شهر است تفلیس نیز از شهرهای معروف اران
و بنای آن [illegible] شروان است و در آن شهر چشمه‌های آب گرم بسیار است در عجایب المخلوقات آمده که یکی از آن
چشمه‌ها [illegible] **گنجه** شهریست [illegible] **نظم**
چند شهر است اندر ایران مرتفع تر از همه بهتر و سازنده تر از خوشی آب و هوا گنجه پرگنج در آران صفاهان در عراق
در خراسان مرو و [illegible] **جمال الدین عبد الرزاق** گوید **نظم** چو شهر گنجه [illegible]
[illegible] حقیقت در جهان نیست که [illegible] دارد [illegible] آب [illegible]

چنان

گنجه

چنان مطرب هوا دارد که [illegible] که رقص آید در و در هر زمان خاک و از روش [illegible] ولایتی که زیر بشد دور است
که قلم را بدین سلب بر [illegible] نوشته در مضمار بیان احوال ایشان جولان مینماید **ابوالعلا** در روزگار شروانشاه اکبر
جلال الدنیا والدین اخستان منوچهر ملک الشعرای شروان بوده و در فرامین و منشور و را استاد الشعرا می نوشته اند
و حکایت [illegible] میآورند که چون ابوالعلا دختر خود بخاقانی داد فلکی را نیز برای مصاهرت استاد در [illegible]
رسانید چون [illegible] آرزوی [illegible] بر عزیمت سفر عراق مصمم گردید و ابوالعلا از مافی الضمیر او وقوف
کرده بیست هزار درم بوی فرستاد و گفت این بهای چندین کنیزک است که هر کدام بهتر از دختر ابوالعلا و [illegible] فلکی
آنوجه را گرفته ترک عزیمت نمود اما چون درجه خاقانی بالا گردید و مرتبه اش از مراتب همگنان در گذشت با استاد بر [illegible]
سابق آشنائی ننمود لاجرم ابوالعلا از آن خفت عاشق غم و غصه گردیده این ابیات در حق خاقانی انشا نمود **نظم**

تو ای افضل الدین اگر راست گوئی / بجان عزیزت که از تو نه شادم / دره گر پسر او نامت بشروان
بخاقانیت من لقب بر نهادم / بجای تو بسیار کردم نکوئی / ترا دختر و جاه و شهرت بدادم
چرا حرمت من نداری که من هم / ترا هم پدر خوانده هم اوستادم / بس چند گوید که گفتم سخنها
که زین سان سخنها نباشد بیادم / بیزدان نگفتم که من کادم او را / اگر گفته ام نیست با من بیادم
بجای یکی ره دو صد بار گفتم / نگادم نگادم نگادم نگادم / دگر بر مجدی که البته گفتی
نگادم نگادم نگادم نگادم

وله ایضا

بشبی کادم ارزنده ی مستی فلان را / فلان کیست صاحب قران جهان را / امیر اجل خواجه خاقانی ما
که تعریف [illegible] رنج و درد ها مرا

وله ایضا

بستی فتاد انجمن سرور من / [illegible] کم فتد چنین مرد ها را / هم جوان من و هم پیر منت

وله ایضا

گر بر مطبخ من شیر منت / با همه [illegible] و جبار سی / گر بر [illegible] زیر منت
عمر [illegible] خواسته‌ی آرزوی [illegible] / خاک روش که بشد از غبار ناپدید / از آب دیده نگار [illegible] گرفت
چندانکه همچو سرو [illegible] بر کشید / چون [illegible] عاقبت النوع [illegible] / از چشم ما برآمد و بر روی ما دوید
اگر صد از دوی تو [illegible] / بنظر آمده این قصیده است **نظم**
زبان [illegible] و دل گوهر [illegible] / ممیرم ابر و سخن گوهر است و دل دریا / بهر دیاری گفتار من عزیب و شریف
بگوی منی که [illegible] / بهر دیاری اشعار من روان و روا / کراهی گنجه تفاخر کنند هست روا
[illegible] / ز لفظ و مرتبه و قوت و معانی نظم / اگرچه اتش و ابر آن لطیف [illegible]
سخنوران [illegible] / چو خاک و باد کنند هر کسم ذلیل چرا / روا بود که منم مقتدای همه شعرا
چو شد روان [illegible] / چو رفت جان [illegible] لطف

[illegible] عقل بو علی دقاق / مانده از تو جان بو علی سینا / بهر دیاری بر [illegible] / درین دیار چرا گشته ام [illegible]
تبارک الله بنگاه [illegible] / [illegible] / [illegible] که مرا بخدا یکان بوده است / شه زمین و زمان [illegible]
سر ملوک [illegible] / شده است زنده [illegible] / [illegible] / [illegible] از هر جا
[illegible] دروغ / [illegible] / [illegible] / [illegible]
دروغ [illegible] / ابوالعلا که ترا [illegible] / [illegible] / [illegible]
بدان خدای که جان جهانیان [illegible] / [illegible] / بحق [illegible] / بدان فرشته که [illegible]
[illegible] کرسی [illegible] / بحق خلقت آدم بگوهر [illegible] / بحق گریه داود [illegible] / بحق محنت ایوب [illegible]
بحق [illegible] / [illegible] / بعارفان حقایق بعالمان علوم / بعابدان مساجد [illegible]
[illegible] / [illegible] / [illegible] چو محمد [illegible] / [illegible]
[illegible] / که [illegible] / [illegible] آن منافقان فریاد / [illegible]
بهار عدل [illegible] / [illegible] / [illegible] / [illegible]
[illegible] / [illegible] / که تیغ تو چو قدر [illegible] / [illegible]
اگر حسود تو از [illegible] / [illegible] / [illegible] / [illegible]
ز لطف [illegible] / ز بیم ضربت تیغ تو [illegible] / اگر ز لطف تو بود [illegible] / [illegible]
بزرگوارا اینک [illegible] / [illegible] / [illegible] جهان کم کسی [illegible] / بمقطع آرد این قصیده [illegible]
همیشه تا که بود [illegible] / مدام تا که بود [illegible] / جهان مشرف [illegible] / [illegible]
سرای خصم تو [illegible] / سرای [illegible] بهشت [illegible]
ابن خطیب معاصر سلطان محمود غزنوی بوده و مناظرات [illegible]
[illegible] آورده اند که ابن خطیب [illegible]
[illegible] این رباعی [illegible] فرستاد **نظم** [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]
[illegible]
[illegible] **نظم** [illegible]

[illegible]

گنجه

صد عنایت نامه کردی خیانت کرده‌ای / چون زدی لاش بجان کردی خصمی با برست **مهستی** را بعضی از شاعری میدانند اما صحیح
آنست که از گنجه بوده در لطف طبع و حسن معاشرت و رعایت شرب [illegible] داشته [illegible] مر اوراست
دلدار کله [illegible] / سید [illegible] / [illegible] هزار [illegible]
نظم [illegible] گفتار زرکینه که این واقعه چیست / من برم دیگر [illegible]
این قحبه [illegible] است این بچه زکیست **منه** در ره گذری فتاده دیدم مستش / در پایش فتادم و گرفتم دستش
امروز ازان [illegible] نمی آرد یاد / [illegible] / روز ازل آمدم نشان غم تو / جان تا باید [illegible]
[illegible] غم تو / من جان و دل [illegible] دارم دوست / [illegible] نشان غم تو **منه** هر شب [illegible]
[illegible] / [illegible] / [illegible] **بیلقان** از ابنیه قباد بن فیروز بوده [illegible]
حصانت داشته [illegible] شهر را [illegible] در عهد [illegible]
آمده که [illegible]
ان پادشاه صاحب تاج [illegible]
[illegible]
که [illegible] بیلقان [illegible]
[illegible]
و آبادانی بیلقان [illegible] غیر از مجیر الدین کسی بنظر نیامده
مجیر الدین از منتسبان اتابکان آذربایجان بوده [illegible] غزل ارسلان [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] فرستاد **نظم** [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

المطلب در مزاج اکابر آن دیار ناگوار آمده معامله بمناقشه انجامید و مجیر بر اعانت سلطان شکی بجد در هجو ایشان درآمده این
رباعی بگفت **نظم** گفتم ز صفاهان مدد جان خیزد لعلیست مروت که ازان کان خیزد کی دانستم کاهل صفاهان کورند
با اینهمه سرمه کز صفاهان خیزد و شرف الدین شفروه بنا بر اغوای مردم آن دیار این رباعی در معارضه او انشا نمود **نظم**
شهری که به از جمله ایران باشد کالاش همه چون تو کشخان باشد سرمه چه کنی که از صفاهان باشد بیرون زبیلیست فراوان باشد
و بر اثر آن جمال الدین عبد الرزاق این قطعه گفته بوی فرستاد هجو میگوید ای مجیرک ای تا ترا زان هجا یکان چه رسد
در صفاهان زبان بهاری باش تا سرت را ازین زبان چه رسد کیر در کون گنجه و تفلیس تا بشروان و بیلقان چه رسد
تیز در ریش میر خاقانی تا بتو خام قلتبان چه رسد و پس ازین قبیل هجو بسیار و روزی که مجیر بکام بیرفت روز دو
او باشی غلو آورده او را بتوبرز رسانیدند و قولیست که او را پوست خربزه هلاک ساختند در حوض یکهزار گلی جواب
گفتند و مجیر در تقریر سخن مهندسی استاد است و منظوماتش در متانت چون سد سکندر محکم چنانچه امیر خسرو در دیباچه غرة
الکمال او را ترجیح بر خاقانی داده و اظهار نموده که خاقانی طرز سخن از و کسب نموده بر فقیر رطب و یابس اشعارش ازین قصیده که مشاطه
ترکیبش بکوب ترتیب زینتی جلوه داده معلوم میگردد تا نبرد غمی نزد ز هر ای دل خون گرفته ان زیر ملنه خوش نشین چون غم تست بکران

در طلب خفای من چرخ ز ابلیسه بیرون رزدی شام زیر دست ابلق صبح زیر ران چیست بجز من جهان مرغی تنگ در جل
گیست جنیبان فلک مست خدنگ در کمان طره خاطرم اسایه نشین شود فلک گر نکند چو سایه ام بسته چاه امتحان
داشت چو چشم سوزنم از دل تنگ تا مرا کشد باو رایه و شش جهت بکل رسیاه پرده چنگ شد جهان بانگ درو چنگ ازو
او همه سیح در غمی من همه هیچ در دهان نه غلطم کو در زبان مست هزار زهره دل هر زه شناسی پادشه سنجه مدیح پهلوان
رایض توسن زمین سایش فتنه زمان مالک مصیتی فلک رحب نشین قرار نصرت دین که آن کز قبل ثنا کارد
کشت بهار آب وگل ناطق ملک الانسان تاج فرست و تاج خواه او دست خسروان و بس تاج زمین و کاشغر تاج تو کاکین و خان
مقطع چار بین فلک از رغب سرزنش با کبیت در بدر شب کم در روز ناتوان از دمیم مملکت زان سر مرح چون الف
قلعه کوه قاف را کاف کند که طعان بشکند دان و چوب دست اوست که هیچ ملک کرد برگ گلشد تازه چو شاخ خیزران
غلو و تسکه برفغا سیلی کرم میخورد تا بظفر اسکه بر بهت زنام او نشان رخنه کند بر که طاق سپهر نیلگون
و شکند از قنده قبه قصر ارزوان ساعد زهره از کلش رنگ برست غنچه فر طره حور بر دوش شیفته است قهرخوان
فاهر کامران تو زد ز قبل ثنای تو خطه نظم و نثر راست مجیر قهرمان راز نظم کرده را هم بر بحر او منه
لاشه سال خورده را هم ملک جرش او دان شاه سکندر اتی و زید حفظ مملکت همچو خضر کرد مست با دهیاه جاودان
ساز مجره و مدت در پی مخنق غروب **و له ایضا** که زوی صبح سعادت بماند زیر نقاب
زنده هر قفر طلب و شد روان زپی آن کر اب ناخوش در بیابت جای در ذوب بر بستان جهان خوش شد چو کس

۲۷۰۱ یلغان

یافت لشهر بخفاد در آشیان عراب فلک که کعبه بر عزت شب همه شب کشاده دیده بمقصد تو دو اندر خواب
زیادت تو سر پیر زمانه از انکه عقاب را نتوان جست جز به پر عقاب رنگ دوی جهان صد منه فاخو شتر
که آب خوشتر مرتشنه را بود ز لعاب مجوز لعاب دهان تا بیان کس چه رسد که کرم پیله بیرو حاجت ز لعاب
مقدسا ملکا در کف ارادت تست کلید رحمت و سر رشته ثواب و عقاب مجیر حلقه بگوش جناب تست ازانی
که واثق است بافضال ازان رفیع جناب چو ز رشتت و لش زیدار بدش کو نبید که سنگ بغربا آید زبرتو مهتاب
سرای حضرت تو چون مخاطب کنند که به هدایت تو سر ببر خطاب خطاب تو نقش همه هست کر عنایت تو
رسد به بشری و طوبی لهم وحسن مآب **منه** هادت خوش جهان شدم من در دست قناعتم محکی
خورا بهوا زنی گستیم از هدی جهان برفی **و له ایضا** تا مرکز خاک تیره باد است کش اب کسی ندید بش تا شیر ازین ...
ناوخته کم گذشت خونی بگریز از دو که من غریبم دین بر سر دو فریب دشمن اکنون شده ام حریف ایام کو را همه درد ماند درمان
محنت نو دم سپهر محنت کاهی شود اینه ز آهی شب دو دست ازان شدم که در شب خورشید نیابدم برو خشنودان
کی شمع فلک نشاندم فوت چون شمع کم ازانه از تن ارخود زبرای خود بسازم مانند عنکبوت مسکن
تا خوار کسان شدم برافت چون خار و خس ایا بکو مکش میدان غمی است دکوی رازین من کودک و اسب عمر توسن
سنگ سخن از بحره بگذشت تا یافت زطبع من خدفن مرجان معاذ افرین است از نرمی خاطر من ارزان
خون میخورم از خیال دلکفت گر تیشه خورد گهر بمعدن **منه** چون از غم مذیدی خواری از غم من کجا خبر داری
تو جفا کن که از تو تا بو فا باره راه هست پنداری **منه** رفت و دل سلم بر نکرود زکیت بادو بغم بر نگرود
ز ارسم که بر کشتی ز بیداد بکوزی عالم بر نگرود **منه** غمی دارم که هرگز کم نگرود دلی دارم که بر کرد غم نگردد
چنان ... که رسد دل که در حسن تو موی کم گردد **منه** ز بام ... ...

خوارزم اسم و لایتیست در اطراف آن بیابانی است و بعضی آبادی کش ... کی از ملوک بستان بر جمعی غضب کرده
که ایشان را بموضعی بعید برند که از آبادانی دور باشد فرمان بردار ان ایشان را بدان ولایت که الان خوارزم است در وقت
چون بیشتر رسیدی از آبادانی دور بود آورده که گذاشته شد و ایشان در آن مرز و بوم نقد فرصت را غنیمت دانسته دل برا قامت نهادند
و ... هر کس روی بکاری آوردند تا بعد از چند گاه ملک از احوال ایشان پرسید گفتند **نظم** معلوم نشد که برایشان
از تیغ و تیر در قدم و حاشان چه رفت و ملک را رقت شده کس بطلب احوال ایشان نامزد فرمود چون ... بدان
مکان رسید دید که جمعیت خود خانها ساخته اند و هیزم جمع آورده اند و اوقات بگوشت ماهی میگذرانند چون بزبان ایشان
خوار نام گوشت و رزم نام هیزم بود هر آینه بخوارزم اشتهار یافت و پس از آنکه ملک بر کیفیت احوال ایشان مطلع گردید
فرمود تا چهار صد زن ترک برای ایشان فرستادند چه ایشان چهار صد نفر بودند و بعد از آن توالد و تناسل

از ایشان بهم رسید عددشان از حیز شمار درگذشت و اهل خوارزم اکثر لشکری اند و از شجاعت بخشی تمام دارند چنانچه بصحت پیوسته
که وقتی سلطان محمود شکست یافته بدان شهر درآمد مبارز سی هزار سوار همراه وی شده و هوای خوارزم بغایت سرد است که
اگر صباحها از شهر بیرون روند بیم آن باشد که دست و پای ویرا ضایع شود و چون موسم کاشتن خربزه شود هر کس پاره
زمینی که خارشتر خوار در آن باشد متصرف گردد و بر سر بوته خار را شق نموده تخم خربزه در آن شکاف گذارد هر آینه
خربزه در غایت شیرینی و نازکی حاصل شود و این نوع خربزه احتیاج آب ندارد و در عجایب المخلوقات آمده
که شهریست در حدود خوارزم که چون سوراخ کنند چیزی از زمین پدید آید مانند عسل که از بسیار خوردن آن مستی پدید
آید و بنیه حاصل گردد و آنرا اورگنج و جرجانیه خوانند و جرجانیه از امهات بلاد جیحون است و در خبر و احادیث در کتب بسیار
مسطور است چنانچه ابن مسعود از حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم نقل میکنند که در شب معراج در آسمان
پنجم قصری دیدم که در حوالی آن قنادیل نور آویخته بود از جبرئیل پرسیدم که این چه مقام است جواب داد
که این شهریست نزدیک بجیحون که امتان تو در آن مقام خواهند گرد پرسیدم که جیحون کدام است گفت نهریست
در خراسان که هر کس در کنار آن بر فراش بمیرد در قیامت شهید برخیزد و دیگر کاتب دورغان و حنوق و مقام
قدوة الاولیا شیخ نجم الدین کبری و هزار اسب از آنجمله است و هزار اسب شهریست در غایت محکمی
و آب آمو آنرا احاطه کرده و یک راه بیش ندارد و اتسز خوارزمشاه عمر ها در آن حصن حصین را مأمن خود
ساخته با سلطان سنجر مخالفت ورزید و لشکر سنجر پنجاه محاصره فرمود تا بران دست یافت در حبیب السیر آمده
که لشکر موفور زیاده از دویست هزار سوار بودند چون فتح نمودند هر نفری را بیست و چهار کس حصه رسیده بود که بقتل
رسانیده بودند شیخ نجم الدین کبری در آن وقت این رباعی بگفت **نظم** ای خالق مار و مور و زاغ و بلبل
نابود شدند دوستان تو بکل مستی سگک ما بهانه ساخته ای ازدست تو مسکینی چه تا تار و مغول چون حکایت
رغبت دختر ابراهیم هزار اسبی از غرایب و قفاعت هر آینه ملاحظه از حالت آنکرده در هر وقت مصدع مطالعه کنندگان
میگردد از ابو العباس عیسی المروزی نقلست که من قصه او شنیده کوارزم رفتم دار الهمان شهر رسیدم گفتند سلیمان است
که طعام خورده و هرچه در وادی او میگویند و فعت هر آینه بزیارت وی رفته زنی نیکو خوی و خوب روی مشاهده کردم بعد
از سلامتی از وی استفسار احوال نمودم جواب داد که من زن بکار ها بودم و از وی فرزندان مانده بود وقتی پادشاه
ترک حصار هزار اسب را محاصره نمود و اهل آنجا ملول نمودند که بیرون روند و محاربه کنند والی شهر مانع شد و گفت صبر
کنید که عبد الله طاهر والی خراسانست مدد ما باید و جمعی از جوانان خود را از شهر بیرون انداخته بکفار حمله کردند کفار
بر گشتند و ایشان در عقب برفتند چون ایشان از دیوار دست بیرون کشیدند برگشته بر آنجماعت حمله آوردند و چهار
تن از مسلمانان را شهید ساختند چون شب در آمد میکائیل مولانا طاهر حسن از حوالی جانب جامید دکار او بر سر کشته قتال نهاد کبعم

۲۷۰۲ اورگنج و جرجانیه

بجرح بر کشته خود نشستی و شهید را باندیشه وی تا در شب پنهان از هر سوی چون شوهر خود را کشته دیدم خویش را بر کشیدم و گفتم یارا آنچه امید اینست
که شوهر من کامیاب بوده و قوت هر روزه مرا کفایت میشود امروز شوهرم کشته شده باعث رزق من که خواهد شد در این اثنا
بانگ نماز شنیدم برخاستم و نماز گذاردم و تضرع کنان سر بسجده نهادم مرا خواب در ربود دیدم که در زمینی در بستانم و برگ سبز دارد
دامن عمال و جریان فلک آن وادی بستانی در نمی هر خود را دیدم پناه گاه بنشستی که ای زن چه طلبی گفتم شوهر خود را دریافت
خود را گرد و گفت در دست من نمیرود ست او بگرفتم مرا بر زمینی باکیزه رسانید که نهایت لطافت و صفا داشت قصرهایی
دیدم که هرگز ندیده بودم و نهرهای آب دیدم که بر روی زمین جریان می یافت با آنکه کنده باشند و مردم حلقه بسته
نشسته بودند و جامهای سبز در پوشیده و از سر و فرق ایشان ظلمهای نور بر آسمان کشیده و سفره در پیش انداخته طعام
میخوردند چون نیک نظر کردم جمعی را دیدم که شهادت یافته بودند نزدیک ایشان رفتم در رویهای آنجماعت مینگریستم از میانه
آوازی شنیدم که یا رحمه چون نظر کردم شوهر خود را دیدم که با آنجماعت طعام میخورد و بعد از آن روی باهل مجلس کرد و گفت
این عورت گرسنه را اگر رضا باشند قدری از این طعام دهم آن جمع گفتند روا باشد لیس مرا پاره از آن نان که داشت داد و نانی
دیدم در کمال سفیدی و نرمی و از عسل شیرین تر و بمزه تر از شکر چون آن نان بخوردم گفت برو تا در دنیا باشی حاجت
بخوردنی نباشد و شراب و طعام تو همین بسنده است چون بیدار شدم خود را سیر از طعام دیدم و از آنروز تا حال
مرا احتیاج بآب و نان نشده و بوی طعام که بمشامم رسیده آزار ده است چون از احوال خوارزم پرداخته آمد احوال عبای خامه را
معطوف باحوال ساکنان آن مکان سیکرداند قدوة الاولیا شیخ نجم الدین کبری از اکمل مشایخ بوده کنیت وی ابو الجناب و نام وی
احمد بن عمر و لقب وی کبری است و کبرا از ان لقب کردند که در اوان جوانی با هرکه مناظره و مباحثه کردی غالب آمدی و بجهت
ولی تراش پیش گفته اند بسبب آنکه در غلبات وجد نظر بر هر که افتادی بمرتبه ولایت رسیدی روزی بازرگانی
بر سبیل تفرج بخانقاه شیخ درآمد شیخ حالتی قوی داشت نظر شیخ بر آن بازرگان افتاد در حال بمرتبه ولایت رسید شیخ بر سید
از کدام مملکتی گفت از فلان ویرا اجازت ارشاد داد تا بمملکت خود رفت و خلق را ارشاد کند روزی شیخ نشسته بود
بازی در هوا صعوه را دنبال کرده بود ناگاه نظر شیخ بر آن صعوه افتاد صعوه برگشت و باز را گرفته پیش شیخ فرود آورد
روزی از اصحاب کهف سخن میگفتند شیخ از مریدان شیخ را گفت که آیا در این امت کسی باشد که صحبت وی در سگ
اثر کند شیخ متوجه است و بیافت بر خاست و بدر خانقاه شد ناگاه سگی آنجا بکشت چون نظر شیخ بروی افتاد
بایستاد و دنبال جنبانیدن گرفت بیخود شد روی از شهر بگردانید و بگورستان رفت سر بر زمین میمالید آورده اند
که هرجای که می آمد و میرفت قریب چندین سگ از عقب وی رفتندی و در کوی وی حلقه زدندی و دست پیش سر نشستی
بنهادندی و حرکت کردندی عاقبت در آن نزدیکی بمرد شیخ فرمود تا ویرا دفن کردند و بر سر قبر وی عمارتی ساختند
نقلست که حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم را بخواب دیدم و از آنحضرت درخواست کردم که مرا کنیتی بخش آنحضرت فرمود

که او انجناب وی اول حاصل بهمدان اجازت حدیث حاصل کرد و شنید که در اسکندریه محدث بزرگی است در انجا رفت و از وی
نیز اجازت حاصل کرد و در حین معاودت بخوزستان واقع شده امام اسمعیل قصری را [illegible] اسمعیل و برا بخدمت شیخ عمار یاسر فرستاد
چون شیخ نجم الدین در علم ظاهر کامل بود شبی بخاطرش رسید که علم من زیاده از علم شیخ است [illegible]
[illegible] که نجم الدین [illegible] شیخ را دید که
اندک و مجذوب [illegible] آب و ضو [illegible]
بر روی [illegible] در گرفت [illegible]
انداختند و در آن ما بین [illegible] که میگوید من [illegible]
و در شب [illegible] شیخ روزبهان [illegible] شیخ سلام [illegible]
و در پای او افتادم شیخ [illegible] گفت [illegible]
[illegible]
[illegible] شیخ سعد الدین حموی و رضی الدین علی لالا
غزنوی [illegible]
و در این مدت [illegible] شیخ [illegible]
منزه خراسان شده چون لشکر تتار بکفار شهر آمد شیخ [illegible]
[illegible]
شهادت [illegible]
در سنه ثمان و عشر و ستمایه [illegible] شیخ نجم الدین [illegible] شیخ مجد الدین بغدادی [illegible]
[illegible] شیخ نجم الدین [illegible]
کس نزد شیخ فرستادند که تو از میان [illegible] بیرون آی [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]
چند [illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] دو بیتی [illegible]
[illegible]

الغار

[قسم ثالث] ۲۷۰۳ اورگنج

منه [illegible] هستند [illegible]
[illegible]
[illegible] رباعی [illegible]
[illegible]
[illegible] رباعی [illegible]
[illegible]
[illegible]
شیخ مجد الدین بغدادی [illegible] مجد الدین شرف بن المؤید است [illegible]
وی از بغداد است [illegible] سلطان محمد خوارزمشاه [illegible]
[illegible]
که شیخ مجد الدین [illegible] خوارزمشاه [illegible]
[illegible] شیخ نجم الدین
[illegible]
[illegible]
روزی شیخ مجد الدین [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شیخ سعد الدین [illegible]
[illegible] شیخ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شیخ مجد الدین [illegible]
[illegible]
[illegible] سلطان [illegible]
شیخ نجم الدین [illegible]

[illegible] سلطان [illegible]
[illegible] شیخ [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] شیخ [illegible]
و [illegible] سلطان [illegible] چنگیز خان [illegible]
شیخ مجد الدین [illegible] ستمایه [illegible]
نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] رباعیه [illegible]
[illegible] رباعیه
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] رباعیه [illegible]
[illegible] رباعیه [illegible]
[illegible]
[illegible] رباعیه [illegible]
[illegible] شیخ علاء الدین [illegible]
[illegible]
[illegible] نصیر الدین [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] نصیر الدین [illegible]
[illegible] سلطان [illegible]

اکرم [illegible]

[قسم ثالث] ۲۷۰۴ اورگنج

[illegible] سلطان [illegible]
[illegible] نصیر الدین [illegible]
[illegible] شمس الدین [illegible] نصیر الدین [illegible]
[illegible] شمس الدین [illegible] نظم [illegible]
[illegible]
[illegible] چنگیز خان [illegible]
[illegible] محمود [illegible] چنگیز خان [illegible]
[illegible] چنگیز خان [illegible]
[illegible]
[illegible] محمود [illegible]
[illegible] مسعود بیک [illegible] محمود [illegible]
[illegible]
[illegible] مسعود بیک [illegible]
[illegible] مسعود بیک [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شمس الدین محمد صاحب دیوان
[illegible]
[illegible] مسعود بیک [illegible]
[illegible]
[illegible] مسعود بیک [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] مسعود بیک [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

و جواب نزاد در نظر قرار داده که ... [illegible] ... مسعود بیک ... [illegible]

و ترتیب ولایتی که در حیطه تصرف پادشاهت ... [illegible]

[illegible]

نظم [illegible]

[illegible]

نظم [illegible]

[illegible]

نظم [illegible]

[illegible]

نظم [illegible]

[illegible]

[illegible]

ثمرقند

[illegible]

نظم [illegible]

ثمرقند

[illegible]

نظم [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

کرش را لفظ او چه جان بودی   این قصیده که در احمد حضرت جلال ... مطلع دیوان اوست

ای بشر اجمالی از حس و سر ... [illegible]

پی خطا ذات تو ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

گردان دشمن از پیش چو از باد خزان تطایر اوراق [illegible] وله ایضاً علم از استادان [illegible] کن گر ز روی کتاب [illegible]
بود کس که بنیاد آن از راه علوم نهند از بیش گوی گردون گرد همچو مرغی که [illegible] خانه کند [illegible]
[illegible] بیرون آورد وله ایضاً [illegible] که بوی در که این مهر [illegible]
[illegible] اگر تو [illegible]
[illegible] اگر [illegible] این مهر [illegible] چگونه [illegible] ای [illegible]
[illegible] خوب [illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] سخنم عجب [illegible]
[illegible] برکی [illegible] رسیده است [illegible]
[illegible]
[illegible] فصیح الکلام امیر [illegible]
[illegible] سلطان بهرام شاه [illegible]
مشغول [illegible]
نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]

[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] وله ایضاً [illegible]
[illegible] نظم [illegible]

[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible]

ظلوم و جهول احم محبت ظلم بر دوستان او ز ظلال ع علی محبت علی اله عاده ان
نماینده ز جهول غ غالب محبت در همه علم [illegible] ف [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

سام و از آنوقت که ابتغو قبو رفته بود و بری رسید چنین اتفاق افتاد که خاقانی در ری بود حسام الدین بزیارت او رغبت کرد و نزدیک او شد
و عمر نوخاقانی بزرگ همت او برفت چون ملاقات شد و در مجلس کسی گرفته خاقانی پرسید که فلان مولانا چیست عمر تو گفت که شرف الدین حسام
که حسام بیان حق را شرح و باطل را شرم کند گفت معاصرانشکند گویند مولانا ازین سخن شکفت چه او در انواع علوم دینی استاد
بود و او را الشعرا رسیس نسبت کردن لایق منصب او نبود گفت و را اوایل ایام جوانی و عهد شباب خاطرش بدان شیوه رغبت داشت
اما در بروقت آن سقطات را استغفار میکنم خاقانی گفت امولانا بابت که تمامی دیوان من ترا بودی و آن یک قصیده تو مرا بودی
اگر هر من بدین منوال مصروف هر چند خواستم که تا یک بیت بدین نوع بیاورم فاطر همت نکرد پس باحتی که داشت غلامان از دور
درآمدند و پیش هر یک تختی اطلس و یک مهر زر نهادند حسام الدین معذرت خواسته گفت نظم گنجها بر دل خاقانا اگر عرض کنند
نه فلک وه یک الخیر بود کو بدهد بحر زیبد بر دل استانند ز تو که بر اضع به همت سوی بد کو بدهد چون دندان خاقانی انگشت نهاد
کرچرا تنگ مروی چیدان انهمه شیر و بدهد کار خاقانی و چه لب روان ز آماند کز تنگ بولسانند زد کر بو بدهد و از روان ذات
شرف الدین حسام بعزیز یک قصیده که این ابیات جو غرا از آن ملایت و چند قطعه شود دیگر سباع غیبا ده مراو رست نظم
هر گره که ز طره بعنبر شکند تا با رعیش پشت عودزار بشکند تا تار زلف او نه بد مایه دو روخ برروی روز زلف
شب را شکنند یکتا ربیت در هم العبش کم بوی او قد رهزار نافه تاتار بشکند ای نو بهار حسن بهاران منو باغ
تا چند روز رونق گلزار بشکند در جلوه گاه روی لکن زلف بیقرار تا پشت صبر اندل افگار بشکند با قوت آبدار توقیمت
کار زوش چو خاکپای شاه جهاندار بشکند طمغاج خان پناه جهان رکن دین و داد کز روح آتش عقدار بشکند تیمار دار
شاه ان کان ز چنبر او پشتی ز بار آذه و تیمار بشکند کز هر که خواند خاک ره است افلاک زخ زخ کعبه الطعن چوبار بشکند
باد از مانه خطا فرمان رانت رو تا دوره روخ دا بر دگر دار بشکند باد از جواغ عالم تو باد رسنجر قندیل آسمان مر انوار
بشکند ای حشر کن دمیمان برروی عدل تو زلف سخن لطیف بهنجار بشکند ولد ایضا چو اجان نشوی کر رست و دره آنجه
زهره و رو رست دشمنان درزم کرده چنانچه بایه و بودن لکر رست بر بند ز سر برون تو و دستان خرم کرده نهدان که زلف
خواب بزار دام و لهای عاشقان کرده است پیش خورشید چهره های بتان از خم زلف سایبان کرده است با دفقان زفضل
خواه زر کر باغ و بوستان کرده است کز هی در فراغ چهره تو چهره چون برگ زعفران کرده است بر کران دلش مدار که او
جای مهرت میان جان کرده است قلیج طمغاج خان ابراهیم بن الحسین که ممدوح شرف الدین حسام بوده از خانان ترکستان است
چون در مملکت مستقل کرده با جزمو زیر فتنه آمده آن ولایت را بتحت تصرف خود در آورد و ب لها و رآن دیار بسیار
علما و فضلا را رعایت نمود و آورده اند که قوت نماز کتابت قران بودی پیوسته مصحف نوشتی و از ایجها دادی تا بفروختی و قوت
خود از آن ساختی و در اول جوانی گاهی رباعی بابیتی انشا کردی از آنجمله است ای روی تو آرام جان بازار چه
در من نگر از چشم کرم یکبار چه در باب کرم مکن از خون جگر هجران تو از من و دستار چه در الوف کز رحب مرغوب
ازاطراف
از اطراف اکناف فقها بحوزت او رسیدی شمس الدین را لوری این رباعی گفت شاهی که از و شیر فلک دام است خسرو و غور و سیستم
دل و جان و تعظیم است ای دو بستم روکه سلیمان آمد دی اتش هنده هین که ابراهیم است شمس الدین الحسینی دری بوده او
سیادت و بود دی بر آسمان سعادت شیخ الاسلامی بخشب همیشه بدان سلسله تعلق میداشته در عصر خود مرجع مشهور و کثیر بوده و احیانا
قلبوه ظرف درست میبوده و این رباعی از آنجمله است نظم ای نام تو در دفتر داران جهان خورد ان درست بزرگوار جهان
و کی قسم کمینه ثنا کرد انت فرمانده شیخ شهریاران جهان تاج الشعرا الدین ابو بکر الموزی فاضل لطیف طبع شیرین سخن بوده همکنان در جمله
هنرش عیار زر داشته اند و اقران در نظم و نثرش مسلم شمرده نظم بیت طبعش چو صبا عطر دا ز هر جا بلد چون کل جوان ملک همی
او را دو اند که در فنی که تحصیل علم بکار ار رفته خواست تا معاودت نماید که ناگاه کلاه لوشیش در ره دکان جوان بوزان گری افتاده عاشق شد
کسی از عاشقی سالم نجسته است که این سینه کان ظالم نخسته است القصه بوزاده از سر رشته علم براز دست رفته
بآن فضل و کمال بیزدکی است دو زن گرفته در سلک شاگردان انتظام یافت و کم لطف طبع عشق بر شعر کرد الذ عاشقی است
مجری آمده اشعار نکوار و منصه ظهور رسید المحال الکاره ز طبعش که رونق حوزتی شکسته از نکت های که داشته بین الجمهور مشهور
و مندا و اول بیت این قصیده در توحید مراد است نظم زهر مری که تو دانه هزار چندانم هر انجه تو گذرا الخوذ کجی من دانم
ز دانشگاه بجرم و رهنمان زند ترم خدای دانه دمن ز انشگاه رد بهمانم تن است چو سلطان معصیت فرمای من از خبیث مطیع و
غلام سلطانم بیک صغیره مرا رهنمای شیطان بود بیک کبیره کنون رهنمای شیطانم هر انچه کنم ما برسم زعقل کز من کیم بحیم
کشم برجیم کرامانم هر انچه کرده که تا ساعی کخفت تو هر اتی بزم حلقه لکشانم هر من برده اول معصیت کشته است ازانکه خواهم
بار زفتی و عصیانم کز من بر دلال دار عرضه دهد هر ان لب که خورم ارآب دیده انم هدی فروخته و نیکی بها ستانده من
برکار ست از و شناوه دال خندانم اگر نیم چو درابنک در ابو زبر آن بهم که در آن تنور خشم بریانم منم بر بزه بکلی زبر رسیده اکلم
بیلم دی ای او زهر آرسیده ام چه باید بنده و دستدان دل ترا اهلکه کو بر تر از ری بکل کم از رسیده ام که ندشنیان آرزو ی آلهک
غر بر من زکتنه بنما بزم بود ز بنیانم بناه کردم و سیوان عرض و ز ناهار انکه برزرد و بو سیاه دیوانم بسنت بکرده ام دو را
بکو بکو نه گنه بنت ز چه کریمش تر دروانم زبان بر برده ام اکنون زه بستر دارم کر آنچه کرده ام بر زبان کرده ام بکی دین
مسلمانی اگر اسلام اکه اسلام ای چو کو نکرم تنگ بچو مسلمانم بر اب ز نی بر دار رشته عیار بنزو دار بست هست از ره دو فراغ مسلمان
بفضل حق خوش مسلمان ز دیوان مرا اما رب بری بکون ز نشمه او ابر بیر خانم بکی شهدا ن اله الا اله چنان بیرم که این قول
بر زبان دارم نا کی ز کر دوشش ملک اکینه رنگ بر اکینه خانه ت بنم سنگ بر اکینه سنگ تروی ان نگار ماه
تمنت بیم ز فلک آکینه رنگ نرکیم و ز پلنگ اجل کم بر زر رست آهو چکار برز بر کنده رنگ بلنگ کر پلنگ در سر ماه
عجب ما اگر کبره بحال نتوه بکبر پلنگ و ربچه تر از روی اعمال هم ره است طاعت و ار دزد و در هصیان لنگ لنگ نیبود از آن
و فسانم و دلبر زر بر دوک بجا او هوس گرد و شنگ شنگ بر آن چنگ ریشت و جوانان چنگ زلف و چنگ بیم باده و روی کل باگلزار

چنگ اجل گرفته گریبان عمر را اهوسش که رفته داین از دایی بچنگ چندین گناه کرده ام کجا برم و ز بهر عذر کرده هدام کرام
اندامهای من همه بر من گواه شد آنوز خویشتن بعیب گواه برم کز من خدای عفو کند کرده های من این شرم و این خجالت و عتاب را
بکاه برم زود از سبب هم برمرق هر جس ولد ایضا غلوان کش چو سهراب سیاوش کبرا اکن فروخت
و نگیس بتی رو حق او شده کرم بر و بهو برامین و دبر و لس و لمای اهل اسلام کشتیم کشکر ده ز طب صلا عیده دامتی رو جیس
گر بران شد ابت از خیط لطیفش چنان کر سجده گاه آدم ابلیس کتاب جیم و احسان و سخا را به او در کو امو کرده ی بس
کرخو و جرم او اهل بخارا مسوما شد سیه کرده تو ابلیس ولد ایضا قدرت بکاه او آمدن شاکعتش ونبسه بود دل مدام
فریضه است بر خلق چون ور نمازر کوع و سجود و قعود و قیام همه را ز حق جان برو برند هر ان کو حیم ار شراب طعام
شد و افضح از کرت مدح او زبان گر نکرد از ابکم الکلام شکر خکر دو ن نکتر و ر طبع بر ز مینی از زر طلا مفرش
تا معلل کنی لب طو و را بچم فعل او هم و انجش ولد ایضا ایس را انکان غیم وسم بر انکر دیوار را و بجان کرم است
مرد سخن ای است تحقیق ما همه طواف رکن سبیت و مصال فالکان تا اهل سخن درسخن مدح تو با نشیند رعیت
هم اهل سخن باشد هم بر گوش که بو شنید مدح تو بباشند آن گوشن اهم بار و که آن گوش ام هر چه کر ادست این دو کر و ز برد
کر خو چون دیده دردی کو و بکشت نه باهز و خام ز دری کر سطر و بحث و لگت انداز و ورجت چنان و یوانگرد
کر کراین کر کز نو ام الصد و نجزد ربت و ایضا ابو نیم بو مو دل و جار و کر بر آتش دو که و شکر بار کر برزی ابر
چو بحشم بشان سایه بر گو بسار و گر ولد ایضا ز نسیم خام دار و ردان سیم گون خاشد در جهان ز ران خوبر کون
بگرد ی زبنجی و بیری خاشد و شل او کوان د کر گوان فدای کون چون سیم سیم گر ز نو من رست از کاف و از کون
ار آن مرد خون بباد ار کس کر خون کرده است کس را جگر خون تو ابد انهراد و جهان کس نگاه در جهان بدر بون
فر اید گاوان کون در اعر نور که کاید ز ان اهل بعر کون بخواهم حبت کسی بی برادر اگر جا ببرد نو ربرکون ولد ایضا
احوال قاضی و زن بر و مثال جاز کرماجت بروزی این ادا کند بروزی بقاضی زنگی شوی گون طلب شده نا زگون هر آنکه
رنج بلا کند رنج کرد سوز قاضی گفت ایکه را ی تو و جان خلق حکم فروج دعا کند من بار سازیم ز بجت مرا هر روز
هر شبم بلا مبتلا کند شاید در گشاده ده هیز دختر باکن که در آید از دو بام و دعا کند قاضی جواب داد که طار چو ملک رات
کند هر دوره کو خانه کاب روا کند گفتا که تر ز نبت طبق نان همی خورد گفتا روات نبت طبق نیز جدا کند گفتا زنان گوره بوی
داشت میرود گفتا ز بهر آنست بوی اکی گفتا بجام خواب در دوز ازین انکال یکتای حکم و بدوم کم دو تا کند گفتا که بیت ابینه بیکف و ز دو تا
چون ز من زن وی است بجرا ما جرا کند زن گفت ار مسلمان در کون بجر و این کیر برده ریک دوام بقا کند قاضی تبره رفت و زن
گفت خشمناک دیو اسه از زن ساس در یکا کند الف جبر کرنفتر ای لوزینه زر آنها بس بت که کون بو جدا کند قاضی ملاعیف
این و رو معتقد ای جنان س ز دکه بد عیشان قضا کند حنه الاوانب بد با کیره سیرت که کون شد بر برون بکیمان رو بحیی کرده

ازنی نبودی
از من نبودی کمان بر دی که گوشت رفت جان برد چه که تا چه کو تا چه کو تا جهان کو تا که نو ز هم آن برد سپید و سیخ
نرم و کرد ارف به که دید ارسش و اجان روان برد چو گوشت نیست در عالم و کر گون نه چون گوشت کسی مرکز نان برد
چو شمع گوشت می ماید ز شلوار چو شمع کو محل هوروشنان برد تعجب یکم زان ساق سیمین که چون از کون تو بار گران برد
و از نیک آمد از گفتار خصمان که گوید بدم بکون او فلان برد اگر چه این سخن چشم و دروغ است بلی ز خواطر می چون توان برد
اگر زنده بمانم ماه ست بیم تو دانم هم که گوشت بیدوان برد و گر کیرم رسد ز روزی گوشت چنان دانم که گوی از همکنان برد
بلی کیرم بیاید سیری از کون هستیم اجه بکون روز و شبان برد بدین آورده بینک سوز نی دست بخواهم گفت کز بحث ملز
جهان برد کنون لذت کجا یابم ز سعین که سیمین دو ز فهم و شش و توان برد چه پنداری که کون نرم و کرم است ز دولت کیرمن
حقا امال برد اگر تو بر کون منبر توانم بی بکوشت جهان برد ولد ایضا کسی کو روی چون کلنار دارد سزاوار کبرو شلوار دارد
زهی احمق زهی نادان زهی خر کسی کوان چنین بیکار دارد ولد ایضا بوزنیم نشاطر بدنام کیر شاعر بحث سخن خام کیر
هر که شب گرد و مهمان منه نام خورد کرلیس شام کیر ولد ایضا کیسر لقیم ز خم چون شمشیر را در معرکه نبرد اسچون نکر را اکنون
وکت نمیکند نادیرا و او بیلا و بهینا و دیگرا حکیم حسنی در عهد خود بر ولایت بیان فرمان لیه در خط فصاحت نافذ فرمان
و فتر وزیر عصر علاء الملک او را القصیده ردیف بیانه امتحان کرد این ابیات بگفت نظم جو آورد بوی لب دلبر پیاله
کند معلش بر از شکر پیاله اگر خنده و نفت نوش کرد صدف کردار در گوهر پیاله جو آدر بون نماید بر کف دست از زوال
آن بت آذر پیاله بخارا از شهرهای معتبر توران است در مغرب و به سمرقند و فغشد و تا سمرقند بیست و پنج فرسنگ است اکثر خلایق
بسیاری غله و خوبی فواکه بر تمام ماوراءالنهر رجحان دارد و از خدا نقل است که حضرت رسول صلعم فرمود که زود باشد در ماوراءالنهر شهری مفتوح
که مردمش مستغرق رحمت الهی باشند و بخارا را از آن فاخره گویند که در روز قیامت بکثرت شهدا فخر بر دیگر شهرها کند و از آن شهر چندان ائمه
و فضلا و فقها برخواسته اند که اهر تحریر و لائی نقوذ احوال عشر عشیران مکمل و مرصع نگردد چنانچه در یک عصر چهار هزار فقیه از آن شهر بوده اند
که هر یک لوای افاضت می افراشته اند چون ذکر احصا و اعداد آن فروع و ملا بیان نیست بنابر التزام بعضی چند نفر که از مزار کی
و از نسب رازکیست اختصار رفته باید شیخ المحدثین ابو عبد الله محمد بن اسمعیل بن ابراهیم در فن حدیث اکمل رجال خود بوده و او در وده سالگی قدم
در وادی استفاده نهاده و جمیع تحدیثات عراق و حجاز و مصر و شام را دریافته در آنکه در تاریخ رجال بر اقران بطور جمع فضلای
زمان بر افراخته از وی منقول است که صد هزار حدیث یاد گرفتم و صحیح خود را در شانزده سالگی تصنیف نمودم و حدیثی ننوشتم کز پیش آن
غسل کردم و دو رکعت نماز گذاردم و بخاری همچنانکه و صیت است می نوشته و صبت چپ نزد کتب مکرر و ده و ولادتش در رابع رشتی
ومابه و فوتش در سنه بوده و ز نیک که از مضافات سمرقند است مدفون گشته ابو عبد الله یزید بن هارون گفت از دو منزی تمام چشمی تمام ز
با بداد که اداره ی کی از رفقت کو بد کو براد و رخواب دیدم بر سیدم که حق تعالی با تو چه کرد گفت الحمد و ابا مرا به امتحان بیسیر ز نزار کردم بجمله
از من پرسید که تو چرا بر و بربن غیاث حدیث روایت کردی گفتم بار الها من او را انکه میدانستم گفت او بغض علی بن ابی طالب میداشت

قسم خامس
۲۸۹
سنجار

[illegible]

محمود بن احمد العنصری از حقایق علوم ... بهره ... داشته [illegible]

رفیع از فحول شعرا بوده [illegible]

[illegible] سلطنت خراسان و توران ... آل سامان ... احوال سلاطین عجم را در سلک نظم انتظام دهند چون در آن وقت [illegible]

[illegible] دقیقی [illegible]

[illegible] این خدمت ... دقیقی بقول اقل بیست هزار و بقول اکثر هزار بیت از داستان گشتاسب در سلک نظم انتظام داد

بدست غلامی کشته گردید چنانچه فردوسی ... میگوید نظم
جوانی بیامد گشاده زبان
سخن گفتن خوب طبع روان
بشعر آرم این نامه را گفت من
ازو شاد دل شد ... انجمن
ز گشتاسب و ارجاسب بیتی هزار
بگفت و سرآمد برو روزگار

[illegible]

قسم خامس
۲۹۰
سنجار

[illegible]

[illegible]

سنجار

[illegible]

[illegible]

سنجار

[illegible]

که یکی از انجمله خواجه محمود است که افضل و اکمل اصحاب بوده و خواجه محمود را نیز چهار خلیفه بوده که یکی از انجمله خواجه علا رامینی است که لقب ایشان عزیزان
بوده و عزیزان از انصف باقند که همت بر کسب معیشت میگماشتند این بیت مولوی الرومی اشاره بدیشانست گر نه علم حال فوق قال بودی کی شدی
بنده اعیان بخارا خواجه نساج را و ایشانرا مقامات عالیه و کرامات ظاهر بوده چنانکه آورده اند که روزی یکی از خدمت سیاد اتا که در سلک اعاظم اولیاء
انتظام داشته نسبت بایشان صورتی که منافی طریق ادب بوده صادر شده اتفاقا در همان ایام از جانب دشت جمعی از ترکان آمده یک پسر سیاد اترا باسیری
برده اند و سیاد اتا مبتلا شده بمقام معذرت در آمده و خدمت عزیزان برحم سیاد اتا مطلع گشته التماس اورا مبذول داشته چون خادم
لقمه آورده [illegible] فرزند سیاد اتا را بر سر لقمه حاضر سازد منتظر بوده اند که ناگاه
پسر در رسیده چون کیفیت آمدن را پرسیده [illegible] ازین ساعتی مرا جمعی بسته بیاری خود میبرده اند اکنون که بخود آمدم پیش شما حاضرم و سن شریف عزیزان
یکصد و سی سال بوده و تربتش در خوارزم [illegible] وقت خود را نگاه دار در وقت سخن کردن و هنگام چیز خوردن
[illegible] نظم با هر که
نشستی و نشد جمع دلت [illegible] هرگز نکند روح عزیزان بحلت دلم چون ذکر
[illegible]

[illegible]

[illegible]

فرغانه

[illegible]

درویش مقصود تیرگر

[illegible]

نظم

[illegible]

مولانا عبدی

[illegible]

فرغانه

[illegible]

فرغستان

[illegible]

فرغستان

[illegible]

[illegible]

خجند

[illegible]

[illegible]

خجند

[illegible]

اقلیم خامس

۲۹۰۹

[illegible]

اقلیم سادس

یکم

ترکستان

[illegible]

بعد از آن برکاسه چوبینی که در آن مجلس بود نوشت که [illegible] حکم [illegible] و در جواب کرده از مجلس بیرون
و هرگز [illegible] چون [illegible] که [illegible] بکمال لطف [illegible] آمده [illegible] عظیم [illegible]
[illegible]
بعد از آن [illegible] که [illegible] مولانا [illegible] بعضی از [illegible] که [illegible] چون [illegible] در آن مجلس [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
و مسکن او شهری معروف بوده و بکمال [illegible] که از مریدان شیخ نجم الدین کبری بوده و شیخ [illegible]
که جامع بوده میان علوم ظاهری و باطنی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
کاشغر [illegible]
در میان شهر کاشغر میگذشته و میرزا ابا بکر که یکی از سلاطین آن ولایت بوده آن شهر را خراب ساخته [illegible] جانب آن شهری دیگر بنا نهاده و آن

بارکند

[illegible] از کنار شهر جریان می پذیرد و در کاشغر زیارتی موسوم [illegible] خاتم است که اهل آن دیار اعتقاد بسیار دارند و در حوالی
آن مزار قبری است [illegible] در آن گذشته اند که اهل آن دیار صاحب قبر را بنظر ملاحظه در می آورند گویند [illegible]
[illegible] میرزا حیدر در تاریخ خود آورده که علمای کاشغر را هر مسئله مشکلی که پیش آمدی حقیقت آن نوشته در آن [illegible] گذاشته روز دیگر
بیرون آوردند جواب بر حاشیه و یا بر [illegible] آن نوشته یافتندی و دیگر بارکند است که آن نیز در قدیم شهری بوده [illegible]
[illegible] میرزا ابا بکر را آب و هوایش موافق طبع افتاده آنرا دار الملک
ساخت و عمارات عالی بنا نهاد و جویهای آب جاری گردانید چنین شهرت دارد که در زمان میرزا ابا بکر در اطراف شهر و مضافات آن دوازده هزار
باغ احداث شده [illegible] که ارتفاع دیوارش سی ذرعست و در تمام کاشغر بجهت انهار و اشجار و باغات جنت
آثار بهتر از بارکند جائی نیست [illegible] آن دیار است و از عجایب آن یکی اینست که اول بهار که وقت زیادتی آبهاست
[illegible] و چون آفتاب [illegible] میرسد [illegible] پیدا میکند و سنگ یشب در این آب بسیار پیدا میشود [illegible]
[illegible] بارکند [illegible] و مملکت کاشغر [illegible] در آن دیار [illegible]
[illegible] است اگر چه فواکه و میوه اش فراوانست اما [illegible]
منقسم بچهار قسم اند اول تومان که مراد رعایا باشند دویم قوچین که مراد از سپاهی باشند سیم ایماق چهارم ارباب
مناصب شرعیه [illegible] از بارکند تا [illegible] که سه منزل است انهار و اشجار و بساتین است و از آن گذشته
تا ختن که ده روزه راه است بغیر از منازل دیگر آبادانی نیست ختن از جمله بلاد مشهوره است اما [illegible]

ختن

[illegible] و در ختن دو رود خانه است که یکی [illegible] و دیگری [illegible] موسوم است
و سنگ یشب از این دو رود خانه [illegible] در میان اهل ختن سودا و معامله [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
حیدر در تاریخ رشیدی آورده که وقتی از تبت به بدخشان میرفتم بیست و یک کس بودیم در راه [illegible]

٩

که چهار کس لعلی بسیار [illegible] بیرون آوردند و بعد از آن آنجماعت جهت خود جدا که توانستند
از گوشت آن بر داشتند هنوز ثلث آن باقی مانده بود و سلاطین کاشغر از نسل افراسیاب
ترک بوده اند و از آن جمله توق بغرا خان در [illegible] بشرف اسلام مشرف شد و چون بسلطنت
رسید تمام ولایت کاشغر را مسلمان ساخت و صد نفر از اولاد او در کاشغر و ما وراء النهر سلطنت
نمودند و ساتوق جد یوسف قدر خان است و این حدیث در باب او مرویست که اول من
اسلم من الترک ساتوق و پس از آن کور خان قراختای آن ولایت را از [illegible]
بیرون آورد و پیش از استیلای چنگیز خان کوشلک پسر تایانک خان از چنگیز خان گریخته
آن مملکت را از اولاد کور خان قراختای انتزاع داده بخاطر دختری بت پرستی را اختیار
کرد و خواست که جبراً و قهراً مردم ختن را بت پرست سازد هر آینه خرابی موفور بختن راه یافته
چنگیز خان جبه نویان را بدفع وی نامزد ساخت و کوشلک از کاشغر جنگ ناکرده روی بگریز نهاد
و لشکر چنگیز خان وی را تعاقب کرده در کوهستان بدخشان بدست آورده بقتلش رسانیدند
و پس از آن جبه نویان منادی کرد که هر کس بهر دین که خواهد باشد هر جمعی که فرار نموده بودند
روی بوطن اصلی نهادند و در اندک زمانی معموری تمام دست داد و بر مطالعه کنندگان
مخفی نماند که چون احوال سلاطین کاشغر در هیچ تاریخ مذکور نشده هر آینه واجب
دید که در این وقت مجملی مذکور سازد در تاریخ رشیدی آمده که از زمان چنگیز خان تا ایام
دولت تغلق تیمور خان حکومت کاشغر هر چند وقت به یکی از ملازمان آن سلسله مفوض بوده
چون تغلق تیمور خان از سلاطین مغول بر سریر حکومت و خانیت متمکن گردید امیر تولک
نامی را منصب الوس بیگی داده ولایت کاشغر بجهة عنایت فرمود و او را چهار
برادر بود یکی امیر بولاجی و دیگرے شمس الدین و دیگری قمر الدین که او را با سپاه
صاحب قران مکرر مقابله و مقاتله دست داده و بمرتبه قوی هیکل بوده که کفش و موزه
او را طفل یکساله جای میکرده و امیر شیخ [illegible] چون تولک فوت نمود آن
منصب به برادرش امیر بولاجی مرحمت شد و چون او نماند جای او به پسر وی
امیر خداداد که [illegible] بود تفویض شد و امیر قمر الدین [illegible] بعرض رسانید
که چون امیر خداداد خورد سال است این منصب بمن حکم شود خان در جواب گفت
که پیش ازین التماس میکردی میسر بود اما حالا که بدو داده شد تغییر خوب

نیست

ختن

نیست و چون تغلق تیمور خان فوت نمود امیر قمر الدین در امر حکومت مستقل شد فرزندان تغلق تیمور
خان را بقتل رسانید و بجای وے در امر سلطنت دخل فرمود امیر خداداد یکی از
فرزندان خان مزبور را که شیر خواره و خضر خواجه نام داشت با والده اش گریزانیده در
کوههای بدخشان پنهان ساخت و چون امیر قمر الدین نماند امیر خداداد او را طلب داشته بر تخت
خانی نشانید و پس از آنکه مرتبه اش عالی گردید در صدد تربیت امیر خداداد در آمده از [illegible]
ممتاز ساخت آورده اند که چون چنگیز خان هفت منصب باجداد امیر خداداد عنایت فرموده بود
چون نوبت بتغلق تیمور خان رسید جهت احوال امیر بولاجی را بخلع انعام و احسان آرایش داده دو منصب
دیگر بدان افزود یکی آنکه از امرای قشون امیری که هزار نوکر داشته باشد در عزل و نصب او
مختار باشد دوم از اولادش شخصی گناه نماید او را بعوض [illegible] حاضر نسازند و چون خضر خواجه خان بر مسند
حکومت نشست سه منصب دیگر بدان اضافه کرده قرابت امیر خداداد را مرتفع ساخت و از
سه منصب یکی آن بود که در روز طوی و قرلتای امیر خداداد با [illegible] خان باتفاق مصفوف راست سازند
دویم آنکه همچنانکه در مجالس بزم و ساقی همیشه جهة خان کاسه شراب نگاه میداشته شخصی
جهة امیر خداداد نیز نگاه میداشته باشد سیوم آنکه فرامین جائی که سخن [illegible] میرسید در زیر مهر نماید
و این دوازده منصب بعد از وی باولاد او متعلق بوده و امیر خداداد نود سال امارت کرده و تمام کاشغر
و ختن و [illegible] بوی تعلق داشته و خدمت چهار نفر از مغولان نموده اول خضر خواجه خان
دوم محمد خان سیوم شیر محمد خان چهارم اویس خان و شصت چهار هزار خانه وار در ظل
اطاعت او بوده اند و با این نسبت هرگز صاحب کله و قبیله نبوده و اگر وقت اسب سواری نداشته
هرگاه کوچ میشد خویشان و نزدیکان او سامان سفر او میکرده اند و هر چه از اقطاع او حاصل
میشد در راه خدا ایثار میکرده و در آن زمان مردم مغول همواره اطراف ترکستان
و فرغانه و تاشکند را می تاختند و مسلمانان را باسیری میبرده اند و امیر خداداد همواره
مسلمانان را از آنجماعت خریداری مینموده و زاد و راحله همراهی کرده رخصت معاودت
میداد و در تاریخ رشیدی آمده که در آخر عمر اراده سفر حجاز نموده پس از طواف
مکه معظمه بمدینه شریفه رفته بعد از طواف روضه مقدسه تغییری در احوال او پیدا شده
در همان شب فوت گشته صباح اشراف مدینه با خلق کثیری پرسیده اند که امشب
از غربا که فوت گشته که حضرت رسول ص در واقعه خبر داده که مارا مهمانی از راه دور رسیده

فوت گشته باید که اورا در زیر قبر عثمان جائه که اثر خط نمودار است دفن نمایید و بعد از تجهیز و تکفین
باتفاق اتکالت جائه که اشاره شده بود بر اثر خط دفن نمودند و پس ازوی امیر شاه محمد کجای والدخود
نشسته مناصب موروثه را متصرف گردید اما کاشغر و ختن بنابر استیلای صاحب قرانی امیر تیمور
گورکان از تصرف وی بیرون رفت و پس ازوی ولد ارشدش امیر سید علی بدان منصب رسید
اما همیشه حکومت آن ولایت مطمح نظر مید اشته انتهاز فرصت میجست چون میرزا شاهرخ ولایت
ماوراء النهر و ترکستان و فرغانه را بفرزند اعز خود میرزا الغ بیگ عنایت فرمود یکی از معتمدان وی
همیشه بحکومت کاشغر امتیاز می یافتند و در حینی که حاجی محمد شایسته بدان خدمت مأمور
بود امیر سید علی با هفت هزار سوار و پیاده وی را استقبال نموده در حمله اول منهزم گشته
بشهر درآمد و امیر سید علی اطراف کاشغر را تاخت و تاراج کرده برگشت سالی دیگر بهمان شیوه
اقدام نموده ویرانی تمام بدان ولایت رسانیده چون خبر شکست حاجی محمد میرزا الغ بیگ رسید در باب طلب
داشته پیر محمد برلاس را بجای وی تعیین فرمود و کرت سیوم میر سید علی بجانب کاشغر رزم آغاز
گشت پیر محمد از روی غرور وابهت درآمده جنگ در پیوست و بعد از کشش و کوشش بسیار مقتول
گشته کاشغر بتصرف میر سید علی درآمد و میر سید علی عدالت را دست افزار نیکنامی کرده بیست
و چهار سال من حیث الاستقلال حکومت نمود و زعی آبادان ساخت که محسود ازمنه سابقه
گردید و امیر مزبور بغایت شجاع و مشهور و قوی هیکل بوده که اورا با جنود قالیماق محاربه دست داده در اثنای
گیرودار اسب اولیس خان از زخم تیر از رفتار باز مانده در فور امیر سید علی خود را باولیس خان
رسانیده در میان کشتگان پنهان شد در وقتیکه بر سر وی آمده میخواستند که برهنه اش
سازند برجسته یکی از اعیان قالیماق را گرفته چون کفار بد و غلبه کردند همان شخص را بجای سپر در برابر تیغ و تیر
ایشان داشته و قریب یک فرسنگ در یکدست قالیماق و بدست دیگر جنگ کرده تا آب ایله رسیده
و پس از آن قالیماق در آب انداخته جلو اسب خان را گرفته بشنا از آب برآمده و بالجمله بعد از
فوت وی دو پسر ماند نخستین سانز میرزا نام داشت بحکم کبر سن و حسن خلق و شجاعت بجای پدر تکیه زده
کاشغر و یانگی حصار را ببرادر خود محمد حیدر میرزا داد و محمد حیدر میرزا بعد از چند وقت
داعیه کرده نزد دوست محمد خان که همشیره اش در عقد وی بود رفت و سانز میرزا
من حیث الاستقلال در امر حکومت دخل فرموده پس از آن که هفت سال بعدل و داد گذرانید
در سنه هشتصد و شصت و نه رخت بعالم بقا کشیده وازو دو پسر ماند ابابکر میرزا و عمر میرزا و چون پدر وی نقلت یعنی

ثابته

اب لسر والانعم

شایسته حکومت نبود بر آن جماعت مملکت کس بطلب محمد حیدر میرزا فرستاده برادرانش که شنید در خلال احوال
دوست محمد خان بیمار گشته آمده بازماندگان سانز میرزا را محاصره نمود واهل قلعه تقدیم شرایط پیش آمده وقت محاصره نمونی
انکه ینسه و آخر صلح بدان منوال مقرر گشت که زوجه سانز میرزا بعقد وی درآید با برگشته بمغولستان رفت و از متعلقان
میرزا ابابکر را همراه گرفته مراجعت نمود و ولایت کاشغر بالتمام بمحمد حیدر میرزا مقرر گردید و محمد حیدر میرزا که مرد هموار کم آزار
عافیت طلب بود بیست و چهار سال حکومت نمود و چون میرزا ابابکر بحد بلوغ رسید دوست محمد خان همشیره خود را بوی
نکاح بست و در صدد تربیت او گشت و میرزا ابابکر بعد از چند وقت از اطوار ناهنجار دوست محمد خان آزرده گشته نزد
عم خود حیدر میرزا بکاشغر آمد و چون در عهد ذات خود کریم و در آداب شجاع صاحب اراده بود همیشه با جوانان مردار صحبت میداشت
و همواره لوای ولایت گیری می افراشت با جمعیت یارکند را متصرف گردید شخصی نزد عم خود حیدر میرزا فرستاده اظهار
اطاعت و انقیاد نمود و بتدریج قریب سه هزار جوانان کارزار که در خدمت حیدر میرزا مقرر دکم بها بودند بر سر وی جمع آمده آوازه شجاعت
که فتنه را از میرزایان که والی آن ولایت بود انتزاع نمایند میرزایان دو برادر بودند که منقود از اشتال و اقران برکشیده و ازرنال
امیر ضیاء الدین آن ولایت بدیشان منقرر بود یکی قول نظر میرزا و دیگری خان نظر میرزا نام داشت و خان نظر میرزا را عجیب بود آهن که
هیچکس آن را ندیده و ست برنو سنی داشت و دارا آن را بجای تیغ و خنجره بکار میبرد و القصه میرزا ابابکر خلف عم خود محمد حیدر میرزا
مقاتله و محاربه با ایشان نموده پس از استیصال نموده آن امارت را بعد صلح انجامید و لشکر خود را به پای
نقل آورده ختن را متصرف گردید و پس از این قضیه امرای محمد حیدر میرزا واهمه کرده بعد از چند روز عنقریب در امر حکومت شریک
لوای مخالفت بر تقییع خواهد کرد بعد از آن ابابکر میرزا این قضیه در دماغ او ریشه ساخته چاره این کار بر باید نمود و دست استقلال آورد
از دواتش مول کوتاه بایدساخت و چون این سخن بمیرزا ابابکر رسید غصه آن مشتمل بر خلوص عقیدت و انقیاد در سلم آورده
نزد والده خود که فرار نموده دوست محمد خان در کاشغر محمد حیدر میرزا درآمده بود فرستاده والده ابن عرض نمود که میرزا ابابکر بوسیله
عداوت امرا ایهام کرده بحرکت نمی آید والا در خلوص اعتقاد و فرمانبری ثبات چه همیشه یکی از چاکران تو حکومت یارکند نصب کرده ام مکال اگر
فرزند نوبری فرمت امور بنده فرما و تولد خواهر نمود و نظامی عالی که دیگر آن را داعی بود و برادر خواهر بر حسب چنین از بی بیم
تبرک و افسوس خانه که محمد حیدر میرزا از سند کاشغر قبول نموده نقش خیم بعضراب او را آب معفو فرو شسته و بتدریج کار بجایی
انجامید که اکثر امرای معتبر خود را بر فتای میرزا ابابکر وا نموده والده آن نظر خواسته بر حسب دلو و جوانمردی محمد حیدر میرزا انتصور کرده میرزا
میرزا ابابکر میرزا ملکستانی گشته اطراف کاشغر و یانگی حصار را تاخت نموده چون لشکر را بی جرات از روی که معمول بود
میرزا حیدر سپاهی هزار کس همراه ادب وی در حرکت آمد و میرزا ابابکر سه هزار کس خود مقابله کرده جنگی عظیم در پیوست

و آخرالامر محمد حیدر میرزا منهزم گشته بکاشغر رجعت نموده حقیقت را باخان خود یونس خان اظهار کرده خان با هم میرزا ابابکر سپهسالار گشته
با پانزده هزار کس محمد حیدر میرزا را همراه گرفته میرزا ابابکر با همان سه هزار کس استقبال کرده فرار آمده کرد و فتح شکست بر یونس خان
و محمد حیدر میرزا افتاده تا کاشغر هیچ جا نتوانستند ایستاد و محمد حیدر میرزا کاشغر را محکم ساخته یونس خان بمغولستان رفت و سال دیگر با
شصت هزار سوار جهت دفع میرزا ابابکر بکاشغر آمده باتفاق محمد حیدر میرزا که نود هزار پیاده و سواره در ظل رایتش جمع شده بود در نقره دار
کشیده را محاصره نمود و میرزا ابابکر از روی با چهار هزار سوار بیرون آمده جنگ در پیوست و بحسب اتفاق بر آن لشکر گران مستولی گردید
نوعی ایشان را منهزم ساخت که مغولان یونس خان متفرق شده راه فرار پیش گرفتند و محمد حیدر میرزا قطع تعلق از سلطنت کرده همراه
یونس خان بجانب قشوران گردیده در خدمت خان بود تا فوت گردید و همه ملک سوردی بهوا نمی میرزا ابابکر مقرر گشت و مدارج
آن فراش صعود نموده بمصدر عظیم فتوحات گردید و کارهای شگرف از وی سر بر زد و پیوسته لشکر کشی نمود
فرستاده تا رجعت کشمیر بتصرف درآورد و پس از آن بجانب بدخشان تعیین نموده و از سر استقلال بر افراخته و القصه از اوقات
بدختان متوالی و متعاقب رخت و در زمانیکه محمد خان شیبانی کار بر اهالی ماوراء النهر و خراسان تنگ ساخت بعد همین بر درشی مردم ادراک
کاریجان و کار و بخوان بر سر نمیرسید و بهمین تمام مغولستان را جنبانی ساخت که هیچ مغول در مغولستان الغراض مقولیست بود
و بسیاری از ایشان بیاوگو رفته و بکاشغر آوردند و قرغیر و سران کنام و مقام پرستید و مردم از ایشان در هراس ولی کردند و در مجمع قطع
و بسیاری خود دیگر کس نزد سلطان صلح کردند و چون قریب بخت سال من حیث الاستقلال سلطنت راند سلطان ابوسعید خان
نبیره یونس خان در حرکت آمده بی کمک تیغ از غلاف کشیده و صف حرب راست زد و بولایت ایشان درآمده در آن ولایت متمکن شد
و قند زیبر دیگر معزول بنام آورد و سلطان سلطان ابوسعید خان ولد احمد خان ابن یونس خان بود و مدت مدیدی که یونس خان در سمرقند بود
احمد خان با برادر خود در مغولستان بکرات و مرات در آن دیار کارهای نمایان کرد و چند طایفه که بر ایشان سلاطین سالی غرق نموده اند در
برانداخت خصوص طایفه ازبکان و قوم قالوچی را که در تمام مغولستان بکثرت حشم و وفور قبیله و فخر ممتاز بوده و همچنین با اوزبک
قزاق و قالیمان مکرر جنگها نمود و بسیاری از ایشان را به تیغ بیدریغ گذرانید چنانچه قالیماق و دیگر الامی خان میخواندند یعنی ایلچی
قتال کشنده است و چون خبر شکست برادر خود محمود خان در سمرقند شنید بمعاونت او از مغولستان در حرکت آمده
منصور خان را که پسر اولو بود بر سر مردم خود نشانیده بعزم ملاقات برادر در سنه سبع و تسعمائه فرخ شعبان
در ولایت سلطنت مستقر گردید برادران از دوی متوجه گشته هر یک بطرفی روان شدند از آن جمله سلطان ابوسعید خان و سلطان
خلیل سلطان در میان قرقیز درآمدند و منصور خان ابتدا رفع و دفع ایشان نموده پس نزاکت با همت تمام تمام لوازم برادران
و در زمستان بیست و هشتم روز شعبان بعزم قیام و جنگ صف بسته داده و او پس از ظفر وی غریب منصور خان غالب آمد و هر کجا برادران

روان کشته

روان گشتند و خانی میک سلطان که از بنی اعمام شاهی بیک خان بود در اندیجان حکومت مینمود از آن سو قیام نموده سلطان خلیل را ممانعت
آورده بقتل رسانید و سلطان ابوسعید خان گریخته بکابل نزد بابر پادشاه که عم زاده اش بود شتافت و سالها در صحبت وی بسر برد
و چون محمد خان شیبانی و داع این عالم فانی نمود و ولایت ماوراء النهر بتحت تصرف بابر پادشاه درآمده حکومت فرغانه برو مقرر
در خلال احوال میرزا ابابکر با جنود موفور بعزم رزم در حرکت آمد و سلطان ابوسعید خان با هزار و پانصد نوکر در قلعه تیش بود و ابابکر میرزا محاصره کرده
شد هر که در محل محارب بود در آخر شکست بر میرزا ابابکر افتاده و پراکندن جمعیتش متفرق گردید چون سلاطین او نیکو عیلت کرده با ابن شاه و
از سمرقند سپاه و لشکر زیاد بیک خان که در تاشکند بود و لشکری فراهم آورده ابوسعید خان منهزم گردید و سلطان ابوسعید خان خان
بمغولستان رفته گرفت دیگر باره جانی آمد و چون طاقت مقاومت سلاطین او زبکیه نداشت همراهانیه را بها بدان قرار گرفت
که در این حلاوت ملک کاشغر بر افراز و سلطان ابوسعید خان و سید محمد میرزا که برادر حیدر میرزا ابابکر بود بر سم ایلچی گری
پیش روان ساخت و لشکر کاشغر بمقابله در آمده فرار از آنکه گروهی انهزام یافته متحصن گردیدند و سلطان ابوسعید خان رفته
با یانگی حصار را محاصره نمود و فرار سرحد ابابکر و عیال برآمده قلعه را تسلیم نمودند و چون خبر فتح یانگی حصار بمیرزا ابابکر رسید جمعی که در آنجا
بودند شهر را خالی کرده میرزا ابابکر بجانب یارکند شتافتند و سلطان ابوسعید خان بعد از فتح بمعونت یارکند گردید و از آن توجه سلطان
چندان یاس و هراس بر میرزا ابابکر مستولی گردید که پیش از آمدن وی یارکند را گذاشته بختن درآمد و سلطان ابوسعید خان از
گرفتن یارکند جمعی را به تعاقب وی تعیین فرمود و جماعت او را از جبال تبت فرستادند بکم جماعتی بدست آورده
معاودت نمودند و کاشغر و یارکند در دست نیزه داران شد فتح سلطان ابوسعید را میسر شده تسخیر یارکند که دار الملک کاشغر است در
رجب سنه نهصد و بیست دست داده و در آخر همین سال انیس خواجه سلطان برادر ابوسعید خان از طرفان آمده نامرعی فرج بر کاشغر
سعی نمود تعظیم رسید اما خان صاحب مروت انتقامی التفات نکرده دانست که برادر کهتر است لهذا اطاعت و خدمتگاری نمود و تخت
چون آثار اطاعت و انقیاد و حسن سلوک بر وی ظاهر شد که بار دیگر نادیب نموده و فرار آن برادر پیکلان ملاقات کرده تعظیم تمام او
رها کرد و بلاد دیگر ششگده را مع دیگر بطرف ترکستان و بر سر ختن برده و بسیاری از مسلمانان را در قید اسیری کشیده بهر آینه
عزم ملاقات در حرکت آمده اوراتیب آنقدر فرار نمود باری در دربار رسید و پس از آن بلاد ختن را تنظیم تصرف ختن
تصرف کرده و از آن فارغ گشته نوکران سلطان در حرکت آمد و فرار از تسخیر چند قلعه از آن جمله صاحب تاریخ رشیدی را
با چهار هزار سوار بجانب کشمیر فرستاده آن دیار را بزیر تصرف در آورده و از عقب خویش در گذشته و فرار از معاودت بوطن
مرض دم گیری که در ولایت تبت شایع است در گذشت و در ولایت دیگر سلطان ابوسعید خان با انواع فضایل
آراسته بود و ما خلق حمیده و پیراسته و از عنایت بهشت نقش خوشنویسی نمیکرده و در تیر اندازی و دلیری و نظم و نثر ید طولی داشت

خوب مشغول شده و در املاء انشای فارسی و ترکی مهارت تمام بکار برده و از سازها غجک و چهار تار را نیک می نواخته و در سخندانی ترکی
و در علم ادوار و دیگر صفات [illegible] بخشی داشته و پس از فوت وی عبدالرشید خان در [illegible] نهصد و پنجاه بر سریر سلطنت متمکن گردید
و او پادشاه خوش محاوره [illegible] بوده و از شجاعت نصیبی موفور داشته و [illegible] مشهور گشته و در تیر اندازی
[illegible] شاگردان او [illegible] کسی از همگنان چون او [illegible] و از آثار [illegible]
یکی [illegible] غزای [illegible] متواتر [illegible] ملکه [illegible] بر عکس بوده
و عبدالرشید خان در [illegible] خطوط و سازها را نیک تتبع کرده بود و در نظم
اشعار [illegible] مهارت [illegible] از اشعارش [illegible] که بنظر آمده این دو بیت است که ایراد می پذیرد بیت
زبهر [illegible] ورق ورق شده [illegible] رشیدی از گل [illegible]
[illegible] و او را [illegible] سالگی بحکومت رسید و [illegible] حکومت نمود [illegible]
[illegible] عبداللطیف خان [illegible] شجاع و دلیر [illegible]
مغولستان حکومت نموده [illegible] غزا [illegible]
دوم عبدالکریم خان است که احوال [illegible] آن دیار [illegible] اکثری از صنایع و هنرها
خصوص در علم رمی و کمانداری [illegible] التزام نمود که فوت خود را [illegible] عبدالرحیم سلطان
بعد از [illegible] والد خود [illegible] رسید چهارم عبدالنور سلطان است که در سن [illegible] سالگی
باجل طبیعی درگذشته پنجم ادهم سلطان است که احوال [illegible] ششم محمد سلطان است
که [illegible] سلطان [illegible] حکومت کاشغر [illegible] هفتم [illegible] قریش سلطان
که از عبدالکریم سلطان [illegible] هند آمد [illegible]
[illegible] ابوسعید سلطان [illegible] عبدالله سلطان [illegible]
[illegible] عارف سلطان [illegible] عبدالرحیم سلطان [illegible]
بلبل [illegible] کاشغر [illegible] آمده [illegible] از احوال مردم آن دیار [illegible]
جمال الملة والدین [illegible] المعروف بمولانا جلال الدین ترکستانی زبده علمای [illegible]
مولانا قطب الدین علامه در شرح کلیات قانون از وی نقل میکند که مولانا نجم الدین [illegible]
از وی فرزندی بوجود آمد که [illegible] سر آدمی و بدنش [illegible]

[illegible]

[illegible]
بچه [illegible] در آن [illegible] هنر خوردی [illegible] آب [illegible] که در آن [illegible]
[illegible] بلاد ترکستان [illegible] شهر [illegible]
[illegible] هزار هزار دینار [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ولایت ترکستان [illegible]
[illegible]
مولانا سعدالدین [illegible] تحصیل علوم [illegible]
نظام الدین خاموش را ملازم [illegible] شیخ زین الدین خوافی رسیده [illegible]
[illegible]
و شیخ بهاءالدین عمر [illegible]
[illegible] مولانا [illegible]
و در حق شیخ بهاءالدین عمر [illegible]
[illegible] مولانا علاءالدین [illegible]
کاشغر [illegible]
[illegible] کاشغر [illegible]
[illegible] ابوسعید [illegible] کاشغر [illegible]
[illegible]
[illegible] کاشغر [illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] ابراهیم [illegible]

[illegible]
[illegible] نظم [illegible]
[illegible] طراز [illegible]
[illegible] مسلمان [illegible]
چگل [illegible]
[illegible] ختن [illegible]
[illegible]
[illegible] تاتار [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] حکومت [illegible]
صبح [illegible] روس گروهی [illegible] در زبان آن دیار
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible] روس [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
دارد [illegible] روس [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

نزدیک شوهرش مرده ... در حضور مرده هر کس ... تا زن ... می‌کنند چون از ادای حقوق یاری فارغ می‌شوند

... که با عقاد ... ملک الموت آن زن را در پهلوی شوهرش ... باشند و از آتش ... آن ... را

... و هر کس ... او را ... آب داده ... در کردن او ... کنند ... بمرد ...

چندان ... که حال ... در آتش ... کس از ... آتش ... در کشتی ... شد

تا وقتی که آن مرده ... کشتی ... می‌شود ... آتش ... کرده ... بزند

آن مرده بهشتی است و ... مرده را مقبول درگاه ... اند ... هر کدام ... می‌دانند

و ... آن ... حکم ... کنند هر که ... حق ... است

قومی ... کنند ... و اهل آن دیار ... باشند و بلاد ... آن

گروه را ... که از اولاد ... که از اولاد ... و ... اند ...

... علیه السلام ... می‌پرستند ... پادشاه ... که ...

... و چشمهای کلان ... دارند ... در ...

قومی اند از ترک ... مسکن ... و ... راه ...

... و علم ... را خوب ... و ... در آن دیار ...

آن ... پادشاه ... هر کس که ... و ...

[illegible]

بدست [illegible] محبوس بکه مقتول گردید سلطان محمد چون برادر خود موسی را ... که از زمانی [illegible] مرتبه ...
و دو سال در حالت شخصی ظهور نموده دعوی کرد که مصطفی پسر ایلدرم بایزیدم و در دو سال اورا در زمره مصطفی نهان [illegible]
[illegible] بالا کرفته بود مذهب و مشعر بود تا در سنه خمس و عشرین و ثمانمائه اورا ... آورده ... تاریخ مرگ [illegible]
[illegible] بر اشتغال خسته دور شهور ثمان و ... و ثمانمائه ... سلطنت جمهوری کرده پسر خود سلطان مراد را ... ... بنده
غزل ... نموده ... هوای سلطنت کرده پسر ... اسلام ... نمود و چون سلطان مراد ...
با اجل طبیعی در گذشت سلطان محمد پسر سلطان مراد در محرم سنه مذکور ... غزوی بر تخت سلطنت جلوس نموده [illegible]
از بلاد ... در گذشت [illegible] جهان ... جهاندار رشد ... حکومت ... ارشد ... از جمله ... استنبول
استنبول است که ... بر ... بوده ... غریبه ... بدایع ان ...
... و ... تاریخ ... در ایران ... او حسن ...
حادث شد ... اکرچه ... حسن ... اهل ... حسن ...
الامرا ... تمام ... ثمانمائه ... داده
... تاریخ ... و ما بین
... مولانا علی قوشچی ...
... سلطان محمد ...
سلطان محمد ...
... سلطان ...
که مولانا ... مولانا ...
و مولانا ... سلطان ...
... مولانا ...
... مولانا علی ... سلطان ...
که مولانا ... شیخ محیی الدین ... که از ...
مولانا ... تاریخ ...
جامی ... سلطان محمد ... سلطان

وسلطان

وسلطان بایزید ... سنه ... ثمانمائه در حوالی ...
فوت گشت و تاریخ این واقعه ... سلطان بایزید در روز ... برادرش جم سلطان ...
برادرش جم سلطان از قرامان ... سلطان بایزید ...
دی ... سلطان ... فوت گشت و
سلطان بایزید ... ولایات ... ولایت ...
که از ... سلطان بایزید ... سلطان احمد و سلطان ... سلطان سلیم و سلطان احمد اکبر اولاد
بوده ... سلطان ...
... سلطان سلیم ...
...
... آمدن
...
احوال ... سلطان ... سلطان احمد ...
و ... سلطان احمد ...
به ... سلطان سلیم ... استنبول ...
... سلطان احمد ...
... سلطان ...
داشت ... مصطفی ...
... سلطان ... جلوس ... سلطان ...
... سلطان ...
آورده ... تاریخ ... مولانا عبدالرحمن جامی ...
ظاهر شود نظم کاش ...
شدی ... سلطان ...
سال جلوس ... مولانا محمود ... سلطان ...
... سلطان ...
غیاث الدین محمد ... سلطان

از ... سلطان محمود ...
کافیه ... سلطان سلیم بن سلطان بایزید ...
... آورده ...
...
اورا ... سلطان احمد ...
چون ... سلطان سلیم ...
در ... شاه اسمعیل ...
اوایل ... عشرین و تسعمائه ...
... سلطان ...
... عشرین و تسعمائه ...
آورده ... ذوالقدر ... علاءالدوله ... سنه ۹۲۲ ...
... سلطان سلیم ...
آمده ... سلطان سلیم ...
جانب شاه اسمعیل ...
شب جمعه ... شوال سنه ۹۲۶ ...
... سلطان سلیم ... سنه ۸۷۲ ... تاریخ جلوس ...
نظم سلطان سلیم ... تاریخ ... مولانا ...
...
... سلطان سلیم ... سلطان سلیم ...
سلطان سلیم بن سلطان سلیم ...
... نظم ...
... سلطان ... آل عثمان ...
...
... سلطان سلیم ...

...

الموقف ... سنه ۹۲۹ ...
...
...
...
سلیمان ... سلطان ...
... طهماسب ...
... سلطان سلیمان ...
...
... سلطان بایزید ...
... سلطان ...
چنان ... سنه ۹۲۳ ... سلطان سلیم بن سلطان سلیمان ... ۹۸۲
... سلطان ...
... سلطان محمد بن سلطان ...
دارد رومیه ...
اطراف ...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
که ...

که چون در چشم کشند سیاهی آن زایل نشود و علامت ایشان خیمهای [illegible] در دست آن باشد فرشته از بلاد فرنگ و بعضی
گویند شهری [illegible] و در اینجا صنفی از مردم میباشند که نصف اعضای ایشان در غایت سپیدی و نصف دیگر در غایت سیاهی است
روران و نیز سران ولایتی است در طرف باب الابواب و اهل آن دیار رقاصهای طبل و رودهای [illegible] و چشمهای کبود دارند
و اکثر از [illegible] صنعت دیگر نمیدانند اما بغایت غریب دوست میباشند و در این باب مبالغه را از حد میبرند
چنانچه اگر شخصی وقتی مهمان شده باشد و پس از ده سال در آن ولایت وارد شود و خواهد که بجای دیگر نزول کند میان میزبان اول و
مهمان بجدال و قتال انجامد و قبل از این ایشان را مذهبی وقتی بوده هر که میمرده گوشت او را طعمه کلاغان ساخته استخوانش را
در سر دار بر بسته اند اما الحال شنیده میشود که بشرف اسلام مشرف گشته مذهب شافعی دارند بر رای عالم آرای
مطالعه کنندگان مخفی نماند که چون مجملی از اخبار غرایب آثار قسم ششم نوشته آمد الحال قلم قدم در ساحت قسم هفتم
نهاده ختم سخن بدان است باد. نظم
بدستور عقل از سر بینش / سمند سخن را کشیدم بزین / ز تواریخ و آثار خواندم بسی
حکایات بشنیدم از هر کسی / سخنها که چون گنج آگنده بود / بهر نسخه در پراکنده بود / ز هر نسخه بردایشم بهاها
بر و بستم از نثر پیرایها / پراکنده از هر دری دانه / برآراستم چون [illegible]

الاقلیم السابع

این اقلیم بقمر منسوب است و طول عامره [illegible] میان مغرب و مشرق باشد و ابتدای این اقلیم از جانب مشرق بر بلاد یاجوج
و ماجوج گذشته بر بلاد [illegible] و آلان و شمال بلاد صقلاب گذرد و بر جنوب بلاد [illegible] رود و طول این اقلیم از مشرق تا مغرب هزار
[illegible] و پنجاه و چهار درجه است و عرض میانه وسط این اقلیم [illegible]
[illegible] و در این اقلیم عمارت کمتر است و در تمام این اقلیم [illegible] شهر است و [illegible] بجاه شهر و ده کوه عظیم و چهل و نه
رودخانه دارد و از شهرهای مسلمانان یکی بلغار است نزدیک بر رود آتل و از غایت برودت در آن موضع [illegible] آورده اند
که بلغار را از آن جهت بلغار گفته اند [illegible] در عقد قسم سادس اظهار [illegible] و [illegible] بعضی در
نهایت شمال [illegible] و بلغار مجمع الالقاب [illegible] در میان مغرب و شمال است نزدیک بقطب شمالی و در اوایل فصل ربیع
شفق در آنجا غایب نشود و کوتاهی روز در آنجا [illegible] میرسد و شب [illegible] دینار [illegible]
بلغار [illegible] اعلای [illegible] هست [illegible] مثل لام الف [illegible]
[illegible] کرده و گوشت او اکثری از [illegible] کرده [illegible]
اگر [illegible] ابو حامد اندلسی [illegible] نسل عاد [illegible] طول القامه [illegible]
در [illegible] پادشاه بلغار تقرب تمام داشت و در هر لشکری که او بودی فتح میسر شدی [illegible] دایل آن لشکر

از [illegible]

ده [illegible] دارد و عجب [illegible] گفته اند که وقتی یکی از صلحا که از طبابت [illegible] دیدن روا آورد که در ده [illegible]
در آن [illegible] که تمام اطبا از معالجه آن عاجز و معترف بوده اند و آن مرد صالح العرض [illegible] که اگر ملک عهد نماید
که مسلمان شود من متعهد رفع آن عارضه میگردم و پادشاه [illegible] مسلمان گشته [illegible] مسلمان شده اند
و مدار [illegible] خواجه احمد است که در غزنین [illegible] حکیم سنائی [illegible] را بنام وی گفته و قبر [illegible] در بالای قبر
آن که از واقف اسرار ربع [illegible] است در غایت [illegible] نظم
شاه مردی که ارواح واقف اسرار بود / هر که شد بنده او بر همه سالار بود / [illegible] که در وطن او است
که در آن [illegible] بود. صقلاب در غربی اقلیم سادس افتاده اگرچه داخل اقلیم سابع است اما بارها از
اقلیم ششم را [illegible] و بعضی از ایشان در اطراف اقلیم سابع بیرون از صحف اقلیم [illegible] دارند چنانچه در اقلیم سادس
قلمی [illegible] و صنعت [illegible] قوم اند از غایت شدت و صولت هر قومی را پادشاهی علیحده است [illegible]
برافرازند که اگر خلاف ایشان [illegible] هیچ کس [illegible] ایشان [illegible] مذهب نصاری دارند و بعضی
از ایشان [illegible] و پسران ایشان چون بحد بلوغ رسند [illegible]
و دختران ایشان چون بحد بلوغ رسند [illegible] بیرون آیند و گرد بازار [illegible] هر گرا [illegible]
اندازند [illegible] در مذهب ایشان [illegible]
است و در نزدیکی ایشان [illegible] قوم [illegible] یاجوج و ماجوج اند چنانچه یک گوش [illegible]
اندازند و گوش دیگر [illegible] [illegible] مانند سگ [illegible]
یاجوج و ماجوج بعضا و بسیاری از اهل تاریخ [illegible] از اولاد [illegible]
[illegible] یاجوج و ماجوج [illegible] مشرق [illegible] سد سکندر [illegible] خلق کثیری در وجود
آمده چنانچه عبدالله بن عمر گوید که بنی آدم ده جزو اند از آنجمله یک جزو یاجوج و ماجوج اند [illegible] بر اهل عالم [illegible]
یاجوج و ماجوج [illegible] سه قسم منقسم میشوند [illegible] یاجوج و ماجوج
[illegible] که طول قامت [illegible]
[illegible] صنف سوم که طول [illegible]
[illegible] یاجوج و ماجوج [illegible]

[illegible] در رنگ حیوانات [illegible] روضة الصفا آورده که اهل تاریخ گفته اند که سد یاجوج و ماجوج ذو القرنین اکر [illegible]
بعضی گفته اند که از معجزات ذو القرنین [illegible] اسکندر [illegible] دارای [illegible] که اسکندر رومی [illegible]
[illegible] که طول آن سد صد فرسخ و عرض [illegible] بنجاه فرسخ و بنای آن از
آب [illegible] آن برابر کوهی و دروازه بر آن ساخته اند که دو لخت دارد و هر لختی را عرض [illegible]
[illegible] دروازه [illegible] ذرع [illegible] که طول آن [illegible] ذرع و کلیدی [illegible]
[illegible] و [illegible] دارد [illegible] هر جمعه [illegible]
مردم قوی هیکل بر آنجا روند و گرزهای گران همراه خود برند [illegible] آن گرزها را بر آن در زنند و [illegible] تا دلالت بر آن
کنند که این در پاسبانی دارد و این خبر شهرت تمام دارد که یاجوج و ماجوج هر روز [illegible] آن سد آیند و سد را [illegible]
[illegible] که اندکی باقی ماند و چون شب [illegible] آن را اگر از [illegible] صباح آمده سوراخ خواهیم کرد و چون صباح شود [illegible]
بقدرة الله [illegible] آن سد [illegible] و [illegible] تا [illegible] خروج ایشان شود آن سد
سوراخ کرده بر [illegible] و [illegible] زمین [illegible] و هر حیوانی که یابند بخورند [illegible]
[illegible] از آن [illegible] آسمان [illegible]
برگردد و [illegible] خوشحال گردند و گویند چون بر اهل زمین غالب [illegible]
[illegible] که [illegible] آن کرم [illegible] و [illegible] ایشان [illegible]
سازند و مردمی که از ایشان [illegible] شده باشند [illegible] آیند [illegible]
[illegible] که روی زمین [illegible]
خلیفه [illegible] که سد یاجوج و ماجوج [illegible] سلام [illegible] را [illegible]
[illegible] بلاد ایران [illegible] آنجا [illegible] خزر [illegible] نام [illegible]
همراه سلام کرده [illegible] از ولایت خزر [illegible]
[illegible] که کوهی بنظر در آمد [illegible]
در مردم [illegible] نزدیک [illegible] کوه [illegible] سد
یاجوج و ماجوج در [illegible] آن [illegible] خویش [illegible]
[illegible] در آنجا ساکن بودند و [illegible] اسلام داشتند و زبان عربی و فارسی [illegible] خلفای

[illegible]

حساب در مهره

زرگان چهار و نیم هندوستانی   دو روپیه لاکه شرح البیع

سه روز و نیم یک نهار دو بیش   دو ده وجه مهره کی چون نهنیه

دو هیچ و سه باغ و یک مهره   زغنه مهره مهر

[illegible]